SECVNDVS TOMVS

OPERVM D. IOANNIS DRIEDONIS A TVRNHOVT, SACRAE THEOLOGIAE APVD LOVANIENSES OLIM PROFESSORIS.

DE CAPTIVITATE ET REDEMPTIONE HVMANI GENERIS, LIBER VNVS.

In Sole posuit tabernaculum suum.

LOVANII,
Ex officina Bartholomæi Grauij,
M. D. LXXI.

Cum gratia & priuilegio.

Summa priuilegij Cæsarei.

CAROLVS QVINTVS, diuina prouidentia, Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hispaniarum, Castellæ, &c. Rex. Exhibita fuit nobis supplicatio à Bartholomæo Grauio librario Louanienſi iurato, & secundum nostram proximam ordinationem typographo, qua indicabat se imprimere cupere omnia opera Ioannis Driedonis à Turnhout, magna sua cura correcta, & à Domino Ruardo Tapper, sacræ Theologiæ professore, Academiæ Louanienſis Cancellario, & Decano S. Petri, comprobata. His rebus moti, illius supplicationi consensimus, annuimus, & tribuimus his nostris literis, vt eadem opera Ioannis Driedonis excudere pergat, excusa vendat & distrahat per omnes nostras ditiones, vt latius patet in literis illi à nobis concessis anno milleſimo quingenteſimo quadrageſimosexto, primo Octobris, Imperij nostri 27. Regnorum autem nostrorum, Castellæ & aliorum, trigeſimoprimo.

IN PLANO STABAT.

Per Cæsarem, ad relationem Consiliariorum.

Et signatum à P. de Lens.

REVERENDIS. IN CHRISTO PATRI, D. CAROLO CROYO, EPISCOPO TORNACENSI,

IOANNES DRIEDO A TVRNHOVT

S. P. D.

COMPVLERVNT me, Reuerendißime Pater, quotidianæ flagitationes amicorum, qui ex publica vtilitate fore crediderunt, vt emitterem opus theologicum aptum noſtræ profeßioni, in quo tractatur de captiuitate & redemptione humani generis, de myſterijs incarnationis paßionißq; Domini noſtri Ieſu Chriſti, in quibus conſiſtit totius fidei noſtræ ſumma. In quam ſententiam cùm eſſem adductus, non diu apud me reputaui, cui meos labores dedicarem: quandoquidem inter plurimos tua reuerendißima celſitudo mihi ſic occurrit, vt omnem de aliorum patrocinio cogitationẽ prorſus adimeret. Video enim quæ ab alio quouis poßint deſiderari, mihi in tua humanitate cumulatißimè ſuppeditari. Perſpecta eſt mihi domeſtica conſuetudine inſignis tua comitas & candor erga omnes: quo fit, vt nihil metuam, ne munuſculum, quanquam ſit infra tuam dignitatem, ſis recuſaturus, præcipuè cùm nihil magis eccleſiarum paſtorem deceat, quàm zelus & eximius ardor in religionem Chriſtianam propagandam, ac vehementißimum deſiderium illarum rerum cognoſcendarum, ſine quibus verè Chriſtiani eſſe non poſſumus. Proinde etiam ſi te non moueret quondam præceptoris tui authoritas, raperet tamen pietatis amor & Epiſcopi munus, ne hanc curam veluti leuem aſpernareris, noſtrúmque ſtudium contra maleuolorum obtrectationem & calumniam defenderes, præſertim cùm eam aſſecutus ſis authoritatem, vt quod velis poßis, ac me ſemper tali beneuolentia ſis proſecutus, vt ſi quid adoleſcentiæ tuæ informatori debes, id non modò voluerís, verùm etiam præſtiteris liberaliſſimè. Non fama, quæ nonnunquã fallere ſolet, ſed ego ipſe oculata fide perſpexi iam inde à prima adoleſcentia, cùm ad inſtituendam teneram ætatem in familiam tuam eſſem accitus, quàm in te eſſet ingenium facile, quàm docilis animus, quàm de omnibus benè merendi ſtudium, quàm propenſa voluntas ad omne officium. Et, vt paucis dicam, planè illa indoles iam tum nõ mihi ſolummodo, verùm & cunctis te ſpectantibus viſa eſt præ ſe ferre, quòd tanquam generoſa arbor fructus prudẽtiæ, grauitatis, ac religionis ætate & vſu rerum corroborata eſſet editura. Proinde ornatißime Præſul, cùm adoleſcentiæ tempora iam propè tranſieris, & in virilem creſcas ætatem, ſic age, vt effulgeat probitas virilis vitæ, quam generoſa illa indoles tua tum videbatur indicare. Non dubito quin celſitudo tua, quæ eſt animo manſueto atque leniſſimo, admonitionem meam in optimam partem ſit acceptura. Siquidem perſpecta eſt mihi iam olim animi tui lenitas, atque facilitas in admonitionibus ſalutaris vitæ capiendis, qui quoties te nunc blandè, nunc duriuſculè ad literarum ſtudium, ac ſalutis tuæ curam adhortarer, vt in adoleſcentibus fieri conſueuit, admonitioni meæ non procaciter, non pertinaciter reluctari, ſed vel culpam, vel negligentiã agnoſcere, & polliceri meliora conſueueras. Obſeruãdißime D. factus iam vir, habes quos imitere, generoſos viros, ſpectatißimos principes, omni honeſtate, prudẽtia, cõſilio, animi magnitudine clariſſimos, quibus ſemper nobiliſſima illa tua Croyanorum familia effulſit. Quibus rebus motus illuſtriſſimus Burgundiæ dux Philippus ille, cognomẽto bonus, feliciſſimi noſtri Auguſti Caroli Quinti, qui nunc rerum potitur, abauus, in adminiſtratione ſuarum ditionum, quas ſapientiſſimè eſt moderatus, neminem vel belli, vel pacis tẽpore, aut in conſilio capiendo, aut in his quæ rectè conſuluit, exequendis, Croyanis ſolitus eſt anteferre. Eandẽ au-

nostri Iesu, oues educere, & ante illas ire. Laudabilis certè & pia est pastoris voluntas, quòd ea saltem cura quantulacunq; sibi est, vt oues interim pascantur: sed in hoc non laudo, quòd interim ipse pastor sua pace & quiete frui velit, tanquam ad personam suã de ouibus nõ pertineat, nempe quàm diu de lacte gregis manducat, pastor manet, necesséque est, vt Ecclesiam Dei pascat, & totũ ipse faciat, quicquid in vniuersa sua pastorali cura fit per ministros, quibus faciendi munus delegauit, requirétque Dominus Deus oues suas de manu pastoris, nõ sic de manu eorum, quibus pastor ipse semetipsum pascens, oues illas cõmendauerit. In hoc ergo officio dignissime Præsul, si tu ipse pergas ac vigiles, licebit tibi alto animo contemnere, si quis iniquus rerum æstimator ætatem obijciat. Non enim tam refert ad pietatem Christianam longa ætas, quàm purus animus. Aduersus huiusmodi accusationes diuus Paulus confirmat discipulum suum Timotheum, admonens illum adhuc adolescentem, iam tum euectum in Episcopum, ita vitam componere, vt nemo posset episcopalem dignitatem propter
1. Tim. 4 c. iuuentutem contemnere. Nemo, inquit, adolescentiam tuam contemnat, sed exemplum esto fidelium in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ. Hæc enim omnis ætatis, non tantùm senectutis sunt officia. Nec est numerator annorum, sed cordium scrutator Dominus. Neque enim putamus, inquit Bernardus, quamcunque ætatem, Dei gratia, præmaturam, sicuti nec seram, cùm multos videamus iuniores super senes intelligere, & quod ætati deest, cõpensari maturitate vitæ & virtu
Isaiæ 65. d. tum. Meliores bonæ indolis sunt adolescentes, inueteratis dierum malorum. Puer centum
Sapien. 4. b. annorum maledictus est. Est & è regione senectus venerabilis, non diuturna, neq; annorum
1. Reg. 3. b. numero computata. Bonus puer Samuel, qui loquenti Deo promptus aderat, dicẽs, Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Interim ergo Reuerendissime Præsul, omni studio vigilandum est, vt quod ætati deest, morum grauitate compenses, orandúsque ille omnium bonorũ largitor Dominus Iesus, vt quod humanis viribus deest, sua gratia & benignitate suppleat, & in te ipso, & in cæteris, quos tuæ moderationi et curæ habes subiectos. Aderit procul dubio tibi suppliciter deprecanti, modò non alto glorieris pastoris nomine, & te cognoueris, nõ quasi dominantem in clero, sed vt pastorem in populo, vt ministrum Dei, qui oues illius custodiendas susceperis. Opes, honor, potentia, gloria, generosæ familiæ tuæ nobilitas, bona sunt externa, quæ neq; ex te in te sunt, neque possunt animũ verè facere beatum. Propter quorũ amorem multi magna fecerunt, qui fuerunt in sæculo sublimes, non apud Deum, sed apud homines gloriã, quæ in puluerẽ deducitur, semper anxiè quærentes, neglectis veris animi bonis,
Isa. 40. b in verbo salutis æternæ, dicente Isaia propheta, Omnis caro fœnum, & gloria eius tanquam flos fœni. Aruit fœnũ, decidit flos, verbum autem Domini manet in æternũ, hoc est, verbũ factũ caro pro nobis, verbum euangelij, id est, verbũ annuntiationis omnis boni, omnis gaudij, omnis consolationis & lætitiæ, verbũ salutis æternæ, verbũ plenum gratiæ, misericordiæ & veritatis, verbũ pacis æternæ, verbum, quod si ignoraueris, etiã si cætera omnia cognoueris, misera est vita, verbũ, secundũ quod si vixeris, etiã si cætera ignorẽtur, vniuersa vita est felicissima. Zelus erga te meus multa dicere compellit, neq; enim quoad vixero, possum non gerere salutis tuæ curam, qui & propter hoc præcipuè dicaui reuerẽdissimæ paternitati tuæ librum hunc de captiuitate & redemptione humani generis: Primùm, vt perspectis miseriis & periculis huius vitæ, intellectoq; quàm diris hostibus miser vniuscuiusque hominis animus quotidie oppugnatur, & captiuus, si non Christũ habeat ducẽ, laceratur, atque ad interitum trahitur, confugias ad eundem medicum Iesum. Deinde, vt hoc saltem argumento scias, & te hactenus à me amari & coli, honorémq; tuum, atque salutẽ me coluisse semper, neq; vnquã, quod sciam, prætermisisse æqui præceptoris officiũ. Quòd si his documentis, de quibus iste noster liber tuæ celsitudini dicatus pertractat, curaueris instituí, spero futurum, vt neque me admonuisse, quæ in publicam vtilitatẽ fore existimaui, neq; te obtemperauisse
Matth. 25. b. pœniteat, & vt tibi, cõsummato huius vitæ cursu, tandem audire contingat, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super magna te constituam, intra in gaudium domini tui: cuius pariter nos compotes faciat, à quo omne bonum descẽdit, Dominus in sæcula benedictus. Vale Præsul dignissime. Ex Louanio, 5. Cal. Sep. 1533.

AD LECTOREM.

CVM inter omnes sapientiæ & scientiæ disciplinas oporteat solam Christianam philosophiam haberi in summo dignitatis culmine, tum dignitate authoris, qui spiritus sanctus est, verus Deus, & veritas ipsa loquens in patribus, in prophetis, virisque Apostolicis; tum excellentia rerum de quibus pertractat, quæ sunt opera gratiæ & misericordiæ erga hominum genus: congruum est mihi visum, studiose lector, in libro hoc declarare quænam sint redemptionis nostræ opera. Sunt nempe hęc eiusdē Christianæ philosophiæ veluti elementa quædā, atq; totius Christianæ fidei exordia, de quibus & patres nostrę fidei tractatores locuti sunt, non per opiniones, non per coniecturas verisimiles, neque item per sententias inter sese contrarias, sed vnus fuit omnium consensus, eædem in omnibus fidei sentētiæ. Proinde neq; hanc prouinciam scribendi de sacratissima humani generis redemptione suscepi, vt aut noui aliquid adferrem, aut cum illis de laude & gloria certarem. Absit vt hac in re aliud tradam, quàm habeat antiquæ fidei regula: absit vt quicquā euacuet gloriā meam, quam debeo à solo expectare Deo, præsertim in tam magnificis Domini Iesu operibus, vbi totum quod actum est ab hora incarnationis eius, in horam vsque passionis in cruce, est plenum humiliationis, plenum paupertatis, plenum patientiæ, mansuetudinis, & charitatis: qui & propterea descendit ad miseriam carnis nostræ, in qua humiliaret semetipsum vsque ad mortem, vt nos à miserijs æternæ mortis liberaret, cordáque nostra superba ad humiliationem erudiret. Cuius sanè liberatio ac eruditio nihil proderit nobis quantumuis miseris, si perseueret virus superbiæ in abdito cordis. Quis magis esse miser potest, quàm is qui captiuus est sub tyrannide mortis æternæ? qui & tanto magis est miser, quāto minus suam miseriam sentit atque intelligit. Deinde, quis magis opus habet misericordia, quàm is qui reuera omnium est miserrimus? Ecōtrario, quis magis indignus est misericordia, quàm superbus miser? Siquidem abominabilis coram Deo & hominibus superbia in miserijs. Miseri ergo homines omnes, siue reges, siue principes, siue duces, siue populi, quid superbimus, qui sumus puluis & cinis, omnes Adę filij nati de muliere, breui viuētes tempore, repleti multis miserijs, captiui, & rei mortis æternæ? Humiliemur sub potenti manu Dei, & Domini nostri Iesu Christi, qui tātum pro nobis miseris sese humiliauit, vt magis sese humiliare non posset: destruamus superbiam, agnoscamus miseriam, & Dominus Deus ex fide in Iesum orantibus nobis dabit gratiam per eundem Dominum Iesum, qui venit in terram, vt faceret misericordiam, & doceret omnem veritatem, quam neque in alijs artibus vllis, neque in philosophicis disciplinis possumus inuenire. Cæterùm ego susceptam prouinciam hanc fateor longè esse supra vires meas, nisi Deus sua gratia suppleat, quod viribus deest. Magnam studiorum meorum partem, posthabitis verbi Dei studijs, absumpsi in philosophicis artibus atque scientijs, quæ nihilo potuerunt me beatiorem facere. In iuuenili ætate, dum post susceptum in artibus magisterium philosophicis studijs insudarem, omnem Academicam & Peripateticam philosophiam, tam naturalem, quàm moralem, iterum atq; iterum diligenter inuestigabam, mathematicis etiam artibus, de cælorum velocitatibus, de siderum accessibus & recessibus, de multiplicibus planetarum curfibus, de veris ac medijs eorum motibus, de statione & directione, ac retrogradatione ipsorum, de concentricis & eccentricis circulis, atque epicyclis, strenuam dedi operam, neq; quiescere pote-

rat animus, donec intelligeret quod inueſtigabat, delectatus ſolius veritatis cognitione: ſed omnem talem laborem meum, omne ſtudium, omnem operam atque diligentiam, non eò conferebam quò debebam, vt alijs prodeſſem, & Chriſtianis moribus aſſueſcerem, proficerémq; de die in diem in charitate Domini noſtri Ieſu. Et ideo arefactum erat cor meum, & oſſa mea ſicuti cremium erant exiccata, hoc eſt, deſtituta adipe & pinguedine conſolationis cæleſtis gratiæ, quia obliuiſcebar comedere panem meum, qui eſt panis viuus, verus, cæleſtis alimoniæ cibus, pro quo manducabam cinerem terrenæ ſapientiæ, quæ non poterat animæ meæ cæleſtem dare vitam, & potũ meum cum fletu miſcebam, dum quicquid temporalis conſolationis habebam, fuerat fletui commiſtum in hac lachrymarum valle, in quam deiecti ſumus omnes à facie iræ indignationis diuinæ: & ideo tum mihi erat inſipidus & inſuauis in lege, in prophetis, ſacræ ſcripturæ cibus, dum nihil magis, quàm cognitio veritatis viſibilium rerum, animum meum oblectaret. Putabam me cõſummatum eſſe theologum, & in ſacris literis nihil mihi deeſſe, dum hiſce in rebus, quæ variè, vel in vtramq; partem diſputari poſſunt, de habitibus, de virtutum moralium connexione, ac diſtinctionibus, de animarum potentijs, & id genus alijs, quæ per ingenium in philoſophicis rebus eruditum probabiliter defendi poſſunt, videbar ſufficere mihi. Putabam rurſus in ſtudijs meis nihil eſſe periculi, ſi non gloriam vanam, ſi non fauorem humanum, ſi deniq; non temporale lucrum aut commodum conſtituerem mihi ſudoris mei finem, videbárque mihi attigiſſe ſcopum, ſi res ipſas intelligerem, ad fruendum earundem rerum veritatibus, quibus nihil mihi iucundius, nihil gratius videbatur. Super quibus dum obſeruandiſsimus meus in theologicis ſtudijs præceptor Adrianus, qui me in filium eruditionis ſuſceperat, & præſidens mihi pileum magiſterij in theologia impoſuit, anno à natiuitate Domini M. D. xij. die 17 menſis Auguſti (qui & vſque in tempus ferme illud Louanij reſederat, totius noſtræ Academiæ lumen & decus, poſtea illius nominis Pontifex ſextus) me interdum admonuiſſet, vt hiſce in rebus ne quid nimis, paululum retraxi animũ, nimis tum in rebus philoſophicis ſtudioſum, non quòd ignorauerim philoſophiam vtcunq; decere talem ætatem iuuenilem, quæ liberalium artium ſtudijs occupata, interim non ſolummodo à carnis illecebris ſeſe ablactat atq; auellit, verùm & inſtrumenta quædam proficiendi in ſacratiſsima theologia ſibi præparat, ſed quòd intellexerim tales eſse artes, quas vſq; ad tempus diſcere oporteat, & ridiculum eſſe, penitus velle immorari illis, quibus vti oportet tanquam ſacræ theologiæ famulis atque ancillis. Eſt quædam in verbis philoſophorum veritas, traditur & virtus, & moralis quædam vita in Ethicis, ſed non talis, quæ nos à peccatis poteſt facere liberos, non talis, quæ ad vitam æternam poteſt perducere. Geometria, Muſica, & Arithmetica, habent in doctrinis ſuis veritates, quarum cognitio delectat ad præſens. Verùm earum ſcientia non eſt cognitio veritatis iuxta pietatem in ſpem vitæ æternæ, de qua veritate locutus eſt
Iohan. 8. d. Chriſtus, Si manſeritis in verbo meo, cognoſcetis veritatem, & veritas liberabit vos: quam & Paulus Apoſtolus expreſsit ad Titum 1. Neque ob id Deus aut odit, aut reprobat philoſophorum huius mundi naturalium rerum ſcientiam veram, quam ipſe docet per naturale lumen rationis internæ, tranſeuntis ex tam pulchra cælorum, aſtrorum, ac totius mundi fabrica, ad intelligendum Dei inuiſibilia: ſed
Roma. 9. a. eam, quam ſibi ex illa philoſophia arrogant, nolentes credere quicquam ſupra naturales mundi cauſas: quorum arrogantiam per Apoſtolũ ſuum Paulum coercet, qui ignorantes Dei iuſtitiam, ſuam voluerunt conſtituere, arbitrantes ſe ſuis viribus poſſe iuſtè, rectè, & abſque peccato viuere: quia liberi, vt inquiunt, ſunt arbitrij: & naturam humanam non indigere vllo liberatore & medico: quia liber &

abſque

absque peccato, vt inquiunt, nascitur omnis homo. Atque ita verbum crucis, vt inquit Paulus, stultitia est pereuntibus, hoc est, verbum euangelij de redemptore Christo pro nobis crucifixo, videtur esse stultitia sapientibus huius mundi, quoniam Iudæi signa petunt, Græci autem sapientiam, nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudęis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autē vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Ex doctrina hac apostolica liquidò constat triplex hominum genus, vnum Iudæorum, quibus Christus crucifixus est scandalum, dum credentes Deum multa posse supra mundi causas, noluerunt recipere Christum in lege & prophetis ipsis designatum: petentes signa, hoc est, miracula grandiora, tanquam ea quæ viderant, signa non fuissent. Alterum Gentium, quibus crux Christi stultitia reputatur, qui non habentes neque legem, neque prophetas, quærunt crucis rationem secundum humanæ rationis indaginem. Tertium genus est Christianorum ex vtroque populo electorum, quibus Christus æstimatur vt Dei virtus & sapientia, dum à patre cælitus attracti, captiuant intellectum in obsequium fidei, intelligentes iam veram iustitiam, verámque salutem non humana ratione credibilem, sed per mediatorē Iesum, efficacia spiritus sancti possibilem. Accipe igitur nunc candide lector, hūc, qualiscunque sit, libellum de captiuitate & redemptione humani generis. Non dubito, si Christianus tibi sit animus, non poterunt ea quæ in illo tractantur, non esse tibi gratissima. Quis enim est, cui potest non placere gratia Dei & misericordia super vniuersum genus humanum? Porrò de gratia Dei, inquit beatus Paulinus, disserere iucundissimum est, simul & saluberrimum. Nam cęcis atque surdis quid potuit esse iucundius gratia, qua visus ipsis aperitur, atque auditus, vt videant vitæ cælestis viam, & Deum iam audiant intus loquētem, cuius vox dulcis, eloquia suauia super mel & fauum? Deinde infirmis & languidis quid salubrius gratiæ medicina, qua sanantur sempiternæ mortis vulnera? Quid insuper vinctis & captiuis optatius, magisque desiderabile gratia Domini nostri Iesu, qui de manu Amorrhæi infernalis, in gladio verbi oris sui, & in arcu crucis acquisiuit eos sibi, vt efficerentur cælestis patriæ ciues? Pigris demū ac somnolentis quid vtilius gratia, qua excitantur, vt sint alacres & feruentes spiritu? Non fastidias igitur studiosissime lector nostrum qualemcunque libellum, huiuscemodi gratiæ beneficia declarantem, sine qua neque veram possumus habere humilitatem, neque veram gratiarū actionem, neque orationem acceptabilem, sine qua denique nulla vota, nulla ieiunia, nulli gemitus, nulla pro peccatis suspiria, nulla opera sunt Deo placita & accepta. Sed hic in primis te exoratū velim, ne tibi sit tædio aut prolixitas, aut frequēs eorundem beneficiorum redemptionis nostræ repetitio, sæpe exaggerata atque inculcata. Neque enim facilè potest esse repetitio prorsus inutilis, quæ est earum rerum, quibus ceu quotidianis alimentis anima pascitur atque reficitur, quas & iugi memoria custodire, & de quibus semper gratias agere, & Deum benedicere necessarium est ad salutem. Deinde & hoc scias, quòd cōpendiosus & breuis sermo, fœcundus sententijs multis, rebúsque magnis, plerumque est plenus difficultatū: qui etsi forsitan tam fuerit artificiosè compositus, vt verbis paucis secum adferat suarum difficultatum solutiones, non facilè tamen intelligitur ab omnibus, & tantum oportet plerumque laboris impendere ad intelligendum difficilem sermonis breuitatem, quantum ad cognoscendum res ipsas intellectu difficiles, etiam planissimo eloquio expressas. Magnus est mihi labor, vt quod ex scripturis sacris mihi videor intelligere, sic tradam, sic eloquar, & tam plano stylo depromā, vt & alios hoc ipsum faciam intelligere. Ego igitur ex æquo cupiens prodesse cunctis, ad lucrum & custodiam Christianę pietatis, eadem frequentius iterum atque iterum

1. Cor. 1. c. d.

inculca-

inculcaui & repetiui, ac id præcipuè alijs atque alijs ſcripturæ teſtimonijs adiectis, quibus exponendis & interpretãdis meus ſpiritus rapiebatur. Poſtremùm & hoc ſcias, nulla eſſe in lege, in pſalmis & prophetis, in Pauliníſque epiſtolis, ac cæteris ſcripturis, quæ toties inculcantur, toties repetuntur iterum atque iterum, ſicuti hæc redemptionis noſtræ beneficia. Quod certè diuino ſpiritu factum eſt ad eruditionem noſtram, vt ſciamus hæc tam magnifica, & tam grandia beneficia tenaci iugique memoria nobis eſſe obſeruanda. Quòd ſi cuipiam prouectioris ætatis, & in ſacris literis intelligendis erudito placeat abbreuiatus ſermo, poterit ex multis illic collectis ſegregare pauca, & pro ſua vel aliorum memoria compendium facere: interim tamen non poterit diuerſarum ſcripturarum intellectus tali breuitate ſuccingi. Verùm vtcunque ſit, non dubito futuros, qui hanc meam diligentiam, hunc laborem atque prolixitatem ſint cauillaturi: ſed veniã obſecro, ſi quem ignorans offenderim: ſciens neminem taxaui, neminem deſignaui nominatim, niſi ſit quem oportet innotuiſſe cæteris, vt euitetur ſermo illius, qui velut cancer ſerpit, cui & ex animo cupio ſaniorem mentem, non deſperans interim de reuerſione illius in rectam fidem, adiuuans illum orationibus, ſi tamen dignus ſim orare, & orans exaudiri. Vale.

DE CONGRVO HVIVS LIBRI ORDINE AC DIVISIONE.

VNIVSCVIVSQVE libri doctrina ſuum debet habere ordinem, ſuam ſententiarum ſeriem, vt vnumquodq; ſuo ac congruo tradatur loco. Sunt quæ primo tradenda ſunt, deinde alia loco ſecundo, cætera verò deinceps, & ſic ſingula quæque per ordinem: quæ vtique ſi per conſequentiam tradantur, vt ex communioribus, & nobis notioribus fiat aſcenſus ad ignotiora ſeu difficiliora, citius fient, quæ docentur, manifeſta. Extra ordinem verò ſi proferantur, confundentur ſtudioſorum ingenia, multâque præter rationem dicta videbuntur. Librum autem hunc de captiuitate & redemptione humani generis viſum eſt nobis ordine congruo præponere cæteris libris, qui de gratia & libero arbitrio, de captiuitate, ſeruitute, ac libertate eiuſdem arbitrij, de hæreſibus item ſeu erroribus contra illa, de natura & gratia, de concordia item prædeſtinationis diuinæ & liberi arbitrij pertractant: quia neque gratiam, neque libertatem arbitrij, neque captiuitatem ac ſeruitutem eiuſdem rectè & ſecundum catholicam fidem poſſumus intelligere, niſi cognouerimus captiuitatem & redemptionem generis humani. Deinde & in libro iſto congruus ordo ſeruari videbitur, ſi primùm de captiuitate & redemptione humani generis communes afferantur ſententiæ. Atque ita librum eundem, ſecundum ordinem quempiam viſum nobis congruum lectoribus, diuiſimus in ſex tractatus. In quorum primo errores ac hæreſes contra myſteria huiuſce ſacratiſsimæ redemptionis detegemus, ſubijcientes paganorum & hæreticorum argumenta, vt quiſque ſacræ theologiæ ſtudioſus in ipſis fidei noſtræ fundamentis ſit præmunitus contra aduerſariorum iacula. In ſecundo oſtendemus, qualiſnam ſit, & vnde venerit hæc humani generis captiuitas, à qua ſumus per Chriſtum liberati, ſimul commonſtrantes opera magnifica, ac multiplicia beneficia per Chriſtum redemptorem nobis impenſa. In tertio diſſoluemus ſupradictas hæreticorum ac paganorum prolixitates, & argumẽta, quibus ipſi vtuntur contra huius redemptionis ſacramenta. In tractatu quarto aſsignabimus rationes & cauſas, propter quas fructus paſsionis Chriſti perueniat in quoſdam Adæ filios, in quoſdam non perueniat. In quinto differemus, vtrùm cuilibet homini in hac vita adſit ſufficiẽs auxilium, quo valeat fructuum paſsionis Chriſti particeps fieri. In ſexto generalia quædam principia ſumus tradituri de gratia & libero arbitrio, ſcrutantes, ſit ne liberum arbitrium, an non ſit, ſubijcientes pro vtraq; parte communia quædam argumenta: quibus hinc inde conſideratis, aperitur via ad diſſoluendum quæſtiones difficiles.

INDEX RERVM AC SENTENTIARVM IN LIBRO DE CAPTIVITATE ET REDEMPTIONE GENERIS HVMANI COMPREHENSARVM, A DESIGNANTE PRIOREM folij faciem, B verò posteriorem.

A

ABerrant longè à vero scripturarum sensu, qui docent fructum passionis Christi in homines damnatos non peruenisse ex sola Dei voluntate 115.b

Abraham cur à sola fide commendetur 90.a

in Adam omnes perierunt, in Adam omnes electi sunt, &c. 5.b

in Adam post peccatum non remansit vlla suæ salutis scientia 8.a

Adam & Eua experimento cognouerunt, miseriam conditionis humanæ fuisse supplicia culpæ, nos autem cum his malis nati, hoc non sic, sed sola fide cognoscimus 11 b. in initio.

Adam si esset lapsus non suggerente vllo humani generis inimico, indigeret nihilominus liberatione seu redemptione, sed non esset illa liberatio talis, qualis nunc est victoria 12.a

Adam & Eua primùm fuerunt inscij consilij & auxilij gratiæ super ipsos futuri per Dominum Iesum 12.b

Adam si nõ fuisset lapsus, vtrùm Christus fuisset incarnatus 53.a

Adam peccando quomodo perdidit regnum cælorum, quod nondum habebat 61.a

Adã si nõ peccasset, an omnes posteri eius fuissent in originali iustitia cõfirmati. ibidem in fine.

Adam secundum quem modum transmisit peccatum in omnes suos filios 61.b

Adam si omnibus filijs suis non potuit mereri vitam æternam, qua ratione potuit omnibus suis filijs mereri mortem æternam ibidem.

Adam ab initio duo acceperat, iustitiam videlicet, & posse tenere eam 135.b

Adam etiam si poterat mereri pro toto humano genere, non tamen satisfacere 71.a

Adæ filij omnes ante perceptam Christi gratiam, faciunt vnam communem perditionis massam, est tamen nonnulla inter eos diuersitas, & ea quidem triplex ibidem.

non in Adam pereunt omnes qui pereunt, nec omnes qui in Adam pereunt, in solo pereunt Adam 113.b. 121.a

in Adam omnes erant conditi, gratiam accepturi, si nemo impedimẽtum gratiæ, seu obicem peccando præstitisset 116.a

Adiutorium gratiæ ex similitudinibus rerum corporalium ibidem.

Adultera timet maritum, timet & maritum casta, sed diuersimode 103.a

Adulteri, cæteriq; criminosi pœnitentiam non agentes prohibẽdi sunt à spe communionis, etiam si in infirmitate & periculo mortis cœperint deprecari 111.a

Adultus qui propria voluntate peccauit, potest iustificari absque motu liberi arbitrij, in ipso iustificationis momento 110.b

Adulti quotquot sanantur, gratiam Dei miserentis agnoscunt, quia sine fide impossibile est placere Deo 80.a.b

Ædificare domum super arenam quid sit. 107.b

Agricola si non plantaret vel seminaret, terra fructum non produceret: sic si minister Christi non baptizaret, paruulus statim moriturus in æternum periret, & si non prædicarent in ecclesia, illa in partu filiorum fœcunda non esset 100.a

Ambitio inter ecclesiasticos viros plerosq; tanta est, vt ostendant manifestissimis indicijs intus se non habere fidem de Christo Iesu 96.a

Amor non potest esse in volũtate, nisi id quod amatur fuerit in intellectu 95.a

Apostoli quidam priusquam fuerant vocati ad Apostolatum, erant iustificati, nõdum cognoscentes Christum esse incarnatum 81.b

Appropinquare animam peccatricem Deo, recedere ab eo, & redire ad ipsum 95.a

Aqua spiritualis qua Christus lauit animas, diluens peccata, non est sicut aqua corporalis 29.b

de Arbitrio hominis libero, & gratia, regula Augustini semper obseruanda 123.b

Arguere & corripere aliquem quid sit 143.b

Argumenta quatuordecim contra mysterium redemptionis humanæ 1.2.3.4

Argumẽta, rationes, & scripturæ, quibus demõstratur Christus verè nos emisse ac redemisse de seruitute, & de captiuitate liberasse 4.a.b

Argumenta quibus probari potest Christum nec satisfeciisse Deo patri pro nobis, nec emisse nos 31.b. 32.a

Argumẽta 4. contra Christi merita. 44.b. 45.a

Argumentum est absurdissimum, Christus sufficienter satisfecit pro peccatis nostris, ergo nos non oportet satisfacere 59.b

Argumentorum quatuordecim positorum in initio libri contra opera redemptionis solutiones dantur 63.b. vsque 73

Argumenta quædam ad vtramq; partẽ generalia de gratia & libero arbitrio, de seruitute & captiuitate, de præscientiæ & prædestinationis diuinæ concordia cum libero arbitrio 138. vsq; 147

Argumenta quibus probari videtur, ex negligẽtia humanæ volũtatis esse, quòd non omnis homo sit particeps fructuũ passionis Christi 91.a.b

Argumentum contra præparationem ad fidem soluitur 97.b

Argumenta sumpta ex scripturis, quibus sola fides commendatur absque operibus 86.b

Arma quibus Christus vsus est aduersus diabolum 21.a

Arma quibus nos cõtra diabolũ pugnamus. 21.b

ex Attrito potest fieri contritus, motu interioris pœ-

ris pœnitentiæ non adauctо 79.b
Augustini sententia dicētis, Si non traharis,ora vt traharis,quomodo intelligitur. 125.b.in fine.
Augustini sententia dicentis, Inter eos qui audiunt euangelium prædicari,alij credūt, quia præparatur voluntas à Domino, Alij non credunt, quia non præparatur voluntas 132.b
Augustini sententia dicentis,quòd nulla est anima quantumuis peruersa,in cuius conscientia non loquatur Deus, cuius notitia omnibus ineſt, nec quisquam sine Christo nascitur 133.b
Aug.sentētia tractatur dicentis,Maius opus esse iustificare impiū,quā creare cælum & terram.136.b
Augustini sæculis Monachi quidam ex ipsius libris, in quibus de gratia disseruit, arbitrati sunt sublatum esse liberum arbitrium 147.a
Augusti.demōstrat, per Adæ peccatum liberum arbitrium de humano genere non periisse 148.b
Augustini sententia dicentis, Deum indurare non solùm deserendo, sed etiam per potentiam impellendo,quomodo intelligitur 132.a
Augustini error de fide in principio conuersionis 92.b
Aug.regula notāda pro scripturis de fide & operibus,de gratia & lib. arbit. intelligendis 140.a
Auxilio Dei gratuito multi qui possent resurgere, fecerunt se indignos 121.a
Auxilio Dei gratuito indigni, non ob id semper prorsus destituti sunt tali auxilio ibidem.
Auxilium Dei iuuantis hominem vt particeps fiat meritorum Christi, quidnam sit 122.a
Auxiliorum distinctio,generale,speciale,generalissimum,& specialissimum ibidem.
Auxilium vnde sumitur initium conuersionis, est fides 122.b
Auxilium sufficiens perueniendi ad fidem an omnis homo habeat ibidem.
Auxilium sufficiens perueniendi ad fidem, an sit prædicatio euangelij 123.a
Auxilium sufficiens resurgendi à peccato non omni homini peccatori adest 127.b
Auxilium Dei sufficiens ad perseuerandum & continenter viuendum aliud est à dono gratuito, quo potest haberi illud auxilium 137.b
Auxilium ad salutem secundum suasionem seu suggestionem,& auxiliū ad salutem secundū prædestinationem,seu æternū Dei propositum. ibid.
Auxiliū gratuitū quo Deus iuuat liberum hominis arbitriū,varijs modis potest concipi 148.b
Auxiliū gratiæ Dei est veluti baculus quidam porrectus languido, vel pecunia ad lucrum data, aut vestis oblata pauperi qua se tegat 148.b
Auxilium gratiæ quo Deus manens immotus ad se nos rapit, duabus similitudinibus ex corporalibus rebus desumptis, nempe catenæ è cælo delapsæ & funis nautici, declarat Diony. 149.a
Auxilio gratiæ Deus nos erigit è luto peccati,quemadmodum qui homini lāguido in puteum delapso porrigit brachium aut funiculum quo ad se trahat illum, sed non in omnibus quadrat similitudo ibidem.
de Auxiliorum gratuitorum dispensatione fidei regula,ad intelligendum dicta Apostoli,Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. An non habet potestatem figulus, &c. ibidem.
Auxilium gratiæ quo Deus iuuat liberum arbitrium,est velut manus adiutrix, aut lumen solis manifestantis viam salutis 149.b
Auxilium gratiæ est veluti frenum,quo spiritus sanctus sessor animæ nostræ, dirigit liberum arbitrium in se varium & mutabile semper 152.b

B

Bellare,vincere,& victoria quid sint 9.b
de Bello & triumpho Christi contra diabolum considerationes quinque 11.b.12.a
Bella Domini sunt bella populi Israel contra Barbaras nationes, quæ spiritus sanctus in scripturis legenda reliquit vt figuras bellorum Ecclesiæ contra diabolum & satellites eius 13.a.23.a
Bellum inter Christum & diabolum quomodo factum sit 14.b
de Bello & iudicio in opere redemptionis humanæ, sententiæ quinque 19.20.
Bellauit Christus etiam pro mortuis 19.a
Bellandi modus,secūdum quem pugnauit dux noster Iesus contra diabolū non corporalibus armis,designatur per varia loca in scripturis. 22.a.b
Bella à ducibus Israel gesta corporaliter, intellexit Isaias vt signa & figuras spiritualis belli gerendi per Christum ducem 23.a
in Bello Gedeonis contra Madianitas intellexit Isaias bellum Christi contra diabolum: sic Christus & Apostoli in bellis filiorum Israel contra nationes exteras docuerūt intelligere spiritualia bella contra hostes animarum ibidem.
Bellū Christianorū est bellū angelorum 64.b
in Bono opere concursus liberi arbitrij simul & Dei quomodo sit 142.a
Bonum opus Deus interdum totum tribuit diuinæ gratiæ & misericordiæ,interdum verò totum tribuit homini 142.b
ad Bonum opus concurrunt Deus & liberum arbitrium,sed non perinde atq; duo homines concurrunt ad nauis tractum ibidem.
in Bono opere dicens liberū arbitriū cooperari Deo, non repugnat sentētiæ Pauli dicētis, Neq; qui plantat est aliquid, neq; qui rigat ibidem.

C

Cæcitas summa est, æstimare esse bonum frui visibilibus huius mundi delicijs 8.b
Cæcus secundum corpus, & infirmus, quamuis nondum sit mortuus, infirmitas tamen, cæcitas & mors possunt simul concurrere in eandem animam 30.a
inter Cæcitatem corporalem & spiritualem differentia 131.b
Captiuitas quadruplex defletur in Threnis Ieremiæ 34.b
Captiuus quis dicitur, & spiritualis captiuitas bona & mala 5.b.6.a
Captiuitatis humani generis, non Deus, sed hominis voluntas est causa 6.b

Caput Ecclesiæ Christus 50.a
Caput Ecclesiæ cur potius quàm cor dicitur Christus 49.b
Capitis proprietates ibidem.
à Capite, quod est Christus, fluit, decurrit atque diffunditur quicquid salutaris gratiæ potest habere vllum ecclesiæ membrum 50.a
sub Capite Christo qui membra efficiuntur, mirabili quadam & ineffabili insitione ac vnitione Christo inseruntur 50.b
Capitis corporalis ad sua membra, & Christi ad membra Ecclesiæ magna differentia 50.a
Caput angelorum an Christus sit 51.a
Caput omnium electorum quomodo possit dici diuinitas ibidem.
Carceres in quibus captiuum est genus humanum, & diuersa ipsorum nomina 7.a
Cassiani error de vocatione ad fidem 93.a
Causa quę efficiendo est alicuius rei causa, simul est cum effectu: causa verò quę solùm promerendo est causa rei, potest antecedere vel sequi effectum ipsum seu præmium 29.a
Certius alterum altero bifariam dicitur 83.a
de Charitate Christi, an finita fit, an infinita, & quòd anima eius fuerit plena gratia, sic vt in ea amplius proficere nõ potuerit, quia nõ ad mensuram dedit illi Deus spiritum sanctum 58.b
Charitatem dari absq; mensura quid sit ibid.
Charitas quomodo operit multitudinem peccatorum 29.b
Christus bonus aduersarius homini in via perditionis ambulanti 6.a
in Christo gemina vita, gemina voluntas, gemina sapientia 33.a in fine.
Christus omnia maledictionis opera in electis suis destruit 9.a
Christus propter multa beneficia, quæ præstitit humano generi, multa in scripturis sortitur nomina 10.a
Christus princeps pacis 9.b
Christus apud Isaiam dicitur velox spoliorum detractor 10.a
Christus saluator gentium promissus Abrahæ, Moysi, Dauid, cæterisque secundum successionem patribus 13.b
Christi passio & mors, quonã modo fuit opus Dei simul & diaboli 14.b
Christus qua ratione sua morte dicitur vicisse diabolum, cùm vtroq; in illam mortẽ consentiente non potuerit inter eos esse pugna 14.b.15.a
Christus quomodo vicit diabolum per modum iudicij & iustitiæ, cùm tamen Christus venerit in carnem, non vt sic iudicaret, sed vt iudicaretur tanquam reus mortis pro peccatis nostris 15.a. in fine, & b. in initio.
Christum venisse in carnem ad liberãdum pauperes, & humiles corde, & ad consolandum sperantes in ipsum, cur scripturæ multæ docent, cùm sit manifestũ absq; gratia prioris aduentus Christi neminem esse humilem spiritu, aut innocentem, aut rectè sperantem 17.a
Christus venit in carnẽ, non vt iudicet mũdum, & nihilominus venit vt faceret iudicium mũdi 19.a
Christus etsi vicit diabolum pro nobis, nos tamen adhuc bellare debemus contra diabolum, & vincere illum 20.a
Christus cur in psalmis & prophetis constitutus inter tormenta passionis orat patrẽ, postulãs liberari, cũ tamẽ passiones illius fuerint voluntariæ. 24.b
Christus quomodo vicit pro nobis mortem, peccatum, & diabolum, cùm adhuc omnes simus subiecti necessitati mortis & peccati, habentes malignum habitantem in carne nostra 25.a
in Christo sub vnitate personæ diuersitas naturarum, quibus impleta sunt nostræ redemptionis opera 33.a
in Christo voluntas creata gemina ibidem.
Christi auctus cur vocetur tẽpus gratiæ. 24.b
Christi caro quomodo erat naturaliter passibilis, cùm ipse nullum haberet peccatum. 67.b.68.a
Christus nõ venit vt iustos & innocentes ab accusatore diabolo liberaret, sed vt sua misericordia impios & iniustos ab alijs impijs segregaret. 17.a
Christus cur dicebat, Nunc princeps mũdi ejicietur foras, cùm ante Christum natum fuisset ejectus à sanctorum patrum cordibus 24.b
Christus aliquid voluit, quod alio modo noluit 33.b
in Christo triplex operum genus ibidem.
in Christo verus erat dolor, & is quidem maximus supra omnes præsentis vitæ dolores, cum cuius dolore nullus vnquam alterius dolor est conferendus 33.b.34.a
Christus in multis psalmis propheticis; scripturis tormenta suæ passionis cõmemorat, tanquam cæteris omnium passionibus grauiora 34.a.35.b
Christus non solùm vt nos doceret passus est, sed etiam vt pro nobis sacrificium offerret, & satisfaceret, vtque nos redimeret 36.b
Christus meruit omnibus electis suis gratiam primam 41.b
in Christo sicut erat dualitas naturarum, ita & dualitas actionum ad perficiendum opus vnum, atque ita fiebat passio eius tam à voluntate increata, quàm creata 42.a
in Christo sicuti natura humana fuit eleuata in dignissimum statum, & deificata, id est, Deo vnita, ita & actiones Christi erant dignissimæ ibid.
Christus sibi meruit, & nobis 42.b
Christum meruisse nobis gratiam primam, & remissionem peccatorum, probatur ibidem.
à Christo ecclesiæ capite influit in nos spiritus vitæ secundum humanam naturam 43.a
Christus quomodo rogauerit pro credituris solùm, non pro mundo 47.b
Christus quomodo orauit pro impijs & incredulis 48.a
Christus quomodo per mortem reconciliauit nos Deo patri, cùm ipse Deus pater dilexerit nos ante mundi constitutionem ibidem.
Christi incarnatione nemo mereri potuit. ibid.
Christũ meruisse impijs gratiã & remissionem peccatorum, quomodo accipiendum est 48.b
de Christo, & natura eius humana quæ dicantur,

tur, & quæ negentur 57.a
Christus si meruit, cur orauit, cùm oratio innitatur liberalitati & gratiæ alterius, meritum autem iustitiæ ibidem.
Christus cur in psalmis & prophetis inter tormenta passionis constitutus legitur orasse pro ereptione & liberatione ab inimicis suis, cùm ipse ad hoc venerat in mundum, vt obediens esset vsque ad mortem crucis 49.a
Christus declaratur esse mediator, sacrificium, & ecclesiæ caput ibidem.
Christus est redemptor & liberator, caput & sacrificium secundum formam serui 50.b
Christus secũdum formam Dei est principium effectiuum gratiæ, secundum formam serui, est principium gratiæ meritorium ibid.
Christus secundum formam serui, est mediator, habens aliquid simile Deo, & aliquid dissimile 51.a
Christus semel in cruce immolatus est ad mortem, quotidie immolatur à nobis, non solùm ad commemorationem mortis, seu immolationis illius, sed & ad permanendum in merito ipsius. 52.a. in initio.
Christus super Iudæos geminam adduxit libertatem, super Gentes autem vnam tantùm 65.a
Christus quamuis sufficienter orauerit patrem vt remitteret nobis peccata nostra, non tamen sequitur inde nos frustra orare, aut non oportere orare pro remissione peccatorum 68.b. in fine.
Christus simul emptor, bellator, victor, ac sacrificium 69.a. b
Christus cur voluerit celare diabolum hoc mysterium redemptionis nostræ 70.b
Christus flagellis cæsus, spinis coronatus, clauis confossus, opprobrijs & contumelijs saturatus, in cruce pẽdens, omnium iniuriarum immemor, clamat, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, & exauditus est pro sua reuerentia 72 b
Christo quid opus erat tot sudoribus, laboribus, & miraculis adducere homines in verã fidem, cùm ipse in potestate haberet subitò ad fidem mutare omnium incredulorum corda 100.a. 136.b
Christus verus sol & dies in Ecclesia sua, inquit Cyprianus, lumen vitæ æternæ intelligitur, non in omnibus, sed in suam Ecclesiam per sacramentum baptismi intrantibus 151.a. in initio.
Christus est veluti animæ nostræ lucerna, medicus, atque dux 52.a.b
Christus cùm sit saluator omnium hominum, & propitiatio pro peccatis totius mundi, cur fructus passionis eius non ad omniũ hominum trãsit vegetationem animarum 91.a
Christus qui est saluator omniũ hominum, cur non dedit hunc sensum omnibus, vt cognoscant verum Deum Christum eius filium 112.a
Christus cur fleuit, & quomodo se frustra passum dicit pro Iudæorum synagoga 115.b. in fine.
Concupiscentia carnis cõtra spiritum, nulla extitisset, si culpa non fuisset: non fuisset vlla culpa, si non extitisset voluntas libera 114.a
Confessio criminis apud sacerdotem est diuini iuris. 79.a
Confidens sibi peccata remitti per contritionem, seu interiorem pœnitentiam ex fide in Iesum ortam, non est dicendus confidere in meritis aut operibus suis, autẽ in viribus liberi arbitrij, sed in Christo Iesu, & in misericordia eius per sanguinem suum 91.a
Coniugium an fuisset sacramentum Christi & Ecclesiæ, si Adam non fuisset lapsus 51.a
in Contractu ciuili plerumq; fit emptio, in qua nec emens tradit pretium, nec vendens rem tradit emptã, sed vterq; promittit rem dare. Ita & priusquam Christus veniret in carnem, fuit futuræ emptionis pactum, fœdus, seu testamentum, ac iusiurandum Dei, promittentis daturũ se nobis filium suum in redemptionem, ex cuius pacti seu diuinæ promissionis fide illius temporis homines assequebantur gratiam, sed nondum poterant frui libertate empta, aut possessione vitæ æternæ, donec pretium esset persolutum 39.b
Conuersionis peccatorũ diuisio in naturalem & miraculosam, qualem Cassianus ponit, est sacræ fidei contraria 120.b
Conuersus recenter non peccat, si trepidat aut dubitat, ne fortè non sint ei peccata remissa. 83.b
Cornelius Centurio priusquã in Christũ crederet, initia quædam fidei habebat 125.a. 136.a, 87.b
Corpora martyrum & membra erant in potestate tyrannorum, non corda & voluntates ad mouendam linguam ad peccatum 144.b
in Creatione Deus dedit nosmetipsos nobis, in iustificatione & glorificatione dat semetipsum nobis 136.b
Credere est donum seu opus Dei in nobis, & tamen etiam opus est liberi arbitrij 96.b
Credere fide viua Iesum esse filium Dei, quis dicatur 90.b
Credere dum incipit homo propria sua voluntate, suasio Dei præuenientis tum motum illum credendi in ipso operatur 98.a
qualitercunque Credere Deum esse creatorem & remuneratorem non est proprium religioni Christianæ 102.a. in initio.
non Credere in Christum, aliud est quàm nolle credere in ipsum 81.b
Credit Christianus vera esse Dei verba aliter quàm credit se iustificatum esse 82.b
Credat an nõ credat quisq; videt in se, sed an sic credendo sit iustificatus videre non potest 83.a
non Credimus Christum pro salute nostra incarnatum, & propter delicta nostra passum, nisi etiam credamus nos esse peccatores, & longè à salute nostra 87.b. in fine.
Crucem Christi conabantur Iudæi confundere, & gloriam eius prorsus extinguere, crucifigentes Iesum medium inter latrones 69.b
Crucẽ Christi tremũt dæmones, nõ foris ligneã aut lapideã, sed intus in corde hominis 146.b
Culpa propriæ voluntatis in quibusdã est causa quamobrem non percipiũt passionis Christi fructum, in quibusdam verò propria culpa non est illius causa 116.a

D

Debiti genus multiplex 37.b.& 73.b
Debita omnia peccatorum superantur à Christi supplicijs 38.a
Dæmones opinari nullam habere potestatem excitandi nos ad peccatum, est hæresis contra scripturas manifestissimas 23.b
Dæmones quosdam excitare homines ad amores, alios ad gulam & comessationes, alios concitare ad odia & inimicitias, est veterum patrum sententia 24.a
Dæmones inuocant malefici barbaris quibusdam nominibus, qui ad decipiendum homines adsunt maleficis ibidem.
Desperandum non est de vllo peccatore quamdiu viuit 127.b
Destinare & prædestinare quid sint 94.b
Deus ejcit à nobis diabolum, sed nobis volentibus 20.a
Deus non est author peccati 27.b
Deuiatio à rectitudine diuinæ legis, in scripturis sacris vocatur error 25.b
Deus in suo vniuerso nihil turpe reliquit, quod non pulchritudine quadam rursus ornet 32.b
Deus qua ratione condidit creaturas, quas nouit in peccato permansuras ibidem.
Deitas est cõmunis tribus personis modo lõgè diuerso quàm humanitas cõmunis est tribus hominibus, & de significato huj' nominis Deus. 56.a.b
Dei sapientia & potentia claruerunt in mirabili fabrica mundi, & in creatione hominis ad imaginẽ & similitudinem Dei: Iustitia verò & benignitas eius manifestatur in opere isto redemptionis. 71.a
Deus cur hoc potius modo quàm alio voluerit humanum genus redimere ibid.
Deus si absque vltione, satisfactione, & pœna remitteret peccata, nõ faceret cõtra suã iustitiã. 71.b
Deus pater nõ maluit mortẽ filij quã vitã. 72.a
Deus dat opus quod iubet vt faciamus. 142.b
Deus cur præcipit aliquid quod nos per nosipsos implere non possumus 144.b
Deum asserere quorundam hominum esse susceptorem, aliorum verò redemptorem, quemadmodum Cassianus monachus docuit, est sacræ scripturæ contrarium 120.b
Deus quibus gradibus animam præparet quam vocat ad fidem 101.b
Deus pater non magis dilexit genus humanum quàm filium suum vnigenitum, quem pro illius redemptione in mortem tradidit 67.a
Deus si non largiatur impio auxilium, quo valeat resurgere, non iniustè agit 128.b
Deus in scripturis ab homine exigit ea, quæ homo sine Dei auxilio facere non potest 134.a
Deus in conuersione impij potest totũ simul facere, sed ille nõ est cõmunis faciendi modus. 136.b
Deus cùm possit omnia facere, nõ potest facere hominẽ iustum, ac benè viuere, nisi & simul faciat eum voluntariè agere atq; diligere 136.b.96.a
Deus sua gratia faciens liberum arbitrium hominis agere, an se habeat perinde atque artifex, & mouens ad instrumentum motum 151.b
Deus quẽdã operatur in nobis sine nobis, quædam operatur in nobis cooperantibus nobis. 153.a
Deus hominẽ peccatorẽ iam iustificatum non deserit, permittens eum agere secũdum vires suas, sed assiduus adest ductor, & ideo non solum sese habet ad hominem peccatorem sicut medicus, qui infirmum pridem sanatum deserit 153.b. in fine.
Deus sua misericordia præueniens iustificãdos homines, non euacuat vires liberi arbitrij 95.b
Deus cùm pollicebatur temporalia populo veteris legis, non intendebat eos ducere in cupiditatem temporalium rerum 104.b
Deus inter creaturas rationales quandã operatur inæqualitatem, Vnã vt earũ conditor, Aliã verò vt earum iudex, Tertiam vt suę sapientiæ, simul & iustitiæ & misericordiæ declarator 111.b
Deus suã sapientiã, simul & iustitiã, & misericordiã maximè declarauit nobis in eo, quòd tam angelo quàm homini dedit liberum arbitrium. 112.a
Deus cur voluerit mundum sic & non aliter facere, non sunt extra eius sapientiam, bonitatem, & iustitiã rationes vllæ, sicuti nec rationes sunt extra Deum inuestigandæ, propter quas inter æqualiter reos, vnum ita vocat vt obediat, alium non ita vocat ibidem.
Deus in operibus misericordiæ, aut iudicij sui dispensandis vtitur liberis hominum ministerijs, quibus etiam ipsi & seipsos, & alios faciunt commendabiles aut reos 114.b
Deus per gratiam suam est veluti dux viæ, illuminator, ac medicus 151.b
Diaboli multa in scripturis nomina 6.b
inter Diaboli potestatem & Dei potestatem est differentia 10.b
Diabolus est author peccati & mortis in nobis, alio modo quàm Deus est in nobis author iustitiæ & vitæ æternæ ibidem.
quamuis Diabolus nullus esset, nihilominus luctandum nobis esset atque pugnandum 11.b
Diabolus à Christo non vi, sed sapientia secundum legem iustitiæ vincitur 12.a
per Diabolum quomodo sit homo factus Deo contrarius, & quonam modo regnum Dei & regnum diaboli sunt contraria ibidem.
inter Diaboli regnum & Dei regnum, nullum fuit ex vincendi studio bellum aut præsium, priusquam sexto die formaretur homo ibidem.
Diaboli casus irreparabilis, casus autem hominis reparabilis cur sit ibidem.
Diabolus primùm serpens cœpit esse draco. 13.a
Draconis cornua & capita quæ sint ibid.
Diabolus nesciebat quòd Christi morte deberet renasci vita omnium 13.b
Diabolus cur dicitur homicida ab initio 17.b
Diabolus cõtra hominem nullum ius habebat, Deus tamen hominem peccantem iure & iustè sub diabolo torquendum tradidit ibidem.
Diabolus causam habuit contra hominem coram Deo, & homo contra diabolum ibidem.
Diaboli victoria super hominem fuit per fallaciam, sicuti sophistarum 18.a
Diabolus machinans in Christi mortem non

habuit causam contra Christum ibidem.
Diabolus Christi morte victus, inuitus è mundo abscesit 19.b
Diabolus cur non est confusus & victus, dum misit manum in Ieremiam & Iohannẽ Baptistam in vtero sanctificatos, in quibus nihil dignũ morte inuenire poterat ibidem.
Diabolus ciectus est foras, non extra mundum illum visibilem, quia omnium doctorum est opinio, aerem illum esse plenum dæmonibus. 24.a
in Diabolo potestas tentandi, alia post lapsum Adæ, alia ante lapsum 66.a
Diabolus post lapsum Adæ triplicem acquisiuit super humanum genus potestatem ibidem.
non à Diabolo, sed à iudice Deo irato emit nos Christus, vt liberi essemus à diaboli tyrãnide. 56.b
Diabolus quomodo sit princeps huius mundi, & quomodo habuit mortis imperium, detinens peccatores captiuos ad suam ipsius voluntatem. 66.b in fine. & 67.a. in initio.
Diabolus & homo quomodo per peccatũ desierant esse Dei, alienati ab illo, non à dominio & potestate eius, sed à lege & obedientia 67.b
Diabolus non sciebat Christum esse filiũ Dei, sed tamen dubitabat, tandem absque hæsitatione credens ipsum esse purum hominem, aggressus est eum 70.a
Diabolus, cùm Christus in cruce expirauerat, sensit se victum morte Christi, quam putabat fore suam victoriam 69.a
Diabolus nunquã habuit ius in hominẽ, quamuis homo iustè detineretur à diabolo 70.b
Difficultas ad fidem aut veram pœnitentiam in quibusdam vnde proueniat 101.a
Diuitias habere non est malum, sed illas virtuti æquare aut præponere 107.
Donũ aliquod gratuitum esse à Christo Deo, aliud est, quàm donum illud esse ex Christi merito 46.a
Donum nullum maius potuit Deus præstare hominibus, quàm vt verbum suum faceret illis caput, & illos tanquam membra ei insereret, & vt vnus esset Christus qui oraret pro nobis, & oraret in nobis, & adoraretur à nobis 50.b
Dona Dei miserentis sunt recta consilia, & auxilium imbecillitatis nostræ, & præsidium contra hostes pugnantes 144.b
ex Duobus æqualiter iustis, & æqualiter tentãtis, contingit alterum cadere à gratia, alterum perseuerare 101.a
Duo infantes, vnus baptizatus, alius non baptizatus, ad exilium inter infideles deportati, & illic educati, peruenientes ad vsum rationis, an æqualiter iuuentur ad fidei Christianæ motum 112.b

E

Emere, redimere, bellare, viuere, viuificare, sanare, reconciliare, sacrificium offerre, differunt. 5.a. 9.b. 38.b
Emit Christus varia à patre 39.a
nemo Emit quicquam, nisi quod suum non est, aut suum esse desiit 67.b
Epistolæ Pauli ad Romanos breuis recapitulatio, in qua demonstratur fidei gratia simul cum operibus & libero arbitrio, exponuntúrq; multæ sententiæ vtiles ad intelligendum mysterium redemptionis humanæ 84.a. vsque 88.
Error insulsissimus eorum, qui reiiciunt epistolam Iacobi, propterea quòd opera Abrahæ præponit fidei otiosæ 96.b
Errores quatuor de fide 76. vsque 83.
Error quorundam refellitur, malè intelligentium Paulum dicentem, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis 86.a
Error quorundam refellitur, malè intelligentium scripturæ sententias, Qui crediderit & baptizatus fuerit, &c. Item, Date eleemosynam, & omnia sunt munda vobis, Dimittite, & dimittemini 87.a
Essentiæ nomen 55.a
Esurire signum est bonæ valetudinis corporis. Sic & desiderare panes spirituales, vt fidem, spem, & charitatem, est spiritualis salutis indicium. 151.a
Excæcat & indurat Deus 132.a
Excommunicatione quomodo vtitur Ecclesia. 108.a. in fine.
Ecclesia excommunicans, non tam intendit in salutem eius qui excommunicatur, quàm in lucrum & custodiam cæterorum 108.b
Excõmunicationem ab Ambrosio irrogatam Theodosius imperator patienter tulit, & correctus ingemuit & pœnituit ibidem.
Exhortatio non eadem cunctis cõgruit, sæpéq; alijs officit, alijs prodest: sicut aliter admonendi ad pœnitentiam sunt homines delicati, aliter miserabiles & pauperes, non habentes in hoc mundo quod delectet 102.b

F

Facientibus quantum in se est, non deest Deus in his quæ sunt necessaria ad salutem, veritatem habet de hominibus iam iustificatis 122.a
Facere quã tũ in se est, tripliciter potest intelligi. 125
Falsum est, dicere quòd Apostolus in epistola ad Romanos solam fidem commendauerit: nam vbique ponit opera oportere comitari fidem, & fidem ipsam oportere operari 88.b
Fausti Galliarum episcopi doctrina contra Lucidum presbyterum de gratia & libero arbitrio, quomodo sit intelligenda 98.a
Fidei Christianæ initia sunt de lapsu vniuersi generis humani 7.a
Fides in scripturis bifariam dicitur 14.a
Fidei regula ab Augustino tradita, quam nisi quisq; inconcusse seruauerit, ad fidem Christi non pertinet 30.a
Fides quomodo possit esse copula, per quam transeat in nos meritũ Christi, cùm fidẽ ipsam habere nõ possim⁹ nisi ex merito Christi. 44.b. 46.a
Fides homini credenti reputatur ad iustitiam, non ex valore fidei, aut secundum se, sed secũdum propositum gratiæ Dei 46.a
Fide quomodo iustificantur & purificantur corda 47.a
Fidei motus quo iustificamur, ratione quadam

dam est prior gratia, quadam verò ratione posterior ibidem.
Fidei sola professio includit alia 77.b
sine Fide in Christũ nemo vnq̃ saluatus. 79.b
quę Fides necessaria tempore legis naturæ. 81.b
Fides Lutheranorum 83.a
Fides quæ impium iustificat, includit displicentiam peccatorum, & motum dilectionis 84.b
de Fide & operib⁹ loquẽtes Paulus & Iacob⁹ nõ sunt cõtrarij, nec Paulus sibiipsi aduersatur. 87.b
Fides quomodo iustificet 87.b.122.b
ad Fidẽ vt perueniat impius, paganus, aut malus Christianus, an semper sufficienter iuuetur. 122.b
de Fide Augustini error in primordio conuersionis suæ 123.a
Fides an sit generale munus 98.a
sine Fide orare, inuocare, quærere, aut pulsare non possumus 125.b
Fide prior est semper gratuit⁹ quidã tract⁹. 126.a
Firmissima fide tenendum est, præscietiam Dei de futuro lapsu Adæ, non impedijsse liberum eius arbitrium 126.b
Fide firmiter tenendum est, Deum multa posse facere, quæ non est facturus ibidem.
Fide (inquit August.) credere oportet, vtrũq; esse, & gratiam videlicet, & liberũ arbitrium. 147.b
Fides an fiat ex sola voluntate dantis, an etiam ex volũtate hominis se ad illam accipiendam præparantis 92.a
de Fide errores 76. vsque 84. & 92. 93.
Fidem in vnoquoque dicere legem naturalem insitam, hæresis est 98.b
Fidem dicere esse generale talentum omnibus insitum, aliud est, quàm dicere gratuitum auxilium pro loco & tempore omnibus præparatum, quo adiuti valeant ad fidem se præparare ibidem.
Fides potest esse sine charitate 103.b
Fides quam commendat Saluator in euãgelijs, qualis sit disputatur 75.a
Fide hominem saluari sine operibus antiqua hæresis est, etiam ante Christi aduentum, & Apostolorum temporibus 76.a
Fides semper fuit necessaria ad salutem 81.b
Fides incarnationis Christi & trinitatis non tã pliciter & absolutè fuit semper necessaria. ibid.
de Fide error quartus eorum qui arbitrabantur fidem, qua iustificatur homo, esse eam qua quisque firmissimè credit se propter merita Christi esse iustificatum 82.b
Fides qua quis credit firmissimè, se esse iustificatum, sæpe superba est, neq; est necessaria 83.a
Fides quam commendabat Christus in Centurione, in muliere fluxum sanguinis patiente, in Chananæa, in cæcis petentibus illuminari, qualis sit inquiritur 75.a. 9.b
Fides per quam applicatur vnicuiq; fructus passionis Christi, est fides viua, id est, fides quæ vincit mundum 83.b
Fidem posse esse informem seu mortuam sine spe & charitate, demonstratur ex scripturis. 83.b. in fine, & 84.a
Fidem non mox perdit Christianus cadens in mortale peccatum 84.a
Fidem habebat adolescens, cui Christus dixit, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata 84.a
Fides non quælibet qua credimus Deo aliquid pollicenti, iustificat 90.a
Fides Abrahæ cur sic peculiariter in scripturis commendatur ibidem.
Fides de qua loquitur Apostolus ad Hebræos vndecimo, qualis sit ibidem.
Filius vsus est humana natura assumpta tanquam instrumento, vtitúrque aliorum iustorum hominum voluntatibus ceu instrumentis, sed modo longè diuerso 54.a
Filius Dei secundum diuinam naturam quanquam accipit esse à patre, tamen neq; subiectus est patri, neque tenetur illi obedire, neque debet illi reuerentiam, aut gratiarum actionem: Secundum humanam autem naturam manet subiectus Deo, semper ad obedientiam, ad reuerentiam, ad gratiarum actionem obligatus 73.b
in Finem quæ ordinatio sit necessaria in opere legis naturalis 99.a
Fluere dicitur aliquid ab alio dupliciter. 50.b
Fructus passionis Christi cur perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam non perueniat, declaratur tractatu quarto 75. vsque 116.
ad Fructum passionis Christi participandum, an cuilibet homini sufficiens adsit auxilium, declaratur tractatu quinto 116. vsque 138. vbi & quinque argumenta ex scripturis recitantur pro vtraque parte. ibidem 117. & soluuntur 130.a

G

Gentes æstimant mortem, omnémque carnalem miseriam conditionis humanæ esse non supplicia culpæ, sed conditionis naturæ: & hæc in eis ignorantia est non à Deo, sed propter cæcitatem eorum 8.a
Gentes æstimant carnalem hanc vitam non esse malam, & voluptatem carnalem esse naturale bonum. ibidem.
Gentium morales philosophi quomodo docuerunt carnalẽ voluptatem escã esse malorum. ibid.
Gentes quantumlibet viuant secundum lumen rationis internæ, in tenebris ambulant 8.b
Gentes de vinculis animæ nõ rectè sentiunt. 9.a
Genus peccati apud Christianos triplex 78.b
Gloriari quasi non acceperis, quid sit 147.a
Gratia carere, neque est peccare, neque habere peccatum 27.a
Gratiam posse habere & beatitudinem est natura hominis, gratia autem & beatitudo supra naturam hominis 28.a
non omnis Gratia est ex merito Christi, nam omni gratia quam Christus meruit, prior est gratia Dei præuenientis, & præparantis humano generi ipsum Christum 28.b
Gratia ad merendum necessaria est. 46.a
Gratuiti effectus quidam sunt in congerie effectuum prædestinationis diuinæ, qui non continentur in congerie effectuum meritorũ Christi. 47.a
Gratiæ influxus à Christo in nos, secundum

quam naturam sit 50.b
Gratiam & spiritualem vitam, sensum & motum influere ab aliquo, bifariam accipitur. 50.b
Gratias maiores nō oportet agere Christo, qui suum sanguinem pro nobis fudit, quàm Deo patri, qui pro nobis mortuus non est 57.a
Gratias longè maiores obligamur agere Christo, qui pro nobis mortuus est, quàm si pro nobis mortuus non esset ibidem.
Gratia erat plena Maria, Stephanus item gratia plenus: sed modo plenitudinis longè diuerso plenus gratia Christus, de cuius plenitudine acceperunt Maria & Stephanus 58.b
Gratia Christi quomodo fuerit summa. ibid.
Gratiam, qua angeli facti sunt beati, non acceperunt ex merito Christi ibidem.
Gratia Dei miserentis est necessaria non solum modo ad habendam remissionem peccatorum, sed etiam ad obtinendum regnum cælorum 121.a
Gratię status stat cū debito tēporalis pœnę. 68.a
Gratiā & virtutes nemo perdit nisi volens. 113.b
absq; Gratia Christi vniuersi homines sunt gratiæ auxilio indigni, sed nō manent æqualiter indigni: nam sunt qui damnantur solùm propter Adæ peccatū, sunt qui dānātur & propter Adæ peccatū, & propter peccatum propriū, sunt & qui damnantur solùm propter peccatum proprium ibid.
Gratiam semel acceptam qui deserit, meretur vt illa semper indigeat 127.b
Gratiæ cùm quid tribuitur, liberum arbitrium non excluditur, nec ediuerso 99.b
Gratiam & iustitiam impius non habet, non propterea quia Deus non dedit, sed quia eam semel acceptam, vel in primo parente, vel in se, deseruit 135.b
De gratia & libero arbitrio erroneæ sententiæ, in quibus Lucidus presbyter errauit, contra quas scripsit Faustus Galliarum episcopus, recitantur 98.b
de Gratia & libero arbitrio quæstio cur sit difficilis 146.b
Gratia Dei indigni sunt alij magis, alij min⁹. 111.a
Gratiæ donum in momento infunditur, & tum simul mutatur liberum hominis arbitrium, quamuis præparationes quædam solent præcedere, vtilésque cogitationes à spiritu sancto immissæ, quæ tamen ante gratiæ infusionem non sunt bonæ, iustæ, aut meritoriæ 88.a
de Gratia differere iucundissimum. in epistola ad Lectorem.
Gratiam Domini nostri Iesu Christi ignorantes, neque veram possunt habere humilitatem, neq; veram gratiarum actionem ibidem.
Gratia maximè indigni sunt superbi. ibid.
Gratia Dei vt trahentis præcedit liberi arbitrij motum 152.a
Gratia Christi saluatoris maximè illustratur, si concipiamus Deum sua gratia intus operantem, vt illuminatorē, medicū, ac ducem hominis in puteum tenebrarum deiecti, languidi, ac vincti. 153.a
Gratia Christi designata in columna ignis & nube diei 152.b
Gratia Christi nos adiuuans assimilatur baculo, pecuniæ, vesti, catenæ de cælo demissæ, funi nautico, brachio, ac funiculo, manui adiutrici, & lumini 148.b. 149.a.b
Gratia neque cogit liberum arbitrium, neque impedit libertatem illius 153.a
Gratia sua Deus operatur quædam in nobis sine nobis, quædam cooperantibus nobis. ibid.
Gratia non est naturalis possibilitas, qua possumus rectè viuere ibidem.
Gratia sua Deus non solùm dat homini posse benè velle, sed & facit hominem benè velle. 153.b
Gratia multis accipitur modis, generaliter & specialiter. Gratia specialiter accepta diuiditur in gratiam gratificantem, & gratiam gratis datam 155.a. in fine. & 155.b
Gratiæ vocabulo significatur indebitum aliquod beneficium 155.b
Gratia gratis data, & gratia gratum faciens, quid sint ibidem.
Gratia per Dominum nostrū Iesum facta, non est intellectus humanus, aut ratio, aut integritas corporis & corporalium sensuum ibid.
Gratiæ diuisio in præuenientem & subsequentem, in operantem & cooperantem, in creatam & increatam ibidem.
Gratiæ vocabulo in sacris literis significatur non solùm beneficium, quo gratificatur seu iustificatur homo ibidem.

H

Hæretici quidam dixerunt Christum venisse in mundum solùm ad docendum, non ad redimendum genus humanum 1.a
Hæresis est, asserere genus humanum solùm esse in potestate diaboli vt potentis tentare, atque ita in potestate hominis esse, si velit subijci illi, aut non subijci 66.a
Hæreticos huius tēporis taxauit Bernard. 141.a
Hæresis est, ac totius religionis Christianę euersio, dicere liberū hominis arbitriū nihil agere. 143.a
Hæresis est, asserere legem naturalem omnibus insitam, esse primam Dei gratiam, qua quisque valeat saluus fieri 120.b
Hæresis est, docere omnia ex necessitate absoluta euenire 27.b
Hæresis est, docere præscientiam & prædestinationem diuinam immutabilem, facere voluntates hominum prorsus immobiles ibidem.
Hæreticos & schismaticos ad ecclesiæ vnitatem esse compellendos per coactionem secularis potestatis, probat August. ex scripturis 105.b
Hilarij sententia, dicentis vim tutē corporis Christi sine sensu pœnæ, vim pœnæ excepisse, exponitur. 57.b
Homo potest seipsum vulnerare, ac oculos sibi eruere, aut interficere, sed non potest seipsum sanare, aut sibi oculos restituere, aut vitam dare. 10.a. in fine.
Homo, cùm libet, potest se reum mortis facere, sed iam factus reus mortis, non cùm libet, potest se à reatu mortis eximere 10.b
Homo sicuti non inuitus, sed sua voluntate vemundatus

nundatus est sub peccato, ita & rursus redimitur & liberatur à tyranno peccati, non vi aut necessitate, sed consentiente propria voluntate ibidem.
Homo extra paradisum creatus de limo terræ, constitutus erat ex quatuor elementis: & ideo etiam si sub innocentiæ statu permansisset, ipse tamen naturaliter fuisset moriturus, si nõ speciali diuina prouidẽtia à Deo in paradiso collocatus fuisset, vbi per lignũ vitæ semper viuere poterat. 58.a
Omnis homo ex Adã propagatus, priusquam à medico suæ calamitatis notitiam accipiat, amat errores suos, amplectens falsa pro veris, habens oculos clausos veræ spirituali vitæ, apertos autem in vitam hanc corporalem & carnalem 93.a
Honor Deo debitus quis sit 32.a
Hostia quid sit, & vnde dicatur 9.b
Hostes nostri triplices 24.a
Humilitatis vocabulum in scripturis bifariam dicitur 13.b. in fine.

I

Iacobi epistolam hæretici non recipiunt 96.b
Identitas ac distinctio in diuinis 55.b
Ignorantia inuincibilis super generalibus mysterijs incarnationis esse potest in nondũ credentibus, non autem in iam credentibus. 126.a. in fine.
in Ignorantia quamuis anima sit nata, non tamen ad permanendum in eo quo nata est, vlla necessitate compellitur 91.b
propter Inæqualitatem donorum naturæ non est accusanda diuina sapientia 113.b
de Inæqualitatibus naturæ, paradoxa quatuor ibidem.
Incarnatio an aliquod ponat donum in Christi humanitate 53.a
Incarnationis sacramentum cur vocetur ab Apostolo sacramentum voluntatis Dei secundum beneplacitum eius 115.a
Incarnationis modus 54.a
Indurat Deus quos vult, & quorum vult miseretur, quomodo accipiendum 134.b
Induratio bifariam accipitur ibidem.
Indurauit Deus cor Pharaonis, siquidem & ipse Pharao cor suum indurauit ibidem.
Infantes cùm baptizantur, eruuntur de potestate tenebrarum, & efficiuntur templum spiritus sancti 5.a
Infans neque stultus, neque sapiens est 91.b
Infernus geminus, inferior scilicet & superior. 7.a
in Infidelibus ieiuniũ aut abstinentia non prodest ad baptismi gratiam 94.b
Infinita quomodo fuerit Christi actio, item pretium ab eo solutum 65.b
Inter impios vnus non est magis dignus gratia quàm alter, tametsi vnus sit altero magis vel minus indignus 113.a
Iniustitia Dei non est, si ex duobus æqualiter indignis largiatur vni gratiam, alteri non largiatur 121.b
Instaurari per Christum quæ in cælis sunt, quomodo intelligatur 115.a
Intentio in Deum finem vltimum per naturalem cognitionem, cum displicentia quadam peccati, neque meretur fidem, neque facit hominem sic pœnitentem à peccato liberum 99.a
in Intellectu necesse est præesse rei cogitationem, priusquam eius sit in voluntate amor aut odium: & similiter in intellectu nihil potest esse, nisi in illud, vel in aliquid illius fuerit imaginatio sensus 95.a
Interrogãtibus, qua via credentes in Christum habent gratiam & remissionem peccatorum, Item quibus meritis Christus est nobis præparatus, quid respondendum 115.b.in initio.
Ira Dei manst super omnes iustos, vsq; in mortem Christi 115.b
Iudæi an mox tenebantur credere Christo & Apostolis prædicantibus super aduentu Messiæ, quem expectabant 98.a
Iudex Deus pater, reus homo miser, accusator diabolus, Christus aduocatus & mediator 17.b
Iudicium & iustitiam simul iuncta reperimus in sacris literis 15.b
quid nominibus Iudicij & iustitiæ, misericordiæ & veritatis, significetur in sacris scripturis. 15.b
ad Iudicandum quomodo in priori suo aduentu aduenerit Christus ibidem.
Iudicium Christi geminum, occultum & manifestum, sicuti & geminus aduentus ibidem.
Iudicium facere in pondere, & iustitiam in mensura, quid sit ibidem.
Iudicis officium quod sit ibidem.
Iudicium prioris aduentus est desiderabile & iucundum peccatoribus: iudicium secundi aduentus est terribile & triste malis 16.a
Iudicium aduentus prioris, est iudicium salutis malorum: iudicium aduentus secũdi, est iudicium damnationis malorum ibidem.
Iudicij prioris solium est thronus gratiæ & misericordiæ 16.a.b
Iudicia in scripturis varia sunt: nam iudicia Dei sunt, quæcunque Deus iusta ratione facit, siue constituendo mandatum, siue puniendo peccata, siue remittendo illa 16.b
Iudicium aliter accipitur, cùm dicitur, Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ: aliter, cùm dicitur, Cognoui quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me: aliter, cùm dicitur, In iudicijs tuis superspraui ibidem.
Iudicium est aliquid, quod Deus in nobis diligit, quo iudicamus nosipsos 17.a. in initio.
Iudiciũ prioris aduẽtus Christi quomodo sit factũ, quo iudice, & inter quas personas. 17.b.18.a.b
in Iudicio prioris aduentus etiã Christus considerari potest vt iudex, & quomodo iudicauit. 18.b
Iudicare quid sit 19.a
Iudicis officium est, reddere vnicuique secundum opera ibidem.
Iure naturali & diuino alius pœnitendi modus debitus in eo qui fuit relapsus, alius in eo qui nunquam fuit catholicus 77.a.b
Iusti per gratiam illuminati, viuificati, abluti, purgati, & confortati virtute ex alto, cur quotidie adhuc petunt purgari, illuminari, viuificari,

& confortari 30.b
Secundum iustitiam tuam viuifica me, id est, secundum fidelitatem promissionis tuæ 14.a
Iustitia Dei bifariam dicitur 65.b
Iustitia aut salus nostra quomodo intelligatur esse ex fide, aut motu fidei 48.a
Iustificatio impij, & iustificatio simpliciter, seu absolutè dicta, differunt 76.b
de Iustificatione relapsi non loquitur Paulus in epistola ad Romanos 89.a
Iustificatur homo gratis, sed remuneratur secundum opera 85.b
Iustificari in scripturis bifariam accipitur. 87.b
qui Iustificatur incipit & Christum vt suum redemptorem diligere, & peccatũ suum odisse. 88.a

L

Lampades & oleũ virginũ quid significẽt. 94.a
Latro timens tribunal sæcularis iudicis, expectat opportunitatem vt faciat latrocinium, dum sperat seipsum latere posse: Christianus timens tribunal Dei, quem nouit omnium rerum cõscium, nullam talem expectat faciendi opportunitatem, sed intra claustra cordis incipit etiam coercere malas cupiditates 106.a
Lex noua, lex vetus, cur vocẽtur testamẽta. 40.b
per Legem si esset iustitia, id est, per opera legis Moysi si posset homo ex impio fieri iustus, ergo Christus gratis mortuus esset: ita si per naturam iustitia esset, hoc est, si per opera legis naturalis homo posset fieri iustus, Christus gratis mortuus esset 79.a. 82.a
in Lege fuit vera iustitia & remissio peccatorũ, sed non per legem 63.a
Liber legis aspersus sanguine quid figurabat. 41.b
Liber quis dicatur 5.b.
Libertas gemina 5.b. 6.a
Liberare, emere, redimere, satisfacere, vincere, reconciliare, quid significẽt, & quomodo differãt. 9.b
Liberationem à captiuitate quid regem huius sæculi, contingit fieri multis modis, aut sola voluntate regis manumittentis, aut bello contra regem suscepto, aut redemptionis pretio exoluto pro reo captiuo, aut reconciliatione: & omnibus his modis Christus nos liberauit à captiuitate diaboli 11.a
Liberum arbitrium negare fuisse in angelis, & in homine primùm condito, est euertere totius religionis Christianæ fundamenta 12.a
Liberum arbitrium si non fuisset, non fuisset peccatum, neque culpa, neq; vllum Dei iudicium, neq; gratia, neque misericordia ibidem.
Liberum arbitrium quonam modo sit in manu Dei, qui potuit facere, vt ñeque angelus, neque homo peccaret ibidem.
Libero arbitrio cùm quid tribuitur, gratia non excluditur, nec ediuerso 99.b
Liberũ arbitriũ an reperiatur in scripturis. 138.a
Liberum arbitrium passim in scripturis reperiri ostenditur 141.b
Liberũ arbitrium quodãmodo adiuuat Deum in opere bono 142.a
Liberum arbitrium demonstratur esse ex suis actibus 143.b
Libertas à peccato & miseria perijt per Adæ peccatum, sed non libertas arbitrij 142.a
Libera voluntas cogitur vt patiatur aliquid inuita, sed non cogitur vt agat, aut consentiat, aut velit, aut nolit aliquid inuita 144.b
Liberum arbitrium simul cum gratia vbique defendit Augustinus 144.a.b
Liberum arbitrium non propterea dicitur, quòd æqua inter bonum & malum potestate versetur 144.b
Liberum arbitrium esse, & gratiam Dei ipsum adiuuare, demonstratur 142.a.b
de Libero arbitrio & gratia hæreses duæ iam olim fuêre 146.b
Liberum arbitrium cõparat Aug. iumento vago & indomito, gratiã autem Dei freno, quo spiritus sanctus sessor animæ dirigat illud 152.b
Liberum arbitrium spiritu sancto apprehensum, & segregatum de lata perditionis via, freno gratiæ mansuescit ibidem.
Lotionis in modum quo pacto diluitur peccatum 28.a. in fine.
Lotionis in modum quo pacto Christus tollit peccata 29.a
Lutherus sub nomine lupi reprehẽditur. 108.b

M

Macula peccati quid sit 26.a
Maculas peccatorum ablui à Christo, spiritualiter intelligitur 25.b
quomodo Macula potest fieri in anima, declaratur ibidem.
Maculas tot habet anima quot culpas 27.a
aliud Macula, aliud culpa, aliud ex peccato vulnus, aliud reatus: item aliud priuatio gratiæ, aliud culpa ibidem.
Maculæ peccatorum in anima, non sunt qualitates aut dispositiones. sed priuationes 29.b
Maledicta nulla ante peccatũ, sed omnia bona 5.b
Malũ duplex, voluntariũ & inuoluntariũ ibid.
non omnia Mala timemus, sed quæ suspicamur nobis inimica 103.b
Martyres multi accesserunt læti ad martyrium, Christus autem tristis 36.a
Mediator 9.b
Mediatoris officium 28.b
Mediũ an sit inter sapientiã & stultitiam. 91.b
Medicina quam nobis attulit Christus, cur non sanet omnes, ostenditur per similitudinem. 65.a
Medicus diuersimodè parat medicinam propter morbum & propter sanitatem 64.b
Mercatoris prudentis quando non est emere rem carius quàm valeat 67.a
Merx nobis acquisita per Christum 38.b
Meritum quid sit 37.a
Merita sanctorum nulla esse dicentes, iusta ratione refelluntur 43.b
Meritum passionis Christi quo intellectu fuerit omnibus sufficiens 110.a
Merita in Christo Domino in se considerata, quate-

quatenus prodeunt à voluntate ipsius creata, non videbuntur tantæ dignitatis, vt pro toto humano genere mereantur 43.b
Meritum Christi 41.b. vsque 49.
non Meruit Christus vt nasceretur mediator aut redemptor 45.a
omne Meritum est prius præmio, vel tempore, vel natura ibidem.
Meritum secundum generalem nominis rationem quid sit 41.b.
Meritum manet transeunte actu bono. ibid.
de Merito Christi propositiones sex 42.a
qui Meretur, est quidem causa eius quòd meretur, sed non efficiens 42.b
qui Meretur, expectat præmium meriti sui ab alio dari ibidem.
Meritum aliorum hominum habet vim suam ex merito Christi 43.a
Merita multa sunt secundum tempus posteriora suis præmijs 46.a
Merita sanctorum multa sunt secundum Augustinum 43.a
Merita sanctorum quomodo alijs prodesse possunt 59.a
absque Merito Christi an vlla possit haberi gratia 46.b
Merita Christi cur vni & non alteri applicentur 48.b
an Merita aliqua sanctorũ sint ipsis superflua. 59.a
Meritum Christi & peccatum Adæ ad quos transeant 65.b
Miraculum quid sit, & vtrum omnis iustificatio sit miraculosa 136.b
Miraculosa est quorundam conuersio, vt Pauli, quam & propterea concelebrat ecclesia: Asia est conuersio secundum solitum cauſę operantis cursum ibidem.
Misericordiam & veritatem simul poni reperimus in scripturis sacris 15.b
nihil Misericordia tam indignũ, quàm in miserijs huius vitę superbia, ad quam destruendã Christus descendit ad miseriam nostram 64.a. in fine.
Misericordia Dei destruitur, simul & gratia Dei atq; iudiciũ, si liberũ negetur arbitrium. 12.a 111.b
Misericordiæ maioris est iustificare impium, quàm creare angelos iustos 136.b
Miseria conditionis humanæ & exilium à paradiso congruunt filijs Adæ 33.a
Miseria, dolor maximus, & mors ipsa voluntaria ornabant Dominũ nostrum Iesum Christum, tanquam indicia quædam immensæ charitatis eius erga homines ibidem.
Missæ officium celebrans sacerdos memoriale agit Dominicæ passionis, verum quoque sacrificium offert. 49.b
de Missa celebranda sanctissimi Dionysii discipuli Pauli sententiæ notatu dignissimæ 51.b
Missæ officiũ cõtinet multa, vt potè memoriale passionis, cõficere seu consecrare eucharistiã, eámq; acceptam de manu Dei offerre Deo, ac eam sumere & manducare: & hic fuit ritus celebrandæ Missæ à temporibus Apostolorum vsque nunc 52.a
Monachus quidam hæreticus apostata tempore Bernardi persuasit populo, gratiã Christi solum peruenisse ad eos qui ipsi adhærerent 108.b
in Monasterijs religiosorũ vtilis est virga correctionis, & custodia regularis disciplinæ 105.b
Mors iustorum hominum ante Christum, cur non læta, non festiuis gaudijs celebranda, sed tristis fuit, secus autem post Christi mortem 20.b
Mors Christi est opus Dei patris tradentis, simul & Iudæi crucifigentis 74.a
Mortem aliud à filio Dei patiebatur in cruce, sed non alia persona patiebatur illam 53.b
Mulier amicta sole quæ sit, & draco magnus & rufus quis sit 12.b
Mundum si Deus ita dilexit, vt pro illo traderet filium suum, qua ratione prohibet nobis ne diligamus mundum 19.b
Mysterium incarnationis cur ab Apostolo vocetur sacramentum voluntatis Dei, secundum beneplacitum voluntatis eius 45.a
in Mysterio incarnationis sunt nonnulla, quæ salua pace & vnitate catholica possunt in vtramq; partem disputari 53.a.b

N

Natura humana in Christo vocatur in scripturis sacris forma serui, diuinitas autem forma Dei. 53.b
Natura humana in Christo, an possit esse à Dei verbo non assumpta, & an melius sit ei existere in persona verbi, quàm in personalitate propria 53.b. 54.a
Natura humana in Christo neque est homo, neque filius, neque filia, neque filius Dei, neque filius hominis, neque filius adoptiuus, neque seruus, neque ancilla, quamuis ipsa fuerit passibilis, mortalis, crucifixa, sitiens, & esuriens 57.a
Naturam humanam filius Dei dum assumpsit in vnitatem personæ, tum non phantasticè solũ, sed verè suscepit quædam omnium prædicamẽtorum genera, species & accidentia 57.b
in Natura humana assumpta, filius Dei suscepit simul & nostros defectus, nostráque imbecillitates, non omnes quidem, quia non cæcitatem, non fomitem, non ignorantiam ibidem.
Natura diuina est incarnata, sed non caro facta 58.a
Nox super vniuersos homines, donec ipsis oriatur sol Christus 8.a
in Nomine Domini salutem petierunt, quicunque saluati sunt ab initio mundi 82.a

O

in Operibus salutis per Christum exhibitis, fuit vera nostra instructio, vera liberatio à captiuitate & seruitute, vera emptio, redemptio, pretij exolutio, vera victoria & triumphus per bellum, vera oblatio, sacrificium, viuificatio, regeneratio, lotio, atque mundatio 36.b. 9.a
Opera quomodo nihili facit Paulus, & quomodo commendat illa 85.b
in Opere bono quomodo concurrant diuina gratia

gratia & liberum arbitrium 142.a.b.
in Operibus redemptionis quomodo fuerit lotio, purgatio, sanatio, illuminatio & viuificatio humani generis 25.b. 29.a.b
Opus Dei cõditoris est, quòd homines sumus; habentes lumen rationis internæ: quòd verò homines iusti sumus habentes lumẽ gratiæ, opus Dei est redemptoris: quòd item mortales sumus multísque miseriis subiecti, opus est peccantis hominis & Dei iudicis 30.b
Operibus redemptionis Christus perfecit omnes animæ nostræ vires ibidem.
in Opere hoc redemptionis considerandæ sunt personæ quatuor, inter quas versatur redemptionis mysterium, homo peccans, Deus homini irascens, diabolus hominem captiuum detinens, Christus reconcilians 31.b
de Operibus reparationis humani generis recapitulatio vtilis 63.a
in Opere redemptionis tria sunt præcipuè considerãda 64.a
Opera & passiones Christi fuerunt non solùm ad docendum nos viam salutis, & ad præbendum exempla bonæ vitæ, sed ad redimendum nos, ad liberandum nos à captiuitate, ad soluendum pretium pro nobis 63.b. 64.a
de Operibus redemptionis recapitulatio breuis 74.b
Opera bona omnes ecclesiastici patres tribuerunt hominum voluntatibus 99.b
Opera bona dum tribuuntur libero arbitrio tacita gratia, non intelligitur illa exclusa, & contrario dum tribuuntur Deo aut gratiæ, voluntas humana tacita non intelligitur excluſa ibid.
Orantes plerumq; sumus exauditi, æstimantes nos nondum exauditos 83.b
Orasse quomodo dicitur Christus pro incredulis vt crederent 47.b
Orantibus nobis Deus plerumque differt dare propter vtilitatem nostram 83.b

P

Pacis princeps Christus 63.a
Pacis indicium osculum ibid.
Pactũ seu fœdus futuræ emptionis, fuit factum priusquam Christus veniret in carnem. 88.a
Paruulis non desunt auxilia, quibus valeant ad salutem peruenire 129.b
Paruulo nato de meretrice datur plerumque auxilium quo assequitur salutare lauacrum, non autem paruulo nato de matre sancta ibidem.
Passione & sanguine Christi nos sanari simul & viuificari, quomodo possint simul stare 25.b
Passionis Christi valor quantũ ad sufficientiam aut efficaciam 109.b. in fine. & 110.a
Passio olim in cruce, sanguisque Christi olim effusus, vsque nunc tollit peccata, lauat maculas, quamuis visibiliter non adsit 29.a
Passio Christi diuersimodè dicitur nostræ salutis causa 52.b
Passionis Christi fructum non participant tria hominum genera 96.a
ad Passionis Christi fructum varij vario modo sunt excitandi 96.b
Passio Christi non est tolerata ab vlla alia persona, quàm à filio Dei 54.a
Patres de mysterijs incarnationis & trinitatis personarum non inter se contraria dixerunt, sed eadem pariter omnes senserunt 54.b
Pater, filius, & spiritus sanctus vnica adoratione sunt adorandi & colendi 57.a
Pater quodammodo nos vendidit filio, & quodammodo emit per filium 38.b
Paulus in epistola ad Romanos loquitur de iustificatione qua ex impio quis fit iustus absq; operum meritis: & ne quis ex hoc sumeret errandi occasionem, credens non esse opera necessaria ad vitam æternam, aut nullum esse liberum arbitrium, mox in principio sexti capitis illis erroribus occurrit, ostendens hominem iam gratis ex fide iustificatum oportere rectè viuere, operari bona opera, recedere à peccato, & exhibere membra sua ad iustitiæ opera, & cohibere ab operibus iniquitatis 85.a.b
Peccatum & peccare quid sint 25.b
Peccata in scripturis vocantur debita. 37.b. 38.a
Peccatũ non ideo desinit esse, quia trãsiit actus peccati. hoc declaratur per similitudinem 26.b
Peccatum secum multa adfert mala 26.a
Peccare, peccatum habere vel culpam, & carere gratia, differunt 27.a
Peccati authorem non esse Deum declaratur. 27.b
Peccata tolli, peccatorum maculas dilui, peccati vulnus sanari, quid sint ibidem.
Peccatum quomodo tollitur 27.b
Peccato quolibet vires animæ debilitantur. 28.a
Peccato quolibet rationalis animæ habilitas ad gratiam diminuitur, sed tamen prorsus tolli non potest per vllam peccatorum multitudinem. ibid.
Peccata tolli pẽdet ex duobus, videlicet ex gratia Dei miserentis, & ex mutatione humanæ voluntatis per fidem in Iesum redeuntis 28.a.b
Peccata tollit tota diuinitas, tollit & illa Christus secundum formã serui, tollit illa sanguis Christi, mors & passio Christi, fides & gratia, sed diuersimodé 28.b. 29.a
Peccator quomodo sit à Deo alienatus, & quomodo ipsi subiectus 67.b
aliud Peccatum animæ, aliud mors, nam Peccatum mortis est causa 29.b. in fine.
Peccatum non solum est impedimentum seu excluſiuum gratiæ, sed & debilitatiuum est omnium virium animæ 30.a
dum Peccat homo, rapit quod Dei est 32.a.b
per Peccãtem hominem impossibile est Deum honorem suum perdere 32.b
dum Peccat homo, turbat ordinem diuinæ pulchritudinis, sed tamen nequit se eximere ab ordine diuinæ potestatis 32.a. in fine.
Peccatum mortale interdum remittitur, cùm nullus adest fidei aut pœnitentiæ motus 110.b
Peccatum triplex, originale, personale, & singulare 72.b

Peccatum originale qua ratione dicitur maximum ibidem.
Peccare nemo timet, nisi qui æstimat sibi difficile vt peccatum vitet 103.b
Perseuerantiæ donum contumaciter non potest amitti, quamuis suppliciter possit à Deo impetrari 138.a
Personæ nomen 54.b. 56.b
de Plenitudine Christi nos accipere quid sit. 50.a
Pœna gemina, altera diuinæ vltionis super inuitum, altera diuinæ placationis 35.a
Pœna peccantis quomodo sit honor Dei 37.b
Pœnam luere quando est eius qui peccauerat, & quando non 67.b
Pœnam luere potest innocens pro nocente, 67.b, 68.a
Pœnæ reatus manet remissa culpa 68.b
Pœnitentiam agere est veteris vitæ pœnitere. 77.a.b
Pœnitentia veteris vitæ adulto necessaria est ad remissionem peccatorum 76.b
ad Pœnitentiam quomodo expectat Deus peccatores, cùm pœnitentia sit Dei donum, quod nisi Deus det, pœnitere non possunt 127.a
Pœnitendi modus in relapso post baptismum alius, quàm pœnitẽdi modus in baptizando. ibid.
Pœnitentiæ opera ad quæ tenetur relapsus iure diuino, quænam sint 79.a in initio.
de Pœnitentia relapsorum cur non locutus est Paulus in epistola ad Roma. 89.a
Pœnitentia interior in Christianis carnaliter viuentibus frequenter sumit originem ex timore diuini iudicij 102.b
Populus Iudæorum an plus peccauit Christum crucifigendo, quàm Adam suo peccato perdendo vniuersum genus humanum 72.a
Potestas tenebrarum quomodo est contraria potestati lucis 7.a
Potestatem declinandi ad vitia Deus non adimit prædestinatis 146.a
Potestas sæcularis ad inferendam pœnam, quædam est ministra diaboli, alia ministra Dei. 105.a
Præceptum non est ab eo cui præcipitur, sed ab eo qui præcipit: sic sapientia non est ab eo qui illuminatur, sed ab eo qui illuminat 91.b
Præcepti capax dum incipit esse homo, tum incipit posse peccare ibidem.
Præceptum dãdi eleemosynã pauperi implens, vt releuet illius inopiam, nihil cogitans de iustitia legis diuinæ, non propterea magis diligit releuare inopiam pauperis quàm iustitiam legis 108.a
Prædicator verbi Dei sæpius inculcat auditoribus supplicium gehennæ ignis, vt eos afficiat ad timendum 104.a
Præmium natura semper posterius est merito, tempore verò non semper 46.a
Præparatio voluntatis ad participandum fructum passionis Christi, an teneat locum medium inter iustum & iniustum 93.b
de Præparatione ad fidei, & interioris pœnitentiæ gratiam 94.b
Præparare hominem ad gratiã, aliud est quàm præparare aliquid ad gratiã homini dandam. ibid.
Præparare quid sit ibidem. & 95.a.
modus Præparationis qua Deus hominem ad gratiam præparauit, declaratur ibidem.
Præparandi modus hominem ad fidem in Iesum 96.b
de Præparatione ad veram pœnitentiam per timorem diuini iudicij 102.a.b
Prædestinatio diuina non impedit hominis liberum arbitrium 145.a
Prædestinatus potest cadere à gratia, & mori in peccato mortali, & ideo Paulus prædestinatus castigat corpus suum, ne reprobus fiat 145.b
Præscientiam ac prędestinationem infallibilem, & immutabilem ac sempiternam stare cum mutabilium rerum contingentia posse, & cum potestate humanarum voluntatum ad opposita, quanquam non sit studendum vt hæc Dei decreta comprehendamus 146.b
Præscit Deus multa se facturum, quæ tamen potest non facere, & econtrario 144.b
Præscientia diuina non impedit liberum hominis arbitrium 145.a
Pretium pro toto humano genere non potuit esse aliud, quàm homo qui valeret omnes homines 60.b
Pretiũ sanguinis sui soluit Christus Deo. 67.a
Pretium rei quomodo soluitur ei qui possederat rem ibid.
Principis peccatum punitur in populo. 104.b
Prophetia Isaiæ 13, Ero morsus tuus inferne, ex parte completa est, & in fine mundi ex toto complebitur, iuxta Pauli interpretationem 25.a
Prosperi doctrina de vocatione gentium contra Cassianũ monachum, & quòd in impijs nulla est virtus aut sapientia, sed omnia opera eorũ sunt immunda atque polluta 44.a.b. 94.a
Pulchrum est miseriam esse, vbi est culpa 33.a
Putare homines sceleratos non esse timore & metu supplicij ad meliorem vitam coercendos, est contrarium omnium orthodoxorum patrum sententijs 108.a

Q

Quadruplex est genus hominum eorũ qui merita passionis Christi non percipiant 116.a
Quæstioni qua quæritur, an cuilibet homini adsit auxilium sufficiẽs, quo valeat peruenire ad fructum passionis Christi, non est nimis curiosè immorandum 121.b
Quæstionem de auxilio sufficienti, an adsit singulis, videtur Augustinus reliquisse ambiguam. 137.a
Quæstio de gratia Dei difficilis, & à paucis intelligibilis, fecit vt homines non intelligentes Paulum putarent ipsum dicere, Faciamus mala, vt veniant bona 147.b
Quæstio cur fructus passionis Christi non profuit omnibus, discutitur 109.a
Quæstio cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in alios nõ perueniat, dissoluitur tribus conclusionibus 114.b
Quæstio illa, quomodo Deus infallibiliter prædestina-

destinauit suos electos ad vitam æternam, quos in libero dimisit arbitrio, difficulter soluitur 146.a
Quatuor argumentorũ genera, quibus prorsus videtur euerti liberum arbitrium hominis. 138.a
Quatuor rationũ genera supradictis argumentis contraria, quibus demonstratur liberum hominis arbitrium 141.b
Quinque argumenta de fide, per quam transit ad homines fructus passionis Christi 75.a

R

Rationes passionis & mortis Christi 101.b
Reatus peccati manet transeunte actu peccati 20.b. 68.b
Reatus pœnæ manet remissa culpa 68.a
Recapitulatio seu epilogus sententiarũ in quæstione de auxilio sufficienti 136.b. in fine.
Recõciliatos esse nos patri per Christum quomodo intelligitur 48.a
Redemptor & reconciliator legitur esse Deus pater, mediator autem esse non legitur nisi Christus 49.b. in fine.
in Redemptione humani generis quis sit mercator, & quæ merx empta 39.a.b
Redimere aliud, aliud satisfacere, aliud mediatorẽ esse, aliud sacrificiũ facere, aliud esse caput 49.a
Redimere genus humanum nullus homo potuit, qui non esset Deus 58.b
ille Redimẽdi modus cõgruit tam diuinæ iustitiæ, quàm misericordiæ & eruditioni nostræ. 62.a
ille modus Redimendi genus humanum fuit diuinæ sapientiæ congruus, & miseriæ nostræ sanandæ conuenientissimus ibidem. & 69.b
Redimere genus humanum alio modo Deus potuit 59.b. in fine.
alius Redimẽdi modus Deo possibilis, sed modus ille nõ fuisset talis emptio aut satisfactio. 60.b
Relapsus in mortale peccatum post baptismum reconciliationem accipit per sacerdotes exomologesi, id est, confessione facta 116.b
Relapsis non docet Paulus desperandum. 78.a
Remissio peccatorum non est sine aliquo merito, fides enim hanc impetrat, inquit August. ad Sixtum, & in epistola ad Paulinum 91.a
Responsio solidissima contra eos qui temeraria inquisitione conantur inuestigare rationes diuinæ voluntatis 112.b
Resurrexisse Christum propter iustificationem nostram quomodo intelligatur 64.b
Ritus super baptizandis obseruatus in primitiua ecclesia 89.b

S

Sacerdos in Missa verum offert sacrificium. 51.a
Sacrificium quid sit 9.b. 49.b
Sacrificia omnia veteris legis figurabant vnicum Christi sacrificium 51.b
Sacrificium esse propitiationem, non est de ratione sacrificij 9.b
Sacrificium non obtulit pro se Christus 52.b
Sacrificium dicitur tam Missa, quàm sacerdos & Christus oblatus 49.b
Saluator Latinè dicitur, Hebraicè Iesus, Græcè Soter 10.a
Saluator vocabulum lingua Latina prius non habebat ibidem.
Saluator cur dicitur, & quid sit salus ibid.
Saluati per fidem sunt iusti in hac vita, sed non plenè, & ideo ad viteriorem salutem quotidie suspirant ibidem.
Salutis in scripturis sacris duplex status 11.a
Salus consummata est incolumitas vitæ liberæ ab omni malo miseriæ & culpæ 11.a
Sanctissimi viri charitate perfecti plerumq; timore diuini iudicij concutiuntur 103.b
Sãguis Christi in cruce semel effusus, quomodo lauat animas, diluens peccatorum maculas 25.b
Sanguinis Christi gutta vna vtrum fuerit pretium sufficiens 38.a
Sanguis testamenti, & sanguis fœderis cur vocetur 41.a
Hic est sanguis meus noui testamẽti, quomodo asserit Matthæus dixisse Christum, cùm Lucas recitet Christum dixisse, Hic est calix noui testamenti in meo sanguine 41.b
quòd Sanguine vituli nõ solum aspergatur populus, sed & altare ibidem.
Sapit Deus animæ bifariam, Sapit nunc vt amarus, nunc vt dulcis 103.a
Sapere incipit Deus primùm animæ, cùm anima incipit timere Deum ibidem.
Satisfacere 9.b
Satisfactio quid sit 37.a
Satisfacere bifariam dicitur 37.b
Satisfactio de offensa & de damno 60.b
Satisfacere pro humano genere non potuit vllus homo propagatus ex Adam, neq; vlla creatura alia quantumlibet grata Deo ibid.
Satisfacere restituendo debitum dicitur dupliciter 37.b
Satisfactio vnius pro alio 59.b
Satisfacere nos oportet, licet Christus pro nobis satisfecerit ibidem.
Satisfacere aliud quã vincere diabolum 61.a
Scripturarum propheticarum intellectum non debet Christianus discere ab Hebræis huius sæculi, sed à Christo & ab Apostolis, eorúmque successoribus 35.b
absque Satisfactione si Deus homini peccatum condonasset, nihil inordinatum fuisset 71.a
Scripturæ locus obscurus, ad Ephe. 1, & ad Romanos 3, exponitur 45.b
Scriptura dicens non esse acceptionem personarum apud Deum, exponitur 121.b
Scripturæ docentes beneficiũ gratiæ dari orantibus, petentibus, inuocantibus, bifariam possunt intelligi 125.b
Scripturæ sacræ quibus homines admonentur credere, pulsare, & conuertere cor suum ad Dominum Deum suum, quonam modo sunt accipiendæ ibidem.
Scripturas designantes asperas Dei sententias exponit Hieronymus 130.b
Ex scriptura Ezech. 8. Hieronymus argumentatur diuinę volũtatis esse omnes saluos fieri. ibid.

Scripturæ quibus significatur Deus immittere errorem, excæcare, tradere in reprobum sensum & indurare, interpretantur 131.a

Scripturæ designantes misericordiam Dei esse super vniuersam terram, quomodo sint intelligendæ 133.a

Scripturæ concordantur quæ videntur contrariæ, quibusdam dicentibus, ne timeamus eos qui occidunt corpus, alijs verò econtrà, vt timeamus sæcularem potestatem, non enim sine causa gladium portat 105.a

Scriptura sacra docet homines esse in culpa, quòd fructus passionis Christi non peruenerit in illos 117.b.118.b.119.a.b

Scripturis docentibus hominem gratis iustificari ex fide sine operibus, non oportet multas limitationes seu glossas adijcere 89.a

Scrutandum nõ est an cuiquam adsit sufficiens Dei ad fidem vocatio 99.a

Sensus illiciti, aliud quàm cõsensus illiciti. Item sensus honestatis, aliud quàm consensus 143.b

Sentẽtia de immortalitate hominis per lignum vitæ in paradiso non est conficta, sed scripturis, Gene. 2 & 3 capitulis, demonstrata 58.a

Sententiæ pro solutione quæstionis, cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adę filios, in quosdam non 111.b

Sermones Dei absolutos in scripturis docet spiritus sanctus sub conditione intelligendos 119.a

Similitudines à corporalibus de macula & ægritudine animæ: item de pœna manente deleto reatu 26.a.b

Similitudines sumptæ à rebus corporalibus de gratia vel auxilio Dei, magnas habent dissimilitudines 149.a

Sinus Abrahæ quis sit 20.a

Sol iustitiæ quomodo præsens est omnium oculis volens illuminare 133.b

Spiritus sanctus quomodo postulat, orat, & ingemiscit in nobis 122.a. in initio.

Spiritus fidei, spei, & charitatis habitans in hominibus iustis non est otiosus 100.b

Spiritus sanctus plerumq; agit gratiam, & remissionem peccatorum in homine, in quo nondum operatur pacem & consolationem super remissione peccatorum iam facta 83.b

Spiritum accepisse Christum non ad mẽsuram, nos verò ad mensuram, quid sit 58.b

Stephanus quare dicatur protomartyr 20.b

Suasionibus, prædicationibus, quid opus est ad faciendum homines credere aut diligere & benè viuere, cùm ipse Deus totum faciat, fidem, spem & charitatẽ, cæteráq; charismata diffundens in nobis sine nobis: præsertim cùm Deus quorum vult misereatur, neque fides hæc sit in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis 100.a. in initio.

Stimulus carnis vtilis ad custodiam humilitatis 101.a. in fine.

Substãtia & subsistẽtia sumũtur dupliciter. 55.a

T

Temeritas quorundã sciolorũ taxatur, arrogantium sibi Hebręæ linguę peritiã, intelligentiũ prophetas de rebus solum carnaliter gestis, magis sequentiũ interpretationem Iudæorum, quàm Chrĩstianorum patrum 35.a

Tempora tria malè distinxerunt Pelagius & Celestius 81.b

Tempora sunt distinguenda, quibus fides de Christo Iesu sua sumpsit incrementa ibidem.

Tenebræ, compedes, vincula, sub quibus captiuum est genus humanum, declarantur 7.b

Tenebræ interiores & exteriores quæ sint. ibi.

Tenebræ spirituales & lux spiritualis quę sint. 8.a

Tentatio humana quæ sit 24.a

Testamentum, fœdus, pactum, iusiurãdum, quid sint in sacris historijs, designatur 40.a

Theodosium imperatorem Ambrosius publicè pœnitentiam agere coegit, ingressumq; ecclesiæ interdixit 108.b

Theologia quædam habet de quibus diuersimodè sentire licet 53.a

Threnos Ieremiæ ecclesia Christi per vniuersum orbem singulis annis in hebdomada sancta commemorat 35.b

Timor quid sit 103.b

Timor diuini iudicij non est idem quod scientia diuini iudicij 103.a

Timor gehennæ ignis manet secũdum substantiam cum charitate 103.b in initio.

Timor diuini iudicij via quędam est perueniendi ad charitatem 103.a

Timor gehennæ introducit charitatem sicut seta filum ibidem.

Timor gehennæ manet cum perfecta etiã charitate, sed non manet illius timoris seruilitas. 103.b

Timoris gehennæ actum plerumq; excitat charitas in iusto ibidem.

& quòd huius Timoris prędicatio sit vtilis. 104.a

Timor sæcularis potestatis vtilis ad participandum fructum passionis Christi 104.a.b

quem Timorem patiatur aut expellat charitas 103.a.b

Timoris lex cur dicitur lex vetus 104.b

Timorem sæcularis potestatis esse vtilẽ ad conuersionem peccatoris docent ex scripturis Augustinus, Chrysost. ibidem.

Timor pœnæ inferendæ à principibus huius mundi duplex 105.a

Timoris diuini iudicij à timore sæcularis potestatis differentia longa & lata 106.a

Timore diuini iudicij qui abstinet à peccato, longè minus malus quàm is qui timore sæcularis potestatis abstinet, tametsi in vtroque viuat quædam peccandi voluntas ibidem.

Timorem sæcularis potestatis nõ esse vtilem ad conuersionem peccatorum, videntur probare argumenta tria, quæ soluuntur 106.b

Timore gehennæ ignis coercẽs se ab opere malo, quodammodo vult peccare, & quodammodo non vult 107.a

Timore solo diuini iudicij implens præceptum quomodo odiat præceptum & iustitiam Dei punientem ibidem.

Timore

Timore diuini iudiçij concussus, coercens sua membra à peccato metu gehennæ ignis, non peccat, neque in eo quòd sic timet, neque in eo quòd membra sua ab illicitis prohibet, potest tamen aliunde peccare, si simul adsit actu alius motus voluntatis prauus 108.a

Totum quod efficitur ad salutem nostrã, operatur Deus, nõ tamen sine hominũ ministerijs. 100.a

Tractus Dei duplex 125.b. in fine.

Tractatus quartus, in quo differitur cur fructus passionis Christi peruenit in quosdam Adæ filios, in quosdam non 75. vsque 116.

Tradidisse quo sensu dicitur Deus filium suum in mortem 73.a

Trahi potest inuitus, sed venire non potest nisi volens 183.b

Tria hominum genera non participantium meritum passionis Christi 96.a

ante Tribunal Christi oportet stare omnem hominem, etiam paruulum, vt referat vnusquisque prout gessit in corpore 47.b

de Trinitate sancta nihil dicendum aut cogitandũ, præter ea quæ sacra eloquia tradiderũt. Hæc Dionysii regula quomodo sit intelligenda 54.b

de Trinitate & rebus fidei loquentibus, vti nouis vocabulis an liceat ibidem.

de Trinitate personarum neque diuersitas est, neq; differẽtia, neq; inæqualitas, neq; dissimilitudo, neq; alienitudo, neq; solitudo, neq; particularitas, neq; multiplicitas essentiarum secundũ multitudinem personarũ, neq; compositio vlla. 55.b. 56.a

in Trinitate an sint tres vnitates, an vna sola vnitas 56.a

in Trinitate est distinctio non solum secũdum rationẽ aut intellectũ, sed & secundũ res ipsas. 56.b

in Trinitate cur non dicimus patrem & filium & spiritum sanctum vnam esse personam, sicuti dicimus illos vnum esse Deum ibidem.

in Trinitate cùm sint tres personæ, quarũ quælibet est Deus secundum communem in illis deitatem, cur non dicimus illas personas, aut tres, aut multos esse deos, sicuti dicimus tres homines multos esse homines secundum communem in illis humanitatem ibidem.

in Trinitate cur non dicimus patrem aliũm esse Deum, aliúmque creatorem quàm filium, cùm tamen concedamus patrem aliam esse personam quàm filium, & patrem esse Deum generantem, vnigenitum filium, aut Deum genitum, non generantem 57.a

V

Valor passionis seu meritorum Christi bifariam consideratur, vel quantum ad sufficientiam, vel quantum ad efficaciam 109.b. in fine.

Valor seu pretium passionis Christi fuit sufficiens pro omniũ hominũ peccatis. 110.a. in initio.

Valorem passionis Christi sufficere omnibus, bifariam accipitur ibidem.

de Vẽditione qua vẽdidit nos Deus Christo. 38.b

Venire ad Christum quid sit 46.b

Verbum diuinæ promissionis cur apud veteres corroboratur aspersiõe sanguinis vitulorũ. 40.b

Verba & eloquia Dei in quibus sperauerũt patres à progenie in progenies ab initio mundi, fuerunt verba promissionis de Christo Iesu 13.b

Veritas & iustitia in scripturis accipitur interdum pro fidelitate 14.a

Versiculus Prophetæ, Dirupisti Domine vincula mea, magnam vim habet 9.a

Vincula à quibus nos liberat Christus 8.b

Vincula bona, vincula mala ibidem.

Vincula amici duplicia, sensibilia & insensibilia 9.a

per Vim naturalem, quæ latet in semine, præparatur caro ad susceptionem animæ rationalis, quæ tamen creatur, atque carni præparatæ infunditur à Deo solo: Ita & per vim liberi arbitrij cælitus attracti præparatur anima ad susceptionem gratiæ, quæ à solo Deo infunditur ibidem.

Vindicat Deus interdum propitius, interdum iratus 105.b

Virtutes, vt fides, spes, charitas, in hac vita sunt imperfectæ, in futura autẽ mutabũtur in melius. 11.a

Virtus vera quæ appellatur ab August. 99.a

Virtutum colloquia de redemptione generis humani 52.b

Virtutes morales absque charitate nihil prosunt ad vitam æternam 94.a

Vita secundum desideria carnis est Deo inimica, & rationali animæ ad imaginem Dei conditæ pernicioſa, faciens eã bestialem & brutalem. 101.b

Vnio admirabilis duarum naturarum in Christo, vtrum sit per aliquod donum creatum naturæ humanæ additum 53.a

Vocabulo persona cur vtantur Latini, cùm Græci non vtantur nomine prosopon æquiualente 54.b. in fine.

Vocabulo hypostasis, id est subsistãtia, cur vtantur Græci loco personæ, asserentes in trinitate tres hypostases, id est subsistãtias, cùm Latini negent in diuinis omnem substantiarũ multitudinem. 55.a

quatuor Vocabula hæc Latina, substantia, subsistẽtia, essentia & persona, habẽt quatuor nomina Græca sibi correspondentia, vsia, vsiosis, hypostasis, & prosopon ibidem.

Vocabulũ persona an vox sit profana. ibid.

Vocabulum significans substantiam, plerumq; impositum est illi substantiæ ex aliqua proprietate accidentali, sicut lepus dicitur à leuitate pedũ. 55.b

Vocatus qui venire contemnit, facit sibi meritum indurationis & supplicij: is tamen qui vocatus venit, non facit sibi meritum suæ iustificationis aut gratiæ 114.a

Voluntatis diuinæ rationes, tam diuersimodè dispensantis gratiarum suarum auxilia, non sunt curiosè inuestigandæ & scrutandæ. 121.a in fine.

Vulnera peccatorũ vtrùm sentiat anima. 26.b.

FINIS.

A

Ioannis Driedonis à Turnhout, sacræ Theologiæ professoris apud Louanienses, de captiuitate & redemptione generis humani, liber vnus.

¶ *Tractatus primus, in quo deteguntur errores & hæreses contra humanæ redemptionis mysteria, simul cum ipsorum argumentis.*

B HVERVNT iam olim Pelagiani hæretici, qui iniuriam facientes diuinę gratiæ, docuerũt Christum nõ liberasse genus humanum ab vlla captiuitate, non ab vllo carcere, aut vinculis, nõ ab vlla seruitute, sed eundem solùm in hoc venisse, vt demõstraret nobis viam salutis, & vitæ æternæ traderet documenta, præberétq; salutaris vitæ exempla, docerétque nos euangelium vitæ æternæ, & voluntatem patris sui, seipsum proponens nobis in humilitatis & patiẽtiæ exẽplũ, quod spectemus, quod imitemur, in quo & erudiamur vt caueamus elationẽ atq; superbiã. Hæc hæresis nõ longè est aliena ab infidelitate Paganorum gentiliũ. Nam & hoc est, vt tradit beatus Anselmus, quod valde mirãtur infideles, quòd liberationẽ hanc vocemus redẽptionem. In qua namq; aiũt captione, aut in quo carcere, aut in cuius potestate tenebamini, à quibus vos Deus non potuit liberare, nisi tot labores ac pœnas subiret? ad extremũ fuso etiã sanguine per mortem vos redimeret? Quibus cũ dicimus, redemit nos à peccatis & ab ira, ac inferno, & de potestate diaboli, & quem vincere non poteramus nos, ipse pro nobis expugnauit, emens nobis regnum cælorum, & hæc omnia faciens ostendit quantum nos diligeret: Contra obijciunt nobis: Si dicitis (aiunt) quòd Deus hęc omnia non potuit facere solo iussu, quẽ creditis iubendo cuncta creasse, repugnatis vobisipsis, quia eum hic impotentem facitis, quem alibi omnipotentem prædicatis. At si dicitis quòd potuerit quidem, sed noluerit aliter liberare vos, nisi per hunc modum, quomodo sapiẽtem facitis illum, quem sine vlla necessitate tam indecora voluisse pati asseritis? Præterea omnia hæc quæ obtenditis (inquiunt) in Dei voluntate consistunt. Ira namque Dei non est aliud quàm voluntas puniendi. Deus ergo si non vult punire peccata hominum, liberi erunt mox omnes homines à peccato, & ab ira Dei, ab inferno & potestate diaboli. Ex his & similibus infidelium hominum technis hæretici forsitan sumentes occasionem confingunt argumenta, quibus probare conantur Christum esse mortuum, non propter liberationem, sed propter eruditionem dumtaxat. Vsqueadeò autem hæc pernicioſa pestis sua contagione Ecclesiam Christianam tempore Augustini infecerat, vt ad tempora vsq; Bernardi remanserint huius pestis reliquiæ, quod manifestum est ex his quæ vir ille sanctus scribit aduersus Petrum quẽdam Abailardum, qui in libro quodam suarum sententiarum totum nostræ incarnationis mysterium destruere, & omnium ecclesiasticorũ patrum sententiam contemnere præsumpsit, gloriatus sese meliorem inuenisse sententiam, quàm hactenus tradidit Christianorum schola. Sciendum est (inquit) quòd omnes doctores nostri post Apostolos in hoc conueniunt, quòd diabolus dominium & potestatẽ habebat super hominem, & iure eum possidebat, ideo videlicet, quòd homo ex libertate arbitrij, quam habebat, sponte diabolo consensit. Atq; ideo, sicut dicunt doctores, incarnatus est hac necessitate filius Dei, vt hominum genus, quod aliter liberari non poterat, per mortem innocentis,

C

D

Epistola 190. ad Innocentium papam.

centis, iure liberaretur à iugo diaboli. Sed vt nobis, inquit, videtur, nec diabolus A
vnquam ius aliquod in hominem habuit, nisi fortè Deo permittente, vt carcerarius: nec filius Dei, vt hominem liberaret, carnem assumpsit. Quid in his, inquit Bernardus, verbis intolerabilius iudicem, an blasphemiam, an arrogantiam? an non iustius os loquens talia fustibus tunderetur, quàm rationibus refelleretur? Quid lex, quid prophetæ, quid psalmi, quid Apostolici viri nobis aliud euangelizant, quàm quòd Deus factus sit homo, vt hominem liberaret, & si angelus Dei de cælo nobis aliud euangelizauerit, anathema sit? Habet hæc hæresis multa absurda contra integritatem rectæ fidei. Aiunt enim Christum Dei filium propterea solùm in carnem venisse, vt viam salutis hominibus ostenderet, illóq; erudiret, illuminarétque, & exemplo suæ passionis doceret virtutes humilitatis & patientiæ, & ad amorem sui hominum corda accenderet. Proinde totum, inquiunt, quod B
Deus in carne nostra apparuit, de vita, de doctrina, de conuersatione illius, nostra instructio est. Cæterum in passione, inquiunt, & morte solum voluit suam erga nos charitatem ostendere ac commendare. Idcirco natus in mundo est, & rectè conuersatus, & per passionem & crucem in sua reuersus est, vt viuendo & docendo traderet hominibus formam viuendi, patiendo autem & moriendo metam præfigeret charitatis ac patientiæ. Sed contra huiuscemodi hæreses intolerabiles copiosam Domini nostri Iesu Christi redemptionem euacuantes, quinque probabimus ex scripturis sententias catholica fide tenendas.

Prima sententia. Prima. In opere salutis per Christum nobis exhibitæ, fuit non solum eruditio exemplaris vitæ & charitatis commendatio, sed etiam vera liberatio à captiuitate, à seruitute peccati, à potestate diaboli, à carcere, & à vinculis relaxatio.

2. Secunda. In hoc salutis opere fuit non solum liberatio seu relaxatio, sed & vera C
emptio, redemptio, seu pretij exolutio.

3. Tertia. In hoc salutis opere fuit victoria seu triumphus per bellum quoddam seu conflictum acquisitus, cõcurrente præterea oblatione seu sacrificio volũtario.

4. Quarta. In hoc salutis opere fuit viuificatio quædam nostra, & regeneratio seu resuscitatio, simul & lotio seu mundatio sordium peccatorum.

5. Quinta. Modus iste liberandi genus humanum per sanguinem filij innocentis, congruebat diuinæ maiestati, simul & sanandæ nostræ miseriæ. Quatenus autem quisq; sacræ theologiæ studiosus valeat & contra Paganorum gentilium, atq; hæreticorum iacula atq; insidias ambulare præmunitus, & ad intellectum scripturarum de hoc sacratissimo nostræ redẽptionis mysterio facilius peruenire, & supradictarum sententiarum veritatem planè intelligere, non erit inutile primùm recensere aliquot argumenta, quæ contra huiuscemodi sententias confingi possunt.

Primum argumentum. Primum. Christus in scripturis iubet & docet, vt nos luctemur contra diabolum, resistamus & vincamus illum. Docet etiam, vt nos liberemus nosmetipsos à peccatis, & nosmetipsi soluamus peccatorum nostrorũ vincula, vt nosipsi saluemus animas nostras, vt mundemus corda nostra & conscientias nostras, & faciamus in nobis cor nouum & spiritum, & credamus in eum, & conuertamus corda nostra in Deum. Ipse enim est qui loquitur in Psalmis, in Prophetis, & in Apostolis, vt nos hæc omnia faciamus in nobis. Proinde & docent sancti patres, quòd omnis Christi actio, nostra sit instructio: ergo Christus venit in carnem ad docendum & monendum quid nos facere debeamus. Item Christus pro iustitia & veritate prædicanda, patienter sustinuit iniurias vsque ad mortem crucis: & quòd in hoc solum voluerit nos erudire atq; instruere, videtur per suum ipsius
Iohan.13.b. verbum dicentis, Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci & vos faci-
1.Iohan.2.a. atis. Ita qui dicit se Christum sequi, debet quemadmodum Christus ambulauit, &

A uit, & ipſe ambulare. Item Apoſtolus Petrus, Chriſtus paſſus eſt pro vobis (inquit) relinquens exemplum, vt ſequamini veſtigia eius. Similiter Paulus ait, Eſtote imitatores mei ſicut ego Chriſti. Atque idem alibi, Apparuit, inquit, benignitas & humanitas Saluatoris noſtri Dei, erudiens nos, vt abnegantes impietatem & ſecularia deſideria, ſobriè, piè, & iuſtè viuamus in hoc ſeculo. Et alijs aliquot in locis Petrus & Paulus Apoſtoli docent Chriſti natiuitatem, mortem, ſepulturam, reſurrectionem, & aſcenſionem, cæteráque eius opera eſſe myſteria, ſeu ſymbola, & ſigna ad quæ debemus conferre vitam noſtram. Nam de natiuitate dicit Petrus, Quaſi modo geniti infantes lac concupiſcite. Propter paſsionem Paulus dicit, Si ſuſtineamus cum Chriſto, & regnabimus cum illo. Propter crucem idem dicit, Qui Chriſti ſunt, carnem ſuam crucifixerunt cum vitijs & concupiſcentijs. Propter ſepulturam dicit, Sepulti ſumus cum Chriſto per ba-
B ptiſmum in mortem. Propter reſurrectionem dicit, Vt quemadmodum ipſe reſurrexit à mortuis ad vitam immortalem, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Propter aſcenſionem dicit, Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, quæ ſurſum ſunt ſapite. Ex his atq; ſimilibus videtur cõſequens eſſe, Chriſtum veniſſe in carnem, non vt de vlla poteſtate ſeu vinculo hominem redimeret, non vt damnatum in carcere liberaret ab illo, non vt ſatisfaceret pro peccatis noſtris, ſed vt erudiret nos ſobriè, iuſtè, & piè viuere, & iuſtitiam vſque ad mortem ſeruare.

1. Pet. 2. d.
1. Cor. 11. a.
Tit. 2. c.
1. Pet. 2. a.
2. Tim. 2. b.
Gala. 5. d.
Roma. 6. a.
Ibidem.
Coloſſ. 3. a.

Secundum argumentum. Chriſtus ſi pro nobis vicit diabolum, qua ratione iubet nobis, vt adhuc pugnemus contra diabolum, & reſiſtamus illi, & vincamus illum? Vbi eſt pugna & conflictus, ibi nondum eſt triumphus. Præterea antequam veniret in carnem Chriſtus, iuſtificabantur olim patriarchæ, prophetæ, liberabantúrque à ſeruitute & à captiuitate diaboli. Liberatio igitur & iuſtificatio non
C videntur eſſe fructus ſolius paſsionis Chriſti. Amplius autem Chriſtus iuxta Apoſtolicam doctrinam, gratis fecit nos ſaluos, gratis autem nos facere ſaluos, non ſtat cum emptione ſeu pretij exolutione. Videtur ergo liberatio humani generis non fuiſſe per iuſtum pretium recuperatio ſalutis illius. Poſtremùm, Chriſtus per legis veteris obſeruationem redemit eos, qui ſub lege erant, dicente Apoſtolo, Miſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, vt eos qui ſub lege erant redimeret. Si per mortem redemit tam eos qui ſub lege erant, quàm eos qui ſine lege erant, qua ratione dicit Apoſtolus Chriſtum ſub lege factum, vt redimeret eos qui ſub lege erant? Chriſtus redemit nos, inquit Apoſtolus, de maledicto legis, factus pro nobis maledictum.

Secundum argumentum.
Roma. 3. d.
Gala. 4. a.
Gala. 3. b.

Tertium argumentum. Poſita cauſa ſufficiente, ponitur effectus: & vt ſit effectus, nulla re alia eſt opus. Si ergo Chriſtus ſanguine ſuo, tanquam pretio condi-
D gno & ſufficienti emerit nos, conſequens videtur nunc omnes filios Adæ liberatos atque ſolutos à captiuitate, pretio iam per Chriſtum ſufficienter exoluto, & diabolo prorſus iam victo atque ligato, quemadmodum & videtur ſignificare Iohannes Apoſtolus in Apocalypſi, draconem, id eſt diabolum, miſſum eſſe in abyſſum, & clauſum atque ligatum eſſe per angelum deſcendentem de cælo, id eſt, per Chriſtum, vt non amplius valeat gentes ſeducere. Præterea in hac vita diabolus non habet poteſtatem in homines, niſi tentandi, ſuggerendi, inſtigandi. Sed hæc omnia operabatur in Adam antequam peccaret, & operatur in hominibus, etiam nunc poſt exhibitam à Chriſto paſsionem. Videtur igitur, quòd per paſsionem Chriſti nequaquam ſumus redempti à poteſtate diaboli.

Tertium argumentum.
Apoc. 20. a.

Quartum argumentum. Vbicumque eſt emptio, illic & vera eſt pretij exolutio, illic & oportet perſonas eſſe, inter quas fiat commutatio, ementem ſcilicet & vendentem: atque illum, videlicet ementem, pro pretio dato mercem accipe-

Quartum argumentum.

re: istum autem, videlicet venditorem, pro pretio accepto mercē tradere. Sed in A
hoc salutis opere, quo saluati sumus per Christum, si Christus ipse sit emptor, emit
igitur nos, & non ab alio nisi ab eo sub cuius potestate eramus serui, & in vinculis
captiui. Is autem est diabolus. Nam si per peccatum est venundatum genus huma
num, nulli alteri venundatum est quàm diabolo, qui nummo peccati nos emisse
videtur. Hoc autem si dederimus, videbitur Christus nos esse mercatus à diabo-
lo, & ita inter Christum & diabolum videbuntur quædam emptionis & vendi-
tionis interuenisse commercia, vt primùm diabolus tanquam emptor pretium
dederit pro homine, quem possideret, & deinde Christus rursus dederit pretium
diabolo, quo pretio accepto redderet Christo quod possidebat. Hæc autē omnia
esse absurdissima in fide catholica est manifestissimum considerantibus, nec diabo
lum pretium sanguinis Christi exegisse, vt redderet hominem, quem possederat,
nec Christum suum sanguinem in ara crucis diabolo, sed Deo patri obtulisse. B

Quintum argumentum. Quicumq; vel emit vel redimit rem aliquam, soluit
pretium ei qui possidet: sed Christus non soluit pretium, id est sanguinem suum,
2. Timo. 2. d. diabolo, qui iuxta Pauli Apostoli doctrinā nos captiuos detinebat ad suam ipsius
voluntatem. Videtur igitur quòd liberatio hæc, qua Christus nos liberauit, non
propriè sit appellanda emptio seu redemptio. Hic iam si dixeris Christum dedis-
se seipsum in pretium non diabolo, sed Deo patri. Contra non videtur sapiens
esse mercator, qui emit rem carius quàm valeat, commutans rem infiniti valoris
tanquam pretium, pro rebus valoris finiti. Sed Christus verus Deus & homo est
valoris infiniti, non ergo dedit seipsum tanquam pretium pro humano genere.
Vnde potest formari argumentum hoc pacto, Christus si vitam suam tanquā pre-
tium pro humano genere exposuit, humanum igitur genus magis est pretiosum, C
quàm vita Christi. Item si pater ita dilexit humanum genus, vt daret filium suum
vnigenitum, tanquam pretium pro humano genere, consequens videtur Deum
patrem magis dilexisse genus humanum quàm Christum filium suū vnigenitum:
quia quod emitur, carius habetur quàm pretium quo emitur, Deus autē non ma-
gis dilexit genus humanū quàm filiū suum vnigenitū, verum Deum & hominem.

Sextum argumentum. Sextum argumentum. Neque Deus pater, neq; Christus debuit diabolo quic-
quam, propter quod illi oportuerit vllum pretium soluere, aut hominem inno-
centem in mortem tradere: nec diabolus ius habuit in hominem, quem fraudu-
lenter per mendacium deceperat: qua igitur ratione saluatio hæc à potestate dia-
boli dicitur emptio, quæ facta sit pretio?

Septimum argumentum. Septimum argumentum. Diabolus neque vnquam fuit alienatus à potestate
Dei, neq; vnquam habuit vllam potestatem seu dominium supra hominem, nisi
fortè Deo aut iubente, aut permittente, quemadmodum custos carcerum seu tor D
tor, qui iussu regis habet maleficos custodire atq; torquere. Deinde neque homo,
quantumuis peccauerat, fuerat vnquam alienatus à Dei potestate atq; dominio.
Cùm ergo nemo emat aut redimat quicquam, nisi quod aut suum non fuit, aut
suum esse desijt, & homo nunquā desierit esse sub dominio Dei, cuius sunt omnia,
Psalm. 23. diabolus, infernus, carcer, & damnati in carcere, Domini est terra & plenitudo
eius: consequēs videtur quòd hæc nostræ salutis liberatio à potestate diaboli, non
sit appellanda, quæ fit per exolutionem pretij, emptio, sed gratuita potius libera-
tio, & misericordia Dei educentis vinctos suos de carcere, & eripientis illos de tor
torum & inimicorū manibus seu potestate. Amplius autem, Communis animo-
rum cōceptio est, quòd eius est debitum peccati luere & puniri, cuius est peccare:
id quod indicat natura, & omnis æquitas, & quēadmodum pulchrum est miseriam
esse vbi eam cōgruit esse, in creatura videlicet peccante, ita turpe est miseriam esse

vbi eam

A vbi eam esse non congruit, in iusto videlicet, qui nihil supplicij commeruit. Si homines iustos, sobrios, pudicos videremus à iudicibus huius seculi varijs supplicijs affici, quis non offenderetur, & accusaret deformem & iniquam esse reipublicæ administrationem? quanto magis debet creatoris sapientissima bonitas in administratione creaturarum suarum vitare deformitatem istam? Christus autem non peccauit, ergo pœnam peccato debitam pati non debuit. Vnde ex huius consideratione videtur, quòd magis fuisset congruum diuinæ sapientiæ atque iustitiæ, si filius Dei assumpsisset ipsum Adam in vnitatem personæ, per quam fieret pœnalis exolutio pro omnibus filijs Adæ, quàm assumere naturam innocentem, quæ nihil commeruit. Præterea Christus si exoluit pœnam sufficientem peccatis nostris debitam, abundéque satisfecit pro peccatis totius mundi: vt quid ergo oportet homines iam per gratiam fidei iustificatos pro peccatis suis ingemiscere, pœni-
B tentiam agere, & pro tollendis peccatorum suorum debitis subire pœnas? vt quid iniungit sacerdos satisfactoria opera confitentibus? vt quid animæ pro suis peccatis iam remissis torquẽtur in igne purgatorio? Quartò roborari videtur idipsum: Christus si abunde satisfecerit pro omnibus peccatis membrorum Ecclesiæ, qua ratione sanctorum merita in thesauro Ecclesię cõlliguntur, tanquam vtilia & proficientia alijs ad pœnarum peccatis debitarum exolutionem? cur insuper aliorum sanctorum passiones sunt tãquam supplementa quædã passionum Christi? quemadmodum videtur docuisse Apostolus Paulus ad Colossenses primo: Gaudeo, inquit, in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionum Christi, in carne mea, pro corpore eius, quod est Ecclesia. Vbi glossa quędam, vt inquit diuus Thomas, sic habet: Quædam passiones adhuc desunt, eo quòd apotheca meritorum Ecclesiæ nondum est plena, nisi cùm finitũ fuerit seculum hoc corruptibile.

C Octauum argumentum. Christus si pretioso sanguine suo mercatus est nos à potestate diaboli, propriè acceptis terminis, qua ratione dicitur fortis bellator, victor, triumphator, & apud Isaiam velox spoliorum detractor è faucibus diaboli? Præliari, vincere, prædari, spoliare, cum emptionis & venditionis commercio pugnare videntur. Deinde Christus si vera emptione & satisfactione nos emit, qua ratione in scripturis legimus Christum orando & postulando impetrasse sibi à Deo patre regnum suum, quod est Ecclesia gentium & filiorum Israel? quemadmodum ait ad ipsum pater, Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam.

Octauum argumentum.

Isa. 8. a.

Psalm. 2.

Nonum argumentum. Christus si tanquam fortis pugnator diabolum vicerit, & contra illum triumphauerit, detrahens illius spolia, & alligans eundem: qua ratione ipse Christus dicitur victima, hostia, sacrificium, & propitiatio pro pecca-
D tis? Modus placandi Deum iratum per spontanea sacrificia & oblationes voluntarias, quæ fiunt sine tumultu & violentia, non videtur conuenire præliandi, vincendi & prædandi modo, qui fit cum tumultu & strage violenta.

Nonum argumentum.

Luc. 11. c.
Hebr. 9. a.
1. Ioh. 2. a. 4. c

Decimum argumentum. Qua ratione saluatio hæc per Christum facta potest esse liberatio à captiuitate, seu redemptio ex seruitute, cùm ex scripturis sacris sit manifestum, hanc ipsam liberationem esse viuificationem seu resuscitationem, ac regenerationem, seu natiuitatem quandam ad spiritualem vitam? Deinde cùm ex scripturis discimus eandem saluationem esse sanationem, mundationem, purgationem, seu lotionem sordium, qua ratione poterit esse viuificatio ac resuscitatio à morte, vel regeneratio seu natiuitas quædam ad vitam, quæ videntur simul stare non posse? Is enim qui captiuus detinetur in vinculis, aut sanandus, aut purgandus, seu mundandus à sordibus, iam natus est, & nondum mortuus, quamuis sit infirmus & immundus.

Decimum argumentum.

Iam videamus argumenta, ex quibus probari videtur, modum istum liberandi hominem per pretium sanguinis innocentis non esse diuinæ sapientiæ & maiestati congruum: & pro hoc sit argumentum vndecimum: Potentia Dei regnat vbique, quomodo ergo indiget Deus, vt ad vincendum diabolum de cælo descendat? Deus est omnium dominus, tam ipsius diaboli, quàm carceris infernalis, & eius etiam qui in illo carcere detinetur captiuus. Dei enim sunt omnia, infernus, diabolus, carcer, & regnum cælorum: omnia enim illius sunt, qui fecit omnia. Certum est diabolum non esse dominum neque infernalis carceris, neque hominis in hoc carcere captiui. Quid ergo opus erat, vt hæc liberatio fieret per mortem & sanguinem innocentis filij, quę potuit fieri ex Dei beneplacito per verbum solum & iussionem seu præceptum? Neque enim videtur verisimile, quòd is qui creauit cælum & terram ex nihilo, non potuerit hominem captiuum liberare etiam nihilo. Videtur igitur hic redemptionis modus fuisse superuacuus, præter rationem & congruentiam. Quomodo enim poterit diuinæ sapientiæ congruum esse, Christum incarnari, & pati, & pretium soluere, vt liberet è suo carcere sui ipsius vinctum, quem solo nutu, si voluit, potuit liberare, præsertim cùm diabolus nunquam habuerit dominium aut ius in hominem, neque vnquam potuerit hominem manumittere?

A

Vndecimũ argumentum.

B

Cæterum Deus si solo verbo aut nutu, vt potuisset, ita etiam voluisset redimere humanum genus, reluceret nobis magis in hoc opere eius omnipotentia atque maiestas. Si ergo vlla nobis necessaria fuerat redemptio, aut liberatio è carcere, aut ex vinculis, aut ex captiuitate, congruebat vt verbo potius fieret quàm sanguine, & iniurioſa morte hominis innocentis.

Duodecimum argumentum. Rationi maximè conuenit, eum qui violenter & per fraudem occupat, spoliari sua præda per superioris domini potentiam. Videtur igitur fuisse conuenientissimum, quòd Christus diabolum per solam potentiam spoliaret absque pretio sanguinis. Præterea, Deus ita liber est, vt nullius legi aut potestati aut iustitiæ subiaceat. Deus sibiipsi lex, qui (vt inquit Apostolus) operatur omnia secundum consilium voluntatis suæ. Ipse ergo ita iustus est, vt quicquid velit, non possit esse iniustum. Potuisset igitur pro suæ voluntatis beneplacito, sua ipsius iustitia manente salua, liberasse hominem gratis pro nihilo, condonando illi peccata, non exoluto pretio vllo: quod si fecisset, benignitas sua & misericordia magis fuissent relucentes: Cùm in homine offenso seu iniuriam passo maioris sit clementiæ, gratiæ, & misericordiæ, gratis, quàm exacta satisfactione, iniuriam condonare. Ad hæc videtur argumentum, Deus præcipit, vt peccantibus in nos plenè dimittamus, neque aliquam vindictam aut satisfactionem exigamus, & conuenit, vt Deus quæ facienda præcipit, etiam ipse faciat. Consequens ergo videtur decere benignitatem Dei, vt omnia remittat peccata absque aliqua exactione pretij satisfactorij pro peccato. Insuper Deus si exigit pœnam innocentis in pretium pro peccatis, videtur delectari & lætari in morte, pœnis, seu miserijs innocentis hominis. Sed hæc omnino abhorrent à bonitate Dei: non exegit ergo passionem Christi innocentis, vt pretium satisfactionis pro peccatis nostris.

Duodecimum argumentum.

Ephes. 1. b.

C

D

Decimũtertiũ argumentum.

Decimumtertium argumentum. Iudæi crucifigendo Christum plus peccauerunt, quàm Adam transgrediendo præceptum Dei per vnius pomi gustum. Si ergo peccatum Adæ tantum fuit, vt expiari non potuerit nisi per mortem Christi, sequitur quòd peccatum maius maiori expiatione opus habuerit. Quam ergo expiationem habebit hoc homicidium in Christum commissum, aut quomodo per mortem Christi potuit redimi & reconciliari Deo genus hominum, qui ipso facto grauius peccauerunt, si multo amplius prouocauerunt Deum ad iracundiam

A cundiam Iudæi Christum crucifigentes, quàm Adam gustans pomum vetitum?
Præterea tam malum fuit occidere Christum, quàm bonum fuit illius vita, sed Christi vita deitati vnita fuit infiniti valoris & pretij, fuit igitur occisio Christi infinitæ malitiæ: quomodo igitur potest mors eius superare & delere peccatum eorum, qui occiderunt illum, simul & aliorum?

Decimumquartum argumentum. Deus vel non potuit salua sua iustitia aliter liberare genus humanum quàm per mortem innocentis, vel potuit. Si aliter non potuit Deus peccatores de manu diaboli liberare, quàm ad mortem crucis tradendo iustum & innocentem, vbi est eius omnipotentia? Si verò potuit, & noluit, vbi est eius sapientia, & iustitia, quæ pro impiorum liberatione, aut satisfactione exegit supplicium innocentis? Præterea conuenientissimum videtur, vt præda iniusta & iniqua voluntate detenta, per superioris potentiam potius, quàm
B per pretium datum de manu tyranni liberetur: videtur ergo modus liberandi hominem de manu diaboli per potentiam Dei magis congruens Deo, quàm liberandi modus per satisfactionem & solutionem pretij. Decimũquartum argumentum.

Hæc & id genus multa sunt, quæ iam olim Apostolis, martyribus, virginibus, & in hodiernum vsque diem Christianis consueuerunt obijci à Gentibus, ab huius mundi sapientibus, & infidelibus: quibus iuxta Pauli sententiam, Christus crucifixus est stultitia, quibus sacratissima nostræ redemptionis mysteria videntur esse deliramenta. Huius quoq; generis argumenta etiam confingi possunt ab hominibus apostatis, hæreticis, impijs, & arrogantia plenis, qui cum Deo disputare præsumunt, à vera Christi fide alieni, exigentes à diuina voluntate, cur ita voluerit & non aliter facere.

Sed contra vniuersa hæc satanæ machinamenta docet tota Christianorum
C Ecclesia, Christum venisse in carnem, vt de captiuitate & de seruitute nos liberaret, & de malis peccato nostro debitis satisfaceret, & ad bona, quæ perdideramus, restitueret. Nam & ex scripturis sacris firmiter fidelitérque credendum est, quòd Christus Dei filius, cùm in forma esset Dei, ab æterno verbum, & Deus apud Deum, ex tempore formam serui accepit, veniendo in carnem: passus & mortuus non solum vt homines verbo & exemplo erudiret, instrueret, & ad amorem sui incitaret, sed ob id præcipuè vt totum humanum genus quod perierat, à potestate diaboli, à vinculis peccati liberaret, & pretium pro peccatis hominum exoluere Deo patri, & nos à regno diaboli in regnum Christi transferret, & hæreditatem in primo nostro parente Adam restitueret amissam, vt nos viuificaret, vt nos mundaret, & in sanguine suo lauaret à peccatis nostris, & sanaret ab infirmitatibus nostris. Hæc consideratio fiet manifesta considerantibus ex scripturis per
D vnum hominem peccantem, naturam humanam factam esse obnoxiam damnationi, sub potestate diaboli captiuam, Deo inimicam, in seruitutem peccati adactam, & idcirco indigere liberatione & liberatore. Declarantur hæc omnia innumeris scripturæ sacræ testimonijs tam veteris quàm noui testamenti, in quibus legimus beneficia per Christum Iesum nobis impensa esse remissionem peccatorum, liberationem de domo carceris, de captiuitate, de vinculis, de potestate diaboli, redemptionem de seruitute peccati, abolitionẽ chirographi decreti aduersus nos, reconciliationẽ cum Deo patre, resuscitationẽ à morte ad vitam, sanationem ab infirmitate, mundationem à peccatorũ maculis, restitutionẽ salutis, persolutionem pretij pro peccatis, iustificationem etiam, & tãdem plenam glorificationem.

Loquitur sub typo Ierusalem ad populum acquisitionis Dominus per prophetam Sophoniam dicens, Saluabo te, & liberabo te, noli timere. Paulus secundæ ad Timotheum 2, homines à diabolo captiuos teneri asserit ad eius volũtatem, & ad

Coloſſenſes primo, docet Chriſtum eruiſſe nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtuliſſe in regnum ſuum. A

Chriſtus ſi ſolum veniſſet in hunc mundum ad oſtendendum nobis viam, vt ſolùm imitationis exemplum ſe nobis proponeret, & non etiam in ſanguine ſuo lauaret nos, redimeret etiam à peccatis, in veram atque ſpiritualem vitam nos reſtituens, non dixiſſet in euangelio, Filius hominis venit in hunc mundum dare animam ſuam redemptionem pro multis: non diceret, Panis quem ego dabo, caro mea eſt pro mundi vita. Item, Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis effundetur in remiſsionem peccatorum. Item Apoſtolus, Cùm eramus adhuc peccatores, inquit, recõciliati ſumus Deo per ſanguinem ipſius. Idem alibi, Deus erat in Chriſto mundũ reconcilians ſibi. Eramus natura filij iræ, & reconciliati ſumus: eramus filij ignorantiæ, viæ ciuitatis, habitaculi prorſus ignari, & ſapientiam conſequuti ſumus: filij imbecilles, ignaui atque infirmi, & virtute ex alto induti iam ſumus. Princeps huius mundi eiectus eſt foras, regna dæmonum ſunt contrita, vicit leo de tribu Iuda, qui eripuit nos de duro Pharaonis imperio. Vnde canit Eccleſia, Ieſu noſtra redemptio, amor & deſiderium, quæ te vicit clementia, vt ferres noſtra crimina, inferni clauſtra penetrans, tuos captiuos redimens? Item, O verè digna hoſtia, per quam fracta ſunt tartara, redempta plebs captiuata. Chriſtus ergo non ſolum docuit, ſed & integram ſalutem dedit in conſpectu omnium electorum: neq; ſolum oſtendit viam aut ſalutis, aut charitatis, aut patientiæ, ſed & ſalutem ipſam, charitatem, & patientiam ipſe largitur dimittens peccata, largiens & ſpiritum ſanctum, ſpiritũ fidei, patientiæ, & charitatis, oculos cæcorum aperiens, & de tenebris captiuos educens: dicẽte Deo patre ad eundem filium ſuum per Iſaiam prophetam, Ego Dominus dedi te in fœdus populi, in lucem Gentium, vt aperires oculos cæcorũ, & educeres de concluſione vinctum, de domo carceris ſedentes in tenebris. Ipſe Chriſtus apud eundem Iſaiã loquitur, Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me: ad annuntiandum manſuetis miſit me, vt mederer contritis corde, & prædicarem captiuis indulgentiam, & clauſis apertionem: vt prædicarem annum placabilem Domino: Iſaiæ ſexageſimoprimo. Non eſtis veſtri, inquit Paulus, empti enim eſtis pretio magno. quemadmodum & Petrus docet nos eſſe emptos non corruptibili auro vel argento, ſed pretioſo ſanguine agni immaculati. Item Paulus ad Hebræos 2, Chriſtus per mortem ſuam deſtruxit illum, qui mortis habebat imperium. Ad Epheſios primo, In Chriſto Ieſu habemus redemptionem per ſanguinem ipſius in remiſſionem peccatorum. Item Actuum 20, Chriſtus acquiſiuit Eccleſiam ſuam ſanguine ſuo. Ad Coloſſenſes, 2, Viuificauit nos cum illo, donans omnia delicta. Ad Hebræos 9, Sanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, emundat conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſeruiendum Deo viuenti. Item Apocalyp. primo, Lauit nos à peccatis noſtris in ſanguine ſuo. Ad Epheſ. 5, Dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo viuenti in odorẽ ſuauitatis. Item de ipſo rege noſtro loquitur Iſaias: Ipſe vulneratus eſt, inquit, propter iniquitates noſtras, attritus eſt propter ſcelera noſtra: diſciplina pacis noſtræ ſuper eũ, & liuore eius ſanati ſumus. Omnes nos quaſi oues errauimus, vnuſquiſque in viam ſuam declinauit, & poſuit Dominus in eo iniquitates omnium noſtrum. Oblatus eſt, quia ipſe voluit: ſicut ouis ad occiſionem ducitur, & non aperuit os ſuum: Iſaiæ quinquageſimotertio. Item ſub perſona Ieremiæ Chriſtus loquitur, Ego quaſi agnus manſuetus, qui portatur ad victimam, & non cognoui, ſupple, peccatum in me, propter quod ſic debeam duci in mortem, quia ſuper me cogitauerũt conſilia, dicentes, Mittamus lignũ in panem eius, crucem

Matth. 20. d. Iohan. 6. c. Matth. 26. e.

Roma. 5. b. 2. Corinth 5. d Epheſ. 2. a.

B

Iſa. 42. b.

C

1. Corinth. 6. d 1. Pet. 1. d.

D

A crucem videlicet in corpus eius, & conteramus eum de terra viuentium, Ieremiæ 11. Rursus primæ Petri secundo, Peccata nostra ipse portauit in corpore suo super lignum. Insuper Zacharię 9, Deus pater loquens ad populum Ierusalem de futuro tunc rege suo Messia, Exulta, inquit, satis filia Sion, iubila filia Ierusalem, Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator, & ipse pauper sedens super asinam, & super pullum filium asinæ. Pauciſq; interpositis ipse idem pater sermonem conuertens ad filium, Tu quoq;, inquit, in sanguine testamenti tui emisisti vinctos de lacu, in quo non est aqua. Tanquam dicat, O Ierusalem non amplius est tibi mœrendum, ieiunandum, & lugendum propter absentiam regis quem desideras, exulta iam, quia mox ipse vēturus est humilis & mansuetus, &c. Cum igitur in huiuscemodi scripturis audis liberationem, emptionem, redemptionem, bellum, victoriam, reconciliationem, viuificationem, illuminationem, lotionem, mundationem,
B sanationem, sacrificium, & oblationem crebrius nominari, consequens est Christum non solùm docuisse nos, sed & verè vicisse diabolum, liberasse nos, & emisse aut redemisse nos, viuificasse, illuminasse, sanasse, & lauisse animas nostras in sanguine suo. Aliud enim est docere, aliud emere, & redimere, aliud bellare & vincere, aliud viuificare, aliud sanare, mundare, & sacrificium seu oblationem offerre, & reconciliare. Vbi enim emptio, ibi & pretium: vbi redemptio, ibi solutione pretij recuperatio eius quod amissum erat: vbi liberatio, ibi solutio de captiuitate: vbi reconciliatio, ibi inimicitiæ destructio: vbi pretij solutio, ibi cōpensatio quædam, & satisfactio, & iusta commutatio: vbi viuificatio, ibi vel ad vitam generatio, aut à morte resuscitatio: vbi hostia aut victima, ibi pro deuictis hostibus oblatio in gratiarum actionē: vbi lotio, ibi à sordibus purgatio: vbi sanatio, ibi ab infirmitate & languore curatio. Vnde & infantes, qui neq; doceri possunt, neque Christum
C imitari, cum regenerantur, per vniuersum orbem Christianum, dicuntur erui de potestate tenebrarum, & transferri in regnum Christi, expulsoq; immundo spiritu de cordibus eorum, effici templum spiritus sancti: dicuntur & lauari atq; mundari in sanguine Christi. Proinde iam à principio ecclesiæ Apostolorum in hoc vsque tempus super infantes baptizandos per vniuersum orbem Christianum fiunt exufflationes & exorcismi, & dicitur super eosdem, Exi immunde spiritus, & recede ab hoc famulo Dei, & da honorem Deo viuo. Hæc ergo sunt quæ in sequentibus elucidare decreui.

Tractatus secundus diuiditur in duo capita: in primo declaratur qualis, & à quo sit humani generis captiuitas: qualis item, & à qua potestate, & à quibus vinculis sit liberatio per Christum nobis exhibita.

D PRo dissolutionibus igitur argumentorum & scripturis, ac rationibus mysteriorum Christianæ fidei intelligendis, iam supereſt considerare, qualisnam sit huiusmodi captiuitas humani generis, & quæ in captiuitate potestas detinens, qualis captiuandi modus, quis carcer, quæ tenebræ, quales compedes: & secundum quem modum Christus dicatur horum vinculorum diruptor, & victor ipsius hostis humani generis: quis vincendi modus, quæ spolia, & quonam pacto fiat hæc victoria, qualis emptio, quale pretium, quale iudicium, & inter quas personas causa ista agendi formetur, & qualenam sit in hoc salutis opere sacrificium, qualis victima, & quemadmodum fit viuificatio, ex qua morte, & ad qualem vitam, ex quibus tenebris sit illuminatio: qualis sanatio, ex quo morbo, & ad qualem sanitatem: & quonam modo, & ex quibus maculis fiat huiusmodi in Christi sanguine lotio atq; mundatio. Hæc enim sunt, quæ in scripturis passim designantur, quæ in omni ferme scripturæ loco iterum atque iterum inculcantur,

exagge-

exaggerantur, & repetuntur. Vniuersa hæc in sacris literis omnes quidem legunt, sed non omnes intelligunt quæ legunt, & idcirco mens orantium manet sæpe sine fructu. Hæc sunt de quibus tanquam de propria materia tractat totus liber scripturæ sacræ, quæ etiam in hoc differt ab omnibus scientijs philosophorum, & alijs disciplinis, quia illæ tractant de operibus conditionis, hæc sola de operibus instaurationis. Proinde nisi quisque harum rerum habuerit verum intellectum, non poterit attingere verum sacræ scripturæ sensum, neque prophetas, neque psalmos, neque legem, neque euangelia, neque Apostolorum doctrinas rectè interpretabitur. Nam & in lege, & in omnibus ferme psalmis, scripturisque propheticis insinuat Dei spiritus operum redemptionis humani generis sublimia, veneranda, profundáque mysteria. Pro quibus intelligendis, iugi memoria vbique tenendum est, in Adam vniuersum genus humanum erasse à vera sua salute, à vera vita sua, adactúmque esse in captiuitatem quandam, in seruitutem, in carcerem, in tenebras, in vincula, in infirmitatem, in languorem, in mortem, & ideo neque captiuitatem, neque seruitutem, neque tenebras, neque carcerem, neque vincula, neque vllum malum fuisse super genus humanum ante peccatum, quamobrem Adam si non peccasset, & cum sua potestate talis mansisset, qualem eum Deus condidit, neque liberatione, neque emptione aut redemptione, aut reconciliatione vlla indiguisset. Hæc sunt fidei nostræ rudimenta, in quibus & Christianorum pueri sub infantia baptizati, iam venientes in rationis vsum, solent primitus erudiri, pro solo videlicet gustu veteris arboris omnem hominem esse miserum, & hausisse virus æternæ mortis, sempérq; mansurum in miseria, donec gustauerit fructum Iesum de arbore crucis, medicamentum æternæ salutis. Sed in primis obsecro studiosum lectorem ne fastidiat, nêve offendatur, quòd non processerim per sententias & conclusiones præcisas, sed eadem iterum atq; iterum exaggerans, & inculcans, in medium attulerim scripturas multas, sciat potius hæc esse scripta, non modò vt speculatione veritatis doceatur intellectus, sed vt & internus pascatur affectus in scripturarum sacrarum sententijs, ceu floribus quibusdam ac fructibus ex amœnissimo scripturarum paradiso decerptis.

Priusquam autem rem ipsam simus tractaturi, duo quędam rerum genera præmittemus. Vnum est maledictionum, in quas per peccatum decidit humanum genus. Aliud est benedictionum, in quas rursum humanum genus per Dominum Iesum reparatur. Manifestum est ex scripturis Geneseos, primo & tertio capitulis, ante peccatum omnia fuisse benedicta & condita bona à Deó bono, & nihil fuisse subiectum maledictioni, sed hanc intrasse per Adæ peccatum in hominum genus. Sunt autem huiusmodi maledicta, necessitates in miserijs, in ærumnis, in laboribus, & in lege peccati. Item eiectio de paradiso deliciarum, & mors, & vincula, & carceres, & tenebræ sub inimici potestate.

Primum igitur de captiuitate supponimus ex arte grãmatica, captiuos propriè dici eos, qui non sui iuris sunt, sed in potestatẽ alterius adacti sunt, & libertate quadam priuati. Secundum generalem significationem liber quisq; dicitur, qui viuit atq; operatur vt libet seu placet. Et quia præter libertatem bonam, secundũ quam quisq; viuit vt libet ac placet, nihil mali habens sibi placitum, est etiã libertas quædam mala, in qua liber est homo stultus secundum sua ipsius desideria absq; freno iustitiæ, suo iure permissus viuere provt libido fert animi: hinc in scripturis geminam reperimus spiritualem captiuitatem, bonã videlicet & malam. Bona captiuitas est, quæ homines aut stultos, aut mẽte captos, aut à vera salutis via deuios ad meliora compellit, quæ ex seruitute peccati in libertatem statuit: secũdum quam efficimur spolia domini nostri Iesu Christi, erepti de faucibus diaboli: de qua propheta,

Liber.

Libertas bona & mala.

Captiuitas bona.

A pheta, Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem. Vnde à vera sua salute errauit humanum genus vniuersum, dum credens deceptori diabolo, ad mortem sua sponte ambulauit secundum ipsius diaboli voluntatem: secũdum quem intellectum loquitur Propheta, Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab vtero. Vnde & secundum Apostolicam doctrinam omnes ex Adam propagati nascuntur filij iræ, captiui, atq; subiecti maledictionibus peccati sub potestate diaboli, ad Romanos 5, & ad Ephesios 2. Christus autem, vt pius pater, pius rex, detexit nobis diaboli fraudem, vt videamus vias eius, seu desideria huius mundi & carnis, quę blanda sunt, esse mortis æternæ vias. Et non solum detexit, sed quemadmodum ostensuri sumus, vt etiam leo fortissimus de tribu Iuda crudelem leonem rugientem vicit. Hinc & apud Isaiam appellatus est velox spoliorum detractor, vocantúrq; spolia Domini nostri Iesu, quotquot è dominio huius leonis mortis æternæ
B tyranni eruuntur, per eundem Dominum nostrum Iesum transferendi in vitam sempiternam. Ad eos qui sic bona captiuitate captiui & non sui iuris sunt loquitur Paulus, Non estis, inquit, vestri. Empti enim estis pretio magno. Cæterum de principibus bonis, qui sic conantur nos eripere è captiuitate diaboli, & sub duce Christo captiuos facere, loquitur in spiritu Isaias, sermonem dirigẽs ad Christum Dominum, Multiplicasti gentem, & non magnificasti lætitiam. Lætabuntur coram te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores, quando diuidunt spolia, capta præda. Iugum enim oneris, quod super ipsam gentem erat, & virgam humeri, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. & infrà, Paruulus enim natus est nobis, &c. Tanquam dicat, O Christe multiplicasti gentem olim ambulantem in tenebris, quam redemisti in lumine tuo, sed non magnificasti læ-
C titiam, quia tristitia magna & mœror continuus fuit messoribus seu principibus sub te militantibus, videlicet Apostolis, pro fratribus suis secundum carnem, propterea quòd hi dilexerunt magis tenebras, quàm lucem, sed tamen & ipsi messores coram te de multiplicatione gentium lætabuntur. De eisdem & Ieremias capite decimosexto, Ecce ego mittã piscatores multos, dicit Dominus, & piscabuntur eos, & post hæc mittam eis multos venatores, & venabũtur eos de omni monte. Ad quos & ipse Christus, Venite, inquit, post me, faciam vos piscatores hominum. & ad hanc piscationem & capturam animarum spiritualem intimãdam dixit, Laxate retia vestra in capturam piscium. Qui sic captiuus sua sponte tenetur,
D & delectatur in hac sua captiuitate: pro sua bona voluntate ducitur, non sui iuris vult esse, non sibi cupit viuere, sed ei à quo habet quòd viuat: sine quo nec viuere, nec verè beatus potest esse: sub cuius voluntate viuere, vera beatitudo est. Hæc ergo est captiuitas, quæ & per bonum fit aduersarium. Homini in via perditionis ambulanti aduersarius bonus est Christus, prauis desiderijs obsistens, cui & laudabile est consentire, quemadmodum & ipse monuit Matthæi quinto, Esto consentiens aduersario tuo citò, dum es cum eo in via, ne fortè aduersarius tradat te iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. tanquã dicat, Si frater quisquam aduersus te aliquid causæ habet in via, esto beneuolus: cum illo pacem componere studeas, ne aduersarius ipse iudicem adeat, & tu in causa victus mittaris in carcerem. Verùm captiuitas in malam propriè partem accipitur, secundum quam is captiuus dicitur, qui sub inimica & aliena detinetur potestate: sub qua viuere est miseria, etiam si ad tempus id non sentiat, pro sua mala viuens voluntate, quemadmodum iuuenis Prouerbiorum septimo, blanditijs meretricis seductus, sequitur quasi bos ductus ad victimam, & quasi agnus lasciuiens nescit quòd ad vincula stultus trahatur, ignorãs quòd de periculo animę illius agatur. In hanc sententiam cõuenit quod dicitur, Sunt viæ quæ videtur hominibus planæ, nouissima autem

Psal. 67. d.

Psalm. 58.

Isaiæ 8.

1. Cor. 6. d.

Isaiæ 9. a.

Matth. 4.

Luc. 5. a.

Captiuitas mala.

Prou. 14. b.

autem earum tendunt in infernum. Quemadmodum autem in corporalibus A
rebus captiuus est, qui non sui iuris est, non liber suarum rerum possessor, non liberè suo fungitur officio, sed inuitus, aut ignorans, aut spe vana seductus, aut sua sponte ducitur aut trahitur in carcerem mortis: Ita & omnis propagatus ex Adam homo, si non fuerit per Dominum Christum liberatus, vinculis quibusdam seu blanditijs captiuus tenetur & ducitur, & id quidem non apud barbaros, non apud vllos huius mundi temporales iudices, sed apud diabolum, & eius angelos,
2. Timot. 2. d. dicente Apostolo Paulo, Vt resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem. Verùm hic sciendum est huiuscemodi captiuitatis modum longè esse diuersum ab eo, secundum quem principes huius terræ in captiuitatem adigunt. Hi nempe subijciunt sibi homines inuitos, & cum tumultu reluctantes. Sub dæmonum autem potestatem non adigit nos vlla vis, non hostis cogens, non Deus ipse humanum genus instituens, sed serpens, id est, diabolus suggerens atq; B
insidians, & nostra in primo parente voluntas eidem serpenti consentiens. Et ita nosipsi sumus nobis captiuitatis nostræ & miseriæ causa. Fuit Adam in paradiso liber, immunis ab omni captiuitate, seruitute, & ab omni malo miseriæ & culpæ, vbi & sua pace fruebatur, habens virtutem continendi omnia, & in illo omnes fuimus liberi, immortales, absque vlla corruptione transferendi sine morte in vitam cælestem. Perijt Adam, in illo perijmus omnes: eiectus est extra paradisum deliciarum in vallem lachrymarum, & in reatum mortis sempiternæ, sub potestate dæmonis, cuius acquieuit consilio: & in illo Adam eiecti sumus omnes, traditi etiam omnes in potestatem eiusdem diaboli ad sempiternum mortis interitum. Diabolus ergo ab initio deuincens sibi humanum genus non coegit, non vim intulit, sed inuitauit, suasit, suggessit per fraudem, decepit, atque persuasit. Nequa-
Gene. 3. a. quam, inquit serpens, moriemini, sed eritis sicut dij. Homo igitur dum magis con- C
sensit diabolo præmia fallaciter pollicenti, quàm Deo creatori suo sub comminatione mortis præcipienti, efficitur reus mortis, & è paradiso in vallem miseriæ deijcitur: atq; ita vniuerso generi humano clausa fuit cælestis regni ianua, vt nec Adam, nec vllus posterorũ potuerit sine Christo intrare in regnum cælorum. Sic tradit tota Christianorum schola, omnes Adæ filios manere sub potestate diaboli captiuos, donec per Christi gratiam fuerit peccati reatus regeneratione solutus.

Hactenus de captiuitate & de potestate, sub qua fit huiusmodi captiuitas. Sortitur autem huiuscemodi potestas, seu hostis humani generis, varia in scripturis sa-
Nomina diaboli. cris nomina. Dicitur enim satanas, diabolus, serpens antiquus, draco magnus, draco rufus habens capita septem, & cornua decem, Behemoth, Leuiathan, Belial, leo rugiens, mons, potestas tenebrarum, & id genus alijs varijs designatur nominibus: in multis etiã regibus, vt in Pharaone, in Nabuchodonosor rege Babyloniæ, D
figuratus. Sed primum extitit causa, cur vocaretur Satanas, quia aduersarius Deo suo primum fuerit, aut quia primum per superbiam deorsum lapsus, zelo inuidiæ factus est satan, id est aduersarius, homini. Videns enim hominem per obedientiæ humilitatem posse ascẽdere, vnde ipse per superbiam corruerat, inuidit illi, tũmq; egit, cur meritò vocaretur Serpens, quando videlicet primum hominẽ decipiens ingressus est serpentem, etiam occultis accessibus, atque insidijs intrans ad hominum corda. Post hæc proficiens in peius, egit cur vocaretur Draco, & non qua-
Apoc. 12. a. liscumq;, sed magnus & rufus, quia volens deuorare filium mulieris parituræ, hoc est, extinguere nomẽ & fidem Christi, cœpit esse sanguinarius carnifex Abel iusti,
Exod. 1. b. Matth. 2. c. Hebræorum masculorum in Ægypto, Prophetarum, infantum innocentum, tandem Christi & Apostolorum. Et hęc quidem omnia operatus est per capita sua, & per cornua sua, id est, per potestates & huius mundi regna, regno Christi contraria.

A ria. Ab initio inuidens ipſe humano generi, inſtanter & ſeduló agebat, ne populus permaneret, ex quo naſceretur ſemen regno ſuo inimicum, ſemen quod contereret ipſius caput. Inſuper Dominus Deus in Iob vocauit diabolum Behemoth, tanquam beſtiam, quæ terram inhabitet cum ſocijs ſuis, atque miniſtris. Eundem poſtea appellat Leuiathan, tanquam cetum ſeu draconem grandem, in aquis morantem. Iob 40, Ecce Behemoth, quem feci tecum, fœnum quaſi bos comedet, fortitudo eius in lumbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius: ſtringit caudam ſuam quaſi cedrum, nerui teſticulorum eius perplexi ſunt. & infra, An extrahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguam eius? Item Iſaiæ vigeſimoſeptimo, In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro & grandi ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum, & occidet cetum, qui in mari eſt. Dicitur etiam nunc Leo rugiens, propter inſaturabilem appetitum nocendi humano generi. Nunc
B Belial, id eſt, apoſtata, præuaricator. Nunc mons, propter ſuperbiam ſuam, qua voluit ambulare in magnis, & in mirabilibus ſupra ſe. Nunc princeps mundi huius, id eſt, hominum diligentium hunc mundum. Nunc poteſtas tenebrarum, id eſt, poteſtas ſuper homines in tenebris erroris, infidelitatis, & ignorantiæ habitantes: de quibus tenebris Apoſtolus, Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Epheſ. 5. b. Domino. Eſt autem poteſtas hæc tenebrarum, Deo poteſtati lucis contraria, non vt primum quoddam principium ſempiternum, cuius natura ſit contraria ſempiterno Deo, quemadmodum Manichæus credidit. Neque etiam facta eſt à Deo talis, ſed à ſuo ipſius arbitrio, dum id acceptauit in deſiderio, quod ſuo refutare debuit iudicio. Quemadmodum & ipſe ſub figura regis Babyloniæ apud Iſaiam dicit, Aſcendam in Aquilonem, & ero ſimilis altiſsimo. ob quam ſuperbiam vnà
C cum ſuis complicibus eiectus è cælis, cùm videret homines conditos qui implerent ruinas eius, ſedéſque ac loca illius occuparent, inuidia incitatus, dolis & aſtutijs aggreditur primos noſtros parentes, illis vt præuaricarentur legem Dei, ſuggerens: cui & ipſi conſentientes, iuſto Dei iudicio damnati ſunt in mortis interitum, datiq; ſunt puniendi in mortem, in captiuitatem: & id quidem non conuenientius, quàm ſub poteſtate illius, cui peccando conſenſerant, hoc eſt, ſub manu ſeu poteſtate eiuſdem diaboli: quemadmodum ait ſcriptura, Deus mortem non Sapien. 1. d. fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Iniuſtitia autem eſt mortis acquiſitio, quam impij manibus & verbis acquiſierunt. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum, Sapiẽtiæ 1. Hæc ad intelligendum redemptionis noſtræ myſteria ſunt Chriſtianæ fidei initia, in principio librorum ſcripturæ ſacræ deſignata, Geneſis 3, vbi ex ſuggeſtione ſerpentis primi noſtri parentes Dei mandatum præuaricãtes, eiecti ſunt è paradiſo cum tota ſua poſteritate damnati in mortis exilium,
D captiui ſub miſerijs huius vitæ, æternæ mortis rei atque obnoxij.

Hactenus de captiuitate, & de eo, ſub quo fit huiuſcemodi captiuitas & poteſtas. Iam de loco videamus ſeu carcere, in quo detinetur homo captiuus, tametſi locus captiuitatis magis ſpiritualiter, quàm carnaliter ſit intelligendus. Impij etenim atque damnati, vbicunque fuerint, ſuis detinentur carceribus, quemadmodum & ſua ſecum habent ſupplicia, compediti vinculis cupiditatũ ſuarum, obſeſſi tenebris errorum, & conſcientiarum ſuarum ſqualore concreti. In ſcripturis locus hic nunc Carcer à coarcendo appellatus eſt, vnde quis exire prohibetur, Nomina loci noſtræ captiuitatis in hac vita. Nunc infernus, & is quidem geminus, inferior & ſuperior, Nunc puteus mortis & interitus, Nunc lutum fæcis, Nunc gehenna. Reperiuntur autem in ſcripturis multiplices res, in quas tanquam in carceres ſub poteſtate dæmonum damnantur peccatores, nunc corpus hoc corruptibile aggrauans animam, nunc mundus iſte miſeriarum plenus. Vnde Adam mox vt peccauit eiectus extra voluptatis pa-

tis paradiſum, vbi ſua pace fruebatur in corpore immortali, vt nec intus eſſent pugnæ, nec foris timores, deijcitur in hanc vallem lachrymarum. Pro liberatione ab hoc carcere orauit propheta, Educ de carcere animam meam. quod ſub alijs verbis orat Apoſtolus, Infelix homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Nunc infernus ſuperior ſeu portæ inferi, de quibus Ezechias iuſtus rex, Egò dixi, In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi. Item in inferno loca eſſe diſtincta deſignauit ſcriptura multis in locis, & præſertim Dauid propheta, Miſericordia tua magna eſt ſuper me, eruiſti animam meam ex inferno inferiori. Quod interpretantes magiſtri Hebræorum, viam inquiunt adulterorum eſſe, vt ſint in profundo inferni, ſed inde, inquit Dauid, liberaſti me, quando mihi dixit Nathan, ſecundi Regum vndecimo, Dominus quoque tranſtulit peccatum tuum, non morieris. Dicens ergo propheta ſeſe liberatum ab inferno inferiori, dedit intelligere, quendam infernum eſſe ſuperiorem, & ab eodem tunc temporis animam ſuam non eſſe liberatam. Quod Chriſtiani vocant limbum patriarcharum, vel ſinum Abrahæ ante Chriſti mortem, hoc Hebræi vocant apothecam, cellarium, vel locum conſeruatorium animarum, iuſtorum hominum, & iſte infernus eſt ad quem deſcendit Chriſtus, confringens illius portas, vectes ferreos, atque repagula, hoc eſt, omnem vim & poteſtatem detinendi animas iuſtorum expectantium ipſum, à dæmonibus auferens: quemadmodum canit eccleſia, Inferni clauſtra penetrans, tuos captiuos redimens, victor triumpho nobili ad dextram patris reſidens. Sunt & alia damnatorum hominum loca, vt locus puerorum in ſolo peccato originali decedentium, purgatorium, eorum qui cum peccatis venialibus ex hac vita commigrant. De quibus alijs in locis ex ſcripturis diſſeruimus.

Pſalm. 141. b
Roma. 7. d.
Iſa. 38. c.
Pſalm. 85. c.

A B C D

Tenebræ in quibus captiui tenemur.

Hactenus de modo captiuitatis huius, & de poteſtate, ſub qua fit hæc captiuitas, & de carceribus, è quibus liberat Chriſtus: iam videamus quę tenebræ, quales compedes, & quæ vincula ſunt ſuper homines, qui detinentur captiui. Ex Grammatica ſcimus tenebras nihil eſſe: ſicut priuationes nihil ſunt, & ſicut ſilentium nihil eſt, ita & tenebræ nihil aliud ſunt, quàm abſentia lucis ſiue corporalis ſiue ſpiritualis. Sicut nudum eſſe eſt carere veſtitu, ſic in tenebris eſſe eſt carere lumine. At verò tenebras hic non ſolum priuationes poſſumus intelligere, ſed res ipſas ſeu vitia quædam in anima, quibus obtenebratur lumen rationis internæ, cuiuſcemodi ſunt errores infidelitatis, prauæ concupiſcentiæ, & affectiones: quibus ceu denſis quibuſdam nubibus cæcatur anima, vt non videat verum ſuum beatificum bonum, vt non effulgeat vera ſalutis lux in corde eius, & ita tenebras hic dicimus non corporales, ſed errores & ignorantias, in quas propter peccatum peruênit humanum genus. Verùm hic ſciendum quòd omnia hæc mala, captiuitas, & carceres, & tenebræ, inſuper vincula, ſecundum geminam intelliguntur iuſtitiam: videlicet ſecundum iuſtitiam futuræ vitæ in corpore reſurrecturo, vbi ſunt omnia mala ſupradicta, non ſpiritualiter ſolum, ſed & corporaliter intellecta: videlicet ignis materialis, carcer, tenebræ, vincula, de quibus in Euangelio Matthæi decimotertio, & vigeſimoquinto, & vigeſimoſecundo, contra eum qui non habens nuptialem veſtem ingreſſus eſt nuptias, hoc eſt, præſentem Chriſtianorum Eccleſiam, dicit Rex miniſtris, Ligatis manibus & pedibus proijcite eum in tenebras exteriores. Quod tractans Gregorius, Interiores tenebras, inquit, dicimus cæcitatem cordis, exteriores verò tenebras æternam noctem damnationis, vbi erit fletus & ſtridor dentium. Alio modo ſupradicta mala intelliguntur irrogata etiam ſecundum iuſtitiam præſentis vitæ, in qua magis ſpiritualiter quàm corporaliter ſunt accipienda. Quemadmodum

A is qui in tenebris est corporalibus, destitutus est corporali lumine, vt non videat neque terminum in quem vadat, neque viam qua vadat, Ita & anima in tenebris & in vmbra mortis sedet, quæ destituta est lumine manifestãte viam qua eundum est, & veram vitam æternam, in quam eundum est, de qua propheta, Nescierunt, neque intellexerunt, in tenebris ambulant. Via impiorum tenebrosa, densis concupiscentiarum & ignorantiarum nubibus obuelata, nesciũt vbi corruunt. Iustorum autem semita quasi lux splendens. Tenebras ergo intelligimus ignorantias, in quas peruênit humanũ genus per peccatum. Lucem autem dicimus scientiam salutis. Mox verò vt Adam peccauerat, nulla remansit in eo scientia salutis, qua & mortem euaderet, & vitam inueniret: & ideo nox spiritualis mansit super vniuersos homines, donec oriretur dies Christus in cordibus eorum. De cuius ortu loquitur Paulus, Nox præcessit, dies appropinquauit, dies inquam, de qua prophe- Psalm.81.a. Roma.13.d.

B ta Dauid, Hæc est dies quam fecit Dominus: & Isaias, Audient in die illa surdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt, Isa.29: ac si dicat, Populus qui sedet in tenebris videbit lucem magnam. quæ prophetia completa est, dum Gentes quæ ignorabãt propter peccatum esse damnatum genus humanum, mortalitatem, corruptionem, omnémq; vitę huius miseriam æstimabant esse non supplicia culpæ, sed conditiones naturæ, reputantes etiam concupiscentias & voluptates in numero bonorum, putantes eas esse naturale bonum, cum quo sit conditus omnis homo, de quibus loquitur Paulus, Hoc ergo dico & testificor in Chri Psalm.117.c. Ephes.4.

sto Iesu, vt iam non ambuletis sicut & Gentes ambulant in vanitate sensus sui, tenebris obscuratum habentes intellectum, alienati à via Dei per ignorantiam, quæ in illis est propter cæcitatem cordis ipsorum, qui desperantes tradiderunt semet-

C ipsos impudicitiæ, in operationẽ immunditię omnis, in auaritiam. Vos autem non ita didicistis Christum: si tamen illum audistis, & in illo edocti estis, sicut est veritas in Iesu, deponere vos secundum pristinam conuersationẽ veterem hominem, qui corrumpitur secundum desideria erroris: renouamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iustitia & sanctitate veritatis. Hactenus ille, ad Ephes. 4, apertè insinuans Gentes esse à via Dei alienatas propter ignorantiam, & hanc in ipsis esse nõ à Deo, sed propter cæcitatem seu excæcationem, vel duritiam cordis eorum. Desperantes enim, hoc est, nullam habentes spem resurrectionis in Christo, tradiderunt semetipsos omnibus carnis impudicitijs. tanquam dicat, Non Deus, sed ipsi se suis voluntatibus his fœditatibus tradiderunt. Vnde & hæc tractans Ambro. Gentiles desperatione, in- Tomo 5 super c.4. ad Ephes.

quit, futuræ resurrectionis cæcitatẽ cordis habere significat, quasi enim vltra non

D sint futuri, vitam suam contaminant turpissima operatione, nolentes se subijcere legi fidei, quæ prohibet voluptatem propter spem vitæ futuræ, quam spem ridendam censent, vt iure se dehonestare & aliena appetere auida cupiditate videantur, quasi post hanc transpunctionem nulla sit vita. Hæc ille. Significat ergo Gentes & ambulare in vanitate sensus, & ignorare carnalem huius mundi vitam esse malam: & idcirco seipsos tradere in omnem carnis immunditiam, ignorantes in se habitare vllum hominem malum, vllum veterem Adam, qui cupiat viuere secundum vlla desideria errorum: non sperantes vllam vitam post hanc vitam: aut si quam sperantes sint, æstimant eam talem, qualis est carnalis hæc vita, quæ est secundum carnis voluptatem: & idcirco in hac vita tanto se feliciores putant, quanto magis satisfacere possunt libidini voluptatis. Docuerunt quidem morales gentilium hominum philosophi, corpoream voluptatem escam malorum esse, & carnis cupiditates, iustitiæ atq; honestatis legibus esse temperandas, soliciti ne cupiditatibus victi quidpiam indecenter agant. Verum id totum faciunt non desiderio

fruendi ſummo & incommutabili bono, ſed amore præſentis iuſtitiæ, vt ſibi placeant, & præſentē vitam decēter exornent. Et voluptati obſiſtunt, non quatenus ipſa interiorem hominem conditum ad Dei imaginem & ſimilitudinem, ab ipſo vero Deo ſuo beatifico bono alienat: ſed ſolum quatenus ipſa eſt impedimentum præſentis iuſtitiæ, ſecundum quam etſi forſitan vanè ſperant ſeſe poſt hanc vitam victuros eſſe, ad talem tamen quam ſperant non peruenient, quippe ignorātes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, ſibimetipſis placentes. Nos autem Chriſtiani nō ita didicimus in Chriſto Ieſu, qui iuſtitiam docuit non aliunde, quàm per ipſius gratiam eſſe quærendam, erudiens hominem ad veram ſalutis æternæ ſcientiam, qua videat hanc carnalem vitam eſſe Deo abominabilem, & vitam futuri ſeculi, quæ eſt expectanda, eſſe diligere Deum, delectari in illo, & in plena pacis & gaudij ſecuritate in ſecula ſeculorum laudare illum. A

Ex his igitur demonſtratum eſt ſub tenebris ſeu ignorantijs huius vitæ ambulare omnes homines, in quibus per fidem non habitat verum lumen Chriſtus: in quibus tametſi maneat lumen rationis internæ, quo iudicant tum de ſe, tum de actibus ſuis ſecundum legem quandam naturalem intus ſcriptam, ſcientes ſe non debere alijs facere, quod nollent ſibi fieri, qui & proinde videntes quid agunt, conſulunt quidem, diſcernunt & ratiocinantur: tamen errant dum qualitatem operum in ratione ad verum beatificum bonum, quo ſolo fruendum, aut non vident, aut non attendunt, aut ſi fide quadam videant Chriſtum veram viam, quæ ducit ad vitam, non amplectuntur illam: quemadmodum is qui errat in via pedum, videt quidem viam per quam ambulat, quam & volens amplectitur, ſed non attendit eiuſdem viæ terminum, aut neſciens, aut negligens habere præ oculis, quòd via illa ducit ad mortem. Sic errant omnes, qui operantur iniquitatem, donec eis oriatur ſol iuſtitiæ Chriſtus, commonſtrans omnem carnis concupiſcētiam, omnia huius ſeculi deſideria eſſe vias iniquitatis, quas oderunt omnes iuſti, qui diligunt lumen Chriſtum, quemadmodum teſtatur propheta de ſe, Omnem, inquit, viam iniquitatis odio habui, viam iniquitatis appellans omnem huius mundi amorem, & omne quod ad viſibilium rerum huius mundi amorem incitat rationalem animum. Hæ ſunt viæ, quæ videntur apud hunc mundum pulchræ, ſed finis earum mors eſt. Summa rationalis creaturę cęcitas eſt, ſi æſtimet ſibi optimam eſſe vitam pro voto frui viſibilibus huius mundi bonis, & prout libido fert animi viuere ſecundum deſideria carnis ſuæ in delicijs. Hactenus de carcere & de tenebris, in quas captiuum eſt factum vniuerſum genus humanum. Iam de vinculis videamus. Vincula ſeu compedes ſunt neceſsitates, quibus propter peccatum coanguſtatur vniuerſum genus humanum. Verum quemadmodum in ſacris literis gemina reperitur captiuitas, bona videlicet & mala, ita & in eiſdem bona & mala leguntur vincula. B C D

Pſalm. 118.

Vincula quibus captiui detinemur.

Bona vincula.

Bona ſunt vincula, quibus Chriſtus liberator nos iam ereptos de vinculis diaboli transfert in regnum charitatis ſuæ. Trahit nos Deus, dum ſanctis affectionibus ac votis, & cæleſtium rerum deſiderijs nos imbuit. Vnde compedes ſapientiæ, compedes verbi Dei, ſunt ſanctæ charitatis, fidei & ſpei deſideria, recta conſilia, quibus Deus trahit ad ſe, ducens ſuauiter hominum voluntates. Ego, inquit, cùm exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. & alibi, Traham, inquit, te in vinculis charitatis, quibus & trahi cupiebat ſponſa in Canticis, Trahe me poſt te, curremus in odorem vnguentorū tuorum. Nemo poteſt venire ad Chriſtum, niſi quum cæleſtis pater ſic traxerit ipſum.

Iohan. 12. e.
Oſee 11. b.
Cantic 1. a.
Iohan. 6. e.

Mala vincula.

Mala ſunt vincula mala, quibus ſub diabolo ſumus, reatibus præuaricationum noſtrarum compediti, quibus aut ad interitum ducimur voluntarij, aut premimur in-

A mur inuiti. De quibus Sapiens Prouerbiorum quinto, Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringitur. Vinculum magnum super omnem carnem, est lex in membris habitans, repugnans legi mentis, de quo Apostolus ad Romanos septimo. Vincula etiam magna sunt omnes necessitates huius vitæ, quibus ita innodamur, vt non quemadmodum placitum est voluntati, valeamus in hoc mundo viuere, vt omnis necessitas mortalitatis & miseriæ huius vitæ, quæ sanè vincula adeo sunt sensibilia, vt etiam pagani & gentiles nulla fidei gratia illustrati experiantur illa, sentientes se multis repletos miserijs, carnem etiam concupiscere multa contra rationem internam, quæ semper ad optima in rebus moralis vitæ incitat, quamuis fallantur, arbitrãtes hæc esse conditiones non vllius culpæ, sed naturæ sic primitus institutæ. Vnde & corpus mortis huius, vitijs, morbis, perturbationibus, ac morti subiacens, quod & in superioribus carce-
B rem diximus, vinculum animæ dicitur, quo ipsa quasi vincta, clausa tenetur in carcere, donec cum Christo resurgat.

Verum præter hæc sensibilia vincula sunt & quædam insensibilia, quibus anima est vincta, non sentiens illa, cuiuscemodi sunt inimicitia Dei contra nos, reatus peccatorum actu transeuntium, quibus anima, etiam post actum peccati trãseuntem, in occultis Dei legibus manet rea supplicio: de quo sanè reatu differit Augustinus libro sexto contra Iulianum, capite octauo. Gentes autem non rectè de huiuscemodi vinculis sentiunt, sed obscuratum habentes intellectum, aut non credunt in corde suo Deum esse, aut si credunt esse vnum primum principiũ Deum, non credunt tamen ipsum, vt iudicem viuorũ & mortuorum: aut si credunt eum vt iudicem, neque æstimant tamen, neque attendunt hanc carnalem vitam esse abominabilem apud ipsum: quibus fit, vt huiuscemodi vincula non cognoscant.
C Sensibilia vincula non prorsus soluuntur in hac vita per Christi gratiã, quemadmodum infra demonstrabimus. Insensibilia autem vincula prorsus solui possunt in hac vita, ita vt non sint: & id quidem per gratiam Christi remittentis peccatorum debita, & reconciliantis nos Deo patri, quemadmodum per omnem locum docet Paulus Apostolus Christum interfeciisse inimicitias in cruce, & deleuisse chirographum, & reconciliasse nos Deo, vt iustificati per gratiam illius, consortes facti diuinæ naturæ, simus filij Dei, cohæredes autem Christi: vt iam valeamus dicere cum Propheta, Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit Psalm.115.
mihi? Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. O Domine ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ. Dirupisti Domine vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis. Versiculus ille (inquit Cassiodorus) tantam creditus est habere virtutem, vt à nonnullis diceretur hominibus peccata dimitti, si quis eum in fine
D vitæ suæ trina confessione congeminet.

Hactenus de captiuitate, & de malis, & maledictionibus, in quibus perijt humana natura, quæ per peccatũ, & diabolum suggerentẽ intrauerunt in mundum.

Iam operæpretium est considerare de beneficijs & benedictionibus, quibus humanum genus rursus ab huiuscemodi malis liberatur per Christum, reparatur ac instauratur. Pro quorum intellectu sciendum est, per opera instaurationis seu redemptionis humani generis in filijs redemptionis destructa esse omnia supradicta maledictionum genera. Proinde necessarium est in huiuscemodi opere simul concurrisse erga genus humanum multa diuinæ gratiæ beneficia, quæ & passim in scripturis legimus, videlicet liberationem à captiuitate, à seruitute, à vinculis, à carcere, à tenebris: redemptionem, sacrificium, victoriam, hostiam, & reconciliationem, viuificationem, illuminationem, sanctificationem, purificationem seu mundationem à sordibus & maculis conscientiarum.

Proinde vt intellectum scripturarum penetremus, deguſtemúſq; noſtræ fidei A
myſteria, hac in re congruum eſt præmittere vocabulorum vires.

Aliud eſt liberare, aliud emere, aliud redimere, aliud ſatisfacere, aliud vince-
Liberare. re, aliud reconciliare, aliud ſanare ſeu mundare à ſordibus ſeu maculis. Liberare,
eſt eum, qui aut ſeruus, aut vinctus, aut captiuus eſt, manumittere, id eſt, liberum
Emere. ſeu ſolutum facere. Emere, eſt aliquid pretio dato ſuum facere. Proinde emptio
ſupra liberationem addit ſolutionem pretij. Redemptionis autẽ vocabulo gram-
Redemptio. matici conſueuerunt vti pro emptione ſeu liberatione. Verum redemptio pro-
priè ſonat reiterationem quandam vel emptionis, vel recuperationis tum iuris,
tum poſſeſsionis ſemel amiſſæ.

Redimere. Diſtinguuntur itaque liberare & redimere in eo, quòd redimere eſt per iuſtum
pretium recuperare quod erat amiſſum, liberare eſt ſolutum ſeu liberum facere,
Satisfacere. quod erat aut ſeruituti, aut captiuitati obnoxium. Satisfacere, eſt tantum facere, B
quantum ſatis eſt aut offenſo ſeu læſo, vel irato ad vindictam, aut creditori ad ſo-
Bellum. lutionem. Bellum propriè eſt hoſtium diſſenſio, per quam arma mouentur. Vin-
Vincere. cere eſt vi certando, luctando, ſeu pugnãdo hoſtem aduerſariũ ſuperare, quaſi vim
facere & ſubiugare, id eſt, ſub iugo & poteſtate ſua ponere. Proinde, inquit Aug. ni-
Reconciliare. hil eſt victoria, niſi ſubiectio vel ſubiugatio repugnantium. Reconciliare alterum
alteri, eſt pacem inter vnum & alterum facere, hoc eſt, reſtituere vnum in alterius
Mediator ſiue reconciliator. priſtinam amicitiam. Hinc reconciliator, qui & mediator dicitur, qui facit in pri-
ſtinam gratiam, ſeu beneuolentiam redire eos, qui interpoſita offenſa fuerant ali-
quamdiu inimici. Aliud eſt eſſe medium, aliud mediatorem. Medium ex nomine
ſignificat, quod inter extrema eſt: Mediator autem à mediare appellatum ex no-
mine, præter rationẽ medij deſignat recõciliationis officium. Vnus, inquit Apoſt. C
eſt mediator Dei & hominũ, homo Chriſtus Ieſus, qui dedit ſemetipſum redem-
ptionem pro omnibus: 1. ad Timoth. 2. Mediator eſt Chriſtus, qui pacem faciens,
offenſorem hominem redire fecit in gratiã & amicitiam Dei, qui fuerat offenſus.
Iohan. 14. d. Vnde & apud Iſaiã inter cætera nomina appellatur Princeps pacis. Ipſe ait, Pacem
meam do vobis, pacem, inquam, non huius mundi: non quomodo dat mũdus, in-
quit, ego do vobis, hoc eſt, pacem non temporalem, aut vanam & trãſitoriam, ſed
Iſaiæ 9. b. pacẽ, cuius, vt inquit Iſaias, nõ erit finis. Super ſolium Dauid, & ſuper regnum eius
ſedebit, vt corroboret illud in iudicio & iuſtitia à modò & vſq; in ſempiternum.

Hoſtia. Hoſtia ab hoſtibus dicta, quæ Deo ob deuictos hoſtes immolatur ſeu offertur,
Sacrificium. quæ & victima ob victoriam ſuper victos eſt appellata. Sacrificiũ eſt oblatio Deo
ſacrata, qua offerens proteſtando recognoſcit Deum vt creatorem, aut conſerua-
torem, aut omnium bonorũ largitorem, aut propitiatorem. Sacrificium autẽ eſſe
reconciliationem aut propitiationem pro peccatis, non ad ipſius ſacrificij ratio- D
nem pertinet, ſed accidentale eſt illi ex intentione ſacrificantis, intendentis hoc
ipſo placare Deum iratum. Vnde ſacrificium fieri Deo in recognitionem accepto
rum beneficiorum potuiſſet, etiam ſi nullum peccatum extitiſſet. Viuificare, il-
luminare, ſanare, purgare, ſunt quædam manifeſta in corporalibus rebus, à quibus
in animas transferuntur, vnde peccata ſecum afferunt animæ mortem, tenebras,
vulnera & maculas, & ideo liberatio à peccatis aſsimilatur viuificationi, illumina-
tioni, ſanationi, ac mundationi, quemadmodum patebit in ſequentibus.

Huiuſcemodi vniuerſa ex ſcripturis ſacris reperimus in opere noſtræ redem-
ptionis attributa Chriſto: qui ſignificatur emiſſe & redemiſſe nos, & ſatisfeciſſe
pro nobis, & reconciliaſſe nos Deo patri: Item viciſſe diabolum, & liberaſſe nos
à poteſtate illius, & in huiuſcemodi victoria obtuliſſe carnem ſuam & ſanguinem
in victimam, hoſtiam, & ſacrificium Deo patri. Vnde & ipſe in ſcripturis propter
huiuſ-

A huiuſcemodi redemptionis beneficium nomina ſortitur multiplicia, & nunc appellatur redemptor, nunc liberator, nunc reconciliator, nunc mediator, nunc reparator, nunc ſuſceptor, nunc viuificator, nunc fortis bellator ac victor. Et apud Iſaiam inter cætera nominatur velox ſpoliorum detractor. Apud Dauid prophetam, ſalus, ſalutare, illuminatio, ſpes noſtra, refugium, virtus, fortitudo: & vt ait Auguſtinus, quod Hebraicè Ieſus, Græcè Soter, hoc noſtra locutione Saluator appellatur. Quod verbum Latina lingua antea non habebat, ſed habere poterat, ſicut potuit quando voluit. Eſt autem Saluator, qui ſaluat, id eſt, ſaluum facit, ſalutem præſtat. Salus, eſt vitæ ſanitas, ſeu incolumitas vitæ à malo liberæ. Vnde eſt ſalus quædam, quam communiter accipiunt & homines & pecora, dicente Propheta, Homines & iumenta ſaluabis Domine, ſicut multiplicaſti miſericordiam tuam Deus. Sed longè alia longéq; præſtantior ſalus eſt hominibus per Chri-

B ſtum ſaluatorem. Proinde & in eodem pſalmo mox ſequitur, Filij autem hominum ſub tegmine alarum tuarum ſperabunt: inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuę potabis eos: quoniam apud te eſt fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Hæc eſt ſalus, id eſt, vita ab omni malo libera, & omni bono plena, propter quam præſtandam ſolis hominibus, in hunc mundum morituros venit Chriſtus, qui venit ſaluare quod perierat: quod quemadmodum fiet, in ſequentibus demonſtrabimus. Hactenus de duobus rerum generibus, maledictionum videlicet per Adæ peccatum, & benedictionū per Dominum Ieſum. Hæc operæpretium eſt vnumquemque conſiderare, qui voluerit Chriſtianæ redemptionis myſterium rectè intelligere, & ſalubriter gratias agere: quæ & fideliter conſiderata iuuabunt, ne hoc tam ſacrum myſterium vllo vnquam tempore

C in obliuionem veniat.

Quomodo enim non aſsiduè memor erit Chriſti redemptoris ac protectoris, qui aſsiduè percipit ac ſentit vulnera, ſagittas, & aculeos hoſtis perſecutoris? Aut quomodo quiſquam credet ſibi opus eſſe redemptore, qui aut hoſtes ſibi blandientes in numero ſuorum deputat amicorum, aut ipſa vitia ſeu ſupplicia culpæ æſtimat eſſe conditionis naturæ?

Iſa.8.a.

Lib.13.de tri. cap.10.

Saluator.

Salus.

Pſalm.35.

¶ CAPVT SECVNDVM.

CAput ſecundum huius tractatus, in quo rem ipſam aggredientes, per ſententias & propoſitiones in ſingulis, quonam modo ſint facta, veritatem conſideremus: & vt ad ſingulorum intellectum facilius peruenire valeamus, talem conabimur ſeruare ordinem.

Primùm oſtendemus, quonam pacto in hoc ſalutis noſtræ opere per Chriſtum

D nobis impenſo fuerit vera liberatio à ſeruitute peccati, à captiuitate peccati, & miſeriæ, & mortis. Deinde quonam pacto hæc liberatio eſt per iuſtum bellum quoddam potita victoria, & quemadmodum fuerit per ſententiam inter partes iuſto iudicio latam. Secundò quomodo fuerit viuificatio, purgatio, & ſanatio quædam morbi. Tertiò ſecundum quem modum in eodem ſalutis opere fuerit emptio, redemptio, reconciliatio, ſatisfactio, ſacrificium. Quartò demonſtrabimus modum iſtum liberandi, viuificandi, & redimendi fuiſſe diuinæ dignitati ac ſapientiæ congruentiſsimum, & humano generi conuenientiſsimum.

Prima huius capituli pars declarans quemadmodum per Chriſtum liberatum ſit genus humanum, & de bello Chriſti & iudicio, diuiditúrque in tria membra.

PRimùm igitur ſciendum: Quemadmodum homo quiſpiam iam ſecundum conditionem huius mortalis vitæ ſanus & incolumis corpore, poteſt ſeſe vulnerare, facere languidum & infirmū, aut cæcum & claudum, ſumendo ea quæ me-

dicus intimauit illi esse insalubria, aut corpori suo toxica: iam autem factus languidus aut cæcus, non sic rursus habet in potestate sua sanare semetipsum & instaurare sibi membrorum vires, nisi medicus, qui sanare nouit, atque paratus est, commonstretur illi: Ita & homo primum conditus à Deo immortalis, sanus, & incolumis viribus, sumens fructum sibi vetitum factus mortalis, ad bene operandum cæcus, languidus, & claudus, nō amplius habet in sua potestate instaurare sibi virium suarum incolumitatem: sed malè iam habens, indiget medico. Deinde quemadmodum miles quisque aut famulus sub potestate regiæ maiestatis potest sese reum mortis facere, & sibimetipsi esse causa necessitatis carceris, in vinculis & in compedibus: verum postquam semel factus est sic reus, non iam amplius in potestate habet sese ab huiuscemodi malis eximere: sed in potestate ac voluntate regis est, si misereri dignetur. Ita & hac in re homo iam factus vanitati similis, peccati seruus, miseriæq; subiectus, & mortis reus, non potest sese ex se ab huiuscemodi malis liberare, nisi descendat super ipsum misericordia iudicis omnipotentis, in cuius legem peccauit, qui & potestatem habet vitæ & mortis. Huius enim consideratione ait Propheta, Psal. 77, Spiritus vadens & non rediens. A B

Secundò sciendum. Quemadmodum homo est venundatus sub peccato, non ab ipso Deo humanum genus instituente, non ab aliena natura aut cogente, aut impellente, sed à libera sua voluntate consentiente hosti suggerenti: ita & homo ipse rursus per Iesum Christum à peccato, à potestate hostis liber, & solutus efficitur, non vlla vi aut necessitate adactus, sed diuino spiritu ita inuitatus, atq; ita tractus, vt per liberum & spontaneum motum voluntatis ex fide in eundem Iesum à peccato in Deum resiliat, satanæ quoque & omnibus pompis eius sua sponte renuntiet. Et idcirco tam Christus liberans quàm diabolus consensum exigit nostræ voluntatis. Proinde nemo vendidit hominem sub peccato inuitum, sed ipse se vendidit, consentiens seductori diabolo, præmia fallaciter pollicenti. Nequaquam, inquit, moriemini, sed eritis sicut dij. Ita Christus hominem à peccato liberat, non inuitum & reluctantem, sed volentem, Deo intus suauiter suggerente atq; trahente vt consentiat. Discrimen tamen est inter Dei & diaboli potestatem super corda hominum. Deus etenim cum sit creator humanarum voluntatum, omnipotentissimam habet super illas potestatem, potens eas inclinare, vertere, & de affectione vna in aliam mutare quocumq; voluerit: quemadmodum ait scriptura, Cor regis in manu Dei est, quocumque voluerit inclinabit illud. Diabolus verò non talem habet in corda hominum potestatem. Suggerere quidem potest, sed intus sic creare nouas affectiones, & corda hominum sic mutare non potest. Ipse voluntatem nocendi nobis à se concepit: potestatem autem nocendi non à se, sed à Deo habet: & ideo diabolus non habet potestatem talem mutandi voluntates nostras, ad cōsentiendum sibi in malum sic, quemadmodū Deus potestatem mutandi voluntates nostras habet ad sibi consentiendum in bonum. Est quidem diabolus in nobis author peccati & mortis, sed non nisi suggerendo. Deus verò in nobis author est iustitiæ & vitæ etiam immittendo. Omnis tamen humanę voluntatis consensus, siue suggestione diaboli ortus, siue à Deo suggerente immissus, est voluntarius. Præmittit quidem Deus interdum coactionem, quam ad tempus homo nondum iustificatus patitur nolens & inuitus, sed illam facit Deus, vt ex ea faciat ipsum hominem ad cor redire, & spontaneè sibi consentire, quemadmodum patet in persecutione Pauli Apostoli, qui in terram prostratus, & cæcus factus, iam conuersus Deo percutienti consensit, dicens, Domine quid me vis facere? C D

Genes. 3. a.

Prouerb. 21. a.

Act. 9. a.

De paruulorum autem liberatione alia est ratio. Quēadmodum enim paruuli ex Adam nati, non habent vllum peccatum, nisi per alienam voluntatem, absque consen-

A consensu propriæ voluntatis, Ita & ipsi rursus liberantur in Christo regenerati, per consensum alienum absque motu fidei suæ voluntatis. Verum neque baptismi lauacrum, neque nostra voluntas ad consensum resipiscendi à laqueis diaboli efficax fuisset, nisi Christus in nobis diaboli victor & reconciliator noster extitisset: quia sic decretum fuit Dei patris, neque fugare diabolum à nobis, nisi per iustitiam Christi, causam peccati nostri in se suscipientis, pelleretur à nobis: neque peccatum remittere nobis, nisi per meritum Christi peccata nostra suo sanguine diluentis in nobis: neque supplicia peccatis nostris debita tollere à nobis, nisi per mortem Christi innocentis supplicia peccatis nostris debita exoluentis pro nobis.

Tertiò ad intelligendum, quonam pacto Christus sua passione humanum genus liberauit, id est, liberum fecit à malo miseriæ & culpæ, considerandi sunt varij
B modi, quibus liberantur serui aut captiui huius vitæ. Multis enim modis apud reges huius seculi contingit liberationem fieri: Aut sola videlicet voluntate domini manumittentis, & gratis donantis libertatem: aut bello quodam, hostem calumniatorem superando: aut emptione seu redemptione, soluendo pretium pro reo misero, qui non habet vnde soluat: aut reconciliatione seu interpellatione, faciendo eum, qui fuerat offensus, placatum offensori. His modis omnibus à malo culpæ liberauit nos Christus, quemadmodum infra sumus ostensuri. Multiplex liberandi modus.

Quartò ad intelligendum, quonam pacto Christus nos à peccato, à miseria, & à morte liberat, ac salutem præstat omnibus resipientibus, & consentientibus in ipsum, Sciendum quòd in scripturis sacris duplex nobis insinuatur salutis status. Vnus quidem salutis inchoatæ per fidem, spem & charitatem in hac vita, secundum quã liberamur à culpa, & à reatu mortis æternæ: nondum tamen in hac pe-
C regrinatione liberi à malo miseriæ, quæ est primariæ culpæ temporalis pœna. De hac salute dicit Saluator, Hodie salus huic domui facta est. Fides tua saluum te fecit. & Apostolus, Spe salui facti sumus. Item, Saluos nos fecit per lauacrum regenerationis. & iterum, Gratia saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus. Alter in scripturis salutis status designatur, qui est immunitas ab omni malo tam culpæ quàm miseriæ: pro quo liberationis statu Apostolus iam liberatus, id est, factus secundum priorem salutis statum saluus, orabat ingemiscens, Infelix homo, quis me liberabit de morte corporis huius? & alibi, Ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum. Lucæ 19.a. Lucæ 18.g. Roma.8.e. Tit.3.b. Ephe.2.b. Roma.7.d. Roma.8.d.

Secundum priorem salutis statum qui liberati seu salui sunt facti, nondum sunt ab omni malo liberi, quamdiu sunt in corpore hoc mortali. Idcirco tanquam adhuc captiui, & tanquam nondum plenam salutem assequuti, orant, clamant, inge-
D miscunt, & suspirant vlteriorem quandam liberationem, redemptionem, viuificationem, & illuminationem, donec perueniant ad statum illum salutis consummatæ, quę est incolumitas vitæ liberæ ab omni malo miserię & culpæ, & in vero beatifico bono satietas gloriæ. Inuisibilia sempiternáque bona in scripturis sacris nobis iam liberatis promissa, quæ & Deus præparauit per Christum Dominum diligentibus se in hac peregrinatione, nũc solum ex parte cognoscimus per speculum in ęnigmate, solúmq; ex parte attingimus, leuitérq; degustamus illa, fide, spe, & charitatis desiderio, ac fruitione quadam secundum actum transitoria. Cùm autem venerit id quod perfectum, hoc est, gradus salutis consummatæ, destruetur quicquid in hac vita imperfectionis est: fidésq; nostra in visionem, spes in adeptionem, ac possessionem bonorum omnium quæ expectamus, est transitura, charitásque permanens perficienda est fruitione deitatis sempiterna.

Quintò considerandum. Quamuis primi nostri parentes spoliati gratijs, quas in con-

in conditione acceperant, omnem huius vitæ corruptionem & mortalitatem, sen A
serunt esse non conditionem naturæ, sed supplicia primariæ culpæ suæ, quemadmodum patet ex scriptura sacra, Genes. 3.

Nos tamen quia cum his malis sumus geniti, hoc latuisset, neque enim vnquam potuisset venire in mentes nostras, omnem hominem in iniquitate conceptum, & natum esse filium iræ, & vniuersum genus hominum sic propter peccatum esse huic mortalitati addictum, à paradiso immortalitatis erectum, sub diabolo sic victum & captum, vt indigeret liberatore Christo. Proinde absque doctrina & promissione verbi Dei promittentis talem liberatorem, fuisset abscondita ab humani generis oculis omnis vera consolatio immortalis vitæ, ex sententia in
Genes.2.c. Adam data, Quacumque die comederis ex eo, morte morieris. Pro homine igitur taliter liberando necesse fuerat, vt Deus, qui per suam misericordiam differebat iudicium, interim secundum eandem misericordiam eidem homini reue- B
laret euadendi consilium, & post consilium largiretur prædestinatum à se liberationis auxilium. Hactenus de modo liberationis, secundum quam Christus humanum genus liberat ex captiuitate, largiens salutem, quæ inchoata in hac vita consummabitur in gloria.

Secundum huius partis membrum de bello, triumphóque habito per Christum dominum in operibus redemptionis humanæ.

AD intelligendum quonam modo in hoc nostræ salutis operę fuerit Dominus noster Christus per bellum quoddam potitus victoria, pono aliquot considerationes.

Prima consideratio. Prima est. Quamuis non fuisset ab initio vllus vnquam diabolus humani ge- C
neris inimicus, humanum tamen genus diuinæ legis præuaricator, indigeret liberatione ex ira & ex inimicitia Dei, ex culpis & reatibus peccatorũ, ex vinculis seu necessitatibus mortis & miseriæ. Si esset homo lapsus non suggerente dæmone, potuisset illum Deus punire, & foris per elemẽta muta, & intus, quẽadmodum nunc per intestinum bellum turbatur peccatrix conscientia, factúsq; est homo sibimetipsi grauis, sibíq; contrarius, à Deo fugitiuus, ad fruendum visibilibus bonis procliuus, mortalis & incõstans. Vnde omnium horum malorum iugum graue super filios Adam transgressoris etiam esse posset, quamuis nullus dæmon esset. Sed ex illis malis tunc Christus nos liberans, non diceretur victor, per bellum quoddam potitus victoria, quemadmodum nunc ipse in scripturis legitur vicisse huius mundi principem, qui dominabatur humano generi in tenebris ambulanti: qui & proinde in scripturis princeps tenebrarum appellatur, quia secundum Apostolum, tenebræ appellantur peccatores, quibus vt sui similibus ipse principatur. D
Ephes.2.b. Quòd si diabolus non esset, nihilominus tunc, quẽadmodum & nunc, contra inimicos domesticos, hoc est, contra carnis illecebras, seu concupiscentias nobis pugnandum esset. Tunc enim, quemadmodum & nunc, tota huius mũdi figura, quæ præterit, & per oculos, aliósque sensus corda prolectat, in qualibet sui specie gladius, & laqueus mentis esset, non quòd creaturæ Dei sint malæ, sed quòd cor hominis transgressoris vitiatum, à cognitione Dei alienatum, est à Deo in terrena fugitiuum, ad fruendum visibilibus bonis procliuum, à suis concupiscentijs abstractum & illectum. Et ideo si diabolus non extitisset, & Adam ex libertate sui arbitrij, perinde atque ipse diabolus peccauit, primum conditus cecidisset, nihilominus etiam secundum modum quendam Christus ab his malis nos liberans, suáque morte pro debitis peccatorũ nostrorum pretium Deo patri exoluens, victor dici potuisset, duram mortem à quauis causa illatam fortiter ac patienter pro liberandis fra-

A dis fratribus suis tolerans. Nunc autem non existit talis rerum ordo, sed transgressor homo deceptus à diabolo arte quadam fallaciæ est victus, iustóque Dei iudicio sub illius potestate derelictus. & ideo congruit, vt ipse diabolus mendacio vincens, rursus per artem quandam sapientiæ ac veritatis vincatur, non violento dominatu, sed lege iustitiæ: vt non amplius valeat potestas eius in hominem mortis reum, quia interfecit iustum, in quo nihil dignum morte potuit ostēdere, vt iustissima lege cogatur dimittere credentes in hominem Christum, quem iniustissimè occidit. Hæc sancti martyris Paulini documenta in epistola ad Seuerum: quæ & vniuersi patres sancti ex scripturis sacris passim ostenderunt: de quibus mysterijs nunc longè latéque, opem Deo ferente, dicturi sumus.

Secunda consideratio. Hostes fuerunt Christus & diabolus. Factus est autem diabolus Deo contrarius, inimicus atque repugnans, non natura Deo coæuus, nec B sic primum institutus, sed sua sponte à Deo in semetipsum resiliens, sibiq; placens, sibimetipsi derelictus, à se factus malæ voluntatis, hostisque diuinæ iustitiæ peccatum punienti: quibus contigit mox suboriri duo regna contraria, Vnum Dei in angelis bonis per liberum arbitrium stantibus, Alterum diaboli in angelis malis per liberum arbitrium cadentibus. Verum angelis bonis, Deo adiuuante, facientibus per liberum arbitrium sibi meritum bonum, quo ad veræ pacis & beatitudinis securitatem peruenerunt: angelis autem malis neglecto Deo adiutore facientibus sibi meritum malum, propter quod sunt irreparabiliter miseri, nullum fuit inter eos ex studio vincendi bellum, nullum prælium, nondum existente vlla creatura, quæ posset fieri diabolo præda, priusquam sexto die formaretur hominum genus. Quo die hominibus ad imaginem & similitudinem Dei conditis, qui libe- C ro suo arbitrio potuerunt & stare & cadere, atq; ita fieri præda sub potestate diaboli: mox diabolus agitatus inuidia, homines aggreditur suasionibus, suggestionibus, dolis, astutijs, inuidens humano generi condito ad instaurandum ruinas eius, seu ad implendum electorum numerum. Diabolus itaq;, qui malignitate sua nequit diuinæ potestati obsistere, neque ipsam impedire, neq; illi inferre vllum detrimentum, super hominum genus ab initio potestatem obtinuit, non inuito aut coacto homine, non inuito aut nolente Deo, sed permittente eundem hominem liberè quod voluerit agere, & in peccatum ruere secundum datum illi arbitrium liberum, quo peccare poterat & non peccare. Si talis fuisset primus homo à Deo conditus, vt non potuisset neque alterius esse voluntatis, neq; per voluntatis suæ arbitrium aliter facere quàm fecit, contra Dei præceptum gustans fructum vetitum, inaniter constituisset Deus præmium illi, si obediret, & supplicium si legis transgressor fieret. Proinde & negantes talem vim liberi arbitrij fuisse in angelo D & in homine primitus condito, totius Christianæ religionis euertunt fundamenta, quemadmodum & in sequentibus longè latéque sumus ostensuri. Si non fuisset liberum arbitrium, neque culpa fuisset, neque peccatum, neque vllum Dei iudicium secundum vniuscuiusque opus, aut bonum aut malum.

Secunda consideratio.

Omnis voluntas hominis in manu vtique est Dei omnipotentis, qui &, quemadmodum iam dictum est, potest omnem creatam voluntatem vertere, mutare, & inclinare, quocumque voluerit: & ideo fuit quidem in Dei potestate, vt neque angelus neq; homo caderet. Sed hoc eorum potestati maluit non auferre, atque ita & quantum mali eorum superbia, & quantum boni sua gratia valeret, consequente experientia demonstrare.

Tertia consideratio. Diabolus à summo dignitatis loco, scilicet à cælo, peccando lapsus est, neq; tentatus neq; deceptus ab vllo suggestore: & ideo in imum detruditur, mox finalis iudicij sententiam expertus, tanquam non reparandus vnquam,

Tertia consideratio.

quam, in mala ſua voluntate deſeritur obſtinatus. Ipſe autem homo quia tentatus A
& ſuggeſtione forinſecus facta inuaſus peccauit, & non à ſummo corruit loco, id-
circo ratione congrua non mox ſic obſtinatus in imum, ſed in medium quendam
locum relegatur, Deo ſuper hominum genus, ſuum miſericorditer differente iu-
dicium: vt interim homo ipſe, per eiuſdem Dei miſericordiam inueniens tam
conſilium quàm auxilium euadendi, mala corrigeret, & bona repararet. Verùm
homo ipſe, quia per ſe factus erat miſer & miſerabilis, dignus ex morte corporis
huius in damnationem ſempiternam tranſire, per ſe ad neutrum erat ſufficiens,
neq; ad conſilium videlicet, neque ad auxilium. Siquidem totus ipſe ſi eſſet ſibi in
hac vita dimiſſus, ſemper in miſeria eſſet ſempiterna, & aut non ſentiret captiui-
tatem ſuam, & ita non intelligeret ſe indigere conſilio: aut etiam ſi eſſet defectum
ſuum ſentiens, non poſſet ex ſe habere auxilium.

Quarta conſi-deratio. Quarta conſideratio. Huius conſilij ſimul & auxilij ſuper genus humanum, B
primitus inſcij atq; ignari fuerunt, tam primi parentes noſtri, quàm ſerpens ipſe,
qui putabat hominum genus iam victum, mortalitatiq; addictum prorſus ſub ſua
poteſtate habere poſſeſsione ſempiterna. Sed per ſapientiam Dei volentis ſuppri-
mere hanc ſerpentis præſumptionem, & ad tẽpus dimittere hominem profugum
à ſua facie, eiuſdem conſilij, & auxilij intimatio non mox ad ipſos noſtros paren-
tes malè meritos, & adhuc peccatum ſuum excuſantes, ſed ad ipſum ſerpentem eſt
facta, tanquam hoſtilis quædam & bellica inſinuatio, & dura quædam cõtra ipſum
Geneſ. 3. c. futuræ victoriæ annuntiatio, dicente Deo ad ipſum, Inimicitias ponam inter te &
mulierem, & inter ſemen tuum, & ſemen illius. Ipſa conteret caput tuum, & tu in-
ſidiaberis calcaneo eius: tanquã dicat, Nunc mulier & vir ſimul confœderati ſunt
tibi, nunc tibi conſentiunt à facie mea profugi. Ego autẽ huiuſmodi amicitias diſ- C
ſoluam, atq; inter te & mulierem inimicitias ponam, & inter ſemen illius benedi-
Apoc. 12. a. ctum & ſemen tuum maledictum. Mulier hæc eſt quæ in Apocalypſi legitur ami-
cta ſole: ſerpens eſt draco volens deuorare filium illius. Signum magnum, inquit
Iohannes, apparuit in cælo, mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capi-
te eius corona ſtellarum duodecim: & in vtero habens clamabat parturiens, &
cruciatur vt pariat. Et viſum eſt aliud ſignum in cælo, Ecce draco magnus & ru-
fus habens capita ſeptem & cornua decem, & in capitibus ſuis ſeptẽ diademata: &
cauda eius trahebat tertiam partem ſtellarum, & miſit eas in terram: & draco ſte-
tit ante mulierẽ quę erat paritura, vt cùm peperiſſet, filium eius deuoraret: Apo-
calypſis 12. Mulier hæc eſt ſancta mater Eccleſia, mulier fortis, cuius pretium
procul & de vltimis finibus, Prouerb. vltimo, hoc eſt, cuius pretium, vtpote Chri
ſtus in cruce immolatus, non vile, non paruum, non deniq; de terra, ſed à ſummo
cælo egreſsio eius. Hæc mulier ab initio quidem fuit Chriſto imprægnata, habens D
videlicet illum in deſiderio, vt naſceretur in mundo. Cœpit autem parturiens cla-
mare, & cruciari vt pariat, dum iam amicta corona ſtellarum duodecim Apoſto-
lorum, habens natũ ſibi Chriſtum in lege promiſſum, zeloſiſsimè conata eſt eun-
dem Chriſtum in Eccleſiam Gentium parere, vt ipſæ quoque Gentes fide, ſpe, &
charitate efficiantur Chriſto impręgnatę. Ex hac muliere eſt filia à Domino bene-
dicta virgo Maria, per quam in hunc mundum venit omnis benedictionis ſemen
Chriſtus, ſine cuius partu Eccleſia ſpiritualiter Chriſtum neque concipere & pa-
rere, neque caput ſerpentis conterere potuiſſet. Eccleſia igitur Apoſtolica in Gen
tibus pariendo Chriſtum fortem bellatorẽ, capita ſerpentis contriuit, inter quam
& ſerpentem ſunt inimicitiæ perpetuæ, quæ & abijciens opera tenebrarum in-
duit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, & propterea amicta eſt ſole Chriſto,
qui illuminat totius mundi tenebras: quæ etiam habet lunam mutabilem, hoc eſt,

omnia

A omnia huius mundi mutabilia bona, sub pedibus seu affectibus suis, dotata corona stellarum duodecim, id est, fide patriarcharum duodecim tribuum, & duodecim Apostolorum. Serpens autem diabolus tunc cœpit esse draco, volens deuorare filium Christum, quando videns semen mulieris crescere in Gētibus, contra semen illius sæuire cœpit persecutione aperta per cornua & capita sua, id est, per huius mundi regna, & principes suæ nequitiæ ministros, molientes exterminare fidem & nomen Christi: quēadmodum & ab initio semper id conatus est, ne populus permaneret, ex quo nasceretur semē inimicum regno eius. Antequam contra fidem apertas persecutiones faceret, serpens erat latenter decipiens, & subdolè sese ingerens hominum mentibus, donec crescceret in draconem magnum & rufum, habentem capita multa & cornua, quando per magnitudinem potestatum & regnorum huius mundi, cœpit rufus esse sanguine martyrum.

B Quinta consideratio. Misericors Deus post peccatum primorum parentum, non longè volens cōtinere in ira misericordias suas, memor propositi sui, cōsilium & auxilium suum super genus humanum iam lapsum, eisdē primis nostris parentibus insinuauit, largiens spiritum salutaris fidei in Christum futurum bellatorem ac saluatorem: & extunc inimicitijs positis inter serpentem & semen mulieris, initium cœpit esse bellorum Domini, initiūmq; bellorum iustorum. De quibus scriptura Numer. 21. Neq; enim alia sunt Domini prælia, nisi illa quibus extunc positis inimicitijs inter serpentem & iustos, per mulieris semen de potestate eius ereptos, hactenus certatum est, & vsque in consummationem seculi certabitur, donec caput seu potestas serpentis, nunc insidiantis, nunc apertè pugnantis contra semen mulieris, seu Ecclesiæ filios, prorsus fuerit contritum per victoriam verbi Dei, tra

C dentis totum regnum suum plena pace securum Deo patri, euacuata omni potestate hostili. Quinta consideratio.

Longè igitur ante Christum incarnatum, vtpote à principio mundi, bellum fuit verbi Dei cum antiquo serpente præliantis in omnibus hominibus expectantibus aduentū eius in carnem, in Adam & Eua, in Abel, in Seth, in Enoch, in Noe, in omnibus sanctis Patriarchis & Prophetis: atq; eousque fuit victoria per idem Dei verbum seu filium supra serpentem, vt ipse serpens interim neque regnaret, neque dominaretur iustis illis ad perditionem, & mortem sempiternam: tametsi nondum fuerit contritum caput illius, donec veniret vna inter mulieres benedicta, ex qua semen, seu carnem assumens ipsum Dei verbum, bellator fortis, princépsque totius belli, in persona sua propria, & in propria carne in publicum prodiret: qui caput serpentis contereret, inferni claustra penetraret, seménque iustorum de potestate eius educeret, cælestisque regni ianuam aperiret, qui contra ser-

D pentem illum per vniuersum mundum sui belli vexilla protenderet. Qui prius inuisibilis inuisibiliter præliabatur per suos milites, statuentes cum serpente inimicitias per inuocationem verbi, seu nominis bellatoris sui futuri, tandem mundum ingreditur, factus visibilis, pugnaturus visibiliter, vtens in toto congressu noua belli specie, nihil diabolo extorquens violento dominatu, sed in virtute spiritus arte quadam fallens illum. Ipse nempe quantumuis callidus esset, dum cupiuit ita occidere Christum ipsum, vt prorsus periret nomen illius, fallebatur, putans quòd per mortem posset deuorare, id est, ad suum regnum & barathrum trahere semen seu filiū mulieris benedictæ, sed spes ipsius frustrabatur ipsum, quia dum illi aduersari conabatur, magis famulabatur proposito ipsius, soluētis morte sua Deo patri pretium condignum pro peccatis totius mundi. Vnde quòd in filio illo sic moriente essent benedicendæ omnes gentes, serpens ille, quantumuis esset astutus, nesciebat. Quòd tali bellandi modo, qualem Christus gessit, vincendus esset,

foráſque eijciendus propter humilitatem, patientiam, obedientiam, & paſsionem A
eiuſdem Chriſti ſeſe humiliantis vſque ad mortem crucis, ipſe diabolus ignorabat. Si cognouiſſent ſatellites eius, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Si leuiathan cetus ille magnus in mari, cognouiſſet hamum ferreum diuinitus latuiſſe ſub mortali carne eius, nunquam momordiſſet carnem illam, qua tegebatur ferrum conterens caput illius. Sciebat forſitan, aut ſaltem ſuſpicabatur ipſum eſſe filium Dei, & ob ſalutem veniſſe humani generis, qui imperabat dæmonijs, & obe-
Lucæ 4.g. diebant ei, & (vt inquit Lucas euangeliſta) exibant dæmonia à multis clamantia & dicentia, Quia tu es filius Dei: & increpans, ait, non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Veruntamen neſciebant ſecretum à ſeculis abſconditum, quòd ſcilicet de morte vnius deberet renaſci vita omnium.

Ex his ergo patet veritas conſiderationis quintæ, videlicet quòd Deus ab initio dum humano generi iratus foret, non tamen prorſus oblitus fuerit ſuæ miſeri- B
cordiæ: ſed conuerſus à furore ſuo, miſerum damnatúmque hominem, alioquin de ſalutis ſuæ vita prorſus deſperantem, rurſus eſt conſolatus, reuelans eidem euadendi conſilium, promittens vnicum ſuum filium ſaluatorem Chriſtum, dans poteſtatem rurſus ex ſeruis diaboli filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, non ſuis viribus fiſi, fortiter reluctantes omnibus diaboli machinamentis. Hanc conſilij & auxilij conſolationem olim Iſaias teſtatur ſe aſſequutum, dum in ſpiritu prophetico videns Chriſtum futurum ſaluatorem ait, Confitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: Conuerſus eſt furor tuus, & conſolatus es me. Ecce Deus ſaluator meus fiducialiter agam, & non timebo, quia fortitudo & laus mea Dominus. Iſaiæ 12.

Huius ergo conſolationis memoriale fuit ab initio mundi, à generatione in ge- C
nerationem, ſiquidem Chriſtus, vt iam dictum eſt, promiſſus eſt Adæ & Euæ, contriturus caput ſerpentis, Geneſis 3. Promiſſus eſt Abrahæ, benedicturus omnes gẽtes, Geneſis 12,18,& 22. Item promiſſus eſt Iſaac Geneſis 26, & ipſi quoq; Iacob, Geneſis 28. Benedicentur in ſemine tuo cunctæ tribus terræ: tanquam dicat, Per ſemen tuum futurum, Chriſtum, maledictio in miſeriam, quæ intrauit per Adam, commutabitur in benedictionem: per ſemen inquam tuum, quod afferet cunctis tribubus gentium gratiam & miſericordiam. Inſuper & ex Iuda prædicitur naſciturus, expectatio Gentium, Geneſ. 49: & de gente Iudæorum propheta ſuſcitandus, Deut. 18: de Iacob ſtella oritura, Nume. 24. Promittitur & Dauid regi, ſecundi Regum 7.

Ecquid opus eſt coaceruare ſcripturas, cùm omnes pſalmi, omnes prophetarum libri pleni ſint ſententijs, promittentibus Chriſtum Dominum eſſe, qui lu- D
men & vitam daret Gentibus? Vnde patres, patriarchæ, & prophetæ veteris populi, quibus Deus inſpirauit fidem, & ſpem redemptionis per Chriſtum Dominum, per omnem ſcripturæ locum iugiter leguntur ſperaſſe & exultaſſe in verbo Dei, in eloquijs Dei, in iuſtitia & veritate Dei, & in iudicijs iuſtitiæ, oraſſe inſuper Dominum Deum ſecundũ verbum ſuum, ſecundũ eloquium in veritate ſua, & in iuſtitia ſua, nihil aliud ſperantes, nihil aliud orantes, quã conſolationem, miſericordiam olim ab ipſo Deo promiſſam atq; iuratam dari per Chriſtum futurum bellatorem & ſaluatorem, quotidie clamantes, Domine quando conſolaberis me?
Pſalm.118. Viuifica me, inquit propheta, ſecundum verbum tuum. Suſcipe me ſecundum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea. Memor eſto verbi tui ſeruo tuo, quod promiſiſti in verbo tuo. Nam & me ſperare feciſti, qui promiſiſti. Spes hæc me conſolata eſt, inquit, in humilitate mea, humilitatem appellans non eam quæ virtutis eſt, ſed eam quæ afflictionis, de qua, vt inquit

Ambro-

A Ambrosius, loquitur, Nisi quòd lex tua meditatio mea est, tunc fortè perissem in humilitate mea: alioqui nemo perit virtute humilitatis, quæ magis seruare cõsueuit. Hoc est ergo quod dicit, Spes vitæ æternę in Christo Iesu cõsolata est me, dum premor afflictionibus & aduersitatibus sum humiliatus. Redime me secundum verbum tuum. Secundum eloquium tuum da mihi intellectum, & viuam, quia in verba tua superspe raui. Vides quoties inculcat iterum atque iterum repetens secundum verbum tuum, secundum eloquium tuum: Nihil aliud, vt inquiunt Ambrosius & Augustinus, significans, quàm secundum verbum promissionis tuę super aduentu Christi saluatoris, vt veniat, peccatores suscipiat, delicta donet, liberet & viuificet eos. Vnde Ambrosius tractans versiculum, Suscipe me secũdum eloquium tuum, & viuam, & non confundas me ab expectatione mea: O Domine tuo, inquit, de chirographo conuenimus: nostrum chirographum, quod est mor-
B tis, tollas, promisisti chirographum vitæ. Veni ergo, suscipe me secundum eloquium promissionis tuæ, & viuam, & nõ confundas me ab expectatione mea, qua iugiter spero in salutare tuum. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum, dicentes, quando consolaberis me? dicens, Suscipe me Domine secundum eloquium tuum, nihil aliud dicit, quàm secundum misericordiam à te promissam accipias me: dicens, Defecit in salutare tuum anima mea, aut defecerunt oculi mei in verbum tuum, non finem, sed incrementum desiderij, pondúsq; amoris in Christum tunc venturum significauit.

Proinde & ipse cùm in oratione dixisset, Veniat super me misericordia tua Domine, continuò tanquam exponens quam petat misericordiam, adiecit, Salutare tuum, secundum eloquium tuum. Hic & in alijs scripturæ locis simul iunguntur misericordia & salutare. Alibi cùm dixisset, Ostende nobis Domine misericor-
C diam tuam, subiungit, & salutare tuum da nobis. Quod alibi in persona Ecclesiæ veteris populi, orauit Propheta, Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illu- Psalm. 66.
minet vultum suum super nos, vt cognoscamus in terra viam tuam: quam viam intelligat, continuò exponens, adiecit, In omnibus gentibus salutare tuum: de quo & alibi dixit, Notum fecit Dominus salutare suum, in conspectu Gentium reuelauit iustitiam suam. Viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri: Psalmo nonagesimoseptimo. Vbi nostri interpretes Latini posuerunt salutare, ibi in Hebræorum codicibus legimus Iesum, quibus datur intelligi Hebræorum prophetas expectasse eundem Iesum Nazarenum liberatorem venturum, propter cuius nos nunc gaudemus aduentum.

Quod ergo propheta dixit, Secundum verbum tuum, aut secũdum eloquium tuum redime me, aut suscipe, aut libera me, aut iudica me, hoc alijs verbis dicit, In
D veritate tua, aut in iustitia tua redime me, suscipe me, aut iudica me, accipiens veritatem & iustitiam pro fide seu fidelitate & veritate, quam seruat Deus implendo promissa. Fidelis Deus in omnibus verbis suis. Est fides in Deo, qua seruat promissa: est & fides in nobis, qua credimus Deo promittenti.

Sunt autem huiuscemodi sermones secundum intellectum istum in scripturis considerandi, qui alioquin videbuntur obscuri, præsumptuosi quoque, & ex meritorum arrogantia pronuntiati, dum petitur redemptio, viuificatio, liberatio, & Dei iudicium secundum Dei veritatem & iustitiam.

In huiusmodi igitur orationibus postulabant redemptionem, viuificationem, liberationem, & iudicium sibi fieri, non iuxta sua merita, sed iuxta ipsius Dei misericordiam, petentes sibi omnia hæc fieri per Christum Dominum in carnem venturum, iuxta veritatem seu fidelitatem promissionis Dei, qui talem illis promi sit Saluatorem futurum, qui opera diaboli solueret, & humano generi repararet

ea,quæ Adam peccando destruxerat. His præmissis consideratis, facilius est intel A
ligere,opus redemptionis humanæ fuisse contra diabolum per modum quendam
bellandi, in quo Christus victor potitus est triumpho nobili, ipsumq; proinde iu-
re belli iusti recuperasse prædam suam à diabolo.

Obiectio. Sed videbitur forsitan bellum inter Christum voluntariè patientem seu mo-
rientem, & diabolum suggerẽtem vel instigantem stare nõ posse, propterea quòd
in bellis partes dissentiunt inter sese, neque eadem volunt hi, qui inter se sunt ho-
stes, passionem autem & mortem voluit vterque, Christus videlicet & diabolus.
Voluit diabolus Christum pati,tradi,crucifigi,& mori: voluit & eadem Christus,
qui voluntariè est passus, voluntariè traditus, voluntariè crucifixus & mortuus,
alioquin virtute suæ passionis & mortis nõ meruisset apud patrem nobis gloriam
immortalitatis. Hæc item omnia voluit & Deus pater, qui apud Prophetam ait,
Propter scelus populi mei percussi eum, scilicet filium, Isaiæ 53. quemadmodum B
& ipse ad patrem loquens, ait psalm. 87, Repleta est malis anima mea, omnes flu-
ctus tuos induxisti super me.

Solutio. Sciendum est igitur: Quemadmodum in corporalibus bellis quisque pugnat,
bellat, militat, qui laboribus, sudoribus, fatigationibus opus alterius conatur de-
struere,eúmq; extra possessiõnem ejicere: quod plerumque contingit prudentia,
arte, bonóque dolo contra hostem, qui meretur illudi, qui & dignus est falli: qui
& interdum proprio gladio iugulatur, & fouea quam præparauerat hosti, vinci-
tur ipse, ipse capitur & illaqueatur: vbi etsi contingat interdum eos qui sunt in-
ter sese hostes, idem velle, illud tamen quod volunt, non ex eadem voluntintẽ-
tione, sed in contrarios conantur fines: Sic & in hoc bello spirituali Christus rex
noster,dux noster,& princeps,sub quo militant Christiani omnes, pauper,& in la C
boribus à iuuentute sua per totos trigintatres annos, miserijs, fatigationibus, do-
loribus, sudoribus laborauit, patienter ferens contradictores, ad destruendum
opera diaboli, sustinens ea ipsa, videlicet opprobrium, contemptum, contume-
liam, & demum mortem turpissimam: tantam pro peccatis nostris à propria sua
carne exigens satisfactionem, quantum iustitiæ Dei irati copiosè sat esset. Vnde &
ista est seruitus,iste est labor pro peccatis nostris,de quibus Christus ipse ad popu-
Isaiæ 43.d. lum loquitur per Isaiam prophetam, Seruire me fecisti in peccatis tuis, praebuisti
mihi laborem in iniquitatibus tuis. Ego sum, scilicet,quem fecisti in susceptã serui
forma propter iniquitates tuas abolendas laborare. Ego sum ipse,qui deleo iniqui-
tates tuas propter me,& peccatorum tuorum non recordabor, reduc me ad me-
moriam, iudicemur simul, narra si quid habes,vt iustificeris: cap. 43. Verum qui-
dem est,passionem & mortem fuisse opus Dei,& opus diaboli,opus Iudæi crucifi-
gentis, simul & opus Christi patientis: sed in opere isto aliud intendebant diabo- D
lus & Iudæi Christum crucifigẽdo, quippe qui conati sunt in illo peccatum simul
& mortem in humano genere stabilire,augere,atque perficere: aliud autem Deus
pater & Christus patiendo, quippe qui per mortem illam voluerunt destruere &
euacuare simul & peccatum & mortem. Diabolus & Iudæi satellites eius, volue-
runt quidem effusionem sanguinis Christi, & occisionem agni immaculati, sed
in suam ipsorum perniciem, in nostram autem salutem, quæ abscondita erat ab
oculis eorum. Illi fuderunt sanguinem,trucidauerunt agnum immaculatum,pro-
pinauerunt nobis potum & cibum: nos accessimus,bibimus sanguinem, & man-
ducauimus carnem: & spiritum vitæ haurientes, viuificati sumus: & de laqueis
eorum liberati, ambulauimus in fortitudine cibi illius vsque in montem Dei.
Ex his igitur manifestum est, Christum bono dolo, bonáque arte atque pru-
dentia bellasse contra diabolum. Deinde patet eundem Christum in hoc bello

vicis-

A viciſſe eundem proditorem. Nam ſi quiſque vincitur & confunditur, dum opus eius, quod deſiderabat eſſe perpetuum, deſtruitur atque abſorbetur, & author ipſe operis fugatur, vt non amplius dominetur: conſequẽs eſt profectò diabolum victum eſſe atque confuſum, dum mors Chriſti irrogata à miniſtris eiuſdem diaboli, per reſurrectionis gloriam ad immortalem vitam eſt euacuata, atque deſtructa, & non ſolum mors illius, ſed mors omnium in corpore eius membrorum, quę & dicuntur mori in Chriſto, dum eorum cauſam egit Chriſtus ipſe moriendo. Quibus fit vt geminus fuerit effectus huius belli atque victoriæ, videlicet diaboli fuga atque confuſio, & mortis noſtræ deſtructio. Nam Chriſtus dum permiſit vitam corporis ſui pro nobis liberandis eſſe ſub diaboli poteſtate, eundem confudit ſuæ reſurrectionis triumpho. Item diabolus, dum ipſum Chriſtum per ſuos ſatellites inuaſit, occidens eum innocentem, in quo nihil dignum morte potuit in-

B uenire, reus in cauſa iſta inuenitur: & ideo iuſta ratione ejcitur è credentibus in eum, quem iniuſtè occidit. Quemadmodum ſi violentus quiſpiam ſit tyrannus, cui à rege eſt data poteſtas torquendi maleficos, hic ſi hac ſua malignitate interimat etiam regis filium, in quo nihil dignum morte inuenire poteſt, dignam vltionem iræ regis ſuper ſe prouocat, iuſtáque lege meretur ſpoliari poteſtate ſuper eos quos poſsidebat. Inſuper dum Chriſtus in hoc bello certans vſq; ad mortem, ſeipſum pro nobis reconciliandis Deo patri impendit, culpa & inimicitia Dei contra nos deſtruitur: deſtructa culpa, euacuatur mortis cauſa: euacuata mortis cauſa, non meretur amplius homo manere ſub ipſius mortis aculeo. Per Chriſtum itaque bellatorem fortem mors ipſa deſtruitur, & diabolus fugatur atq; confunditur: quemadmodum ex multis retro temporibus ſcriptum erat in cantico

C Abacuc prophetæ: Ante faciem eius, ſcilicet ſancti Chriſti venientis de monte Pharan, ibit mors: & egredietur diabolus ante pedes eius. & infra ad Deum ipſum ſermonem dirigens, Egreſſus es, inquit, in ſalutem populi tui, in ſalutem cum Chriſto tuo. Percuſsiſti caput de domo impij: Caput inquam, id eſt, principem huius mundi, vt illo percuſſo atque ejecto fiat domus Dei. Denudaſti fundamenta eius vſque ad collum: maledixiſti ſceptris eius. Et ideo ego iam per gratiam liberatus, gaudebo in Domino Ieſu meo: quia Dominus fortitudo mea, qui & ponet pedes meos quaſi ceruorum, vt alacris ſim in via Domini, & deducet me victor in pſalmis canentem. Ex his igitur habes glorioſi prælium certaminis, qualiter redemptor orbis patiendo & moriendo immolatus vicerit ſuper crucis trophęum, habens triumphum nobilem. Hæc cogitare, hæc meditari, his immorari, reddit nobis dominum noſtrum Ieſum Chriſtum ſuper omnia amabilem. Inter omnia quæ ſub cælo ſunt, nihil, inquit Bernardus, eſt quod noſtram deuotionem blan-

D dius allicit, iuſtius exigit, arctius ſtringit, plus accendit, & afficit vehementius. Multum quippe laborauit in eo opere Saluator, nec in omni fabrica mundi tantum fatigationis aſſumpſit, abſque vllo labore & grauamine, non prouocatus vllius alterius meritis, creans omnia in ſex diebus: Dixit enim, & facta ſunt. Geneſ. 1.

Sequitur tertium huius partis membrum, in quo declaratur opus redemptionis humanæ factum per modum iudicij & iuſtitiæ: & diuiditur in tres diſtinctiones.

IAm videamus quonam modo opus liberationis humanæ factum eſt per iudicium quoddam iuſtum, ſeu per ſententiam quandam iuſto iudicio latam pro homine. Et videbitur forſitan hoc ſtare non poſſe. Nam ſecundum ſcripturas Chriſtus in primo ſuo aduentu legitur veniſſe in carnem humilis & manſuetus, non vt iudex, ſed vt iudicandus, vt medicus & ſaluator peccatorum. Filius hominis, inquit ſcriptura, venit in mundum, non vt iudicet mundum, ſed vt ſaluc- Iohan. 3.

tur mundus per ipsum: qui venturus est in fine seculi, iudex viuorum & mortuorum. Sed his non obstantibus, ex scripturis supra recitatis manifestum est Christum venisse in mundum, vt iudicium nostrum & causam ageret, qui & in euangelio loquitur, Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eijcietur foras: de quo & Ieremias ait, Regnabit germen Dauid, rex sapiens erit, faciet iudicium & iustitiam in terra: & Isaias, Iudicium Gentibus proferet. Pro istorum verò intellectu non erit inutile ad memoriam reuocare quorundam nominum interpretationes hanc materiam concernentium, quæ sunt iudicium & iustitia, misericordia & veritas, quæ multis in locis scripturæ connexa reperiuntur, ita videlicet, vt quemadmodum veritas passim misericordiæ, ita & iustitia iudicio reperiatur sociata. Ponet (inquit Isaias) iudicium in pondere, & iustitiam in mensura. Item Dauid, Septies, inquit, in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Rursus, Didici iudicia iustitiæ tuæ. Ad Christum ipsum loquitur, Iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Sic & misericordiam ac veritatem simul iuncta reperimus. Vniuersæ viæ Domini misericordia & veritas, Misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Istorum ergo nominum interpretationes cognoscere nonnihil confert ad intelligendum de nostræ redemptionis opere scripturas sacras. Et quia de huiusce modi diximus in 3 lib. de scripturis & dogmatibus Ecclesiasticis, non est necessarium hic ea resumere. Ea igitur quæ illic pro scripturarum intellectu de iudicio, iustitia Dei, de veritate & misericordia eius sunt dicta, habeantur tanquam præmissa. Sciendum est scripturas multas esse super primo Christi aduentu, loquentes de iudicio & de iustitia eius, quòd videlicet ipse iudicaturus esset inter Gentes, & quòd proferet iudicium Gentibus, & quòd non clamabit, neque fatigabitur, donec ponat iudicium in terra, & quòd veniet iudicare orbem terræ in æquitate & veritate, & quòd erit rex sapiens, qui facturus sit iudicium & iustitiam in terra. Ex his autem & id genus scripturis alijs, iunctis etiam scripturis prophetarum prophetantium de secundo illius aduentu, expectant carnales Iudæi Messiam quendam terrenum, qui ad terram promissionis sit venturus, & tribunal positurus in monte Sion, & regnaturus ac iudicaturus tanquam vniuersalis huius mundi iudex, ad cuius obedientiam futurus sit confluxus omnium gentium. Sed falluntur cæcitate mirabili, nescientes ex scripturis sacris considerare geminum esse Christi iudicium: Vnum occultum, semel factum per Christum in carne passibilem, cuius iudicij virtus inuisibiliter operata est, à principio mundi vsq; in consummationem seculi duratura: Aliud manifestum. Sicuti & in scripturis geminus significatur eiusdem Christi aduentus. Quemadmodum autem occultum eius aduentum in carnem non cognouerunt principes huius mundi, neq; potestatem eius, quam dedit ei pater super totius mundi animas, neq; spirituale regnum eius, quo regnat in cordibus iustorum, & super omnia dæmonia, non intelligentes in scripturis sacris discrimen inter carnem & spiritum, inter literam mortuam & sensum viuum, inter figuram & rem figuratam: Ita neq; cognouerunt spirituale & inuisibile bellum, neq; occultum eius iudicium cõtra inuisibilem hostem huius mundi pro populo, qui præparatus est, merito & pretio sanguinis Christi eripiendus à potestate eiusdem hostis. Pro intellectu igitur harum rerum sciendum est, quòd in rebus huius mundi fit iudicium, dum examinantur merita, & iustitia fit dum redditur vnicuiq; secundum meritorum debita: hoc est iudicium facere in pondere, id est, iudicare in debito meritorum examine: & iustitiam facere in mensura, reddere videlicet vnicuiq; secundum meritorum quantitatem. Proinde iudicis officium est, debito præmisso examine liberare reum à molestia hostis seu exactoris iniqui. In hoc autẽ occulto Dei iudicio, quo fertur sententia pro Christo & pro

Iohan. 12. e.
Ierem. 23. a.
Isaiæ 42. a.
Iudicium & iustitia, misericordia & veritas quomodo capiantur in scripturis.
Isaiæ 28. c.
Psalm. 118.
Psalm. 98.
Psalm. 24. 84.
Isaiæ 2. a.
Isaiæ 42. a.
Psalm. 95.
Ierem. 23. a.
Duplex Christi iudicium & aduentus.

A pro populo ſuo contra principē huius mundi, dum examinantur cauſę, in populo reo non inuenīūtur vlla merita bona, ſed merita dumtaxat mala: quamobrem populus ipſe reus iuſto Dei iudicio reperitur eſſe humiliatus & damnatus ſub diaboli poteſtate. Merita autem bona reperiuntur in Chriſto Domino, vnico Dei filio, qui ſeipſum dedit totum pro mundi vita, in quem ſpectans Deus pater omnium, iuſtus iudex, decernit iuſtum & ęquum eſſe miſerum populum, cui non ſunt propria merita bona, liberandum eſſe in iuſtitia meritiſque alienis, hoc eſt, in iuſtitia vnigeniti filij ſui, qui pro populo ſuo reo gratis pati & mori non debuit, cuius innocentiam, ſacrificium, preces & interceſsiones repellere patri fas non fuit. Proinde pater mandans ſententiam exequutioni, eijcit hoſtem & iniquum exactorem extra corda omnium, qui non ſuis, ſed eiuſdem Chriſti meritis fiſi, credentes inuocant nomen eius. Hoc eſt iudicium, hæc eſt iuſtitia, de quibus loquuntur ſcriptu-
B ræ ſuper primo Chriſti aduentu, docentes eundem Chriſtum venire ad faciēdum iudicium & iuſtitiam, & ad proferendum iudicium Gentibus, ad arguendum & iudicādum populos, ad faciendum iudicium & iuſtitiam in Iacob: hoc eſt iudicium optabile, deſiderabile, iudicium iucundum, iudicium in fauorem populi rei contra diabolum hoſtem: hoc eſt iudicium quod deſiderauit Dauid, Quot ſunt dies Pſalm. 118.
ſerui tui, quando facies de perſequentibus me iudicium? de perſequentibus inquam, id eſt, contra poteſtates tenebrarum perſequentes animam meam. Hoc iudicium ita plenum eſt gratiæ & miſericordiæ, vt ſit etiam plenum veritatis & iuſtitiæ factæ per Chriſtum Ieſum, qui contra perſequentes animas noſtras in ſe ſumit cauſam noſtram. Hoc eſt iudicium, quod ſignificabat Michæas propheta ſub figura temporalis captiuitatis in Babylone, faciens ex illa literali hiſtoria tranſitum ad ſpiritum. Cùm ſedero, inquit, in tenebris, Dominus lux mea eſt. Iram Michęæ 7. b.
C Domini portabo, quoniam peccaui ei: donec cauſam meam iudicet, & faciat iudicium meum: educet me in lucem, & videbo iuſtitiam eius. & infra, Non immittet vltrà furorem ſuum, quoniam volens miſericordiam eſt: reuertetur, & miſerebitur noſtri, deponet omnes iniquitates noſtras, proijciet in profundum maris omnia peccata noſtra. Dabis veritatē Iacob, miſericordiam Abraham, quæ iurasti patribus noſtris à diebus antiquis: Michęæ 7. Tanquam dicat, In tenebris ſedebo, & iram Domini portabo, donec in carnem veniat, & iudicet cauſam meam: & tunc reuertetur ab ira ad clementiam, & iniquitates quæ deprimebant me ſicut talētum plumbi, deponet, & proijciet in profundum maris, hoc eſt, faciet eas non apparere, & non eſſe amplius. Aliud eſt ergo longè iudicium aduentus nouiſsimi, aliud aduentus primi. In aduentu nouiſsimo erit iudicium damnationis malorum, cùm videlicet mali à bonis ſeparabuntur ęterna diuiſione, recipientes ſup-
D plicia ſecundum mala ſua opera: In primo autem aduentu fuit iudicium ſaluationis malorum, quo videlicet mali ſeparantur à malis: vt non maneant mali, ſed boni fiant, & poſt merita mala, per iuſtitiam & meritum Chriſti potiantur Dei gratia & miſericordia. Hæc ſunt iudicium & iuſtitia facta in Iacob, pro quibus orauerunt omnes iuſti atque prophetæ, deſiderantes non iudicium retributionis, ſecundum ſuas ipſorum iuſtitias, ſed iudicium ſalutis ſecundum iuſtitiam & merita Chriſti, quod pro homine reo eſt iudicium gratiæ & miſericordiæ. Hæc docentes, non negamus iuſtorum opera meritáque bona, ſed negamus eorum, vt ex impijs iuſti fierent, vlla fuiſſe ſua ipſorum merita bona. Vnde iudicium ſecundi aduentus erit retributionis, ſecundum hominum opera ſeu merita bona & mala: iudicium autem Chriſti in aduentu primo fuit non retributionis ſecūdum opera, ſed gratuitæ ſaluationis. Proinde & ſolium iudicij huius appellatur ſolium gratiæ & miſericordiæ. Præparabitur, inquit, ſolium eius in miſericordia. Acce- Iſaiæ 16. b.

Hebr. 4. b. damus, inquit Apostolus, ad thronum gratiæ eius. Hoc iudicio, & secundum hanc A
iustitiam iudicari postulat, qui nihil de suis viribus, nihil de suis ex se meritis præ-
sumens, per gratiam Dei miserentis iustus fieri cupit, fisus in iustitia, quæ est in pre
tio sanguinis Christi, & in iustitia quæ est in fide & veritate verborum Dei, gra-
c. 6. tiam & misericordiam per Christum dari pollicentis, & in iustitia quæ nobis absq;
meritis nostris est à Deo patre per fidem in Christum Dominum. Hæc est iusti-
Psalm 96. tia de qua Propheta loquitur, Annuntiauerunt cæli iustitiam eius: cælos intelli-
gens homines factos extra terram cælestes, Apostolos videlicet, & Prophetas. Et
Psalm 97. iterum, In conspectu gentium reuelauit iustitiam suam, eam videlicet quæ est per
Psalm. 34. Christum saluatorem. Et alibi, Exurge, & intende iudicio meo Deus meus, & do-
Psalm. 118. minus meus in causam meam: postulans hoc iudicium. Item, Iudica iudicium
meum, & redime me, propter eloquium tuum viuifica me. Propter eloquium
Isaiæ 28. d. Rom. 10. c. Iohan. 11. c. 3. b tuum, quo promisisti Iesum saluatorem, & dixisti, Qui credit in illum, non con- B
fundetur. Item, Qui credit in me, non morietur in æternum, sed habebit vitam
æternam. Hoc est iudicium diuinæ iustitiæ, quod sancti semper cum gratiarum
actione ob oculos versant. Christus secundū formam assumpti corporis loquens,
pro corpore suo quod est Ecclesia, cùm dixisset, Os meum annuntiabit iustitiam
tuam, mox subijciens quænam sit iustitia hæc, Tota, inquit, die salutare tuum, id
est, Iesum tuum. Introibo in potentias Domini. Domine memorabor, inquit
Psalm. 118. Propheta, iustitiæ tuæ solius, Psal. 70. Et alibi, Septies in die laudem dixi tibi super
iudicia iustitiæ tuæ: media nocte surgebam ad confitendum tibi super iudicia iusti
ficationis tuæ, quia in ipsis viuificasti me. Iudicia iustificationis appellans opera no
stræ redēptionis per Christū nobis impensa, quibus Deus gratis iustificat impium
per iustitiam Christi. Idcirco longè à peccatoribus salus, quia iustificationes tuas C
non exquisierunt. Iustitiam Dei non exquirunt, qui aut ignorant iustitiam, quæ à
Deo est per Iesum Christum, aut suam volunt statuere, ac bitrantes se suis meritis
Iudicia Dei. iustos posse fieri ex impijs. Vnde sciendum est, quòd iudicia Dei (generaliter ac-
cepto iudicij nomine) sunt, quæcunq; Deus iusta ratione facit, siue constituendo
mandata, siue puniendo peccata, secundum peccantium opera, siue donando, siue
remittendo peccata pro sua misericordia propter Christi merita. Propheta cùm
Psalm. 118. dicit, Iuraui, & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ, iudicia appellat mandata. Cùm
autem dicit, Cognoui quia æquitas iudicia tua, in veritate tua humiliasti me: ex
ipso sententiarum contextu indicat se loqui de iudicijs iustitię Dei, humiliantis seu
punientis ipsum propter peccata, de quibus & alibi dicit, A iudicijs tuis timui. Sed
cùm dicit, Secundum iudicium tuum viuifica me, patet sermonem ipsius esse de
operibus misericordiæ, promissis per Christum Iesum, de quibus ait, Quia in iu-
dicijs tuis supersperaui. Item, Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ D
tuæ. tanquam dicat, Semper tibi gratias agam super beneficijs mihi præstitis, vt
iustificatus essem. Hæc iudicia sunt, quæ & Propheta appellat nunc testimonia
iucunda, in quibus delectabatur, sicut in omnibus diuitijs: Nunc iustificationes
cantabiles in loco peregrinationis huius, de quibus etiam ait, In æternum non
obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me.

Christus ergo per iudicium quoddam iustitiæ semel in carne sua vicit diabo-
lum pro nobis sine nobis, quia nondum nati eramus nos: sed tamen iudicium hoc
iustitiæ non habet suum effectum in nobis, nisi & nos sociemur iam illi, tanquam
patrono, aduocato, & mediatori, qui sapientissimè egit causam nostram. Vnde
primum opus huius iudicij in homine, est rectum iudicium, per fidem in Iesum,
videlicet agnoscere se egere gratia Dei miserentis, & verè semetipsum diiudicare,
& arguere de peccato, semetipsum accusare, Dei gratiam inuocare, & misericor-
diam

A diam commendare. Iustus accusator est sui in principio sermonis. Hoc iudicium spiritus Christi in nobis facit, hoc & in nobis diligit, de quo propheta, Honor regis iudicium diligit: iudicium appellans, secundum quod vnusquisque & de se, & de altero iustè iudicat. Vnde Deus cùm per Christū Iesum facit suum iudicium pro nobis, simul & facit rectum iudicium in nobis, quo accusamus nosmetipsos, implorantes ab illo iustitiam per dominum nostrum Christum. Huiusce modi autem iudicium & iustitia, quæ sic nobis sunt à Deo per Christum Dominū, summopere veniunt in scripturis sacris considerandа, alioquin ex meritorum confidentia videbitur forsitan vniuscuiusque esse petitio diuini iudicij secundum iustitiam, nisi intelligatur esse iudicium iustitiæ, quo liberamur ab hoste, & efficimur iusti per iustitiam Christi gratis nobis communicatam.

B Venit ergo Christus in carnem, non propter eos, quos absque sui gratia præueniente, iustos, innocentes, & iniuriam passos inuenit ab iniquo exactore ac calumniatore liberandos, sed propter impios atque iniustos, secundum suam misericordiam ab impijs segregandos. Sed hic forsitan contrariæ videbuntur scripturæ, ex quibus discimus officia primi aduentus esse, liberare pauperes à potente, humiliare calumniatorem, educere vinctos iustos de domo carceris, visitare & consolari plebem suam, iustos pascere, bonis ac rectis corde benefacere, humiles & pauperes spiritu satiare, mysteria salutis reuelare paruulis, ab hostibus protegere, & adiuuare, & suscipere timentes Dominum, inuocantes nomen eius, & sperantes in salutari illius. Hæc omnia sunt officia boni, & æqui iudicis, consolari iustos oppressos, protegere, adiuuare & liberare illos. Verùm hic oportet cauere, ne propter huiusce modi scripturas faueamus Pelagianæ hære-

C si, quæ docet homines per solum lumen rationis internæ, ex laudabilibus naturæ stimulis posse fieri iustos, Christumque propter ipsos venisse in carnem, vt esset illorum ad se confugientium susceptor, & protector. Scire enim oportet Christum venisse in carnem, non solum vt tales iustos videlicet & pauperes spiritu adiuuaret, protegeret, consolaretur, & susciperet, sed etiam vt nondum tales faceret tales, qui sine gratia aduentus eius in carnem, tales fieri non possent. Omnes quippe filij Adæ nati sunt filij iræ, filij superbiæ, filij qui errauerunt ab vtero, filij habitantes in tenebris, & in vmbra mortis sedentes, ignorantes salutis suæ viam.

Proinde quamuis in carnem Christus veniens, inuenerit quidem multos, qui tales erant, tam viuos quàm exutos carne, in sinu Abrahæ quiescentes: aduentus tamen eius in carnem ab initio mundi est præparatus, non solum vt misericordia Dei adiuuaret & consolaretur tales, sed etiam vt eos qui nondum tales

D erant, faceret tales, qui translati in regnum charitatis Christi, essent plebs iusta, humiles & pauperes spiritu, qui credere, inuocare, & sperare nomen Domini iam possent. Vnde in toto genere humano Deus neminem iustum inuenit. Proinde misericordia illius, quam præparauit facere per Christum Dominum, omnem hominem iustificatum & iustificandum præuenit, vt virtute, merito, atque iustitia eiusdem Christi iustus fieret, qui erat impius. Et ideo hæc, vt iam diximus, sunt iudicia Domini iucunda, in quibus desiderant hi qui conuertuntur viuificari, liberari, iustificari. Insuper ex scripturis discimus, officia primi aduentus Christi esse conturbare terram impiorum, humiliare superbos ac arrogantes, euertere impios, percutere & interficere illos spiritu labiorum suorum, & liberare plebem suam à manu calumniatoris. Et quia hæc omnia sunt boni iudicis officia, consequens est Christum venisse ad faciendum iudicium. Verùm huiusce modi in primo illius aduentu, non carnaliter, sed spiritualiter esse accipienda, sufficien-

sufficienter declarauimus in 3 libro de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus. A

Ex his igitur scripturis manifestum est, quòd Christus in primo suo aduentu venit in terram, vt fieret iudicium mundi, quia venit causam pro reis agere, debita eorum exoluere, admonere, docere, & obedientes liberare atque saluare.

De personis inter quas versatur hoc iudicium.

Cæterum ad intelligendum modum huius iudicij, conuenit & personas inter quas versatur, considerare. In iudicio autem consueuerunt quatuor esse personæ, iudex, reus, actor seu accusator: & inter has duas, quarta persona, aduocatus seu patronus medius. Contingere tamen potest causam agi occulto spectatore ac iudice, qui absque strepitu iuris, absque citatione testium nouit aut humiliare calumniatorem, proditorem, seu exactorem iniquum, aut eripere miserum reum, etiam qui sua culpa vel negligentia lapsus fuerit in potestatem illius, præsertim si mediator intercedat, qui faciat reum culpam suam agnoscere, qui & pretium soluat, & satisfaciat de iniuria ac damno, qui etiam talis, tantus, atque tam potens & gratus est, vt se intercedentem pro reo non sit fas aut decens repelli. Verum hic sciendum est, quòd diabolus suggerens homini agere contra Dei mandatum (cùm iuriosus fuerit Deo & homini) supra hominem, contra Deum, ius nullum habere meruit, quamuis homo sua sponte prætermittens Dei mandatum sub potestate diaboli torqueri dignus fuerit: & ideo Deus quamuis hominem peccantem supplicio dignum iusto suo iudicio tradiderit torquendum in potestatem diaboli, ipse tamen diabolus, quemadmodum hominem ex inuidia decepit, sic & eundem hominem sic deceptum, & sibi à Deo derelictum, non iustitiæ zelo, sed nequissima voluntate vsurpauit, torsit, atque afflixit. Istis ergo præmissis, sciendum est quòd in hoc iudicio possumus iudicem dicere Deum patrem, reum autem miserum hominem, Aduocatum verò seu patronum, ac mediatorem pro homine Christum Dominum: Calumniatorem verò ac proditorẽ diabolum, qui vniuersum humanum genus mentiendo fecit esse morti subiectum, qui & propterea dicitur fuisse homicida ab initio. Hunc iudicij modum ex scripturis discimus, docentibus Christum esse mediatorem & aduocatum, qui causam hominis peccatoris in se contra diabolum susciperet, quẽadmodum apud Ieremiam est vox Christi ad patrem pro redẽpto populo, Iudicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ, vidisti Domine iniquitatem illorũ aduersum me, iudica iudicium meum: Thren. 3. Iudicauit Dominus causam animæ Christi innocentis, quando scilicet (vt Hieronymus ait) mortem eius peruenire fecit ad salutem generis humani, & triumpho suæ resurrectionis confudit authores interemptionis eius. Item apud Prophetam psal. 9, fidelis populus iam liberatus gratias agit Christo: Confitebor, inquit, tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua. Deinde pauc is interpositis subiungit, Quoniam fecisti iudicium meum, & causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas æquitatem. vbi Hieronymus habet, Sedisti super solium iudex iustitiæ. tanquam dicat, Fecisti te iudicem pro me, & patronũ in causa mea, tollens peccatum meum supra te, vt pelleres inimici potestatem de me, & frameas, id est arma eius, atq; ciuitates destrueres, delens chirographum seu mortis obligationem, quæ erat aduersus me, & ita causam meam suscepisti commendatam, causam inquam, id est, rationem querelæ seu actionem, litem, & controuersiam, quæ propter peccatum erat inter hominẽ & diabolum. Causam seu querelæ rationem habuit homo coram Deo, non aduersus Deum, sed aduersus diabolum, tanquam deceptorem, à quo fraudulenter & mendaciter deceptus erat. causam vicissim coram Deo habuit diabolus aduersus hominem, suffultus ratione quadam gloriandi de iusta quadã victoria aduersus hominem, quem neq; ignorãtem, neque impotentem, neque inuitum coegit, sed volentem, nullius adhuc erroris nube B C D

A nube obuelatum, nulla adhuc lege carnis ligatum in ſuum traxit conſenſum, habens etiam in ſermonibus ſuis quaſdam fucatis falſitatibus veritates. Vnde hæc diaboli victoria (quæ per fallaciam facta eſt) erat, qualis eſſe ſolet victoria Sophiſtarum, qui odibiles coram Deo ſophiſticè loquuntur per æquiuocationes & amphibologias circumueniendo: dicens enim, Nequaquam moriemini, ſed aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum & malum, hos ſuos ſermones ita compoſuit, vt ſub eiſdem quaſdam veras occultaret ſententias, non quòd veritatem diligens, mendacium vitaret, aut vitare cuperet (ipſe enim mẽdax eſt & mendacij inuentor) ſed vt mendacium ſuum occultaret, & prætextu veritatis cuiuſdam palliaret, volens mulierem ex ijſdem verbis non veras illas, ſed falſas intelligere ſententias: quod malitioſa facit calliditate, vt dum mulier cuncta contra opinionem ſuam & ſpem ſentiret euenisſe, ipſe nihilominus ſerpens ſeipſum de-
B fendere poſſet, tanquam veracem & omnia vera loquutum. Vnde & mors quædam eſt, qua mortui non ſunt in die qua comederunt. Eſt & apertio quædam oculorum, & ſcientia quædam boni & mali, quam acquiſierunt, legem Dei præuaricando, ſed hanc non intendebant, ſerpenti conſentiendo.

Iuſta igitur erat cauſa aduerſus hominem, qui propter ſuã culpam meruit pati ſempiternam mortem ſub illius diaboli tyrannide. Aduerſus Chriſtum autem nulla erat cauſa. Solum enim peccatũ eſt mortis cauſa: quam neq; princeps mũdi huius diabolus, neq; Pilatus in Chriſto potuit inuenire, cauſam mortis, hoc eſt, culpam in eo quærens, per quam oſtenderetur reus mortis. Venit princeps mũdi huius, inquit Chriſtus, & in me nõ inuenit quicquam. Item Pilatus: Ego, inquit, non Luc.23.b.c. inuenio cauſam in homine iſto, neſciens Chriſtum ſua ſponte in ſe ſuſcepiſſe omnium noſtrum cauſam, & propter noſtra peccata præparatam & inflictam illi eſſe
C mortem, quia poſuit Deus in eo iniquitates omniũ noſtrum. Cauſam tamen ignorans dedit, dũ ſcripſit, Ieſus Nazarenus rex Iudæorum: propterea enim mortuus eſt Chriſtus, quia ipſe eſt Ieſus, id eſt Saluator, rex Iudæorum. Quemadmodum & Caiphas ignorans quid diceret, cauſam mortis Chriſti prophetico ſpiritu dedit, Expedit vt vnus homo, inquit, moriatur pro populo, & non tota gens pereat. Iohan.11.f.

Ex his igitur cõſideratis facile eſt oſtendere, opus redemptionis humanæ fuiſſe cõtra diabolos hoſtes per cauſam quandam cõtrouerſiæ inter partes iuſto iudicio terminatam, & à iuſto iudice executioni mãdatam, totúmq; cauſæ proceſſum eſſe deductum per aduocatum Chriſtum Ieſum, qui apud patrẽ grauiter nobis offenſum eſt propitiatio pro peccatis, & nõ pro noſtris tantũ, ſed & pro totius mundi.

Et quia cauſa rei eſt etiã cauſa aduocati pro reo, idcirco in ſcripturis, quæ cõpetunt homini reo, ipſe Chriſtus tribuit & ſibi. Ideóq; ſunt & in ſacris literis nõnulla
D quæ ſiue dixeris voces eſſe populi rei, ſiue vocẽ Chriſti loquentis pro homine reo, nõ aberrabis à veritate euãgelij. Chriſtꝰ enim & Eccleſia ſunt tanquã vna perſona, ſicut vir & vxor ſunt vna caro. Vnde ipſe Chriſtus ſub vno ſententiarũ cõtextu nũc pro ſe, aut ſecũdum ſuam diuinitatẽ, aut ſecundum aſſumptã humanam naturam loquitur, nunc tanquam aduocatus perſonam induit pro humano genere mitero.

Habes igitur in hac cauſa Chriſtum fuiſſe aduocatũ pro nobis, Deum autem patrem fuiſſe iudicem. Vnde ipſe Chriſtus cùm dixiſſet, Nunc iudicium eſt mundi, Iohan.12.e.f. tandem interpoſitis quibuſdam ſubiecit, Qui audierit verba mea, & non cuſtodierit, ego nõ iudico eum: non enim veni vt iudicem mundũ, ſed vt ſaluificem mundum. Quibus verbis ſubſequẽtibus ipſe, cùm etiam dixiſſet ſuperiori loco ibidem, Nunc iudiciũ eſt mũdi, videtur intimaſſe nõ ſe in illo iudicio eſſe iudicẽ, ſed Patrẽ.

Verum quidẽ eſt, ſecundum hunc modũ non Chriſtũ, ſed Deum patrẽ fuiſſe iudicẽ: ſed hoc nõ ex illo verbo cõſequens eſſe oportet. Nam cùm ſuperius dixerat,

Nunc

Nunc iudicium est mundi, non de iudicio condemnationis mundi, sed saluationis mundi locutus erat, quod est iudicium pro mundo contra diabolum, qui eijcitur foras. Cùm autem in subsequentibus dicit, Ego non iudico eum, de iudicio condemnationis mundi, quod erit in fine seculi, & non de iudicio saluationis mundi loquitur: tanquam dicat, Si quis non custodierit mandata mea, ego non iudico eum, supple modó. Non enim veni nunc iudicare, id est, condemnare mundum, sed saluare. In fine autem mundi ipse Christus venturus est iudicare viuos & mortuos, qui & tunc iudicio condemnationis iudicabit omnes, quotquot non custodierunt verba ipsius: quia pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium, inquit Christus, ipse dedit filio. In iudicio ergo primi aduentus, Christus pro reis peccatoribus est mediator, patronus, & aduocatus: & nō modò aduocatus, sed & fideiussor, sese vadem ac principalem faciens in causa criminali humani generis, vt ipse exoluat Deo patri, quod miser homo debebat, & soluere non poterat.

Iohan.5.d.

A

B

Cæterum & Deum patrem in hoc iudicio primi aduentus esse iudicem, ex scripturis est manifestissimum. Nam Christus in passione constitutus, patrē tanquam iudicem inuocat pro se & pro populo. Voces etenim Christi sunt in psalmis pronuntiatæ, Iudica me Domine secūdum iustitiam meam, & secūdum innocentiam meam super me: Psal.7. Et iterum, Iudica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: Psal.25. Et iterum ad patrem ipse loquitur, Iudica Domine nocentes me, & expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi. Dic animæ meæ, salus tua ego sum. & infra in psalmo eodem, Exurge & intende iudicio meo Deus meus in causam meam. Iudica me secundum iustitiam tuam, & non supergaudeant mihi inimici mei. Erubescant & reuereantur simul, qui gratulantur malis meis. Exultent autem & lætentur, qui volunt iustitiam meam: Psal.34. cuius psalmi verba sunt voces domini nostri Christi, qui hæc per spiritum suum in Propheta loquutus est pro tempore, quo ipse in carne visibilis futurus erat. Sic & apud Ierem. voces Christi, vt inquit Hieronymus sunt, Iudicasti Domine causam animæ meæ, &c. In iudicio ergo illo, quo princeps mundi huius cogitur lege iusta genus humanum dimittere, Deus pater est iudex, ipse autem Christus causam nostram agens, iudicari & sententiam ferri postulat in fauorem corporis sui, quod est ecclesia. Iudica me secundum iustitiam meam, & secundum innocentiam meam, &c. tanquam dicat, Sententiam dicito pro populo meo cuius causam in me suscepi, qui malū pro malo non reddidi, omnémq; volūtatem iustitiæ tuæ impleui, & adeo pro iustitia certaui, vt mortem ipsam crucis subire velim propter delicta populi mei tollenda. Ex alia tamen consideratione possumus etiam Christum cōstituere iudicem in primo ipsius aduētu, quemadmodum Isaias de ipso loquitur, Iudicium gentibus proferet .i. pro gentibus sententiam feret contra diabolum, & hoc est iudicium discretionis. Vnde & populus Christianus gratias agit Christo tanquam iudici. In psalmo nono est vox populi fidelis ad Christum, Confitebor tibi Domine in toto corde meo, narrabo omnia mirabilia tua, In conuertendo inimicum meum retrorsum, infirmabuntur & peribunt à facie tua, quoniam fecisti iudicium meum & causam meam, sedisti super thronum, qui iudicas iustitiam. Christus ergo super thronum, hoc est, super ligneam trabem crucis expansus, fecit iudicium nostrum & causam nostram. Item in psalmo 109, Iudicabit in nationibus, implebit ruinas. Vnde Christus ex potestate, quam à Deo patre accepit, diabolum iusta sententia iudicat, decernens illum eijciendum esse foras. Bonus iudex desuper constitutus, ex potestate desuper accepta, nihil ex arbitrio suo facit, non propriæ voluntati indulget, sed sine personarum acceptione iuxta leges & iura eius, à quo accepit potestatem, pronuntiat. Sic dominus noster Chri-

Tomo 4, super 3 ca. Threnorum.

Psalm.7.

Isa.42.c.

C

D

A fter Christus constitutus à Deo iudex viuorum & mortuorum, non ex sua potestate decernit quod debitum est, sed quod placitum est patri. Ego, inquit, sicut audio, ita iudico, sicut audio à patre, sententiam fero, pro his quos dedit mihi pater, occulta diuisione secundum iustitiæ legem, separans & diuidens illos ab hostili tyrannide, delens chirographum peccati, quod aduersum illos erat, tollens illud de medio, & affigens cruci, expolians principatus & potestates, educens vinctum de domo carceris, descendens ad inferos, & solutis doloribus inferni eruens iustos patres ob peccatum illic damnatos. Iohan.5.c. Coloss.2.c.

Sequitur huius membri distinctio secunda, in qua communiter de bello & iudicio Christi in opere redemptionis nostræ disseritur.

B HActenus de bello & iudicio factis à Christo Domino sub aduentu illius primo, prolixius forsitan dicta sufficerent. Verum quia non pro doctis & eruditis in sacra theologia viris, quibus displicet verborum, & frequens earundem rerum repetitio ac inculcatio, hæc scribimus, sed pro tironibus, & incipientibus sacræ theologię discipulis, quibus dum eadem aliis atq; aliis modis repetuntur, multa clarescunt, quæ latebant, multa quoq; scripturæ loca, quæ viderentur obscura, redduntur lucidiora: Hinc ex supradictis super eisdem rebus corrollarias quasdam referemus sententias, quarum prima est:

Prima sententia.

Non solum viui, sed & mortuorum iustorum animæ participes factæ istius belli & iudicii, senserunt eiusdem belli & iudicij consolationem per aduentum Christi in carnem, functæ illius gratia & misericordia, quemadmodum in cantico suo ait Zacharias, Erexit nobis cornu salutis ex inimicis nostris, ad faciendam misericordiam cum patribus nostris: hoc est, ad faciendum cum patribus nostris iam olim mortuis, nunc apud inferos expectantibus, bellum istud & iudicium Christi contra diabolum: de qua mansione patrũ apud inferos latius in sententia sequente. Tale iudicium & iustitiam in spiritu desiderauit & Propheta, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes eius in iudicio. Suscipiant montes pacem, & colles iustitiam. Iudicabit pauperes populi, saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem, liberabit pauperem à potente, &c. Etiã pro mortuis bellauit Christus. C Luc.1.g. Psalm.71.

Secunda sententia.

Secunda sententia: Ex supradictis manifestum est Christum venisse in carnem, non vt iudicaret, id est, damnaret mundum, sed vt saluaret, & nihilominus ipsum venisse vt faceret iudicium mundi: tradens enim carnem suam & sanguinem pro mundi vita, egit iudicium iustitiæ pro mundo: sumens enim in sese pœnam peccatis mundi debitam, secundum legem iustitiæ egit causam mundi contra diabolum, tam clementer, támque sapienter negotium causæ nostræ coram Deo patre deducens, vt ipse pater iusta ratione eiiceret eundem diabolum extra regnum, quod possidebat, & hoc est iudicium desiderabile, quod totis præcordijs desiderabant Prophetæ: de quo & Saluator ipse apud Iohan. loquitur, Nunc iudicium est mundi: iudicium appellans, non quo Deus in fine mundi iudicabit viuos & mortuos, sed quo Deus pro mundo sententiam fert contra diabolum. Quid enim est iudicare aliquem, nisi ius super aliquem dicere, hoc est, sententiam aut contra illum aut pro illo ferre? Iudica me Deus, & discerne causam meam, id est, pro me fer sententiam. Iudica illos Deus, id est, contra illos sententiam feras. Pro aliquo sententiam ferre, est illum iudicare iudicio discretionis, quo separatur à molestia hostis, vel actoris iniqui. At contra aliquem ferre sententiam, est iudicare illum iudicio condemnationis. Nunc iudicium est mundi, id est, nunc pro mundo D Iohan.12.c. Psal.42.& 7. Iohan.12.c.

d senten-

sententia ferenda est. & quonam modo pro mundo ferenda est, continuò subijciēs A
explicat, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, id est, extra mundum, non
quidem extra cælum & terram, sed foras, id est, extra mundum illum, de quo dixit,
Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, vt omnis qui credit
in eum non pereat: Iohan. 4. De quo loquitur & Iohan. 6, Panis quem ego dabo, ca
1. Iohan. 2. c. ro mea est, pro mūdi vita. De quo mundo loquitur & in canonica sua, Nolite dili-
gere mundū, neq; ea quæ in mundo sunt. Nam omne quod est in mundo, est con-
cupiscentia, &c. Et quia princeps iste extra mundum talem eijci non potest, nisi
mundus trahatur è terra .i. è carnali seu terrestri vita in cælestem, continuò sub-
iunxit, Et ego cùm exaltatus fuero à terra, omnia trahā ad memetipsum: Iohan. 12.
Tanquam dicat, Ego cùm exaltatus fuero in cruce, eligam mūdum de mundo, vt
Ephes. 4. e. exuat veterē hominem cum actibus suis, & induat nouum hominē, qui secundum
Deum creatus est. Hic iam patet, qua ratione Christus, qui dilexit mūdum, per B
Apostolum suum Iohannem prohibet nobis ne diligamus mundum. Non enim
prohibet talem dilectionem mundi, qualem ipse habuit diligendo mūdum, vt ex-
penderet corpus & animam suam pro mundi vita. Quemadmodum Christus di-
lexit mundū .i. homines mundi huius, odiens in eis conuersationē vanam, vitámq;
peccati ad mortem, tradens sanguinem suum, vt mūdus impius ac mortuus fieret
viuus: Ita & nos debemus mundum .i. homines peccatores diligere, soliciti vt ex
impijs fiāt iusti & viui. Et quemadmodū nobis prohibetur vt non diligamus mun
dum, seu homines mundi huius, ad fruendū illis, aut vllis rebus huius mundi visibi
libus, vt in illis putemus esse beatitudinē nostram: Ita neq; Christus dilexit mun-
dum ad fruendum illo, sed ad eripiendū illum de manu diaboli, faciens se vadem &
principalem in causa mundi, qui reus erat mortis. Nam ipse diabolus manū suam C
misit in Christum, tanquam in mortis debitorem, qui non solum nihil morti de-
buit, sed in mundum venit à Deo patre missus, vt sufficiens pretium pro mūdi vi-
ta solueret: ideo ipse homines quos tenebat mortis debitores, iustè perdidit. Iustū
enim erat, vt qui excedebat legem potestatis sibi traditæ, mittens manum in eum,
in quo nihil iuris habere videbatur, cogeretur iusta quadam Dei sententia reddere
hominem miserum & captiuum, quem mentiendo deceperat. Verum quia ipse
iustitiæ osor nihil sua sponte facit amore iustitiæ, idcirco non spontaneus exit ab
homine, sed inuitus, & cum murmure victus abscedit, dum præda sua spoliatur,
& extra regnum fugatur quod possidebat.

Tertia sententia. Tertia sententia: Diabolus quamuis miserat manus suas in Ieremiam & in Io-
hannem Baptistam, cæteróſq; sanctificatos in vtero, qui mox nati non habuerunt
originalis peccati culpam: ipsi tamen per mortem suam patienter toleratam, & D
suggestione diaboli iniuriosè illatam, non potuerunt bello quodam & iusto iudi-
cio, sicut Christus, vincere diabolum, propterea quòd & ipsi sub peccato cōcepti,
fuerunt mortis debitores: & ita concepti non potuerunt euadere suppliciū mor-
tis naturæ, pro peccato illo debitæ: nec peccati illius potuerunt habere indulgen
tiam, nisi per Christi gratiam. Vnde & ipsi pro peccato originali iam remisso de-
bitores erant mortis, & descensus ad inferos, vsque ad Christi mortem excluſi à pa
Matth. 3. d. radiso. Iohannes mundatus à peccato originali dixit, Ego debeo à te baptizari.
Sæpe iam diximus quòd ante Christi aduentum patriarcha quisque & propheta,
etiam sine macula & ruga ex hac vita demigrans, non in plena pace, non omnino
reconciliatus transierit ex hac vita, manens interim sub quadam ira Dei clausus,
vinctus, atque excluſus à regno Dei, donec veniret Christus. Vnde & tanquam in
Psalm. 79. ira Dei constitutus clamabat, Domine Deus virtutum, quousque iratcēris super
orationem serui tui? Excita potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos: qui sedes

super

A ſuper Cherubim inuiſibilis nobis, manifeſtare, id eſt, fias manifeſtus in carne, coram Ephraim, Beniamin, & Manaſſe. Sic ergo quieſcentes olim in inferno in ſinu Abrahæ iugiter ſuſpirabant in Chriſtum ſaluatorem, dicentes, Vtinam dirumperes cælos & deſcenderes Domine. Sinus Abrahæ, inquit Auguſtinus, eſt ſecretæ cuiuſdam quietis habitatio omnium fidelium morientium in tali fide, qualem habuit Abraham, ad quos liberandos & beatificandos deſcendit Chriſtus. Sed an de illis, an de alijs quibuſdam ſit intelligendum, quod dicit Petrus in Actis, Chriſtum ſoluiſſe inferni dolores, differit Auguſtinus in epiſtola ad Euodium. Iſaiæ 64.a.

Epiſtola 99, tomo 2.

Quarta ſententia: Deus pugnat pro nobis, eijcitque principem huius mundi à nobis, non quidem inuitis nobis, aut adhuc volentibus permanere ſub regno illius: ſed ita eijcit, & fugat eum à nobis, vt & faciat nos voluntariè fugere & recedere ab illo, & ab omnibus conſilijs, ſuggeſtionibus, & deſiderijs eius. Et ita B Chriſtus ſpoliando diabolum præda ſua, hoc eſt plebe ſua, non per violentiam acquiſiuit ac tenet illam vt inuitam & reluctantem, ſed ita acquiſiuit illam, vt & ipſa cælitus a Deo patre tracta, propria ſponte à diabolo receſſerit, & redierit ad Dominum Deum ſuum.

Quarta ſententia.

Deus nobis volentibus eiecit diabolum à nobis.

Quemadmodum enim bonus iuſtúſque rex huius ſæculi, in ciues regni ſui non admittit homines à ſeſe alienatos, maleuolos, pertinaces, & redire nolentes, quin potius tales in ſua malitia perſeuerantes abijcit à facie ſua, & derelinquit ſuo tempore puniendos: ita & rex noſter Chriſtus ſecundum formam ſerui aſſumptam in omnibus ſuis bellandi modis, ad eripiendam Eccleſiam ſuam à diaboli faucibus, tales adhibuit pugnandi atque vincendi modos, quibus plebem à Deo alienatam ad illius amorem prouocaret, facerétque eam recedere à vana conuerſatione huius mundi, ſæcularibúſque deſiderijs, vt iam & ipſa plebs velit excludere huius C mundi principem, ne regnet in cordibus eorum.

Hanc autem ſententiam idcirco adduximus, vt tanquam falſa & catholicæ fidei contraria retundatur opinio illorum, qui exiſtimant Chriſtum ſic pugnaſſe pro nobis, ſicque viciſſe diabolum pro nobis iam credentibus, liberatis à poteſtate illius, vt opinentur per virtutem Chriſti à ſolo Deo patre omnia ſuppeditari nobis, nihil operantibus nobis, inanéſque eſſe labores noſtros, & fruſtra eſſe pugnas noſtras contra diabolum: homines profectò non intelligentes neq; ſcripturas, neque gratiam Chriſti, neque miſericordiam, neque iuſtitiam eius. Chriſtus quidem ſemel in carne pro nobis fecit noſtræ redemptionis opera, in quibus ipſe derelictus à patre, eſt factus ſicut homo ſine adiutorio: ipſe tunc contra diabolum pugnans pro nobis vſque ad mortem, potitus eſt victoria: ſed hæc ſua victoria, hoc ſuum bellum non erit efficax in nobis, niſi & nos ipſi cælitus attracti, ve- D limus excludere diabolum ipſum, abrenuntiemúſque voluntariè cunctis mundanis illecebris, omnibúſque huius ſæculi deſiderijs: acceptantes ipſum Chriſtum pugilem atque ducem noſtrum, iugiter pugnantes atque luctantes contra eundem diabolum adhuc nobis inſidiantem. Secundum hunc ſenſum ſcriptura ſacra tota eſt plena teſtimonijs adhortantibus nos, vt iam liberati per ſpiritum Chriſti adiutorem viriliter agamus, fortitérque & ſtrenuè pugnemus: non enim coronabitur niſi qui legitimè certauerit. Neque erit certamen contra diabolum legitimum & triumphale, niſi in eo, qui iam habet in corde ſuo vexillum regis ſui Chriſti, hoc eſt ſignum crucis, iam ſibi per fidem eleuatũ iugiter: quod videntes aduerſæ poteſtates fugiunt, confuſæque diſcedunt: quemadmodum inſinuauit & ipſe Chriſtus ſecundum formam aſſumpti corporis, orans patrem pro Eccleſia ſua, Da imperium, inquit, puero tuo, ſaluum fac filium ancillæ tuæ, fac mecum ſignum in bono, vt videant qui oderũt me, & confundantur, quoniã tu Domine ad-

Psalm. 131. iuuisti me, & consolatus es me: Psal. 85. Rursus vox patris de Christo est, Paraui lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione, super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. A

Quinta sententia. Ante Christū natū non fuit iustorū mors læta & gloriosa, sicut nunc. Isaiæ 38.a.b.

Quinta sententia: Ex superioribus iam patet, ante Christum natum iustorum hominum mortem non lætam, sed tristem fuisse: non sic vt nunc, glorioſam & festiuis gaudijs celebrandam: neque vspiam leguntur sancti illius temporis sic læti excepisse atque desideraſſe mortem. Vnde enim gaudium sumeret iustus moriturus, qui sese ad tenebras descendere certus erat? Ezechias rex iustus cùm audiret, Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues, conuertens sese ad parietem, fleuit fletu magno, In medio, inquit, dierum meorum vadam ad portas inferi. & paulò post, Non videbo Dominum in terra viuentium. Non aspiciam hominem vltra, & habitationem quietis. Quod dicit, Non videbo Dominum, intelligit, donec veniat tempus in quo recorderis mei. Nihil ergo in morte illorum solennis lætitiæ, nihil festiuæ celebritatis apparebat. Nostri autem temporis martyres cupiunt dissolui, & esse cum Christo. Vnde senex ille Simeon iam portans Christum in brachijs, canticū lætitiæ cecinit, dicens, Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum: acsi diceret, Securus descēdo ad carcerem, iam lætus morior, qui tam præsto meam sentio redemptionem. Vnde Propheta in psalmis prænuntians istius temporis gratiā, hortatur Ecclesiam, vt hoc tempore promat cāticum nouum, hoc est, vt noua gratiarum munera nouis gratiarum actionibus concelebret. Hac ergo ratione veteres ante Christum non sic vt nunc, solennibus gaudijs exitus iustorum hominum celebrabant, non sic vt nunc inuocabant defunctos patriarchas. Puto, inquit Bernardus, quòd arbitretur indignum quantumlibet laudabili morti, quæ Christi mortem præcederet, diem festum impendere, præsertim cùm ante illam salutiferam passionem non festiua gaudia, sed claustra tenebrosa morientes quosque excipierent. Nunc autem pœnis debitis peccato humani generis per mortem Christi exolutis, aperta est cælestis regni ianua omnibus tam ante Christū, quàm post Christum natum credentibus. Proinde & iam congrua ratione Ecclesia dies festos agit Iohannis Baptistæ, sanctorum Innocentum, Simeonis, Zachariæ, Machabæorum martyrum, & aliorum morientium ante Christum, qui etsi suis sæculis pro Christo morientes transierint ad inferos, mox tamen post Christum passum migrauerunt in cælos. Fuerunt quidem martyres ante aduentum Christi, sed tamen Ecclesia ratione iusta, primitias martyrum in beati Stephani sanguine dedicauit, ipsum Stephanum honorans vt protomartyrem, id est, primum martyrem: quia ipse primus est, qui peracto passionis suæ triumpho non ad inferos descendit, sicut martyres ipsum præcedentes, vt Iohannes Baptista, Zacharias, Machabæi, Infantes innocentes occisi pro Christo, & cęteri: sed mox migrauit ad cælos. Vnde & ipse primus post Christum passum martyr positus in tribulatione lapidum se prementium ait, Video cælos apertos & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Quòd autem dicitur Lucæ tertio, Baptizato Domino aperti sunt cæli, non hoc significat, quòd tunc, scilicet in baptismo Christi, aperta sit ianua cæli, sed quòd baptismi sacramentum illic significatum, deinceps post mortem Christi sub nomine trinitatis ibidem intimatæ dispensandum, aperuit omnibus suscipientibus illud ianuam regni cælorum: & id quidem virtute sanguinis Christi semel effusi. Virtus ergo seu meritum sanguinis Christi præparati ab origine mundi, à principio quidem vsque in consummationem sæculi operatur: aliter tamen ante Christum, aliter iam post Christum passum.

Psal 95, & 97.

Lucæ 2.d.

Quare S. Stephanus dicatur protomartyr.

Actor. 7.g.

B C D

Sequitur

A *Sequitur tertia huius membri distinctio, de armis quibus bellauit dominus noster Iesus, & quibus militant Christiani, designatis in scripturis sacris.*

QVemadmodum Christus bellum egit non carnale, sed spirituale contra humani generis inimicos inuisibiles: ita & arma, quibus ipse est vsus, non carnaliter, sed spiritualiter sunt accipienda. Sunt autem hæc duplicia: Alia sunt, quibus ipse semel in carne sua mortali est vsus: Alia sunt, quibus & nos sub ipso militantes quotidie vtimur. Arma quibus ipse semel in carne pugnauit pro nobis, fuerunt caro eius benedicta & sanguis pretiosus, tota denique assumpta humanitas, omniáque membra ipsius, quibus ceu instrumentis quibusdam deitati vnitis, ipse Dei filius est vsus contra diabolum, vincens & eijciens illum ab his, qui fieri voluerunt sub ipso milites. Deinde & arma eius fuerunt paupertas, pa- B tientia, humilitas, obedientia, cæteræque virtutes, in quibus pro iustitia perseuerauit vsque ad mortem. Hæc sunt, quibus vulnerauit superbum Ægyptium, quemadmodum fidelis populus, posteaquam in gratiarum actionem dixerat, Misericordias Domini in æternum cantabo, in generatione & generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo: tandem super quibus beneficijs cantanda est misericordia, subiungit, Tu dominaris potestati maris, tu humiliasti sicut vulneratum, superbum, & in brachio virtutis tuæ disperdidisti inimicos tuos: Psal. 88.

Arma quibus vsus est Christus aduersus diabolum.

Ea quæ hos versiculos antecedunt & sequuntur, grandiora sunt quàm vt conueniant solum gestis in Ægypto, vbi mare rubrum faciens transitum filijs Israel absorpsit superbum Pharaonem, & exercitum eius. Ideo sancti patres, Hiero. August. & cæteri interpretantur superbum istum vulneratum, esse diabolum, qui victus est à Christo Domino, cuius regnum in eodem psal. vaticinatur esse perpe- C tuum. Non mordeant ergo nos literalis sensus expositores, quòd hæc & similia in psalmis & prophetis tribuamus operibus gestis per Christum Dominum contra diabolũ, nam & de omnibus his rationes generales dedimus in tertio libro de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus, in capite de trãsitu literæ ad spiritum, & in capite de rebus diuersis promiscuè positis sub eodem sententiarum contextu. Vox ergo fidelis populi Deo gratias agentis super misericordia præstita per Dominum Iesum, est initium psalmi quo dicitur, Misericordias Domini in æternum cantabo, &c. quoniam tu humiliasti sicut vulneratum, superbum, & in brachio virtutis tuæ disperdidisti inimicos tuos, disperdidisti inquam de cordibus nostris. de quo brachio & Maria, Fecit, inquit, potentiam in brachio suo, dispersit superbos men- Luc. 1. c. te cordis sui. Vnus superbus communi voce à propheta nominatus est superbus, quia rex est super omnes filios superbiæ, qui & vocatur draco maris magni, hoc D est, mundi huius princeps, qui vulneribus in carne Christi & effusione sanguinis, ac humiliatione passionis eius vsque ad mortem fuit vulneratus & infirmatus: non correctus quidem à superbia sua in humilitatem, sed deiectus ab altitudine potestatis suæ: vulneratus quidem non penetrata carne, quam non habet, sed percussa potestate ipsius, vt non amplius credentibus in Christum nocere possit, neq; tantum exercere tyrannidis, quantũ inuidissima voluntate sua furit & sæuit.

Insuper & arma, quibus Christus in carne sua mortali est vsus, etiam intelligere possumus dominicæ passionis insignia, clauos, ligneam crucem, lanceam, & id genus alia dominicæ passionis instrumenta, in quibus ipse exercens nostræ redemptionis opera diabolũ vicit, vt mereretur accipere regnum super Ecclesiam suam. De quo Isaias propheta, Factus est, inquit, principatus super humerum eius, Isaiæ nono. Item Propheta, Regnauit à ligno Deus. de quo ligno dixerunt impij Psalm. 95. Iudæi, Ieremiæ vndecimo, Mittamus lignum in panem eius. Non putetis, inquit

Tertul. illic significari lignarium aliquem regem, sed Christum, qui factus est rex secundum nouum quendam regnandi modum, sustinens lignum crucis super humerum, apprehenhēs arma & scutum, clauos, lanceam, & coronam spineam, quibus pro nobis passus meruit apud patrem habere diaboli prędam: de quibus scriptura forsitan loquitur, Apprehende arma & scutum, & exurge in adiutorium mihi. Effunde frameā, & conclude aduersus eos, & dic animę meæ, Salus tua ego sum. Neque erit forsitan intellectus absonus, si etiam alibi hæc dominicæ passionis instrumenta, dixerimus appellari cornua in manibus Christi, quæ in cruce fuerunt diris clauis incuruatæ, de quibus Abacuc 3, Cornua in manibus eius: ibi abscondita est fortitudo eius. Ante faciem eius ibit mors: egredietur diabolus ante pedes eius. Cornua in manibus, inquit Hieronymus, sunt vexilla & trophæa crucis, in qua paulisper abscondita erat fortitudo eius, quando dicebat, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Vnde signanter ait propheta, Ibi absc̄dita est, &c. ibi, scilicet in manibus, cæterisq; membris, in quibus pro nobis est passus. Scimus quidem per cornua in sacris literis significari regna, seu fortitudines regnorū, quæ omnia sunt in manu Christi .i. in potestate eius: sed propheta Abacuc in illo suo cantico agens propheticè de victoria Christi contra diabolum, simul etiā videtur locutus esse de fixione manuum & membrorū Christi: qui acquisiuit per carnem suā mortalem diaboli cornua seu regna, vincens per confixionem membrorū suorum nostrū aduersarium. Vnde & sentētia quæ sequitur, magis cohęret, Ibi abscondita est fortitudo eius. Deinde & sensum istū veneratur diuus Hiero. Cæterum præter hæc arma, quibus ipse Christus semel in carne sua mortali est vsus, pugnans contra diabolum, & vincens illum, sunt arma quædam, quibus & nos sub ipso militantes armamur contra diabolū, quæ & in scripturis sacris crebrò appellantur gladius, sagitta, arcus, scutum, lorica, & id genus nominibus alijs: quæ sanè omnia sunt metaphoricè accipienda. In corporalibus armis aliud arcus, aliud sagitta, aliud gladius, aliud scutū, aliud lorica. In spiritualibus autē armis reperimus idem, videlicet fidem, vocari scutum & loricam: reperimus & idem, vtpote verbū Dei, appellari gladium & sagittam, de quo Propheta ad Christū loquitur, Accingere gladio tuo super femur tuū, potentissime: vnde prę̄miserat, Diffusa est gratia, &c. De sagittis insuper, quæ sunt viua Dei verba, quibus Deo subijciūtur superba hominū corda, tandē subiungēs, Sagittæ tuę acutæ, &c. Arma igitur nostræ militię sunt fides, spes, charitas, sobrietas, castitas, humilitas, cæteræq; virtutes, signū habētes imperatoris sui Christi, qui hostis est vitiorū, mirabili quodā & ineffabili modo mutans hominū corda, destruēs diaboli arma in omnibus, qui sub ipso militare voluerūt: quem admodū ait Propheta, Venite & videte opera Dei, quæ posuit, &c. Arcū conteret & cōfringet arma, & scuta cōburet igne, igne inquā cælesti, quem dominus noster Christus venit in terrā mittere, quo liquescit & cōsumitur omnis diaboli armatura, vtpote omnis tumor, omnis arrogātia & præsumptio in viribus liberi arbitrij, carnalisq; huius mundi voluntas. Quemadmodū sua habet arma Christus, ita & sua habet arma diabolus in cordibus eorum, quos possidet, de quibus in 2 & 3 libris de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus prolixè satis disseruimus. Quibus fit, vt Christus auferens bella & arma, quibus hactenus bellatū erat contra Deum, constituerit quidem nos in pace cum Deo patre, relinquens tamen nobis bellum assiduum contra diabolum, simul largiens scutū & loricam, quibus valeamus tuti stare contra illius sagittas & arma, quibus fortiter valeamus resistere ac reluctari omnibus cōsilijs, suggestionibus, & carnalibus desiderijs illius, de quibus loquitur Paulus, In carne ambulantes, non secundum carnem militamus (arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed potentia seu fortia Deo, ad destructionem munitio-

Psalm. 54.

Arma quibus nos cōtra diabolū pugnamus.

Psalm. 44.

Psalm. 45.

A B C D

munitio-

A nitionum) consilia destruentes, & omnem altitudinem extollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi, & in promptu habentes vlcisci omnem inobedientiam, cùm impleta fuerit obedientia vestra: 2. ad Corinth. 10.

Deinde & in scripturis membra corporis nostri appellantur arma. Quemadmodum Christus membris corporis sui pugnauit contra diabolum, sicuti iam patuit, Ita & nos debemus vti membris nostris in pugna contra diabolum, dicente Apostolo Paulo, Non exhibeatis membra vestra arma iniquitatis peccato, Roma. 6. b. sed exhibete membra vestra seruire iustitiæ in sanctificationem.

Cæterum vt in corroborationem fidei mysteriorum redemptionis nostræ videamus quàm sit excæcatus carnalis Iudæus, ex scripturis propheticis expectans Messiam huius mundi regem visibiliter triumphantem, ex eisdem scripturis pro-
B pheticis, quas quotidie in suis legit synagogis, nolens credere dominum nostrum Iesum fuisse Messiam in lege promissum, propterea quòd fuerit pauper, esuriẽs, sitiens, cõtumelias passus, afflictus, vulneratus, crucifixus, cũ latronibus deputatus, nullũ habens in vita sua corporali contra hostes bellum aut triumphũ regia maiestate dignum: Sciat prophetarum spiritũ per omnem locum passim in scripturis, in lege, & in prophetis fuisse locutum de hoc bellandi modo, & de hoc Christi triumpho, & de hostibus ipsius, contra quos bellaturus erat, eundémq; Christum in eisdem scripturis nunc orare Deum patrem pro victoria contra hostes obtinenda, nũc verò tanquam ipse sit potitus victoria, gratias agere de hac sua liberatione ab inimicis suis, tam visibilibus dęmonum ministris, quã inuisibilibus dęmonibus, quos eiecit foras .i. extra eos, qui fierent membra corporis sui, quod est Ecclesia.

C Sciat insuper hæc omnia quæ diximus lucidè esse designata in scripturis prophetarum, palámq; ex eisdem scripturis intellecta ab antiquis Iudæorum sapientibus. Prophetiæ manifestissimæ sunt in psalmo 21, & 68, & 71, Item Isaiæ 53, & Zachariæ 9, & 12, aliisq; in locis multis. Vnde ipse ad patrem loquens, Præcinxisti, inquit, me virtute ad bellum, supplantasti insurgentes in me subtus me: inimicos meos dedisti mihi dorsum, & odientes me disperdidisti: Psalmo 17. Quòd autem ipse hanc victoriam obtinuerit non corporalibus armis, sed patiendo, & in passione ac tribulatione orando, apertè insinuat in principio huius psalmi, gratias agens patri super hoc, quòd ipse vnà cum populo suo sit liberatus ab inimicis suis: Diligam, inquit, te Domine fortitudo mea, & firmamentum meum. & infra, Circumdederunt me dolores mortis: torrentes iniquitatis, id est, iniquorum hominum tribulationes, conturbauerunt me: dolores inferni circumdederunt me, præoccupauerunt me laquei mortis: in tribulatione mea inuocaui Dominum, &
D exaudiuit me. Et infra, Retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam, & secundum puritatem manuum mearum retribuet mihi. Hæc omnia esse verba Christi Domini, cuius regnum futurum erat super Gentes, patet ex eo quod sequitur, Constitues me in caput Gentium: quæ omnia in Dauid filio Isai non sic sunt completa. Item Psal. 21, ipse in passione sua constitutus, postquam tormenta & opprobria sibi inferenda commemorasset, ad eundem patrem loquens, Circumdederunt me, inquit, vituli multi: tauri pingues obsederunt me: aperuerunt super me os suum sicut leo rapiens & rugiens. Circumdederunt me canes multi: consilium malignantium obsedit me. Foderunt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea, &c. Super vestem meã miserunt sortẽ, &c. Tu autem ne longè facias auxilium tuum à me, ad defensionẽ meam conspice. Erue à framea Deus animam meam. Tandem sermonem dirigens ad populum, Timeat, inquit, Dominum omne semen Israel, quoniam nõ spreuit neq; despexit deprecationem

pauperis, nec auertit faciem ſuam à me. Apud te laus mea in eccleſia magna. Re- A
miniſcentur & conuertentur ad Dominum vniuerſi fines terræ, quoniam Domi-
ni eſt regnum, & ipſe dominabitur Gentium. His aliiſq; ſententijs ibidem apertè
docet ſeſe per vniuerſam terram etiam ſuper Gentes obtinuiſſe regnum, non cor
poralibus armis contra homines belligerando, ſed per paupertatem, humilitatem,
manſuetudinem, veritatem, per paſsionem & mortem.

Totus iſte pſalmus totúmque quinquageſimumtertium Iſaiæ caput ſufficerent
ad teſtimonium belli & victoriæ Chriſti triumphantis contra inimicos ſuos per
paſsionem & mortem, qualem cernimus completam in eodem Domino noſtro.
Vnde dicere quòd iſte pſalmus & quinquageſimumtertium caput Iſaiæ, ſimiléſq;
ſcripturæ commemorantes paſsiones & opprobria, quæ videntur Iudæis Meſsia
rege indigna, ad literam non intelligantur de Chriſto, ſed de Dauid, aut de popu- B
lo Iudæorũ in perſequutione vel à Saul, vel ab Aman, vel à Nabuchodonoſor, eſt
domini noſtri Ieſu gloriam occultare, & myſteria fidei Chriſtianæ abſcondere, &
ſcripturas propheticas peregrinis expoſitionibus à mente ſancti ſpiritus alienis
deprauare. Neque decet virum Chriſtianum huiuſcemodi ſcripturarum intelle-
ctum ab Hebræis huius ſæculi Iudæis diſcere. Quamuis enim habeamus ab ipſis
Hebræis Hebraicæ veritatis textum, nequaquam tamen ab ipſis, ſed à Chriſto, ab
Apoſtolis eorúmque ſucceſſoribus debemus inueſtigare eiuſdem textus intelle-
ctum, præſertim nunc poſt Chriſti aduentum, illis in locis, vbi deſignantur huiuſ-
cemodi myſteria noſtræ redemptionis, quemadmodum demonſtratum eſt in ſe-
cundo libro de ſcripturis & Eccleſiaſticis dogmatibus. Item pſalmo vigeſimo
nono dominus noſter Chriſtus gratias agit de hac ſua contra inimicos victoria, lo
quens ad patrem, Exaltabo te, inquit, Dominus meus, quoniam ſuſcepiſti me, nec C
delectaſti inimicos meos ſuper me. Clamaui ad te & ſanaſti me, eduxiſti ab infer-
no animam meam. Auertiſti quidem (pauliſper ſcilicet in paſsione) faciem tuam
à me, & factus ſum cõturbatus: quoniam ira in indignatione tua, ſupple erat, pro-
pter ſcelera populi, quæ ſoluenda in me ſuſcepi: ſed & vita in voluntate tua eſt, vi-
ta inquam mundi, qui peccato erat mortuus: & ita conuertiſti planctum meum
in gaudium mihi: concidiſti ſaccũ meum, hoc eſt, corpus meum percuſsiſti in cru
ce, ſed circumdediſti me lætitia in reſurrectione: ad veſperam demoratus eſt fle-
tus, dum mortuus & ſepultus fueram: ſed ad matutinum lætitia ſuperuenit, Apo-
ſtolis de reſurrectione mea gaudentibus. Item in pſalmo trigeſimoquarto dum
multa de ſua paſsione dixiſſet, vtpote de teſtibus iniquis contra ipſum inſurgen-
tibus, & de Iudæis retribuentibus ei mala pro bonis, & de ſubſannantibus & fren-
dentibus, & congregantibus flagella ſuper ipſum, tandem ait, Confitebor tibi in
eccleſia magna, in populo graui laudabo te. Erubeſcant & reuereantur ſimul, qui D
gratulantur malis meis, qui maligna loquuntur ſuper me. Exultent autem & læ-
tentur, qui volunt iuſtitiam meam. Subindicans ſeſe ad eccleſiam hanc magnam
in toto terrarum orbe diffuſam, peruenire per humiliationem ſuæ paſsionis pa-
tienter toleratæ.

Pręterea in pſalmo ſexageſimooctauo, ad patrem loquens, poſtquam varias ſuæ
paſsionis contumelias & tormenta commemorauit, vtpote quòd aquæ tribula-
tionum intrauerint vſq; ad animam ipſius, & quòd ipſe laborauerit clamans, fau-
cibus ſuis raucis factis, & quòd inimici odientes ipſum ſine cauſa multiplicati fue-
rint, & quòd exoluerit ſupplicia pro his, quæ non rapuit, & quòd Deum non la-
tuerint inſipientia & delicta ipſius, quibus ſcilicet ſoluendis ipſe ſeſe pro nobis
vadem & fideiuſſorem fecit: Inter commemorandum iſta, patrẽ orat ne propter
has ſuas paſsiones & contumelias erubeſcant, ſeu confundantur, aut ſcandalum ſeu
ruinam

A ruinam patiantur, qui quærunt Deum Israel: prænuntiánsque mala futura super Iudæos, qui contemnunt ipsum: tandem generaliter, tanquam sit exauditus, dicit, Pauper sum ego & dolens, salus tua Deus susceptit me. Hactenus per totum psalmum fuit vox Christi patrem orantis, & planè intimãtis sese per humiliationem, paupertatem, contumelias, opprobria, & passiones susceptisse salutem in his, pro quibus orauit. Vnde sequitur vox prophetæ in persona fidelis populi agentis gratias super hoc beneficio, Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnificabo eum in laude. Videant pauperes & lætentur, quoniam exaudiuit pauperes Dominus, & vinctos suos non despexit. Laudent illum cæli & terra, quoniam Deus saluam faciet Sion, & reliqua: tanquam dicat, Huius mundi homines superbi & vincti seu irretiti compedibus diaboli, efficiantur pauperes atque humiles, pauperésque facti videbunt, quòd salus Domini Dei susceperit Christum pro sua Ecclesia factum pauperem & morientem: & hæc videntes lætentur, quoniam Dominus exaudiuit, & non despexit vinctos in nomine Christi ipsum inuocantes. Has, similésque sententias in locis scripturæ plurimis recitat spiritus sanctus, tanquam prolatas sub persona Christi: quas & ipse Christus dixit, nunc propter suam personam quæ passa est, nunc propter corpus suum, quod est Ecclesia: pro qua liberanda, vsque ad mortem agonizauit: adeóque grandis erat agonia horroris & laboris, vt dum esset sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram, apparuerit ei angelus de cælo confortans eum, Lucæ 22. Qui propter nos homo factus est, is & propter nos tristatur, propter nos horret, fatigatur ac confortatur.

B

Cæterum & bellum istud Christi in carne olim visibiliter futurum, & nunc gestum contra hostes inuisibiles, designatum est in bellis patriarcharum, ducum & regum populi Israel, quæ propterea appellantur bella Domini, bellaq; iustorum, eò quòd Dominus Deus dux fuit bellorum horum: eáque sic fieri & scribi voluit tanquam figuras, & signa quædam prophetica bellorum, quæ futura erant per dominum nostrum Iesum, & Ecclesiam illius, & eorum etiam quæ intus tum fiebant per omnes milites filiorum Israel expectantium dominum nostrum Iesum. Bellum Dei erat Abraham contra regem Sodomorum, Genesis 14. Bellum Dei erat Moysi & Iosue contra Iericho, contra Hai, contra Lob, & Hebron. Bellum Domini erat Gedeoni contra Madianitas, Dauid contra Goliam, & contra Philistæos. Sic olim Isaias propheta in bello Gedeonis contra Madian, de quo Iudicum 7, intellexit bellum Christi tunc futuri contra satanam, in persona fidelis populi loquens ad Deum patrem, Iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Quoniam omnis violenta prædatio cum tumultu, &c. Paruulus enim natus est nobis: Isa. 9. & reliqua. Tanquam dicat, Iugum diaboli, quod onerabat populum, & virgã exactoris, qua percutiebat humeros eiusdem populi, superasti, non vulgari more, non in fortitudine hominum, sed in virtute Dei bellantis pro populo, sicuti bellasti in die, quando Gedeon dux Israel vicit Madianitas, hoc est, absque vllo exercitu, absque vlla effusione sanguinis populi, in abscondita manu tua fecisti populum tua sponte tibi esse subiectum, superato & foras eiecto exactore diabolo. Quia omnis violenta prædatio cum tumultu, & vestimẽtum mixtum sanguine erit in combustionem, & cibus ignis. Paruulus enim natus est nobis. Tanquam dicat, Populum tuum, ô Deus, non sic cum tumultu cruentísve armis vicisti: quia superauit eum paruulus, qui natus est nobis, & filius qui datus est nobis. Paruulus inquam, de quo dicitur Isaiæ 60, Puer paruulus minabit eos, minabit inquam, id est, suauiter per vias rectas in vitam æternam deducet eos, non armis cruentis coactos, sed spontaneos, & vltro sese offerentes, mutatis, seu (vt dicitur Isaiæ 2) conflatis gladio ac lan-

C

D

Bellũ Christi aduersus diabolũ figuratũ est in bellis Patrum.

ac lanceis, cæteríſque ſæuorum hominum armis, in falces, in vomeres, & in alia id genus inſtrumenta pacis, videlicet agriculturæ & vberrimæ meſsis: quod impletum eſt, cùm multitudinis credentium eſt cor vnum & anima vna in Domino, túmque impleta eſt prophetia, Lupus & agnus ſimul morabuntur, leo & vitulus paſcentur ſimul: dum homines, qui erant ſæui hoſtes & perſequutores gregis Chriſti, manſueſcent vt agni & vituli, iungentes ſeſe regno Chriſti paruuli, de quo dicitur Iſaiæ 60, Minimus erit in mille, & paruulus in gentem fortiſsimam, ſapientiam præſtans paruulis. Sicuti ergo Iſaias ſanctiſsimus ſpiritu ſuo prophetico in bello Gedeonis contra Madianitas, intellexit bellum Chriſti contra diabolum: ita & Dominus noſter Ieſus, & Apoſtoli docuerũt, ſcripturas, filiorum Iſrael bella commemorantes, non carnaliter ſolum, ſed ſpiritualiter eſſe intelligendas: quemadmodum longè latéque ex ſcripturis Prophetarum & Apoſtolorum demonſtrauimus in 2 lib. de eccleſiaſticis ſcripturis & dogmatibus. Quid aliud, quàm Chriſti & Chriſtianorum prælia aduerſus hoſtes inuiſibiles, figurabat ſcriptura in filijs Iſrael, qui egreſsi de Ægypto, à Pharaone in mari rubro pereunte liberati, lege accepta, tabernaculóque ac propitiatorio inſtructo, numerati ſunt à vigeſimo anno & ſupra, vt eſſent viri fortes & bellatores, ſub Moyſe & Ioſue electis principibus duodecim, ſecundum duodecim tribus Iſrael: ordinata tribu Leui ad ſacrificij miniſteria, & ad deportandum tabernaculum, eiúſque inſtrumenta? Vnde & bellandi modus, & phraſis ſcripturæ hæc recitantes præ ſe myſticam quandam intelligentiam intus latere inſinuant. Ait Dominus ad Ioſue, Ecce dedi in manus tuas Iericho, & regem eius, omnéſque viros fortes: circuite vrbem cuncti bellatores diebus ſeptem, & ſacerdotes clangant buccinis, clamabitque omnis populus vociferatione magna, & muri corruent illico, & reliqua: Ioſue 16. Ex his poſſumus colligere aliquot ſententias.

Prima ſententia. Roma. 7. c.

Prima ſententia: Apoſtolus Paulus cùm dicit, Lex ſpiritualis eſt, legem intelligit, non ſecundum illam ſolũmodo partem, quæ de cęremonijs, oblationibus, & ſacrificijs, cæteríſq; Iudæorum ritibus ſcripta eſt, ſed & ſecundum eam partem, quæ ſcripta eſt de bellis & prælijs, cæteríſque geſtis contra barbaras Gentium nationes.

Secunda ſententia.

Secunda ſententia: Intellectum eſſe myſticum de Chriſto Domino, & de Eccleſia illius, in his quæ deſcripta ſunt in quinq; libris Moyſi, fuit ab initio notum omnibus Eccleſiæ patribus, Apoſtolicis doctrinis hoc ipſum planè aſſeuerãtibus: & non Apoſtoli ſolummodo, ſed & ante Chriſtum, & ante Apoſtolos antiqui Hebræorum magiſtri, ſimul & prophetæ nos induxerunt, vt hæc in lege Moyſi geſta tam in prælijs, bellis, & victorijs, quàm in cęremonijs & ritibus, non ſic carnaliter ſolum, ſed & ſpiritualiter intelligamus. Dauid extenſionem manuum in Moyſe orante, ſacrificium quoque & incenſum, intellexit figurare ſacrificium in cruce expanſis manibus immolatum, cum oratione Deo patri gratiſsima: in quo ſacrificio verus Iſrael vincit Amalech, hoc eſt, diabolum. Nam vox Chriſti in pſalmo loquentis eſt, Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſpertinum.

Exod. 17. c.

Pſalm. 140.

Tertia ſententia.

Tertia ſententia: Falſa & contra ſcripturas ſacras eſt opinio eorum, qui putant omnia vitia eſſe carnis & ſanguinis, & dęmones nullam habere poteſtatem, vt nos incitent ad hoc vel illud peccatum: contra ſcripturas manifeſtiſsimas, tam veteris quàm noui teſtamenti, docentes varias in hominum corda fieri immiſsiones ſeu ſuggeſtiones per angelos malos: quemadmodum & ipſe diabolus immiſit in cor Iudæ vt traderet Ieſum. Diabolus vtique per Chriſtum Dominum eiectus eſt foras, id eſt, extra mundum illum, pro cuius vita ipſe Chriſtus tradidit carnem ſuam & ſanguinem, non extra mundum viſibilium elementorum. Nam & omnium

Pſalm. 77. e. Johan. 13. a. Luc. 12. e.

A omnium doctorum opinio est mundum istum plenum esse dęmonibus, mille per męandros circumeuntibus semper, fraudésque flexuosas excogitantibus in perniciem animarum, sicuti & ipse in Iob ait, Circuiui & perambulaui terram, Iob primo: Conformiter ad doctrinam Apostoli, Aduersarius vester, videlicet diabolus, tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Ex horum enim consideratione inquit Apostolus ad Ephesios 6, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, hoc est, non aduersus corporales & visibiles hostes, sed aduersus spiritualia nequitiæ in cælestibus, id est, aduersus spirituales seu inuisibiles dæmones, versantes in aëre isto caliginoso. Hæc enim (vt inquit Hieronymus tractans verbum illius) est omnium doctorum opinio, quòd aër iste, qui cælum & terram medius diuidit, plenus sit fortitudinibus contrarijs. 1.Pet.5.b. Tomo 9, in c. 6 ad Ephes.

B Sententia quarta: Ab hoc bellandi modo regnum Christi seu Ecclesia Christi in hac peregrinatione vsque in consummationem seculi, appellatur regnum militans, tanquam adhuc constitutum inter medias hostium acies, & eas quidem triplices secundum triplum genus hostium: Vnum domesticum, quod ex peccato seu ex limo quodam fœtido habitante in carne nostra nascitur & multiplicatur, nisi assidua mortificatione fœtus iugulentur, & supprimantur à nobis, ne crescant & dominentur nobis. Alterum foris quidem inuisibile, semper tamen nobis à latere insidians, suggerens cogitationes pessimas. Tertium mundus iste nunc blandiens & allicięs, nunc sæuiens, vt turbet tranquillitatem christiani pectoris. Vnde Hieronymus in commentarijs ad Ephesios sexto, Sunt quidem nobis certamina aduersus carnem & sanguinem proprium, quando caro aduersus spiritum concupiscit, & prouocat nos facere opera sua, fornicationem, immunditiam, luxuriam, *Quarta sententia.* Triplices hostes nostri. Libro 3, nępe loco supradicto.

C idololatriam, inimicitias, contentiones, æmulationes, iras, rixas, dissensiones, hæreses, insidias, ebrietates, comessationes, & reliqua similia, quorum authores regnum Dei non consequentur, vt dicitur ad Galatas quinto. Quorum criminum tentatio ex carne propria veniens, ab Apostolo vocatur tentatio humana, cùm dicit, Tentatio vos non apprehendit nisi humana: sed fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis. Porrò non humana est tentatio, nec aduersus carnem & sanguinem pugna, quando ipse satanas aut transfigurans se persuadere nititur vt eum angelum lucis arbitremur, aut aliquid horum simile facit in omni virtute, signis, & portentis mendacibus, & omni deceptione iniquitatis: veluti dum loquens ad aliquem per se, vel per quemlibet ministrum suggerit hoc vel illud, dicens, Hæc dicit Dominus Deus tuus, tunc non quasi caro & sanguis tentat hominem, sed quasi princeps & potestas tenebrarum. Sunt dæmones quidam amoribus & amatorijs canticis seruientes: alij gulis & comessationibus, alij 1.Cor.10.c.

D iracundijs, bellis, inimicitijs præsunt, inter homines odia concitantes. Vnde & malefici, vt ipsi (teste Hieronymo) fatentur, barbaris quibusdam nominibus inuocant spiritus malignos, qui ad decipiendum adsunt, vnusquisque inuocatus secundum nomen officij sui. Vide super his omnibus Hieronymum in commentarijs ad Ephesios sexto. Eodem tomo & libro.

Sententia quinta: Ex hostibus tam multipliciter quotidie nos impugnantibus tam intus, quàm foris, eorúmque insidijs tam varijs, laqueisque tortuosis sumenda est ratio, cur Adam sub innocentiæ statu poterat in paradiso perseuerare sine peccato. Sed nemo in hac peregrinatione etiam gratia iustificatus, Christo militans, potest nunc sic perseuerare sine peccato, id est, quin quotidie peccet, Deúmque offendat in multis, vt opus sit illi quotidie orare, Dimitte nobis debita nostra. Sed de his in vltimo tractatu libri huius latius, vbi tractatur de libertate liberi arbitrij post Adæ peccatum. *Quinta sententia.*

Hic iam

Obiectio. Hic iam si dixeris, Si bellum seu congressus Christi cõtra hostes suos fuerit per voluntarias passiones & contumelias patienter toleratas vsque ad mortem, cur ergo ipse Christus in psalmis & prophetis, tanquam constitutus inter tormentà suæ passionis orat patrem, postulans liberari ab homine malo, & ab inimicis suis, & à persequentibus animam eius, & à labijs iniquis, &c? A

Solutio. Pro solutione huius sciendum est, quòd Christus non tales sensit hostes contra se, quales vnumquodque ecclesię membrum, inueniens legem in membris suis repugnantem legi mentis suæ: neque enim princeps mundi huius poterat inuenire vllum malum in carne eius habitans. In cæteris autem omnibus Adæ filijs inuenit peccatum, quod operatur in eis omnem concupiscentiam, etiam plerumque voluntate inuita: ipse tamen secũdum imbecillitatem mortalis corporis vim passus orauit, non vt euaderet mortem, non vt nõ pateretur contumelias, sed vt per mortem & contumelias ipse cum suo corpore, quod est Ecclesia, triumpharet in B resurrectionẽ corporis glorioſi & immortalis. Proinde & ipse inter tormenta suæ passionis patrem orans, tam pro liberatione sua, quàm & pro liberatione vnicæ suæ, hoc est Ecclesiæ suæ, quam dilexit, fuit exauditus. Pro se quidẽ, dum mortem corporis sui vicit resurgendo: pro Ecclesia verò sua, tam pro ea parte, quæ iam demigrauerat ex hoc seculo, dum inferni clauſtra penetrans eduxit inde vinctos: quàm pro ea parte, quæ in hoc seculo adhuc erat, vel iam collecta ex populo Iudæorum expectantium ipsum, vel colligenda ex vniuersis Gentium nationibus: induens Ecclesiam hanc virtute seu fortitudine ex alto, vt non deficiat vnquam: omnibus nempe electis ipse impetrauit gratiam & remissionem peccatorum, tribuendam his quotquot in ipsum crediderint.

Obiectio. Ex his rursum soluitur argumentum, quo forsitan dixerit quispiam, Secundum C doctrinam apostolicam etiam veteres populi, priusquam veniret Christus in carnem, iustificati sunt, principe huius mundi de cordibus eorum eiecto, per gratiam domini nostri Christi, quem ipsi crediderunt & expectauerunt venturum, quo-

Iohan. 12. e modo ergo Christus in carnem veniens dicit, Nunc princeps huius mundi eijcietur foras, tanquam prius foras eiectus non fuisset?

Solutio. Solutio huius ex superioribus patet: Aliud est enim quod hic futurũ prænuntiatur, aliud quod antè factum fuerat. Quod olim in pauciſsimis, & non per totum mundum factum est, hoc nũc per Dominum Iesum in toto mundo factum est, in linguis & nationibus Gentium omnibus. Priusquam Christus in carnem veniret, in tenebris idololatriæ erant totius terræ regna, in sola Iudæa, quæ minima erat Asiæ portio, vbi notus erat Deus Abraham, regnum Dei erat congregatum in vnam rempublicam imbutam & gubernatam diuinis legibus, & sacramentis signi- D ficantibus & promittentibus Christum Dominum. Postquàm autem Christus venit in carnem, viderunt omnes fines terræ salutare Dei. Vnde Saluator dicens, Nunc iudicium est mundi, intelligit nunc iudicium salutis instare per vniuersum mundum inter Gentes vsq; ad vltimum terræ habitabilis. Deinde priusquam veniret Christus, erat diabolo potestas trahendi ad inferos omnem hominem, etiam quantumuis iustum, quæ potestas ablata est diabolo in Christi morte. Ex his patet qua ratione Paulus Apostolus tempus totũ postquam Christus venit in carnem, appellat tempus gratiæ, tempus acceptabile, & diem salutis: hoc enim dicit, non propterea quòd ante aduentum eius non fuerit gratia, sed quòd non tanta fuerit, non tam latè dispersa, non tam copiosa, non talis quæ homines iustos hinc demigrantes ab inferno & potestate diaboli prorsus faceret immunes, & mox ad cælum prouehere posset, donec veniret Christus in lege promissus, qui inferni clauſtra penetrans, & ianuam cælestis regni reserans, auferret à diabolo potestatem illam

A illam. Iam verò si dixerit, Quomodo Christus bellator fortis vicit pro nobis mortem, quæ adhuc prævalet vniuersis? Neque enim est homo in terra, qui viuat, & non videat mortem. Item si per Christum bellatorem victum est peccatum, quomodo adhuc peccatum habitat in nobis? qua ratione præliandum est nobis? Si culpam terreni parentis euasimus, cur adhuc eiusdem culpæ supplicia sentimus, iam liberati per Christum Dominum? Deinde si per Christum victum & mortuum est peccatum in omnibus credentibus in ipsum, qua ratione omnes homines in hac vita per gratiam iustificati, adhuc manent sub dura necessitate habendi peccatum, & sub dura seruitute aliquando peccandi? Responsio patet ex supradictis ex sententia Pauli Apostoli dicentis, Sicut per vnum hominem Adã mors, ita & per vnum hominem Christum, resurrectio mortuorum. Ex quo cõsequens est Christum liberasse nos à morte, non vt temporalem mortem non sentiamus, sed
B vt per temporalem mortem transeamus ad resurrectionis gloriam in vitam sempiternam. Et ita per Christum planè victa est mors, dum ex miseria mortis, quæ fuisset sempiterna, iam liberati sanguine Christi, sumus trãsferendi per tẽporalem mortem in vitam æternam. Victoria mortis super corpora hominum in Christo morientium est temporalis. Victoria autem nostra per Iesum in resurrectionis gloria, est sempiterna, sicut & ipse Paulus ait, Cùm mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est, Absorpta est mors in victoria: quæ sanè victoria ad resurrectionis gloriam non extitisset, si Christus mortuus non fuisset. Christus autem mortuus non fuisset, si mors nostra non fuisset. Non fuisset autem vlla mors nostra, si non extitisset vlla peccati in nobis culpa: & ita mors Christi, est mors mortis nostræ, quemadmodum signanter legitur apud Oseam prophetam,
C Ero mors tua ô mors, Ero morsus tuus inferne, Oseæ decimotertio. Qui sanè propheticus sermo sub primo aduentu Christi descendentis ad inferos, ex parte fuit completus, sed & iuxta Pauli interpretationẽ prorsus implebitur, cùm Christus tradiderit totum regnum suum Deo patri per resurrectionis gloriam, plena pace securum. Tunc erit vox insultantium morti, Vbi est nũc mors victoria tua? Tanquam dicat, O mors amplius ne glorieris, quia non amplius oppugnabis nos: sed Deo gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum dominũ nostrum. Interim tamen dum sumus in hac vita, tam lex carnis habitãs in membris nostris, quàm mors hæc temporalis, ex prouida Dei dispensatione sunt nobis imposita, vt ipla sit nobis non tam baculus diuinæ iræ in iugem rememorationem culpæ perpetratæ, quàm virga disciplinæ, quæ superbiam terræ & cineris corrigens, docet nos humiliari sub potenti manu Dei. De dura verò necessitate habẽdi peccatum, & de seruitute aliquando peccandi, permanente in omni homine, donec vixerit
D in hoc mortali corpore, dicetur infra latius, cùm tractabitur de potestate liberi arbitrij post Adæ peccatum. Hactenus de bello, & bellandi modis, & de spolijs, & de armis, & de victoria Christi bellatoris fortis, & de iudicio, & de iudice coram quo, & de personis inter quas fuit controuersia, dicta sufficiant.

Alię obiectiones.

Solutio.

1. Cor. 15. g.

1. Cor. 15. d.

SEQVITVR *huius capituli pars secunda, qua demonstratur in operibus redemptionis esse lotionem, purgationem, sanationem, viuificationem, illuminationem: & diuiditur in duo membra.*

IAm videndum est, quemadmodum liberatio à peccatis per Christum Dominum nobis impensa, iusta ratione vocetur lotio & purgatio: & quonam modo Christus dicatur abluisse peccata nostra in sanguine suo: & quales res sint in anima peccatoris maculæ & vulnera, quæ remanent, transeunte actu peccati, di-

/e luenda

luenda aut sananda Christi sanguine: & quonam pacto simul stare valeat, hanc liberationem à peccatis esse mundationem & sanationem, illuminationem, & simul viuificationem, seu resuscitationem à morte. Et viderentur forsitan hæc simul stare non posse. Nam corporeus Christi sanguis semel in cruce effusus, non potest peruenire ad animas nostras, quippe qui iam à Christo recollectus est in corpore eius glorioso. Deinde Christus suo sanguine diluit peccata nostra: aut hoc fecit dum pendebat in cruce, & hoc non, quia tunc nondum eramus: aut hoc iam quotidie facit, dum peccata remittit, & hoc videtur stare non posse, quia iam non amplius effundit suum sanguinem pro nobis. Deinde si liberatio à peccatis in nobis sit purgatio, aut sanatio, quo pacto poterit esse viuificatio? nam quod mundatur & sanatur nondum est mortuum, non viuificatur autem nisi quod fuerat mortuum. A

Pro quorum intellectu sciendum est omnia hæc non carnaliter, sed spiritualiter esse accipienda. Neq; enim huiusmodi ablutio, qua diluuntur peccatorum maculæ per Christi sanguinem, sic est accipienda, quemadmodum ea quæ in corpore est lotio per aquam aut lixiuium: sed specialiter secundum metaphoram est intelligenda. Quod vt facilius intelligamus, ex corporalibus in spiritualia ascendamus. Ex scripturis sacris discimus animam, dum peccat, fieri pollutam seu maculatam, vulneratam & ream, ita vt etiam ipsa, transeunte actu peccati, dicatur esse in peccato, & habere peccatum, maneréque vulnerata, infirma, polluta & rea, Deoque inimica. Hæc enim sunt, quæ passim in scripturis legimus. Ad hæc igitur salubriter intelligendum, sciendum quòd peccatum in se, secundum rationem formalem, quemadmodum hic accipimus, est malum culpæ: quod nihil est aliud, quàm deuiatio à legis rectitudine: sicuti peccare, est à lege deuiare. B

Peccatum quid.

Dicitur autem deuiare, quasi à via recta declinare. Voluntas peccati deuiat, dum secundum actionem aliquam, vel omissionem, aut negligentiam difformiter sese habet ad legem Dei. Quibus fit vt omne peccatum sit auersio quædam rationalis creaturæ voluntariè recedentis, auertentis, seu elongantis sese à Deo. Auertit autem anima se à Deo, receditque ab illo, non semper per actum mentis Deum cogitantis, sed interdum etiam nihil de Deo, vel illius lege cogitans: velut dum vel negligit habere Deum in cogitatione sua, vel incrassatur, terreníque immergitur. Vnde hæc deuiatio in sacris literis appellatur error. De quo Propheta, Mandatis, inquit, tuis non erraui. Item, Dixi, semper hi errãt corde. Erraui sicut ouis quæ perijt. Secundum hunc errandi modum impij dixerunt Sapientiæ sexto, Errauimus à via veritatis. Sic errant omnes, qui operantur iniquitatem. Quemadmodum in voluntate, aut operante, aut omittente seu negligente aliquid contra Dei legem, est actualis deuiatio à norma legis diuinæ voluntatis, secundum quam deuiationem anima denominatur peccans, seu deuians à lege iusta, seu actu peccare, & actu sese auertere, aut elongare, seu alienare à Deo: Ita & actu peccati seu omissione actuali transeunte, remanet deuiatio quædam habitualis, secundum quam is qui peccauit dicitur esse deuius seu remotus à via salutis, & esse auersus à Deo, seu alienatus, & longè factus ab illo, & manere in peccatis, & habere peccata, quæ, vt inquiunt Cyprianus & Augustinus, alio nomine in scripturis vocantur debita. Vnde etiam homo dum dormit, nihil malè agens, ex priori auersione actuali manet spiritualiter elongatus à Deo, donec pœnitendo rursum conuertatur, accedat & properet ad Dominum Deum suum. Quemadmodum enim filius, qui recedit à domo patris sui, quo magis ac magis longè fuerit progressus, eo magis ac magis fit remotus, manétque à paterna domo elongatus, etiam si cesset a motu: Ita & peccator dum peccat, sese auertit à Deo, facitque se longè C D

Psalm. 118. Psalm. 94.

A longè esse ab ipso, manétq; alienatus à Deo. Neque propterea desinit esse auersus, aut remotus ab illo, quòd iam cessetab actu peccati: quemadmodum neque filius desinit esse elongatus à patre, propterea quòd sistens gradum non longius in via progreditur. Quamuis autem anima plerumque recedit à Deo nihil cogitans de illo, non tamen redit vnquam ad ipsum, neq; propinquat ipsi, neque conuertitur ad Dominum Deum suum, nisi fidei cogitatu, & interioris hominis facie versa in ipsum. Sic igitur ex corporalium rerum similitudinibus spiritualia declarantes, dicimus animam peccatricem ex peccato semel perpetrato manere auersam, elongatam, ac remotam à Deo, donec ipsa cælitus attracta, pœnitendo rursus conuertatur, accedat, & properet ad Dominum Deum suum. Quemadmodum animæ peccantis discessus à Deo non secundum limitationem loci est accipiendus (quis enim fugiẽdo possit longius fieri à Deo, cuius præsentia replet cælum & terram?)
B sed spiritualiter secundum actionem aut negligentiam voluntatis, viam ad Deum deserentis: Ita & reditus ipse ad Deum fit non secundum locum passibus corporis, sed secundum spiritum affectibus mentis de peccato suo pœnitentis, & sese rursus Deo vnientis.

Secundò sciendum est, quòd hæc deuiatio, inordinatio, aut peruersitas animæ sese auertentis à Deo (cùm sit obstaculum excludens gratiam vnientem animam suo fini beatifico, à quo anima habet esse & viuere) multa secum affert mala, quæ sunt ipsius peccati effectus & supplicia. Huiuscemodi sunt maculæ seu deformitates, vulnera seu infirmitates, & reatus. Hæc enim sunt quæ leguntur in scripturis sacris. De macula ex peccato derelicta patet. Propheta interrogans, Quis habitabit in tabernaculo tuo? respondet, Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam. Et alibi scriptura inquit, Beatus dives, qui inuẽtus est sine macula. Item, Beati immaculati in via. Christus exhibebit Ecclesiam suam sine macula & ruga. Maculas peccatorum in anima ex similitudinibus rerum corporalium possumus intelligere. Quemadmodum enim candidum linteum ex suprapositio sibi luto maculatur: ita & rationalis anima sub Deo nobilissima creatura ex suprapositia sibi nube peccati inquinatur, obtenebratur, & obscuratur. Et quemadmodum in corporalibus rebus fit contactus ex commistione corporum, quæ secundum locum sibi sunt contigua: ita & in anima fit contactus animæ per amorẽ, consensum, aut complacentiam in rem aliquam. Item quemadmodum ex contactu corporum derelinquitur macula in corpore, etiam contactu transeunte, corpore videlicet fœtido iam separato à candido: Ita & ex contactu animæ auertentis se à Deo, & iungentis sese rei temporali per amorem & complacentiam, in anima relinquitur macula, etiam transacto consensu, & actuali complacentia. Vnde ipsa anima ra-
D tionalis condita est ad Dei imaginem & similitudinem, vt in illo solo quiescat, illi sese iungat tanquam optimo suo thesauro, illique immoretur tanquam fini suo beatifico. Et ideo dum ipsa sese auertit à Deo, in carnalia & caduca sese deijciens, iam suæ dignitatis conditionem dehonestat, & fornicando à Deo vero suo sponso, sese coram Deo & angelis eius facit infamem, dum cælestibus, sempiternis, atq; dignissimis rebus neglectis, sese immergit vilioribus, sese sociat rebus perituris atque caducis, quibus iam carnalis brutalisque effecta quodammodo maculatur, & quo magis illis sese immergit, hoc magis recedens à diuina lege, magis inquinatur. Non quòd ea, quæ foris sunt in mundo visibilia, vllis actionibus valeant in anima generare maculas, sed quòd anima ipsa sese inquinat & maculat, dum semetipsam illis per amorem copulat. Hactenus de maculis.

Pſalm. 14.

C

Eccle 31 à. Pſalm 118. Ephes. 5 f.

Similitudines à corporalibus.

Iam de vulneribus & morbis spiritualibus videamus. Patẽt hæc ex multis scripturæ locis. Non est sanitas, inquit Propheta, in carne mea, infirmus sum, sana me

De vulneribus animæ. Pſal. 37, & 6.

Domine, quoniam conturbata sunt omnia ossa mea. Item Isaias de huiuscemodi A
spirituali languore, & vulneribus animæ loquitur, Omne caput languidum, & omne cor mœrens: à planta pedis vsq; ad verticem non est in eo sanitas. Vulnus, & liuor, & plaga tumens, non est circumligata, nec curata medicamine, neq; fota oleo. Hactenus ille, capite 1, docens per metaphoram, quòd à principibus vsque ad extremam plebem, à doctoribus vsq; ad imperitum vulgus, omnis anima sit ex peccatis vulnerata: quod & passim insinuat scriptura, docens animam ex peccatis factam esse ægram & infirmam, & omnia eius ossa esse conturbata & infirmata, intelligens ossa animæ esse vires illius, quales sunt appetitus, ratio, voluntas. Quas animæ vires sic esse per peccatum vitiatas, docuit & ipse Christus in Euangelica parabola, qua dicitur, Homo quidam descendens ab Ierusalem in Iericho, incidit in latrones, & vulneratus semiuiuus derelinquitur: de quibus alibi latius.

Nunc autẽ sufficiat vulnera hæc & morbos in anima ex vulneribus corporum B
Similitudo à corporalibus. considerare. Quemadmodum corpus ægrum & vulneratum est, dum membra & vires à suo naturali ordine ita destituuntur, vt non valeant, sicuti integritati naturæ congruit, suis fungi officijs in bonum ipsius corporis: Ita & suo modo accipienda sunt animarum vulnera atque infirmitates, quibus videlicet animæ vires sunt minus habiles, minúsque aptæ ad fungendum suis officijs in bonum ipsius animæ, quod est rectè in lege Dei viuere, & adhærere Deo suo beatifico bono. Huiusmodi vulnera sunt quatuor, videlicet ignorantia seu error viæ salutis in ratione, pronitas ad fruendum visibilibus rebus in voluntate, infirmitas in vi irascitiua, pronitas concupiscendi secundum legem carnis contra legem mentis. His autem vulneribus omnibus totam humanam naturam esse ex peccato primi parentis vulneratam, est ex scripturis manifestissimum. Hactenus de vulneribus animæ, quæ C
longè latéque declarantur in libro de natura & gratia.

De reatu peccati multis in locis scriptura loquitur, cùm dicitur, eum qui tale vel tale quid fecerit, reum fieri gehennæ ignis, aut reum mortis, vel æterni delicti, reum corporis & sanguinis Domini. Sicut transeũte opere bono, manet meritum bonum, seu dignitas præmij: ita transeunte opere malo, manet homo dignus supReatus peccati quid. plicio. Reatus itaque est, per quem anima est rea seu digna, quæ puniatur pro perpetrato peccato: qui sanè reatus secundum aliquam sui speciem potest remanere etiã in eo, qui amicus est factus ex inimico, & in gratiam Deo recõciliatus. Quem-
Alia similitudo. admodum enim in delictis huius temporalis vitæ, ciuis quispiam offensor culpam suam agnoscens, plerumque recipitur in gratiam principis, habentis dominium ciuitatis, & tollentis reatum pœnæ exterminantis, siue reatum pœnæ extremi supplicij, sed non reatum pœnæ corrigentis seu castigantis: Sic & apud Deum gratia, qua reconciliamur per Christum Dominum, tollit inimicitiam Dei, auersionem D
& maculas, sed non tollit semper reatum disciplinæ. Quemadmodum bonus pater castigat filium redeuntem quem diligit: ita & Deus pater noster misericors, castigat omnem filium quem recipit. Hactenus de ratione formali peccati, & de maculis, vulneribus, & peccatoris reatibus.

Pro maiori declaratione istorum aliquot adijciemus sententias.

Sententia prima. Prima: Quemadmodum anima eatenus peccat, quatenus à rectitudine legis deuiat, & quo magis ac magis deuiauerit, hoc magis peccare dicitur: ita & eadem anima sese maculat, coinquinat, obscurat, & obtenebrat, quatenus obstaculum vel impedimentum inter sese, & lumen diuinum interponit. Quemadmodum vmbra efficitur per interpositionem nubis inter solem & terram, Ita vmbra quædam fit in anima per interpositionem peccati inter Deum & animam. Quodlibet

peccatum

A peccatum est quoddam gratiæ impedimentum, seu obstaculum impediens, ne super ipsam effulgeat diuinæ lucis radius: & ideo quodlibet efficit in anima suam maculam: quibus fit, vt tot habeat anima maculas, quot culpas. Et quemadmodum transeunte actu peccati, manet culpa: ita & transeunte actu peccati, anima remanet polluta & immunda, sicuti fuerat in ipso actu peccati: quia ita est per dissimilitudinem longè à Deo, qui est candor & munditia mentis, sicut fuerat dum peccatum primùm esset completum: & sicuti manet auersa, ita & remanet maculata & obscurata, donec reuertatur ad dominum suum, vt rursus candore diuinæ gratiæ illustretur.

Sententia secunda.

Sententia secunda: Quamuis rationalis anima inpræsentiarum sentiat vulnera ex peccato primi parentis derelicta in vniuerso genere humano: tam in corpore, patiens varias imbecillitates & mortem: quàm in anima, percipiēs in se legem
B quandam carnalem repugnantem legi mentis: neq; vulnera tamen, neq; maculas vllas ex peccatis propriis actu perpetratis derelictas, sic percipit aut sentit in sese. Sed hæc omnia reseruātur manifestanda in die Domini, cùm illuminabuntur abscondita tenebrarum: dum & singulæ culpæ, quæ transeuntibus transgressionibus manserunt, singulæq; earum maculæ, ceu notæ quædam infamiæ & dedecoris, videbuntur apertè, tam ab anima ipsa, quàm ab ipsis angelis Dei, nisi hic fuerint dilutæ Christi sanguine. Videbuntur, inquam, nō quemadmodum lux & candor, sed quemadmodum absentia lucis, hoc est, quemadmodum vmbræ, obscuritates, & tenebræ cernuntur oculis corporis. Vnde & ratione congrua ipsa peccata appellantur tenebrarum abscondita. 1. Cor. 4. a.

Sententia tertia.

Sententia tertia: Quamuis omne peccatū naturæ noceat, per nullum tamen
C peccatum natura humana sic est in deterius mutata, quēadmodum duorum primorum hominum peccato est vitiata. Verūtamen quodlibet etiam in alio homine mortale peccatum nocere peccanti hinc est manifestum, quia quodlibet cùm sit gratiæ obstaculum, non solummodo gratiam excludit, sed & animam debilitat, infirmat, & vulnerat, faciens illam minus habilem, magisque indignam ad gratiæ susceptionem. de quibus latius in libro de natura & gratia.

Sententia quarta.

Quarta sententia ex superioribus consideranda: Aliud est peccare, aliud habere peccatum seu culpam. Nam qui peccauit, desistens ab actu peccati, culpam habet, & culpabilis coram Deo manet, donec per gratiā Dei conuertendo cor suum ad ipsum propinquior ei fiat. Aliud insuper peccati culpa seu malitia, aliud peccati macula, aliud peccati vulnus, seu infirmitas ex peccato derelicta, aliud reatus pœnæ propter peccatum debitæ. Item aliud priuatio seu carentia gratiæ, aliud culpa. Aliud proinde est carere gratia, seu non habere gratiam, aliud habere cul-
D pam. Carere gratia in se consideratum, neque est peccatum, neque est habere peccatum, neque est pœna peccati, in eo qui neque gratiam à Deo vnquam accepit, neque se ad illam habendam indignum fecit. Voluntariè autem facere aut omittere, quo ipse operans vel omittens efficitur & indignus gratia, & dignus pœna, est iam peccare seu deuiare à Deo, seu à lege diuinæ voluntatis. Vnde consequens est, quòd hominem habere peccatum seu culpam, est ipsum tale quid fecisse vel omisisse, secundum quod actu adhuc manet elongatus, alienus, auersus, seu remotus à Deo. Quòd si tale quid fecerit, sed non amplius secundum illud manet alienus seu auersus à Deo, iam non amplius habet illius facti culpam, veluti dum iam reuersus, & per gratiam factus est propinquus Deo, stās in via recta ad Dominum Deum suum. Et quia omnis natura, tam angelica, quàm humana, ab initio condita est vel in gratia, vel in tali perfectione, qua sese poterat ad gratiam desuper accipiendam accommodare, vel saltem sese ad illam suscipiendam facere non indi-

Peccare, & habere peccatum vel culpam, & carere gratia differunt.

gnam, & non minus habilem: consequens est, quòd in omni rationali creatura, A
carentia gratiæ, iam sit pœna originalis vel actualis culpæ, quæ orta est ex eo quòd ipsa creatura, vel gratiam semel acceptam recedendo à Dei lege abiecerit, vel se ad illam accipiendam non accommodauerit. Proinde quamuis culpa non sit nunc essentialiter priuatio gratiæ, ipsa tamen est causa priuationis illius, seu mortis animæ. Causam dico, tanquam obstaculum interpositum inter Deum & animam. Vnde consequens est, quòd tali stante creaturarum conditione, qualis est nunc in omni anima rationali, priuatio gratiæ est mors animæ. Animam quoque esse priuatam gratia, est animam spiritualiter esse mortuam, hoc est, spirituali sua vita esse destitutam. Deus enim per spiritum gratiæ viuificantem inhabitans animam, est spiritualis vita animæ.

Sententia quinta. Deus non est author peccati.

Sententia quinta declarans Deum non esse authorem peccati: Deus quamuis sit omnium rerum, omnium actionum & motuum generalis effector, non tamen B
est culpæ seu malitiæ peccati author. Motum voluntatis humanæ volentis adulterium & ipsam commixtionem carnalem, ipse quidem Deus efficit tanquam vniuersalis causa, quia impossibile est creaturam agere, non cooperante creatore: sed ipse Deus secundum illum motum prauum neq; peccat, neq; à lege vlla, aut iustitiæ regula deuiat, neq; ipse per motũ illum vllo modo deficit ab amore summi boni, quod est ipse idem, neque ipse secundum motum illum prauum fruitur adultera, neq; eum operatur ea intentione, vt hoc ipso sua fruatur creatura: nam ipse sibi soli sufficiens, seipso contentus, seipso fruitur semper. Vnde motus ille hominis malus neque nocet Deo, neque lædit illum. Si peccaueris, inquit Propheta, quid nocebis ei? Et si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra illum? Si iustè egeris, quid dabis ei? aut quid de manu tua accipiet? Rationalis autem C
creatura eligens carnalem hanc commixtionem, in illa quærit carnalem suam voluptatem: a Deo recedit, & carnali voluptati se immergit atque inebriat, animamq; suam conditam ad Dei imaginem, vt illo solo fruatur, brutalem & carnalem facit. Carnalis itaque voluptas cùm sit res à Deo creatore, non est in se mala, sed malum est rationali animæ sese inebriare voluptate, à Deóque recedere. Venenum, quod est naturale bonum serpenti, est malum & perniciosum homini illud comedenti. Ita & carnalis voluptas, quæ est naturale bonum appetitui carnalis sensus, mala est & pernicioſa rationali voluntati. De his in alijs latius.

Iob 35.b.

Sententia sexta.

Quomodo tollatur peccatum, & per quem.

Sententia sexta: Intellectis superiorum nominum interpretationibus, facilius patere potest, quid sit tollere seu auferre peccata, quid diluere peccatorum maculas atque reatus, quid item sanare vulnera ex peccatis derelicta, quid viuificare & illuminare. Nam si peccare est voluntariè recedere à Deo, & peccasse est recessisse, & elongatum esse ab ipso, consequens est peccatum non tolli, nisi per reditum D
seu accessum, quo anima ipsa quæ fuerit elongata, fiat Deo propinqua. Et quia huiusce modi accessus, quo anima sic fiat Deo propinqua, vt mereatur esse gloriæ æternæ diuinitatis particeps, fieri non potest, nisi Deus ipse offensus misereri dignetur illius, quæ per peccatum sic facta est rea, vt perpetuò maneat à consortio Dei aliena: hinc est quòd culpa voluntatis sic sese à Deo auertentis, tolli non potest, nisi per gratiam Dei pro sua misericordia huiusce modi culpam remittentis. Vnde etiam rationalis creatura immunis ab omni peccato, veluti Adam sub innocentiæ statu, non poterat absque auxilio gratiæ Deo sic appropinquare, vt mereretur accipere gloriam sempiternæ deitatis: quanto magis nunc homo propter impedimentum seu obstaculum peccati inter Deum & animam interpositum indiget gratia diuinæ bonitatis?

Sententia septima.

Sententia septima: Peccatum, quod est ipsius gratiæ obstaculum, non solum-

modo

A modo excludit gratiam, sed & infirmat & vulnerat atque debilitat naturam, non quidem destructis naturalibus potentijs, sed ipsis labefactatis, imminutis, & debilitatis naturali suo vigore. Anima quo magis immergit sese terrenis, hoc magis sese à suo fine beatifico elongat: & quanto magis sese elongat, tanto magis indigna fit Deo, tantóque minus habilis, vt fiat propinqua termino, seu fini suo beatifico. Fit autem anima per plura peccata minus habilis ad assequutionem gratiæ & gloriæ, propter plura apposita impedimenta, quibus in eadem anima ratio ad cogitandum ea quæ Dei sunt, magis hebescit, magisque indurescit ad bonum diuinæ charitatis voluntas, magis accrescit bene viuendi difficultas, magis exardescit concupiscentia. Verum tamen est, quòd etsi naturale rationalis animæ bonum, quod est habilitas seu capacitas gratiæ ac gloriæ diuinitatis sempiternæ, possit per peccatum semper diminui, dum adijciuntur peccata peccatis: non ta- Peccatum excluſa gratia debilitat naturã.

B men potest totaliter tolli vnquam, neque per vllam peccatorum multitudinem, neque per vllius peccati grauitatem, quia non minuitur per vllius partis ablationem, sed per incuruationem seu elongationem à bono, in quo est ipsa habilitas seu aptitudo. Vnde Propheta, Longè à peccatoribus salus. A lege autem tua longè facti sunt. Potest autem is qui longè est à Deo, magis elongatus & remotus fieri ab ipso. Et inde iam patet falsam esse eorum sententiam, qui dixerunt omnia peccata esse paria. Nam quamuis omne peccatum mortale sit mors animæ, & priuatio seu obstaculum gratiæ, nihil de eadem gratia relinquens in ipsa: neque vna mors sit maior alia, neque vna cæcitas maior alia: Vnum tamen peccatum est maius alio, eo quòd per vnum peccatum magis quàm per aliud anima sese remotam facit à Deo, magisque à recta iustitiæ norma elongatur. Psalm. 118. Peccata non esse paria.

C Sententia octaua: Quamuis gratia & beatitudo sunt supra naturam rationalis creaturæ, quæ neque gratiam, neque spiritum sanctificantem ad vitam æternam, neque visionem Dei beatificantis habere potest ab alio, quàm à solo Deo: habilitates tamen seu aptitudines ad accipiendum huiusmodi dotes in omnibus animæ viribus sunt secundum naturam rationalis creaturæ. Per intellectum rationalis anima habilis est habere fidem, & videre Deum facie ad faciem: per voluntatem habilis est frui illo iam clarè viso. Quemadmodum crystallus, aer, cæteráque id genus corpora, non ex sese candorem habent, neque secundum naturam sunt lucida & candida: sed sunt corpora, quæ ex contactu solaris luminis fiunt illustria, illuminata, & candida: quamuis secundum naturam sint apta atque habilia ad suscipiendum lumen & candorem: ita & rationalis creatura secundum naturam neque habet, neque habere potest gratiam & gloriam sempiternæ diuinitatis: secundum naturam tamen manet gratiæ & beatitudinis semper susceptibilis. *Sententia octaua.*

D Hoc est quod dicunt Augustinus, Ambrosius, cæteriq; sancti ex scripturis sacris, Posse habere fidem, & charitatem, & beatitudinem, naturæ esse hominum: habere autem gratiam & fidem, & beatitudinem, gratiæ est fidelium. Sed de his in libro de natura & gratia latius.

Sequitur secundum huius partis membrum, in quo declaratur liberatio per Christum facta esse per modum lotionis, purgationis, sanationis, illuminationis, & viuificationis.

AD intelligendum autem quonam pacto liberatio facta per dominum nostrum Christum, fiat per modum lotionis seu purgationis, sanationis, illuminationis, & viuificationis, operæpretium est aliquot propositiones considerare.

Prima propositio: Peccatum quatenus dicitur macula, vel secũ afferre maculam, cõgrua ratione dicitur tolli per viã lotionis seu purgationis: quatenus autem *Prima propositio.*

secum dicitur afferre morbum spiritualem & vulnera, cõgrua ratione dicitur tolli per sanationem & medicinam. Peccatum verò, quatenus dicitur mors animæ, vel secum afferre mortem, congrua ratione dicitur tolli viuificatione seu resuscitatione, largiendo vitam: quatenus verò dicitur tenebræ, vel secum afferre tenebras, dicitur tolli illuminatione seu spiritualis luminis immissione. Secũda propositio: Quia totus effectus operum redẽptionis humani generis est tollere peccata, & restituere vitam æternam, quæ per peccatum erat amissa, ideo primũ oportet intelligere, quid sit tollere peccata. Ex superioribus patet, quòd peccare est à Deo seu lege Dei recedere: & qui iam recessit, manet ab ipso remotus, potest nihilominus adhuc abire remotior. Quemadmodum autem elongatio corporum, secundum loci distantiam separatorum à se inuicem, non tollitur, nisi secundum loci mutationem accedat alterum ad alterum: Ita & hac in re auersio seu recessus humanæ voluntatis à Deo, non tollitur, nisi mutatione eiusdem voluntatis redeuntis, ac sese conuertentis ad Dominum Deum suum, & elongantis sese, atque auertentis ab omnibus huius mundi illecebris, à cogitationibus peruersis, prauisq; desiderijs: neq; enim ad Deum conuertit cor suum, qui sese adhuc terrenis immergit. Et quia huiusmodi conuersio seu accessio, qua voluntas (abnegatis visibilibus huius mundi bonis) ad Dominum Deum suum accedit, & id quidem tam dignè, vt & ipse Deus dignetur sese iungere eidem animæ redeunti, fieri non potest nisi per mediatorẽ Iesum, quem solum Deus ipse secundum suam misericordiam humano generi iam perdito constituit viam vnicam veniendi ad se: Idcirco nemo potest iam venire ad Deum, propinquúsq; fieri ipsi, nisi arbitrum, seu patronum sibi medium habeat eundem Dominum Iesum: qui causam humani generis in se suscepit, pacémq; composuit inter Deum & homines, quotquot per spiritum fidei in ipsum participes fuerint sanguinis illius, passionis, & mortis eius. Quibus consideratis, patet & Deum & Christum hominem, & effusionem sanguinis eius tollere peccata. Pro cuius intellectu sit hæc propositio tertia: Peccata mundi peccatorúmq; maculas tollit tota diuinitas, pater, & filius, & spiritus sanctus: tollit etiam & diluit illa Christus secundum formam humanam: tollit item & passio Christi & sanguis: tollit & gratia diffusa per spiritum sanctum in cordibus nostris. Deus quidem, id est, trinitas tota tollit peccata & peccatorũ maculas, creando in anima sancti spiritus charismata, quibus liquescunt pereúntq; peccata: sicuti sol mane oriens tollit obscuritatem noctis, diffundens in aera lumen, quo pereunt tenebræ. Et quemadmodum sol non modò tenebras tollit, verum & per lumen diffusum in aere destruit in illo atque exsiccat omnem fœtidam nebulam, caliginosumque vaporem: sic & Deus per lumen gratiæ viuificans animam, incipit habitare in illa, pellitque ab ipsa cogitationes malas & voluntates peruersas atque rebelles. Christus autem secundum formam humanam tollit peccata, diluitque maculas eorum, non creando in anima quicquam (neque enim Christus secundum formam serui creator est) sed agendo apud totam trinitatem, vt illa dignetur largiri sancti spiritus charismata omnibus in se credentibus. Proinde ipse Christus secundum formam serui causam nostram in se suscipiens, seipsum totum pro nobis miseris peccatoribus reconciliandis offerens atque impendens vsque ad mortem, est causa gratiæ deletionisque peccati, quemadmodum mediator, reconciliator, & interpellator: cuius officium est non offensam remittere, sed remissionem apud eum qui offensus est procurare, satisfaciendo, aut supplicando, aut promerendo. Et quia officium istud reconciliationis egit Christus per carnem suam & sanguinem suum, ideo & caro & sanguis, velut instrumenta quædam, quibus ipse reconcilians nos Deo patri est vsus, suo quodam modo dicuntur diluere & tol-

Secunda propositio.

Tertia propositio.

Diuersimodè tollunt peccata Deus, Christus & passio, caro, ac sanguis ipsius, similiter fides & gratia.

A B C D

A & tollere noſtrorum peccatorum maculas. Propoſitio quarta: Ex his conſi- *Quarta pro*
deratis intelliguntur ſcripturæ ſacræ, quibus leguntur & peccata tolli, & iuſtitia *poſitio.*
noſtra eſſe à Deo per Ieſum Chriſtum, per fidem & gratiam, & per ſanguinem, &
per paſsionem, & per redemptionem. Ad Romanos tertio, & quinto, legimus
nos iuſtificatos per gratiam, per redemptionem, & habere acceſſum ad Deum
patrem per Ieſum Chriſtum per fidem. Per omnia iſta cùm legatur iuſtitia fieri
in nobis, in alia tamen & in alia ſignificatione intelligatur præpoſitio, per, eſſe ac-
cepta. Vnde ſol oriens tollit in aere tenebras, tollit & eas lumen ſolis, tollit item
eas, qui obſtaculum remouet, vtpote is qui feneſtram aperit, qua lumen ſolis in-
tret. Sic peccata, eorúmque maculas tollit Deus, tollit & eas gratia Dei diffuſa
in cordibus noſtris: & quia Chriſtus ſuo ſanguine, ſuáque paſsione vadem & prin
cipalem pro nobis fecit, in ſe ſuſcipiens peccata noſtra: ideo & ipſe Chriſtus ſan-
B guiſque eius & paſsio dicuntur abſtuliſſe peccata noſtra, eorúmque maculas.

Propoſitio quinta: Paſsio olim in cruce tollebat peccata noſtra: tollebat, in- *Quinta pro*
quam, tanquam opus meritorium remiſsionis peccati. Sic & ſanguis Chriſti olim *poſitio.*
in cruce effuſus etiam nunc lauat à peccatis ſuis eos qui baptizantur: non quòd
paſsio illa aut ſanguinis effuſio ſemel in cruce facta, quæ iam tranſijt, ſit cauſa nunc
præſens, viſibiliter hæc agens in eis qui iam baptizantur: ſed quòd paſsio illa, ſan-
guiniſque effuſio fuerit tunc cauſa meritoria ſpiritualis gratiæ, quæ diffunditur in
animabus electorum, vſque in finem ſæculi. Quamuis itaq; ſanguis Chriſti neque
viſibiliter adſit, neque viſibiliter ſe iungat aut infundat homini qui iuſtificatur:
inuiſibiliter tamen adeſt non modò ſanguis, ſed & totus ipſe Chriſtus, per fidem,
ſpem, & charitatem inhabitans, poſsidens, & gubernans animam, quæ per gra-
C tiam Chriſti conuerſa ad Dominum Deum ſuum, mirabili quodam & ineffabili
modo facta eſt ſpiritus ſancti templum, habitaculum Domini noſtri Ieſu Chri-
ſti, ſed & totius trinitatis: quemadmodum ipſe Chriſtus ait, Pater meus diliget
eum, & ad eum veniemus, & manſionem apud eum faciemus. Ipſe Chriſtus ſe-
cundum ſuæ diuinitatis præſentiam nuſquam abeſt: ſecundum autem humani-
tatem ſuam, ſecundum corpus & ſanguinem ſuum corporaliter reſidens in cælo,
etiam inuiſibiliter præſens eſt, vbicumque voluerit. Illic eſt Chriſtus potentia &
virtute, vbi eſt tota eius virtus & poteſtas, quæ eſt ſpiritus ſanctus, imò tota diuini-
tas replens orbem terrarum. Vnde ipſe ait, Vbi ſunt duo vel tres congregati in Matth. 18. c.
nomine meo, illic ego ſum in medio eorum. Sed nihil prodeſt realis ipſius præſen
tia, ſi non adſit ſpiritualis eius gratia. Propoſitio ſexta: Aliud eſt de cauſa, quæ *Sexta pro-*
producendo ſeu efficiendo eſt cauſa rei: Aliud de cauſa, quæ ſolum promerendo *poſitio.*
eſt alicuius rei cauſa. Poteſt enim opus eſſe meritorium alicuius effectus longè
D poſt futuri, poteſt inſuper eſſe meritorium alicuius effectus longè antecedentis:
quemadmodum paſsio Chriſti fuerat meritoria gratię quam habuit Adam. Quòd
autem dicitur omne meritum eſſe prius præmio, intelligitur ipſum ſecundum or
dinem vel naturę vel temporis eſſe prius. Vnde conſequens eſt præmium aliquod
ſecundum tempus eſſe prius merito, omne tamen præmium dari propter meri-
tum, vel vt exhibitũ, vt vt præuiſum. Septima propoſitio: Et ex his poſſumus *Septima*
conſiderare, Chriſtum ſuo ſanguine tollere peccata peculiari quodam modo, per *propoſitio.*
modum videlicet lotionis. Quemadmodum is qui lauat, ſordida quæque tollit &
purgat per aquam & lixiuium: ita & Chriſtus purgat animas, dum per effuſio-
nem ſanguinis ſui, apud patrem meruit ipſis aquam quandam ſpiritus diffuſam in
cordibus eorum. Vnde Propheta, Erit fons patens domui Dauid in ablutionem Zach. 13. a.
menſtruatæ. & apud Iſaiam, In die illa haurietis aquas in gaudio de fontibus ſal- Iſaiæ 12. a.
uatoris. Hanc aquam hauſerunt Chriſtiani omnes regenerati in Chriſto Ieſu,

a abluti

abluti per sanguinem Christi, quemadmodum ait Apostolus, Hæc aliquando fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis per nomen domini nostri Iesu Christi, & per spiritum Dei nostri: primæ ad Corinthios sexto. Per duas res dixit nos ablutos esse & sanctificatos, per Iesum Christum, & per spiritum sanctum: vt Iesus ipse secundum formam humanam intimaretur esse causa media, & spiritus sanctus diffusus in cordibus nostris, secũdum charismata propter Christi meritum nobis ab ipso data, indicaretur tanquam aqua purgans & sanctificans. A

Prouer.8.c.

Octaua propositio.

Propositio octaua: Spiritualis aqua qua Christus lauit peccata nostra, non est quemadmodum corporalis aqua, quæ lotione corporali fit sordida & immunda, sed quemadmodum candor lucis in se purissimus, emanans ab immenso fonte bonitatis. Christus per suum sanguinem, inquit Bernard. lauit nos à peccato, non quidem vt aqua diluens & sordes retinens, sed vt solis radius deficcans, & retinens puritatem. Est etenim Dei sapientia vbique attingens propter suam munditiem. Hunc in modum dicitur charitas operire seu tegere multitudinem peccatorum, non quemadmodum velamẽ tegit subiectum sibi corpus, sed quẽadmodum ignis extinguens atq; consumens frigus. Quemadmodum lumẽ à sole diffusum in aere, operit & tegit vmbras & obscuritates eius: sic gratia Christi tanquã lumen & candor igneus superinfusus animarum mentibus, delet in eis peccatorũ culpas & maculas, quæ tamen in anima peccante sunt accipiendæ, non tanquam qualitates aut habitus praui, aut dispositiones, sed tanquã priuationes ordinis cuiusdam ad Dominum Deum suum. Per quamlibet culpam priuatur anima quadam sua propinquitate ad Deum, & per quamlibet culpam magis alienata à Deo, dilabitur in ordinem quendam inferiorem, quo minus est habilis ad sanctam illam cum Deo vnionem, quæ fieri non potest, nisi per gratiam Christi mediatoris. Et ita gratia secundum quam anima coniungitur atq; vnitur Deo, diffusa in animam, diluit in illa culpas, earúmq; maculas. Culpas quidem, dum ab eadẽ anima tollit auersiones illas, seu elongationes, quibus anima semetipsam fecerat alienam, & elongatam à Domino Deo suo. Qui aliquando eratis, inquit Apost. longè, facti estis propè in sanguine Christi. Culparum autem maculas diluit, dum secundum illam gratiam, anima fit coniuncta Domino Deo suo, atque ita iam adhærens eidem Domino Deo suo, sic fit nitida & illustris, vt iam pereant in illa omnes peccatorum notæ seu infamiæ: in quibus ceu vmbris quibusdam derelictis ex diuersis culparum obstaculis, priuata erat natiuo suo nitore. Ex his igitur manifestum est liberationẽ hanc esse per viam lotionis, mundationis, seu purgationis: & id quidem propter effusionem pretiosi sanguinis Christi effusi in remissionem peccatorum: quæ tanè sanguinis effusio fuit deletionis peccatorum nostrorum meritoria causa: ad quam respiciens tota diuinitas, in lauacro sensibilis aquæ, inuisibiliter operatur in cordibus hominum inuisibilem ac spiritualem gratiam: quæ in scripturis sacris nunc aquæ, nunc rori, nunc pluuiæ, nunc luci inuenitur comparata. Secundum hunc intellectum loquitur Christus in vltima cœna, Hic est sanguis meus, qui pro vobis effundetur in remissionem peccatorum. Item Iohannes in prima sua canonica, Sanguis Christi emundat nos ab omni peccato. Et Apocal. 1, Lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. ¶ De sanatione, viuificatione, illuminatione. B C D

Sapient.7.d.

Ephes.2.c.

Matth.26.c.

1.Iohan.1.c.

Iam videamus quonã modo hæc liberatio per Christũ acta sit, per viam sanationis, viuificationis, & illuminationis. Pro quibus intelligendis sit hæc propositio 1.

Primâ propositio.

Aliud est peccatum, aliud mors animæ.

Ex superioribus considerandum est, aliud esse peccati culpam, aliud esse infirmitates, seu corruptiones vulnerum ex peccato seu culpa derelictas in anima: Aliud item esse peccatum in anima, aliud mortem in anima. Vnde secundum Apostolicam doctrinam ipsum peccatum non est mors, sed mortis causa, dicente Paulo,

A Paulo, per peccatum mors, ſupple intrauit in hunc mundum, ad Romanos quinto. Mors, inquam, tam animæ quàm corporis, vtraque enim in homine eſt ipſius peccati ſequela. Mors corporis, eſt priuatio animæ à corpore: Moritur homo, dū ſeparatur à corpore anima. Mors animæ, eſt in anima priuatio gratiæ, quæ eſt ſpiritualis animæ vita, ſecundum quam anima Deo tanquam fini ſuo beatifico adhæret atq; coniungitur. Peccatum autem cùm huiuſcemodi gratiam excludat atque impediat, ſitq; eiuſdem gratiæ obſtaculum atque impedimentum, conſequens eſt peccatum eſſe ſpiritualis mortis animæ cauſam. Secunda propoſitio ex ſuperioribus conſideranda: Peccatum non ſolummodo fuit excluſiuum gratiæ, ſed & nocuit omnibus animæ viribus. Quamuis enim anima humana per peccatum non perierit, manens eadem in ſua ſubſtantia, & in naturalibus ſuis potentijs, ſemper rationalis & capax gratiæ, ſempiternæq; gloriæ deitatis: ipſa tamen per peccatum *Secunda propoſitio.*

B ſpiritualiter mortua, ſeu priuata ſempiternæ vitæ gratia eſt, in omnibus ſuis viribus vulnerata, infirmata, debilitata. Quod luce clara poſſumus intueri, ſi ex ſuperioribus conſideremus, naturam humanam primitus fuiſſe à Deo inſtitutā in perfectione, ſecundum quā erat in facultate eius ſemper viuere, tam in corpore, quàm in anima: ſecundum quam item perfectionem & omnes animæ vires debitum ſuum habebant ordinem, voluntas, inquam, rationalis ſub Deo conditore ac beatificatore ſuo, cæteráq; omnia in homine ſub rationali voluntate: ſic videlicet, vt rationalis anima abſque vllo impedimento, abſq; vlla difficultate & obſtaculo, habilis eſſet in Deum ipſum aſcēdere: vt neq; ratio ſuper via ſalutis ad verum ſuum beatificum bonū eſſet vllo pacto aut cæca, aut cæcutiens, neq; voluntas eſſet prona ſeſe immergere carnali voluptati: dum neq; inſurgeret motus vllus carnis con-

C tra deſiderium mentis, neq; quicquam aut intus in corpore, aut foris in homine turbaret hunc ordinem pacis ac tranquillitatis. Per peccatum autem protoplaſti ordinem iſtum tranquillitatis & pacis perijſſe ab humano genere, eſt ex ſuperioribus manifeſtiſsimū, ſecundum ſcripturas tam veteris quàm noui teſtamenti, iuxta generalia fidei noſtrę documenta, à diuo Paulo iterum atq; iterum repetita: Sicuti 1.Cor.15 c.
in Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur. Sicuti per hominem mors, ita & per hominē reſurrectio mortuorum. Sicuti per vnum homi- Roma.5.b.
nem Adam peccatū intrauit in hūc mundū, & per peccatū mors, ita & per vnum hominē Chriſtū iuſtitia intrauit in hunc mūdum, & per iuſtitiā vita: & ſi quæ alia ſint teſtimonia, quæ declarant ipſum Adam dum peccauit, in totā ſuam ſtirpē miſiſſe mortem, & in ſeſe tanquā in radice vitiaſſe vniuerſos ſuos poſteros occulta tabe peccati cōcupiſcentiæ, neminémq; ex Adam naſci, niſi in peccato, filiū iræ, alienatum à Deo, vinculóq; damnationis obſtrictū: & neminem ex his maculis libe-

D rari, niſi renaſcendo per Chriſtū: quod tam incōcuſsè, inquit Auguſt. tenere debemus, vt ſciamus, eum qui hoc negauerit, nullo modo ad Chriſti fidē, & ad Dei gratiam pertinere. Ex his diligenter cōſideratis manifeſta eſt hæc tertia propoſitio: *Tertia propoſitio.*
Anima quia per peccatum facta eſt ſpiritualiter mortua, ſimul & cæca, infirma, & imbecillis: cōſequens eſt ſpiritualē mortem, ſimul & ſpiritualē infirmitatem ac cæcitatē ad bene viuendū, ſimul concurrere in eandē animā. Quamuis enim is qui ſecundū corpus eſt cæcus aut infirmus, nondū ſit mortuus, tamē qui propter peccatum ſecundū animā cæcus eſt aut infirmus, propter idem peccatū ſpiritualiter eſt mortuus: quia Deus qui per ſpiritualē gratiam ſuā inhabitās, eſt animæ vita, ſecundum huiuſcemodi ſpiritualem gratiam adeſſe poteſt & abeſſe vitæ noſtræ ſubſtantiali: quemadmodum & ipſe per gratiā ſuam eſt animæ caput, nō ſubſtantiale quidem, ſed aduentitium. Sicuti eſt per lumē fidei animæ rationalis oculus, qui ſecundum talis gratiæ beneficiū non eſt ad hoc neceſſarius, vt qualitercumq; videamus.

Habe-

Habemus oculum quo videmus per lumen rationis internæ, sine quo rationalis creatura subsistere non posset. Nempe homo à brutis differt in eo quòd ratione viget. Sed Deus per lumen fidei, est animæ oculus spiritualis, sine quo ea quæ sunt Dei & salutis nostræ videre non possumus. Quòd homines sumus & substantiæ rationales, opus est Dei conditoris. Quòd autẽ tales sumus, vtpote mortales, infirmi, languidi, ad vitia procliues, multis miserijs subiecti, est opus diuinæ iræ, simul & peccantis hominis, seu Adæ transgressoris. At verò quòd rursus habentes in nobis fructum passionis Christi iustificati sumus, transferendi ex hac mortalitate, & ex miserijs omnibus in vitam immortalem, est opus Christi redemptoris: qui incarnatus & mortuus est, non vt crearemur homines, sed vt iam creati, & libero nostro arbitrio facti per peccatum mortui, atq; constituti in ira Dei, rursus per gratiam ipsius efficeremur viui, iustificati, ac fortes contra diabolum. Absque gratia igitur, & etiam post cõmissum peccatum manemus rationales, singuli in substantia vitæ, quæ est nobis substantialis à Deo conditore & conseruatore nostro, sine cuius manutenentia non possumus etiam vllo vnquam momento permanere in substantia naturalis esse, quemadmodũ attestatur Paulus Act. 17, annuntians euangelium Christi Athenien sibus, Deum nõ longè esse ab vnoquoq; nostrum. In ipso enim, inquit, viuimus, mouemur, & sumus, sicuti & quidam vestrorum poetarum dixerunt. Sed modo longè sublimiori Deus ipse per gratiam inhabitans animas nostras, est nobis spiritualis vita, sine cuius illapsu, vnione, & vegetatione, seu sanctificatione, non possemus iustè viuere, & participes esse gloriæ deitatis sempiternæ. Propositio quarta: Christus venit in hunc mundum, vt natura humana, quæ per peccatũ erat spiritualiter mortua, & in via salutis æternæ cæca, & infirma ad desiderandum cælestia, haberet vitam spiritualem, secundum quam Deus, dum facit animam viuere, simul & perficit illam secundũ omnes vires illius, rationẽ videlicet illuminãs fide, cæterisq; spiritus sancti donis intellectum perficientibus, vt videat atq; attendat viam & finem salutis suæ: voluntatẽ autem corroborans virtute ex alto, sancta videlicet charitate, vt amet ac diligat regnum Dei & iustitiam eius: totum deniq; hominem dirigens in obsequium Dei. Quia igitur gratia per Christum in nobis facta, est animæ nostræ vita, secum adferens lumen quo videat anima, & robur seu fortitudinẽ, quo cõfortetur id quod est imbecille & infirmum: ideo ratione congrua, redemptionis opera per Christum nobis impẽsa, vocantur viuificatio, illuminatio, & sanatio. Propositio quinta: Iustus quisque per gratiam Christi viuificatus, donec hic vixerit, manet spiritualiter infirmus, imbecillis & languidus, præsertim propter mortale corpus deprimẽs animam, & propter peccatum in carne ipsius habitans: per quod, iuxta Pauli doctrinam, caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt nequeat anima persistere immobilis, in his quæ Dei sunt: & ideo quamuis ipsa viuat, exerceátque æternæ vitæ opera, tamen discors adhuc suo intestino bello distrahitur, corporéque mortis huius in terrena deprimitur: vt non sine difficultate, non sine laboris molestia valeat in bona voluntate perseuerare: & ideo iusta ratione iustus quisq; in corpore mortis huius, adhuc tanquam infirmus, tanquam captiuus, tanquam in laqueis, & in morte, & in tenebris constitutus, legitur implorare auxilium, orare vt illuminetur, viuificetur, liberetur, & sanetur. Propheta iam illuminatus cognitione legis Dei, iam viuificatus, liberatus & iustificatus, iugiter adhuc orabat, Illumina oculos meos Domine, ne vnquam obdormiã in morte. Notam fac mihi viam in qua ambulem. Non abscondas à me mandata tua. In via tua viuifica me, iudica iudicium tuum, & redime me. Propheta si iam viã Dei cognoscebat esse Christum, & per fidem in ipsum iam erat liberatus, viuificatus, & saluus, cur ergo adhuc orat postulans.

Quarta propositio.

Quinta propositio.

Gala. 5. c.

Psalm. 12.
Psalm. 142.
Psalm. 118.

A postulans doceri, illuminari, viuificari, & liberari? nisi quia sentiebat se nondum à peccato prorsus liberum, nondum ab æterna morte certum & securum, nondum ab inuasione, impugnatione, atque insidijs diaboli tutum: & ideo adhuc sentiens in se mortem quandam, id est, priuationem quandam spiritualis vitæ stabilis & immobilis, iugiter orat & obsecrat, postulans adiutorium Dei assiduum: vt in bono quod cœperat, perseueraret, vt magis magisque illuminaretur, & corroboraretur in fide, spe, & charitate: donec per Christum vincantur omnia huius vitæ mala, & veniat in quandam stabilem, sempiternam & beatam vitam. Hæc igitur considerantibus facilis videbitur scripturarum intellectus, docentium opera per Christi gratiam nobis exhibita, esse regenerationem, viuificationem, resuscitationem, sanationem, illuminationem, mundationem, & liberationem à captiuitate: & nihilominus iustos iam viuificatos, illuminatos & sanatos, quamdiu hic
B viuunt, iugiter orare vt viuificentur, illuminentur, liberentur & sanentur: sentientes sese in hac peregrinatione nondum plenè, sed ex parte solum huiuscemodi beneficia esse assecutos: agentes proinde gratias super his quæ ex parte assecuti sunt, & orantes iugiter, vt perueniant ad ea quæ nondum sunt assecuti.

Verum quidem est iustos veteris legis vltra ea quæ nunc petunt iusti legis euangelicæ, vberiorem quandam liberationem, viuificationem, & illuminationem, ac redemptionem desiderasse, Christo saluatore solum promisso, & nondum eis dato: qui inferni claustra penetraret, & liberaret inde animas, quas transferret in cælum prorsus beatas: qui & proinde optantes assiduè aduentum eius in carnem orabant, Veni ad liberandum nos Domine Deus virtutum, Ostende nobis Domine misericordiam tuam, & salui erimus. Excita Domine potentiam tuam, & Psalm. 84. Psalm. 79.
C veni ad saluandum nos. Verum & nos iam etiam omnes tales orationes iusta ratione canimus, optantes liberari à malis miseriæ & culpæ huius vitæ. Christus igitur animam à Deo alienatam seu auersam per gratiam suam Deo vnit, & adhærere facit, eandémq; peccatis mortuam, id est, destitutam spirituali vita viuificat, in tenebris errorum ambulantem illuminat, vt videat, attẽdat, & consideret viam salutis. Sordidam maculis peccatorũ purgat, vinctam peccatorum reatibus soluit, & eam iam à vinculis sempiternæ mortis absolutam, & adhuc in mortali corpore imbecillem, & languidam ad perseuerandũ in bona voluntate, & inter medios hostium cuneos versantem in bono cœpto deducit, corroborat, protegit & adiuuat.

Et ista omnia redemptionis nostræ beneficia, promissionéq;, olim super huiuscemodi beneficijs reuelata sunt, quæ appellat scriptura sacra ipsius Dei testimonia, id est, dicta, promissa & facta, quibus Deus ipse testari & probare dignatur quantum nos diligat, non parcens vnico filio suo, pro salute nostra tradens illum
D in mortẽ, eundémq; faciens nobis suorum testimoniorũ viam: de qua Propheta, In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicuti in omnibus diuitijs, Psal. 118. Viam testimoniorum Dei, inquit Augustinus, nihil certius, nihil breuius, nihilq; grandius intelligimus esse, quàm Christum, in quo sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ Dei reconditi, qui non solum est via, sed & vita nostra. Inde & ille ait sese delectatum in hac via sicuti in omnibus diuitijs.

SEQVITVR *huius capituli pars tertia, declarans quemadmodum in opere salutis nostræ fuerit emptio, redemptio, satisfactio, reconciliatio, & sacrificium; diuisa in sex articulos.*

RElIquum est iam considerare, beneficia nostræ redemptionis per Christum exhibita, esse emptionem, redemptionem, satisfactionem, & reconciliationem, per mediatorem Iesum. Sunt autem hæc secundum rationem distincta à

victoria verbi Dei per bellum acquisita. Nam, vt ex superioribus patet, quamuis A
non fuisset vllus humani generis inimicus, & peccasset homo non suggerente vllo inimico, indigeret nihilominus tam reconciliatione, qua reconciliaretur Deo patri, quàm satisfactione pro peccato. Hæc igitur euidentius poterimus cognoscere, si ex superioribus consideremus in scripturis sacris quatuor esse personas, inter quas versatur totum hoc sacratissimum reparationis humanæ mysterium, quæ sunt, homo peccans, Deus homini peccanti irascens, diabolus iusta lege hominem puniens, Christus reconcilians. Diabolus & homo quid aduersus Deum dicant non habent: nam vterque Deo iniuriosus fuit. Diabolus iniuriam fecit & Deo & homini: Deo quidem, quia hominem Dei seruum fraudulenter abduxit: homini autem, quia fallaciter promittendo decepit, & deceptum violenter tenuit. Proinde quemadmodum in diabolo nihil erat, propter quod Deus contra illum adliberandum hominẽ, sua debuit vti fortitudine, aut de cælis in terram descendere: B
ita nihil erat diabolo debitũ, propter quod Christus ad redimendum hominẽ debuit tuum sanguinem, aut aliud quidpiam in pretiũ exoluere. Homo similiter iniuriã fecit & Domino Deo, & sibi, totiq; posteritati: quia præceptũ Dei contẽpsit, & se alieno domino mancipauit, se ponens sub manu diaboli: suæ seruitutis damnum intulit Deo, auferẽs semetipsum totum iustum & innocentem cum tota sua posteritate. Vterq; ergo, tam diabolus quàm homo, ipsi Deo obligantur restituere quod abstulerunt: siquidem vterq; humanum genus abduxit à Dei famulatu, diabolus suggerendo, homo autem peccans, illi consentiendo. Deus ergo quia iustus est & verax, peccantem hominem secundum peccati meritum, in mortem sub potestate diaboli torquendum tradidit atque dereliquit. Diabolus autem peccantem hominem sic dignum morte sibi traditum, & derelictum iusta Dei lege tor- C
quendum arripuit, possedit, & tenuit. Hæc possunt esse manifesta cuilibet, vel in sacris literis mediocriter studioso. Iam considerandum est, quomodo Christus vera satisfactione pro nobis satisfecerit, vera emptione nos emerit, verum sacrificium obtulerit, verè nobis meruerit gratiam & remissionem peccatorum. Et videbuntur forsitan hæc stare non posse, propter argumenta multa. Primum.

Primum argumentum.

Nam si satisfacere Deo de peccatis, sit honorem Deo ablatum restituere, & Dei honor & gloria sit incorruptibilis, consequens videtur, neminem Deo satisfacere. Nam quonam modo homo cùm peccat, aufert honorem Deo, cùm nullatenus valeat lædere vel diminuere potestatem, seu dignitatem maiestatis eius, cui quantum ad illam attinet, neq; addi quicquam, neq; subtrahi potest? Deus ipse cùm bonorum nostrorum non egeat, neque exhilaratur si laudemus, aut honoremus illum, ipse sibi ab æterno gloria & honor incorruptibilis sufficientissimus. Cùm peccamus, nosmetipsos damnificamus solos, gloriari & lætari incipiunt huius mundi D
principes debitis honoribus & obsequijs à subiecto sibi populo perfruentes, turbari autem & tristes esse, si suis quos cupiunt honoribus frustrentur. Deus autem vigor immotus, omnium rerum semper dominus, neq; perdit quicquam, neq; tristatur, neq; læditur vnquam: siue peccauerimus, siue non peccauerimus, sub illius ditione, potestate, & voluntate sumus, semper de nobis potest quicquid voluerit.

Secundũ argumentum.

Deinde secundũ quem modũ peccãtis pœna, est Deo honor, cùm Deus nõ delectetur in pœnis & miserijs nostris? qui dicit, Nolo mortem peccatoris, sed magis vt cõuertatur & viuat: manifestũ est, quòd nos, dum peccamus, sub illius ira efficimur, digni profectò qui puniamur semper, si Deus ipse rationem districtæ iustitiæ sequeretur: sed misericordia ipsius perire non potest: quæ secundũ vtriusq; testamenti scripturas peccatorũ debita seu vincula æternæ mortis gratis remittit orantibus & supplicantibus his, quos ipse saluare voluerit. Illius igitur gratia & misericordia

Ezech. 18. g.

A cordia si sufficiat sola ad tollenda peccata, non videtur opus esse satisfactione vlla præstanda Deo. Tertiò, Deum esse iratum nihil aliud est, quàm Deum velle pu *Tertium.*
nire propter peccatum: Deum autem remittere peccatum nihil aliud est, quam Deum nolle punire propter peccatum. Quartò, quomodo Deus pretium & sa- *Quartum.*
tisfactionem pro debito peccati exigit ab homine, cùm homo ipse peccã hæc nequeat præstare? aut si morte Christi satisfactum sit pro me, & solutum sit pretium in solidum pro peccati debito, quid mihi quotidie orandum vt remittat debita?

Quintò, cur Deus omnipotens, cuius sapientia attingit à fine vsq; in finem, con *Quintum.*
didit creaturas, quas nouit tantum facinus perpetraturas, propter quod oportuit Christum innocẽtem tradere ad mortem? neq; enim oportuisset Christum inno centem pati, si non fuisset vllum malum peccati. Cur Deus non tales fecit angelos & homines, vt peccare non possent? Sextò, Christus si vera emptione nos emit, *Sextum.*
B ergo ab aliquo, qui nos vendidit & pretium accepit. Hic autem non potest esse neq; Deus pater, neq; diabolus. Si dicamus Christum emisse nos à Deo patre, quo modo pretium sanguinis soluit illi, qui non delectatur nec in sanguine, nec in mor te innocentis? Non videtur ergo Christi pœna esse pretium, quod exigit pro pec cato Deus, cuius voluntas non potuit esse ad mortem hominis innocentis, cùm iuxta scripturam voluntas Dei non est ad mortem etiam hominis peccatoris, sed ad vitam. Nolo, inquit, mortem peccatoris, &c. Septimò, Christus ipse si nos *Ezech.18.g.*
emit à Deo, cui pretium sanguinis soluit, consequẽs videtur Deum vendidisse nos *Septimum.*
Christo, atq; ita alienasse nos à sua potestate & dominio. Cæterùm Christus ipse cùm sit vnus Deus cum patre & spiritu sancto, si emit nos à Deo, consequens est ipsum nos emisse à seipso. Nemo autem recta ratione dicitur sibi satisfacere, aut
C saluare, aut emere à seipso, cùm nemo sibipsi debitor fieri possit. Videtur ergo Christus, qui vnus erat Deus, non venisse in hunc mundum ad soluendum Deo pretium pro peccato humani generis. Hæc sunt, quæ ad intelligendum emptionis & redemptionis & satisfactionis mysteria, difficultatem ingerunt, pro quibus operæpretium est considerationes aliquot præmittere. Consideratio prima:

Quemadmodum seruus rebellis domino suo, ad alienum dominum transfuga, *Prima con-*
aufert domino suo quod illius est, debitum videlicet honorem & seipsum totum, *sideratio.*
qui non suus, sed illius est: & idcirco obligatur non solum seipsum restituere, rursúsq; subijcere se vero domino suo, sed & satisfacere pro offensa in dominum commissa. Ratione etenim solius offensæ dignus est pœna, meretúrque pro compensatione iniquæ voluntatis, seu iniqui actus, humiliare se, aut subiectus esse disciplinæ. Ita & omnis rationalis creatura Dei ab ipso habens totum quod habet, si in Deum peccat, rapit quod illius est, honorem videlicet Dei, & seipsum totum, qui
D non suus, sed Dei est. Solus honor & totus, quem rationalis creatura Deo debet, & quem ipse ab illa exigit, est obedire illi, illum & diligere & colere, vt summum & beatificum bonum. Iubet autem Deus, vt sibi obediamus, non suæ voluptatis aut vtilitatis causa, sed propter vtilitatem nostrã. Nobis enim summa vtilitas est atq; felicitas voluntariè diligere ipsum & honorare, illo frui, illius legi obedire, non quòd nos hæc facientes aliquid Deo conferamus, sed quia hæc faciendo debito fungimur officio, & finem, in quem creati sumus, attingimus. Secunda consideratio:

Rationalis creatura ad Dei imaginẽ & similitudinẽ condita, dum solo Deo fruitur, in rerũ vniuersitate seruat pulchritudinẽ ordinis sibi diuinitus præscriptam. *Secunda cõsideratio*
Dum autem Deo neglecto per amorem sese iungit visibilibus rebus, aut creaturis vllis quibus fruatur, tum perturbat quidem hanc diuini ordinis pulchritudinem, sed tamen nequit se prorsus eximere ab omni ordine diuinæ potestatis iusta ratione ipsum ordinantis in pœnam, atque miseriam, quam patiatur inuitus: qui

quod ſibi placuit contra legem diuinę voluntatis fecit voluntarius. Tertia con- A
Tertia conſideratio. ſideratio: Sicut ergo natura rationalis, dum vult Deo eſſe ſubiecta, dum illo fruitur, dum ſeſe ſub illius obedientia ſeruat, tum honorat ipſum, illiq; præſtat quod debet: non quia Deo aliquid conferat, ſed quia ipſa erga illum talem ſeſe exhibet qualis debet eſſe: Ita & ipſa rationalis creatura dum peccat, nolens eſſe ſubiecta diuinæ voluntati, rapit quod Dei eſt, non quòd diuinam poteſtatem, aut dignitatem aliqua ex parte minuat aut lædat, ſed quòd amorem ac obediẽtiam debitam Deo non ſeruet. Et quemadmodum homo dum peccat, rapit quod Dei eſt, ita & Deus cùm punit, rapit quod hominis eſt. Quemadmodum homo rapiens quod Dei eſt, nihil illi infert læſionis aut detrimenti, ita Deus auferens quod hominis eſt, nihil accipit vtilitatis aut emolumenti, ſed vtrobiq; tam lucrum quàm damnum cedit homini. Nam dum homo rapit quod Dei eſt, non Deum, ſed ſeipſum lædit, turbãs iuſtitiæ ordinem diuinitus conſtitutum in ſuam vtilitatem & commodum. Dum B
autem Deus aufert quod hominis eſt, non ſibi commodum, ſed homini facit ſupplicium, debitum ſeruans iuſtitiæ ordinem, inferens inuito pœnam quam commeruit. Sic enim dedecus peccati emendat decore iuſtitiæ. Ex his ſequitur conſi-
Quarta cõſideratio. deratio quarta, videlicet, quòd etſi rationalis creatura diuinæ legis ordinationi nolit ſubiacere, ordinationem tamen voluntatis & poteſtatis diuinæ nequit effugere, quia ſi fugit ordinem diuinæ voluntatis iubentis, currit in ordinem diuinæ voluntatis punientis. Et ita per hominem peccantem impoſsibile eſt Deum honorem ſuum perdere. Aut enim homo ſoluit ſua ſponte Deo honorem quem debet, obedientiam videlicet illi debitam, aut Deus ab homine inuito accipit honorem ſuæ iuſtitię, ingerens peccati pœnam, & ſupplicium quod commeruit. Semper ergo Deus hominem ſibi ſeruat ſubiectum, ſi nõ voluntarium, ſaltem inuitum eum C
ſibi ſubijcit torquendũ. Et ita Deus, dum in ſuo vniuerſo ſingulis quibuſq; creaturis rationali mente præditis, congrua & condigna meritis tribuit, nihil turpe in ſuo imperio eſſe permittit, quod non pulchritudine quadam rurſus ornet. Hæreſes cæteráq; crimina Deus permittit eſſe in regno filij ſui, vt qui probati ſint, manifeſti fiant. Sic vaſa iræ in locis & temporibus congruis, inquit Auguſtinus, ordinantur, vt etiam Deus de ipſis faciat notas diuitias gloriæ ſuæ in vaſa miſericordiæ, quæ de maſſa damnationis ſegregantur, vt fiant vaſa in honorem, non ſuis meritis, ſed per gratiam illius. Pœna peccanti irrogata honor Dei eſt, quia eſt opus in atteſtationem factum diuinæ iuſtitiæ, ſecundum cuius pulchritudinem decet pec-
Quinta cõſideratio. catum non manere impunitum. Quinta conſideratio: Rationales creaturas fecit Deus, non ſolum quas ſub ſua obedientia atque iuſtitia nouit permanſuras, ſed etiam, quas nouit fore non obedientes, quas condidit liberi arbitrij, non vt peccarent, ſed tales, quæ peccare poſſent, & non peccare: vt eſſent ornaturæ vniuerſum & pulchritudinem ordinis diuinæ poteſtatis, ſiue peccare, ſiue non peccare vellent. Proinde quamuis ipſa peccata peccatorũmq; ſupplicia, vtpote calamitates & miſeria conditionis humanæ, non ſunt perfectioni, aut pulchritudini vniuerſarum creaturarum neceſſaria, neq; congrua & decora creaturis ipſis in ſe conſideratis, quatenus à Deo conditis: ipſa tamen miſeria eſt congrua & decora creaturis Deo inobedientibus. Deinde quamuis ipſa peccata non ornant, neque vniuerſum, neque rationales creaturas, quibus illa inſunt: ipſæ tamen creaturæ, quatenus ſunt rationales, liberique arbitrij, & tales quæ poſſunt peccare & non peccare, pulchra quædam ſunt entia, quæ ad Dei imaginem & ſimilitudinem condita, vniuerſum ornant: quæ ſi velint peccare, pulchrum eſt miſeras ſubiectaſq; manere voluntati diuinæ iuſtitiæ: ſi peccare nolint, pulchrum eſt illas fieri beatas. Si pœna ſeu miſeria eſſet non præcedente vlla culpa, deformis videretur ordo,

totiúſq;

A totiúsque vniuersi administratio. Rursus si peccata fierent impune, similérque faceret Deus peccanti, & non peccanti: non reluceret in vniuerso perfectio diuinæ iustitiæ, dehonestarétque iniquitas ordinem vniuersitatis. Ex considerationibus supradictis inferuntur conclusiones corollariæ. Prima est: Quamuis peccatum deturpat & dehonestat rationalem creaturam, non tamen ob id vituperandus illius creaturæ author, quippe qui in illa peccatum non condidit, sed rectam ab initio fecit, & talem quæ libera voluntate possit peccare & nõ peccare. *Prima conclusio.*

Secunda conclusio: Quamuis peccatum esse in rationali creatura sit turpe, tamen pulchrum est adhibere supplicium creaturæ peccanti. Nam pulchrum est pœnam atq; miseriam locare in suo loco ex ordine, vbi illam cõgruit esse. Quemadmodum enim præmium congruit meritò bono, ita & supplicium congruit peccato. Proinde exilium à paradiso, mortalitas atque miseria conditionis humanæ, *Secunda conclusio.*

B ornant filios Adæ, quia congruunt peccato Adæ non custodientis paradisum. Si peccatrices animæ permitterentur habitare in sublimibus locis, turpe atq; indecorum esset, quia non conueniunt illis, quibus nec bene vti, nec ornamẽti aliquid adferre possunt. Si sceleratum hominem cum eadem malitia voluntatis ad tedem honorum sempiternam videremus eleuari, quis non offenderetur super iustitiam diuinæ voluntatis? Rursus si pium, si sobrium, castum, iustum videremus deijci in sempiternum exilium, quis non turbaretur super diuinæ bonitatis prouidentiam? Virum autem sobrium, moribus ornatum, iustitiæ zelatorem, si videamus ad tempus ab ipsis iustitiæ persecutoribus patienter ferre tormenta pro iustitia, pro Dei honore, & salute reipublicæ, quis non laudabit in illo animi boni constantiam ac fortitudinem? Proinde, quemadmodum & patebit in solutione argu-

C menti septimi adducti in principio libri, miseria, mortisque supplicium voluntarium, ornabant dominum nostrum Iesum Christum, qui propter nos homines, & propter nostram salutem descendit de cælis, vt incarnatus nostras miserias indueret voluntariè, qui in sola Dei forma manens, pro malis peccato nostro debitis pœnas ferre non poterat. Hic iam si dixeris, Pœna comitatur sceleris authorem, neque in vniuerso pulchrum est eum puniri, qui neq; peccauit, neque commeruit quicquam vt puniretur: Respondeo duplex esse pœnæ genus. Quædam est pœna diuinæ vltionis super inuitum, & hanc decet esse super eum solum qui peccatum fecit. Alia est pœna diuinæ placationis voluntariè assumptæ aut toleratæ, & hanc pulchrum est esse in eo, qui ad Dei gloriam pro iustitia & salute aliorum vult pati. Deus quamuis non delectetur in pœna aut in morte hominis innocentis, vtiq; tamen complacet ei charitas, bonaq; voluntas illius pro salute multorum patientis.

Sexta consideratio: Ad intelligendum vim & efficaciam satisfactionis, emptio *Sexta consideratio.*

D nis, & meriti Christi pro nobis operantis, intelligenda est in Christo sub vnitate personæ, formarum seu naturarum diuersitas. Deitas enim in Christo, anima rationalis & caro, sunt in vnitate personæ: quæ sanè naturarum diuersitas ad hoc valuit, vt quod opus erat fieri ad hominum instaurationem, faceret atque suppleret diuina natura, vbi deficeret humana: & vbi opus non conueniret diuinæ naturæ, exhiberet humana: vt non alia persona, sed eadem esset Deus & homo, qui totum opus redemptionis perficeret: & per naturam humanam ex Adam solueret pro peccato, quod genus Adæ debebat: & per diuinam faceret, quod humano generi expediebat. Ex hac consideratione sequuntur conclusiones.

Prima: Secundum huiuscemodi naturarum in Christo diuersitatem fit, vt *Prima conclusio.*

& sit in Christo gemina vita, increata videlicet, quæ est sempiterna deitas, & creata, quæ est humana natura ex carne & anima rationali consistens. Gemina item sapientia, gemina potestas, gemina voluntas, creata videlicet & increata. Rursus

creata voluntas in Christo est gemina: Vna est naturalis secundum sensum carnis naturaliter vitam appetentis, & mortem horrentis: altera rationalis secundum rationem mentis decernentis vitam esse dandam pro liberandis fratribus: & ideo Christus rectè dicitur petere, aut velle, aut nolle, aut fugere id quod caro illius secundum sensum corporis vult, appetit & fugit: quamuis secundum rationalem voluntatem id neq; velit, neque appetat, veluti cùm dicit, Non sicut ego volo, sed sicut tu vis, significat se velle aliquid fieri, quod non vult fieri. Matth.26.d.

Secunda conclusio. Secunda conclusio: Propter diuinam & humanam naturam sub vnitate personę, triplex operum genus in sacris literis reperitur Christo attributum. Primum genus operum eorum, quæ sunt solius Dei opera. Deinde opera, quæ non possunt esse nisi opera hominis, quæ deitati conuenire non possunt. Postremum est eorum, quæ non possunt esse nisi opera illius, qui simul est Deus & homo. Vnde viuificare, iustificare, peccatum remittere, & id genus alia, sunt solius Dei opera: Obedire, orare, sacrificare, pro iustitia certare vsq; ad mortem, Deo gratias agere, non possunt esse nisi hominis aut rationalis creaturæ opera. At verò emittere spiritum, & pro voluntate ponere animam, & iterum sumere eam, resuscitare se de morte, pretium condignum soluere pro peccatis totius mundi, non possunt esse opera nisi illius, qui simul est Deus & homo. Diximus autem de his prolixè in 3 libro de ecclesiasticis scripturis & dogmatibus, cap. primo tractatus tertij. Ex his iam potest esse manifesta conclusio tertia: In Christo secundum humanam formam fuit verus dolor, verus pauor & timor, vera sitis & esuries. Verè (inquit Isaias) dolores nostros ipse tulit. Sed hæc omnia in illo erant sub potestate suæ benedictæ voluntatis. Oblatus est quia voluit, & quãdo voluit: cœpit tædere, pauere & mœstus esse cùm sibi placuit, & quamdiu placuit. Veram naturam humanam passibilem habuit, constitutam ex vera rationali anima & vera carne passibili: & ideo secundum voluntatem quandam naturalem infirmæ carnis mortem fugientis, mortem noluit, cuius naturalis voluntatis desiderium ipsa in eo rationalis voluntas creata diuinitati ad instructionem nostram intimauit, quod & subiectum esse voluit diuinæ voluntati, dum & sibi placuit desiderium illud, seu naturalem mortis horrorem in carne sua esse, vt pro peccatis nostris posset pœnitentiam agere, & per mortem suam nos Deo patri reconciliare. *Tertia cõclusio.* Isaiæ 53.b.

Quarta cõclusio. Quarta conclusio: Verus in Christo dolor secundum doctrinam sanctorum ex scripturis sacris, fuit maximus super omnes præsentis vitæ dolores, quos vnquam sustinuit in hac vita vllus hominum. Quod sancti patres colligunt ex 4 causis simul iunctis, quarum collectio nunquam talis in aliquo alio homine fuit, quæ sunt, Multitudo rerum dolorem ingerentium, viuacitas sensuum tam interiorum quàm exteriorum in complexione sua tenera & nobilissima, destitutio omnis solatij dolorem mitigantis, ardentissima charitas ipsius volentis copiosè satisfacere, ac luere pœnas pro peccatis totius mundi. Ex his causis simul collectis, nullus vnquam alterius hominis dolor est cum illius dolore conferendus. Ipse namq; sustinuit omnium passionum species, passus ab omnium hominum generibus: à pontificibus, à principibus, à Gentibus, à cognatis, à suis discipulis fugientibus, à Iuda traditore, à viris, à fœminis, passus in fama, in honore, per blasphemias, contumelias, & falsa testimonia: passus in rebus, spoliatus vestibus: in corpore, in anima, in omnibus membris, secundum omnes animæ vires, secundum omnes corporis sensus. Omnia horrenda, omnia tristia: in capite spinea corona, in qua sentiret peccatorum nostrorum spinas, in facie alapæ & sputa, super oculos velamen, in gustu fel & acetum, in auditu conuitia & iniuriæ. Passus tam in ecclesiastico quàm in sæculari iudicio turpissimum & iniuriosissimum mortis genus: & id quidem in loco vilissimo, & cum vilissimis ac sceleratissimis, Dolorẽ Christi maximum fuisse ex quatuor causis.

A B C D

A simis, non accelerato mortis supplicio, non ferro truncatus (vt Paulus) non igne absumptus (vt Laurentius) non lapidatus (vt Stephanus) non fluctibus demersus, non alia quauis morte celeriter transeunte præuentus, sed tempore longo appensus cruci, manibus pedibúsque confixus in carne tenerrima, & complexione nobilissima, perspicacissima & viuacissima mente apprehendens, nostra peccata esse omnes suorum tormentorum causas, contristatus propter omnium hominum scelera, propter cæcitatem Iudæorum crucifigentium secundum suæ voluntatis arbitrium: tam intus, quàm foris destitutus omni solatio, quo minueretur illi tristitia aut dolor. Hæc sunt quæ palam euangelica nobis pandit historia, quæ & in propheticis scripturis, & præsertim in psalmis multis annorum centenarijs erant super futurum Messiam prænuntiata, quæ & Christus ipse ad patrem loquens, & sanctissimæ suæ passionis sacramenta commemorans describit. Vnde Psal. 21, & 68.

B totus psalmus 87, est vox Christi ad patrem dicentis, Domine Deus salutis meæ in die clamaui & nocte coram te. Intret oratio mea in conspectu tuo, inclina aurem tuam ad precem meam, quia repleta est malis anima mea. Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber, destitutus videlicet omnis auxilij tui solatio, sicut destituuntur vulnerati dormientes in sepulchris, qui tamen inter omnes mortales solus liber & immunis eram à peccato. Super me confirmatus est furor tuus, & omnes fluctus tuos induxisti super me. Longè fecisti notos meos à me, posuisti me abominationem eis. & infra, Pauper ego sum, & in laboribus à iuuentute mea. Cùm dicit, Factus sum sine adiutorio, super me confirmatus est furor tuus, omnes fluctus tuos induxisti super me, significat se prorsus esse in pœnis derelictum à patre, cuius furor, seu potius ira (vt inquit Hieronymus) erat su-

C per ipsum, dum omnes fluctus, id est, vniuersa genera afflictionum, posuit super ipsum, percutiens eum grauissimis pœnis atque doloribus propter scelera nostra, quæ grauissimis & sempiternis pœnis erant digna. Vnde non pro vno solum peccato, quod per vnum hominem intrauit in vniuersum genus humanum, sed pro omnium hominum peccatis passus est Christus, quia posuit Deus in eo iniquitates omnium nostrum, Isaiæ 53. Sicut in populo Iudæorum, & in vniuerso genere humano à planta pedis, vsq; ad verticem, id est, à maximo vsq; ad minimum, nõ erat sanitas: Omnes enim declinauerunt, & inutiles facti sunt: Ita & in carne domini nostri Iesu à planta pedis vsq; ad verticẽ capitis sui non erat sanitas, omnibus membris suis benedictis sauciatis, cæsis, & flagellatis: vt pro sanandis omnibus mystici corporis sui membris, omnia carnis suæ membra sentirent vulnera. Quemadmodum synagoga Iudæorum grauiter afflicta, & in Babyloniorum captiuitatem deducta, deplorabat olim suam miseriam, tanquam maiorem cęteris omnibus: Vide

D Domine & considera, quoniã facta sum vilis. O vos omnes qui transitis per viam, attẽdite, & videte si est dolor sicut est dolor meus: quoniam vindemiauit me Dominus, id est, de vinea sua succidit me, tanquam sterilem & infructuosam: vt locutus est in die furoris sui: Threnorum 1. & infra, Audite obsecro vniuersi populi, & videte dolorem meum. Ita & Christus in multis psalmis & prophetis tormenta suæ passionis commemorat, tanquam cæteris omnibus aliorum hominum passionibus grauiora. Vnde & in eisdem threnis Christus sub figura Ieremię designatus ad diuinitatem loquens, Factus sum, inquit, in derisum omni populo, cãticum eorum tota die: repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absinthio: recordare paupertatis meæ & trãsgressionis, absinthij & fellis. Et infra, Vidisti Domine iniquitatem illorum, furorem, opprobrium eorum, omnes cogitationes eorum, & meditationes eorum aduersum me: Threnor. tertio. Item, Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus, In vmbra tua viuemus

inter Gentes: Capitulo quarto. Christus est spiritus oris nostri, eo quòd ipse inspirat nobis spiritum sanctum, quo & viuimus, & rectè sapimus. Secundum Hebræos, sensus quidem literalis & historicus in threnis Ierem. est planctus Ierem. & populi, super vrbis Ierusalem vastatione, & Iudaici populi captiuitate, & super Iosiæ regis occasu, vt patet 2. Paralipomenon 35: quæ sanè omnia Ieremias suis sæculis partim per Ægyptios, partim per Chaldæos facta esse cernebat. Verum, vt docent Hieronymus cæteríque sancti interpretes, non solum modo de illa desolatione & captiuitate fuit Ieremiæ prophetæ cura lamentationes istas spiritu sancto dictante scribere, (Neque enim solum voluit rerum tum præsentium, aut transactarum historiam texere) sed & propheticè locutus est, in illa designans desolationem istam, in qua nunc sunt, per Romanos factam, in qua fuit euersio totius reipub. Iudæorum, & templi, sanctuarij, sacrificij, & sacerdotij, vsque in consummationem sæculi. A B

Quamobrem nunc habent causam maiorem plorandi, vt dicant, Quomodo sedet sola ciuitas, & reliqua. quam desolationem patiuntur propter turpissimam mortem, in quam damnauerunt Christum prophetarum dominum. Proinde & passim intermiscet ea quæ ad Christi & Ecclesiæ pertinent sacramenta. Et ideo considerandæ sunt in lamentationibus illis mutationes personarum frequentes. In principio primi capituli est vox Ieremiæ deplorãtis destructionem ciuitatis Ierusalem: Quomodo (inquit) sedet sola ciuitas plena populo? & reliqua, vsq; in eum locum vbi dicitur, Vide Domine quomodo facta sum vilis, O vos omnes qui trãsitis per viam, attendite & videte, &c. vbi iam est vox populi deplorantis suæ calamitatis magnitudinem. In 2 cap. est vox Iere. deplorantis captiuitatem & desolationem totius regni Iudaici. In 3 cap. est vox Ieremiæ deplorantis suiipsius captiuitatem in carcere, & in lacu, vt patet Ierem. 2 & 28 capitulis. Et quia ipse Ieremias typum gessit Christi Domini, ideo ipse spiritu prophetico agens personam Christi, propheticè describit Christi & Ecclesiæ sacramenta, designans persecutiones Iudæorum contra Christum Dominum, simul & passiones atque tormenta eiusdem: quæ etsi plerique carnales Iudæi intelligant solum de Ieremia prophe ta, & de passionibus eius, nos tamen Christiani spiritualiter edocti, in ipso Ieremia & in calamitatibus eius, intelligimus Christum Dominum & passiones ipsius: ea quoque quæ ante aduentum Domini sub Chaldaica captiuitate de vastatione Ierusalem, & tẽpli, & sanctuarij, de calamitate populi, ex parte (inquit Hiero.) per Chaldæos complebantur, nunc post incarnationem dominicam plenius intelligimus esse facta per Romanos, quod & satis indicat cap. 4, vbi est vox Iere. deplorantis destructionem sacerdotij, templi, & sanctuarij, támque grandem fuisse calamitatem totius populi, vt mulieres coquerẽt filios suos, & vescerentur carnibus eorum, simul & designantis hæc omnia mala venisse super Ierusalem propter peccata prophetarum eius, & propter iniquitates sacerdotum eius, qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum, & præsertim sanguinem Christi prophetarum domini, qui captus (inquit) est in peccatis nostris, vbi continuò adiecit, Cui diximus, In vmbra tua viuemus inter gentes: apertè significãs quòd Ecclesia fidelium Iudæorum, qui victuri erant sub vmbra Christi, migratura esset ex terrena illa Iudæa in nationes Gentium. Iusta igitur ratione Hieron. cæteríque patres sancti in quatuor capitulis lamentationum Ierem. tradunt ad literam non solum modo calamitatem gentis Iudaicæ sub Babylonijs deplorari, sed & hãc nouissimam earum sub Romanis: sed & tertiò etiam deterrimam totius vniuersitatis electorum eiectionem extra paradisum immortalitatis & pacis, in hanc desolationem & captiuitatem sub potestate tenebrarum, in illis prioribus captiuitatibus figuratam: & C D

Quadruplex defletur captiuitas in Threnis Ieremiæ.

quartò

A quartò insuper desolationem vniuscuiusque animæ, quæ lapsa à plenitudine virtutum & donorum, tot seruit sceptris, dedita quot vitijs. Quadruplex ista captiuitas fuit sancto viro Ieremiæ & singulis etiam captiuis, aliquam suarum captiuitatum prædictarum sentientibus, lamentandi causa & materia, & præsertim captiuitates 3 & 4, quæ in primis duabus ceu in vmbris quibusdam & figuris transitorijs designantur. Ex superioribus ergo patet, in threnis Ieremiæ, quadruplicem calamitatem deplorari, videlicet Babylonicam, Romanã, vniuersalem totius humani generis, & quartam vniuscuiusq; animæ iam lapsæ. Nam vnicuiq; viro Christiano anima sua est ager, est ciuitas, est & ei vinea. In hac euellit ac dissipat spinas & tribulos: in hac ædificat, & plantat. Lamentationes istas fieri propter duas illas calamitates corporales factas per Babylonios & Romanos, facilè intelligimus, si consideremus mutationem personarum fieri, & nunc Ieremiam loqui, nunc verò ipsam
B Iudæorum synagogam: & in hac designari Ecclesiã, quæ variis in hoc mundo afflictionibus & persecutionibus concutitur: & hanc eandem appellari varijs nominibus, hoc est, nunc ciuitatem, nũc Iudam, nunc filiã Iudæ, nunc Israel, nunc inclytam Israel, nũc Sion, nunc Ierusalem, nũc filiam Sion aut Ierusalẽ, nunc scabellum Domini. Cæterum coaptare etiam sentẽtias ad calamitatem totius generis humani secutam ex peccato Adæ, facilè quisq; poterit, modò consideret in vniuersitate totius humani generis electi è paradiso, geminã esse Ecclesiam, Vnam infidelium, quæ est satanæ, suam hanc calamitatem non agnoscentium, quos appellat Ieremias prouincias Gentium, & charos & amicos ratione sanguinis ex eodem parente Adam factos inimicos & hostes. Semper enim Ecclesia, quæ est secundum spiritum mundi huius, persequitur & odit Ecclesiam, quæ viuit secundum Dei spiritum.
C Alteram credentium, qui dum agnoscunt hanc suam calamitatem, salubriter deplorant ipsam propter peccatum, & graue iugum exortum super vniuersum humanum genus. Hæc autem Ecclesia, quia collecta est ex ecclesia satanæ, suas habet ætates, sua tempora, suáque membra varia sibi commista: instabilis semper & mutabilis, ad malum prona, quæ & crebrò oblita est Domini Dei creatoris ac redemptoris sui: & ideo super calamitatem illam totius humani generis, alias etiam multas deplorat eiusdem Ecclesiæ calamitates, quæ propter enormitatem peccatorum acciderunt vniuersæ reipub. illius Ecclesiæ, secundum diuersas illius ætates: in qua tamen Ecclesia semper vixerunt iusti cum impijs temporaliter afflicti, deplorantes & suas, & ex compassionis affectu cæterorum etiam calamitates. Sanctus itaque Ieremias intelligens in illis duabus temporalibus captiuitatibus Iudaicæ plebis, hanc quæ est totius Ecclesiæ electorum (quæ in Adam proiecta est de paradiso in mortem & exilium sub potestatibus tenebrarum) ex intimo humiliaD tionis & compassionis affectu, plorans dixit, Quomodo sedet sola ciuitas plena populo? tanquam dicat, Quomodo factum est vt Ecclesia Dei, ciuitas electorum Dei, sedeat in hac peregrinatione varijs calamitatibus & persecutionibus afflicta, tanquam sola esset, destituta vero suo viro Deo, electa è paradiso in vallem lachrymarum & miseriæ, facta sub tributo dæmonum, quæ & migrauit in Adam de magno bono paradisi in magnum malum captiuitatis & exilij, habitans inter gentes reprobas ipsam persequentes?

Huius quoq; ciuitatis sic lapsæ, & suũ hoc exilium agnoscẽtis est vox illa, O vos omnes qui transitis per viam, attẽdite, & videte si est dolor sicut dolor meus. Omnis dolor qui nõ est sicut meus dolor, leuis est, & pro vanis & caducis rebus: sicuti è contrario, omne gaudium quod non est sicuti meum, vanum est, eo quòd sit in rebus vanis & perituris: meus autem dolor est ex causa, de qua iure dolendum est, ex eo videlicet, quia Dominus in die furoris sui vindemiauit me, id est, præcidit me Thren. 1. d.

Gene.2.c.3.d dit me de sancta ciuitate sua, sicuti locutus erat mihi, Quocunq; die comederis ex A
eo, morte morieris. Puluis es, & in puluerem reuertêris. Cùm multa sint creaturæ rationalis mala propter peccatum orta, super omnia tamen maximum ei malum est, ipsam alienari, diuidi, & separari à Domino Deo suo. Ab his malis liberari non possumus, nisi hic viuamus in vmbra Christi, qui captus est in peccatis nostris. Congruis igitur rationibus Ecclesia Christi per vniuersum orbem lamentationes istas singulis annis publicè commemorat, concelebrans diuinum officium in septimana sancta, peculiarem tunc agens passionis dominicæ memoriam. Ad intelligendum sacræ scripturæ locos, quos hactenus de Christo Domino, & de passione ipsius, & de regno ipsius intellexerunt sancti patres, sæpe cogimur à materia proposita digressum facere, propter intolerabilem quorundam sciolorum præsumptionem, qui his nostris sæculis sibi arrogantes Hebrææ linguæ peritiam supra Hieronymum & omnes prædecessores, contra communem Ecclesiæ vsum, B
extollunt semetipsos, tanquam Ecclesia multis iam centenarijs annorum vtens huiuscemodi, similibúsq; scripturis, vt propheticis sacramentorum passionis dominicæ, hactenus aut errauerit in scripturis intelligendis, aut ex eisdem intellectum habuerit à mente sancti spiritus alienum, & neque intentum à spiritu prophetico, fauentes expositionibus Hebræorum, qui dominum nostrum Christum contemnentes, & sacramenta passionis illius irridentes, similes scripturas solum carnaliter intelligunt, nihil cõmemorantes de Christo Iesu. homines profectò Christiano nomine indigni, magis delectati expositionibus Iudæorum, quàm Apostolorum, qui docuerunt omnia veteris legis gesta in bellis, prælijs, sacrificijs, cæremonijs beluino sanguine plenis, esse ad Christum, & ad Ecclesiam illius referenda. Hæc quamuis ad secundum & tertium librum de Ecclesiasticis scripturis & do- C
gmatibus pertineant, ea tamen hic volui obiter inserere, vt Christiani sacræ theologiæ studiosi intelligant in similibus scripturis veros sensus à spiritu sancto designatos, magis esse de Christo Domino, aut de operibus illius tunc in carne gerendis, aut de spirituali regno eius, quàm de rebus olim apud Hebræos gestis: ita tamen, vt quotiescunque congruit, non negligatur historiæ sensus, qui est tanquam materia, vmbra & figura eorum, quæ in illo spiritualiter designantur. Habes igitur in threnis Ieremiæ, sacramenta passionis dominicæ prænuntiata, & magnitudinem dolorum Christi supra cæterorum hominum dolores. Item psal. 21, eandem suæ passionis acerbitatem Christus commemorans, Ego, inquit, sum vermis & non homo, opprobrium hominum, & abiectio plebis: abiectionem dico plebis eligentis latronem Barrabam, & abijcientis me, qui vitam dare veni. Omnes videntes me deriserunt me, dicentes, Sperauit in Domino, eripiat eum. Aperuerunt super me os suum sicut leo rapiens & rugiens. Foderunt manus meas, &c. D
De quo & Isaias dicit, Non est ei species, neque decor, absconditus & despectus est vultus eius, nos putauimus eum quasi leprosum, percussum à Deo, & nouissimum virorum: Isa. 53. Item per totum psal. 68, secundum formam ferui loquitur Christus, explicans angustias suas in passione pro nobis: Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vsque ad animam meam, hoc est, afflictiones persequentium me penetrauerunt animam meam. Infixus sum in limo profundi, & non est substantia. Veni in altitudinem maris, & tempestas demersit me. Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniustè, quæ non rapui tunc exoluebam. Deus tu scis insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. Aduersum me loquebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum, & in escam meam dederunt fel, & in siti mea potauerunt me aceto, & reliqua. His similibus verbis nunc planè & absque tropo, nunc metaphoricè significantibus, intimare

vult

A vult Christus grauissima supplicia suæ passionis: per aquam intelligens copiã passionum inundantium super corpus suum,& penetrãtium vsq; ad interiora animæ suę: per limum seu lutum profundi,in quo non est substantia,neq; fundamentum, vbi pedibus fixis valeat consistere ne submergatur,intelligẽs extremam in passione delertionem sine liberatione, vsquequo absorbeatur à morte: per mare autem significans populum Iudæorum contra se insanientem: per elationem autem altitudinem,aut tempestatem maris,intelligẽs omnẽ illius populi furorem,insaniam, & concitatam seditionem, designans hæc omnia se passum esse,vt exolueret debita nostra tanquam sua. Hæc & id genus alia pœnarum genera, sacra pandit historia euangelica. Ex quibus manifestum est, Christi passionem fuisse omnium atrocissimam,adeóq; grandem,vt vniuersus omnium mortalium dolor in vnũ conflatus, non sit cum illius dolore conferendus, quemadmodum & ipse testatur in su-
B pradicto psalmo,suæ passionis tormenta cõmemorans,inter cætera dicens, Repleta est malis anima mea: malis, inquam, non culpis, sed culparum pœnis & doloribus:repleta inquam,vt nihil fuerit in ea doloribus vacuum. Zelus quidem charitatis ad satisfaciendũ copiosè pro peccatis nostris fuit in Christo maximus: sed eiusdem zeli alacritas ex dispensatione suæ voluntatis sic intus fuit contracta, vt foris corporis sensus non absorberet,vt summum beatificum gaudium animę suæ neq; in carnem, neq; in illius sensus corporales redundaret: quibus contigit, vt dolor comes ipsius cruciatus in carne tantus fuerit, quantus nõ fuit in vllis martyribus: quorum multi alacres,& cum gaudio ad immania mortis tormenta properabant: atq; in ipsis tormentorum medijs læti, tanquam epulantes legũtur exultasse: quibus alacritas charitatis per redundantiam in carnem, aut adimebat, aut minuebat
C doloris sensum. Laurentius super cratem ferream assatus, ministris prunas administrantibus,ad Decium tyrannum inquit, Discе miser,quia carbones tui mihi refrigerium præstant. Stephanus in passione positus vidit cælos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis Dei, quamobrem & lapides torrentis illi dulces fuerũt, quemadmodum de ipso canit Ecclesia. Andreas crucem à longè aspiciẽs,gaudet, gestit,gratulatur,pro voto ac desiderio suscipit,& clamat,Salue crux sancta,quę in corpore Christi dedicata es: antequam in te ascenderet magister meus Christus, timorem terrenum habuisti,nunc autem pro voto susciperis. Christus autem imminente crucis tormento nihil tale inuenitur dixisse, sed cœpit tædere & timere, cœpit pauere & mœstus esse,& orare, Pater,si possibile est,transeat à me calix iste. Martyres multi adhuc pueri,virginésq; puellæ sexu & ætate fragiles,imperterrito corde contempserunt tyrannorum minas,cum vultus hilaritate calcarunt furias, & ferocia sæuáq; verba impiorum hominum. Christus autẽ sustinuit quidem pa-
D tienter omnia, tanquam ouis ad occisionẽ ductus: attamen factus in agone, sudorem sanguineum stillat in terras. Nihil simile memorant Euangelistæ de Christo, qualia multa de martyribus testãtur historiæ. Quid causæ? nisi quòd martyribus alacritas charitatis redundans in corpus,minuebat sensum dolorũ. In Christo autem etsi charitas immensa longéq; maxima fuerit, nihilo tamẽ fecit mitiorem sensum mortis: qui ex dispensatione suæ voluntatis ita intus suspẽdebat suæ charitatis gaudium,vt nõ redundaret in corpus. Proinde clamat in cruce, Deus meus, Deus meus,vt quid dereliquisti me? Item, Factus sum sicut homo sine adiutorio. In alijs hominibus natura fit, vt insignis dolor, magnáve voluptas aut minuat, aut absorbeat alias passiones seu affectiones minus vehementes. Ex dispensatione autẽ diuina supra naturam, in ipsius Christi anima neq; summũ diuinæ fruitionis gaudium mitigauit ipsius cruciatus sensum,neque acerrimus ille corporis cruciatus minuit gaudium illud diuinæ fruitionis, in eo qui non necessitate, sed sponte voluit pati,&

Psalm.21. Matth.27.e. Psalm.87.

ti, & non sua, sed nostra causa voluit esurire, sitire, pauere, & vsque ad mortem tristis esse. Quòd autem Hieronymus & alij dicunt Christum fuisse contristatum, non timore patiendi, qui ad hoc venerat vt pateretur, qui & Petrum timiditatis arguebat: sed propter infelicissimum Iudam, propter omnium Apostolorum scandalum, propter Iudæorum cæcitatem, & euersionem miseræ Ieruſalem: hoc accipiendum est, eos negasse à Christo timorem, tristitiámque, aut inopinatè descendentem super illius animam, aut perturbantem mentis vigorem. Et ideo quod ipse in psalmis ad patrem loquitur, Terrores tui conturbauerunt me, Humiliatus sum & conturbatus, conturbata sunt omnia ossa mea, accipiendum est non de turbatione, quæ facit mentem attonitam, aut obrutam secundum serenitatem internæ rationis, sed de conturbatione congerente dolorem atque tristitiam, quam & ipse in se fecit, non conditione, sed beneplacito suæ voluntatis. Totum propter nos agebatur, non modò passio corporis, sed & affectio charitatis, qua ipse, qui est omnium consolator benignissimus, voluit pauere, adeóq; mœstus esse, vt dignaretur confortari ab angelo, vt nostram infirmitatem erudiret, suáque trepidatione iam adhuc pusillanimes, incipientes, & nondum charitate perfectos, faceret esse robustos, docerétque recurrere in omni tribulatione ad cõsolationem non caducam, sed ad spiritualem & cælestem. Quæ cõturbant aliorum hominum mentes, ad malúmque stimulant, in ipso Christo vigorem rationis internæ, liberámque eius voluntatem non minuebant: tantum doluit, quantum pleno mentis vigore voluit, cuius sensibus nihil inopinatum potuit accidere: quemadmodum longè planéque tractant sacræ theologiæ magistri in sententiarum libris, hæc omnia ex scripturis sacris demonstrantes.

Psal. 87, & 6.

A B C D

Sequitur huius partis articulus secundus, de emptione & satisfactione per Christum impensis humano generi.

His consideratis operæpretium est per propositiones, sententias, & cõclusiones sacratissima huius emptionis, redemptionis, satisfactionis, meriti, reconciliationis & sacrificij mysteria elucidare ex scripturis sacris. Et quia hæretici, schismatici, aut pertinaces forsitan contenderent omnia hæc, meritum inquam Christi, emptionem & satisfactionem, in scripturis sacris non reperiri, arbitrantes Christum suscepisse crucem & mortem solum ad docendum nos, seu ad demonstrandum viam salutis nobis, qui fueramus sicut oues errantes, & ad exemplum patientiæ nobis exhibendum: & ita non esse opus declarare vllam efficaciam satisfactionis, meriti, emptionis, aut redemptionis. Quẽadmodum enim is qui errat in via, dum docetur & eruditur, ab errore quidẽ liberatur, sed non est illic vlla emptio, redemptio, aut satisfactio, aut meritum alienum: Ita videretur forsitan Christus docendo, prædicando & conuersando liberasse quidem nos ab erroribus infidelitatis, vt cognoscentes viam salutis, & legem ac voluntatẽ eius, deinceps secundum illam viueremus, qui hactenus vixeramus secundum desideria huius sæculi: sed non videtur quòd hæc faciendo emerit nos, aut satisfecerit. Verùm contra sit hæc propositio: Christus non solum modo ad doctrinã nostram, & ad exemplum patientiæ nobis exhibendum suscepit crucem, sed verum sacrificium pro nobis obtulit in cruce, verè satisfecit pro nobis, vera emptione emit nos: & id quidem non pecuniam, aut huiuscemodi quicquam dando, sed carnem suam, & sanguinem suum, & seipsum totum offerendo pro debito peccati nostri tollendo.

Christus non solum vt nos doceret passus est, sed etiã vt pro nobis sacrificium offerret, & satisfaceret, vtque nos redimeret.

Huius propositionis veritas est accipienda, non tanquam sit per vagas aut varias magistrorum opiniones facta solum verisimilis aut probabilis, sed tanquam certissima fidei veritate subsistens: patent enim hæc omnia ex scripturis sacris.

Primum

A Primùm de ſacrificio, Semetipſum, inquit Paulus Apoſtol. obtulit immaculatum Deo, ad Hebræos 9. Tradidit ſemetipſum pro nobis oblationē & hoſtiam Deo in odorē ſuauitatis, ad Ephe. 5. Et alibi, Eum qui nō nouerat peccatum, Deus pro nobis peccatū fecit. Semel oblatus eſt ad multorū exhaurienda peccata. Oblatus eſt, inquit Iſaias, quia ipſe voluit. Item de ſatisfactione ſimiliter patet ex ſcripturis docentibus Chriſtum ſuſcepiſſe in ſe omniū peccatorum noſtrorū ſupplicia. Apud Iſa. eſt vox Eccleſiæ de Chriſto, Poſuit Dominus in eo iniquitatē omnium noſtrū. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum: hoc eſt, caſtigatio peccatis noſtris debita ſuper eum fuit, per quā pacem habemus ad Deū patrem. Ipſe tradidit in mortē animam ſuam, vulneratus propter iniquitates noſtras, cū ſceleratis deputatus, factus nouiſſimus virorum: Iſa. 53. In eodē cap. vox Dei de Chriſto eſt, Propter ſcelus populi mei percuſsi eum. Item, Chriſtus ſemel pro peccatis noſtris (inquit Apoſt. Petrus) 2. Cor. 5. d. Hebr. 9. g. Iſaiæ 53. c. 1. Pet. 3. c.

B eſt mortuus, iuſtus pro iniuſtis: vt nos offerret Deo, mortificatos quidē carne, viuificatos autē ſpiritu: peccata noſtra ipſe pertulit in corpore ſuo ſuper lignū. Item apud Iſaiā vox Chriſti eſt, Corpus meum dedi percutiētibus, & genas meas vellentibus: faciem meā non auerti à conſpuentibus. In pſal. inſuper ipſe loquitur, Quæ nō rapui tunc exoluebā. Poſtremùm quòd nos verè emerit, patet, nā hoc ipſum ipſe Chriſtus docet in Euāgelijs: Filius hominis venit ſaluare quod perierat, & dare animā ſuam redemptionē pro multis: Matt. 15, & 20. Item apud Ioan. legimus, Panis quē ego, inquit, dabo, caro mea eſt pro mūdi vita. Sic Deus dilexit mundum, vt filiū ſuum vnigenitū daret. Item Apoſtolus, Empti eſtis pretio magno, & non eſtis veſtri: ideo pro omnibus mortuus eſt Chriſtus, vt qui viuunt, iam nō ſibi viuāt, ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt. Item 1. Pet. 1, Non corruptibilibus auro vel ar 1. Pet. 2. d. Iſaiæ 50. e. Pſalm. 68. a. Iohan. 6. e Ioan 3 c. 1. Cor. 6. d.

C gento redempti eſtis de vana veſtra cōuerſatione paternę traditionis, ſed pretioio ſanguine agni immaculati. Vnde Chriſtus iam tranſiturus ex hoc mundo, inſtituit mirabile illud ſacramentum corporis & ſanguinis ſui, frequētandum iugiter in ſua Eccleſia vſq; in conſummationē ſæculi: & relinquens ſub illo paſsionis ſuæ memoriam, expreſsit, carnē ſuam & ſanguinem tradendum eſſe in mortē pro mundi vita: Hoc, inquit, eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur. Et hæc quidē inculcat ipſis in vltima cœna, cuius meminerunt omnes quatuor euangeliſtæ, vt hoc ſacratiſsimum pretium pro ſalute noſtra impenſum, arctius hæreret mentibus noſtris, nulla vnquā memoria delendum. Ad penetrandum autem verum ſcripturarum intellectum, latius ſingula hæc ſunt declarāda. Sciendum eſt igitur, quòd aliud eſt ſatisfacere pro peccato, aliud ſatis pati pro illo. In inferno dānati ſatis patiuntur, inuiti ſentientes tormenta quantum diuinæ iuſtitiæ ſat eſt, ſed pro peccato nō ſatisfaciunt. Dum pœna Matth. 26. c.

D pro peccato infligitur inuito, penſatur eius qui punitur iniquitas: dum autē ad ſatisfaciendū aut placandū, pœnā voluntariè ſuſtinet, penſatur eius qui patitur non iniquitas, ſed beneuolētia ſeu charitas. Deinde aliud erat in Chriſto mereri nobis, aliud ſatisfacere, aut ſoluere pretium ſeu ſtipendium peccati pro nobis, quamuis ſatisfaciendo pro nobis etiam meruerit nobis. Meritum eſt actio voluntaria, vel paſsio voluntariè tolerata, qua operans fit dignus præmio ſibi vel alteri applicando. Satisfactio autem eſt actio voluntaria, vel paſsio voluntariè tolerata, qua operans ſua ſponte tantum facit, quātum iuſtitiæ ſat eſt: aut ſoluens creditori quod illi debuit, aut voluntariè aſſumens humiliationis diſciplinam quam peccatum commeruit. Satisfactio præſupponit, aut eum qui ſatisfacit, aut eum pro quo ſatisfacit, eſſe debitorem. Meritum autem non præſupponit, eum pro quo meretur, fuiſſe debitorem, ſed facit eum apud quem meretur debitorem eſſe. Meretur quis apud eum etiam cui nihil debetur: ſed ſatisfacere nemo dicitur niſi ei cui aliquid de- Meritum. Satisfactio.

betur. Potuisset homo apud Deum facere meritum bonum, etiam si non præcessisset peccatum vllum. Satisfacere autem Deo (quemadmodum nunc de satisfactione loquimur) nemo potest, nisi fuerit qui offendit. Est quidem homo ratione beneficij accepti semper debitor Deo, à quo accepit totum quod habet: sed antequam offenderet, non erat illi debitor ratione commissi peccati. Vnde satisfacere bifariam dicitur. Vno quidem modo satisfacere est honorem Deo debitum impendere, altero modo est honorem Deo debitum restituere. Honorem Deo debitum impendit, etiam is qui nil abstulit vel peccauit: sed honorem debitum non restituit, nisi qui peccauit. Peccantis pœna est honor Dei vt iudicis, cuius dignitati congruit peccatum non derelinquere inultum. Vnde oportet considerare multiplex esse genus debiti. Est debitum quod ex iniuncto superioris mandato nascitur: hoc soluitur per obedientiæ subiectionem. Est debitum quod oritur ex suscepto beneficio: hoc soluitur per gratiarum actionem. Est debitum quod nascitur secũdum quantitatem meritorum: hoc soluitur distribuendo vnicuiq; secundum merita. Est debitum quod ex contractu personarũ inter sese consentientium suboritur, vt in emptione, venditione, locatione, mutuo. Est debitum quod nascitur ex alieni ablatione, ex læsione vel damnificatione personæ, vt in furto, homicidio, mutilatione, rapina, detractione. hoc debitum soluitur æquiualentis restitutione. Est debitum quod offendendo superiorem cõtrahitur: hoc soluitur humili & pœnali subiectione. Sub his duobus debitis postremis continentur delicta, quæ contraxit humanum genus peccando. Ex his igitur patet primùm, aliud esse satisfacere de debito ratione iuncti mandati, aliud ratione accepti beneficij, aliud satisfacere illi ratione commissi peccati. Sic satisfacere est honorem Deo debitum restituere. Verùm sic satisfacere rursus bifariam dicitur: aut enim est facere tãtum quãtum satis est ipsius offensi beneuolentiæ & misericordiæ, aut est facere tantum quantum ipsius offensi iustitiæ satis est, & hoc propriè est satisfacere: nam satisfactio consistit in æqualitate rei ad rem, hoc est, in adæquatione rei quæ soluitur ad id quod debetur. Priori satisfaciẽdi modo etiam alius à Christo potuisset pro peccato humani generis satisfacere: potuisset enim Deus pro sua beneuolentia & misericordia mortem alterius etiam puræ creaturæ pro sufficiente pretio acceptare, quemadmodum si ego magnam iniuriam mihi factam cõdonauero pro parua aliqua humiliatione. Ad satisfaciendum autem pro peccatis humani generis secundum posteriorem satisfaciendi modum, de quo loquũtur sancti, necesse erat Christum venire in carnem, vt opus pro humano genere impensum ex sua dignitate vel par esset & condignum, vel excellentius quàm debitum pro offensis humani generis. Vnde vita Christi pro peccato humanæ naturæ exposita sufficiẽs fuit pretium: non solum quia vt talis à diuina beneuolentia acceptata, sed etiam quia in se ratione personæ, quæ erat Deus & homo, magis fuit digna atq; dilecta, quàm exosa fuerit offensa. Sed de his latius in conclusionibus sequentibus. Nunc autem sufficiat intelligere aliud fuisse in Christo satisfacere & emere nos, aliud mereri nobis. Quibus consideratis singula in specie facilius intelligemus.

A

Satisfacere dupliciter accipitur.

Debiti genus multiplex.

B

Satisfacere restituẽdo debitum dicitur dupliciter.

C

D

Primùm quòd Christus verè pro nobis satisfecerit, patet. Nam pro delictis peccatorum nostrorum delendis verè passus est voluntariam pœnam, diuinæ iustitiæ sufficientem, gratam & acceptabilem. Quemadmodum creditori fit satisfactio, dum fit illius debiti solutio, qua constituitur æqualitas dati & accepti: ita & irato atque offenso fit satisfactio, dum constituitur æqualitas emendæ & præcedentis offensæ. Passio mortis Christi voluntariè pro offensis peccatorum nostrorum suscepta, tanti esse pretij & valoris apud Deum patrem pensabatur, quantus erat is qui moriebatur. Sicut autem fuerat Deus immensus, qui erat offensus, ita

erat

A erat Deus immensus, qui pro peccatis nostris diluẽdis est impensus. Proinde offensa si dicatur immensa propter dignitatem immensæ personę quæ offenditur, multò magis recompensatio impensa erit infinita propter dignitatem Christi, qui impenditur. Amplius autem sciendum est quòd charitas Christi patientis longè fuit maior, quàm libido humani generis transgrediẽtis. Et ideo ipsius Christi supplicia longè superant omnium peccatorũ debita. Vna gutta sanguinis sufficiens fuit pretium diluendi omnis criminis: neq; oportet, si Christus patiẽdo plus soluit quàm totius humanę naturæ peccatũ commeruit, quòd ergo Christus iniustè quippiam egit: quemadmodum nihil iniustè facit, qui homini offenso, voluntariè plus soluit quàm debuit. Deinde quòd Christus vera emptione nos emerit patet, quia acquisiuit nos sibi, impẽdendo sanguinẽ suum, imò seipsum totũ tanquã pretium. Vnde ex superioribus patet, emere non aliud esse, quàm dominium rei acquirere vel so-

B luto pretio, vel fide data de pretio soluendo. Quemadmodum is qui emit, alteri tradit pretium, atq; ipsum à se alienat, vt mercẽ habeat: ita Christus propter nimiam charitatem qua dilexit nos, carnem suam & sanguinem pro nobis impendit & exposuit. Diximus autem supra, pretium rei esse compensationem datam vel deputatam ad rem acquirendam: Compensationem autem quam pro debito peccati exigit diuina iustitia, esse aut spontaneam satisfactionem per susceptionem disciplinæ condignæ, aut à non satisfaciente, passionem pœnæ statutæ secũdum meritum culpæ, & huius pœnæ reatum manere super peccatorem quamdiu manserit in eo peccati culpa, adeóq; inseparabiliter hoc quòd dicimus dignum esse pœna, annexum esse culpæ, vt non esset culpa nisi quatenus est digna supplicio seu pœna. Ridiculum propterea esse, Deo talem tribuere misericordiam, secundum quam di-

C mittat peccatum prorsus inultum, & in rerum vniuersitate omnia similiter faciat, siue fiat peccatũ, siue non fiat peccatum. Ex supradictis ergo manifestum est, pœnam ex diuina iustitia taxatam peccato Adæ esse mortem æternam, super ipsum & vniuersos filios eius, & quòd pro hac pœna soluenda, & à toto humano genere expianda Christus dedit sustinens & abundans pretium, tradẽs vitam suam deitati vnitam, quæ magis est pretiosa, magisq; ab illo dilecta, quàm tota progenies, quæ fuerat ex Adam propaganda: cuius & charitas pro nobis patientis magis erat amabilis, quàm collectio omnium peccatorum totius mundi sit odibilis. Et quòd propterea dare vitã illam in pretium, est plus soluere, quàm pro peccatis totius mundi est debitum. Et quia vitam dare pro nobis, nõ erat aliud quàm expendere illam seu morti exponere, quod est mortem sponte accipere: consequens est, vt quemadmodum vita Christi præeminet omnium hominum vitis, ita datio seu oblatio Christi seipsum pro mundi vita offerẽtis, præemineat omniũ peccatorũ debitis.

Christi supplicia superant omnium peccatorũ debita.

D Hic iam si dixeris, Passio Christi si fuerit pretium seu stipendium condignum pro delictis omnium peccatorum, propterea quòd Christus seipsum offerens pro peccatis nostris verus Deus & homo fuerit dignitatis infinitæ, ergo & quælibet pœna quam ipse pro nobis sustinuit, fuerat sufficiens pretium nostræ redemptionis, & mors eius necessaria nobis non fuit. Si alia passione quàm morte sufficienter nos emerit & redemerit, vt efficeremur iusti, ergo ipse gratis mortuus fuit: sic enim arguit Apostolus Paulus, Si ex lege iustitia, ergo Christus gratis mortuus fuit. Respõdeo vtiq; verum esse quãlibet pœnam seu passionẽ Christi, etiam citra mortem patientis, fuisse pretium nostrę redemptionis sufficiens, considerata quantitate & sufficientia pretij secundum dignitatẽ personæ, quæ Deus est & homo, non autẽ considerata quantitate seu sufficientia pretij secũdum genus pœnæ, quæ erat constituta secundum taxationem diuinæ iustitiæ exigentis mortem pro morte ad nostram liberationem, simul & eruditionem, atq; doctrinam imbecillitati

Obiectio.

Gala. 2. d.

Solutio.

tati noſtræ congruentiſsimam. Vnde Bernardus, Vna gutta fuit ſufficiẽs pretium noſtræ redemptionis: & tamen Chriſtus non gratis fuit mortuus, quia quãuis minor paſsio citra mortem ſufficere potuiſſet, tamen mors Chriſti ad redemptionem humani generis ex diuina iuſtitia & ſapientia vtiliter deputata eſt: vt ſit copioſa apud Deum redemptio, qua nec iuſtior cogitari poteſt ad noſtram inſtructionem: & magna apud Deum miſericordia, qua nec ad commendationem charitatis dulcior haberi poteſt. Quid iuſtius, quàm ſi Deus dicat, Accipe pretium maius omni pretio, vt habeas quo ſoluas omne debitum? Quid benignius & miſericordius poterit audire miſer & damnatus, nihil habens vnde ſe redimat, quàm ſi Deus illi dicat, Accipe vnigenitum meum, & da pro te, atque ipſe filius dicat, Tolle me, & redime te? Hic etiam ſciendum eſt, quòd pretium illud fuit quidem ſufficiens pro peccatis totius mundi, ſed non omnibus proficit: quia neque his qui repellunt illud, quemadmodum de quibuſdam in pſal. loquitur Dei populus hoc iam pretio redemptus, Pretium meum cogitauerunt repellere: neq; his qui confidunt in virtutibus ſuis, & gloriantur in multitudine diuitiarum ſuarum, & virium ſuarum, qui ſuam volunt conſtituere iuſtitiam, ignorãtes eam quæ à Deo eſt per Chriſtũ Dominum: ſed his dũtaxat proficit qui gratanter recipiũt ipſum, qui hanc gratiã agnoſcẽtes, pretiũmq; id gratũ habẽtes, viuere volũt iam non ſibi, non ſatanæ, ſed Chriſto emptori ac redẽptori ſuo. Vult nos Deus pretiũ illud in ſacramento baptiſmi depoſitũ credendo accipere, & ad ſe cum gratiarum actione perferre, vult nos nõ eſſe negligentes verbi ſui, quod locutus eſt, Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu ſancto, non poteſt introire in regnũ Dei. De paruulis autem, qui nondum habẽt rationis iudicium, alia eſt ratio. In hac igitur ſatisfactione, oblatione, & emptione pretiũ pro peccati debito ſolutũ ſacrificiũmq; oblatũ eſt Chriſti ſanguis deitati vnitus, imò totus ipſe Chriſtus, & ideo qui erit prẽmiũ noſtrum, ſimul fuit & pretium noſtrũ & ſacrificium noſtrũ. Merx autẽ empta eſt hæreditas Chriſti, grex Chriſti, quæ eſt Eccleſia Chriſti ſanguine quæſita, in toto mundo collecta, & colligenda vſq; in conſummationẽ ſæculi: dẽ qua ſanè hæreditate ait Propheta, Ecce hæreditas Domini filij, merces fructus vẽtris: ac ſi dicat, hęreditas Domini ſunt filij, qui merces ſunt emptæ à Ieſu fructu ventris Mariæ. Hactenus de emptione qua nos emit Chriſtus: iam de venditione, qua nos Deus vẽdidit Chriſto videamus, & quonã pacto merx empta ſit, etiam ea quã Chriſtus nobis acquiſiuit, vt ſunt vita ęterna, & Chriſtus ipſe, & Deus ipſe. Ad quorum intellectum penetrandũ ſit hæc conſideratio: Quemadmodũ Chriſtus emit nos à Deo patre, cui & ſatisfecit, pretiũmq; ſoluit pro delictis noſtris, ita Deus pater accipiẽs hoc ipſum pretium in ſolutionem pro debitis peccatorum noſtrorum, quodammodo vendidit nos eidem Chriſto filio ſuo. Quamuis autem hic ſermo poſterior in ſcripturis ſacris forſitan nõ reperiatur expreſſus, pro eo quòd venditionis vocabulum ex ſui ratione videtur ſignificare quandam rei, quæ vẽditur, alienationem ab eo qui vendit: veruntamen emere & vendere cùm relatiuè ad ſe inuicem dicantur, Chriſtus ſi emit nos à Deo patre, non abſurdus erit ſermo, ſi & Deus pater dicatur vẽdidiſſe nos Chriſto: nec tamen inde conſequens eſt Deum nos ſic venditos alienaſſe à ſe. Nam & dationis vocabulum alienationẽ quandam ſignificare videtur, non tamen Deus facit alienos à ſe quos dat filio ſuo. Quemadmodum pater dat filio in hæreditatem Gentes, nõ ita vt ipſe Deus amittat illas, & nõ pertineant ad ſe amplius, nam & ipſe filius, vbi dixit, Pro his rogo quos dediſti mihi, cõtinuò adiecit, Omnia mea tua ſunt: Ita Deus pater vnus cum filio & ſpiritu ſancto vendidit nos Chriſto filio ſuo, non quidem alienando nos à ſua poteſtate, aut dominio: ſed alienando nos à poteſtate iræ ſuæ, & acquirendo nos filios vitæ ſub gratia ſua, qui eramus ſerui

A

Pſalm. 61. a.

B

Iohan. 3. a.

Pretium in noſtra redemptione.

C

Merx.

Pſalm. 126.

Merx nobis acquiſita.

D

Deus pater quodã modo nos vendidit filio.

Pſalm. 2.

Iohan. 17. b.

iræ,

A iræ,damnati ſub rigore iuſtitiæ ſuæ. Proinde quemadmodum ſecundum ſcripturæ ſermonem Deus pater per Chriſtum reconciliauit ſibi mundum, ita non erit abſurdus ſermo, ſi dixerimus Deum patrem per eundem Chriſtum emiſſe quodammodo ſibi mũdum,qui alienus erat à gratia illius: emiſſe quidem non ab alio, ſed à ſe,dum miſit filium ſuum,qui exoluit pretium iuſtitiæ ſuæ debitum pro peccatis noſtris: quanquam nõ ſic propriè pater emerit, quemadmodum filius emit. Nam qui emptionis pretiũ ſoluit,in propria perſona ſtipendium peccati tolerans, magis propriè dicitur emere, quàm is qui mittit illum. Deus pater in ſua perſona ſtipendium peccati noſtri non tulit, quia carnem noſtram ſibi non aſſumpſit.

Deus pater quodã modò emit ſibi mundũ per filium, ſed non ſicut filius emit.

Horum intellectus vt fiat illuſtrior operæpretium eſt conſiderare, Quemadmodum in ciuilibus rebus homines plerumq; propter debita voluntariè contracta,quæ nequeunt ſoluere,iuſta ratione adiguntur in miſeriam, in ſeruitutem cor-
B poralem,qui rurſus emũtur, ſeu redimuntur ab huiuſcemodi ſeruitute,dum quiſpiam ſoluit pro eorum debitis ſufficiens pretium vero domino: Ita & hac in re, in emptione ſcilicet & redemptione per Chriſtum facta, intelligendum eſt. Nam tota natura ab Adam propter debitum peccati voluntariè contractum, iuſto Dei iudicio adacta eſt in ſeruitutem, in miſeriam ſub poteſtate diaboli: à qua ſeruitute quamuis nequeat ſeſe homo eximere,redimitur tamen dum rurſus emitur per Chriſtum, qui pro huiuſcemodi debito ſoluit pretium ſufficiens diuinæ iuſtitiæ. Vnde Chriſtus factus in carne frater noſter, videns neceſsitates ſuorum parentum & fratrum ex Adam ſub ira Dei patris, vidẽſq; eoſdem ſua culpa contraxiſſe debita,quę nequeunt ſoluere,iuſtáq; ratione traditos in ſeruitutem,miſertus eorundem parentum ſuorum & fratrum, ſoluit Deo patri pretium ſufficiens
C pro debitis illorum. Et quemadmodum in ciuilibus rebus quis dicitur emere homines in ſeruitutem adactos,dum ſoluto pretio acquirit illis libertatem, & vitam, & manumiſsionem à ſeruitute: Ita congrua ratione dicere poſſumus Chriſtum emiſſe & nos,& vitam æternã nobis: item emiſſe ſeipſum nobis,& Deum patrem nobis,& ea quidem omnia emiſſe non à diabolo, ſed à Deo patre. quamobrem & congrua ratione poſſumus dicere Deum patrem vendidiſſe non ſolum nos, ſed & libertatem & vitam æternã nobis, & filium ſuum nobis, & ſeipſum nobis. Et quia vita æterna noſtra,nõ eſt extra Deum in vlla re qua fruamur,ſed eſt ipſe Ieſus vnus cum patre & ſpiritu ſancto Deus: idcirco quemadmodum ipſe Chriſtus emit nos ſibi,ita & emit nos Deo patri. Et quemadmodum emit ſe nobis, ita emit & Deum patrem nobis tanquam finem beatificum, quem in Adam perdideramus omnes. Proinde vnica emptione emit omnia hæc. Siquidem illum emiſſe nos à Deo patre,non eſt aliud quàm ipſum ſoluto pretio acquiſiiſſe nobis libertatẽ apud Deum
D patrem, id eſt, vitam æternam,& ſemetipſum nobis,qui cum Deo patre,& ſpiritu ſancto eſt vnica & ſempiterna vita noſtra.

Chriſtus vãria emiſſe dicitur à Deo patre.

In hac igitur emptione mercator & merx empta nobis, eadem res eſt, quæ & in pretium nobis eſt data, tandem etiam tribuenda in præmium. Quemadmodum ipſe Chriſtus eſt & victor & victima, idem ipſe & ſacerdos offerens & ſacrificium: ſic idem mercator noſter, merx empta nobis, & pretium nobis.

Hactenus de emptione, qua Chriſtus emptione quadam acquiſiuit nos ſibi cohæredes æternæ vitæ, ſeipſum totum impendens Deo patri, qui nos de manu iræ ſuæ eidem Chriſto filio ſuo vẽdidit. Iam quemadmodum hæc emptio peruenerit etiam in eos,qui erãt ante Chriſtum,& priuſquam pretiũ eſſet perſolutum,videamus: pro quo ſit hæc conſideratio: Antequam Chriſtus veniens in carnem ſtipendium peccati noſtri ſolueret,ſupplicium mortis pro debito peccati noſtri toleran do,fuit quidem factũ quoddam futurę emptionis fœdus ſeu pactum:ſed quia non-

dum erat pretium datum seu persolutum, idcirco genus humanum nondum erat A
in hæreditate paterna inthronizatũ, interim manens excluſum, donec veniret qui
pretium ſolueret. Quemadmodum enim in ciuili contractu plerumq; fit emptio,
in qua nec emens tradit pretium, nec vendens rem tradit emptam, ſed vterq; pro-
mittit, fidem dans de re tradẽda, ille quidem de pretio ſoluendo ſtatuto tempore,
iſte autem de tradẽda empta merce: Ita & ſuo quodam modo in hoc ſacratiſsimo
emptionis myſterio, priuſquam eſſet pretium perſolutum, fuit quoddam futuræ
emptionis fœdus ſeu pactum, & teſtamentum ac iuſiurãdum, de quo paſsim ſacra
loquitur ſcriptura, quod ſtatuit pater cum populo ſuo redimendo, quod & iurauit
Lucæ 1.g. ad Abraham patrem noſtrum daturũ ſe nobis, quod & per ſanctos prophetas ſuos
à progenie in progeniem confirmauit, dum in verbo promiſsionis ſuæ humano
generi ſpem & conſolationem dedit, reuelans quendam futurum ex Adam filium,
qui pro debito parentum ſuorum ſolueret, quod homo non poterat: promittens B
peccati remiſsionem, pacem, & gratiam omnibus inuocantibus & credentibus in
ipſum, in nomine eiuſdẽ Saluatoris tũc futuri: interim tamẽ hęreditatẽ paternam
cæleſtis vitę deperditã in primo parente differens reſtituere iuſtificato, donec pre
Apta ſimili- tudo. tium id pro debito generis eſſet perſolutum. Quemadmodũ verus hæres dignus
quidem eſt paterna ſibi debita hęreditate, ſed illam oppignoratam paterno aliquo
debito adire & poſsidere non poteſt, priuſquam debitum illius fuerit perſolutum.

Supradicta conſideratio non humana opinione, ſed prophetico atq; apoſtoli-
co teſtimonio paſsim in ſcripturis ſacris intimatur. Nam pactum fœdus ſeu teſta-
Gen.12.a.22. d 26.a.28.c. mentum & iuſiurandum de mittendo Chriſto ſaluatore fecit Deus ad Abraham,
fecit ad Iſaac, fecit ad Iacob ſeu Iſrael, vt patet ex libro Geneſis, quemadmodum &
planè teſtatur pſalmus 104. Tale inſuper ſub Moyſe pactum fœdus ſeu teſtamen- C
tum fecit Deus ad populum Iſrael, corroborans illud ſanguine vitulorum. Vnde
Exod.24.a.b in Exodo Moyſes dum narraſſet plebi omnia verba & præcepta, videlicet iudi-
cia, cæremonias, & promiſsiones benedictionum, reſpondit populus cunctus vna
voce, Omnia verba Domini quæ locutus eſt faciemus. Scripſitq; Moyſes vni-
uerſos ſermones Domini, & mane conſurgens ædificauit altare, & obtulit duo-
decim vitulos, obtulitque dimidiam partem ſanguinis, & ſudit ſuper altare: par-
tem autem reſiduam miſit in crateram: aſſumẽnſque volumen fœderis legit au-
diente populo, qui dixit, Omnia quæ locutus eſt Dominus faciemus. Ille verò
ſumptum ſanguinem ex cratera ſparſit in populum, dicens, Hic eſt ſanguis fœde-
ris, quod pepigit Dominus vobiſcum ſuper cunctis ſermonibus his.

En habes primùm fœdus ſeu pactum aut teſtamentum inter Deum iubentem
ac promittentẽ, & populum Deo iubenti conſentientem. Habes item ſanguinem
vitulorum aſperſum in populum. Apoſtolus ad Hebræos 9, addit ipſum quoq; li- D
brum legis aſperſum eſſe ſanguine. Habes tertiò dimidiam partem ſanguinis ſu-
per populum ſparſam, reſiduam autem ſuper altare fuſam. Quibus ſignificatur ſan
guis Chriſti in duobus ſacramẽtis operari: in ſacramẽto videlicet aquæ baptiſmi,
qui virtutem habet ſanguinis Chriſti ad abluenda peccata: & in ſacramẽto altaris,
in quo ſanguinem eius in virtute bibimus. Habes quartò eundem ſanguinem ap-
pellari fœderis, pacti, ſeu teſtamenti. Moyſes accepto ſanguine vituli, aſperſit li-
brum & omnẽ populum Iſrael, dicens, Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod diſpoſuit
ad vos Deus. Habes quintò quòd iſte ſanguis eſt exemplar ſeu figura ſanguinis te-
Matth.26.c. ſtamenti, de quo loquitur Chriſtus dicens, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti.
Nam ſanguinem illum vitulorũ ſignificare ſanguinem Chriſti, docuit Paulus ſan-
cto ſpiritu ſuo magnifico in epiſtola ad Hebræos: & nõ ſolum Paulus, ſed & Apo-
ſtolorum ſchola: & nec hæc ſolummodo, ſed & prophetica ſcriptura plano ſer-

mone

A mone teſtatur ſanguinem teſtamenti illius, ſanguinem teſtamenti Chriſti, Zachariæ 9, vbi eſt vox Dei ad Chriſtum, Tu quoq; in ſanguine teſtamenti tui emiſiſti vinctos de lacu, in quo non eſt aqua. Sanguinem appellat eum, qui vnà cum aqua de latere Chriſti lancea militis aperto effluxit. Vinctos appellat, quotquot ab origine mundi fuerunt iuſti collecti in lacũ infernĩ, in quo non erat aqua. Aquam appellat gratiam talem, quę abluens peccata aperiret cęleſtis regni ianuam. Et quòd hæc prophetia Zachariæ ſit de Chriſto, patet: nam de illo continuò præmiſerat Deus loquens ad populum Ieruſalem, Exulta valde filia Sion, iubila filia Ieruſalem, Ecce rex tuus veniet tibi iuſtus & ſaluator. Ipſe pauper & aſcendens ſuper aſinam, & ſuper pullum filium aſinæ, & loquetur pacem Gentibus, & poteſtas eius à mari vſq; ad mare. Quæ prophetia impleta eſt in Chriſto ipſo die palmarum, quum illi ſedenti nõ ſuper phaleratum equum, ſed ſuper humilem aſellum, appropinquanti
B Ieruſalem, turbæ quæ venerant ad diem feſtum, honorificè occurrerunt, non armis micantibus, ſed floribus, & ſuauitatibus odorum, cum ramis oliuarum atque palmarũ, clamantes, Benedictus qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid, benedictus rex Iſrael, Oſanna filio Dauid.

Ex his igitur manifeſtum eſt, pactum illud, quod fecit Dominus cum Moyſe & populo Iſrael, fuiſſe pactum promiſsionis ſuper Chriſto venturo, vt totius ſalutis authore. Quod & ſignificauit Dominus per Aggæum prophetam abſq; vlla velaminis nube, dicens, Ego vobiſcum ſum, dicit Dominus. Verbum quod pepigi vo- Cap. 2. a.
biſcũ, cùm egrederemini de terra Ægypti: & ſpiritus meus erit in medio veſtri ũ. Nolite timere, adhuc vnum modicum, & ego commouebo cælum & terram, &c. & veniet deſideratus cunctis gentibus: & in iſto loco dabo pacem. Tanquã dicat,
C Verbum quod pepigi vobiſcum, cùm egrederemini de terra Ægypti, implebitur, cùm venerit Chriſtus deſideratus cũctis gentibus, faciẽs pacem & ſpiritũ nouum in loco iſto. Locum iſtum ſecundum Auguſtini ſententiam appellans Ieruſalem, nõ terrenam corporalibus muris circumieptam, ſed illam ſpiritualem Ieruſalem, de qua Zachariæ 2, Abſq; muris habitabitur Ieruſalẽ præ multitudine hominum & iumentorum in medio eius: & ego ero, ait Dominus, murus ignis in circuitu eius. Apertè igitur ſignificauit Aggæus propheta, Deum ſuper Chriſto Domino mittẽdo iniſſe fœdus ſeu pactum cum populo Iſrael. Quatenus autem intelligantur ſcripturæ de pacto iſto teſtamento, ſeu fœdere Dei promittentis Chriſtum ſaluatorem, conſiderandæ ſunt vocabulorum ſignificationes. Eadem res eſt, quam ſcriptura appellat nunc teſtamentum, nunc pactum, nunc fœdus, nunc iuſiurandum: alia quidem & alia ratione ſic diuerſimodè appellata. Hoc patet ex verbo Prophetæ in pſalmo dicentis, Ipſe Dominus Deus noſter, memor fuit in ſæculum
D teſtamenti ſui, verbi quod mãdauit in mille generationes, quod diſpoſuit ad Abraham, & iuramẽti ſui ad Iſaac: & ſtatuit illud Iacob in præceptum, & Iſrael in teſtamentum æternum, dicens, Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hęreditatis veſtræ. & infrà de filijs Iſrael, Dirupit petrã, & fluxerunt aquæ, abierunt in ſicco flumina: quoniam memor fuit verbi ſancti ſui, quod habuit ad Abraham puerum ſuũ: Pſal. 104. In loco iſto cæteriſq; ſimilibus Hieronymus & alij interpretes paſſim loco teſtamenti ponũt nunc pactum, nunc fœdus. Item pſal 24, Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas requirentibus teſtamẽtum eius & teſtimonia eius.

En planè habes, idem appellari teſtamentum & verbum ſanctum, Dei iuſiurandum & pactum, ſeu fœdus diuinæ promiſsionis, verùm alia & alia ratione: nam teſtimonium latinè, quod dicitur græcè martyrium, eſt dictum vel ſcriptum alicuius teſtificantis alicui de re aliqua voluntatem animi ſui. Pactum dicitur quaſi pacis actum inter aliquos: quod congrua ratione teſtamẽtum & teſtimonium di-

citur, quia tractatus ille inter aliquos, siue consistat in verbis, siue in scriptis, adiectis conditionibus vtrinq; seruandis, est tanquam testimonium mẽtium & voluntatum vtriusq;: & secũdum hanc rationem lex vetus & lex noua appellantur testamenta, eò quòd contineant in se pacta seu fœdera Dei, & iubentis & gratuitò promittentis. Vnde testamentum propriè neque est sola promissio, neque sola iussio, neque solas iustificationes, neq; promissiones solas continet, neq; est collectiuum nomen solum verificabile aut de tota lege Moysi, aut de tota lege Euangelij, sed est omnis sermo Dei iubentis, simul & pollicentis benedictionem obedientibus iussioni, maledictionem autem non obedientibus. Testamentum continere tam promissiones, quàm iussiones & leges, patet ex scripturis, quibus & nos Deum oramus vt sit memor testamenti sui, & Deus ipse à nobis requirit vt ipsius testamentum impleamus. Vnde psal. 131, Iurauit Dominus Dauid veritatem, & nõ frustrabitur eum, De fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamẽtum meum, & testimonia mea hæc quæ docebo eos. Item, Irritũ fecerunt domus Iuda, & domus Israel pactum meum seu testamentum meum: Ieremiæ 11. Planè habes, testamentum Dei, seu pactum Dei, ab homine aut custodiri aut irritum fieri seu præuaricari. Vbi autem est prꝙuaricatio, ibi & lex esse debet. Idem patet ex verbis propheticis suprà citatis ex psal. 104. Et in alio psalmo, veteris legis ecclesia cùm oraret, Ne tradas Domine bestijs animas confitentium tibi, & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem: continuò subiecit, Respice in testamentum tuum, id est, in fœdus, in pactum, seu in verbum promissionis tuę, quo promisisti Christum saluatorem. Hoc sub alijs verbis orat, Memor esto verbi tui, in quo mihi spem dedisti: Psal. 118. Item psal. 110, Memor erit in sæculum testamenti sui. vbi vt significaretur testamẽtum illud esse de operibus mirabilibus redemptionis peruẽturæ in Gentes, Propheta cõtinuò adiecit, Veritatẽ mirabilium suorum annuntiabit populo suo, vt det illi hæreditatem Gentium. Veritatem appellans impletionem promissionum suarum, sicuti promiserat Abrahæ, In semine tuo benedicentur omnes generationes. Vnde continuò adiecit, Redemptionem misit populo suo, mandauit in æternum testamentum suum. Cæterum quòd testamentum in scripturis nõ solummodo de lege tota collectiuè sumptum dicatur patet: nam Deus, vt iam diximus, priusquam Moyses scripsisset legem, iam fecerat testamentum, fœdus, seu pactum ad Abraham, & ad Isaac, & ad Iacob, quòd ex semine eorum nasceretur Christus, per quem benedicerentur Gentes, vt patet ex libris Geneseos, & iam citatum est ex psal. 104. Similiter testamentum post Moysen fecit ad Dauid, quòd ex semine illius esset Christus oriturus. Et quia omne verbũ promissionis diuinæ tendit in finem Christum, omne quoque verbum diuinæ legis iubentis tendit in charitatem, vt diligatur Deus toto corde, & totis viribus: ideo diuersa testamenta seu pacta, quæ Deus secundum successionem temporum fecit erga diuersos patriarchas & prophetas, sunt eadem in virtute & substantia: omnia enim sunt de Christo Saluatore in remissionem peccatorum nobis dando. Et ideo Christus iam sanguinem suum effusurus pro nobis, vt significaret se esse finem & consummationem omnium illorum testamentorum, pactorum, & fœderum olim initorum cum populo Israel, in vltima cœna testamentum condidit: Hic, inquit, est sanguis meus noui testamẽti, qui pro multis effundetur: tanquam dicat, Hic est sanguis meus confirmator testamenti noui. Quemadmodum testamentũ inter viuos, propriè sumptum, sortitur suum effectum per testatoris mortem, per quam deuoluitur legata hæreditas legatarijs qualificatis, sub pactis, conditionibus, & modis in testamento designatis: quod sanè testamentum cùm ante mortem semper fuerat reuocabile, per testatoris mortem cõfirmatur, roboratur, & fit

A

B

C

Genes. 12. 18.

Psalm. 131.

D

Matth. 26. c.

A & fit irreuocabile: & ita mors est testamenti roboratrix, seu confirmatrix: Sic & in Christi morte, & in effusione sanguinis eius, confirmatur nouum ipsius testamentum, quo promisit dare gratiam & apertionem ianuæ cælestis vitæ. Et quia verbum Dei in æternum manet irreuocabile (neque enim Deus est vt homo, qui agat pœnitentiam super eo, quod æterno suo proposito locutus fuerat) ideo testimonia & fœdera, pacta & testamenta populo Israel facta, corroborantur effusionibus & aspersionibus sanguinis vitulorum, aut agnorum occisorũ in oblationem, vel in holocaustum Domino. Quibus intimare voluit diuinus spiritus, testamentum illud promissionis de legato cælestis vitæ per mortem seu effusionem sanguinis Christi dando, esse tam firmum atq; immobile, ac si iam ipsa mors interuenisset. Quamobrem & in scripturis sacris testamẽtum illud seu fœdus, ac pactum veteris legis populo factum, appellatur iusiurandum. Vtrumq; cõmemorat Zacha.

B Lucæ primo, completum esse in Christo Domino, benedicens Deum, qui fecit redemptionem populo Israel, vt memor esset testamenti sui sancti, & impleret iusiurandum, quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis. Congrua igitur ratione sanguis ille holocaustorum veteris legis, vocatur sanguis testamenti & fœderis, quia sanguine illo aspersus populus, tanquam signo seu charactere erat Deo confœderatus secundum similitudinem fœderis maritalis, quemadmodum ait ad populum Israel Deus, Vbera tua intumuerunt, & pilus tuus germinauit, & eras nuda, & cõfusione plena: trãsiui per te, & vidi te, & ecce tempus tuum, tempus amantium, & expandi amictum meum super te, & operui ignominiam tuam, & iuraui tibi, & ingressus sum pactum tecum, ait Dominus omnipotens: Ezechielis 16. Sic sermonem illum, sanguinem testamenti interpretatur Apostolus ad Hebræos 9. Vnde neque primum, inquit, testamentum sine sanguine dedicatum est. Dedicatum, inquit Chrysostomus, id est, firmatum, roboratum, aut sanctum est. Quemadmodum ergo Moyses accipiens sanguinem, & aspergens populum, cùm dixit, Hic est sanguis testamenti, quod pepigit vobiscum Dominus, Exod.24.b.
significabat sanguinem illum esse confirmationem ac robur pacti sui, de sanguine Christi offerendo in remissionem peccatorum: Ita & Christus cùm dicit, Hic est Matth.26.c.
sanguis meus noui testamenti, significat sanguinem suum olim verbis atq; figuris promissum, iam præsentem adesse tanquam dedicatiuum, sanctificatiuum, & confirmatiuum fœderis noui cum sponsa sua ecclesia: quemadmodum inquit diua Agnes, Sanguis eius ornauit genas meas: annulo suo subarrauit me Dominus Iesus. Sic enim interpretatur nobis Apostolus ad Hebræos 9, testamentum nouum confirmari Christi morte, in qua fuit effusio sanguinis eius. Et ideo in veteri lege omnia erãt plena sanguine vitulorum aut agnorum, cæterorũm ve animalium, &

D sine sanguinis effusione non fiebat vlla mundatio aut remissio: quibus significabatur omnia sacrificia nostra, omniáq; opera nostra oportere esse respersa sanguine Christi, hoc est, prodire ex fide in sanguinem ipsius. Quicquid cęremoniarum extitit in immolatione paschalis agni, & in sacrificijs cæteris, fuit typus seu figura sanguinis seu mortis Christi: & ideo fuit testamentum quoddam seu pactum, & testimonium promissionis Dei, pollicentis Christum & sanguinem eius in redemptionis nostræ pretium. Sed hic iam forsitan quæret quispiam, Matthæus recitat Christum dixisse, Hic est sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, quemadmodum & Marcus dicit, Lucas verò recitat Christum dixisse, Hic calix nouum testamentum est in meo sanguine, quam formam recitat & Paulus ad Corinthios vndecimo: Quæ igitur sunt verba quæ Christus dixit in consecratione sanguinis sui? an illa quæ Matthæus scripsit, an illa potius quæ scripserunt Paulus & Lucas? Solutio huius patuit in tertio libro de ec- Forma consecrationis sanguinis dominici quæ sit.

de eccleſiaſticis ſcripturis & dogmatibus, tractatu tertio, vbi oſtenſum eſt Euangeliſtas non ſcripſiſſe nobis certam verborum formam ac ordinem, quo vſus eſt Chriſtus, docens populum, ſuóſque diſcipulos: ſed intimaſſe nobis res ipſas, quas & fecit & docuit Chriſtus. Matthæus itaq; & Marcus recitantes Chriſtum dixiſſe, Hic eſt ſanguis meus noui teſtamenti, voluerunt ſignificare eandem ſententiam quam ſignificauerunt Lucas & Paulus recitantes Chriſtū dixiſſe, Hic calix nouum teſtamentum eſt in meo ſanguine, volentes intimare Chriſtum benedicentem vinum in ſanguinem, ſignificaſſe, illud quod continebatur poculo ſeu calice, quem tenebat in manibus, eſſe ſuum ſanguinem, per quem populus nouo quodam modo confœderatur Deo, per ipſum habens pacem, remiſsionem peccatorum, & hæreditatem cæleſtis regni vſque in ſempiternum. Quamuis igitur Matthæus & Marcus nō expreſſerint calicem, probabile tamen eſt Chriſtum dixiſſe vtrumq;. Vnde & eccleſia in conſecratione ſanguinis expreſsit vtrumq;, dicens, Hic eſt calix ſanguinis mei noui & æterni teſtamenti. Ex his igitur primùm eſt manifeſtū, ſanguinem Chriſti propterea vocari ſanguinem teſtamenti, quia per illum ſuccedimus in hęreditatem patris cæleſtis, facti iam filij ipſius, Chriſto cohæredes: item & ſanguinem ſempiterni fœderis, quia per illum populus Deo confœderatur pace ſempiterna, quemadmodum & olim promiſſum & figuratum erat in vitulino ſanguine fœderis. Inſuper manifeſtum eſſe poteſt, cur in veteri lege non ſolum populus, ſed & volumen legis ſimul & altare ſanguine vituli aſperguntur: in quo ſignificantur viui libri, in quibus ſcribenda eſt lex noua euangelij, & ipſa inſuper altaria, quæ ſunt hominum corda, in quibus offerendum eſt iuge ſacrificium laudis & gratiarum actionis, eſſe dedicanda fide in ſanguine Chriſti. De quibus libris & altaribus ſcriptura prophetica dixit, Feriam cum populo meo fœdus nouum, ſcribam legem meam in viſceribus eorum.

A B C

Ierem. 32. f.

Sequitur tertius huius partis articulus, de merito Chriſti & ſanctorum eius.

IAm de merito Chriſti videamus. Ad intelligendum autem quonā pacto Chriſtus meruerit omnibus electis primam gratiam, remiſsionem peccatorum, aditúmque regni cælorum, aliquot conſiderationes præmittimus. Prima eſt:

Ex ſuperioribus ſciendum eſt merita ſecundum generalem nominis rationem eſſe opera mercede digna, ſiue bona ſint ſiue mala. Meritò quis patitur, quādo pœnas malefactis ſuis dignas luit. Secundum merita pręmiatur & coronatur, quando præmium operibus laudabiliter factis dignum recipit. Secundò ſciendum eſt, quòd ſicuti tranſeunte actu prauo, remanet reatus, ſecundum quem is qui peccauit, manet dignus pœna: ita & tranſeūte actu meritorio, manet vis & dignitas boni operis, ſecundum quam is qui laudabiliter eſt operatus, manet dignus præmio. D

Tertiò ſciendum, non talia eſſe merita bona inter creaturam & creatorem, qualia ſunt inter creaturas, inter quas meritis rependitur merces ſecundum valorem vtilitatum, quas vna creatura conſequitur ex alterius operibus & laboribus: iſthic enim valor operum attenditur ſecundū commodum, quod ex operibus ipſis conſequitur is, apud quem meremur, veluti qui vel plantat vineam, vel fodit, vel pro ciuitate militat. Non ſic autē nos operibus noſtris, ſiue bona ſint ſiue mala, poſſumus Deo præſtare quicquam commodi, aut vtilitatis, vel nocumenti, & ideo ſecundum talem modum merendi nihil poſſumus mereri apud illum. Quartò, quia meritum facit eum apud quem meretur eſſe debitorem, ſciendum eſt Deum fieri debitorem ſuæ creaturæ, non ab illa, ſed à ſeipſo: & id quidem bifariam: Primùm quidem liberaliter præmium ſeu brauium cæleſtis vitæ ſuæ creaturæ reuelando, proponendo & promittendo: deinde gratificando, eam conſecrando, dignifican-

A gnificando illam ad participandam diuinitatis gloriam ſupra naturæ debitum:
Quintò, quia inter meritum & prẽmium debet eſſe æqualitas quædam valoris ſeu dignitatis, oportet conſiderare vnde habeant bona creatæ voluntatis opera, quòd ſint ex cõdigno meritoria, ſeu digna cæleſtis vitæ præmio. Et quia omnium iuſtorum hominum opera, ſi quam habeant apud Deum merendi vim & efficaciam, illam ſortiuntur ex gratia & meritis, factis nobis per dominum noſtrum Ieſum: quia ſine merito & gratia Chriſti non poteſt mereri quicquam vllus Adæ filius: Idcirco iam de merito Chriſti conſiderandæ ſunt aliquot propoſitiones. Prima: Chriſtus mereri potuit non ſecundum diuinã naturam, quia ſecũdum hanc æqua- *Prima propoſitio.*
lis eſt patri, ſed ſecũdum naturam humanam, quia hæc in ipſo eſt digniſsima crea-
tura, ſublimiter atque mirificè exaltata, & vſq; ad vnitatem diuinæ perſonæ deifi-
cata, per quam eſt nobis gratia, remiſsio peccatorũ, & iuſtitia cõmunicata, quem-
B admodum per omnem locum paſsim docet ſcriptura ſacra. Gratiam autem & re-
miſsionem peccatorum, iuſtitiam & vitam æternam nobis dari per Ieſum Chri-
ſtum, non eſt aliud quàm hęc nobis cõmunicari propter merita domini noſtri Ie-
ſu, ſicuti patebit ex ſequentibus. Secunda propoſitio: Chriſtus mereri potuit *Secunda*
nõ pro ſua ſolum modo perſona, ſed & pro vniuerſa creatura humana. Patet: nam *propoſitio.*
meritũ Chriſti fuit actio perſonæ, quæ magis fuit digna quàm omnes cæteræ perſo
næ ſimul collectæ, & poſsibiles eſſe in tota natura humana. Et ideo quamuis actio
Chriſti meritoria fuerit actio voluntatis creatæ in humana natura, eadem tamen
actio fuit & actio voluntatis increatæ, quæ in operibus redemptionis noſtræ vſa
eſt & humana natura, & volũtate illius creata, ceu inſtrumentis quibuſdam deifica
tis, dignitatẽ ſuam merendiq; efficaciam à diuinitate accipiẽtibus. Vnde quemad-
C modum in Chriſto natura humana voluntáſq; illius creata, ſunt deificata propter
admirabilem naturarũ in ſe inuicem acceſsionem & immanentiam, ingreſsionem,
earundémq; hypoſtaticam vnionem: Ita & actiones eius creatæ in operibus re-
demptionis humanæ, propter huiuſcemodi vnionẽ erant tanquã dificatæ, digniſ-
ſimæ atq; ſublimiores quàm poſsit eſſe actio quantumlibet excellens, aut laudabi-
lis vllius puræ creaturæ. Verùm hic ſciendum ſecundum ſanctos & deiferos pa-
tres viros apoſtolicos, quòd ſicuti in Chriſto non vna natura eſt, facta ex humana
& diuina: ita neq; eſt vna actio in ipſo ex humana & diuina actione compoſita, ſed
ſecundum naturarum dualitatem erat & dualitas actionum, quarum vtraq; à ſua
prodibat volũtate: ita tamen vt quod Chriſtus ad reparationem humani generis
egit volũtate humana, id egerit & voluntate diuina: quæ (vt inquit Damaſcenus)
vtebatur humana ceu inſtrumẽto quodã agente ex libero rationis iudicio. Quem-
admodum autem inſtrumentum ab artifice motum, in ſeſe accipit impulſum, im-
D petum, ſeu vim quandam artificis, dirigitúrque in finem ſecundum ipſius artifi-
cis intentionem: Ita & natura humana in Chriſto voluntáſq; ipſius creata mota à
diuinitate, accipit in ſeſe vim quandam deitatis, dirigentis eandem humanam vo-
luntatem ad perficiendum opus humanæ redemptionis. Tertia propoſitio:
Quamuis Chriſtus veniens in carnem, quodlibet ſuum opus in carne ſua mortali *Tertia pro-*
propter nos faciens, pretium ſeu ſtipendium peccato noſtro debitum ſolum præ- *poſitio.*
ſtiterit, dum ſemetipſum impendit pro nobis vſque in mortis ſupplicium: ipſe ta
men ſola voluntate ſolóq; propoſito moriendi ab initio conceptionis ſuæ meruit.
Verùm illa ſola voluntas non erat in eo pretium traditum, & idcirco voluntas il-
la non erat redemptionis aut ſatisfactionis opus. Sciendum enim eſt quòd aliud
eſt meritum remiſsionis culpæ & inimicitiæ, ſeu meritum gratiæ & vnionis ad
Deum, quod oritur ex ſolo interiori motu charitatis: aliud eſt meritum emptio-
nis & ſatisfactionis, ad quod ſola interior charitas non ſufficit, ſed requiritur pre-

tij aut

tij aut debiti exolutio. Et ideo ſecundum hunc merendi modum, Chriſtus per to- A
lerantiam paſsionis ac mortis meruit aliquid, quod per præcedentia opera non meruerat, vtpote aditum cæleſtis paradiſi, & redemptionem ſeu liberationem à lacu inferni, à detentione diaboli.

Quarta propoſitio. Quarta propoſitio: Chriſtus & ſibi meruit & nobis, ſibiq; meruit aliquid quod nobis mereri non potuit: & nobis item meruit aliquid quod ſibi mereri non potuit. Sibi meruit nomen manifeſtatum ſuper omne nomen, dicēte Apoſtolo Paulo, Chriſtus factus eſt pro nobis obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis: propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod eſt ſuper omne nomen: ad Philippenſes ſecundo. Obedientia igitur qua Chriſtus factus eſt obediēs vſq; ad mortem crucis, fuit cauſa propter quam Deus exaltauerit illum, dans ei nomen manifeſtatū ſuper omne nomen. Cùm ergo omne opus, per quod operans dignus eſt accipere à Deo præmium, ſit eiuſdem præmij meritorium, conſequens eſt, Chriſtum obediēdo vſq; ad mortem meruiſſe ſuæ exaltationis gloriam. B
Nobis autem, propter quos prę cipuè in carnem venit, meruit multa quæ ſibi mereri non potuit, vt gratiam, remiſsionem peccatorum, diuini vultus fruitionem. Claritatem autem ſeu immortalitatē corporis, & impaſsibilitatem animæ ac corporis, tam ſibi quàm nobis meruit. Oportebat Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuā. Quòd autē Chriſtus meruerit omnibus mēbris ſuis gratiam & remiſsionem peccatorum, patet: nam tota ſcriptura ſacra plena eſt teſtimonijs docētibus, gratiam & remiſsionem peccatorum, iuſtificationem & vitam æternam eſſe effectus humiliationis, & paſsionis domini noſtri Ieſu Chriſti, nec aliud eſſe nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos ſaluos fieri, & Deum propitium eſſe humano generi per dominum noſtrum Ieſum, & eundem dominum C
noſtrum Ieſum eſſe mediatorem, & recōciliatorem, qui pacem fecit inter Deum, & hominum genus. Reconciliatorem dico, non talem ſolummodo, qualis eſt medius inter aliquos diſcordes, amicus qui innititur ſoli gratiæ, qui porrigens preces ſolas & ſupplicationes, pacem facit: ſed qualis eſt qui emit, qui ſatisfacit, pretiúmq; exoluit. Proinde & in ſcripturis Chriſtus dicitur pacificare ſibi genus humanum
Apocal. 5. c. per ſanguinem ſuum, per paſsionem & mortem ſuam. Dignus, inquit Apoſtolus Iohannes, eſt agnus qui occiſus eſt, accipere fortitudinem & honorem, & gloriam. Proinde & omnes ſanctorum preces prodire debent ex fide in Ieſum, quemadmodum & tota Chriſtianorum Eccleſia quicquid orat, hoc orat, vt per dominum noſtrum Ieſum, per pretioſum ſanguinem, per paſsionē & mortem ipſius dignetur
Iohan. 16. e. Deus miſereri ſeu liberare ſe, remittere peccata & ſaluare, ipſo dicente, Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quod & olim veteres iuſti orabant,
Pſal. 78. b. 53. a Propter gloriam nominis tui Domine libera nos. Deus in nomine tuo ſaluum D
me fac. Propitius eſto peccatis noſtris propter nomen ſanctum tuum, id eſt, propter nomen ſanctum tuum, quod eſt Ieſus. Ipſe Deus in ſcripturis ad Chriſtum loquitur, tāquam ad electum ſuum datum in fœdus populi, & in lucem Gentium, & dilectum ſuum, in quo ſibi complacuit anima ſua, cuius vota & opera pro humano genere ipſe ſuſcipiat tanquam grata, placita & accepta. Ex his igitur ſcripturis manifeſtum eſt, opera domini noſtri Ieſu fuiſſe cauſam gratiæ nouitatis vitæ, ſeu iuſtificationis noſtræ. Cùm ergo non fuerit cauſa horum, beneficia hæc efficiendo, conſequens eſt, eum fuiſſe horum cauſam merendo. In creaturis non eadem eſt perſona quæ meretur effectum, & quæ efficit illum: nam quæ meretur, expectat ſibi effectum illum dari ab alio. Chriſtus autem, cùm ſit Deus & homo, hæc beneficia meruit nobis, quæ & ſimul operatur in nobis. Præterea ſecundum Apoſtoli Pauli doctrinam, Chriſtus cōſtitutus eſt à Deo caput corporis ſui, quod eſt Eccle-

ſia: &

A fia: & id quidem, quemadmodum infra latius declarabitur, ſecundum humanam naturam. Ipſe igitur Chriſtus, quatenus homo, influit in Eccleſiæ membra, diffundens ſpiritum vitæ. Sed influxus ille à Chriſto ſecundum humanam naturam non aliter accipi aut intelligi poteſt, quàm ſecundum viam merendi. Neque enim accipitur ſecundum viam propagationis naturæ, neq; ſecundum viam productionis gratię. Meruit ergo ipſe Eccleſiæ membris ſpiritum vitę. Et hoc, quemadmodum diximus, eſt nos de plenitudine eius accipere gratiam, de abundantia videlicet meritorum eius in nos gratiam effluere. Propterea ſeſe appellauit vitem, nos palmites: quia ab ipſo fluit in nos ceu in palmites vegetatio ſenſus & motus ſpiritualis vitæ. Ipſe igitur ſecundum humanam naturam deitati vnitam, meruit nobis vitalem ſpiritum, quemadmodum & ipſe ſecundum naturā diuinam eundem vitalem ſpiritum diffundit, & creat in cordibus noſtris. Chriſtus, inquit Auguſti- Tomo 9, tra-
B nus, quamuis vitis non eſſet, niſi etiam homo eſſet: tamen iſtam gratiam palmitibus non daret, niſi etiam Deus eſſet. cta. 81 ſuper Iohannem.

Quinta propoſitio in corroborationem propoſitionis præcedentis: Iuſtorum hominum opera ſi quam habent vim & efficaciam merendi, illam ſortiuntur ex gratia & merito Chriſti. Si ergo ſuperadmirabilis in Chriſto charitas, obedientia, humilitas, & patientia non fuiſſent tam ſancta, tam grata, támq; accepta Deo patri, vt opera ex illis prodeuntia eſſent pro humano genere meritoria, nulla prorſus eſſent vllorum hominum ſanctorum merita. Sunt autē multa ſanctorum merita, vt probat Auguſtinus ex ſcripturis, quamuis nulla ſint ipſorum merita vt iuſti fierent. Vnde iuſtus quiſque iuxta Euangelij doctrinam, humiliando ſe, & perſecutionem patiendo propter iuſtitiam, habet operum ſuorum mercedem repo- *Quinta propoſitio.*
C ſitam in cælis. Diuina ordinatione ita eſt conſtitutum, vt ad gloriam æternæ vitæ non perueniat vlla creatura, neque angelus neque homo, niſi per meritum: quæ ordinatio ex ſcripturis patet, demōſtrantibus Deum creaturam vllam non creaſſe beatam, neq; angelum videlicet vllum, neq; hominem, ſed dereliquiſſe vtrumq; in poteſtate ſui arbitrij ſeu conſilij. Potuiſſet quidem Deus & angelos & homines ab initio creare beatos: ſed pro ſua ſapientia voluit, vt omnis creaturæ beatitudo eſſet alicuius meriti præmium. Cùm ergo pueri iam baptizati ex hac vita demigrantes tranſeant in æternam beatitudinem, & non per meritum proprium: conſequēs eſt eos ad eam tranſire per meritum alienum, quod fuit actio Chriſti in humana ſua voluntate. Vnde Deus largiens gratiam homini, facit ſeſe debitorem æternæ vitæ dandæ eidem: eò quòd per huiuſcemodi gratiam homo ipſe dignificatur & adoptatur, vt ſit filius & hæres Dei. Ex ſuperioribus igitur manifeſtum, Nota.
D quòd in Chriſto vis & efficacia merendi tranſire potuit in totam naturam hominis, propter perſonam operantem: quæ dignior fuit quàm tota vniuerſitas humani generis, etiam ſi in bono quod à conditore acceperat, abſque peccato perſeueraſſet. Proinde quamuis alia pura creatura, etiam immunis ab omni peccato, non potuerit mereri pro toto humano genere, non tamen inde conſequens eſt Chriſtum ſecundum naturam humanam pro humano genere non potuiſſe mereri. Nam actio Chriſti in humana voluntate ſuam vim ſuámque efficaciam ſortiebatur à perſona operante, quæ erat Dei filius, verus Deus & homo: per humanam naturam ſibi hypoſtaticè counitam, perficiens noſtræ redemptionis opera: & idcirco vis meriti ſui trāſire potuit in totam naturam hominis propter immenſam dignitatem perſonæ operantis. Sexta propoſitio ex ſuperioribus manifeſta eſt: *Sexta propoſitio.*
Dignitas, ſeu valor operum alterius puri hominis iam aſſequuti iuſtitiam in meritis Chriſti eſt penſanda, non propter ſolam promiſsionem Dei, liberaliter pollicentis pro illis dare vitam æternam, ſed & propter excellentiam, & ſublimi-

tatem hominis operantis. Nam hunc Deus etiam in hac vita propter Christi me- A
rita, varijs spiritus sancti charismatibus ac donis ita dignatur exaltare, magnifica-
re, sanctificare, ac deificare, vt etiam eleuet ipsum supra terminos suæ naturæ de-
bitos, faciens eum de hoste humani generis mirabiliter triumphare, & esse in eo
dignitatis statu, quo idoneus sit facere opera Deo digna, quibus secundum multas
apud Deum mansiones augeat sibi multa cælestis vitæ præmia. Ex quibus conse-
quens est, inter operationem liberi arbitrij, ex spiritu fidei ac charitatis prodeun-
Pulchra simi- litudo. tem, & præmium cælestis vitæ, esse qualitatem quandam dignitatis: sicuti inter
virtutem seminis, & fructum seu arborem, quæ latet in semine. Nam secundum
motum meritorium ex fide ac charitate prodeũtem, ipsa rationalis creatura iam
quiescit in Deo, pascitur atq; delectatur in illo, fruitione quadam imperfecta: quæ
perficietur in patria, manente charitate eadem, quæ consummabitur in pace secu-
ra. Quemadmodum fructus secundum vim quandam est in semine, ita & æterna B
vita secundum fidem, spem, & charitatem iam est in nobis: habitátque diuinitas
ipsa nunc in cordibus nostris, iam etiã Deo charitate vnitis: vt (iuxta Pauli Apo-
stoli doctrinam) simus iam quasi vnus spiritus cum Deo. Et quemadmodum cæ-
lestis vitæ præmium est, quo attingimus Deum ipsum, fruentes sempiterna diui-
nitate illius, habentes Deum ipsum principium & finem: ita & motus fidei & cha-
ritatis in hac vita meritorius est, quo attingimus Deum ipsum, habentes & ipsum
principium & finem: quibus fit vt motus ille fidei & charitatis in sese dignitatem
habeat, propter principium à quo est, & propter finem ad quem est, & materiam
seu obiectum supra quod est: & ideo secundum motum illum operans est dignus
Deo: qui enim diligit Deum, dignus est vt diligatur ab illo. Ex his iam intelle-
ctis, ac diligenter consideratis, retunditur eorum sententia, qui volentes magnifi- C
care Dei gratiam, & supprimere atque humiliare rationalis creaturæ elationem,
dicunt nulla esse sanctorum merita, quibus mereantur apud Deum vlla cælestis
vitæ præmia: propterea quòd neq; Deus potest fieri debitor suæ creaturæ, neque
vlla liberi arbitrij opera possunt esse condigna tanto præmio. Verum hi quo ma-
gis putant sese gratiam Dei extollere, atque magnificare, tribuentes æternæ vitæ
præmia soli gratiæ, diuinæq; liberalitati, aut promissioni, hoc magis cauere debent,
ne gratiarum dona atq; charismata per Dominum Iesum humano generi impen-
sa supprimant, laudémque & gloriam eiusdem Dei magis obscurent atque obte-
nebrent, respicientes ad opera ipsa in se, vt solius liberi arbitrij opera, & ad ipsam
rationalem creaturam in se: non considerantes quòd rationalis creatura etiam in
hac vita ex meritis Christi per gratiam spiritus sancti habitantis in ipsa exaltatur,
sublimatur, & supra dignitatem naturæ debitam eleuatur, iam per eandem gra-
tiam quasi deificata. Sic enim in scripturis sacris legimus quòd homo iam per gra- D
tiam ablutus & sanctificatus in sanguine Christi, factus sit consors diuinæ naturæ,
& spiritus sancti habitaculum secundum eundem spiritum, filius & hæres Dei, &
cohæres Christi. Quibus fit, vt & hominis sic per gratiam eleuati actiones pro-
deuntes ex huiuscemodi gratia, & à spiritu sancto inhabitatore ac duce, dignifican-
tur ad assequendam vitam æternam: atq; ita actio meritoria, est quidem actio crea
turæ, sed eleuatæ & exaltatæ, sic vt agat ex virtute diuina, per Iesum Christum illi
communicata. Vnde & in Christo Domino opera meritoria si considerentur in
se, tanquam prodeuntia vel ab humana creatura assumpta, vel à voluntate illius
creata, tum non videbuntur esse tantæ dignitatis atque valoris, vt pro toto huma-
no genere mereãtur gratiam & remissionem peccatorum. Verùm hæc ipsa opera
si considerentur prodire ab humana natura, vel à voluntate illius creata, tanquam
iam deificata counitáque hypostaticè filio Dei sanctificantis, atq; vtentis huiusce-

modi

A cemodi natura seu voluntate creata, tanquam spontaneo atque voluntario quodam organo sibi cõiuncto in vnitatem personæ, iam copiosa videbitur eorundem operum dignitas. Sic & in martyribus considerãda est dignitas meritorum: quæ cùm in sacris literis appellentur fructus sancti spiritus, ad Galatas 5, Dei dona ac munera, aurum, argentũ, lapidésq; pretiosi, consequens profectò est talia ipsorum merita esse opera inclyta, nobilissima, Deóque digna, quanquam & hanc dignitatem habeant non à libero arbitrio, sed à Christi gratia & meritis, quæ sunt omnium meritorum fundamenta. Proinde & gratia vnicuique iustificando propter merita Christi gratis infunditur, vt ipsa possit esse principium, & causa meritorum. Ipsam dico non solam, sed cum humana voluntate secundum eandem gratiam operante, quemadmodum ait Apostolus, Plus omnibus laboraui, non ego, 1.Cor.15.b.
sed gratia Dei mecum. Gratiam ergo, quæ principium est meritorum, nullus
B vnquam sibi mereri potuit. Vnde neque ipse Christus eam gratiam, qua meruit
nobis gratiam præuiam, remissionem peccatorum & vitam æternam, sibi meruit.
Sed de his latius in altero libro, in tractatu de meritis sanctorum, vbi & dissoluuntur aduersariorum argumenta. Nunc autem sufficiat considerare, merita Christi fuisse merita pro tota natura humana ex Adam propagata. Et ad hæc altius penetranda diligenter considerandaq; est doctrina Pauli, præsertim in epistola ad Ro- Rom.5.b.c.d
manos, sumentis argumenta ex lege proportionis & oppositionis primi Adæ, qui terrestris erat, ad secundum Adam Christum, qui semper fuit & est cælestis. Primus Adam forma seu figura erat secundi Adæ tunc futuri. Forma inquam, quia sicut per illum peccatũ, ita per istum iustitia: & sicut per illum mors, ita per istum vita. Sic enim passim argumentatur Paulus, Sicut in illo illud, sic in isto istud, ad-
C dens tamen hanc formam non ex omni parte esse conformem. Sed non sicut delictum, inquit, ita & donum. & rursus, Non sicut per vnũ delictum, ita & donum: tanquam dicat, fortius est donum quàm delictum, fortius dico, nõ extensius. Nam donum Christi non prodest pluribus quàm noceat delictum Adæ, sed plus mali tollit, & plus boni præstat Christus regeneratis, quàm mali Adam ex se generatis. Adam per vnum delictum vnum peccatum transmisit in filios: Christus per donum suum non solum vnum hoc, sed cætera omnia sustulit de regeneratis ex se. Si ex Adæ inobedientia nascuntur filij iræ omnes qui propagantur ab ipso, multo magis ex Christi obedientia efficiuntur filij pacis, quotquot renascuntur ab illo. Vnde charitas seu bona voluntas Christi pro nobis in carne operantis, longè erat vehementior, quàm mala voluntas aut Adæ transgredientis, aut Iudęi crucifigentis. Verum hic ne ex doctrina Pauli fallaris, sciendum quòd aliter Adam per suam inobedientiam transmisit originale peccatũ in posteros, aliter Christus secundum
D humanam naturam per suam obediẽtiam transmisit iustitiam in filios suos: nam ille, Adam videlicet, transmisit in posteros originale peccatum, non hoc ipsum illis merendo, sed naturam originali peccato vitiatam generando & propagando: Christus autem quatenus homo transmisit iustitiam in filios, non propagando illam, sed hanc merendo apud Deum omnibus quotquot receperint ipsum, vt per fidei copulam efficiantur palmites in ipso tanquam in vite. Vnde & Adam si in originali iustitia perstitisset, eandem in filios suos deriuasset, non illam eis promerendo, sed propagando naturam originali iustitia præditam. Et hoc est quod venerabilis ait Anselmus, Adam nequaquam potuisset iustitiam in eos, quos erat generaturus, transmittere, si non ad eos potuisset suam iniustitiam perducere. Intelligitur autem hoc de originali iustitia & iniustitia, & de transmissione, quæ est secundum viam non meriti, sed propagationis. Quemadmodum enim Adam fuit à Deo constitutus, non vt singularis persona, sed vt principium totius humanæ

naturæ à se in filios propagandæ cum dote immortalis vitæ: Ita Christus à Deo A
institutus est nobis, non vt singularis solum persona, sed vt principium quoddam
& caput spiritualis vitæ, deriuandæ seu fluentis ab ipso in omnes qui regenerantur ex illo, etiam in eos qui propter ætatem nondum possunt nec credere, nec inuocare illum. Meritum Christi sese habet ad membra fide sibi nexa ac cohærentia perinde atque sese habet meritum hominis ad seipsum, suum corpus, suáque membra. Quemadmodum igitur homo non solum animæ, sed & corpori, suisq; membris omnibus, Dei gratia suffultus, meretur incorruptionem & gloriam, ita Christus omnibus membris fide sibi colligatis meretur remissionē peccatorum, exaltationem & gloriam. Si iustus quisq; iuxta Euangelij doctrinam, persecutionem patiens propter iustitiam, habet mercedem repositam in cælis pro se & omnibus membris corporis sui, multo magis Christus orando, supplicando, contumelias, opprobria & mortem turpissimā tolerando propter iustitiam nostrámq; B
salutem, meruit nobis insitis per fidem membris in corpore suo & gratiam, & vitam æternam. Vnde & per vniuersa passim loca scriptura prædicat Christum sese offerendo & supplicando fecisse & Deum patrem propitium nobis, & nos sibi co-
Psalm.2. hæredes. Quemadmodum in psalmis ait ad illum pater, Postula à me, & dabo tibi Gentes hæreditatem tuam. Ex supradictis est manifestum, quòd Christus non solum meruit nobis vt per gratiam Dei iustificati assequeremur vitam æternam, sed etiam meruit nobis, adhuc impijs & iniustis, vt iustificaremur & assequeremur gratiam ipsam primam, qua ex impijs iusti efficeremur. Proinde meruit non solum viuis membris sui corporis, sed & mortuis, vt de non membris membra fierent. Sed hoc Christi meritum non habet suam vim & efficaciam in vllo homine spiritualiter mortuo, nisi in eo cui fuerit applicatum, aut per fidem, aut C
Roma.3.d. per fidei sacramentum. Quemadmodum ait Apostolus, Quem Deus proposuit propitiatorem per fidem in sanguine eius. Ad hoc enim vt cuique prosit meritum istud, oportet secundum legem Dei communem, accedere ministerium humanum. Qui creauit nos sine nobis, inquit Augustinus, non saluabit nos sine nobis. Ad percipiendum fructum meritorū passionis Christi oportet etiam nos aliquid facere, quod tamen sine gratia eius nos præuenientis non faceremus. Quem-
Act.2.f.3.d. admodum Iudæis interrogantibus Apostolos, Quid faciemus viri fratres? respondit Petrus, Pœnitemini, & credite Euangelio. Infantibus, qui nihil adhuc peccauerunt propria voluntate, applicatur meritum passionis Christi per voluntatem alienam, lauacrum regenerationis ministrantem.

Sequitur quartus huius partis articulus, in quo soluuntur de merito Christi argumenta.

Primum argumentum. SEd contra hæc videbuntur forsitan argumenta: Primum: Christus non so- D
lum meruit remissionem peccatorum credentibus, sed & meruit tam ipsam fidem qua credimus, quàm ipsum etiam fidei sacramentum. Nam & ipsa fides &
Ephes.2.b. fidei sacramentum sunt etiam Dei miserentis dona, docēte Apostolo Paulo, Gratia saluati estis per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus: quonam igitur modo per fidem applicatur vnicuiq; Christi meritum, cùm & ipsa fides, quæ prima est gratia, non datur nisi per Dominū Christum? Neq; videtur quis gratiā Dei posse habere aliunde, quàm ex merito Christi. Nam si aliunde sit aliqua in nobis gratia, quàm ex Christi merito, non erit Christus ipse fons omnis gratię. Vnde & hoc videtur significasse Apostolus, Per Iesum fideles estis in Deum. Cęterum & Christus docuit ipsum credere, esse Dei opus, Hoc est, inquit,
Secundū argumentum. opus Dei, vt credatis in eum, quē misit ille: Iohan.6. Præterea Christus si meruit vnicuiq; electorum primā gratiam, & remissionem peccatorū, ergo Christus fecit vni-

A cit vnicuiq; electo hæc esse debita: quonam pacto igitur poterit stare, vnicuiq; electorum ex gratia & misericordia fieri remissionem peccatorũ, & iustificationem?

Tertium argumentum: Christus orauit Deum pro gratia nobis communicanda, & pro remissione peccatorum nostrorum, & pro salute nostra, & vt acciperemus spiritum viuificantem. Vnde & ipse etiam iam in cælis residens orat pro nobis. Nam hoc dictum est post resurrectionem, Qui & interpellat pro nobis. Videtur ergo Christus hæc non meruisse nobis. Orationes nempe & supplicationes ad quempiam directæ, innituntur gratiæ & misericordiæ eius qui oratur: merita verò apud quempiam impensa innituntur iustitiæ. *Tertiũ argumentum.* Roma.8.g.

Quartum argumentum: Quonam modo stare potest, Christi meritum fuisse sufficiens pro peccatis totius mundi, ipsúmq; sufficienter pro omnium hominum peccatis diluendis esse mortuum, cùm ipse nec pro omnibus orauit, nec omnium
B hominum salutem voluit, sed pro electis solum? quẽadmodum ipse ait, Ego non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi. Deinde, Christus si pius & misericors adeo dilexit humanum genus, vt mortem subire voluerit & pro inimicis suis crucifixoribus, cur ipse apud Prophetam orans loquitur ad patrem, Non miserea־ris omnibus qui operantur iniquitatẽ, Appone iniquitatem super iniquitatẽ ipsorum, & non intrent in iustitiã tuam: deleãtur de libro viuentium? Item, Christus si spontanea charitate voluit pati, qua ratione rogauit patrem ab inimicis & crucifixoribus liberari, loquens ad Deum in psalmis, Erue me à persequẽtibus me: erue me de inimicis meis Deus meus, de viris sanguinum salua me? Vnde & instãte iam passionis tempore orauit, Pater, si possibile est, trãseat à me calix iste. & in psal.87, vox ipsius est, Vt quid Domine repellis orationẽ meam, auertis faciem tuam à me? Iohan.17.b. Psalm.58.b. 68.d. Psal.30.c.58.a Matth.26.d.

C Pro solutione istorum oportet aliqua præmittere.

Primum: Omnis gratia, quam meruit nobis Christus, prior est gratia seu misericordia Dei præuenientis, præparantis, seu dantis nobis ipsum Christum: neq; enim Christus ipse meruit sibi vt ipse nasceretur Deus & homo de virgine, alienus ab omni obligatione peccati. Item quòd Deus pater filium suum vnigenitum daret pro vita mundi, eius nullum fuit meritum Christi, sed illius causa efficiens sola fuit voluntas Dei secundum bonitatẽ suam diligentis perditum genus hominum, dicente Euangelista, Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret. Proinde mysterium hoc incarnationis ab Apostolo Paulo vocatur sacramentum voluntatis Dei secundum beneplacitum eius. Sumus quidem prædestinati in adoptionem filiorum per Christum Iesum, tanquam mediatorem, qui meruit nobis vt essemus Dei filij adoptiui: eius autem, quòd sic sumus prædestinati in adoptionem filiorum per Christum Iesum, nullum est Christi meritum. Nam
D prædestinatis in adoptionem filiorum, præparatum est Christi meritum, non propter vllum eiusdem Christi meritum, sed ex solo beneplacito Dei miserentis, talem saluatorem qui posset mereri pro humano genere, præparantis. Neq; enim ipse Christus meruit sibi vt nasceretur mediator noster ac redemptor, essetq; caput nostrum, habens potestatem talem ac dignitatem, qua potuit satisfacere & mereri nobis, vt essemus filij adoptionis per gratiam, qui eramus impij. Deinde neque ex meritis Christi sunt præparationes, quales longè ante Christum natum Deus in lege, in prophetis, & in psalmis præparauit & reuelauit populo suo, missurum se Christum filium suum futurum redemptorem, lumen Gentium, virginémque electam, quæ pareret Emanuelem, in quem sperantes fieri possent salui. Sed hæc omnia sunt beneficia quædam gratuita, ex Dei miserentis bonitate ordinata ad Christum ipsum, illiúsq; meritum, tanquam ad finem: dicente Apostolo Paulo, Finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Ex his ergo patet esse Roma.10.a.

quædam gratuita humano generi impensa, non tanquam præmia meriti Christi, A
sed tanquam præparationes ad Christum ipsum illiúsque meritum: ordinata ac
præparata ex sola voluntate Dei pro sua bonitate volentis misereri humani gene-
ris. Sunt autem hæc ad penetrandum intellectum scripturarum diligenter ob-
seruanda. Passim inculcat & copulat Apostolus Paulus, per Iesum Christum, se-
cundum propositum voluntatis Dei, in laudem gloriæ gratię suæ, redemptionem
per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius. Ad
Ephes. 1. a. Ephesios 1, Benedictus Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui prædestina-
uit nos in adoptionem filiorum per Christum Iesum in ipsum, secundum propo-
situm volũtatis Dei, in laudem gloriæ gratiæ suæ, in qua gratificauit nos in dilecto
filio suo: in quo habemus redemptionem per sanguinem eius, remissionem pec-
catorum, secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabundauit in nobis in sapientia
& prudẽtia, vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis suę. Acsi dicat, Facti B
sumus adoptionis filij per Christum Iesum tãquam mediatorem, & per meritum
illius. Sed eius quòd sumus sic prædestinati per Christum Iesum, causa est non me
ritum Christi, sed propositum diuinæ voluntatis, in laudem gloriæ gratiæ suæ, de-
riuatæ ad nos per eundem Christum Iesum, qui sanguinem suum soluit pretium
pro peccatis nostris: quorum remissionem consecuti sumus, non secundum no-
stra merita, sed secundum abundantiam gratiæ illius, quam fecit copiosam atque
abundantem in nobis. Item ad Rom. 3, Iustificati gratis per gratiam ipsius, per re-
demptionem, quæ est in Christo, quem proposuit Deus propitiatorem, per fidem
in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionẽ præcedentium
delictorum, in sustentatione Dei, ad ostensionem iustitiæ suæ in hoc tempore, vt
sit ipse iustus, & iustificans eum qui ex fide est Iesu Christi. Ponderanda sunt verba C
singula ad penetranda sacratissimæ redẽptionis mysteria supradicta, emptionem,
redemptionem, venditionem, satisfactionem, reconciliationem & meritum. Gra
tis, inquit, iustificati sumus, hoc est, absque meritis nostris: & ideo iustificatio hæc
non redditur tanquam merces nostrorum operũ, siue sint opera legis Moysi, siue
opera legis naturæ. Et ne putaretur hæc iustificatio fieri absq; vllo dono nobis da-
to, ideo subiecit, Per gratiam. Non satis erat dicere gratis, sed gratis, inquit, & per
gratiam. Et ne putaretur hęc gratia absq; vlla satisfactione & meritis fieri humano
generi, continuò adiecit, per redemptionem, quæ est in Christo Iesu: apertè insi-
nuans hanc iustificationem nõ haberi absq; meritis Christi, suam carnem & suum
sanguinem in pretium exoluentis pro mundi vita. Deinde nullam esse discordiam
inter hãc emptionem, meritum seu satisfactionem, & gratiam, ostendit quæ sequi-
tur particula, Quem proposuit Deus propitiatorem: tanquam dicat, Quòd talis
nobis præparatus sit redemptor, est ex voluntate Dei miserentis. Rursus ne puta- D
retur hæc misericordia fieri absq; vllo liberi arbitrij nostri opere, adiecit, Per fidẽ
in sanguine eius: tanquã dicat, Deus ipse pro sua misericordia absq; meritis nostris
talem proposuit ac præparauit, in quem credentes iustificaremur. Huiuscemodi
redẽptionis seu satisfactionis fructus quia nõ ad omnes peruenit, ideo subiungens
docet quidnam hoc sit, per quod huiuscemodi propitiationis effectus seu fructus
in vnumquemq; peruenìat, Per fidem, inquit, in sanguine eius. Et hæc omnia fecit
Deus ad ostensionem iustitiæ suæ, hoc est, vt ostenderet se iustũ, veracem, seu fide-
lem in promissis suis, volens hoc pacto ostendere se esse authorẽ omnis iustitiæ hu
manæ, talem pro sua misericordia largiẽs humano generi redemptorem seu pro-
pitiatorem, sicut ante misericorditer promiserat. Et quia posset quispiã arbitrari
ex his consequens esse, ante sanguinem Christi fusum nõ potuisse peccata remitti:
significauit hanc iustitiam fuisse factam propter remissionem præteritorum pec-

catorum,

A catorum, quæ erant ſub priori teſtamento, ſed hæc ipſa peccata interim manſiſſe in ſuſtentatione ſeu tolerantia Dei, nondum admittentis homines illos, quibus ſic peccata fuerant remiſſa, ad aſſequendam hæreditatem æternam, quod eſt opus iuſtitiæ abundantioris, quæ facta eſt hoc tempore per Chriſtum aperientem ianuam regni cælorum. Vnde huius clauſulæ intellectum latius explicat idem Paulus ad Hebræos 9, dicens, Propter hæc Chriſtus noui teſtamenti mediator eſt, vt morte intercedente ad remiſsionem earum prȩuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, hi qui vocati ſunt, promiſsionem accipiant æternæ hæreditatis. Quod ad Romanos dicit, propter remiſsionem præcedentium delictorum, hoc ad Hebræos explicat, ad remiſsionem earũ præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento. Præuaricationes ergo quæ erant ſub priori ſeu veteri teſtamẽto, quantum ad iuſtificationem à culpa, tollebantur quidem per virtutẽ Chriſti tunc futuri, ſed
B quantum ad aſſecutionem æternæ hæreditatis promiſſæ nõ poterant remitti, niſi intercedente ſeu interueniente morte. Secundò, ex ſupradictis eſt ſupponendũ, quòd etſi interdum multa prȩmia ſint tẽpore priora ſuis meritis, quemadmodum gratia iuſtificationis Adæ pœnitentis fuit præmiũ Chriſti longè poſt patientis, omne tamen meritũ ſecundũ naturæ ordinẽ prius eſt prȩmio ex ordinatione eius, qui præmium propter præuiſum aliquod meritũ largitur. Talis enim fuit ordo diuinæ iuſtitiæ, vt nulli Adę filio daretur gratia, niſi propter Chriſti merita, vel vt prȩuiſa futura, vel vt exhibita. Tertiò, pro ſolutionibus obiectionũ cõuenit prȩmittere, ipſam gratiã omnibus virtutibus præſtare merendi vim & efficaciã. Neq; enim valor operum vllius virtutis dignus eſſet æterna gloria, ſi nõ perſona operantis eſſet Deo grata ſeu accepta. Primum reſpexit Deus ad Abel, deinde ad munera eius.
C Vnde neq; ſpes abſq; gratia ad merendum ſufficiens eſſet, neq; item charitas ipſa creata, ſi per Dei potẽtiam abſolutam relinqueretur qualitas in anima nuda, abſq; ſpiritu ſancto inhabitante animam, & mirabili quodam modo viuificante & gratificante faceret opera habere merendi vim ſeu efficaciam. Fides, ſpes, charitas, ſecundum Apoſtolum, tria hæc manent in hac vita, quæ cùm habeant Deũ vt obiectum & vltimũ finem, dirigunt actus aliarum virtutũ in eundem vltimum finem. At verò gratia, qua ſumus Deo grati & accepti, præſtat nõ ſolum alijs virtutibus, ſed & ipſi fidei, ſpei, & charitati vim ſeu efficaciam iuſtificandi atq; merendi vitam æternam. Et quemadmodum fides iuxta Pauli Apoſtoli doctrinam, reputatur homini credenti in Deũ ad iuſtitiam ſecundũ propoſitum gratiæ, ita ſpes & charitas ſperantibus ac diligentibus Deum ad iuſtitiam reputantur ſecũdum propoſitum gratiæ. Quòd ſi charitas ipſa diffuſa in cordibus noſtris per ſpiritum ſanctum, ſit ſubſtantialiter gratia ipſa, qua ſuper omnia Deum ipſum charum ſeu dilectum habentes efficimur grati Deo, & conſortes diuinæ naturæ, tum charitas eſt ipſa gratia propter Chriſti merita in nobis diffuſa per ſpiritum ſanctum nobis datum, inhabitantem & ſanctificãtem corda noſtra, ſecundũ quam ceu formã inhærentem ſumus grati & chari Deo. Ad primam igitur obiectionem, qua dicitur, Chriſtus meruit non modò remiſsionem peccatorũ nobis credentibus, ſed & ipſam fidem, vt fieremus ex incredulis credentes, cum & ipſa fides ſit Dei miſerentis donum: Reſpondeo: Ex ſupradictis patet non eſſe conſequens, Si fides ſit Dei miſerentis donum, quòd ergo ſit nobis data propter Chriſti meritum. Aliud eſt aliquid eſſe à Chriſto Deo ſeu donum Dei, aliud eſſe ex merito Chriſti. Omnem gratiam, quam meruit nobis Chriſtus, præuenit Dei miſericordia, ſecũdum quam & datus eſt nobis Chriſtus, & in lege & in prophetis longè antè reuelatus. Sic & diſpoſitiones quibus vnicuique electo meritum Chriſti applicatur, ſunt quidem gratuita dona Dei miſerentis ſua bonitate, hæc præparantis his, quos ipſe per meritum

Præmiũ naturæ ſemper merito poſterius eſt, tempore verò quandoq; prius.

Gratia ad merendum neceſſaria.

1. Cor. 13. d.

Roma. 4. a.

Solutio primæ obiectionis huius quarti articuli.

Christi saluare decreuerit: sed non sunt præmia ex Christi merito. Quemadmodum quòd homines sumus industrij, præstantes viribus atque ingenijs, habemus à Deo patre & Christo filio, sed non ex Christi precibus, non ex merito passionis aut mortis illius: neq; enim Christus venit in carnem passurus & moriturus pro nobis, vt nasceremur creaturæ rationales præstãtes corpore aut ingenio, siquidem talis hominum diuersitas extitisset, etiam si Christus in mortalem carnem non venisset: sed venit vt primùm homines recti in Adã secundum Dei bonitatẽ creati, iustificaremur à peccatis, & reconciliaremur Deo patri, & assequeremur vitam cælestis paradisi, quam in Adam perdideramus omnes. Quòd si iam forsitan quispiam obiecerit, Quisquis meretur præmium aliquod, is & meretur illud omne, sine quo præmium illud haberi non potest: Christus ergo si meruit electis præmium, sequitur eum & meruisse illis fidem, omnémq; etiam dispositionẽ, sine qua gratiam participare nõ possunt. Respondeo, ex superioribus liquidò patet falsam esse propositionem antecedentem. Nam si hoc daretur, pari ratione iusti tam veteris quàm nouæ legis homines, cùm meruerint vitam æternam, meruissent quoque tam gratiam primam, quàm Domini nostri Iesu Christi incarnationem, quod constat esse falsissimum. Deinde & Christus cùm meruerit nobis vitam æternam, etiam meruisset sibi gratiam suam, atq; hypostaticam humanæ naturæ cum diuina vnionem, sine qua nobis mereri non potuit. Sciendum igitur nõnulla esse quæ non solummodo ad præmium participandum, sed ad merendum, siue ad hoc vt quispiã mereri posset sunt necessaria: cuiusmodi sunt natura ipsa, rationalis voluntas, incarnatio Domini nostri Iesu Christi, quæ sunt ceu initia quædã atq; præsupposita ante omne meritum humanum. Cæterum in argumento cùm assumitur neminem posse habere gratiam aliunde, quàm ex meritis Christi, Respondeo, gratiam illam qua quis iustificatur, per quam & remissionem peccatorum & vitam æternam assequitur, nemo potest habere aliunde, quàm ex merito Christi. Verum hac gratia prior est alia quædam gratia, id est, gratuita Dei motio seu præparatio constituta in Christum, tanquam in suam ordinationẽ. Cæterum donemus fidem in nobis esse primam gratiam cadentem sub merito Christi, nihilominus iusta fiet interrogatio, cur gratia ista non perueniat in omnes Adæ filios. Ad quam sanè interrogationem ex scripturis sacris nihil possumus certius respondere, quàm asserere, hoc prouenire partim ex prædestinatione Dei, hunc pro sua misericordia ad fidem eligentis, istum autem iusto iudicio suo deserẽtis: partim ex libero arbitrio hominis, nunc sese ad accipiendum fidem accommodantis, nunc autem contemnentis motionem, suasionem, seu tractum Dei, animam ad credendum excitantis.

Obiectio.

Solutio.

Nota.

Fides igitur ex Dei gratia homini datur, & per fidem etiam gratia homini datur: sed diuerso modo nomine gratiæ accepto. Per motum fidei gratia iustificans datur: ipsa verò fides datur ex gratia, id est, ex gratuita bonitate Dei, sic intus trahentis hominem, quemadmodum aptum nouit vt obediat, sicuti ait Saluator, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit illum. Venire ad me, id est, mihi sociari per fidem, ac particeps esse meritorum meorum: nisi pater meus sua motione gratuita pulsauerit cor eius, vt credat in me. Post lapsum primi hominis nulli vnquam homini propagato ex Adam data est gratia iustificans, nisi per fidem in Iesum tacitam vel explicitam. Ad fidem autem huiusce modi quia nemo peruenit, nisi cælitus à patre tractus: proinde ne & fides ipsa sit superba, & ne glorietur in fide, tanquam in merito suo: ideo & ipsa fides definitur esse gratia, id est, donum quoddam gratuitum: & hoc est per quod vnicuiq; electo meritum Christi ad assequendum gratiam iustificantẽ applicatur secundum beneplacitum diuinæ voluntatis, decernentis eam vnicuique esse viam perueniendi ad participandum

Iohan. 6. e.

fructum

A fructum ac meritum Christi. In hanc sententiam vergit Apostolicum verbum, Fides reputatur ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. Huc quoq; tendit, quod Augustinus in libro de prædestinatione sanct. inquit, Homo quisque ab initio fidei ea gratia fit Christianus, qua filius Dei ab initio factus est Christus: loquens de gratia prædestinationis. Quemadmodum igitur Christus nō ex vllo mèrito, sed ex prædestinatione habuit vt nasceretur Christus, sic & homo quisq; electus non ex meritis Christi, sed ex prædestinatione diuina habet quòd sit ad consequendā efficaciam meritorū Christi conditus & prędestinatus. Patebunt autem hæc latius in libro de concordia diuinæ prædestinationis & liberi arbitrij. Ex quibus consequens est, effectus quosdā gratuitos contineri in cōgerie effectuum prędestinationis diuinæ, qui nō sunt in serie effectuum meritorū Christi. Verbum autem Apostoli ad Ephes. 1, dicentis, Prædestinauit nos in adoptionem filiorum per
B Iesum Christum, accipiendum est, vt sermo ille, per Iesum, intelligatur relatus ad diuinæ prędestinationis effectum, videlicet ad adoptionem filiorum. Iesus nempe etsi sit causa meritoria ac media gratiæ, qua sumus adoptionis filij, Christo cohæredes, per quem & Deus, vt inquit Apostolus Petrus, magna & pretiosa promissa 1. Petri 1. 2.
nobis donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ: non tamen est causa meritoria neq; æternæ prædestinationis diuinæ, neq; omnium effectuum illius. Quòd ergo Nota.
in scripturis Deus dicitur fide iustificare aut purificare corda, in hunc sensum est accipiendum, Quòd motus fidei in Iesum habeat vim seu efficaciam mundandi, iustificandi, aut merendi, hoc habet à gratia data ex ipsius Christi merito per motum fidei nobis applicato. Vnde & huius consideratione dicebat Paulus Apostolus ad Rom. 4, Credenti in eum, qui iustificat impium, reputatur fides eius ad iu-
C stitiam, secundum propositum gratię Dei: Apertè insinuans neq; fidem, neq; nostrum credere mereri iustitiam, sed reputari ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei statuentis meritum Christi ad iustificationem prodesse omnibus, qui credunt in ipsum. Ad id quod consequenter in argumento assumitur, Si aliunde quàm ex Christi merito sit aliqua in nobis gratia, non erit ergo Christus fons omnis gratiæ: facilis est responsio. Siquidem patet ex supradictis Christum esse fontem omnis gratiæ, id est, omnis doni gratuiti largitorem & datorem vnà cum patre & spiritu sancto, sed non inde consequens est Christum esse fontem omnis gratiæ meritorium. Nam & ex iam dictis liquidò constat Christum neque sibi neque angelis meruisse gratiam, neque patres veteris legis, neque virginem Mariam meruisse filij Dei incarnationem, neque motum fidei vllius liberi arbitrij credentis in Christum esse vnquam meritorium iustificationis, aut salutis, aut iustificantis gratiæ. Verum tamē est omne opus diuinæ misericordiæ ad salutem electorū post
D lapsum Adæ præparatum aut dari ex merito Christi, aut ordinari ad ipsum Christum meritúmq; eius. Verum insuper est neq; fidem in Christum neque præparationē vllam talem gratię fuisse futurā, si Christus non fuisset incarnandus, sed non hinc consequens est illa dari nobis ex merito Christi. Iam si dixeris, Christus orauit pro non membris vt mēbra fierent Ecclesiæ suæ: pro infidelibus incredulis & impijs, vt ipsi nondum credentes fierent credentes. Vnde & ipse pro persequentibus & calumniantibus, id est, incredulis & pertinacibus fidem oppugnantibus, orare docuit: quod & teste Cypriano petimus in oratione dominica, Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Videtur igitur fides vnicuique electo dari ex merito Christi. Respondeo, Christus vtique orauit pro non membris Ecclesiæ suæ, vt membra fierent, pro incredulis vt crederent: sed non inde cōsequens est fidem vnicuique electo esse præparatam ex merito Christi. Nam Christus orauit solum pro his, qui erant à Deo gratis ad habendum fidem electi, non vt illis meritum

Quomodo dicatur Christus orasse pro incredulis vt crederent.

ritum ſuum eſſet præparatum, non vt ad fidem, per quam fierent participes me- A
ritorum eius, eſſent prædeſtinati, ſed vt ſic prædeſtinati, per eandem fidem abſq;
vllis proprijs meritis aſſequerentur gratiam & remiſsionem peccatorum, propter
eadem Chriſti merita, quæ Deus pater deputat vnicuique applicata, qui in ipſum
Ieſum crediderit, & baptizatus fuerit. Vnde & huius conſideratione opera & me-
rita Chriſti ſunt quodammodo per fidei copulã facta opera & merita noſtra: quo
fit, vt dum propter merita & opera Chriſti aliquid datur nobis, hoc & propter
Tomo 2, epiſtola 107, ad Vitalem. Roma. 2. a. opera noſtra dari dicatur. Sic docet Auguſtinus vitam ęternam, dum paruulis re-
generatis datur propter Chriſti merita, ſimul & dari propter ipſorum opera, ma-
nétque vniuerſalis veritas illius quod dicitur, Qui reddet vnicuique iuxta opera
ſua. & alibi, Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt referat
vnuſquiſque prout geſsit in corpore, ſiue bonum ſiue malum, ſecundæ ad Corin-
thios 6. Vide ſuper hac re Auguſtinum in epiſtola ad Vitalem. Cæterum & hic B
ſciendum, quòd Chriſtus etiam ſecundum formam humanã omnium futurorum
præſcius ſciebat, vt inquit Auguſt. eos pro quibus ſanguinem ſuum effundebat.
Videns itaq; tam eos, qui erant in eum credituri, quàm & eos, qui credituri non
erant, nõ pro permanſuris reprobis & incredulis orabat, ſed pro illis, quos videbat
Iohan. 17. b. c. credituros: quemadmodum & ipſe teſtatur apud Iohannem ad patrem loquens,
Ego pro eis rogo, non pro mundo rogo, ſed pro his, quos dediſti mihi: & pro eis
ego ſanctifico meipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati in veritate: nõ pro eis autem tan
tum rogo, ſed & pro eis, qui credituri ſunt per verbum eorũ in me, vt omnes vnũ
ſint: ſicut tu pater in me & ego in te, & vt ipſi in nobis ſint vnum: vt credat mun-
dus quia tu me miſiſti. Ex ſermone iſto Chriſti duæ ſunt cõſiderandæ ſententiæ.

Prima: Chriſtus non pro reprobis, ſed ſolum pro electis rogauit: & his qui- C
dem omnibus, ſiue tunc in carne viuentibus, ſiue poſtea futuris, per verbum
Euangelij credituris.

Secunda ſententia: Chriſtus tria orauit pro ipſis: Primum, vt ipſi ſint vnum
omnes, & ſanctificati in veritate. Secundum, vt ipſi in ipſo & in patre vnum ſint.
Tertium, vt mundus credat ipſum à patre miſſum. Et ideo verbum rogo vbique,
Tomo 9, ſuper ca. Iohan. 17, tract. 110. inquit Auguſt. ponendũ eſt, vt ſenſus ſit, rogo vt omnes vnũ ſint, ſicut tu in me, &
ego in te: rogo vt ipſi vnum ſint in nobis: rogo vt mundus credat quia tu me mi-
ſiſti. Ex qua ſententia vtiq; conſequẽs eſt Chriſtum rogaſſe quidem pro electis vt
crederent: qui etſi fuerant ad fidem aſſequendum prædeſtinati, nõ tamen inde ſe-
quitur Chriſtum aut meruiſſe, aut rogaſſe pro illis, vt ad fidem aſſequẽdum eſſent
prædeſtinati. Neque item ſequitur Chriſtum rogaſſe pro mundo illo vt ſic trahe-
retur à patre, qualiter illi mundo aptum nouerat vt crederet: atque ita mundum
illum prædeſtinatorũ hominum credidiſſe propter preces Chriſti, alium autem D
mundum reproborum non credidiſſe, eo quòd non pro illo rogauerit Chriſtus.
Nam ſi hoc quiſpiam dixerit, mox percunctabimur, Cur ergo pientiſsimus Chri-
ſtus, miſerator, miſericors, & clementiſsimus Dominus, in quo & dolor cõpaſsio-
nis, ſecundum quam miſerijs humani generis condoluit, longè grauior fuit dolo-
Ezech. 18. g. re paſsionis quam in carne ſua ſenſit, qui & iuxta propheticum verbum non vult
mortem vllius peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat, non pro omnibus
rogauit, quatenus ita traherentur à patre cæleſti vt crederent? qui vtiq; credidiſ-
ſent omnes, ſi pro omnibus oraſſet. Hic non habemus quod conuenientius videa
tur eſſe reſpondendum, quàm vt dicamus, quòd Chriſtus voluntatem ſuam ſer-
uans ſemper diuinæ voluntati conformem, pro illis duntaxat rogauit, quos Deus
ſecundum æternum & benignum ſuum iudicium illi dederat vt crederent, vt ſci-
licet credentes illi aſſequerentur gratiam & remiſsionem peccatorum propter

merita

A merita incarnationis,paſsionis,& mortis ipſius. Atque ita per Ieſum Chriſtum eſt gratia omnibus ſecundum æternum Dei propoſitum prædeſtinatis, in eum crediturisaut credentibus: quos & ipſe Deus ad fidem,ad gratiam,& ad vitam æternam dilexit ante mundi conſtitutionem.

Ex his igitur primùm liquet, reconciliationem,qua ſumus Deo per mortem filij eius reconciliati,non ſic, vt etiam inquit Auguſtinus, accipiendam eſſe,quaſi filius ideo nos Deo reconciliauerit, vt iam Deus inciperet amare nos, quos oderat: ſicut reconciliatur inimicus inimico, vt deinceps ſint amici, & inuicem diligant, qui oderant: ſed ſic accipiendam eſſe, vt iam nos reconciliati ſimus ei ab æterno diligenti nos, cum quo nos propter peccatum inimicitias habebamus, ille verò charitatem erga nos habebat, etiam cùm inimicitias aduerſus eum operaremur. Ille ſemper dilexit nos,& tamen ei veriſimè dictum eſt, Odiſti omnes qui operan Pſalm.5.
B tur iniquitatem: proinde & miro atq; diuino quodam modo nos diligebat etiam quando nos oderat, odiens iniquitatem in nobis, diligens tamen nos ad gratiæ ſuæ beneficium largiendum propter Chriſti meritum.

Quomodo intelligatur nos per Chriſtum patri reconciliatos eſſe.

Secundò patet, quòd Chriſtus neque orauit hoc quòd ipſe eſſet ſaluator mundi,& creator tam dignus tantáque præditus gratia, qua poſsit ſatisfacere & humano generi primam gratiam atq; remiſsionem peccatorum promereri: ſed de his beneficijs à Deo patre ſibi datis gratias agebat. Tertiò patet, quòd neque orauit, neque meruit pro impijs & incredulis, vt ipſi in impietate ſua ſiue incredulitate permanentes aſſequerentur gratiam & remiſsionē peccatorum, quia hoc eſt impoſsibile, neq; item orauit aut meruit vt gratia, ſuáque merita fierent vlli filio Adæ debita, quia iam gratia non eſſet gratia, ſed meruit & orauit vt pridem impij
C atq; increduli,qui cælitus inuitati in ipſum credere voluerint & baptizati fuerint, gratis, id eſt,abſq; proprijs meritis aſſequerentur gratiam & veniam peccatorum. Vnde baptiſmus, motus fidei, cæteráque diſpoſitiones ſecundum naturam præcedentes gratiam, ex ſe ſunt inſufficientes ad gratiam, ſufficientes verò propter Chriſti meritum virtualiter in illis contentum, ſecundum beneplacitum Dei patris ſic ordinantis, vt patet in ſcripturis reuelatis: qui & aliter etiam ordinare potuiſſet ſi placuiſſet. Quartò patet ſermonem ſcripturæ deſignantis iuſtitiam & ſalutem noſtram eſſe aut ex fide in Ieſum,aut per fidem ſeu per motum fidei, non ſic eſſe intelligendum,tanquam per fidem mereamur iuſtificationem,aut gratiam remiſsionis peccatorum,neq; enim fidei aut charitatis motus, neq; vllus liberi arbitrij noſtri actus eſt iuſtificātis gratiæ meritorius: ſed ſic eſt accipiendum, ex fide in Ieſum nos iuſtificari, quòd in vnoquoque adulto motus fidei eſt præparatio ſeu diſpoſitio,ſecundum quam anima cælitus attracta,diſpoſita eſt ſeu apta ad partici-
D pandum fructum & merita Chriſti. Ille autem gratuitæ fidei motus in primo iuſtificationis momento, etſi ſit cæleſtis præmij meritorius ſecundum gratiam, quæ tunc infunditur,non tamen eſt meritorius,ſed effectus potius gratiæ illius: eſtque actus ille hac ipſa gratia ſecundum ordinem naturæ quodammodo prior, & quodammodo poſterior. Prior quidē,quatenus eſt actus liberi arbitrij cælitus attracti atq; vocati, præparatus ad participandum efficaciam meritorum Chriſti: poſterior verò,quatenus eſt actus æternę vitæ meritorius. Quintò ex ſupradictis ſequitur, gratiam quæ eſt principiū omnis meriti, non poſſe eſſe vllius meriti præmium: & ideo incarnationem Domini noſtri Ieſu,quę ſuper humanum genus eſt omnis gratiæ principium, iuxta illud, Gratia & veritas per Ieſum Chriſtum facta Iohan.1.b.
eſt,non poſſe eſſe vllius meriti præmiū: quibus fit vt neq; patriarchæ & prophetæ, neq; virgo Maria, meruerint Chriſtum incarnari. Ex eiſdē quoq; patet reſponſio ad id quod deinceps in obiectionibus aſſumitur, Chriſtus ſi meruit vnicuique

Quomodo intelligatur iuſtitia noſtra, aut ſalus eſſe ex fide aut motu fidei.

Nota.

Solutio ſecundi argumenti.

primam

primam gratiam, qua ex impio fiat iustus, ergo Christus suo merito fecit primam A
gratiam eidem impio debitam. Respondeo id consequens nõ esse: nam Christum
meruisse remissionem peccatorum & primam gratiam impijs, nõ est sic accipien-
dum, quòd Christus suis meritis fecerit primam gratiam esse debitam vlli impio
aut incredulo, aut vllis meritis seu operibus impijs, sed quòd ipse Christus fecerit
illam debitam suis meritis, per fidem applicatis homini prius impio iam creden-
Obiectio. ti, & resipiscenti ab impietate sua. Iam si dixeris, Si Christus suis meritis non fecit
primam gratiam vlli homini debitam, quanam igitur ratione ipse dicitur meruis-
se primam gratiam, cùm mereri alteri aliquid apud alterum nihil sit aliud, quàm
Roma. 4. a. suis operibus facere hoc esse debitum illi? dicente Apostolo Paulo, Ei qui opera-
tur, merces imputatur non secundum gratiam, sed secundum debitum: tanquam
Solutio. dicat, homini qui operando meretur, merces est debita: Facilis est responsio: nam
gratia illa est debita non homini illi, non meritis personæ sic credentis, sed meri- B
tis Christi, per fidei copulam transeuntibus in personam sic credentem: & hoc
quidem ex sola voluntate Dei, sapienter ordinantis fructum passionis vnigeniti
filij sui peruenire in vnumquemque per fidem in sanguine eius, dicente Apos-
Roma. 3. d. tolo, Quem proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine eius. Quòd si vl-
timè roges, cur Dei misericordia huic & non illi voluit Christi merita applicari:
Respondeo ex prædictis, vnicuiq; Christi merita applicantur per fidem & sacra-
mentum fidei. Et quia motus fidei est opus Dei simul & hominis voluntariè con-
sentientis diuinæ suasioni, misericorditer præuenienti vnumquemq; electorum:
suasio autem præueniens, quæ solius Dei est opus, vnicuique electo datur non ex
debito, sed ex ipsius Dei miserentis bonitate: Ideo quòd merita Christi non om-
nibus hominibus, sed huic non illi applicantur, partim est ex libero arbitrio ho- C
minis volentis, aut credentis, aut non credentis: partim ex electione Dei volentis
hunc, non illum ita præuenire, qualiter aptum nouit vt obediat. Hanc autem dis-
cretionem inter homines electos, & eligendos ad gratiam salutarem, statuit Deus
pro sua sapientia, ad ostendendum suam iustitiam simul & misericordiam: vt vi-
delicet pro sua bonitate misericordiam & gratiam in electos, & pro iusto suo iu-
dicio suam iustitiam notam faciat in vasa irę. Cęterum ad id quod consequenter
Solutio tertij argumenti. in obiectionibus assumitur, Christus si meruit vnicuique electorum primam gra-
tiam & remissionem peccatorum, qua ratione orauit Deum pro gratia illis com-
Lucæ 23. c. municanda, & pro remissione peccatorũ? Pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt
quid faciunt. Orationes, preces, & supplicationes ad aliquem porrectæ innitũtur
gratiæ atque misericordiæ ignoscentis, merita verò apud quempiam impensa in-
nituntur iustitiæ. Respondeo, nullum esse meritum apud Deum, nisi quod ex
gratia eius factum. Meritum nostrum est ex gratia, quam accepimus per Chri- D
stum Dominum, seu per illius meritum: meritum autem Christi est ex gratia, non
quam ipse accepit per suiipsius aut alterius meritum, sed quam ipse accepit à Deo
præter omne meritum. Sicut ergo iusti innixi gratiæ & meritis Christi orantes,
Adueniat regnum tuum, merentur illud apud Deum: Ita & Christus innitens
gratiæ cælitus acceptæ in humana natura, porrigens preces pro nobis, meruit
primam gratiam non sibi, sed nobis, quibus meruit & vitam æternam: quę in scri-
pturis sacris appellatur merces, præmiũ, & iustitiæ corona. Declarãtur autem hæc
Solutio quarti argumenti. latius in capitulo de merito. Ad scripturas in vltima obiectione recitatas, quibus
videtur significari Christum orasse patrem, vt nõ misereretur omnium, Respon-
deo, Christum hæc dixisse per verba imperatiui vel optatiui modi, non affectu
optantis & orantis contraria saluti eorum, sed iudicio prænuntiantis, & confor-
mantis se diuinæ voluntati. Quæ igitur filius ad patrem dicit, Fiat mensa eorum

coram

A coram ipsis in laqueum, Et non intrent in iustitiam tuam, Deleantur de libro viuentium, & cum iustis nō scribantur, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: Hæc & id genus alia sunt accipienda non tanquam in se optata quædam ac desiderata à filio, qui non delectatur in perditionibus nostris, sed tanquam prænuntiata quædam futura à Deo, non solum vt permittente, sed vt iudice irato & vindicante vnum peccatum per aliud peccatum, apponendo causas, quibus ille populus durus est de peccato in peccatum ruiturus. Aut si optantis voto talia quædam dixerit, veluti quod ait, Non miserearis omnibus qui operantur iniquitatem, postulat vt illorum peccata in hac vita non remaneant impunita, vt conuertantur emendabiles: inemendabiles autem auferantur, vt non prævaleant aduersus iustos. Ad id quod pro corroboratione vltimi argumēti adducitur, patet responsio ex his quæ in prima parte huius cap. de bello diximus, Scripturas vide-
B licet, quibus significatur Christus patrem pro ereptione & liberatione ab inimicis suis orare, esse accipiendas, non quòd Christus postulauerit euadere passionem transitoriæ mortis: ad hanc enim oblatus est quia voluit: sed quòd postulauerit resuscitari ad vitam immortalem, & moriendo destruere mortem nostram, & resurgendo vitam nostram reparare: & ita inimicos & hostes nostros vincere, vt amplius non dominentur nobis ad mortem. Vnde in omnibus scripturis comme morantibus passionē dominicam, cùm Christus ipse loquitur, oportet intelligere Nota.
ipsum Christum loquentē non solum vt personam singularem, sed vt caput connectens totum corpus suum mysticum cum omnibus membris suis: & ita oportet verba quæ loquitur interdum accipere tanquam dicta non pro sola suipsius persona, sed & pro membris in corpore suo, quod est Ecclesia. Pro nobis itaq; hæc
C Christus orauit, vt nos liberaremur & eriperemur ab inimicis animarum nostrarum, & ab his qui volunt interficere ipsum Christum in nobis, qui moliuntur extinguere nomen eius, odorem bonæ famæ, & fidem ipsius. Proinde orationes istæ Christi sunt exauditæ. Ab initio vsque in consummationem sęculi eripitur Christus ab inimicis & ab insurgentibus in illum: ab insurgentibus (inquam) tota die, toto tempore quo hic viuimus, constituentibus prælia aduersus nos vlq; in consummationem sęculi. Viuit Christus in electis hic sub mortali carne peregrinantibus, & tota die non cessat homo malus, carnalis & terrestris Adam esse molestus. Tota die etiam ille inimicus noster diabolus circuit, quærens quem deuoret. Hactenus de emptione, satisfactione, & meritis Christi.

Sequitur huius partis articulus quintus, in quo demonstratur Christus esse mediator, sacrificium, & Ecclesiæ caput.

D RElIquum est vt iam doceamus Dominum nostrum Christum esse mediatorem, sacrificium, & caput nostrum. Primum autem ad hæc cognoscenda ex superioribus recolere oportet, quænam appellationibus horum nominum significentur. In his sacratissimæ redemptionis mysterijs omnia cohærent, & ideo cogimur frequentius eadem atque eadem repetere. Ex superioribus patuit, aliud esse redimere, aliud satisfacere, & de ratione satisfactionis propter offensam commissam debitæ esse, pro emenda tantum luere aut soluere, quantum sat est iustitiæ secundum grauitatem offensæ: de ratione redemptionis esse, pro liberatione alterius pretium exoluere, seu pretio exoluto mercem recuperare. Et ita de ratione mediatoris est, inter offensorem & offensum agere recōciliationis officium, & habere communionem quandam cum vtrisque partibus inter quas mediat. De ratione autem capitis est, esse conforme, id est, similis formæ cum membris cæteris, & inter illa præcipuum tenere locum, & omnes totius corporis habere

Quæ sint de ratione satisfactionis, redemptionis, mediatoris & capitis.

Tres capitis proprietates in homine.

sensus. Vnde in homine proprietates capiti peculiares sunt tres. Prima, caput in A
vnoquoq; homine est eiusdem naturæ cum mẽbris cæteris, & inter omnia membra dignissimum, tum propter altitudinem & sublimitatem situs supra membra cætera, tum propter eminentiam operationũ sensuum, quæ nobiliores ac digniores vigent in capite: quales sunt qũinq; sensus externi, & item interni, vis imaginatiua atq; memoria, quorum organa sunt in capite. Secunda proprietas peculiaris capiti est, caput in vnoquoq; est principium & origo virium animalium, dans videlicet cæteris membris sensum & motum. Verum quidem est cor in animali esse principium virtutis vitalis, radicẽ vitæ, à quo in cætera membra deriuantur vita spiritusq; vitales: Vnde solet prouerbio dici, in animali cor esse primum viuẽs, & vltimum moriẽs. caput verò excelsissimum & proximum cælo ratione sensuum illic vigentium, regimen habẽs vitæ deriuatæ à corde, principium est virtutis sentiendi atq; mouendi, initium omnium sensuum atq; neruorum motionis voluntariæ. Tertia proprietas peculiaris capiti est, dirigere cætera membra in operationibus suis, propter sensus & vires cognitiuas, quæ vigent in illo. Hactenus de ra- B

Quid sit de ratione sacrificij.

tione capitis. De ratione autem sacrificij est, esse oblationem sacratam Deo, tanquam vniuersali omnium Domino. Vnde reconciliationis effectus ad rationem sacrificij, extrinsecus se habet, quemadmodum primo capite huius declarauimus: potest enim sacrificium à sacrificante ordinari, vel ad placandum Deum iratum, vel ad adorandum illum, seu ad agendum gratias illi. Dicitur autem sacrificium quasi sacrum factum, à sacrifico, quod est sacrum facio. Omnis enim oblatio, id est, omnis res, siue externa sit siue interna, spõtaneè data, seu præsentata Deo tanquam supremo omnium Domino, propriè sacrificium appellatur: & ideo per oblationem intelligimus non actum solum, sed & donum ipsum oblatũ, siue sit cor nostrum, siue motus cordis, aut dona, aut homo se offerens Deo. Vnde iuxta Prophe- C

Psalm. 50. d.

tam, Sacrificium Deo est spiritus cõtribulatus, & ipsa laus Dei ac gratiarum actio, insuper & carnis nostræ mortificatio, sacrificia appellãtur. Omnis pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus cõstituitur in his quæ ad illum sunt, vt offerat

Li. 10, de ciui. Dei, cap. 4 & 5, tomo 5.

dona & sacrificia pro peccatis, ad Heb. 5. Sacrificium, inquit Augustinus, est quicquid offerentes in Deum ordinamus, siue sit opus nostrum, siue nosmetipsi, siue dona quæ à Deo accepimus, siue corpus, siue anima, siue totum ex anima & corpore, siue tota Ecclesia per organum sacerdotis semetipsam offerens Deo in sacri

Ipsa missa & sacerdos ac Christus oblatus dicuntur sacrificium.

ficio missæ. Sic & in altaris mysterio tota sacerdotis actio in votis & precibus, sacerdos quoq; semetipsum offerens cum Ecclesia tota, & ipse item Christus nobis in specie panis & vini datus Deóq; præsentatus, sacrificium appellatur. Nam etsi interdum aliud corpus Christi, aliud sacrificium corporis appelletur, sicuti aliud vitulus, aliud oblatio vituli: tamen & ipse Christus & vitulus item ipse, dum Deo D
præsentantur atq; offeruntur, etiam sacrificia appellantur. Demum & ipse homo aut Deo sese deuouens, aut satanæ renuntians, mundóque moriens quatenus Deo viuat, sacrificium dicitur. Præmissis horum nominum significationibus, ad intelligendum quonam modo Christus sit mediator, sacrificium & caput nostrum, ali-

Prima propositio.

quot propositiones subijciamus. Prima est: Christus factus est pro homine misero mediator, aduocatus, princeps & sequester inter Deum & hominem: quem-

Christus princeps est & aduocatus.

admodum docet Apostolus primę ad Timotheum 2, ad Galat. 3, ad Hebr. 8, & 9, & 12. Vnde & de ipso Christo sub nomine Dauid loquitur apud Prophetã Deus, Ego ero illis in Deum, & seruus meus Dauid princeps in medio eorum in sempiternum: Ezechielis 37. Et præterea in scripturis non modò Christũ, sed & Deum patrem esse nostrum redemptorem, & reconciliatorem legimus, Mediatorem autem nõ esse nisi vnum Christum hominem. Omnia, inquit Paulus, ex Deo qui

nos re-

A nos reconciliauit ſibi per Chriſtum, & dedit nobis myſterium reconciliationis, quoniam quidem Deus erat in Chriſto mundum reconcilians ſibi: primæ ad Corinthios quinto. Hoc Apoſtolico verbo Deus, hoc eſt, tota diuinitas ipſa, pater, filius, & ſpiritus ſanctus ſignificatur reconciliaſſe nos ſibi, & fuiſſe reconcilians nos, ſiue recõciliator noſter. Alibi verò inter diuinas perſonas ſignificatur ſolus Chriſtus mediator, veluti cùm dicit Apoſtolus, Vnus eſt mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus. 1. Timo. 2. b.

Secunda propoſitio. Propoſitio ſecunda: Chriſtus eſt Eccleſiæ ſuæ caput. Hæc propoſitio eſt Apoſtoli multis in locis, primæ ad Corinth. 6, Neſcitis, inquit, quia corpora veſtra membra ſunt Chriſti? Et alibi, Ipſum dedit caput ſuper omnem Eccleſiam, ad Epheſios primo. Item, Vir caput eſt mulieris, ſicuti Chriſtus caput eſt Eccleſiæ, ad Epheſios quinto. Et paucis interpoſitis, Nemo vnquam carnem ſuam odio habuit, ſed nutrit & fouet eam, ſicut & Chriſtus Eccleſiam: quia membra ſu-

Chriſtus Eccleſiæ caput.

B mus corporis eius, de carne eius, & de oſsibus eius: propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c. Sacramentum hoc magnum eſt in Chriſto & Eccleſia. Item, Ipſe eſt caput corporis Eccleſiæ, qui eſt principium, primogenitus ex mortuis, vt ſit in omnibus ipſe primatum tenẽs: Ad Coloſſenſes 1. Deinde & ſeipſum eſſe caput, à quo fluat in Eccleſiæ membra ſpiritalis vita, intimauit cùm dixit, Ego ſum vitis vera, vos palmites. Commoniſtrat autem hanc propoſitionem Auguſtinus habens conſiderationem ad ſupradictas proprietates capitis multis in locis, & præſertim in libro de agone Chriſtiano. Nam ipſe Chriſtus eſt conformis natura omnibus Eccleſiæ membris, habens veram carnem, verámque rationalem animam, inter omnes homines digniſsimus, in quo & natura humana eſt exaltata vſque ad vnionem in diuina perſona, actus habens nobiliſsimos, qui ſunt redimere & reconciliare Eccleſiam in ſanguine ſuo. Quemadmodum caput ſuprà eſt col Iohan. 15. a.

C locatum ad dirigendum & conſulendum, ipſius animæ quodammodo perſonam ſuſtinens, in quo & omnes ſenſus apparent, Ita ipſe Chriſtus, in quo eſt plenitudo & perfectio omnis gratiæ, eſt veluti origo, propago, ſeu vitis fructificans, à qua in cæteros homines ceu in membra ac palmites fluit ſpiritalis vita ſenſus & motus. Vidimus eum (inquit euangeliſta Iohannes) plenum gratia & veritate, & de plenitudine eius nos omnes accepimus gratiam pro gratia. De plenitudine autem eius nos accipere gratiam, eſt nos fieri participes gratiæ ipſius impetrantis, reconciliantis atque promerentis illam nobis, iam per fidei copulam adhærentibus illi, ceu capiti noſtro & epiſcopo animarum noſtrarum. Ex his igitur manifeſtum eſt Chriſtum eſſe caput, à quo fluit, decurrit, excreſcit, atque diffunditur quicquid ſalutaris gratiæ habere poteſt vllum Eccleſiæ mẽbrum: quemadmodum & apud Iohan. 1. b.

Prophetam in pſal. vox patris de Chriſto eſt, Super ipſum autem efflorebit ſan- Pſalm. 131. d.

D ctificatio mea: & talis quidem ſanctificatio, vt ab ipſo tanquam à capite ſtillet vnguentum cæleſtis gratiæ in barbam Aaron, & in oram veſtimenti eius, hoc eſt, à Chriſto in Apoſtolos ſacerdotes, & inde in totum corpus, quod eſt iuſtorum Eccleſia, ſuauitate quadam ac iucunditate mirabili habentium cor vnum, & vnam animam in Domino. Vnde & in Canticis graduum pſalmus 132, ordine congruo cohæret his, quæ dicuntur in calce pſalmi præcedentis. Propoſitio tertia: Inter *Tertia propoſitio.* corporale caput reſpectu membrorum ſuorum, & Chriſtum ſpirituale caput membrorum corporis, quod eſt Eccleſia, latum longúmque diſcrimen eſt. Nam Chriſtus etiam ſecundum formam humanam nullis indiget membrorum ſuorum miniſterijs, nullis alimentis: Ipſe à membris Eccleſiæ nihil accipit commodi vel vtilitatis, qui & ſecundum formam Dei de non membro membrum facit: ſecundum formam autem ſerui apud Deum meruit, vt de nõ membro membrum fieret. Caput autem corporale recipit vitam & nutrimentum, aliáque obſequia à

corde, ab hepate & à ſtomacho, neq; poteſt facere mẽbrum de nõ membro. Proinde cùm efficimur membra ſub capite Chriſto, mirabili quadam ſancti ſpiritus operatione vnimur & trãſimus in Chriſtum, induimúſq; illum, & Deiformi quadam inſitione atq; vnitione illi & corpori ipſius, quod eſt Eccleſia, inſerimur: non tanquam ſurculi fœcũdæ arboris, trunco ſterili, ſed tanquam palmites pridem aridi fœcundiſsimę viti atq; oliuæ: vt illi iam implantati efficiamur ſocij pinguedinis ac diuinæ cõſortes naturæ: ſicuti & ipſe Chriſtus dignatus eſt pro nobis particeps fieri fragilis naturæ noſtræ. Vnde & Paulus admonens Gẽtes in Chriſtum credentes, ne inſultent, néve glorientur aduerſus Iudæos incredulos, ſed in timore Domini pro beneficijs ſibi pręſtitis gratias agãt, etiam cum dilectione ac deſiderio ſalutis Iudæorũ: Si radix, inquit, ſancta, & rami ſancti. Noli gloriari aduerſus ramos, ſupple, fractos. Non tu radicem portas, ſed radix te. Nam ſi tu ex naturali exciſus es oleaſtro, & contra naturam inſertus es in bonam oliuam, quãto magis hi ſecundum naturam inſerẽtur ſuæ oliuæ? ad Rom. 11. Radicẽ ſanctam bonámq; oliuam appellat aut Chriſtũ, aut fidẽ patriarcharum in Chriſtũ, aut Eccleſiã ipſam patriarcharum, propter primitias fidei in ipſum Chriſtũ caput atq; radicem. Oleaſtrum autem appellat agreſtem & infructuoſam naturã vniuerſi generis humani ſub peccato damnatã. Ex his igitur omnibus liquidò apparet Chriſtũ eſſe caput noſtrũ, mediatorem & ſacrificiũ, qui offerẽs carnem ſuã & ſanguinem ſuũ in altari crucis, fuit odor Deo patri ſuauiſsimus, id eſt acceptiſsimus, pro mundi vita. Propoſitio quarta: Quemadmodum non ſecundum formam Dei, ſed ſecundũ formam ſeruĩ Chriſtus eſt redemptor noſter & liberator, ſatisfaciens pro nobis, quia in eadem forma ſeruĩ pretium emptionis exoluit, in illa peccati noſtri ſtipendium luit, Ita & ipſe ſecũdum eandem formam ſeruĩ eſt caput noſtrum, eſt & mediator ſeu reconciliator, ſacerdos & ſacrificium. Caput quidẽ, quia ipſe Chriſtus ſecũdum formam humanã & Eccleſia ſunt tanquã vnum corpus, propter vnã carnem & eũdem ſpiritum viuificantẽ, mouentem & dirigẽtem. Spiritus autẽ iſte viuificans ſecũdum gratiam in cętera membra fluit à Chriſto tanquam à principio meritorio. Porrò meritorius iſte influxus cùm nõ poſsit eſſe à Chriſto ſecundũ naturam diuinã, quæ mereri non potuit, cõſequens eſt eum eſſe à Chriſto ſecundũ naturam humanam. Ideóq; Chriſtus dicitur caput Eccleſiæ ſecundũ formam ſeruĩ. Hæc eſt prophetica ſimul & Apoſtolica doctrina. Nam & ipſe Adã, dum prophetico ſpiritu de cõiugio loqueretur, dixit, Erunt duo in carne vna: igitur iam nõ duo, ſed vna ſunt caro. Paulus autẽ Apoſtolus ad Epheſ. 5, dicit hoc ſacramentũ eſſe magnũ in Chriſto & Eccleſia. Ex hoc igitur ſpõſo ceu capite, & ex Eccleſia ſpõſa ceu corpore fit tanquam vna caro & vna quędã perſona. Nullum maius donũ, inquit Auguſt. potuit Deus præſtare hominibus, quàm vt verbũ ſuũ, per quod omnia cõdidit, faceret illis caput, & illos tanquam membra ſibiipſi coaptaret, vt vnus Deus & homo Ieſus Chriſtus eſſet, qui & oraret pro nobis, & oraret in nobis, & oraretur à nobis. Oraret quidem pro nobis, vt ſacerdos, pontifex & epiſcopus animarum noſtrarum: oraret in nobis, vt caput noſtrum: & oraretur atq; adoraretur à nobis vt Deus noſter. Porrò ad intelligendum quonam pacto à Chriſto ſecundum formam ſeruĩ eſt in nos influxus gratiæ, ſciẽdum eſt, quòd gratiam, vitámq; ſpiritualem, ſenſus & motus fluere ab aliquo bifariam poteſt intelligi. Vno modo, quòd fluat ab illo tanquam à principio efficiẽte, aut impartiente. Alio modo, quòd fluat ab illo tanquam à principio præparãte, impetrante, & promerente. Et quia ſecundum priorem modum ſola diuinitas, quæ nõ eiuſdem eſt formæ nobiſcũ, eſt cauſa efficiens omnis gratiæ, omnis ſpiritualis vitæ, Ideo Chriſtus ſecũdum formam Dei non eſt propriè caput Eccleſiæ, quamuis ſit omnis gratiæ cauſa efficiens. Nam & talis influxus

Quarta propoſitio.

Geneſ. 2. d.

Aliquid dicitur ab alio fluere dupliciter.

A B C D

A influxus gratiæ etiam fuisset, tametsi Adam non peccasset, & Christus incarnatus non extitisset. Proinde Christus non propria ratione caput angelorum dicitur, quia nõ sic est vnum corpus cum angelis, sicuti est vnum corpus cum hominibus electis: neq; enim est cum angelis naturæ conformis, neque sic ab ipso est influxus meritorius gratiæ in angelos, qualis est influxus in homines. Neque item est meritoria causa gratiæ angelorum, remouendo ab illis peccatum, aut emendo, aut redimendo, aut orando & recõciliando. Iam si dixerit quispiam vnam esse Dei Ecclesiam, Deiq; ciuitatem cælestẽ Ierusalem, ex angelis & hominibus electis constitutam, & illam etiam fuisse futuram, si nemo peccasset, & Christus incarnatus non fuisset. Cùm ergo Ecclesia illa vt vnum corpus mysticum, vna societas, sine capite tum non extitisset, cõsequens videtur diuinitatem ipsam esse caput omnium electorum, tam angelorum quàm hominum. Sed hoc facilè soluitur, ipsam vide- Obiectio. Solutio.

B licet diuinitatem esse quidem omnium electorum caput secũdum donorum gratuitorum affluentiam, diuinitas nempe efficiendo, seu producendo est causa gratiarum cæterorúmque donorum: sine quibus neq; vlla creatura, immunis etiam ab omni culpa, potest mereri vitam æternam: neq; tamen propterea sequitur diuinitatem esse caput secundum conformitatem naturæ, quæ merendo & impetrando sit horum donorum causa. Caput enim per translationem acceptum, à naturali capite propriè transfertur ad personã quæ conformis est naturæ. Proinde si neq; Adam fuisset lapsus, neq; Christus incarnatus, sacramẽtum nihilominus coniugij in statu innocentiæ fuisset signum coniunctionis Christi filij Dei & Ecclesiæ sponsæ illius, secũdum vnionem gratiæ fluentis à Deo per verbum suũ æternum, in quo condidit omnia: sed non fuisset signũ coniunctionis humanæ naturæ cum

C diuina in vnitate personæ: quemadmodum & ipsum coniugium tum solum fuisset in officium, quod nunc etiam est in remedium. Hactenus ergo probatum est Christum esse caput Ecclesiæ secundum eam formam in qua est conformis naturæ, vtpote secundum formam serui. Secundum hanc quoque est sacerdos, sacrificium, & mediator, quia in illa reconciliationis officium exhibuit, in illa sacrificium obtulit, in illa medius extitit, habens aliquid simile Deo & aliquid simile nobis, aliquid etiam dissimile Deo, & aliquid dissimile nobis. Simile quidem aliquid habuit Deo in forma serui & dissimile nobis, videlicet innocentiam, iustitiam & deitatis gloriam. Aliquid etiam dissimile Deo & simile nobis habuit in forma eadem, vt imbecillitates, mortalitatem, & miserias. In forma verò Dei Christus nihil habuit dissimile Deo, sed per omnia fuit æqualis ipsi & vnus Deus, & ideo ipse secundum formam Dei mediator noster non extitit, vt habet Augustinus super psal. 29.

Propositio quinta: Christus quamuis meritoriũ influxum gratiæ spiritalis, re- *Quinta propositio.*

D conciliationémq; pacis meritoriam, & satisfactionẽ seu pretij exolutionem compleuerit non per diuinam, sed per humanam naturam, vt iam patuit: ipse tamen neque Ecclesiæ caput, neque mediator esse, sicuti neque redimere, satisfacere, atq; mereri pro toto genere humano potuisset, nisi simul & Deus & homo extitisset, sicut August. in libro de trinitate inquit, Christus non esset Dei hominúmq; mediator, nisi esset idẽ Deus & homo. Iam enim supra demonstrauimus, quòd opera Christi non fuissent pro toto humano genere meritoria, neque satisfactoria, nisi fuissent exhibita à persona quæ simul Deus est & homo.

Propositio sexta: Inter hæc obiter considerandа, Sacerdos agens sacrum missæ *Sexta propositio.* officium, non solummodo memoriale dominicæ passionis, aut figuram solam, seu signum sacrificij celebrat, sed & verum offert sacrificium, ipsum Christum semel in cruce pro nobis immolatum. Verum enim corpus Christi & sanguinẽ sub spe- Sacerdos in missa verũ offert sacrificiũ.
cie panis & vini velatum de manu Dei, inuisibili spiritus sanctificatione accipiens

Ecclesia, simul & ipsum & seipsam offert Deo patri. In hanc sententiam est consensus omnium patrum, Dionysij, Ignatij, Irenæi, Tertulliani, Basilij, Athanasij, Chrysostomi, Hieronymi, Ambrosij, Augustini, & cæterorum per vniuersam Ecclesiam. Venerabilis Dionysius Pauli Apostoli discipulus, ex cuius libris citauerunt sententias Iohannes Damascenus ante annos mille, & diuus Gregorius, tradens primitiuæ Ecclesiæ Missæ celebrandæ ritum atq; officium, dicit pontificem in agendis sacris memoriam agere inclinationis seu humiliationis Domini nostri Iesu, Eucharistiam conficere, salutaris hostiæ oblationem facere, eámq; sumere ac manducare, populóque videndam & manducandam diuidere, eósque qui manducant oportere esse mundos atque purgatos, Christo illic præsente, omnésq; cogitationes nostras inspectante. En planè vides Dionysium distinguere inter agere memoriam passionis dominicæ, & conficere seu consecrare Eucharistiam, & offerre illam, & sumere seu manducare illam, & diuidere illam populo. In eandem sententiam consentiunt Ignatius, Irenæus, Tertullianus, cæteriq; Ecclesiæ primitiuę patres, ex scripturis sacris planè docentes omnes scripturas propheticas de sacrificijs & oblationibus veteris legis adimpleri in Christo Domino vero sacrificio: qui semel in cruce visibiliter immolatus, inuisibiliter manens nobiscum sub specie panis & vini, quotidie per vniuersam Ecclesiam immolatur in recordationem immolationis illius, quæ semel in cruce facta transijt, iuxta Malachiæ vaticinium, cap. 1, vbi repudians veteris legis sacrificia, Munus non suscipiam, inquit, de manu vestra: ab ortu enim solis vsque ad occasum, magnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda. Hanc oblationem antiquissimi patres, Irenæus, Cyprianus, Iohannes Damascenus, Hieronymus, interpretati sunt Eucharistiam, asseuerantes hanc quotidie per vniuersam Ecclesiam in toto terrarum orbe offerri à nobis, datam pro sacrificijs omnibus veteris legis, quemadmodum docuimus libro quarto de Ecclesiasticis scripturis & dogmatibus. Cæterum & hic sciendū est, quòd sicuti res vna quandoq; per multa dicitur verba, sic multa veteris legis sacrificia figurabant vnicum illud sacrificium Christum sacerdotem magnum, semel offerentem in cruce seipsum Deo patri. Vnde & canit Ecclesia, Deus qui legalium hostiarum differentias vnius sacrificij perfectione sanxisti. Verum quidem est, multa veteris legis sacrificia significasse, vt inquit Augustinus, opera multa seu sacra facta, quæ quotidie nos facimus in Christianorum Ecclesia, vt dilectionem, gratiarum actionem, laudem, contritionem, ac humiliationem cordis: vt cùm ad illum habemus cor sursum, altare illius est cor nostrum: & ipsum, & in ipso sacrificium offerimus: cruentas illi victimas cædimus, quando vsque ad sanguinem pro eius veritate certamus: suauissimum illi adolemus incensum, cùm in eius conspectu pio sanctóq; amore flagramus: holocaustum illi offerimus, dum in ara cordis feruemus igne charitatis: sed non inde consequens est multa illa non significasse vnicum illud sacrificium semel oblatum in cruce, cuius solius virtute & merito suauia & odorifera, id est, Deo accepta, sunt cætera omnia sacrificia nostra, & ipsa videlicet Ecclesia, & cor nostrum, & preces & vota, ac omnia quæ fiunt bona opera in tota Christianorum Ecclesia. Proinde in veteri lege etsi diuersa fuerint animalia quæ offerebantur, vt hircus pro peccato principis, capra pro peccato alicuius de populo, vitulus pro peccato sacerdotis, Leuit. 4: iuge tamen sacrificium, & quotidianum, quod offerebatur mane & vespere, erat agnus, Num. 28. Quo designabatur verus agnus Christus esse omnium aliorum sacrificiorum finis & cōsummatio, qui peccata mundi suo sanguine expiaret. Christus ergo etsi semel tantum semetipsum obtulit in cruce, tamen non inde consequens est nos non quotidie offerre ipsum, qui in

A B C D

Omnia veteris legis sacrificia figurabāt vnicu Christi sacrificium.

Tomo 5, lib. 10 de ciuit. Dei, cap. 4 & 5.

A qui in ſacramento altaris dignatur nobis præſens adeſſe. Nam ſemel voluntariè oblatus eſt in mortali carne vſque ad mortem, vt mereretur omnibus mortis deſtructionem, reſurrectionem & vitam: quotidie autem nos eum offerimus non in mortem, Chriſtus nempe reſurgens à mortuis, iam non moritur, ſed in mortis ſuæ recordationem: vt fructuum paſsionis ac mortis eius ſimus, aut maneamus participes ſemper, iuxta ſuam ipſius doctrinam, Hæc quotieſcunq; feceritis, inquit, in mei memoriam facietis, quemadmodum Chryſoſtomus in homilia 11 ſuper epiſtolam ad Hebræos teſtatur, Semel oblata eſt hoſtia ad ſalutē ſempiternam potens: nos autem per ſingulos dies offerimus ad recordationem mortis illius. Et ne quis forſitan arbitretur inde conſequens eſſe, in quotidiana oblatione, quam in memoriam illius facimus, non eſſe verum Chriſtum, ſed tantum veri Chriſti memoriale ſignum, continuò adiecit, Vnus vbiq; eſt Chriſtus, hic plenus exiſtens, B & illic plenus: & ſicut quod vbiq; offertur vnum eſt corpus, & non multa corpora, ita & vnum eſt ſacrificium. Hactenus ille. Vnus quidem ſecundum ſubſtantiam formæ à diuina natura ſuſceptæ, ſed alter ſecundum eiuſdem formæ mortalitatem, infirmitatem, paſsiones & dolorem, quæ tranſierunt nunquam reiteranda. In hunc ſenſum inquit Auguſtinus 10 de ciuitate Dei, Sacerdos eſt ipſe Chriſtus offerens, ipſe eſt & oblatio, cuius rei ſacramentum voluit quotidianum eſſe ſacrificium. Putare igitur in celebratione Miſſæ euchariſtiam idcirco non eſſe ſacrificium, quia eſt perfectiſsimum dominicæ paſsionis memoriale ac ſacramentum, ridicula valde & craſſa eſt ratio, quia ſicuti iam patuit ex Dionyſio & Chryſoſtomo, Miſſæ officium continet hæc omnia, facere videlicet memoriale paſsionis dominicæ, conficere ſeu conſecrare euchariſtiam, eámque de manu Domini C acceptam rurſus offerre Domino, eámque ſumere & manducare. Ex his ergo valde retunditur hæreticorum præſumptio, dicentium Miſſę officium nihil aliud eſſe quàm ſacramētum, & ad nihil aliud eſſe, quàm vt ſacrificium paſsionis Chriſti, quæ in cruce ſemel facta præterijt, quotidie repræſentetur, & recordatione quadam ſub vmbris & figuris mentibus hominū obijciatur: atq; eo ſolū euchariſtiam à patribus appellari ſacrificium, quòd ſit inſtituta vt figura quædam, imago ſeu repræſentatio Chriſti, qui olim in cruce ſeipſum obtulit in ſacrificium, ſicuti imago plerumque nomine illius rei cuius eſt imago conſueuit appellari. Quòd autem hoc ſit inopinabile, hinc cōſiderare poſſumus, quòd ex traditione Apoſtolorum, ſimul & ex ſcripturis ſacris eccleſiaſtici patres ab initio Eccleſiæ ad hæc vſque tempora ſecundum ſeriem ſucceſsionis, intellexerunt ſacrificium Miſſæ veritatem corporis & ſanguinis Chriſti continere, & pariter etiam exemplar eſſe, & memoriale ſacrificij ſemel pro nobis in cruce oblati, & in huiuſmodi officio nos quoti-D die pro viuis & mortuis offerre ipſum, commemorantes oblationem eius ſemel in cruce factam, videlicet paſsionem & mortem illius, & nos manducare carnem & bibere ſanguinem eius, vt fide ſancta & charitate maneamus in ipſo, ambulantes in fortitudine cibi illius vſque ad montem Dei cæleſtem Ieruſalem. Teſtimonia autem ſanctorum patrum de vero Chriſti corpore, veróq; ſacrificio Miſſæ, attulimus abundè in libro quarto de eccleſiaſticis ſcripturis & dogmatibus.

Roma. 6. b.

1. Cor. 11. e. f.

Tomo 5.

Cap. 20.

Sequitur articulus ſextus, in quo ex ſupradictis inferuntur aliquot ſententiæ.

QVamuis ea quæ ſupra diximus, ſufficiant forſitan acutioribus & exercitatis ingenijs, ad cognoſcendum redemptionis humanæ myſteria per omnem locum in lege, in pſalmis, in prophetis, in apoſtolicíſq; doctrinis deſignata, adhuc tamen pro minus exercitatis ſententias quaſdam ex ſuperioribus ſubijciemus,

quibus multa quæ diximus videbuntur lucidiora. Proinde inprimis obsecro studiosum lectorem, ne fastidiat hanc meam prolixitatem. Sæpe eadem repeto non modò semel, sed iterum atque iterum, vt in rebus fidei nostræ difficultates singulas saltem frequenti tractatione facilius assequamur, sed & multo magis, vt memoriæ iugiter hæreant hæc sublimia redemptionis nostræ sacramenta, nulla vnquam obliuione delenda. Neque enim sunt vlla quæ in omnibus ferme psalmis & prophetis, in omnibus Apostolorum doctrinis sic inculcantur, exaggerantur atque repetuntur, quemadmodum sacratissima hæc nostræ salutis opera. Deinde semel dicta, rursus suis in locis repetere ad nouarum sententiarum probationem, aut ad sacrarum scripturarum intelligentiam, erit forsitan non solum non inutile, sed & necessarium. A

Prima sententia. Christus pro se non obtulit sacrificium. Iohan. 14. d.

Sit ergo hæc sententia prima: Christus etsi secundum humanam formam non solum pro nobis, sed & pro seipso orauerit, & non solum nobis, sed & sibi meruerit, secundum hanc tamen formam neque pro seipso sacrificium obtulit, neq; pro seipso satisfecit. Nempe natura humana in ipso absq; macula erat & ruga, in qua princeps huius mundi non potuit inuenire quicquam: idcirco pro seipso non indiguit neque reconciliatione, neque satisfactione vlla. Atque ita legitur in Ephesina synodo, Si quis dixerit Christum pro se obtulisse sacrificium, & non magis pro nobis solum, anathema sit. B

Secunda sententia.

Sententia secunda: Christus sua passione nõ solum est causa salutis nostræ meritoria, sed & effectiua. Patet, nam opera quæ exhibuit sunt opera personæ, quæ Deus est & homo: facta igitur sunt non solum à voluntate eius creata, sed & à voluntate illius increata. Porrò opera quia suam vim & efficaciam habent à principio effectiuo, sequitur passionem Christi prodeuntem à voluntate eius creata simul & increata, geminam vim habere seu efficaciam: quatenus est opus voluntatis increatæ, est causa salutis nostræ, tanquam opus eiusdem salutis effectiuum, id est, tanquam opus per quod salutem nostram operatur diuina voluntas increata: quatenus autem est opus voluntatis creatæ ex intentione vitam suam Deo patri offerentis, aut pœnam peccato nostro debitam exoluentis, est salutis nostræ causa, tanquam causa eiusdem salutis aut meritoria, aut pro peccati debito satisfactoria, delens peccati chirographum seu reatum, nostræ salutis obstaculum seu impedimentum. Quemadmodum enim ianua corporalis, homini est causa per obstaculum, quo præpeditur ab ingressu domus, quę rursus illi aperitur, dum obstaculum tollitur, ita & ipsi Adæ, totiq; posteritati suæ claudebatur ianua paradisi, dum ipse totus, cum omnibus qui erant in illo, propter peccatum fuit inde eiectus, per hoc ipsum peccatum, vt obicem atque obstaculum, seclusus atque prohibitus ab ingressu, sicuti manifestum est ex scriptura Genes. 3. Christus autem cùm hoc impedimentum sua passione abstulerit, exoluēs pœnas peccato nostro debitas, meruerit; sua gratia nobis vitam ęternam, congrua ratione dicitur nobis ianuam cælestis paradisi aperuisse. Vnde duo sunt effectus comitãtes remissionem peccati per Christi gratiam remissi, videlicet carere sensibili pœna, & frui æterna gloria. Priorem effectum assequebantur iusti per fidem ante mortem Christi, qui descendentes in limbum inferni, nullam illic sentiebãt pœnam, interim tamen excluſi à gloria vsque ad mortem Christi: qui solutis iam inferni claustris, eduxit inde vinctas animas in diuinæ visionis gloriam, à qua differebantur, Deo, vt inquit Apostolus ad Romanos tertio, sustentante seu tolerante delicta eorum, iam quidem secundum culpam remissa, sed non prorsus ad recuperationem æternæ beatitudinis abolita, donec veniret, qui pretium pro debitis delictorum tam præcedentium, quàm subsequentium exolueret. Patet igitur veritas supradictæ C

Christi passio diuersimodè dicitur nostræ salutis causa.

D

sententiæ

A sententiæ, Christum videlicet sua passione nostram salutem operatum esse, non solum merendo seu impetrando,& emendo,& satisfaciendo,& reconciliando, sed & efficiendo. Christus nempe est persona in qua est supernaturalis duarum naturarum concursus, secundum quarum vnam ipse operatur vt Deus, largiendo & creando spiritum rectum & cor mundum, secundum alteram operatur vt homo, orando, impetrando, spinas peccatorum nostrorum tolerando.

Sententia tertia: Ex scripturis est manifestum, quòd Deus Christum Dominum verum Deum & hominem moriturum generi humano redimēdo non prę- *Tertia sententia.*
paraſſet, si nemo peccasset. Christus vt esset homo moriturus, fuit nobis præparatus, eo quòd Adam fuit prædestinatus per eundem Dominum liberandus. Neque ob id nostra culpa coegit Christum mori, sed Dei bonitas & sapientia, propter malitiam nostram abolendam, hanc nobis præparauit medicinam, quam non præpa-
B rasset, si non præuidisset humani generis ruinam. Proinde oportuit animam Christi gaudere, non de lapsu peccantis Adæ, sed de gratia diuinæ misericordiæ tollentis peccatum Adæ. Sunt doctores non improbandi, qui docent, etiam si Adam non fuisset lapsus, Christus tamen fuisset incarnatus, sed non in carne moriturus. De hac posteriori sententia Christianus nemo dubitat, quia secundum scripturas manifestas ipse in carnem mortalem & passibilem venit, vt genus humanum redimeret. De priori autem dubitant multi habentes rationes pro vtraque parte verisimiles. Neque propter hoc debet turbari fides nostra. Sunt enim res quæ- Sunt quædam in theologia de quibus diuersimodè sentire possumus
dam in hac materia, de quibus diuersa sentire possumus sine periculo, salua pace & vnitate catholica: cuiuscemodi sunt in huiuscemodi quæstionibus dissoluendis, Vtrum plures futuri sunt homines beati, quàm fuerint angeli lapsi, Vtrum ho-
C mines facti sint solum ad instaurandum numerum angelorum imminutum, per homines qui implerent eorundem angelorum lapsorum ruinas: an etiam ad perficiendum numerum electorum, qui, etsi angeli non peccassent, completus & integer non erat ex solis angelorum ordinibus. Sic solent sacræ theologiæ magistri in quæstionem vertere, Vtrum in Christo ille admirabilis duarum naturarum Vtrū incarnatio ponat aliquod donum in Christi humanitate.
concursus, seu vnio illa superadmirabilis, per quam humana natura in ipso ita est deificata, vt filius Dei sit verus homo, ponat in ipsa humanitate Christi vllum aliud creatum donum præter gratiam creatam, seu habitualem charitatem, cæteráſque creatas dotes in pura creatura reperibiles. Et videbitur forsitan affirmatiuè respondendum, propterea quòd humana natura in ipso neq; videtur posse à persona verbi esse sustentata, si non aliter sese habeat assumpta, quàm non assumpta. Neque videtur esse altioris aut sublimioris gradus, seu dignitatis, quàm foret ipsa, si cum omnibus eiusdem donis, seu creatis dotibus sibi esset derelicta, seu à verbo
D Dei deposita: quæ tamen sic deposita, quemadmodum & mox dicemus, non posset esse neque caput humani generis, neque esse mediator, neque satisfacere. Ex quibus videtur natura humana in Christo, cum omnibus eius creatis donis & do- Nota.
tibus, non esse à deitate separabilis: aut si detur separabilis esse, & vbi separetur, nihil præter solam relationem vnionis fit amissura, consequens videtur per eandem naturam humanam in Christo deitati vnitam, in se consideratam, non fieri pro peccato humani generis cōdignam pretij exolutionem, quippe quæ Christo vnita nihil amplius habere ponitur, quod non posset habere etiam si poneretur separata, dempta vnionis relatione sola. Deinde si vnio illa naturæ humanæ in vnitate personæ verbi Dei, præter solam relationem nihil exigit in natura assumpta, quod non posset in eadem reperiri non sic assumpta, consequens videbitur, per vnionem creatæ charitatis, quæ fit clara visione beatifica, magis bene esse animæ Christi, quàm per vnionem realem verbi incarnati, quod forsitan videbitur

admit-

admittendum esse, pro eo quòd corpus Christi in triduo mortuum mansit diuinitati vnitum, nec tamen per illam vnionẽ tantum boni habuit corpus illud mortuum, quantum bonum habet quælibet rationalis creatura per vnionem charitatis. Hæc & id genus alia multa sunt de sacratissimo nostræ redemptionis mysterio, ab intellectu nostro remota: quæ forsitan in vtramq; partem possunt disputari, salua pace & vnitate fidei catholicæ. Proinde non oportet inpræsentiarum super his curiosius occupari: satis est ad sobrietatem sapere. Tam grãde etenim, tam altum, tam sublime, támq; super omnem naturalem causam est huius supernaturalis vnionis mysterium, vt sit ab humano genere impenetrabile. Solius virtutis infinitæ est naturas in infinitum distantes coniũgere, seu vnire in vnitatem personæ. Sufficit autem hac in parte credere, spiritũ sanctum mirabili quodam & ineffabili modo inhabitasse, & possedisse humanam naturam in Christo ab initio cõceptionis, & id quidem inhabitatione ac possessione longè altiori, longéq; diuersa à possessione ac inhabitatione illa, qua inhabitat & possidet cæterorũ hominum sanctorum corda. Hinc enim tota diuinitatis plenitudo inhabitans, eandem naturã non in propria personalitate creauit, sed tanquam instrumentũ suæ misericordiæ verbo vnigenito in vnitatem personæ vniuit, mirabili quadam & ab humano ingenio incomprehensibili vnione: qua factum est, vt Deus inciperet esse homo, qui non alia persona quàm Deus esset, qui nos sua morte redimeret. Quamuis enim aliud à filio Dei, vtpote forma serui, mortem pateretur in cruce, non tamen patiebatur in cruce alia persona quàm filius Dei verus Deus & homo. Ex his iam sequitur quarta sententia: Natura humana in Christo, quæ & in scripturis sacris appellatur serui forma, si per Dei potentiam absolutam admittatur posse esse deposita à verbo sibique relicta, subsistens in personalitate propria: tum persona illa hominis sub illa natura cum eisdem creatis dotibus, non fuisset neque mediator aut reconciliator, neq; satisfactor, neq; caput, neq; vitis palmitum Ecclesiæ. Potuisset quidem purus homo sub illa natura humana sic disposita pro humano genere orare Deum, impetrare, sacrificium offerre, sese morti exponere, sed huiuscemodi officia, in persona illa non fuissent emptio, satisfactio, seu pro humano genere condigni pretij exolutio. Iam enim demonstrauimus neminem posse pro peccato humani generis satisfacere, nisi persona quæ sese offert Deo sit aliquid magis pretiosum, quàm sit tota vniuersitas rerum sub Deo existentium, pro quibus homo peccare non debuit: nihil autem potest sic esse magis pretiosum quàm verbum Dei factum caro, quod est Iesus Christus forma serui indutus, qui propterea vocatus est Emanuel, id est, nobiscum Deus, quia in nobis habitauit Deus & homo: qui etsi reconciliationis, emptionis & satisfactionis officium impleuerit, nõ secundum formam Dei, sed secũdum formam hominis: eadem tamen hominis forma morti expositа, pretium sufficiens non extitisset, si non vnita verbo Dei fuisset, à quo ipsa sic deitati vnita habet valorem, dignitatem, præsidentiam, excellentiam & efficaciam, id est vim, seu virtutẽ operandi, quam non haberet, si à deitate poneretur separata. Sententia quinta: Naturæ humanæ sic existere in persona verbi, vt sit tanquam instrumẽtum illi coniunctum, est ipsi melius ac dignius, quàm existere per se in personalitate propria: potéstq; sic coniuncta in opera quędam Deo propria, in quæ non posset separata: quemadmodum linguæ hominis melius est non in se, sed in corpore existere, tanquam instrumentum coniunctum personæ, quę potest per illam benedicere, orare, Deum laudare, gratias agere, in quæ sanè opera non posset per se subsistens separata. Quemadmodum instrumentum, si quam dignitatem, vim, & efficaciam aut motionem habet, illam habet à persona, quæ per instrumentum ipsum operans est operationis causa, seu principium effectiuum, Ita natura

A B C D

Quarta sententia.

Quinta sententia.

Bonæ similitudines.

A tura humana in Christo suam habet dignitatem & efficaciam à persona verbi, quæ per eandem humanam naturam sic sibi vnitam potest facere opera quædam soli Deo propria, videlicet satisfaciendo, emendo, redimendo, pretiúmq; condignum exoluendo, genus humanum quod perierat saluum facere & illuminare. Quemadmodum item mens intellectiua in homine, per linguam loquitur, per linguam Deum laudat, illiq; gratias agit, quæ sic sunt ipsius linguæ opera, vt tamen non sint alterius personæ opera quàm hominis, qui per mentem suam operans, corporali lingua vtitur tanquam instrumento: Ita & diuina natura in Christo per humanam naturam genus humanum redemit & saluat, quæ sic sunt ipsius humanæ naturæ officia, vt tamen non sint alterius personæ, quàm filij Dei opera. Vtitur quidem filius Dei cuiusuis alterius hominis voluntate tanquam instrumento, sed non tanquam instrumento sic sibi in vnitatem personæ vnito. Proinde opus alterius
B voluntatis est quidem opus filij Dei, sed non est opus solius personæ, quæ Deus est, cùm sit & opus hominis, qui Deus non est. Passio ergo Christi cùm sit tolerata & voluntariè oblata, non ab vlla persona alia quàm à filio Dei, qui est immensę dignitatis: consequens est eam in promerendo & satisfaciendo esse immensi pretij & valoris. Vnde grauitas offensæ si pensanda est ex dignitate eius qui offenditur, valor profectò satisfactionis taxandus est ex dignitate eius qui soluit.

Sententia sexta: Per nullum creatum gratiæ donum quamlibet excellens, fieri potuit vt homo esset Deus, & Deus homo. Siquidem humanam naturam superexaltari & sublimari, vt sit supra propriam suam personalitatem eleuata, támque mirabili & incomprehensibili modo à diuinitate assumpta, sustentata atque dignificata, vt subsistat non in vlla persona creata, sed in persona increata, *Sexta sententia.*
C quæ est filius Dei, longè superexcellit omnem creaturæ modum, & omnis creatæ gratiæ donum. Totus mundus est plenus diuinitate, quæ & in omni creatura per essentiam, præsentiam, & virturem existit, quæ & supra hæc etiam habitat in sanctis per gratiam & charitatem, eleuantem illos longissimè supra terminos status naturæ debitos, ita videlicet vnientem illos Deo, vt sint tanquam filij Dei consortes diuinæ naturæ. Verum quantumlibet fuerint per amorem in Deum rapti, transformati, fruitionéque & gloria diuinitatis inebriati, non sic eleuantur vnquam, vt in sola persona Dei increata subsistant. Proinde etsi in eadem humana Christi natura sint virtutum omnium, & charismatum munera, omniúmq; gratiarum creata dona, & id quidem longè excellentius, quàm in sanctis cæteris: vniuersa tamen hæc non sufficiunt eleuare illam supra personalitatem propriam in personam filij Dei: & ideo huius vnionis causa effectiua est gratia, non vlla creata, sed increata atque immensa, hoc est, gratuita Dei bonitas, faciens personam filij sui
D esse hypostasim, seu personam naturæ humanæ, non aliquid operando in filio, qui vnus cum ipso Deus intransmutabilis est, nunquam discedens è sinu patris, sed eleuando, magnificando, & sic exaltando humanam naturam, vt non subsistat in propria creata persona, sed in persona increata, æterna, quæ Deus est. Atque ita factum est, vt vna & eadem persona sit Deus & homo, secundum duas naturas à seinuicem immenso interuallo distantes, non confusas, sed counitas, integréque permanentes: ita vt per assumptionem naturæ humanæ à Dei verbo, neque facta fuerit alia verbi persona, neque ex verbo & homine composita sit quarta in trinitate persona, neque natura diuina à sua simplicitate discesserit, neque humana natura in deitatis naturam fuerit versa, neque transmutationem suæ essentiæ passa, neque priuata sua existentia, sed idem Dei filius vnus cum patre & spiritu sancto Deus, constrinxit sibi ex castis & purissimis virginis Mariæ sanguinibus carnem animatam rationali anima, expleta tota hominis figura: *Modus incarnationis.*

non

non paulatim per additamenta, sed vno contextu absoluta integritate naturæ ex A
vera carne & anima rationali: fabricata in virginis vtero à trinitate tota, assumpta autem à filio solo: qui & proinde intransmutatus, & impassibilis manens secundum eandem naturam sibi hypostaticè counitam factus est verus mortalis homo: de cælo (vt inquit Apostolus Paulus) cælestis: hoc est, non ex humano semine conceptus, non terrenis desiderijs subiectus, similis tamē nobis passibilis, cæterisq; humanæ naturæ imbecillitatibus obnoxius, quemadmodum testatur euan-
Iohan.1.a.b. gelista Iohannes, dicens, Verbum quod erat Deus à principio, factum est caro. Omnia hæc alta sunt, grandia & sublimia, longè supra humanæ rationis indaginē, sola fide tenenda. Vnde neque patres nostri antiquissimi Christianæ fidei tractatores, ab initio hisce in rebus inter se contraria disseruerunt, innixi non suis, neq; sapientum huius mundi rationibus, sed sanctorum prophetarum & apostolorum scripturis: certò scientes nulla ratione præsumendum esse quidpiam de substantiali sacratissimáque deitate aut dicere, aut cogitare, præter ea, quæ nobis diuini spiritus eloquia tradiderunt: quemadmodum & diuus testatur Dionys. in lib. de diuinis nominibus. Quamuis autem tractare de locutionibus in sacramentis trinitatis personarum, ac incarnationis Domini nostri Iesu, non prorsus pertineat ad rem, quam inpræsentiarum tractandam suscepimus, non erit tamen inutile paululum digrediēdo de huiuscemodi locutionibus obiter interserere generalia quædam, quibus ingenia etiam recentiora exerceantur in sententijs Christianæ fidei, atque ducantur in harum rerum, atque sacrarum scripturarum intellectum.

Interpretatio dicti Dionysij.

Sciendum est igitur, quòd in prædicta Dionysij regula, si designaretur esse præsumptuosum tribuere Deo vocabulum aliquod nouum, aut nomen, quod in scripturis sacris non reperitur expressum, destrueretur omnis scripturæ sacræ editio C
ex originali lingua facta in aliam linguam: quod si absurdū est, consequitur Dionysium non voluisse designare sensum illum. Vnde ponderanda sunt verba illius dicentis, non esse præsumendum de diuinitate quicquam dicere: apertè insinuando nullam rē aut proprietatē Deo attribuēdam præter expressam in diuinis eloquijs. Inuenisse autē olim vocabula noua, aut nomina noua, rebus diuinis secundū rationem significādi congruam accommodata, quibus & doceātur antiquæ fidei sacramenta, & defendantur verissima religionis Christianæ mysteria, contra hæreticos iam olim à patribus orthodoxis intellecta, nequaquā fuit præsumptuosum. Nam ad id in scripturis diuinis coegit tam ipsius fidei docendæ vtilitas, quàm disputandi cum hæreticis necessitas. Neque Paulus Apostolus verborum nouitates euita-
1.Timoth.6.a re iubet, sed addidit prophanas. Nomen nouum homousion patres condiderunt, sed non rem nouam tali nomine significarunt. Hoc enim vocatur homousion, in-
Iohan.10.f. quit Augustinus, quòd Ego & pater vnum sumus, vnius videlicet eiusdémq; substantiæ. D
Sunt enim doctrinæ fidei cōgruentes quædam verborum nouitates, sicut ipsum Christianorum nomen, quo primum in Antiochia discipuli Christi appellati sunt, & Xenodochia, & monasteria postea sunt appellata nominibus nouis. Porrò & illud arbitror confessum, concessúmque esse omnibus, sanctos videlicet patres propter penuriam Latini eloquij, ad res diuinas transtulisse vocabula quædam, quæ in sacris literis non reperiuntur illis attributa, veluti nomen trinitatis,

De nomine personæ.

nomen incarnationis. Item vsitatissimum ecclesijs Latinis, & receptissimum nomen personæ, nec in voce Latina, nec in voce Græca prosopon illi respondente, in diuinis eloquijs nec singulariter nec pluraliter reperitur attributum patri, filio & spiritui sancto: quod tamen à sanctis patribus spiritu sancto dictante translatum est, vt sit tanquam nomen commune patri, filio & spiritui sancto: & id quidem congrua nominis ratione, quæ in tribus illis rebus proprijssimè inuenitur,

quamuis

A quamuis & ipſum nomen perſonę prius fuerit à ſapientibus huius mundi impoſitum rebus creatis, quemadmodum & cætera nomina Greci & Latini ſermonis rebus diuinis attributa. Sed hic iam rationabiliter forſitan dubitauerit quiſpiam. In locutionibus de ſacratiſsimis myſterijs trinitatis perſonarum, & incarnationis Domini noſtri Ieſu, oportet Græca vocabula reſpondere Latinis, & econtrario, vt oſtẽdatur in Græcis & Latinis fidei Chriſtianæ vnitas. Quid ergo cauſæ fuit, quòd Latini in ſermone trinitatis vtantur hoc nomine perſona, cùm Græci nõ vtantur æquiualenti nomine proſopon? Præterea Latina vox perſona, ſecundum vim nominis, eſt vox prorſus prophana ſignificans faciem perſonatam ſeu cõfictam: non videtur igitur nomen illud iuſta ratione Deo eſſe tribuendum. Deinde cur Greci loco perſonæ vtuntur nomine hypoſtaſis, id eſt ſubſtantia, aſſerentes in Chriſto duas eſſe vſias, & hypoſtaſim ſolum vnam, in trinitate autem tres eſſe hypoſtaſes, Dubia.

B id eſt ſubſtantias, cùm Latini negent in diuinis omnium ſubſtantiarum pluralitatem? Ad hęc reſponderunt iam olim patres ſancti, dicentes apud Latinos nomina hæc ſubſtantia & ſubſiſtentia, non vno ſolum modo, ſed bifariam dici, & nunc ſignificare eſſentiam, quæ eſt per ſe ſtans, ſiue per ſe ens, nunc autem quaſi ſubſtans in natura, & diſtinctum proprietate aliqua. Priori modo ſubſtantia & ſubſiſtentia ſunt ſynonyma nomini Græco vſioſis. Secundo autẽ modo ſunt ſynonyma Græco nomini hypoſtaſis, quo vtuntur Græci pro perſona, appellãtes tres hypoſtaſes, patrem, filium & ſpiritum ſanctum. Nos autem propter æquiuocationem nominis ſubſtantiæ, non conſueuimus dicere tres ſubſtantias in diuinis, ne intelligerentur tres eſſentiæ. Hinc iam ſumitur ratio, cur patres nonnulli dixerunt in deitate plures eſſe ſubſtantias, ſiue ſubſiſtentias, vtentes nominibus illis ſecundo modo ac- Solutio. Subſtantia & ſubſiſtentia ſũmuntur dupliciter.

C ceptis pro hypoſtaſi ſiue perſona: alij verò dixerunt in deitate nõ eſſe plures ſubſtantias, ſiue ſubſiſtentias, quia non eſt illic eſſentiarum ſiue vſiarum pluralitas. Eccleſia ergo Latina non habens nomen ſpeciale, reſpõdens nomini hypoſtaſis accepto pro perſonã, propter variam acceptionem nominum ſubſtãtiæ ſiue ſubſiſtentiæ, iuſta ratione tranſtulit nomen perſonæ, attemperans potius ſermonem, vt dicat tres eſſe perſonas, quàm tres eſſe ſubſtantias aut ſubſiſtentias. Et vt facilìora videantur quæ dicimus, conſideranda ſunt quatuor Latina nomina, quibus ſancti patres in rebus iſtis diuinis prẽcipuè ſunt vſi, quæ ſunt eſſentia, ſubſtantia, ſubſiſtẽtia, & perſona, quibus & quatuor reſpondent nomina Græca, vſia, vſioſis, hypoſtaſis & proſopon. Eſſentia ſeu vſia, ab eſſe appellata, cõmuniter dicitur, nõ deſignans determinatum aliquem eſſendi modum, ſed eſt in quouis prædicamento generale nomen omni eſſentiæ, quemadmodum & eſſe conuenit omni eſſe. Proinde & nomen illud maximè conuenit Deo, qui & in ſcripturis à propheta Moyſe interro- Eſſentia.

D gatus, quodnam eſſet nomen eius, reſpondit, Ego ſum qui ſum. Qui eſt miſit me ad vos. Subſiſtentia, ſiue Grecè vſioſis, à ſubſiſtere appellata, non ſic generaliter dicitur, ſed eſſentiam ſeu rem ſignificat per ſe exiſtentem, atq; ita in appellatione nominis illius determinatus eſſendi modus deſignatur: quẽadmodum ſubſiſtere, vt docent Grammatici, eſt per ſe exiſtere. Ita ſubſiſtentia eſt res quę per ſe eſt, non indigens alijs vt ſit. Subſtãtia verò, ſeu Græcè hypoſtaſis, à ſubſtare appellata, dicitur quaſi res vel natura ſubſtans, tanquam baſis ſeu fundamentum alicuius. Cęterum pro ſolutione illius quòd dicitur perſona eſſe prophana vox dicta à facie laruata, & ideo eam nõ eſſe tribuendam Deo, quemadmodum nec Græci nomen proſopon Deo tribuerunt: Sciendum eſt quòd in ratione nominis plerumq; duo ſunt conſideranda, vtpote res à qua impoſitum eſt, & res ad quam ſignificandam eſt inſtitutum. Plerumque enim nomen tam proprium quàm commune ab aliqua proprietate accidentali inſtituitur, ad ſignificandam non accidentalem illam proprie- Exod. 3. d. Subſiſtentia. Subſtantia.

tatem, sed substantiam tali proprietati substantem, aut participantem in aliqua similitudine, sicuti lepus dicitur quasi leuipes, sic appellatus à leuitate pedum. Neq; tamen oportet omnia animalia pedibus leuia venire in appellationem leporis. Neque item ediuerso oportet omnem leporem esse pedibus leuem, quia nomen lepus est institutum ad significandam substantiam. Sic & nomen personæ est quidem impositum à persona, à verbo personare dicta, quæ dicitur aut facies ad repræsentandum alterum quendam formata seu confícta, aut totum caput tali cooperimento personæ, seu confictæ faciei tectum seu personatum: à personando sic appellatum, quòd os sic vndique tectum, vnáque tantum via emittendæ vocis apertum, perfectos claróſq; sonitus facit, veluti accidit in comœdijs & tragœdijs: sed ex his non est cõsequens in appellationem seu significationem personæ, solùm venire homines qui sic sunt aut personati, aut repræsentati. Nempe nomen illud vsu Latinorum philosophorum & theologorum receptum est ad significandum intellectualis naturæ perfectam atque indiuiduam substantiam: siue, vt Richardus inquit, indiuiduam seu incommunicabilem existentiam per se subsistentem. Et vt hæc manifestiora videantur, vtque planius intelligantur vires atque energiæ sermonum seu locutionum in mysterijs trinitatis & incarnationis Domini nostri Iesu, ac redemptionis humanæ, subijcienda est regula Christianæ fidei. A B

Septima sententia. Pro qua sit hęc sententia septima: Quemadmodum in mysterio trinitatis personarum oportet tales proferre sermones, quibus neque confundatur aut destruatur trium personarum distinctio, neq; diuersa significetur earundem personarum essentia: vt firmissima semper contra hæreticos Arrianos Christianæ fidei regula permanente, credamus Deum verum vnum in trinitate personarum, & tres personas inter sese distinctas esse vnum Deum seu vnam deitatis essentiam: Ita & in sacramento incarnationis Domini nostri Iesu oportet sic accommodare sermonem, vt per illum in eodem Domino nostro Iesu non designetur neque personarum esse multitudo, neque naturarum confusio, vt contra Sabellianos certissima fidei regula teneamus, vnam Christi personam esse verũ Deum & hominem, per sese existentem in duabus naturis, seu vt Paulus Apostolus ad Philippenses secundo loquitur, in duabus formis, videlicet forma Dei seu deitate, & forma serui seu humanitate integrè in ipso permanentibus. C

De identitate ac distinctione in diuinis. Ex priori parte sententiæ huius patet, Primùm in trinitate personarum, neque diuersitatem aut differentiam esse, neque disparitatem, inæqualitatem aut dissimilitudinem, neque diuisionem aut alienitudinem. Appellatione nempe diuersitatis ac differentiæ, inæqualitatis aut dissimilitudinis aut alienitatis, significatur distinctio formæ seu naturæ aut potestatis, maiestatis seu virtutis: quæ cùm non alia, sed eadem sit in patre, & filio, & in spiritu sancto, non potest pater esse aut diuersus, aut differens, aut alienus à filio, neque inæqualis aut dissimilis illi. Secundò patet in eadem trinitate neque particularitatem esse, neque solitudinem, neque multiplicitatem, neque compositionem. Particularis etenim appellatione imperfectio quædam & diminutio à toto integro atque perfecto designatur: & ideo filius Dei quamuis ratione congrua dicatur indiuiduum, aut suppositum, aut persona, non tamen particularis Deus appellatur, perinde atque Iohannes est particularis homo: filius nempe est Deus, non participatione deitatis, perinde atq; Iohannes homo est participatione speciei humanę, sed totam & integram habet filius deitatem, perinde atque pater eandem totam habet, sintq; singulæ in trinitate personæ vna deitas integra: congrua igitur ratione particularitatis nomen à diuinitate & diuinis personis remouetur, tametsi ipse Deus in sacris literis ratione aliqua nomine partis designetur, veluti cùm dicitur, Dominus pars hęreditatis meæ. itẽ, Pars mea Deus in æternũ. D

Psal. 15, & 72.

Deinde

A Deinde nomen ſolitudinis ſeu ſolitarij excludit conſortium: neque enim vllum eſt conſortium ei qui ſolitarius eſt. In diuinis autem neq; pater ſolitarius eſt, neq; filius, neque ſpiritus ſanctus: ſed tres perſonæ coæquales, conſortes ſunt eiuſdem eſſentiæ, ſempiternæ vitæ, ſapientiæ & gloriæ. In ſcripturis filius teſtatur ſe non ſolum eſſe, ſed & patrem eſſe ſecum, & ſe in patre, & patrem eſſe in ipſo. vnde & ratione congrua Deus pluraliter dixit, Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtram, apertè inſinuans ſe neque eſſe ſolitarium, neq; ab eo, cum quo eſt, ſe eſſe alienum. Poſtremùm, neque multiplex eſt Deus, neque compoſitus. Neque enim deitatis forma eſt multiplicabilis ſecundum multitudinem ſuppoſitorum triúmque perſonarum, perinde atque humanitas ſecundum diuerſas perſonas eſt multiplex, & alia atque alia in diuerſis ſuppoſitis: ſed vna ſimpliciſsima deitas tribus perſonis eſt communis eſſentia, non participata, ſed tota perfectáque
B & integra: communis pluribus rebus à ſe inuicem diſtinctis, & non communis ſolummodo ſecundum vocabula attributa eidem diuinitati, quæ ſint diſtincta conceptione ſola, aut ratione ſola intellectus, eandem deitatem nunc ſic, nunc aliter concipientis. Ex his tertiò facilè decernitur iſtam communitatem diuinitatis, quæ eſt & ipſa deitas, accipiendam eſſe non perinde atque accipitur communitas ſeu vniuerſalitas generica aut ſpecifica, quæ eſt opus mentis, ex multis indiuiduorum naturis ſenſu perceptis collatiſque ad inuicem, colligentis notionem vniuerſalem, ſed eſſe accipiẽdam vt veram eſſentiam, perfectiſsimam & ſimpliciſsimam, tribus diſtinctis perſonis communem: in qua neque perſonæ inter ſeſe diſtinctæ, ſunt diuerſæ eſſentiæ, neque aliæ ab eſſentia: neque vnitas perſonæ alia eſt ab vnitate eſſentiæ, neque vnitas patris alia eſt ab vnitate filij & ſpiritus ſancti: neq; item
C tres ſunt vnitates, quia pater & filius & ſpiritus ſanctus vnum ſunt: hoc eſt, tres perſonæ ſunt vna & indiuiſa vnitas, quæ & trinitas appellatur, quaſi trium perſonarum eſſentialis vnitas, vel potius quaſi tres perſonæ vnius eſſentiæ, ſeu in vnitate deitatis. Hic ſi dixeris, Tres ſunt perſonæ inter ſeſe diſtinctæ atq; diſcretæ, eſt igitur ternarius perſonarum numerus. cùm ergo ternarius ex tribus conſtet vnitatibus, ſequi videtur in diuinitate tres eſſe vnitates. Vnde Bernardus, Si vna eſt eſſentia & tres perſonæ, quis numerum neget?

Obiectio.

Reſpondeo, In diuinis non negamus tres vnitates perſonarum ſeu relationum, quæ ſanè vnitates ſunt & ipſæ relationes, pater, filius, & ſpiritus ſanctus: qui cùm ſint vnica, incompoſita & ſimpliciſsima deitas, non conſtituunt diuerſas vnitates, aut numerum propria ratione acceptum ſecundum ſubſtantialem diuiſionem, aggregationem, vel compoſitionem. Quartò patet, quòd etſi in Deo nulla ſit eſſendi diuerſitas, neque ſecundum ſubſtantiam, neque ſecundum accidens,
D omnia nempe de illo dicta, ſunt ipſe Deus & ſubſtantia ipſius: vtique tamen in eo eſt quædam ſecundum modum quendam diuerſimodè ſeſe habendi diuerſitas, quæ eſt diſtinctio originis, ſecundum quam eſt perſonarum diſcretio. qui ſanè modus habendi ſeſe diuerſimodè, non ſolummodo in intellectu eſt, ſed & in relationibus ipſis. Nam & ante omnem intellectus creati operationem alius eſt pater, alius eſt filius, neque pater eſt filius, neque filius eſt pater, aut ſpiritus ſanctus: tametſi ipſa paternitas, quæ eſt & ipſe pater, ipſaq; filiatio, quæ eſt ipſe filius, ipſe quoq; ſpiritus ſanctus, ſunt vna ſimpliciſsima deitas, ſingulis ipſis communis eſſentia.

Reſponſio.

Quintò patet, quòd nomina ſubſtantiua abſoluta, aut relatiua in ordine ad creaturas, Deo attributa, non ſignificant in ipſa deitate perſonas diuerſas. Eadẽ nempe ipſa deitas, dicitur ſua magnitudo, ſua poteſtas, ſua ſapiẽtia, bonitas ſua: & ideo ſubſtantiua hæc abſoluta de ipſa deitate ita dicuntur, vt etiam de ſe inuicem prædicentur. Nempe ipſa Dei ſapientia, quæ eſt illius deitas, eſt itidem ipſa ſua boni-

Ioh̃.8.c.14.b

Geneſ.1.d.

tas, virtus, & poteſtas. Paternitas autem, quamuis non ſit ſicut accidens inhærens deitati aut perſonæ patris, ſed ſit ipſe pater, ipſáque deitas, diuináque ſubſtantia, eſt tamen res vera à filio, filiationéque diſtincta: & ideo ipſa paternitas, quæ non aliud eſt quàm pater, diuináque ſubſtantia, neque eſt filiatio, neque filius, neque ſpiritus ſanctus. Sextò patent ſolutiones harum difficultatum, Cur videlicet patrem, filium, & ſpiritum ſanctum, non ſimul appellamus vnam perſonam, ſicuti appellamus tres illas vnum Deum, vnam ſubſtantiam, vnum principium, vnum creatorem cæli & terræ: præſertim cùm non aliud ſit Deo patri eſſe eſſentiam, & Deo patri eſſe perſonam. Si perſonalitas deſignata in vna voce perſonæ ſit forma communis patri, filio, & ſpiritui ſancto, & nihil ſit commune tribus illis præter eſſentiam, conſequens videtur eſſentiam communem venire in appellationē perſonæ. Deinde cur non dicimus patrem, filium & ſpiritum ſanctum eſſe tres Deos, aut tres creatores, aut tria principia, aut tres cauſas: cùm ſint tres diſtinctæ perſonæ, quarum quælibet eſt Deus, quælibet creator, quælibet principium & cauſa rerum omnium: ſicuti tres perſonas, quarum quælibet eſt homo, dicimus tres eſſe homines. Tertiò cur non dicimus patrem alium eſſe Deum, aliúmq; creatorem, quàm filium: cùm tamen admittamus, quòd pater ſit alia perſona quàm filius, concedamúſque quòd verus Deus genuit Deum verum, creator creatorem, lumen genuit lumen, quemadmodum in Symbolo canit eccleſia, Lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Quartò cur non cōcedimus, quòd deitas ſit aut generans, aut genita, cùm tamen concedamus Deum eſſe generantem, & Deum eſſe genitum, & Deum nihil aliud eſſe quàm deitatem. Omnium ſupradictarum ſolutiones patent ex priori particula prædictæ ſententiæ ſeptimæ, quæ tradit in diuinitate tres eſſe perſonas diſtinctas, & vnam communem illis eſſe deitatis eſſentiam. In vtroque ergo contrarium caueat ſentire theologus, ne videlicet vel vnam tantum ponat in diuinitate perſonam, vel deitatem in plures formas diſtrahat. Hoc enim conſiderantes, Primæ difficultatis nodum diſſoluimus, ſi conſideremus, quòd etſi neq; ſit alia eſſentia quæ ſit pater & paternitas, neque alia quæ ſit deitas aut Deus: alium tamen exiſtendi modum ſignifico, cùm dico patrem eſſe perſonam, alium cùm dico patrem eſſe Deum & deitatem. Nam perſona accipitur pro re intellectuali, quatenus eſt diſtincta & incommunicabilis, Deus autem etſi ſignificat deitatem, quæ eſt forma non multiplicabilis in plures formas ſecundum multitudinem perſonarum, vtique tamen eſt concretum nomen, atque ita verificabile de ſingulis perſonis ſubſiſtentibus in eadem deitate. Cæterum nomen perſonæ eſt quidem commune tribus perſonis, ſecundum communitatem vniuocationis, quæ eſt communitas rationis nominis inſtituti, ad ſignificandum rem de qua dicitur, vt incommunicabilem & indiuiduam, atq; ita non priuat communitatem rationis rei deſignatæ ſecundum illud nomen perſona. Modus ſiquidem exiſtendi incommunicabiliter poteſt pluribus eſſe communis: quamobrem & nomen perſonæ de pluribus rebus poteſt prædicari vniuocè, nempe ſecundum eandem ſubſtantiæ rationem: ſed ratio communis ſecūdum quam nomen ipſum perſona prædicatur, nō eſt ratio diuinæ eſſentiæ: quia tum nomen perſonæ ſignificaret diuinam eſſentiam, nec poſſet pluraliter de tribus perſonis prædicari, vt probat argumentum. Quemadmodum enim ratio indiuidui vniuocè competit omnibus indiuiduis, ita ratio perſonæ vniuocè competit perſonis multis. Cùm dico hanc perſonam, ſignifico illam hanc eſſe indiuiduam & incommunicabilem. Cùm autem dico perſonas tres, ſignifico indiuiſionem & incommunicabilitatem eſſe in ſingulis earum. Nodus difficultatis ſecundæ diſſoluitur, ſi conſideremus Deum ſignificare deitatem, quæ forma eſt vna, & non multiplicata in ſingulis perſonis.

Difficultates.

Solutio.

De ſignificato nominum Perſona & Deus.

Bona ſimilitudo.

A sonis. Oratio igitur, qua designo tres personas esse tres deos, tres insinuat deitates, secundum numerum trium personarum: sicuti tres homines sunt tres personæ, quarum quælibet suam habet humanam naturam. In creaturis vna persona est vna essentia, & plures personæ, plures essentiæ: in diuinitate autem plures personæ sunt essentia vna. Proinde & inepta est nominis interpretatio, si dicamus plures deos nihil aliud significare, quàm plures personas, quarum quælibet est Deus.

Tertiæ difficultatis nodus dissoluitur ex eodem fundamento. Nam cùm dicimus patrem aliū esse Deum quàm filium, significamus patrem esse Deum secundum aliam deitatem quàm sit filius, quod in fide Christiana blasphemum est. Cùm autem dicimus, verus Deus genuit verum Deum, non aliam significamus deitatem in generante, aliam in genito, sed distinctionem notamus personæ generantis à persona genita. Et eadem ratione nō concedimus patrem esse alium crea-
B torem, aut aliam causam, aut alium finem, aut potestatem aliam, & fortitudinem aliam à filio, quia omnia hæc sunt in personis vna deitas seu diuina maiestas.

Ex his præterea soluitur difficultas quarta. Nam ex dialectica constat nomen abstractum impositū esse formæ, & solummodo esse verificabile de forma, veluti sunt essentia, deitas, albedo, humanitas: Concretum autem impositum esse suppositō, quod formæ substat, vt ens, Deus, album. Dicimus itaque Deum esse generantem & Deum esse genitum, deitatem autem seu essentiam diuinam, neque generare, neque generari, catholica fide tenemus. Septimò patet, Quemadmodum pater, filius, & spiritus sanctus vna dilectione diliguntur, quia in illis est vna summa bonitas, imò ipsæ tres personæ sunt summum vnum & indiuisibile bonum: ita & ipsæ tres eadem personę adorantur vna adoratione, quia ipsę sunt vna
C summa maiestas, vna summa dignitas: quamobrem neque filius Dei, neque Christus qui pro peccatis nostris est mortuus, magis est adorandus quàm pater, qui eundem filium vnicum in mortem tradidit pro nobis. Neq; maiores gratias Christo quàm patri oportet agere. Et quanquam ipsi filio pro beneficio incarnationis ad nostram redemptionem impensæ semper gratias agere, & maiores tenemur post, quàm ante incarnationem exhibitam: non possumus tamen illi maiores, quàm patri gratias agere: nec mirum, cùm nullum habeamus beneficium à filio, quod non simul habeamus à patre, & spiritu sancto, cùm sint indiuisa omnia trinitatis opera. Proinde sicuti filio, ita & Deo patri magis post, quàm ante incarnationem ad gratiarum actionem sumus obligati. Hæc enim respicit non maiorem excellentiam dantis, sed maiorem excellentiam accepti muneris. Hactenus de priori parte sententiæ septimæ. Ex secunda particula sentētiæ septimæ sequitur, in Christo qui dem esse dualitatem naturarum, sed nequaquam in illo esse dualitatem personarum. Natura igitur humana in Christo non habet esse personale in propria hypostasi, sed in persona filij Dei: & ideo nomina suppositorum nō attribuuntur eidem naturæ humanæ in ipso: tametsi adiectiua nomina seu concreta indifferenter sese habentia tam ad personam quàm ad naturam & ad partē personæ, tribuantur ipsi. Neq; enim possumus admittere, naturam humanam in Christo esse hominem aut filium Dei, aut filium hominis, aut seruum, aut filiam, aut ancillam: quamuis concedamus eandem naturā in ipso esse passibilem, mortalem, crucifixam esse, sitientem & esurientem. Ex quibus consequens est Christo Domino multa conuenire ratione humanæ naturæ assumptæ, quæ tā de filio Dei, quàm de natura illa assumpta possunt prædicari: Insuper multa conuenire eidem Christo ratione humanæ naturæ: sed non propterea oportet nomina illa posse conuenire naturæ illi. Christus secundum humanam naturā est homo & filius hominis, natura tamen humana in ipso neq; est homo, neq; filius hominis. Propositiones quibus dicitur, Deus

Quę dicantur aut negentur de Christo & natura eius humana.

factus est homo, & homo factus est Deus, satis sunt manifestæ ex vsu loquendi se- A
cundum regulas logicæ. Augustinus lata & magna disputatione differit super veri
tate propositionis huius, Christus prædestinatus est esse filius Dei, ad Rom. 1. Sed
hanc difficultatem facilè transeunt Ambrosius & Theophy. qui respicientes ad ori-
ginalem linguã, textum Apostoli explicant non participio prędestinatus, sed par-
ticipio declaratus, seu diffinitus. Deinde & hic sciendum, quòd filius Dei, cùm
assumpsit humanam naturam, suscepit simul & quædam omnium prædicamento
rum genera, species & proprietates. Suscepit quidem hæc filius Dei, non phanta-
sticè aut apparẽter solum, sed reuera: & ideo filius Dei factus est verus homo, com
positus ex vera carne & anima rationali, verè passibilis, mortalis, circumscriptus
loco & tempore, visibilis, verus filius hominis, virtutibus creatis & donis naturali-
búsq; potentijs dotatus. Et reuera dicimus hæc Christum suscepisse, non tanquam
eius persona aut subsistãtia diuina, facta sit subiecta illis, inhęrẽtibus ipsi, sed per com B
municationem idiomatum seu prædicatorum, verè inhærentium naturæ, quæ in
vnitatem personæ filij Dei assumpta est. In hac natura assumpsit nostros defectus,
seu imbecillitates nostras, non omnes quidẽ, quia non diuersa morborum genera,
non oculorum cæcitatem, aut alias particularium hominum deformitates: neq;
eas quæ sunt ad illicita incitamenta, sicuti fomes peccati, & difficultas ad bene vi-
uendum, sed eas tantummodo, quibus subiecta est tota natura humana, ad quam
saluandam venerat: secundum quam debuit per omnia fratribus assimilari, vt di-
citur ad Hebr. 2. quæ videlicet naturaliter comitantur omnem humanam natu-
ram mortalitati subiectam, etiam innocentem atq; immunem ab omni peccato,
quæ cunctis hominibus naturaliter insunt, veluti sunt vera commiseratio & com-
passio, pœna, labor, lachrymæ, afflictio, timor, mortalitas corporis, in quo potest C
esse manuũ ac pedũ cõfossio, lateris apertio, dissolutio animę à corpore. Quæ sanè
omnia congruum fuit eum assumere ad perficiendum nostræ redemptionis ope-
ra, præsertim ob triplicem causam, videlicet propter pretium pro salute nostra
exoluendum, propter patientiæ exemplum nobis cõmonstrandum, propter ve-
ritatem humanæ naturę assumptę declarandam. Beatus Hilarius cùm dicit in de-
cimo libro de trinitate, Christum quidem fuisse passum, dum corpus est cæsum,
suspensum ac mortuum, sed virtus corporis sine sensu pœnæ vim pœnę in sese de-
sæuientis excepit, intelligit quòd virtus dominans corpori excepit vim pœnæ suæ
sine sensu pœnæ mentem perturbantis, aut inopinatè descẽdentis: siquidem om-
nis pœna, omnis tristitia, omnisq; timor in Christo extitit secundum arbitrium &
iudicium rationis decernentis sic timendum, dolendum, atq; tristandum esse. Ad
Isaiæ 42. a. hunc enim sensum de Christo dicitur, Non erit tristis neq; turbulẽtus. Item, Non D
contristabit iustũ quicquid illi acciderit, Prouerb. 12. Neq; igitur timor gehennæ,
neq; offensæ fuit in Christo, quia talem timorem foras mittit charitas: Neq; item
fuit in ipso timor vllus sensualitatis aut prementis aut perturbantis iudicium ratio
nis, eo quòd Christus ipse fuit securissimus, certissimóq; nouerat nullum afflictio-
nis malum futurũ esse super ipsum, nisi quod præuidebat & volebat. Cœpit time-
re & pauere secundũ suæ mentis arbitrium, quemadmodum in superioribus dixi-
Iohan. 11. d. mus. Ielus autem, inquit Iohannes Euãgelista, infremuit spiritu, & turbauit semet-
ipsum, apertè insinuans turbationem & tristitiam in se subiacuisse dominio suę ra-
Iohan. 14. d. tionis: quemadmodum & ad passionem iturus dixit, Surgite, eamus hinc, scilicet
ex hoc loco ad locũ passionis. Erant quidem in Christo passiones secũdum legem
assumpti corporis, quod naturaliter erat mortale, tenióq; dissolubile secundũ mor
tem naturalem. Quamobrem Christus multa dixit quæ sunt naturalis timoris aut
pauoris verba, secundum carnis suæ infirmitatem, sed omnia illa volũtariè, & non

coactè

A coactè pro nobis assumpsit, sibiq; inesse voluit. Iam si dixeris mortẽ intrasse per Adæ peccatum in corpora hominum: nam ante peccatum Adam erat immortalis: Christus autem fuit immunis ab omni peccato, non propagatus ab Adam: videtur igitur fuisse immunis ab omni corruptione. Obiectio. Respondeo, Quamuis Christus non habuerit sic necessitatem moriendi ex reatu culpæ, sicut Adam post peccatum commissum, vtiq; tamen habuit necessitatem mortalitatis ex principijs assumptæ naturæ sibi derelictæ, cõstitutæ ex quatuor elementis. Ex alia igitur causa est mortalitas in nobis, quippe ex necessitate contracta: ex alia in Christo, nempe voluntariè assumpta. Adam ante peccatum fuisset præseruatus secundum legem iustitiæ originalis per lignum vitæ, & secundum prouidentiã Dei peculiarẽ custoditus, donec absq; morte translatus fuisset in cælestẽ gloriam. Neq; hęc de immortalitate hominis per lignũ vitæ ex cerebro nostro confingimus, nempe & id scri- Responsio.

B ptura testatur Genes. 2 & 3, apertè insinuans Adam esse creatum extra paradisum de limo terræ, & inde translatum esse in paradisum ex Dei bonitate, vbi semper viuere per lignũ vitæ haberet in potestate, quia extra paradisum de terra formatus, etiam si non peccasset, fuisset naturaliter moriturus. Peccando autẽ factus est reus mortis, dignus priuari beneficio & loco acceptis, quibus poterat semper viuere: quemadmodum ait Dominus, Nunc ergo Adam ne sumat de ligno vitæ & viuat in æternum, eiecit eum extra paradisum. Iustitia verò hac per peccatũ ablata, sunt hominũ corpora relicta suæ naturæ, facta iam mortalia. Deinde & hic sciẽdum, quòd quotiescunq; prædicatum in propositione de filio Dei multa complectitur, quorum vnum soli Deo cõuenit, aliud verò homini, tunc verificatur de subiecto pro persona filij Dei, quatenus simul ipse Deus est & homo. Huiuscemodi prædi- Genes. 3. d.

C cata sunt, spiritũ supra se effundere, & sese à morte resuscitare, pretium cõdignum exoluere pro toto humano genere. Secundum hoc genus locutionis credimus accipiendum esse, quod de illo dicitur Iohan. 5. Dedit ei potestatem iudicium facere, quia filius hominis est. Illic enim Christus intendebat significare, non quòd esse filium hominis simpliciter sit causa, propter quam dedit illi Deus potestatem iudicium facere, quia sic omnis filius hominis haberet potestatẽ huiuscemodi propter conditionem naturæ, vt inquit Chrysost. sed quòd esse filium hominis talem, qui videlicet honorandus est vt Deus pater, qui videlicet in forma Dei permanens, factus est filius hominis: vt esse caput Ecclesiæ & saluatorẽ mundi, sit ratio propter quam est ei potestas data iudicij facere, vt scilicet visibilis in forma serui tanquam iudex omnium appareat in iudicio. Pater autem nõ sic iudicat quenquam, supple sic in forma serui, quia illam non assumpsit. In huiusmodi ergo rebus non est satis

D hominem proferentem sermones habere sanum & catholicum intellectum, sed & oportet ita sermones accommodare, ne alij ex his ducantur in errorem. Proinde licet concedatur quòd diuina natura est incarnata, id est, carni vnita, nõ tamen admittendum est quòd diuina natura sit caro facta: potest nempe sermo ille ducere in errorem, quo crederetur quòd diuina natura esset caro, hoc est, quòd in carnem conuersa esset. Pari forma Dei filius, qui est & ipsa deitas, quamuis sit crucifixus & mortuus, nequaquam tamen admittimus deitatem crucifixam aut mortuam esse. Hactenus dixisse sufficiat propter locutiones de mysterijs trinitatis & incarnationis, iam ad propositum materiæ nostræ reuertamur.

Sententia octaua: Christi charitas quamuis fuerit creata, in seq; finita, & secundum substantiam animæ suæ limitata, fuit tamen perfecta & consummata, tam secundum integritatem omnium gratuitorum donorum, omnium charismatum atque virtutum, quàm secundum capacitatem animæ eius, quæ ab initio creationis suæ fuit sic plena gratiæ & sapientiæ, vt in illis amplius secundum graduum in- *Octaua sententia.*

crementa proficere non potuerit, attingens iam & ipsius gratiæ, & omnis virtutis gradum summum, naturali capacitati animæ ipsius possibilem. Vnde Iohannes Baptista vbi de ipso fert testimonium dicens, Illum oportet crescere, me autem minui, illic & paucis interpositis adiecit, Non ad mẽsuram dat illi Deus spiritum: apertè insinuãs crescentiam hanc intelligendam esse secundum famam, exaltationem, & fidem in cordibus hominum, vt credatur ipse esse magister, ego autem minister. Crescere, inquam, illum oportet, non secundum incrementa graduum gratiæ aut charismatum, cui Deus ab initio dedit absque mensura spiritum sanctum omnium charismatum authorem. Quemadmodum in corporalibus rebus, quisque dicitur absque mensura dare vinum, aut liquorem vasi infundere, dum largiter & copiosè ad satietatem plenam dat, totam replens capacitatem illius: Sic & Deus dicitur dedisse Christo ab initio suæ conceptionis charismata sancti spiritus absque mensura: Vnicuiq; autem nostrum, inquit Paulus, data est gratia secundum mensuram donationis Christi: ad Ephe. 4. Quibus verbis quid aliud docuit Paulus, quàm vnicuique nostrum datam esse gratiam, sicuti Christo placuit eam donare, atque secundum mensuras quasdam diuidere, & non singulis dispensare gratias vniuersas? Et quia hinc manifestum est non eadem esse absq; mensura dare gratiam, & dare gratiam in se immensam atque infinitam, consequẽs est non oportere gratiam Christi fuisse infinitã, propterea quòd acceperit spiritum absq; mensura. Fuit quidem Stephanus gratia plenus, fuit & mater Dei gratia plena. Cæteris per partes, inquit Hieronymus, gratia datur, Mariæ autem se totam infudit gratiæ plenitudo in conceptione. Superni luminis claritas, inquit Bernard. tanta refulsit super eam de superuenientis spiritus sancti abundantia, vt ne ipsa quidem virgo sustinuisset, nisi sibi obumbratum foret à virtute altissimi. Sed modo plenitudinis longè diuerso plenus gratia Christus, de cuius plenitudine acceperunt beata virgo & Stephanus, sanctificati per gratiam eius: sine cuius merito & virtute non posset esse vlla gratia super hominum genus. Cæterum plenitudo gratiæ Christi quamuis non extitit summa secundum potestatem diuinæ bonitatis, cuius potestas infinita ad creandum gratiam magis intensam non fuit euacuata: vtiq; tamen fuit summa, tam secundum naturalem capacitatem humanæ suæ naturæ assumptæ, quàm secundum affluentiam infinitæ dignitatis & efficaciæ, secundum immẽsum valorem meriti, ex illa prodeuntis in omnes Adæ filios, quotquot illum receperunt, quantumlibet numero multos. Valor nempe meritorum Christi non euacuatur vnquam, quantumlibet fuerint multiplicati fideles Adæ filij. Secundum sensum istum fuit in Christo immensitas quędam, fons, & plenitudo omnis gratię. Proinde & Iohannes Euang. cùm dixisset, Vidimus eum plenum gratia & veritate, vt indicaret eam plenitudinem, quæ est ceu fons & virtus vnde fluat omnis gratia, tandem adiecit, Et de plenitudine eius nos omnes accepimus.

A

Iohan. 3. d.

Quid sit Christum accepisse spiritum non ad mensuram, nos verò secundum mensurã donationis Christi.

B

C

D

Nona sententia.

Homo purus non potuit genus humanũ redimere.

Sententia nona: Quemadmodum angeli iusti gratiam, qua facti sunt beati, non acceperunt ex merito passionis Christi: ita si homo purus quispiam ex sola virgine absque originali peccato crearetur, iustitia & innocentia plenus, Deóq; gratissimus, non haberet gratiam illam ex merito Christi: attamen homo ille non posset humanum genus redimere, perinde atque Christus, id est, exoluto pretio iusto liberare, quia non haberet maius aliquid quod dare posset, quàm seipsum totum ad obediendum Deo pro iustitia seruanda vsque ad mortem: sed talis vita pro honore Dei sic exposita, non esset magis pretiosa, quàm tota filiorum Adæ vniuersitas, quam Adam ipse peccando perdidit. Talis ergo innocens, sic vitam suam exponens, Deo pretium pro humano genere condignum non soluit. Potest autem hoc pacto ratio formari, Nullus homo purus valet totum genus humanũ sub in-

Nota.

nocentiæ

A nocentiæ ſtatu conſtitutum, quod per Adæ peccatũ fuerat Deo ſubtractum, ergo qualiſcunq; fuerit innocẽs homo, qui nihil morti debens pro humano genere ſeſe Deo offert, condignũ pretium pro humano genere nõ ſoluit. Et quãuis Deus plus penſat animam iuſti vnius innocentis, quàm innumerabilium peccatorũ animas: non tamẽ plus penſat animã iuſti vnius, quàm innumerabiles animas ſub innocentiæ ſtatu, quales futuræ erãt in hominibus ab Adam propagãdis ſi nemo peccaſſet.

Sententia decima: Pretium quod pro humano genere liberando ſoluit Chriſtus, non modò omnium hominum, ſed & angelorum peccatis ſua magnitudine præualet: ſed tamen angelis lapſis non profuit, quia nõ de genere angelorum erat, ſed de genere hominum, qui ſtipendium peccati hominis luit: rationi diuinæ ſapientiæ congruebat, vt ab illo genere exigeretur emenda, in quo reperiebatur præcedens culpa, vt eiuſdem generis eſſet ſatisfactor, cuius & præuaricator: ratio- *Decima ſententia.*

B ni congruebat, vt magis hominem aſſumeret quàm angelum, quia angeli cecide-runt nullo alio ſuadente: & non tranſiuit pœna in vllum angelum, niſi in peccantem propria voluntate: neque enim ab vno angelo tranſiuit malum pœnæ in cæteros non conſentientes, ſicut pœna culpæ Adæ tranſiuit in omnes homines, quia nõ omnes angeli ab vno angelo, ſicut omnes homines ab vno homine. Iuſtum igitur eſt vt angelus relinquatur, nullo alio adiuuante, ſicut cecidit nullo ſuggerente.

Obijciet fortaſsis quiſpiam contra hæc communem ſententiam doctorum tra- Obiectio.
dentium, vnum hominem iuſtum poſſe pro peccatis alterius ſatisfacere. Vnde ſolet dici, multa ſanctorum martyrum merita fuiſſe illis ſuperflua, id eſt, ſuperabundantia, quæ nobis per miniſtros Chriſti applicata proſunt. Videtur ergo purus homo potuiſſe pro peccatis hominum ſatisfacere. Reſpondeo id non eſſe conſe- Reſponſio.

C quens. Nam omne meritum, omniſque ſatisfactio puri hominis, ſuam vim ſuámq; efficaciam habet ex merito & ſatisfactione Chriſti.

Pro ampliori intellectu huius ſit hæc ſententia vndecima: Cum ſanctis eccle- *Vndecima ſententia.*
ſiæ doctoribus credimus, multa ſanctorum merita fuiſſe ipſis ſuperabundantia, quantum ad vim ſeu officium ſatisfaciendi pro pœna propriæ culpæ debita, per gratiam meritúmque Chriſti remiſſa: ſed non fuiſſe vlla ipſis ſuperflua, quantum ad vim ſeu officium merendi, nempe ſecundum hanc vim merendi paſsiones ſanctorum pleniſsimè ſunt ipſis remuneratæ, & ſupra condignum præmium æternæ gloriæ, iuxta Pauli Apoſtoli doctrinam, Non ſunt condignæ paſsiones huius tem- Roma. 8. d.
poris ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis. Secundum vim autem & officium ſatisfaciendi non ſic ſunt remuneratæ multis, qui Chriſti meritis & ſatisfactionibus innixi, plus ſunt paſsi quàm exigebat debitum proprij peccati, quemadmodum ait beatus Iob, Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui, Iob 6. a.

D & calamitas quam patior in ſtatera, quaſi arena maris, hæc grauior appareret, quamuis & ipſe Propheta hoc dixit, transfigurans in ſe Chriſtum, tunc pro nobis paſſurum calamitates ſupra condignum, quemadmodum tota ipſius Iob vita & calamitas fuerunt prophetica ſigna Chriſti futuri huiuſcemodi. Ex his apparet ſententia non prorſus irrationabilis eorum, qui dixerunt ſanctorum merita, quantum ad vim ſatisfaciendi proprijs debitis ſuperflua, reſeruari ſecundum diuinam iuſtitiam, tanquam depoſita quædam in ærario publico alijs applicanda, & quòd hæc item ipſa poſſent alijs abſque ſacramentis applicari: ſiquidem & ipſi martyres ſancti, quantum ad vim attinet ſatisfaciendi, potuiſſent ea abſque ſacramentis applicare: vbi ergo ipſi ſpecialiter alijs non applicuerunt, poſſent illa diſpenſari per diſpenſatores myſteriorum Chriſti: de quibus Apoſtolus, Sic nos 1. Cor. 4. a.
exiſtimet homo, vt miniſtros Chriſti, & diſpenſatores myſteriorum Dei. Diſpenſatio, inquit Paulus, mihi credita eſt. Cæterum per vniuerſum orbem Eccleſia 1. Cor. 9. c.

in ora-

in orationibus ad sanctos, dedicatis officio Missæ postulat, vt sibi prosint sanctorum martyrum defunctorum non solum orationes, sed & merita. Vnde & alibi ex scripturis demonstrauimus, quòd Deus peccatum etiam per gratiam, meritúmque Christi remissum, non dimittit inultum temporali pœna. Neque prorsus ratione caret eorum doctrina, qui dicunt hanc temporalem pœnam peccato remisso debitam, solubilem per exolutionem temporalis pœnæ voluntariè assumptæ, aut à propria peccantis persona, aut à persona aliena voluntariè assumentis pœnam pro alio: veluti cùm amicus pro amico votum implet, aut ieiunat, aut peregrinatur, vt pro illius peccato pœnam tolerans, deleat reatum apud Deum iudicem iustum, qui etiam peccatum remissum non dimittit impunitum.

A

De satisfactione vnius pro alio.

Hic iam si dixerit quispiam, vt solent hæretici, sufficientissimè Christum satisfeciſſe pro peccatis humani generis, ergo superflua videtur omnis satisfactio hominis pro homine: Respondeo consequẽtiam non valere, huiuscemodi enim sunt antiqua hæreticorum retia iam olim euentilata, discussa & euersa. Nam simili ratione possemus concludere, frustra fuisse sanctorum martyrum orationes, quibus orauerunt pro impijs, vt acciperent remissionem peccatorum: frustra igitur orauit Stephanus pro lapidantibus, Domine ne statuas illis hoc peccatum. Christus ergo sufficienter orauit pro omnibus electis, & orando meruit omnibus vitam æternam: sed non inde consequens est, nos non oportere orare pro illis, vt salui fiant. Cæterum & ipse Christus iam in cælis ad dextram patris residens, nũc etiam sufficienter orat pro nobis: Nam & hoc dictum est post resurrectionem & ascensionem, Qui est ad dexteram patris, qui etiam interpellat pro nobis: Non tamen propterea sequitur, nos non oportere orare pro nobis inuicem, vt saluemur. Orationes Domini nostri Iesu, sunt orationum nostrarum fundamenta, quibus scilicet factum est quòd orationes nostræ sint apud Deum meritoriæ & exaudibiles, quæ sanè absque orationibus & meritis Christi essent inualidæ, & inefficaces, ac ingratæ. Ex superioribus enim iam est manifestum, quòd omnis dignitas seu valor orationum nostrarum, & satisfactionum, ac bonorum operum nostrorum fluit ex orationibus, meritis, & satisfactione Christi. Christus item sufficienter docet omnem veritatem, sufficienter custodit omnem iustum: sed non inde consequens est non oportere magistros, doctores ac prædicatores accedere, aut nõ oportere nos esse solicitos de custodia nostri cordis. Christus voluit nos debere non segnes esse & otiosos, præparans valorem meriti suæ passionis applicandum, concurrentibus hominum ministerijs, vt etiam ex nostris voluntatibus Dei gratia adiutis, sumantur diuersæ rationes remunerandi: & hinc est quòd valor meriti ac satisfactionis Christi non æqualiter transit in omnes. Diximus de his alibi, dicturi latius infra in solutione argumenti septimi.

B

C

D

Obiectio de Christi satisfactione.

Responsio.

Act. 7. g.

Roma. 8. f.

SEQVITVR huius capituli pars quarta, in qua demonstratur modus iste redimendi fuisse conuenientissimus.

HActenus de operibus, seu beneficijs redemptionis humani generis. Iam superest demonstrare, huiuscemodi modum redimendi fuisse diuinæ sapientiæ congruum, & humano generi conuenientissimum. Ad quod intelligendum, aliquot ponemus propositiones, quæ tanquam conclusiones quædam sunt etiam ex superioribus manifestæ.

Prima conclusio.

Prima conclusio: Potestas in voluntate Dei erat, qua etiam alio modo sine iniustitia eripere hominem ei licuisset, & qualitercunque aliter voluisset, iniustum non fuisset: quemadmodum & veraciter sancti profitentur, quòd redemptionem humani generis Deus alio etiam modo perficere potuisset si voluisset, sed qualitercunque

A tercunq; alio modo feciſſet, ſtolidi homines ſemper contendere cum Deo præſumerent, atq; inuenirent quod dicerent, & ſecundum ſuarum mẽtium ſtultitiam quærerent, cur Deus ſic, & non aliter voluiſſet facere. Ex hac concluſione manifeſtæ ſunt duæ conſiderationes. Vna: Deo conueniens fuiſſet, etiã ſi humanum genus damnationi obnoxium, prorſus non liberaſſet, ſuæ nempe iuſtitiæ conueniſſet, quia in hominis merito erat, vt ſi hoc non faceret, iniuſtum non eſſet. Natura enim humana tota per peccatum fuit corrupta, & tota per peccatum erat damnationi debita, & idcirco ſi tota in damnatione fuiſſet dimiſſa, non fuiſſet iniuſtitia. Vnde & huius conſideratione ſcriptura inquit, Quis tibi imputabit, ſi perierint omnes nationes terræ? Nec in aliud intuebatur Apoſtolus cùm diceret, Deus cuius vult miſeretur, & quem vult indurat. Electos omnes vocauit vaſa gloriæ, vaſa miſericordiæ: reprobos autem vaſa iræ, vaſa diuinæ iuſtitiæ, apta in interi

B tum, quemadmodum & ipſe ad Romanos, Miſerebor, inquit, cui voluero, & clemens ero in quem mihi placuerit. Deus dum ex maſſa humani generis quoſdam ad ſaluationem aſſumit, iuſtitia vtitur debitæ poteſtatis, pro ſua miſericordia largiens iuſtitiam indebitam eis, quos ſecundum ſua ipſorum merita iuſtè damnare potuiſſet. Quoſdam verò dum ad perditionem deſerit, iuſtitia vtitur licitæ æquitatis, tribuens pœnam mortis his, qui per gratiam Dei iuſtè ſaluari potuiſſent, ſi Deus voluiſſet. Sic igitur quod voluit Deus, iuſtũ fuit, vt etiam ſi aliter voluiſſet, iniuſtum non fuiſſet: quia poteſtas eſt in voluntate eius: quia ſine iniuſtitia facere illi licet quodcunq; voluerit: quia contra decretum & promiſsionem incomprehenſibilis ſuæ ſapientiæ nihil facere vnquam voluit. Modus quo ipſe humanam naturam reparauit, magis eſt mirabilis, quàm modus quo & illam & totam mundi

C machinam creauit ex nihilo. Quãuis vtrumq; æqualiter ſit Deo facile, apud quem non eſt omne verbum impoſsibile, nõ tamen vtrumq; eſt æquè mirabile & æqualis gratiæ. Homo etenim antequam eſſet, non peccauit vt creari non deberet: poſtquam verò factus eſt præuaricator, peccando meruit vt & totum quod erat, & id totum ad quod factus erat perderet. Deus autem pro ſua ſapientia noluit totum hominem damnare, vt permaneret tam id quod ex iuſtitia puniretur, quàm id cui miſereretur, & innoteſceret ſuper humanum genus tam iuſtitia quàm illius miſericordia: quorum neutrũ appareret, ſi tota natura humana ab Adam in nihil perijſſet. Neque vtrumq; ſic innoteſceret, ſi vel tota humana natura damnaretur, vel tota ſaluaretur. Altera conſideratio ex propoſitione præmiſſa eſt: Deo conueniens fuiſſet, etiam ſi humanum genus damnationi obnoxium abſque paſsione innocentis filij voluiſſet liberare, per ſolam ſuam miſericordiam eripiendo ipſum

D de poteſtate diaboli, inſpirando illi gratiam & bonam voluntatem. Patet, quia ipſe eſt dominus vitæ & mortis, & nõ poteſt fieri debitor vlli alteri. Et ita quemadmodum rex temporalis nulli reipublicæ ſubiectus maleficum detruſum in carcerem poteſt liberare, vel per ſolam miſericordiam & gratiam, vel per acceptam recompenſationem, veluti ſi quis ſoluat pro liberatione illius pecuniam: Sic & Deus, permanente ſalua ſua iuſtitia, potuit vnum aut alterum modum eligere: qui ſi genus humanum ſola ſua voluntate liberaſſet, iniuriam non feciſſet diabolo, qui non dominus, ſed ſolum cuſtos erat carceris, & nudus diuinæ iuſtitiæ executor: non quòd in executione ſui operis velit Deo, quem ſummè odit, obedire: ſed inuidia commotus velit miſerum hominem iuſto Dei iudicio ſub ſua poteſtate derelictum, torquere & affligere.

Cõſideratio prior.

Sapien. 12. b.

Roma. 9. d. e.

Roma. 9. c.

Cõſideratio poſterior.

Secunda concluſio: Non ex ſola potentia Dei, ſed & ex miſericordia quadam liberatus eſt homo: deinde nõ ſic ex ſola Dei miſericordia eſt liberatus, quin etiam fuerit iuſtitia quædam in ipſa liberatione. Iuſtitia quidem primò in ordine ad

Secunda concluſio.

Deum

Deum patrem offensum, dum pro peccato hominis soluitur illi pretium, cui in- A
iuria fuerat irrogata. Iustitia etiam contra diabolum reum, qui iusta lege priuabatur potestate super hominem, mittens manum in Christum innocentem.

Tertia conclusio.

Tertia conclusio: Quanquam alius modus liberandi hominem à potestate diaboli fuerat Deo possibilis, alius tamen modus non fuisset talis emptio, redemptio, satisfactio, seu pretij exolutio, qualis iste nunc est nobis exhibitus. Alius satisfactionis ac emptionis est modus, alius modus superandi diabolum per potentiam Dei solam: aliud vincere diabolum per iustitiam, aliud emere seu redimere, quod est

Nota.

iustum Deo patri soluere pretium. Totius humani generis non potuit esse sufficiens pretium, nisi homo qui valeret omnes homines, cuius & humilitas tantum placeret Deo, quantum displicuit superbia in parente primo, quemadmodum in superioribus diximus.

Quarta cõclusio.

Nulla pura creatura potuit Deo pro Adæ peccato plenè satisfacere.

Quarta conclusio: Nulla creatura potuit sic, vt Christus, pro peccato Adæ B
satisfacere Deo. Nam, vt patet ex superioribus, satisfacere est tantum facere, quãtum sat est aut offenso ad vindictam, aut creditori seu damnum passo ad solutionem seu damni recompensationem. In conuictu humanę societatis de duobus consueuit satisfactio fieri, de offensa videlicet & damno, quæ & in ciuilibus rebus interdum etiam ab inuicem separantur. Reperitur interdum damnum sine offensa, reperitur offensa sine damno. Vbi offensa seu culpa est cõcurrente damno, non satis est aut solum damnum reparare, aut pro sola culpa seu offensa, humiliatione debita satisfacere: sed oportet compensationem condignam impendere pro vtrisq;: pro damno videlicet illato, restitutionem seu reparationem secundum æquitatem iustitiæ: & pro offensa, contumacia, seu erectione voluntatis iniquæ, quæ etiam secluso damno pœnam meretur, compensationem pro pœna illa seu vin- C
dicta illa quæ debetur offensæ. Vnde secundum legem Moysi, qui furatur ouem vnam, debet non solum ouem illam vnam, sed quatuor pro vna restituere: vnam quidem secũdum iustitiam pro recompensatione rei ablatæ, tres reliquas in compensationem pœnæ debitæ iniquitati offensæ. Ita & dum Adam peccauit, de duobus satisfacere Deo oportuit: de offensa, propter rebellionem aduersus illius mandatum: de damno, quia Deo abstulit tam seipsum quàm totã suam posteritatem. De offensa autem Adæ, quæ transijt in totum genus Adæ, non potest satisfacere, nisi qui potest Dominum offensum retributione condigna placare. Sed neque Adam, neque vllus ex Adam propagatus, potuit Deum offensum pro altero placare. Non enim sufficit Deo inimicus pacem facere pro altero, cùm quisque inimicus Dei indigeat pace & reconciliatione pro se. Vnde secundum Apostolicam & catholicam fidem, propter peccatum Adæ omnes homines facti sunt mortis debitores: sed nemo potest pro alio reddere, quod pro seipso debet. Non D
sufficit ergo vllus homo peccator soluere mortis debitum pro altero peccatore, cùm peccator quisque sit mortis debitor pro se. Pro se autem Christus mori non debuit, qui ipse iustus erat, & in eo princeps huius mundi non inuenit quicquam, & ideo ipse morti nihil debuit. Mors ergo illius pro altero valere potuit, cùm ipse gratis mori non debuit. Sed quòd neque valeat pro huiuscemodi offensa Deo satisfacere vlla creatura alia, etiam Deo grata, patet, quia ad hoc vt satisfiat offensæ, oportet retributionem recompensæ esse tantam in dignitate, quanta fuerat offensa in indignitate. Tanto autem offensa grauior est, iniquior, & remissione indignior, quanto is qui offenditur est magis benefactor, dignior, melior, & sublimior. Cùm igitur Deus sit immensæ bonitatis, immensæ dignitatis, omnium rerum creator, cui homo debet seipsum totum, & quod est, & quod potest, consequens est iniuriam, quatenus est in Deum commissa, esse infinitæ indignitatis, grauitatis,

A uitatis & malitiæ. Inter omnia quæ in mũdo ſunt, nihil eſt pro quo poſsim Deum offendere. Vnde etiam ſi neceſſum eſſet totum mundum,& quicquid Deus nõ eſt in nihilum redigi, non poſſemus quicquam contra Dei voluntatem facere. Actio ipſa peccati in ſe conſiderata, quamuis videatur eſſe quid leuiſsimum, malum tamen inobedientiæ ſeu rebellio, qua humana voluntas eſt rebellis Deo ſuo creatori ſummo bono,eſt grauiſsimum,& non comparabile vlli offenſæ alteri, etiam ſi offenderentur atque perirent infinitæ creaturæ. Pro offenſa autem quæ eſt infinitæ grauitatis, nõ eſt condigna ſatisfactio, niſi fiat retributio aliqua,quæ ſit infinitæ dignitatis,& valoris,aut pretij immenſi. Cùm ergo talem retributionem non poſſet facere vlla creatura pura,etiam innocẽs,iuſta,ſancta,ſiue ex Adam propagata, ſiue aliàs à Deo condita in perfectione ſumma: cõſequens eſt offenſam in Deum commiſſam,non eſſe vlla condigna actione ac boni retributione à creatura recompen
B ſabilem. Vita autem Chriſti, cùm ſit vita Dei & hominis pro impijs expoſita, infinitæ erat dignitatis,æquè vel magis à Deo dilecta,quàm peccati offenſa erat exoſa. Deinde Adam propter peccatum in ira Dei conſtitutus perdiderat regnum cælorum, non quod iam habebat, ſed quod in poteſtate eius erat vt haberet, ſi non peccaſſet. Cùm ergo ipſe iam ſub ira Dei conſtitutus, nequeat ſeſe ſuis viribus aut meritis à peccato eximere,nec poſſet habere regnum cælorum niſi à peccato ſolutus: cõſequens eſt ipſum nõ poſſe pro peccato ſuo ſatisfacere,cùm nequeat quod per peccatum perdidit vlla recompenſatione Deo grata ac condigna recuperare. Item quamuis purus homo innocens,ſi ex terra formaretur,poſſet diabolum vincere, non tamen inde conſequens eſt, quòd talis poſſet Deo pro toto humani generis peccato ſatisfacere: lõgè enim plus eſt recompenſare Deo illatam iniuriam,
C quàm vincere diabolicam fraudem. Amplius autem, nemo de peccati ſui offenſa ſatisfacit Deo,niſi reddiderit illi aliquid tam gratum,quàm ſit illud totum pro quo peccare non debuit: pro conſeruanda autem tota creaturarum vniuerſitate non potuit homo quicquam contra Dei voluntatem facere,etiam ſi plures eſſent mundi ſicut iſte, creaturarum pleni. Non poteſt ergo de peccato ſuo Deo ſatisfacere, cùm nequeat illi offerre aliquid magis gratũ, quàm ſit tota vniuerſitas rerum ſub Deo exiſtentium. Vnde ex his & ſimilibus argumentis rectè concluſit beatus Anſelmus, neminẽ poſſe pro peccato humani generis ſatisfacere, niſi qui fuerit Deus & homo, vt vita deitati vnita,quæ expenditur,quæ & pro emenda totius humani generis voluntariè patitur, ſit magis pretioſa,quàm tota humana natura ex Adam propaganda. Hic forſitan obijciet quiſpiam dicens,Adam primus homo potuit mereri pro toto humano genere confirmationem in iuſtitia originali & vitam æternam, poteſt ergo purus homo non ab Adam propagatus, ſed creatus à Deo
D iuſtus, ſatisfacere pro toto humano genere. Conſequentia videtur manifeſta, quia non minoris poteſtatis eſt mereri iuſtitiam alijs,quàm ſatisfacere pro peccato aliorum. Et antecedens probatur, quia Adam peccando meruit ſibi & omnibus ſuis filijs neceſsitatem habendi peccatum: ergo ipſe ſi obediſſet Deo, manſiſsétque in voluntate bona, meruiſſet ſibi & omnibus filijs ſuis iuſtitiæ confirmationem. Præterea quantum malitiæ eſt in conuerſione hominis ſeſe à Deo per ſuggeſtionem diabolicam auertentis, tantum bonitatis eſt in conuerſione hominis ſeſe per ſpiritum ſanctum ad eum conuertentis, ſeſeque ex charitate erga fratres,cognatos Deo offerentis. Videtur ergo purus homo potuiſſe pro debito peccati hominis ſatisfacere. Ad primum pro intellectu propoſitionis antecedentis præmitte-
mus geminam eſſe doctorum ſententiam. Sunt qui dicunt,de quorũ numero eſt Anſelmus,quòd primi parentes noſtri ſi viciſſent,ſi nõ peccaſſent tentati, in iuſtitia quam acceperant fuiſſent cum omni propagine ſua ſic cõfirmati, vt vltrà pec-

Vide.

Obiectiones.

Solutio.

care non potuissent: quemadmodum nunc, quia victi peccauerunt, idcirco sic A
sunt infirmati, vt quantum in ipsis est, sine peccato esse non possint. Quemadmodum natura humana, inquiunt, quæ tota erat in parentibus primis, tota in illis est victa sub necessitate habendi peccatum: Ita in illis tota fuisset confirmata in iustitia, si tentati illi vicissent. Sunt & alij, de quorum numero est diuus Thomas, qui contrarium sentientes dicunt, Adam si in iustitia originali, quam à Deo acceperat, perstitisset, non ob id fuissent posteri in iustitia confirmati: propterea quòd confirmatio gratiæ in eo qui liberum habet arbitrium, non descendit nisi ex eiusdem gratiæ merito, per idem liberum arbitrium operato. Absque suis meritis quisque gratiam habet, sed non confirmatur quispiam in gratia absq; suis meritis. Proinde si ex Adæ posteris quispiam peccasset, ille iustitiam originalem pro se & omnibus à se propagandis perdidisset, ejiciendus vnà cum tota sua propagine extra paradisum, manssissétque portio quædam humani generis in para- B
diso sub originali iustitia, alia verò extra paradisum vitiata originali culpa.

Hoc prȩmisso dicimus, Ex superioribus manifestum est, antecedens falsum esse, Adam videlicet sub innocentiæ statu potuisse mereri pro toto humano genere aut iustitiam, aut confirmationem gratiæ. Neque id oportet consequẽs esse etiam ex sententia Anselmi, & aliorum docentium, quòd Adam si non peccasset tentatus à diabolo, statim ipse in iustitia fuisset confirmatus, & omnes posteri eius in iustitia nati fuissent confirmati. Nam & illius iustitiæ confirmatio fuisset data, non per viam meriti Adæ, sed per viam propagationis naturæ. Dicimus ergo falsam esse propositionem antecedentem: ad cuius probationem dicimus, quòd Adam suo merito malo seu peccato transmisit originale peccatum in semetipsum & in filios: in semetipsum merendo, dum præuaricatus est Dei mandatum: in filios C
autem suos, non quidem merendo illis hoc ipsum originale peccatum, sed propagando naturam, qualem ipse peccando acquisiuit, vitiatam, originali videlicet iustitia destitutam. Christus autem quatenus homo, transmisit iustitiam & gratiam in filios suos, non creando, non propagando naturam gratia & iustitia decoratam, sed merendo illam omnibus innitentibus non suis meritis proprijs, sed illius meritis. Ex Adam nascimur filij iræ ab illo propagati, accipientes naturam vitiatam: ex Christo renascimur filij gratiæ, pacis, & charitatis per fidei copulam, facti participes meritorum eius. Proinde quamuis per solum hominem Adam, potuit descendere peccatum in vniuersum genus humanum, non tamen inde consequens est purum hominem potuisse merendo aut satisfaciendo iustitiam ac gratiam in alios deriuare. Hic iam si dixeris, Si Adam suis posteris non potuit mereri vitam æternam, ergo neque potuit illis mereri æternam mortem: hoc au- D
tem videtur falsum, & contra Paulum Apostolum dicentem, Stipendium peccati mors. Item, Propter peccatum corpus est mortuum. Respondeo argumentum vtique concludere, Adam videlicet non potuisse filijs à se propagandis mereri mortem sempiternam, quemadmodum neque potuit illis mereri vitam æternam. Ipse quidem malo suo merito vitiauit vtique naturam à se propagandam, quam ob rem & in illos transmisit naturam talem, id est, originali iustitia vacuam, atque ita paradiso indignam, mortalitati subiectam: sed non inde consequens est, quòd meruerit illis mortem: quemadmodum si perstitisset in originali iustitia, eandem iustitiam in posteros transmisisset, propagando naturam huiuscemodi iustitia præditam: sed nequaquam hanc illis meruisset.

Obiectio.

Rom. 6. d. 8. b

Responsio.

Ad aliam obiectionem dicimus, Consequentiam inualidam esse hinc est manifestum, quòd gratia seu charitas spiritus sancti filijs Adæ præparata, non est vllo puro homini ex Adam nato, absque merito Christi data. Si quæ sint hominum

pro pec-

A pro peccatis diluendis ſatisfactiones, ſi quæ merita, hæc vim habent & efficaciam ex merito Chriſti. Si quis aliunde, quàm ex merito Chriſti, gratiam gratificantem ad vitam æternam habere poſſet, is morte Chriſti non indigeret, neque pro illo Chriſtus mortuus eſſet. habent angeli beati gratiam & vitam æternam, ſed non per Chriſti paſsionem & mortem. Creditur autem beata virgo ante conceptionem ſanctificata fuiſſe per gratiam in ſuæ matris vtero, ſed non ſine Chriſti tunc futuri merito. Nulla igitur pura creatura (quemadmodum iam ſæpe dictum eſt) potuit ſic, vt Chriſtus, Deo aut ſatisfacere, aut pretium ſoluere. Deo nempe ſatisfacere pro peccato humani generis nemo poterat, niſi qui & damnum illatum reſtauraret, & de contemptu ſatisfaceret. Ad hæc non ſufficiebat vllus homo ex Adam, nihil inueniens quod dignè Deo pro ablato damno recompenſaret: quia ſiue ſua, ſiue ſeipſum daret, digna recompenſatio non eſſet. Iuſtum enim & innoB centem Adam abſtulerat, & neminem ex ſe natũ niſi peccatorem inuenit. Quòd ſi abſque ſatisfactione & merito Chriſti ſtatuatur gratia vlli homini prorſus innocenti data, iam homini illi non fuiſſet mors Chriſti neceſſaria: ſed neque is (vt ſupra oſtendimus) pro humano genere potuiſſet ſatisfacere. Epilogus.

Quinta concluſio eſt Auguſtini dicentis, Modum quo nos Deus liberare dignatus eſt per mediatorẽ Ieſum, aſſerimus bonũ & diuinæ cõgruum dignitati, quamuis & alius liberandi modus Deo poſsibilis non defuit: ſed ſanandæ noſtræ miſeriæ conuenientior modus alius nõ fuit. Nam vt ex ſuperioribus eſt manifeſtum, modus iſte redimendi congruit tam diuinæ iuſtitiæ, quàm eius miſericordiæ, & erudi tioni noſtræ. Omnia media in ſalutẽ humani generis ordinata, & ordinabilia, pendent in voluntate diuina, ſic vel ſic ſecundum ſapientiam ordinante, quæ habet in C poteſtate qualitercunq; velit ordinare. Deus non vlla neceſsitate iuſtitiæ nobis debitę, ſed gratuita ſua bonitate propoſuit nobis Ieſum propitiatorem, habens in ſua ſapientia præter iſtum, alium etiam ſaluandi modum, quamuis iſte noſtrę ſanandæ miſeriæ magis congruebat, ſimul & diuinæ ſapiẽtiæ. Congruebat quidem miſeriæ noſtræ, quia per iſtum eruditur miſer homo ad dilectionem Dei, ad patientiam, ad contemptum mundi, ad agonizandum pro veritate iuſtitiæ vſq; ad mortem, ad gratiarum actionem, ad agnoſcẽdum peccati grauitatem. Deinde congruebat diuinæ ſapientiæ, quia conueniens erat manifeſtandæ iuſtitiæ ſuæ, ſimul & miſericordiæ & ſuæ veritati. Iuſtitiæ quidem, quia iuſtum eſt vt peccatum non relinquatur inultum, & Deo ſatisfiat irato: veritati autem, vt impleatur ſermo, quem locutus eſt Dominus, vt totus moriatur Adam: miſericordię autẽ, quia diuinę clementiæ eſt, vt non totus Adam pereat, ſed ſaluetur quod perierat. Hic ergo modus congruebat diuinæ ſapientiæ, hoc pacto declaranti ſe in liberãdo hominem miſerum, D eſſe & iuſtam & miſericordẽ, fidelem atq; veracem, dum vult vt totus Adam moriatur, non tamen totus moriatur mala morte: vt ſimul ſit pax bona inter Dei iuſtitiam, & illius miſericordiam. Hanc ſententiam tacitè indicaſſe videtur Propheta in pſalmo 84, agens de benedictione & liberatione à captiuitate, & de remiſſione peccatorum tum futura per ſalutare Dei, ſeu per Chriſtum Dominum: Prope timentes eum, inquit, ſalutare ipſius, vt inhabitet gloria in terra noſtra: miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi: iuſtitia & pax oſculatæ ſunt. Vbi ſchemate ſeu figura vſus Propheta, rebus incorporeis corporea tribuit opera, vtpote miſericordiæ & veritati greſſum obuium, iuſtitiæ & paci oris oſculum. Et quamuis in Deo nulla ſit volubilium cogitationum & affectuum ſucceſsio, propter imbecillitatem tamen intellectus noſtri, qui non poteſt omnia ſimul comprehendere, huiuſcemodi Deo tribuuntur, vt ex corporalium rerũ ſimilitudinibus diſcamus vtcũq; cognoſcere, amare & colere Dei ſapientiã, iuſtitiam & miſericordiam.

Quinta cõcluſio.

Modus quo redempti ſumus fuit congruentiſsimus.

Colloquia virtutum circa redeptionem generis humani.

Huius consideratione sanctissimi viri, Augusti. Bernard. & cæteri nonnulli, harum virtutum inter sese colloquia quædam expresserũt, secundum sententias quasdam nostræ capacitati accommodatas. Cùm post Adæ lapsum omnia maledictionis & afflictionis plena viderentur, grauis quidem inter virtutes Dei videtur orta contentio, siquidem veritas & iustitia suo zelo miserum hominem affligebant, misericordia verò & pax zeli huius expertes, iudicabant magis esse parcendum, & ita misericordia & veritas obuiauerunt sibi. Misericordia secũdum nomen suum, volens Deum esse pium, miseriæ humanæ compatiẽtem, præuênit veritatem, & tanquam faciẽs causam coram Deo, suam cœpit orationem: Tu nunquã, inquit, sine me iter facere consueueras, quia tu suauis es Domine, & in æternum misericordia tua. Econtrario veritas, Iustus, inquit, es Domine, & dilexisti iustitiam, & iniquitatem odio semper habuisti: & idcirco in hac vita, qua visitas hominem trãsgressorem, impius & nequã homo iustè debet damnari. Neq; enim decens est, bonum & iustum dominum habere malum, iniustum, & contumacẽ seruum. At cõtrà misericordia inquit, honori & vtilitati domini sui cõsultum iri, si pro sua bonitate, quæ suauis est, vniuersos studeat nõ perdere & destruere, sed saluare, viuificare, & sanare quod perierat. Veritas opposuit, hominẽ impium & iniustũ non debere viuere in cõspectu iusti Domini, qui odit & peccata & peccatores, & ideo se nõ posse tot hominũ scelera tolerare. Fateor, inquit misericordia, Deũ similiter odisse & impiũ & impietatẽ eius: sed homo impius magis conuertatur ad Dominũ Deum suum, & viuat iustus in conspectu Dei: & addit misericordia, se nõ fore amabilem, si non peccatum gratuita pietate condonetur. Videns igitur Dei sapientia diuersas suarum comitum ac pedissequarum sententias, pacem inter Dei iustitiam & misericordiam ab æterno conceptam in occultissimo Dei iudicio, cœpit explanare: In æternitate scriptum, inquit, est, quòd Deus veritatem & misericordiam diligit. Ipse ergo quas diligit pedissequas, vult semper sibi præsto adesse, quia in pace est habitatio eius: non illas potest sustinere discordes. Propterea ne ego, inquit Dei sapientia, quæ amatrix sum pacis, cogar vestram derelinquere societatem, necesse est vt vos studeatis vtrinq; vestras voluntates ad vnũ consensum declinare. Quod libenter annuit vtraq;, quatenus sine detrimento nominis, honoris, & dignitatis fieri posset. Tum Dei sapientia æquum ait sibi visum esse, vt peccatum hominis propter veritatem morte puniatur, & propter misericordiam gratis remittatur. Placuit vtrisq; consilium sapientiæ, sed qualiter id fieri posset scisciantur. Quibus ait sapientia, id fieri posse, si veritas de terra oriatur, id est, de fœmina Christus, qui pro iustitia morte bona moriatur: vt sic per veritatem pro peccatis nostris pretio exoluto, iustitia de cælo prospiciat in terram, & Dominus benedicat terram, suæq; gratiæ benignitatem largiatur: vt terra nostra germinet nõ amplius voluntarias spinas, & tribulos, sed æternæ vitæ fructus. Et sic iustitia in puniendo peccatum præuenit aduentum Domini in mẽtes nostras, positura gressus suos in via recta. Vt igitur inhabitet gloria in terra nostra, necesse est vt veritas Dei impleatur, & homo peccans, sicut Deus prædixerat, moriatur, sed morte tam pretiosa in conspectu Domini, vt à morte resurgat, ne obliuiscatur misereri Deus. Eguit, inquit Bernard. miseratione creatura rationalis, quoniam facta est misera, & miserabilis valde. Sed & oportet impleri sermonem, quem locutus est Dominus. Necesse est vt totus moriatur Adam cum omnibus qui in eo erant, quocunque die vetitum cibum in præuaricationem gustauit. Hanc si præuaricator Adam mortis sententiam euaserit, perijt diuina iustitia, perijt veritas, nec in æternum permanet verbum tuum Domine: & e diuerso, perijt prorsus erga genus humanum misericordia, si Adam non liberetur. Atq; ita inter misericordiam & veritatẽ sibi obuiantes

Bernardus serm. 1. de annuntiatione dominica.

Psalm. 83.

Serm. 1. de annuntiatione dominica.

venit

A venit Dei sapientia, & fecit vtriusq; concordiam: Iustitia & pax osculatæ sunt, & facta est pax bona inter Deum & hominem, conuenientibus in vnum misericordia & iustitia: vt totus Adam moriatur, simul & misericordiam consequatur per mortem bonam alicuius filij Adæ, qui nihil debuit morti. Atque ita misericordia & veritas, quæ videbantur dissidere, conuenerunt in vnum pacis osculum. Hanc pacem desiderabant olim patriarchæ & prophetæ, qui suspirantes Christi in carnem aduentum, clamabant quotidie, Osculetur me osculo oris sui. Osculum esse indicium pacis omnes nouimus. Peccata nostra, vt testatur scriptura, separant diuidúntq; inter nos & Deum, sed tollatur de medio quod interest, pax erit: quæ sanè pax est effectus gratiæ, & Christi miserentis, qui & proinde princeps pacis, & mediator appellatur, tollens peccatum quod nos à Deo separabat. Ex his liquidò patet, quemadmodum sapientia Dei, vt inquit Sapiens, vicit malitiam, dum

B diabolus qui vicerat per fraudulentiam, rursus per prudentiam superatur & iustitiam. Hæc est iustitia, quam olim desiderabat Propheta dari filio regis, qui descendens sicut pluuia in vellus, de manu potentis diaboli liberauit pauperem populum, cui non erat adiutor, id est, quem neque cuiusquam virtus hominis, nec angelus poterat adiuuare, redimens animas eorum ex vsuris & iniquitate, id est, à peccatis & peccatorum debitis: quæ ratione congrua nomine vsuræ appellantur, quia plus mali reperitur in supplicijs, quàm delectationis acceptum est, in peccatis enim momentaneum est quod delectat, æternum est quod cruciat.

Bernard. ser. 21. super Cantica.

Psalm. 71.

Ex his arbitror abundè factum esse manifestum, Christum inter tres personas sapiẽter, iustè & misericorditer causam tractasse, inter hominem videlicet, Deum, & diabolum. Per peccatum habuit diabolus ius quoddam in hominem, sed ne-

C quiter vsurpatum, & non iure acquisitum, non titulo iusto adeptũ, sic iustè tamen super hominem peccantem datum, vt nec in homine, nec in diabolo, sed in Deo illa esset iustitia. Neque enim iustus est diabolus qui inuasit, neq; iustus est homo, qui consentiendo esse captiuus meruit, sed iustus Dominus qui exposuit. Atq; ita diabolus iustam habuit super homines potestatẽ, id est, iusto Dei iudicio desuper datam, quamuis impia & iniqua voluntate vsurpatam, quemadmodum & ipse ab initio homicida & mendax iniustè inuasit, tentauit, & mendacio eandem potestatem acquisiuit. Diabolus quamuis nõ meruit, vt eundẽ hominem sibi subiectum haberet & premeret, homo tamen meruit, vt à diabolo premeretur: quia meruit vt pro culpa sua torqueretur: & id quidem à nullo conuenientius, quàm ab illo cui sua sponte contra legem Dei consenserat. Vnde consequens est hominem non posse diaboli dominio iustè contradicere. Nam licet ignoraret quòd falsum esset, quod diabolus promisit: non tamen ignorauit quòd etiam si verum esset, contra

D voluntatem sui creatoris concupiscere non debuit. Deo autem iusta erat causa contradicendi diabolo, qui seruum eius fraudulenter abducens, nullum habuit ius aut meritum, vt hominem iustè possideret. Et idcirco Deus si hominem solo verbo liberaret, nulla iniuria diabolo fieret. Neque enim Deus à lege suæ potestatis hominem amisit, quando eum in diaboli potestate esse permisit: sicuti nec ipse diabolus à potestate Dei est alienus, quando superbia elatus ad inferos detruditur. Pro destruendis igitur omnibus insanijs falsis, quas improbi homines, sapientésq; huius mundi, quibus pretiosa crux & sanguis Christi stultitia est, moliuntur confingere, irrefragabilis machina sit animæ Christianæ hæc vnica consideratio. Omnipotens & misericors Deus in opere redemptionis humani generis voluit non solum suam ostendere potentiam, sed & sapientiam suam, simul & misericordiam suam & iustitiam. Proinde quamuis ipse alijs vijs potuisset genus humanum reparare, placuit tamen sibi liberare hominem tam misericorditer, vt in ipsa libera-

Consideratio per modum epilogi huius quartæ partis.

Epilogus primi ac secundi tractatuum.

tione demonstraretur etiam iustitia quædam sapienter,& modus quidam miseriæ nostræ sanandæ conuenienter. Hactenus igitur satis arbitror demonstratum, Christum venientẽ in hunc mundum non solum modo demonstrasse nobis viam salutis, sed & liberasse nos, iudicialiter egisse causam pro nobis, vicisse diabolũ pro nobis, vitam & salutem præstitisse nobis, suóque sanguine diluisse peccata nostra eorúmque maculas, soluisse vincula, emisse quoque & redemisse nos, satisfecisse Deo pro debitis nostris, meruisse nobis gratiam, fecisse seipsum caput nostrum, mediatorem nostrum, & sacrificium pro nobis, atq; vniuersum istum redimendi modum fuisse sanandis miserijs nostris congruentissimum. Iam vt & hæc manifestiora fiant etiam ineruditis minúsque capacibus, subijciendæ sunt solutiones argumentorum quæ in principio adduximus.

¶ SEQVITVR TERTIVS TRACTATVS HVIVS LIBRI.

Solutio primi argumẽti initio libri propositi.

PRAEMISSIS consideratis facile est soluere argumenta. Ad primum ergo dicimus, consequentiam non esse validam, quia Christus nõ solum docuit nos pugnare contra diabolum, sed & vicit & eiecit eum: vt iam contra illum eiectum, & adhuc insidiantem pugnare valeamus: Non solum docuit nos iustitiam noscere, sed & dedit illam: non solum ostendit charitatem, sed & infudit illam in corda nostra per spiritũ sanctum nobis datum: non solum docuit nos vt nos soluamus peccatorum nostrorum vincula, vt mundemus nos, & faciamus nobis cor nouum: sed & præuenit nos, immittẽs nobis spiritum cogitandi quæ salutis sunt, quatenus consentiamus Deo saluanti, iustificanti, mundanti, & peccatorum nostrorum vincula relaxanti, & reconcilianti nos Deo patri. Ipsius gratia præuenit nos, vt hęc omnia faciamus: ipsi nos pręuenire nequaquam possumus. Deus cùm iustificat nos, soluens reatus peccatorum nostrorum, eodem momento simul conuertit & corda nostra, & facit nobis cor nouum: non quidem sine nobis, non vt nos nihil faciamus, sed vt nos abrenuntiemus veteri vitæ, credamúsque euangelio, ex fide à peccatis in Deum resilientes. Opus itaque est non sola eruditione ac admonitione, sed & redemptione, reconciliatione, & infusione diuini spiritus purificantis & sanctificantis corda nostra, vt non amplius seruiamus peccato. Christus quidem mortuus est pro iustitia quam prædicauit, pro qua & certauit vsque ad mortem, annuntiando omnibus viam salutis: sed non ob id solum mori voluit, sed ob id etiam, vt pro peccatis nostris Deo patri satisfaceret, sustinens in carne sua peccatorum nostrorum merita, & vt seipsum sacrificium offerens, placaret Deum patrem nobis iratum. Falsum igitur est quòd Christus solum venerit in hunc mundum ad dandam scientiam salutis, aut tanquam lux ad illuminãdum ignorantiarum nostrarum tenebras: perinde solum atq; magister illuminat corda discipulorum, in eo quod docet forinsecus, proponens ea quæ prius ignorabãt. Ex illo enim consequens esset, gratiam per Christum Iesum nobis exhibitam, non esse aliud, quàm legem seu doctrinam euãgelij, ex æquo omnibus propositam, qui si velint, poterunt discere, & accipere disciplinam, & sese per hanc scientiam saluos facere, mundare, à peccatis eximere. Vnde consequens esset, Christum eorum esse redemptorem, quorum ad se confugientium ipse esset susceptor. Hæc est impia olim Pelagij damnata hæresis, scripturis planè contradocẽtibus, quòd Christus nõ solum est magister, doctor, præceptor, aduocatus, sed & liberator, redemptor, victor, mediator, reconciliator, sacrificium, victima, hostia, medicus & viuificator à spirituali morte, adiutor & protector. Ad scripturas in argumento primo recitatas dicimus, earum intellectum esse manifestum ex cohærentia scripturarum

A eárundem. Nam Apostolus Paulus cùm dixisset, Apparuit benignitas & humilitas Christi saluatoris erudiẽs nos, paucis interpositis subiecit, Qui dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret sibi populum acceptabilem, & sectatorem bonorũ operum. Planè vides Christum non solum proposuisse nobis se vt speculum vitæ seu imitationis, sed & dedisse semetipsum pro nobis, vt redimeret & mundaret nos: vt nos iam redemptos & mundatos, faceret sectatores bonorum operum. Neq; possemus sectatores esse bonorum operum, nisi prius soluti & expediti essemus à vinculis peccatorum: non essent opera hominis Deo grata, si esset anima hominis adhuc Deo inimica. Tria, inquit Bernar. in hoc opere redemptionis prẽcipua sunt consideranda, humilitatis forma, charitatis mensura, & redemptionis mysterium. Horũ duo priora neq; fundamentum habent neq; statum, si tertium desit, vtpote redemptionis beneficium. Scripturas
B quibus probatur Christus verè redemisse nos, longè latẽq; in superioribus recitauimus. Vnde & ipse ait in psal. 68, Confortati sunt, qui persecuti sunt me inimici mei iniustè: quæ non rapui tunc exoluebam: rapinã volens intelligi peccatũ, quia contra licitum est vsurpatum. Rapinam Christus nõ admisit, quia peccatum non fecit, & dolus nõ est inuentus in ore eius: sed ipse exoluit pro rapinis nostris, sustinens in carne peccatorum nostrorum stipẽdia, id est, supplicia peccatis nostris debita. Disciplina pacis nostræ, inquit Isaias, super eum, Isa. 53. hoc est, castigatio per quam nos sumus in pace cum Deo, fuit super eum suscipientem in sese stipendium peccati nostri. Vnde & hac ratione ipse per omnẽ locum passim in psalmis & prophetis loquens, peccata nostra vt sua pro nobis Deo patri confitetur, quemadmodum in eodem psal. peccata nostra dixit esse sua, continuò subijciens, Deus tu scis
C insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. Sua delicta dicit, non quæ cõmisit, sed quæ pro nobis suscepit: quia delictorum ipse non commissor, sed susceptor est: sua etiã delicta dicit, mẽbrorum suorum peccata. Hic iam si roges, Christus si per ea quę sustinuit in corpore suo voluit redimere nos, & supplicia peccatis nostris debita soluere, cur igitur scripturę Apostolicę docent Christum hæc omnia fecisse ad erudiendum nos? Respondeo: Scripturæ Apostolicæ docẽt quidem Christum erudijsse nos, sed & per omnem locum passim docent, illum etiam nos suo sanguine redemisse & reconciliasse Deo. Et quia Christus in hac nostra redemptione voluit ostendere non solum suam potentiam, sed & sapientiam suam, & bonitatem: idcirco præparans humano generi modũ liberandi infirmitati nostræ congruentissimum, etiã opera redẽptionis talia exhibuit, quæ forent ad mortalis vitæ nostræ instructionem: super quo, si placeat, vide Aug. in Enchirid. ca. 53.
Sapienter ergo factum est, vt is qui erat homines redẽpturus, cum hominibus con
D uersaretur, vt in ipsa conuersatione semetipsum exemplum præberet, qualiter viuere debeãt. Quomodo autem seipsum daret infirmis hominibus exemplum, vt per ipsum iam à peccatis liberati, in hac vita propter iniurias, contumelias, & mortem, à iustitia nõ recederent, si ipsum hæc omnia sentire nõ cognoscerent? Iohan. Baptista, quo non surrexit maior inter natos mulierum, venit, inquit Zacharias, in mundum, ad dandam scientiã salutis plebi eius: qui & fortiter sustinens mortẽ pro veritate & iustitia, exemplum sanctimoniæ reliquit posteris, sed non redemit, non pretium soluit. Ille moriendo dedit, quod aliquando necessitate perditurus erat: Christus autem sponte obtulit patri, quod nulla vnquam debiti necessitate fuerat amissurus. Quamobrẽ Christus modo lõgè alio atq; excellẽtiori dedit hominibus viuendi exempla: humiliauit enim semetipsum vsq; ad mortẽ crucis, tam ad redimendũ nos, quàm ad erudiendũ contra superbiã corda nostra. Nihil prodesset redẽptio Christi, si maneret superbia in corde nostro. Quid tam opus habet miseri-

1 iij cordia

1. Pet. 2. d.

Obiectio.

Responsio.

cordia quàm miſer? quid tam indignũ miſericordia, quàm ſuperbus miſer? Quatenus ergo vtrumq; tolleretur, tam ſuperbia videlicet, quàm miſeria, Chriſtus humiliauit ſemetipſum deſcendens ad miſeriam noſtram. Amplius autem cùm dicit Chriſtum eſſe traditum propter delicta noſtra, & reſurrexiſſe propter iuſtificationem noſtram: nõ hoc dicit, tanquam reſurrectio Chriſti fuerit meritoria iuſtificationis noſtræ, perinde atq; mors eius patiẽter tolerata, fuit meritoria remiſſionis culpæ. Chriſtus enim moriendo abſtulit peccata noſtra, per viam ſatisfactionis & meriti: ſed reſurgendo nobis nihil meruit, cùm iam extra ſtatum merendi trãſlatus fuerit. Vnde diuerſimodè intelligitur accepta præpoſitio propter. Nam Chriſtus traditus eſt propter delicta noſtra, ſupple tollẽda: & ipſe ſurrexit propter iuſtificationem noſtram, ſupple promouendam, volens reſurrectionem ſuam eſſe non cauſam meritoriam, ſed prouocatiuam & excitatiuam, ad promouẽdum iuſtificationem noſtram. Vnde medicus parauit medicinã, & propter morbum & propter ſanitatem, ſed diuerſimodè: propter morbũ quidem tollendum, & propter ſanitatem promouendam. Non ergo Apoſt. hoc dicit, tanquam delictorum noſtrorum ablatio & noſtra iuſtificatio valeant à ſeinuicem ſeparari: ſed quòd diuerſis operibus à Chriſto myſticè geſtis voluit ordinari ad inſtructionem tum fidei, tum mortalis vitę noſtræ. Mors Chriſti eſt vtriuſq;, tam videlicet remiſſionis peccatorum, quàm iuſtificationis, meritoria cauſa, ſed non eſt ſic vtriuſq; figura. Mors Chriſti erudiuit nos, vt moriamur peccato, & crucifigamus carnẽ noſtram cum vitijs & cõcupiſcentijs ſuis. Reſurrectio erudiuit nos, vt reſipiſcentes ab operibus mortuis, in nouitate vitæ ambulemus, & amplius non ſeruiamus peccato.

Roma. 4. d. Quo ſenſu Chriſtus reſurrexit propter iuſtificationẽ noſtram.

A

B

Solutio ſecundi argumenti.

Ad ſecundum argumentum patet reſponſio ex ſupradictis. Nam per Chriſtum diabolus in hominibus iam in Chriſto regeneratis, eſt quidem victus, vt non dominetur ad interitum ſempiternæ mortis: ſed nõdum eſt ligatus & exterminatus extra fines eccleſię militantis: & idcirco ipſe etiam iam victus in nobis accipientibus fidei ſpiritum, inſidiatur nobis, & nos impugnare non ceſſat: quia nondum eſt hic plena, ſecura & perfecta victoria. Hoſtem animæ noſtræ internum ſupprimere poſſumus, delere prorſus atque extinguere non poſſumus: quemadmodum ſignificauit ſpiritus in ſcriptura dicens, Iebuſæum habitatorem Ieruſalem non potuerunt filij Iuda delere, habitauitq; Iebuſæus cum filijs Iuda in Ieruſalem, vſq; in præſentem diem: Iudicum 1. Proinde & opus eſt quotidiana pugna, quoad viuimus in hoc regno Dei adhuc militante ſub hoſtium inſidijs. Regnum terrarũ iam quidem per Chriſtum factum eſt regnum cæleſte, ſed cõtinuò factum eſt pręlium magnum in cęlo: Michael & angeli eius pręliabantur cum dracone, Apocalypſis duodecimo. Cælum, inquit Auguſtinus, eſt iuſtorum eccleſia, in qua ab initio fidei, vſq; in finem ſęculi, fit prælium magnum illud de quo Apoſtolus, Non eſt nobis colluctatio aduerſus carnem & ſanguinem. Hoc bellum noſtrum eſt & angelorum, ſed aliter & aliter. Noſtrum, tanquam qui vim patimur, & contradictores ſentimus: Michaelis autem & aliorum angelorum bonorum, tanquam qui in miniſterium ſalutis noſtrę mittuntur: quemadmodum & vaticinatus eſt Daniel propheta, In tempore illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filijs populi tui. Deinde & hoc bellum vſq; in finem ſæculi eſt ipſius Chriſti, cuius virtute liberati à regno diaboli, reſiſtimus tentationibus: cuius luce in hoc ſæculo ducitur tota Chriſtianorum eccleſia: quemadmodum & ipſa in Apocalypſi ad Chriſtum loquitur, Feciſti nos Deo noſtro regnum & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram: ſuper terram inquã, de qua dicitur, Beati mites, quoniam ipſi poſſidebunt terram. Omnes à Chriſto redempti regnare meritò dicuntur, & reges appellantur, quia tyrannidem vitiorũ in ſe regnare non ſinunt, luxuriæ, irę & inanis gloriæ appeti-

C

D

Epheſ. 6. b.

Daniel. 12. a.

Apocal. 5. c.

Matth. 5. a.

A appetitum frenant & ſupprimunt. Hac etenim ratione ne regnum illud Chriſti carnaliter intelligeremus, adiecit, Et ſacerdotes. Dicuntur enim ſacerdotes, qui ſeipſos quotidie in ara crucis offerunt, exhibentes corpora ſua hoſtiam viuentem, ſanctam, Deo placentem. Cæterum ad id quod pro roboratione eiuſdem ſecundi argumenti primò adducitur, homines multos fuiſſe liberatos & iuſtificatos priuſquam eſſet paſsio Chriſti, Reſpõdeo, In illis operabatur virtus paſsionis quæ futura erat, quemadmodum vſque nunc operatur virtus paſsionis quæ præterijt. Quemadmodum debitor quiſpiam ſeu offenſor regiæ maieſtatis, nõ habens vnde ſatisfaciat, vinctus in carcere interdum reconciliatur, ac reſtituitur in amicitiam regis, pretio redemptionis nondum exoluto, ſed exoluẽdo per gratiam fideiuſſoris ſuſcipientis debitum ſuper humeros, & promittentis ſuo tempore pretium exoluere: Ita homo, etiam ante Chriſtum incarnatum, in ira Dei, reconciliabatur

B Deo patri per gratiam fideiuſſoris Chriſti, prædeſtinati ab origine mundi ad portandum ſuper humeros ſuos noſtrorum peccatorum debita. Cuius beneficij nullo vnquam die obliuiſci debet mens humana, quemadmodum Eccleſiaſticus ait, Gratiam fideiuſſoris tui ne obliuiſcaris, poſuit enim pro te animam ſuam. Rurſus quomodo medicina interdum præparatur antequam homo naſcitur, quãuis non habeat ſuam operationem ſeu efficaciam, priuſquam infirmo fuerit applicata: ita paſsio Chriſti, quæ præterijt, ſufficiens eſt ad delendum peccata etiam futura. Quòd autem ex hac medicina non ſanantur omnes, contingit non ex inſufficientia medicinæ, ſed vel ex abſentia cauſæ particularis huiuſcemodi medicinam non applicantis, vel ex culpa ægri illam repellentis, vel ad illam accipiendam ſe non accommodantis: de quo infrà in ſolutione argumenti tertij. Ad ſecundam con

C firmationem eiuſdem argumenti ſimiliter patet reſponſio. Nam ex ſupradictis manifeſtum eſt hæc ſimul ſtare, videlicet nos eſſe iuſtificatos gratis, id eſt, abſque meritis noſtris, & tamen emptos eſſe ſanguine Chriſti: & ita non gratis, id eſt, non abſque meritis Chriſti, qui pretium magnum ſoluit pro nobis debitoribus mortis. Quemadmodum & Paulus Apoſtolus vtrumque ſimul iungit iuſtificationi noſtræ, & redemptionem ſcilicet, & gratiam. Iuſtificati gratis (inquit) per gratiam ipſius, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu: ad Romanos tertio. Iuſtificati gratis, id eſt, abſque meritis noſtris, per gratiam Dei, qua ſumus id quod ſumus, dum iuſtificati ſumus: ſed non ſine pretio, quod patri ſoluit, qui pretioſum ſuum ſanguinem pro nobis obtulit. Iuſtè, inquit Bernardus, homo ſub diaboli captiuitate eſt poſitus, & miſericorditer eſt liberatus. Sic tamen miſericorditer, vt non defuerit iuſtitia quædam in ipſa liberatione: quoniam hoc quoque de miſericordia eſt liberantis, vt iuſtitia magis, quàm potentia contra inualorem

D vteretur, quemadmodum & hoc miſerijs hominis magis congruebat. Pro ſolutione roborationis tertiæ, ſciendum eſt quòd Chriſtus in carnem veniens, ſuper Iudæos geminam ſecum adduxit liberationem, ſuper Gentes autem ex illis vnam tantum. Nam Iudæos credentes liberauit non ſolum à peccatis, ſeu ab æternæ mortis reatu, ſed etiam à vinculis ſeu obligatione legalium præceptorum veteris legis: qua liberatione non eguerunt Gentes, quia incircunciſæ, & idcirco ad præcepta legis Moyſi non erant obligatæ. Apoſtolus igitur cùm dicit Chriſtum factum eſſe ſub lege, vt eos qui ſub lege erãt redimeret, ſignificat Chriſtum factum eſſe ſub lege, quam non timore coactus, ſed ſua voluntate ſpontaneus adimpleret, & impletam ceſſare faceret, vt ſic Iudæos ſub lege coactos, tam à legis præuaricatione abſolueret, quàm etiam ab obligatione legis liberaret: vt ſacramentis ſignificantibus iam impletis, non amplius qui ſub lege erant ligarentur illorum ſacramentorum vinculis. Secundum Apoſtolum Paulum Chriſtus & iuſtitia noſtra ab

Nota.

Ecclc.29.c.

Bona ſimilitudo de medicina ad paſsionem Chriſti.

Gala.4.a.

ipſo

ipso Christo non sunt legi contraria, sed sunt ab ipsa lege prænuntiata, testificata, A
significata & promissa. Nunc autem sine lege, inquit, iustitia Dei manifestata est,
Duobus modis dicitur Dei iustitia. testificata à lege & prophetis, ad Romanos tertio. Vnde iustitia Dei bifariam potest intelligi: Vno modo quæ in Deo est fidelitas seu veracitas promissionis suæ, qua scilicet redditur quod promissum est. Alio modo iustitia Dei, id est, iustitia quæ nobis à Deo est, qua sumus iusti: & hæc nunc est manifestata sine lege dante aut operante iustitiam, sed non sine lege testificante illam. Si crederetis Moysi, inquit Saluator, crederetis forsitan & mihi, de me enim ille scripsit: quemadmodum
Act.10.g. ait Petrus, Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipi per nomen eius. Proinde Christus per gratiam suam venit, non vt destrueret legem, sed vt statueret & adimpleret ea quæ lex promisit: quẽadmodum
Matth.5.b. & ipse apud Matthæum ait, Non veni soluere legem, sed adimplere: & quonam modo venerit adimplere eam, continuò consequenter aperuit, Amen dico vobis, B
donec transeat cælum & terra, iota vnum aut apex vnus nõ præteribit à lege, donec omnia fiant. Vnde & ob id aduentus Saluatoris dicitur plenitudo temporum, quia his temporibus fuerunt adimpleta, quæ præcedentibus temporibus fuerant
Roma.3.b. prænuntiata. Apostolus autem cùm dicit Christum nos liberasse de maledicto legis, maledictum legis intellexit & peccatum & mortem, quæ est stipendium pec-
Solutio tertij argumẽti. cati seu transgressionis legis. Ad tertium argumentũ dicimus, argumentum non cõcludere id quod infertur. nam quòd quorundam hominũ peccata merito voluntariæ passionis Christi & exolutione sanguinis eius non deleantur, non prouenit ex insufficientia, nec meriti quod erat in voluntaria actione Christi, nec va-
Quomodo virtus actionis Christi, & passio eius, ac pretium ab ipso solutum fuerit infinitum. loris qui erat in pretio sanguinis voluntariè impensus. Siquidem actio quæ erat in anima Christi voluntariè operantis, erat actio personæ, quę Deus erat & homo. C
Infinita igitur erat illius vis, & efficacia illius in promerendo. Passio etiam eius, cùm fuerit in anima & corpore vnitis deitati, erat itidem valoris infiniti in satisfaciendo: quemadmodum & sanguis effusus vnitus deitati pretium erat immẽsum. Sed pretium hoc exolutum à Christo non ponitur in vllo homine ad deletionem peccatorum, nisi virtus meriti Christi & passionis perueniat ad illum, & applicetur illi. Sicut peccatum Adę non transit in alios, quàm in semen quod ab ipso propagatur: ita iustitia Christi, meritum Christi & exolutio sanguinis eius non transit
In quos trãseat peccatum Adæ & meritum Christi. in alios, quàm in semen quod ex Christo regeneratur. Quemadmodum autem quis ex Adam propagatur, Deo operante per ministerium humanæ voluntatis generantis: sic ex Christo quis regeneratur, Deo operante per ministerium humanæ voluntatis, aut credentis, aut sacramentum fidei ministrantis. Motus autem fidei & sacramentum fidei non proueniunt in quempiam sine motu liberi arbitrij. Quamuis in paruulo interdum possit fieri huiuscemodi regenerationis fructus, D
Deo solo inuisibiliter intus operante, vt patet de sanctificatis in vtero. Secundum generalem tamen legem Deus huiuscemodi fructum non facit peruenire in aliquem, sine concursu liberi arbitrij, vel proprij, vel alieni. In adulto est motus liberi arbitrij credentis in eum qui iustificat impium. Erga paruulum autem est motus liberi arbitrij alieni applicantis ministerium sacramenti. Huiuscemodi ergo liberi arbitrij actus quia non peruenit ad singulos Adæ filios, idcirco non ad omnes peruenit fructus passionis. Dicemus autem de his latius in tractatu sequenti.

Ad id quod in tertio argumento pro corroboratione adducitur, videlicet diabolum in hac vita non habere potestatem in hominem, nisi tentandi, suggerendi & instigandi: Respondeo ex supradictis id falsum esse. Nam homo nondum gratia Christi liberatus, est captiuus diaboli, æternæ mortis reus. Intelligere ergo genus humanum esse in potestate diaboli solum, vt potentis tentare & suggerere eo

tentandi

A tentandi modo, ſecundum quem Adam ante peccatum tentabatur, habens poteſtatem liberam & ſubijci diabolo, & non ſubijci, eſt euacuare gratiam Chriſti.

Obiectio. Sed dices forſitan, Si diabolus iam poſt Chriſtum deſcendentem in carnem, adhuc habet acceſſum & poteſtatem impugnandi homines iuſtos, liberatos à ſua poteſtate, qua ratione dicit Apoſtolus Iohannes Apocalypſis 20, per angelum Dei deſcendentem de cælo, id eſt, per Chriſtum incarnatum, eſſe diabolum alligatum mille annos, id eſt, vſque ad perſecutionem futuram per Antichriſtum, & eum tunc rurſus ſoluendum ante aduentum Chriſti, & poſt Chriſtum, vſq; ad nouiſsima tempora, & ſub ipſius deniq; Antichriſti tempore? ſi diabolus non ceſſat tentare, ſeducere, decipere quos poteſt inceſſabili ſua rabie, ſemper circumiens, 1. Pet. 5. c. quærens quem deuoret, quomodo per Chriſtum venientem in carnem eſt alligatus? Reſpondeo, Princeps huius mundi à iuſtis hominibus eiectus eſt foras, id Reſponſio.

B eſt, extra corda eorum, vt non amplius ſic regnet in eis, vt ipſi obediant deſiderijs aut ſuggeſtionibus eius. Quamuis autem ipſe non ſic amplius in homine liberato dominetur, habet tamen adhuc poteſtatem impugnandi. Pro intellectu autem ſcripturæ docentis diabolum ligatum eſſe per Chriſtum, ſciendum eſt ex ſcripturis ſacris eſſe manifeſtiſsimum, ante primi hominis peccatum, etiam diabolum habuiſſe quandam poteſtatem inuadendi, & quodam modo tentandi hominem. Ante peccatum homo foris tentabatur, ſed nondum erat ſub captiuitate diaboli, quia nihil inuitus patiebatur: nondum erat diabolo, perinde atque iam eſt, poteſtas accedendi ad interiora hominis, & concitare humores & ſanguinem eius, excitare motum legi mentis contrarium in carne illius. vt autem conſenſum præbuit diabolo, deſerens Deum ſuum conditorem, ſibimetipſi factus eſt grauis, & Quomodo diabolus ante peccatū poteſtatē habuerit inuadendi hominē, & quomodo poſt peccatū ante vel poſt iuſtificationem.

C Deo contrarius, & derelinquitur ſibi, ablata virtute continendi omnia, qua continere poterat liberè, tam ſub ſe inferiora omnia, quàm ſub Deo ſemetipſum. Miſer autem homo ſic ſibi derelictus, factus eſt vagus, inſtabilis, imperitus, infirmus ad operandum. In miſerum ergo hominem ſic ſibi derelictum, mox diabolus poteſtatem accepit, deuincens ſibi totum Adam cum omnibus qui in illo erant. Et ita poſt peccatum donata eſt diabolo poteſtas ſuper hominem ſecundum aliquem tentandi modum, quem non habuit ante peccatum, potens nunc nō ſolum forinſecus proponere, & ſuggerere, ſed & interiora hominis accedere, ſuggerere, excitare & pulſare mentem per malū habitans in carne eius. quibus fit vt homo etiam iam iuſtificatus, & per gratiam Chriſti à regno diaboli liberatus, quamdiu vixerit in hoc mortali corpore, ſentiat & patiatur tentationes inuitus, vt non quæcunque velit faciat. Vnde ex ſuperioribus patet, diabolū per lapſum humani generis triplicem acquiſiuiſſe poteſtatem ſuper hominem: Vnam regnandi ſuper vniuerſum

D hominem, trahendiq; illum ex morte huius vitæ in mortem ſempiternam. Hanc poteſtatem abſtulit Chriſtus à ſuis electis, ita in hac vita liberans illos, vt quamuis ſentiant inuiti impugnationes ſeu tentationes diaboli, tamen non prorſus conſentiant, agnoſcētes iam delicias carnis huius mundi eſſe rationali animæ virus mortiferum. Alteram acquiſiuit poteſtatem detinendi vniuerſum genus humanum, etiam ſemen iuſtorum per gratiam Chriſti liberatum, extra regnum cælorum, & trahendi ſecum ad clauſtra inferorum, donec veniret Chriſtus, qui aperiret oſtium cæli. Hanc etiam poteſtatem iam prorſus à ſuis electis abſtulit per mortem ſuam, deſcendens ad inferos, clauſtra inferni penetrans, ſuos captiuos redimens. Vnde non poteſt hominem vllum iuſtum in hac vita plenè purgatum, iam morientem trahere ſecum in tartarum. Vltra huiuſcemodi geminas poteſtates acquiſiuit poſt Adæ peccatum tertiam poteſtatem, quæ eſt quodam ſpeciali modo impugnandi atque tentandi hominem quamdiu viuit in hoc mundo, ſecundum

dum quam poteſt ad interiora hominis accedere, & per carnem pulſare, vt auer- A
tatur mens à Deo conditore ſuo. Hæc antequam virtus Chriſti venientis in hunc
mundum innotuiſſet Gentibus, erat latior, maior, fortior, & ſuper humanum ge-
nus magis generalis. Et ſecundum hanc ſententiam interpretandum eſt quod Io-
Apocal.20.a. hannes Apoſtolus ait, Vidi angelum deſcendentem de cælo, id eſt Chriſtum, ha-
bentem clauem abyſsi, & catenam magnam, id eſt, virtutem inſuperabilem, in ma
nu ſua, & tenuit draconem illum, ſerpentem antiquum, qui cognominatus eſt dia-
bolus aut ſatanas, & alligauit eum mille annis, & miſit illum in abyſſum, in gregem
porcorum ſeſe in mare præcipitantium, id eſt, in corda reproborum, & clauſit &
ſignauit ſuper eum, vt non ſeduceret iam gentes, per miſericordiam Chriſti ex
vniuerſo mundo electas, donec finiantur mille anni. Poſt hæc oportet eum ſolui
breui tempore. Alligatio hæc diaboli in mille annos, eſt impedimentum fortitu-
dinis ſeu roboris in poteſtate eius, quia videlicet non permittitur exercere totam B
tentationem, quam poteſt, vel vi vel dolo, ad ſeducendas gentes, id eſt, eccleſiam
iam credentium, in mille annis, id eſt, toto tempore ad nouiſsimum Chriſti vſque
aduentum. Quòd ſi permitteretur diabolus in tam longo tempore, & in tanta ho
minum credentiũ infirmitate, plures fideles deijceret, & ne crederent impediret:
quod ne faceret, alligatus eſt, hoc eſt, priori poteſtate priuatus, & miſſus in abyſ-
ſum, vſque ad mille annos, id eſt, ad tempus futuri aduentus Chriſti: tunc autem
ſoluetur. Nam iuxta Danielis vaticiniũ, tribus annis & menſibus ſex, totis ſuis ſuo-
rũmq; viribus ſæuiturus eſt per Antichriſtum, & alios eccleſiæ perſecutores. Ve-
rùm tunc tales erunt fideles, cum quibus ei bellum gerendum erit, vt etiam vinci
tanto eius impetu & inſidijs non poterunt, ſed tam parentes pro baptizandis par-
uulis, quàm hi qui tũc primùm ſunt credituri, erunt ad credendum quod non cre C
debant firmiores, & ad vincendum etiam diabolum, tunc non ſic ligatum, fortio-
res. Ex his igitur patet reſponſio ad ea, quæ in corroborationẽ argumenti tertij
videntur adduci. Nam diabolus in hac vita ſuper homines ex Adam propagatos
habet poteſtatem nõ ſolum tentandi, ac ſuggerendi, ſed & detinendi, atq; eos abſq;
gratia Chriſti ex hac vita commigrantes trahendi in barathrum gehennæ ignis,
niſi fuerit reatus per gratiam Chriſti regeneratione ſolutus. Deinde modus ten-
tandi quem habet diabolus poſt peccatum, longè alius eſt ab eo tentandi modo,
quẽ habebat ſuper Adã ante peccatũ: cùm iam ſentiat homo ſuggeſtiones diabo-
licas etiam inuitus: tunc autem nihil Adam inuitus patiebatur. Tertiò, quia homo
factus eſt rebellis Deo tranſgrediendo legem illius, ideo etſi diabolus nõ eſſet, ma-
neret nihilominus legi mentis contraria & rebellis caro hominis, & quaſi contra-
rios in ſe motus ſentiens homo, vim quandam pateretur: & tunc etiam quemad-
modum nunc, liberè, ſed cum difficultate faceret, quod ſuę mentis ratio & Dei lex D
Sapient.9.d. doceret: ſiquidem corpus quod corrumpitur, inquit Sapiens, aggrauat animam,
& deprimit internæ mentis ſenſum. Poſtremò voluntas humana iam ſibi dere-
licta, & propter peccata deſtituta virtute originalis gratiæ, qua poterat ſub ſe con-
tinere omnia, facta eſt à Deo fugitiua, vaga, inſtabilis, cupida, carnalibus rebus pro-
Solutio quarti argumenti. na & inclinata. Ad quartum argumentum dicimus, falſum eſſe quod in argu
mento ſumitur, quòd Chriſtus emerit nos à diabolo. Redemit quidem Chriſtus
nos à poteſtate ſeu tyrannide diaboli, non tanquam domini, ſed tanquam lictoris,
ſeu miniſtri diuinæ iuſtitiæ vindicantis. Proinde Chriſtus non tam liberauit nos
à poteſtate diaboli, quàm à manu ſeu poteſtate iræ Dei, transferens nos, vt ſimus
ſub manu gratiæ & miſericordiæ ſuæ, qui alioqui eſſemus vaſa iræ, ſub manu iu-
ſtitiæ ſuæ. Nemo poteſt effugere voluntatem Dei, aut iubẽtis, aut præmiantis, aut
Iohan.12.e. punientis. Cùm ergo Chriſtus appellat diabolum principem huius mundi, id eſt,

hominum

A hominum ſecundum hunc mundum viuentium: cùm inſuper Apoſtolus docet diabolum habuiſſe mortis imperiũm, impióſq; ab ipſo detineri captiuos ad ipſius voluntatem: intelligendum eſt illum principatum illúdque imperium habuiſſe, non tanquam ſit iudex aut dominus vitæ & mortis, ſed vt miniſter iuſtitiæ Dei peccatum punientis, vt latro inſidians, vt lictor torquens, non quidem ex amore iuſtitiæ, ſed ex odio & inuidia. Verum quidem eſt quòd diabolus iuſtam in homines habuit poteſtatem, id eſt, iuſtè deſuper à Deo datam: ſed tamen nunquam meruit habere illam poteſtatem, quãquam homo meruerit pati ipſius diaboli tyrannidem. Eadem ſæpe repetimus, quia ſunt de rebus & beneficijs Chriſti redemptoris nulla vnquam obliuione delendis è memoria noſtra. 2.Timo.2.d.

Solutio quinti argumenti.

Ad quintum argumentum: Pro intellectu propoſitionis antecedentis, in qua dicitur, Qui vel emit vel redemit rem aliquam, ſoluit pretium ei qui poſsidet: Dicimus hoc verum eſ-
B ſe, quòd videlicet emens ſoluit pretium ei qui poſsidet, tanquam dominus & proprietarius, ſed non ei qui poſsidet ſolum tanquam cuſtos, & tanquam miniſter, & executor iuſtitiæ, quemadmodum diabolus poſsidet damnatas animas. Iudex autem & dominus damnati hominis eſt Deus pater, qui poteſtatẽ habet vitæ & mortis, qui & hominem damnatum iuſsit torqueri ſub poteſtate diaboli. Illi ergo pretium ſoluendum erat, non diabolo. Ad ea quæ in confirmationem huius argumenti adducũtur, quibus infertur Deum magis dilexiſſe genus humanum quàm filium ſuum vnigenitum, quem pro genere humano liberando morti expoſuit: Reſpondeo non valere conſequentiam. Per mortem enim filius Dei non prorſus periit, aut in ſempiternum eſſe deſijt, ſed ad reſurrectionis gloriam triumphauit, ad vitam immortalem, ad dignitatem & excellentiam ſuper omnem creaturam.

C Ad ea quæ in roborationem huius quinti argumenti adducuntur, Reſpondeo: Quamuis non videatur eſſe ſapientis mercatoris, rem maioris valoris prorſus perdere velle, atque alienare à ſe pro rebus minoris valoris: vtique tamen ſapientiſsimi mercatoris eſt, pro releuanda aliorum inopia, ad tempus rem maioris valoris tradere paſsioni, quæ ſit ſufficiens exolutioni pœnæ debitæ peccatis earum rerum, quæ ſunt minoris valoris. Chriſtus vitam ſuam quam pro nobis expoſuit in mortem, non prorſus amiſit alienando à ſe in perpetuum: Eadem enim virtute reſumpſit animam ſuam reſurgendo, qua poſuit animam ſuam temporaliter vſque ad mortem patiendo. Inſuper Deus pater tradens filium ſuum vnigenitum in pretium, neque alienauit eum à ſe, neque tranſtulit illum in dominium alienum: ſed ſic dedit eum in temporalem mortem, vt ſine diſpendio moræ commutauerit vitam eius mortalem in vitam ſempiternam & immortalem.

Deinde quòd dicitur non eſſe ſapientis mercatoris emere rem carius quàm va- Nota.
D leat, veritatem habet in mercatore, qui habet indigentiam pretij, intendens mercando ſeipſum ditare potius, quàm alienam inopiam & paupertatem releuare. Non eſt autem Deus mercator talis, quippe qui diues eſt in miſericordia, & bonorum noſtrorum non indiget, qui etiam neque emit neque redimit nos ab alio, ſed à ſeipſo, ſecundum manum ſuæ miſericordiæ eripiens hominem à manu ſuæ iuſtitiæ, per condignam tamen exolutionem pœnæ, peccatis totius humani generis debitæ. Ex eiſdem fundamentis patet ſolutio ſexti argumenti. Neq; enim Deus, neque Chriſtus debuit diabolo quicquam, ſed Deo offenſo factus eſt debitor reus homo, & id quidem in decem millibus talẽtorum, id eſt, in tanto debito, vt non haberet miſer homo vnde ſolueret. Homine autem non habente vnde ſatisfaceret, Chriſtus miſertus hominis, pro homine ſe debitorem fecit, ſuſcipiens in ſe, id eſt, in carne ſua & in anima ſua, ſupplicia peccato hominis debita. Vnde & ipſe iuxta Iſaiæ vaticinium, Iniquitates noſtras portauit, & peccata multorum Iſaiæ 53.d.

Solutio ſexti argumenti.

Iohan.1.d. tulit. Iohannes Baptista testificatur de Christo quòd ipse mundi peccata tollat: A
Ecce, inquit, agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quod tractans Chrysost.
homilia 11 super Matthæum, Non dixit, inquit, qui remittit, quod profectò maioris est pietatis, sed qui tollit. Non enim tale est, indulgere peccatum simpliciter,
Solutio septimi argumenti. quale est suscipere illud. Ad septimum argumentum dicimus: Diabolus &
homo fuerunt alienati à Deo, non quidem à dominio & potestate Dei, sed à lege,
ab obedientia & libertate, per quam poterant peruenire ad visionem Dei. Vterq;
tamen semper & vbique subiectus est Deo, aut inscius, aut inuitus, aut spontaneus.
Quomodo peccator à Deo sit alienatus, & quomodo ipsi subiectus. Inscius quidē, dum impius interdum in hac vita permittitur viuere: inuitus, dum
pressus sentit pœnam sub voluntate Dei peccatum vindicantis: spontaneus, dum
voluntariè sacrificat Deo saluatori ac redemptori suo: & ita homo non potest effugere manum Dei, aut sæuientis, aut miserantis, aut vindicantis, aut præmiantis.
Qui recedit à voluntate Dei, sapienter legem dantis, incidit in voluntatē Dei, iustè B
transgressionem punientis. Et ita homo semper manet sub potestate Dei, secundum voluntatem suam omnia iustè & sapienter gubernantis. Et cùm in argumento assumitur, Nemo quicquam emit ac redimit, nisi quod suum non fuit, aut
suum esse desijt: Respondeo, Per culpam homo desijt esse Dei, non quidem creatura, nec alienus à potestate Dei & dominio eius, sed filius & hæres regni Dei.
Vnde iam factus filius iræ, & seruus vinctus sub iustitia Dei, derelinquitur puniendus sub potestate diaboli: qui tametsi nunquam meruerit habere potestatem super hominem, ipse tamen homo per culpam suam meruit pati ipsius diaboli tyrannidem. Omnia sunt sub voluntate & potestate Dei, homo damnatus, diabolus, infernus, mors & vita. Ad secundam confirmationem, qua dicitur, Secundum naturalis æqualitatis rationem, eius est peccati pœnam luere seu puniri, cuius C
est peccatum: Respondeo, Aliud est quempiam inuitū puniri pro peccato, aliud autem quempiam voluntariè satisfacere pro peccato. In puniendo peccata oportet illum puniri qui peccauit: in satisfaciendo autem pro peccato, potest vnus pro altero pœnam voluntariè ferre. Dum quispiam pro peccato punitur inuitus, pensatur eius qui punitur iniquitas. Dum autem quis ad placandum aliquem, pœnam voluntariè assumit, pensatur eius qui pœnam sustinet, beneuolentia seu charitas. Vnde eius est puniri, id est, ille est puniendus, dignus seu debitor pœnæ, qui peccauit. Potest nihilominus ille qui non peccauit, sua sponte satisfacere, & subire pœnam pro eo qui peccauit: quemadmodum eius est soluere creditori, qui debitor est: potest nihilominus alius quispiam pro debitore se principalem & fideiussorem facere, atque ita pro alio soluere. Quamuis autem omnis pœna sit ex præcedenti culpa, non semper tamen ex culpa personæ patientis, cùm plerumq; fiat
ex culpa naturæ præuaricatricis. Sic propter culpam naturæ in Adam vitiatæ, D
pœna infertur omni personæ humanæ ab Adam propagatæ. Vnde si non fuisset præuaricatrix humana natura, non fuisset vlla pœna. Verùm Christus licet fuerit de Adam natus, non tamen ab Adam, proinde & ipse naturam non habuit subiectam culpæ: & idcirco pœna in ipso erat non ex culpa naturæ, quæ in ipso erat, sed ex culpa naturæ quæ in nobis est.

Ad id ergo quod consequenter in argumento assumitur, turpe videlicet esse si miseria sit, vbi eam esse non congruit: Respondeo, Si miseria esset non præcedente vllo peccato propter quod infligitur, deformis fortitan videretur ordo atq; administratio totius vniuersi. In Christo autem fuit miseria & afflictio voluntariè assumpta pro peccatis nostris. Proinde miseria hæc conueniebat illi, cuius bonitati & misericordiæ congruit dolorem & laborem subire pro peccatis parentum & fratrum suorum. Proinde opprobria, contumeliæ, crux ipsa, clauī, lancea,

A lancea, & id genus omnia dominicę paſsionis tormenta, ſeu tormentorum inſtrumenta, ornabant Dominum noſtrum Saluatorem in cruce pendentem, quemad modum canit Eccleſia, Crux fidelis, inter omnes arbor vna nobilis, nulla ſylua talem profert fronde, flore, germine. Pulchrum, decorum, ac rationabile, iuſtitiæq; congruum eſt, vt quiſque ſatisfaciat pro debitis parentum, fratrum, ſororum, & filiorum ſuorum. Sicut ergo de Adam & Eua peccatum in omnes homines eſt propagatum, ita rationi congruit, vt aliquis qui de illis naſcitur, pro peccato hominis ſatisfaciat. Illi ergo, ſcilicet Adam & Eua, ſi nequeunt pro peccato ſuo ſatisfacere, iuſtum & æquum eſt, vt de illis ſit qui hoc faciat: cùm rectum ſit vt ſatisfaciens ſit aut is qui peccauit, aut aliquis de cognatione ipſius. Proinde ſi nouum hominem crearet Deus ex terra, non ex genere Adam', non eſſet homo ille de cognatione humani generis, quod natum eſt de Adam: & ideo non ſic pertineret
B ad illum pro genere Adam ſatisfacere, quia non eſſet de illo. Si ergo rationi congruit, vt vel Adam, vel genus eius ſatisfaciat pro ſe, etiam rationi congruit, vt de Adam naſcatur homo, per quem reparetur genus Adæ. Aliter nec Adam, nec genus Adæ ſatisfaceret pro ſe. Natus eſt ergo Chriſtus frater noſter & caro noſtra, vt in carne ſua, quæ & noſtra eſt caro de nobis accepta, ſatisfaciat, atque ſoluat debita ſuorum parentum & fratrum, qui tantum erant conſtricti debitis, vt non haberent vnde redderent.

Ad id quod conſequenter in argumento aſſumitur, magis fuiſſe congruum diuinæ ſapientiæ, quòd verbum Dei aſſumpſiſſet perſonam Adæ, qui cauſa fuit peccati in vniuerſos poſteros, & quòd in illo ſatisfeciſſet: magis enim congruit perſonam puniri quæ habet naturam peccatricem, quàm eam quæ habet prorſus naturam innocentem. Reſpondeo antecedens verum eſſe de pœna vltionis diuinæ,
C quo modo is qui punitur, ſuſtinet coactus: non autem de pœna placationis diuinæ, ſeu reconciliationis & ſatisfactionis, præſertim pro toto humano genere. In hac enim pœnæ exolutione talis debuit eſſe ſatisfactor, qui non erat aliunde debitor. Ad tertiam confirmationem eiuſdem argumenti, qua dicitur, Chriſtus ſi exoluit ſufficiens ſupplicium peccatis noſtris debitum, ſuſtinens in carne ſua, vt quid ergo oportet nos adhuc pro peccatis noſtris ingemiſcere? vt quid relapſis, cùm reſipiſcunt, pœnitentia & ſatisfactio per opera pœnalia imponitur? vt quid iuſtorum animæ poſt mortem torquẽtur purgatorio igne? Reſpondeo, Diſpli centia veteris vitæ, motúſq; fidei in Ieſum à nobis exiguntur, non tanquam opera quibus fiat ſatisfactio pro ſupplicijs peccato debitis, ſed tanquam diſpoſitiones neceſſariæ, ad hoc vt virtus meritorum Chriſti perueniat in animas noſtras. Deinde quòd ſatisfactio & confeſsio imponãtur relapſo pœnitenti, prouenit non
D ex inſufficientia pretij per Chriſtum exoluti, ſed ex eo quòd vis pretij illius neque ſemper, neq; æqualiter prouenit & applicatur in omnes. Peruenit autem vis pretij huius, & applicatur per fidem & fidei ſacramentum. Non eſt autem in omnibus æqualis menſura fidei per dilectionem operantis, neq; item æqualiter in omnibus ſacramentis operatur ſpiritus Chriſti redimentis. Aliter operatur in baptiſmo, aliter in pœnitentiæ ſacramento. Et quamuis fides per dilectionem operãs æqualiter ſemper deleat omnium mortalium peccatorum culpas, non tamen ſemper tollit æqualiter huiuſcemodi peccatorum reatus, cicatrices & reliquias. Quorundam mentibus, nõ expectata profectuum mora, totum ſimul infunditur, quorundam mẽtibus particulatim accreſcit: vt per ea quę ſunt cælitus accepta, comitante humana voluntate quærantur ea quæ nondum ſunt donata. Vnde pro ampliore horum intellectu ſupponere oportet, ex ſcripturis ſacris manifeſtum eſſe, ſtatum gratiæ acceptæ poſt remiſſam culpam ſimul ſtare cum reatu tẽporalis pœnæ

Vbi magis cõgruum ſit affligi illũ qui deliquit, quàm alium, & vbi non.

Cur à nobis exigatur ſatisfactio, cùm Chriſtus abundè ſatisfecerit

Nota. Status gratiæ ſimul ſtat cum debito temporalis pœnæ.

pro remissa culpa tolerandæ: quēadmodum omnis mortalitas huius vitæ est sup- A
plicium originalis culpæ, etiam in hominibus quorū peccata sunt iam deleta Chri
sti sanguine. Insuper post hāc vitam Patriarchis & Prophetis iam iustificatis, pœ-
na erat ex hac vita cōmigrantibus, detineri in limbo extra cælestē vitam. Amplius
autem, quòd & præter pœnas humanæ naturæ propter originale peccatum debi-
tas, maneat plerumq; reatus temporalis pœnæ debitæ peccatori, etiam pro actuali
peccato iam remisso, demonstrat ex scripturis sacris Aug. super psal. 50, de Dauid,
cui Deus pœnitenti condonauerat adulterij & homicidij culpas: attamen multa
tēporalia mala propter illa peccata iam remissa acciderunt in regno illius. Postre-
mùm, quòd post remissam culpam mortalem remaneat plerumq; secundum diui
nam iustitiam reatus tēporalis pœnæ, quam debeat homo assumere vel in hac vita
voluntariè, vel luere & exoluere post hanc vitam in purgatorio igne, Christianō-
rum schola hactenus intellexit ex scripturis & doctrina Apostolica, quibus proba B
ri potest quòd Deus peccata eorum quibus ignoscit, impunita nō relinquit, iuxta
1. Cor. 11. g. doctrinam Pauli, Si nos ipsos iudicaremus, non vtiq; iudicaremur: cùm autem iu
dicamur, à Domino corripimur, vt non cum hoc mundo dānemur. Ex hac Apo
stolica sententia manifestum est, hominem qui peccauit, si non velit iudicari aut
Tomo 9. corripi à Domino Deo, oportere iudicare atq; punire seipsum. Vnde Aug. in lib.
de pœnitentiæ medicina, tractans verbum illud, pro peccatis quæ legis decalogus
Galat. 5. d. continet, & de quibus Apost. ait, Qui talia agunt regnum Dei non consequentur:
In pœnitētia, inquit, maiorem in se quisq; debet exercere seueritatem, vt à semet-
ipso iudicatus non iudicetur à Domino. Super quo vide Aug. super psal. 58, Non
miserearis omnium qui operātur iniquitatem. Item Bern. hom. 55 super Cantica,
Mala mea, inquit, melioribus curabo corrigere actibus, diluere lachrymis, punire C
ieiunijs, cæterisq; sanctæ disciplinæ laboribus. Christus cùm venerit, si inuenerit
nos iudicatos à nobismetipsis, iam nihil inueniet in nobis quod habeat iudicare
seu punire, quia non iudicabit bis in idipsum. Ex scripturis ergo sacris est ma-
nifestissimum, quòd misericors Deus iusto suo iudicio multis sæpe modis pro pec
cato remisso flagellat & punit hominem, post remissam ei culpam, & post dele-
tam culpæ maculam per Christi gratiam. Vnde non absurda est magistrorum di-
stinctio, de gemina pœna peccato debita. Vna est exterminans peccatorem ini-
micum & irreconciliatum: altera corrigens filium & amicum: & talis pœna po-
test manere debita peccato iam prorsus remisso tam secundum culpam, quàm se-
Hebr. 12. a. cundum maculam. Vnde Deus flagellat omnem filium quem recipit.

Ad id quod quartò pro roboratione eiusdem septimi argumenti assumitur de
sanctis, quorum merita in thesauro ecclesiæ colliguntur, tanquam alijs profutura,
quæ fuerunt illis in exolutionem superflua, cùm iuxta Pauli doctrinam, sancti in D
carne sua adimplent ea, quæ desunt passionum Christi, pro corpore, quod est Ec-
clesia: Respondeo, Sanctorum merita & passiones, secundum valorem satisfactō-
rium vtiq; prosunt alijs Ecclesiæ membris: sed non propterea oportet concedere
quòd Christi mors per se non sufficiat, quippe quæ sufficiens est pro peccatis to-
tius mundi. Oportet autem quòd membra sint suo capiti similia, quemadmodum
caput pro suis membris est passum, sic rursus vnumquodque membrum in virtu-
te eiusdem capitis pro altero membro patiatur. Et quemadmodum ex eo quòd
Christus sufficienter orauit pro nobis, sufficienter meruit nobis remissionem pec
catorum, non est consequens orationes & suffragia iustorum in hac vita non
prodesse aut viuis aut defunctis: Ita ex eo quòd Christus sua passione sufficienter
satisfecit pro nobis, non est consequens passiones martyrum non esse satisfactō-
rias pro pœnis peccato nostro debitis. Et quemadmodum Christi obsecratio-

nes &

A nes & ſupplicationes pro nobis, ſufficienter fuerunt exauditæ, ſufficientes fuerunt ad impetrandum nobis gratiam ac remiſsionem peccatorum: nihilominus tamen ſancti in hac vita vtiliter orant pro nobis, impetrantes plerumque gratiam & remiſsionem peccatorum, etiam his qui alioqui gratiam non erant conſecuturi: Ita & Chriſti ſatisfactiones pro peccatis noſtris fuerunt ſufficientes: nihilominus tamen in hac vita iuſti vtiliter tolerant multa pro peccatorum noſtrorum debitis exoluendis: vt quodammodo vna ſit poteſtas capitis, & membrorum, à capite accipientium vim & efficaciam hæc faciendi. Habes pro roboratione horum, doctorum doctrinam, Origenis, homilia 24 ſuper librum Numerorum, docentis quòd quemadmodum Chriſtus, qui fuit agnus ad occiſionem ductus, & in ſacrificium oblatus, remiſsionem peccatorum præſtitit vniuerſo mundo: ita & cæterorum ſanctorum ac iuſtorum ſanguis, effuſus fortaſsis eſt ad expiandum
B pro parte aliqua populum. Sed & in his omnibus vnus eſt agnus, qui totius mundi potuit auferre peccatum: & ideo ceſſauerunt cæteræ hoſtiæ, quia talis fuit hæc hoſtia, vt ſola ſufficeret pro totius mundi ſalute. Cæteri enim precibus, hic ſolus poteſtate dimiſit peccata. Si non fuiſſet peccatum, non fuiſſet neceſſarium filium Dei agnum fieri, nec opus fuiſſet eum in carne poſitum crucifigi, ſed manſiſſet hoc, quod in principio erat verbum. Sed quoniam in hunc mundum introiuit peccatum, cuius neceſsitas propitiationem requirit, quæ non fit niſi per hoſtiam, neceſſarium fuit prouideri hoſtiam pro peccato. Hactenus ille. Ex cuius determinatione ſufficiat hoc nunc intelligere, hæc videlicet ſimul ſtare, ſanctos ſuo ſanguine, ſuiſq; precibus peccata exoluere, & nihilominus Chriſtum eſſe redemptorem, & ſatisfactorem ſufficientem pro peccatis totius mundi. Verum quidem eſt,
C neque eum qui plantat, neque eum qui rigat eſſe aliquid, quantum ad interioris gratiæ infuſionem, aut ad dandum interni fructus incrementum: vtique tamen vterque aliquid eſt, quantum ad miniſterium ſacramenti, in quo operatur virtus Chriſti: vterque etiam eſt aliquid, quantum ad orationem & ſupplicationem, qua impetratur alijs gratia & remiſsio peccatorum, qua & exolutio fit pro debitis peccatorum aliorum. Et ita verbum Apoſtoli dicentis, Neque qui plantat eſt aliquid, 1. Cor. 3. b.
neque qui rigat, ſed Deus qui incrementum dat, accipiendum eſt dictum contra ſententiam ſchiſmaticorum, qui diſtinguebant diuerſitatem donorum Chriſti ſecundum diuerſitatem miniſtrorum diſpenſantium, de quibus alibi latius. Ad doctrinam Pauli ad Coloſſenſes primo, Reſpondeo, quòd oportet illam intelligere, non tanquam congeries paſsionum Chriſti non fuerit ſufficiens ad exolutionem pœnarum debitarum peccatis totius Eccleſiæ, ſed quòd multa pars paſſionum Chriſti adhuc deeſt corpori, quod eſt Eccleſia, priuſquam perſecutionum
D Chriſti ſit finis: quia vſque in finem ſæculi patitur Chriſtus in ſuis membris. Vnde & ipſe in cælis immortalis dicebat, Saule, Saule, quid me perſequeris? Nec erit ha- Act. 9. b.
rum perſecutionum congeries conſummata, donec tradiderit regnum Deo patri, euacuata omni poteſtate & virtute. Ad octauum argumentum dicimus, *Solutio octaui argumenti.*
quòd Chriſtus ſimul fuit mercator ſeu emptor, & bellator. Mercator autem, qui emit nos, non à diabolo, ſed à Deo patre, dum ſuo ſanguine acquiſiuit nos, non à diabolo, ſed à Dei patris ira, & ex poteſtate diaboli, cupientis ſua inſatiabili rabie hominem torquere & detinere. Bellator verò, nō contra Deum patrem, ſed contra diabolum, dum confundens ipſum deſtruxit opera illius, ſcilicet mortem & peccatum, quæ diabolus deſiderabat eſſe perpetua. Diabolus ſuis ſe armis ſenſit victum, dum comperit ſeſe hoc ipſo eiectum, ſuperatum & condemnatum, quo putabat ſe fore victorem: dum crucē & mortem Chriſti, quam putabat exilium & ignominiam, experitur eſſe mortis deſtructionem, mundi vitam & gloriam.

Diabolus, qui zelum, inquit Ambros. passus est contra Saluatorem, videns eum docere homines quomodo sibi Deum facerent propitium, abrenuntiantes peccato, suasit occidi illum, nesciens aduersus se fore mortem Christi, qui descendens ad inferos, quia peccatum nesciebat, à morte teneri non potuit, sed in suis membris destruxit. Ipse itaque diabolus futurorum inscius, dum quod pro se facere putabat, contra se fecit, facti sui pœnitentia torquetur, & iusta ratione victus dicitur. Vnde Iudæi satellites diaboli crucifigentes Christum inter latrones, intendebant hoc pacto crucem Christi confundere, & cum crucibus impiorum prorsus extinguere memoriam eius, & eandem reddere Gentibus exosam tanquam stultitiam, ignorantes in eadem cruce opera fieri ad delendum crimina nostra: sed confusi sunt, dum contrarium eius quod sperabant euênit, radiante iam cruce Christi venerabili ac memorabili inter Gentes, quibus per totum mundum Christus crucifixus est Dei virtus & sapientia. A

Solutio noni argumẽti

Ad argumentum nonum patet responsio ex eisdem fundamentis. Nam Christus dicitur sacrificium, qui voluntariè se obtulit Deo patri: dicitur bellator atque triumphator, qui diabolum expugnando vicit. Modus placandi Deum iratum per voluntarium sacrificium, stat cum modo quodam pugnandi atq; vincendi diabolum. B

Solutio decimi argumenti.

Ad decimum argumentum patet responsio. Ex supradictis enim patet omnia hæc simul stare, liberationem à captiuitate ac seruitute, & regenerationem, resuscitationem, viuificationem, lotionem, purgationem, ac sanationem. Nam vita qua per gratiam Christi viuit anima, non est animæ substantialis, sed accidentalis & adiectitia, quæ adesse potest vel abesse permanente substantia animæ.

Solutio Vndecimi argumenti.

Ad vndecimum argumẽtum dicimus consequentiam esse inualidam: nam quamuis alius modus liberandi genus humanum Deo fuerat possibilis, non tamen inde consequens est, quòd iste fuerit aut irrationabilis aut superuacuus. Vnde modus iste liberandi congruebat diuinæ sapientiæ, propter quatuor præsertim causas. Prima, quia in hoc liberandi modo fit sacrificium, ad placandum irã eius qui offensus erat, acceptissimum. Secunda, quia modus iste fuit ad declarandam diuinam iustitiam simul & misericordiam congruẽtissimum. Tertia, quia fuit ad curandũ morbum humanæ miseriæ conuenientissimus. Quarta, quia fuit ad vincendum inimicum humani generis consultissimus. C

Quatuor causis fuit modus nostræ redemptionis congruẽtissimus.

Primùm in hoc liberandi modo sacrificium ad placandum Dei iram impensum, est agnus innocentissimus ex charitate maxima sese offerens Deo pro reconciliatione humani generis. Vnde & in scripturis sacris huius sacrificij odor dicitur odor Domino suauissimus, cuius fragrantiam sentiens Deus pater in Isaac figuratus, dixit, Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus: Genesis vigesimoseptimo. Tradidit semetipsum pro nobis oblationem & hostiam Deo in odorem suauitatis: ad Ephesios quinto. Quemadmodum in corporalibus rebus odor suauissimus est sensui corporali gratissimus: ita & ipse Christus inter omnes creaturas dignissimus, solus sine macula & ruga, in craticula crucis crematus igne charitatis, fuit Deo patri gratissimus, designatus in holocaustis, in victimis, & in incenso suauissimi odoris, de quibus in Exodo & Leuitico legitur. Secundò in modo isto liberandi declaratur Deus simul esse misericors & iustus. Misericors quidem, quia per illum ipse secundum gratiam suam iubuênit humanæ miseriæ: iustus autem, quia per istum non dimisit peccatum inultum, percutiens pro peccato humani generis vnicum suum filium. Deinde in modo isto liberandi declaratur diuina iustitia, dum per eum digna fit Deo satisfactio, tam de offensa, quàm de damno. De offensa quidem, dum sacrificium oblatum fuerit dignissimum, magisque à Deo dilectum, quàm peccatum hominis fuerat exosum: de damno autem dato, dum numerus electorum pro- D

Exod. 29. d. Leuit. 3. b. 6. c Nume. 28. d.

pagando-

A pagandorum ex Adam ad implendum ruinas lapsorum angelorum, Deo reparatur, & soluitur pro humano genere pretium condignum, valens plus quàm totum humanum genus ex Adam propagatum. Sanguis Christi deitati vnitus, magis fuit bonus, quàm omnium peccata fuerant mala. Patent autem omnia hæc ex superioribus. Fuit igitur modus iste liberandi ad declarandam Dei iustitiam, simul & misericordiam, conuenientissimus. Tertiò modus iste fuit ad curandum morbum humani generis congruentissimus. Alius modus liberandi possibilis, inquit Augustinus, Deo non defuit: sed sanandæ nostræ miseriæ conuenientior modus non fuit, quàm iste, in quo nobis contulit & remedium, ac humilitatis, patientiæ, & dilectionis præbuit exemplum. Ille modus ad assequendum finem aliquem dicitur magis congruus, per quem efficacius, facilius, ac pluribus compendijs promouetur ad huiuscemodi finem accessus. Per istum modum
B homo non solum à captiuitate & potestate diaboli liberatur, sed & humana infirmitas iam liberata, multifariam eruditur. Primùm vt sciat quàm grandis sit malitia peccati, pro quo diluendo Dei filius tanta dignatus est pati. Deinde vt per hunc prouocetur homo ad impendendum seipsum Christo, qui semetipsum totum impendit homini. Tertiò per hunc homo (vt inquit Apostolus) eruditur abnegare impietatem & sæcularia desideria, sobriè, piè & iustè viuere, atque expectare beatam spem. Per istum igitur modum quia Christus non solum liberationis impendit beneficium, sed & monstrauit suæ charitatis affectum, & eruditit humanæ infirmitatis intellectum, consequens est istum liberandi modum fuisse sanandæ nostræ miseriæ conuenientissimum. Fuit postremùm ad vincendum prudenter diabolum consultissimus, vt hostilis diaboli calliditas ex pru-
C dentia Christi sic deluſa, magis per iustitiam quàm per potentiam sentiret se esse deiectam. Quemadmodum fraude dolóque malo diabolus hominem sub sua acquisiuit potestate: ita rursus ipse Christus bono dolo offerens sese tanquam filium mortis in mortem, meruit recuperare hominem, quem diabolus possidebat. Diabolus si cognouisset per Christi mortem genus humanum esse de sua potestate eripiendum, nunquam solicitasset Iudæos ad damnandum illum ad mortem. Vnde dubitans ne fortè Christus ipse esset Dei filius, trina illum tentatione inuadit: prima in deserto, deinde supra pinnaculum, tertiò super montem. Si filius Dei, inquit, es, dic vt lapides isti panes fiant. & item, Mitte te deorsum. Neutrum fecit Christus, vt signatus liber sacramentorum huius redemptionis, maneret clausus inimicis eius, & falleretur diabolus astutus, qui propter formam humanam de matre viro desponsata conceptam, vagientem, plorantem, dormientem, circumcisioni subiacentem, in Ægyptum fugientem, esurientem, & sitientem, &
D de pinnaculo templi non diuina, sed humana voluntate descendentem, eousq; seductus est atq; delusus, vt haberet iam pro constanti ipsum Christum esse purum hominem, vt diceret non amplius, Si filius Dei es, sed, Hæc omnia dabo tibi, si procidens adoraueris me. Amplius autem, Deus (vt inquiunt Augustinus & Bernardus) quanquam secundum suam benignitatem, sapientiam & iustitiam potuisset opus istud redemptionis aliter sicuti placuisset perficere, placuit tamen ei potius hominem sibi reconciliare eo modo & ordine, quo nouerat illum cecidisse, vt quemadmodum Adam in mortem cecidit per Euam fœminam, ita rursus spem vitæ accipiat per fœminam Mariam. Dicebas quondam ô Adam, Mulier quam dedisti mihi, dedit mihi de ligno, & comedi. Verba malitiæ sunt hæc ad excusationes in peccatis, quibus magis augeas quàm deleas culpam. Veruntamen sapientia intrauit in fœminam, & vicit malitiam. Redditur tibi nempe, inquit Bernardus, fœmina pro fœmina, humilis pro superba, quæ pro ligno mortis gustum

Tit. 2. c.

Matth. 4. a.

Bernar. ser. 1. in resurrectione Domini.

porrigit vitæ. Muta ergo iniquæ excusationis verbum in vocem gratiarum actionis, & dic, Domine, mulier quam dedisti mihi gratia plenam, dedit mihi de ligno vitæ fructum benedictum, & comedi, & dulce factum est super mel ori meo, quia in ipso viuificasti me. Fructus arboris seduxit nos, Fructus Mariæ redemit nos. Maledictio Euæ in benedictionem commutatur Mariæ. Valde, inquit Anselmus, conuenit, vt quemadmodum hominis peccatum, quod causa est nostræ damnationis, initium sumpsit à fœmina: ita medicina, nostræ salutis causa, nascatur de fœmina. Ac ne mulieres desperẽt se pertinere ad sortem beatorum, quoniam de fœmina tantum malum processit: cõgruit vt ad reformandam spem earum, de muliere rursus tantum bonum procedat. Si virgo erat quæ causa fuit humano generi totius mali, multo magis decet vt virgo sit, quę causa fuerit totius boni. Quemadmodum homo inobediens fructum veritum ex ligno arboris nefariè tulit contra Dei iussum: ita rursum Christus obediẽs seipsum totum fructum quendam in arbore crucis restituit, offerens Deo patri seipsum. Et quemadmodum erat serpens in ligno, quando Adam & Eua peccauerunt, & facti sunt miseri: ita serpens Christus, habens similitudinem carnis peccatricis, erat in ligno, quando Adam & Eua sunt liberati. Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, vt quicunque respexerit in eum, non moriatur serpentis morsu: ita oportet exaltari filium hominis in ligno crucis, vt qui fide in eum respexerit, non pereat ex diabolico morsu peccati. Sicut ergo diabolus primùm seduxit fœminam, & postmodum virum vicit in ligno per fœminam: ita congruebat, vt & ipse prius seducatur à virgine fœmina matre Dei facta, & postea à viro ipso apertè debelletur in ligno: quatenus fraudi malitię ars pietatis illuderet, & Deus ipse prudentior atque fortior appareret. Ita decuit incarnatam sapientiam, diabolicam vincere malitiam, vt sic diabolus, qui in ligno fallaciter vincebat hominem, in ligno quoque prudenter vinceretur per hominem Christum Dominum, & vnde mors oriebatur, inde vita resurgeret. Huius ordinis rationem canit Ecclesia, Hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat, multiformis proditoris ars vt artem falleret, & medelam ferret inde hostis vnde læserat. Voluit autem Deus à principe huius mundi aliquãdiu cælari hoc consilij sacramentum: non quòd ipse Deus, si palàm opus suum facere vellet, impediri posse ab illo metueret, sed quia ipse non solum potenter, sed etiam sapienter quæcunque voluit fecit, sicut & in omnibus operibus suis quasdam rerum vel temporum congruentias propter ordinis pulchritudinem seruare consueuit. Deinde cùm in argumento assumitur, quòd diabolus nunquam habuerit ius aut dominium in hominem, neq; vnquam meruerit vt hominem sibi subiectum premeret, quem fraudulenter deceperat: Respondeo id verum esse, sed non inde consequens est hominem nõ esse liberatum à captiuitate & seruitute diaboli. Nam & ipse homo iustè à diabolo tenebatur, quia meruit per culpam suam, vt ab illo, cui contra legem Dei cõsenserat, premi permitteretur. Et cùm vltrà assumitur, diabolum neque iustè sibi subiecisse hominem, neque iusta voluntate torquere illum, neque posse illum manumittere, Deo volente per illum punire hominem peccatorem: Admittimus totum: sed non inde cõsequitur, non fuisse congruum diuinæ sapientiæ Christum incarnari, & mortem pati ad liberandum hominem è potestate diaboli. Nam rationi misericordiæ congruit etiam iusta lege, pro liberatione eius qui ab iniquo tyranno premitur, soluere pretium, non tyranno à quo iniqua voluntate torquetur, sed vero domino, qui illum suo merito malo torquendum in potestatem tyranni tradidit. Ex iusto Dei iudicio ipse homo subiectus est diabolo, quemadmodum secundum Isaiam, ipse Nabuchodonosor sua iniqua voluntate subiecit sibi Iudæorum populum: populus tamen ipse ex Dei iustitia merebatur

A rebatur subiectus esse illius tyrannidi. Ad id quod in confirmationem eiusdem vndecimi argumenti adducitur, Respondeo similiter nõ valere consequentiam: Nam Dei potentia & sapientia claruit in mirabili fabrica mundi, & in humani generis creatione, dum solo verbo creauit omnia, faciens hominem ad similitudinem suam: sed nondum declarata erat ipsius iustitia, misericordia, & benignitas, quam toti iam manifestauit mundo in humani generis redemptione, quemadmodum ait Apostolus, Apparuit benignitas & humanitas, &c. Deus si solo verbo redimeret hominem, nulla iniuria diabolo fieret: etiam si Deus per angelum genus humanum liberare vellet, non idcirco salus hominis angelo, sed Deo tribuenda esset, vt salutis nostræ authori per ipsius angeli ministerium. In omnibus ergo sit eadem fidei pia resolutio, quòd Deus in hoc tam magnifico redemptionis nostræ opere, non solum nobis suam voluit declarare potentiam, sed & Tit.3.b.

B suam sapientiam, iustitiam ac misericordiam. Deinde si roges, cur hoc modo potius, quàm modis alijs voluerit sapientiam suam, iustitiam & misericordiam declarare, cùm alius modus hæc eadem declarandi possibilis illi non defuerit: Respondet Bernardus, Mihi, inquit, scire licet quòd ita fecerit, sed cur hoc modo & non aliter fecerit, mihi curiosè scrutari non licet. Quomodocunque aliter feciſſet, inquit Augustinus, semper stulta creatura diceret, Cur isto modo & non aliter fecit, qui innumeros apud se modos tenet? O homo, tu quis es qui contrà respondeas Deo? In hoc ergo magnifico opere redemptionis nostræ, ratiõ sic faciendi fuit humanitas & benignitas Dei sic facientis, ita vt non deesset etiam iustitia quædam in modo faciendi. Ad duodecimum argumentum, in quo dicitur rationi maximè conuenire, & decentissimum esse, eum qui violenter & Quæstio. Responsio. *Solutio argumẽti duodecimi.*

C per fraudem detinet & occupat, priuari spolio suo per superioris potentiam: Respondeo hoc verum esse, vbi spolium occupatum innocenter opprimitur, vbi non debetur vlla satisfactio ab eo qui detinetur, cùm non offenderit quenquam. Nunc autem homo non iniustè, non sine suo merito opprimitur seu torquetur à diabolo: cui tametsi neque Deus pater, neq; Christus quicquam debuerit, quamobrem neque illi satisfacere, neque pretium soluere aut oportuit, aut decuit: miser tamen homo iustè, suóque merito factus seu datus spolium diabolo, factus erat debitor Deo patri quem offenderat. Proinde conuenientius erat diuinæ sapientiæ, ita misericorditer hominem à potestate diaboli liberare, vt in ipsa liberatione seruaretur iustitia quædã sapienter in puniendo peccatum, quantum satis est Deo irato, secundum ordinem suæ iustitiæ peccatum non dimittentis inultum: diuina tamen iustitia non ita absolutè erat ad hunc satisfaciendi modum coarctata: quia

D & ipsa manente salua, Deus si secundum suam benignitatem aliter, & absque satisfactione hominem liberare voluisset, decenter vtique & iustè feciſſet, ex sua misericordia pro nihilo, id est, absque pretio sanguinis, omnia peccata delens, & hominem in priorem statum cõstituens. Nec inde consequens est aliquod inordinatum fuisse mansurum in vniuerso, si peccatum dimittatur inultum: siquidem peccatum fert secum suam pœnam pro tempore suę durationis, faciens rationabilem mentem conditam ad Dei imaginem atque similitudinem, esse à Deo vero suo beatifico fine alienam. Iam si obieceris, Deus non potest contra suam iustitiam facere: ipse enim iustus est, & seipsum non potest negare. Iustus Dominus, & iustitias dilexit: neque solum iustus est, sed ipsa iustitia, & fons, & plenitudo iustitiæ. Iustitia autẽ non potest absq; satisfactione dimittere culpam. Nam reatus pœnæ inseparabiliter annexus est culpæ: nec est intelligibile quenquam peccare, aut obnoxium fieri culpæ, qui non & simul fiat reus pœnæ: consequens ergo videtur, genus humanum non potuisse alio modo, quàm per satisfactionis viam reparari. Nihil inordinatũ fuisset, si Deus absq; satisfactione homini peccatũ condonasset. Obiectio. Psalm.10.

Respon-

Responsio. Respondeo secundam partem antecedentis esse falsam. Nam etsi necessarium sit A
eum qui peccat fieri reum seu dignum qui puniatur, non tamen necessarium est,
quòd Deus illum puniri faciat pœna illa condigna. Nam in cuius potestate est re-
mittere culpam, in illius potestate est remittere pœnam culpæ debitam. Deus er-
go vbi sine pretio sanguinis, & absque vlla solutione pœnæ pro peccato hominis
tolerandæ, siue à Christo, siue ab homine, siue ab vlla creatura alia, genus huma-
num liberasset, non propterea contra iustitiam suam fecisset. Nam ipse Deus,
cùm sit iudex & dominus omnium, non est intelligendus quemadmodum alius
quispiam iudex, qui seruus est atque subiectus iustitiæ: sed est ipsa iustitia, & fons ac
plenitudo, consummatio, & finis omnis iustitiæ: & idcirco ipse non est in vllam
aliam iustitiam ordinabilis: quamobrem neq; potest aut esse, aut fieri debitor vlli
iustitiæ, sed creaturæ vniuersæ debitores sunt ipsi. Proinde & ipse, si iniuriam in
se commissam absque satisfactione sibi facta remittat, non facit neque contra vl- B
lam iustitiam, neque vlli alteri iniuriam. Vnde Dauid post iniuriam, post adulte-
rium, & homicidium perpetratum in hominem, implorans Dei misericordiam
Psalm.50. dicebat, Tibi soli peccaui: tanquam diceret, Potes mihi salua tua iustitia pecca-
tum dimittere. Quemadmodum & homo, qui offensam in se commissam absque
satisfactione remittit, non iniustè, sed misericorditer agit. Ille autem iudex non
potest salua iustitia culpam sine pœna dimittere, qui subiectus est iustitiæ: quem-
admodum is qui sub potestate est constitutus, cuius officium est peccata & in
Deum & in alios commissa, iustitiæ gladio corrigere. Quod igitur in confirma-
tione prima assumitur, Deus ita liber est, vt nullius iustitiæ legi subiaceat, conced-
mus totum: sed ex illo solum consequens est, Deum etiam potuisse absque vlla
iniustitia præparare alium liberandi modum: sed non est inde consequens, istum C
liberandi modum non fuisse conuenientem. Rursus cùm in argumento dicitur,
Clementiam Dei, simul & misericordiam magis fuisse relucentes, si peccata absq;
huiuscemodi satisfactione diluissent: Respondeo, non oportere id consequens esse,
nam quòd de suo voluerit Deus pretium soluere, tradens filium suum pro pecca-
to tollendo in pretium, abundantioris est gratiæ & misericordiæ, quàm absque vl-
la satisfactione peccatum inultum remittere. Proinde & copiosa est nostra re-
demptio apud Dominum, qui vnigenito suo filio non pepercit, pro nobis omni-
bus tradens illum. Deus, inquit Apostolus, qui diues est, id est, abundans & copio-
sus in misericordia, propter nimiam, id est, valde magnam charitatem, qua dilexit
nos, conuiuificauit nos in Christo Iesu. Ad id quod in probationem argumenti
assumitur, maioris gratiæ & clementiæ esse, si is qui offensus est, condonet culpam
gratis, non exacta satisfactione vlla: Respondeo, id verum esse, quando satisfactio-
ne illa detrahitur aliquid ab eo qui iniuriam fecit, ceditque aliquid in commodum D
& vtilitatem illius, qui est iniuriam passus. In proposito autem satisfaciendi modo
Deus de suo proprio dat id quod sit pro nobis satisfactio: nihil commodi vel vti-
litatis accrescit illi ex huius pretij solutione, quæ tota proficit nobis, qua nec de-
Isa.9.b. trahitur nobis aliquid. Paruulus enim datus est nobis, non ex vlla voluntate filij
Adæ aut semine propagatus.

Ad confirmationem secundam eiusdem argumenti, quo dicitur, Deus præci-
pit, vt peccantibus in nos plenè dimittamus: conuenit autem, vt quæ Deus præci
pit nobis facere, etiam ipse faciat: conuenientius igitur erat Deo, peccatum remit
tere non exacta satisfactione: Respondet Anselmus, negans secundam partem an-
tecedentis. Deus enim præcipiens ne vindictam faciamus, præcepit nobis vt non
præsumamus id quod solius Dei est: ad nullum enim pertinet vindictam facere,
nisi ad illum qui dominus est omnium, cuius solius legem atque iustitiam peccans

contemnit

A contemnit aut negligit. Homo autem cùm quicquam aut damni aut temporalis incommodi facit in proximum, non peccat, si non contra legem Dei id faciat. Nam Deo iubente liceret etiam filium interficere innocentem: quemadmodum patet in facto Abrahæ, parantis se ex iussu Dei ad inferendum mortem filio suo vnigenito. Deus ergo solus vltionum peccati est dominus: potestas autem creata non domina, sed ministra est vltionum. Proinde humana potestas hoc rectè facit, dum id facit iubente Deo, qui ipsam potestatem sublimiorem ad corrigẽdum peccata subditorum ordinauit. Ad tertiam eiusdem argumenti probationem dicimus negando antecedens: Deus enim delectabatur in passione Christi, non quatenus fuit afflictiua seu destructiua naturæ, sed quatenus fuit voluntariè tolerata pro iustitia & salute humani generis. Sicut Deus delectatur non in pœnis peccatorum damnatorum, sed in decore suæ iustitiæ, merita eorum mala puniens-

B tis. Christus qui immeritus occiditur, placet, inquit Ambrosius, Deo: non quia occiditur, sed quia vsque ad mortem iustitiam conseruauit. Et ita Deus pater amauit non pœnam Christi aut mortem, sed voluntatem piam, qua tam vtiliter voluit mortem pro genere humano sustinere. Quemadmodum Deus exigit à nobis & mandatorum suorum obseruantiam, & nostram erga se dilectionem atque obedientiam, non propter suam vel vtilitatem vel indigentiam, tanquam sit dominus solum aut princeps mundi huius, indigens aliorum hominum ministerijs, sed propter vtilitatem & indigentiam omnium nostrum, quibus summa felicitas est illi adhærere, illique obedire: ita & ipse exegit pro peccato Adæ satisfactionem, non propter suam, sed propter Adæ indigentiam. Deus tradidit Christum in mortem, non quia maluit mortem filij sui quàm vitam: sed quia maluit

C salutem totius mundi per temporalem mortem filij mox resuscitandi ad vitam sempiternam, quàm vitam Christi absque temporali morte, & absque salute totius mundi. Melius erat ipsi Christo temporaliter mori, & per mortem illam temporalem voluntariè susceptam acquirere sibi nomen, quod est super omne nomen, per resurrectionis gloriam in corpus glorioſum & immortale: quàm sic in carne mortali semper viuere.

Solutio argumenti de cimiterij.

Ad decimumtertium argumentum dicimus, primam partem antecedentis esse huic rei impertinentem, videlicet quòd populus Iudæorum plus peccauit crucifigendo Christum, quàm Adam transgrediendo præceptum: & videbitur forsitan id falsum esse: nam quamuis habita consideratione ad peccati speciem, grauius fortasse videatur homicidium Christi ex intẽtione commissum, quàm transgressio inobedientis Adæ, neque odientis, neque blasphemantis Deum, neque intendentis aut se aut filios occidere: pensata tamen conditione personæ peccantis,

D grauius peccatum videbitur transgressio Adæ. Vnde Augustinus, Magna fuit, inquit, Adæ iniquitas in peccando, cui tanta erat non peccandi facilitas. Sicut Abrahæ magna, inquit, obedientia prædicatur, quia vt occideret filium vnicum quem diligebat, res difficillima est imperata: ita & in paradiso tanto maior inobedientia fuit, quanto id quod præceptum erat, nullius difficultatis fuit. Quisnam facilè explicet, quantum malum sit non obedire in re facili, & sub tantæ potestatis imperio, & sub tam terrenti supplicio? Viuebat homo in paradiso sicut volebat, quamdiu hoc volebat, quod Deus iusserat: viuebat sine vlla egestate, ita semper viuere habens in potestate: cibus aderat ne esuriret, potus ne sitiret, lignum vitæ ne illum senecta dissolueret: nihil erat, quod vllas molestias vllis eius sensibus ingereret: nullus intrinsecus morbus, nullus ictus metuebatur extrinsecus: summa in carne sanitas, & in anima tota tranquillitas: nihil omnino triste, nihil inaniter lætum: gaudium verum perpetuabatur ex Deo, in quem flagrabat charitas ex

corde

corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta: concors mentis & corporis vigilia, nullus renisus contra legem mentis, nulla repugnãtia, nulla rationalis voluntatis & libidinis rixa: non lassitudo fatigabat otiosum, non somnus premebat inuitum. In tanta facilitate rerum, & felicitate hominum, facillima & sine labore erat mandati custodia. Populus autem Iudæorum omnibus his malis sub peccato erat venundatus. Horum igitur habita consideratione, nõ oportet quòd populus Iudæorum plus peccauerit inuidiæ stimulis agitatus, occidendo Christum, quàm Adam, qui intus non turbatus vlla passione transgressus est præceptũ, interficiens simul etiam, licet præter suam opinionem, vniuersum genus humanũ. Siquidem pro illius peccato morimur vniuersi. Hic iam si dixeris obstare Bernardum in homilia de passione Domini, distinguẽtem triplex peccatum, videlicet originale, personale & singulare, vbi & docet graue esse peccatũ originale, grauius personale, grauissimum singulare. Graue, inquit, est originale peccatum, quod non solum personam inficit, sed naturam: quod ea ratione maximum vocatur, quia occupat totum genus humanum: sed grauius tamen cuiq; est personale, quod propria voluntate committitur. Grauissimum est autem singulare, quod commissum est in diuinam maiestatem, cùm viri impij sacrilegas manus iniecerunt in Dominum ipsum Dei filium, crudelissimi homicidæ, imò si fas est dicere, etiam deicidæ. Quid duo præcedentia ad tertium? Ad hoc expalluit & expauit tota machina mundialis. Respondeo, Bernardus non comparat peccatum ipsum personale quo peccauit Adam, ad proprium vniuscuiusque personale peccatum: neque ibi neque alibi docuit quòd Adam peccauerit minus cæteris hominibus nunc peccantibus, sed comparauit originale peccatum, quod sola origine & non propria voluntate contrahitur, ad peccatum vniuscuiusq; personale, volẽs peccatum personale esse vnicuique grauius, quàm originale, quod etsi sit maximum magnitudine extensionis, non tamen est grauissimum pro vniuscuiusque persona. Deinde Bernardus ibidem docens omne peccatum personale esse minus graue, si conferatur ad singulare illud peccatum homicidij Christi, pẽsat grauitates peccatorum non secundum cõditiones personarum peccantium, sed secundum peccatorum obiecta. Insuper sub personali peccato nõ complectitur primum Adę peccatum, quo perdita est originalis iustitia seu innocentia, quo & infecta est humana natura in posteros propaganda, loquens solum de personali peccato transeunte dum taxat in personam eius qui peccat. Sed hæc missa faciamus, quia nihil ad hanc rem confert scire, vtrum grauius sit peccatum, supposita illius veritate, populum videlicet Iudæorum plus peccasse crucifigendo quàm Adam transgrediendo, non idcirco oportet consequens esse peccatum illud Iudæorum non potuisse expiari morte Christi. Nam in hoc maximè declaratur sapientia & benignitas Saluatoris, quòd mala Iudæorum voluntate vsus est ad ipsorum & aliorum hominum salutem. Adeo placuit Deo patris voluntas & amor Christi patientis, vt sufficeret ad expiandum peccatum Iudæi crucifigentis, quia longè maius fuit meritum Christi patientis, quàm fuerit peccatum populi Christum occidentis. Christus flagellis cæsus, spinis coronatus, cõfossus clauis, patibulo affixus, opprobrijs saturatus, omnium tamen malorum immemor in cruce clamat, Pater ignosce illis, quia nesciũt quid faciunt. Et exauditus est pro sua reuerentia. Quamuis igitur magna fuerit Iudæorum iniquitas, supra modum tamen fuit maior Christi patientis pietas.

Hic iam si dixeris non esse congruum satisfaciendi modum, quo peccatum additur peccato, Respondeo, quamuis Iudæi Christum occidendo addiderunt peccatum peccato, Christus tamen voluntariè moriendo non peccauit. Inordinatus esset satisfaciendi modus, si is cuius est satisfacere, adderet peccatum supra peccatum sa-

Obiectio. Sermone feriæ quartæ post dominicã palmarum.

Responsio.

Luc. 23. c.

A B C D

A tum ſatisfaciendo. Potuit Deus præparare homini talem liberādi modum, in quo nec is qui ſatisfacit, nec alius quiſpiam peccaſſet, ſed talem præparare non debuit.

Ad id quod poſtremùm in cõfirmationem argumẽti adducitur, videlicet tam malum fuiſſe occidere Chriſtum, quàm bona fuit illius vita, Reſpondeo hoc non oportere. Nam Iudæi qui illum occiderunt, eum eſſe Deum ignorauerunt. Si cognouiſſent, inquit Apoſtolus, nunquam Dominum glorię crucifixiſſent: & idcirco non in infinitũ illud peccatum, cui nulla alia poſſunt comparari, proruerunt. Ad hoc, inquit Bernardus, illi ſingulari peccato ignorantiam copulauit, abſcondens ab illis ſuæ diuinitatis ſacramentum, vt ſub aliqua iuſtitiæ vmbra ignorantibus poſſet ignoſci. Ad decimumquartum argumẽtum dicimus, quòd quamuis alius modus liberandi fuerit Deo poſsibilis, iſte tamen modus fuit bonus, & dignitati diuinæ ſapientiæ, iuſtitiæ, & miſericordiæ declarandę congruus, & infirmi-

B tati generis humani ſanandæ magis vtilis. Iam ſi dixeris, Quæ iuſtitia eſt damnare innocentem, vt abſoluatur reus ac nocens? Quæ ratio æquitatis, vt moriatur innocens, quò viuat impius? Certè non eſt, inquit Bernardus, iuſtitia, ſed miſericordia. Si iuſtitia eſſet, Chriſtus non gratis, ſed ex debito mortuus eſſet. Chriſtus autem ſi ex debito moreretur, mors eius nõ valeret pro altero. Mortem noſtram Chriſtus abſtulit, quia eam ipſe quam non meruit, pro nobis pertulit. Quamuis iuſtitia non eſt vt innocens moriatur, nõ tamen contra iuſtitiam eſt, ſi volens pro iuſtitia mortem patiatur. Exegit ergo Deus mortem Chriſti, tradens eundem ad mortem, non quòd coegerit Chriſtum inuitum, non quòd dederit Iudæis præceptum occidendi, ſed quia complacuit ſibi in ſpontanea voluntate illius, tradentis ſeipſum pro iuſtitia vſq; ad mortem, & offerentis ſemetipſum ſacrificium in odo-

C rem ſuauitatis, atque in pretium pro peccatis noſtris. Et ita tradidiſſe eum in mortem dicitur, quia ſua æterna voluntate præordinauit mortem ab illo voluntariè aſſumendam ad redemptionem generis humani, inſpirans animæ illius voluntatem patienter tolerandi illam pro tollẽdo peccato noſtro: vt peccatum noſtrum pariter cum ipſo cruci affixum, eſſet extinctum atque mortuum, & inimicitia inter Deum & hominem eſſet per ipſum interfecta.

His ſi dixeris obuiare rationes & ſcripturas: Rationes quidem: nam Chriſtus totum pro ſe debuit Deo patri, qui & ratione generationis & conditionis paternæ poteſt à filio exigere totum, quod filius ipſe poteſt facere, qui neque patri poteſt æquiualens reddere. Quemadmodum creatura debet Deo totum, & quod eſt, & quod ſcit, & quod poteſt: & idcirco dans Deo ſemetipſam totam, non ſoluit pro alijs quicquam: Ita & Chriſtus, ſi nihil habuit à ſe, ſed totum à Deo patre, cui totum quod fuit & quod potuit, tanquam patri debuit: dans igitur vitam ſuam

D Deo patri, quam & ab illo acceperat, non dedit aliquid, quod pro ſe non debebat, ſi Deus id ratione conditionis exigere voluiſſet. Videtur ergo Chriſtus ipſe non ex condigno ſatisfeciſſe pro nobis, exponens vitam quam aliàs Deo volenti exigere, debebat reddere. Secundò ſunt ſcripturæ, quibus ſignificatur Chriſtus ex neceſsitate fuiſſe paſſus & mortuus. Sunt rurſus ſcripturæ in quibus ſignificari videtur, quòd Chriſtus plus cogente obedientia, quàm ſpontanea voluntate, mortem ſuſtinuerit. Ipſe enim dicit, Non veni facere voluntatem meam, ſed patris. Et alibi dicit, Vt cognoſcat mundus quia diligo patrem, & ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio, ſurgite eamus hinc, ſcilicet ad paſsionis & mortis locum. Chriſtus factus eſt obediens vſq; ad mortem. Item, Oportuit Chriſtum pati, & intrare in gloriam ſuam. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto, ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in illum non pereat, ſed habeat vitam æternam. Vnde & in oratione ſua videtur intimaſſe ſe mortem ex neceſsitate pati: Pa-

1. Cor. 2. b.

Sermone feriæ quartæ poſt dominicá palmarum.

Solutio decimiquarti argumenti.

Nota.

Quo ſenſu dicatur Deus tradidiſſe filiũ ſuum in mortem.

Obiectiones.

Iohan. 6. d.

Iohan 13. d.

Philip. 2. a.

Luc. 24. d.

Iohan. 3. b.

Matth. 26. d.

ter, inquit, si possibile est, transeat à me calix iste: si nō potest à me transire, fiat voluntas tua. In his omnibus videtur significari, Christum esse mortuum ex necessitate diuinæ voluntatis, volentis eum tradere in mortem pro salute humani generis. Matth.26.f. Præterea dicit Euangelista, Hoc totum factum est, vt adimpleretur scriptura. Iohan.19.f. Si necesse fuerit Christum pati, vt adimplerentur scripturæ, adimpletio igitur scripturarum, fuit finis, propter quem passus est Christus: ergo non videtur passus propter salutem humani generis. Ad hæc respondeo. A

Pro intellectu propositionis antecedentis rationis primæ, sciendum est, quòd Christus vnigenitus Dei filius ratione filiationis aut generationis æternæ, qua est genitus à patre, neque est subiectus patri, neque debet illi quicquam, neque obedientiam videlicet, neq; reuerentiam, aut gratiarum actionem, quia est Deus cum patre & spiritu sancto vnus. Vnde tribus personis, cùm sint in vnitate deitatis, debemus eandem obedientiam, eandem reuerentiam, & eandem gratiarum actionem. B Secūdum humanam autem naturam Christus ratione beneficij accepti, pro se manet quidem obligatus Deo semper, neq; debitū illud extinguitur vnquam, quantumlibet gratus fuerit: sed ex illo nō potest consequens esse, ipsum non posse debitum ratione commissi peccati satisfactione condigna tollere, atque ita pro offensa humani generis satisfacere. Vnde quemadmodum ex peccato commisso consurgit debitum satisfactionis, sic ex beneficio accepto nascitur debitum gratiarum actionis. Impossibile autem est vt homo pro beneficio accepto soluat Deo debitam gratitudinem, sic vt nō remaneat vltrà debitor gratiarum actionis. Creatura etenim ratione conditionis naturæ manet Dei creatura, semper habens ab illo esse totum quod habet: & ideo quantumlibet magnum obsequium amoris Deo præstiterit, non redditur vnquam beneficijs acceptis æquiualens: quamobrem Christus secūdum humanam naturam semper est debitor diuinitatis, ad perpetuam gratiarum actionem: quemadmodum & cæteri beati in cælo laudant, benedicunt, & gratias agunt iugiter. C Verùm pro peccatis humani generis semel pretium æquiualens soluit, seipsum totum impendens ad mortem, quemadmodum in superioribus est declaratum. Ad illud autem quod ait Christus, Non veni facere voluntatem meam, dicimus quòd significauit se iustam suam voluntatem, qua voluit vsque ad mortem seruare iustitiam, non habere à se, sed à patre, qui dedit ei charitatem, bonámque voluntatem, qua pro nobis mori voluit: quale est illud, Iohan.7.b. Mea doctrina non est mea, sed patris, id est, non habeo eam à meipso, sed à patre. Deus pater dedit Christum nobis, Christus autem rursum dedit seipsum Deo patri pro nobis. Iohan.3.b. Sic Deus dilexit mundum, vt daret filium suum vnigenitum, non solum nobis credentibus, sed & Pilato, & Iudæis, & diabolo, derelinquens atque exponens illum crucifigendum sub eorum potestate. Ita & Christus seipsum dedit Deo patri, & nobis, & Pilato, & Iudæis ipsius diaboli satellitibus, sed semetipsum & carnem suam & sanguinem obtulit in sacrificium Deo patri, non diabolo aut satellitibus eius. D Cùm autem iam passione imminente dicebat, Sicut mandatum dedit mihi pater, sic facio, surgite eamus hinc, voluit significari, quòd voluntas illa bona, qua voluit immolari, prodierit ex obedientia Dei patris præcipientis animam, id est vitam, pro iustitia ponere: sed non inde consequens est Christum ita esse mortuum ex necessitate obedientiæ, vt non sit passus & mortuus ex pietate & charitate. Congruebat liberationi humanæ, vt sicut per vnius hominis inobedientiam vniuersi homines facti sunt serui, peccatores: ita rursus per vnius hominis obedientiam efficiantur liberi ac iusti. Vnde Christus sua sponte sustinuit mortem, non propter obedientiam deserendi vitam, sed propter obedientiam seruandi iustitiam, in qua tam fortiter perseuerauit, vt

mortem

A mortem incurreret. Ideóque de cruce descendere noluit, quia vsque ad mortem, iustitiam & patientiam seruare voluit. Non ob aliud Iudæi persecuti sunt Christum, nisi quia contrarius erat malis eorum operibus, implens veritatem atque iustitiam benè viuendo, & palam prædicando. Et quia id patri gratum, sibi autem & hominibus in resurrectionis gloriam profuturum intellexit, hoc sponte fecit. Cùm autem orans dicebat, Pater transfer à me calicem, id est, amarum passionis seu mortis imminentis poculum: verùm non sicut ego volo fiat, sed sicut tu vis: significabat naturalem voluntatem, id est, naturalem appetitum, quo caro infirma dolorem horrens fugiebat mortem. Scriptura cùm dicit, Hoc autẽ totum factum est vt implerentur scripturæ, intelligenda est, coniunctione, vt, accepta consecutiuè, acsi dicat, Omnia quæ per ipsum facta sunt, ita sunt facta, vt adimplerentur scripturæ prophetarum, quæ prædixerant Christum esse venturum, vt futurum
B redemptorem ac liberatorem. Idcirco Christus factus iam liberator noster & redemptor, adimpleuit omnia, quæ de ipso scripta erant. Passio Christi, mors Christi, opus est Dei, opus est & Iudæorum. Sed Iudæorum debeo crudelitatem execrari, mortem & laborem Christi compatiendo imitari, piam Christi volũtatem gratias agendo amare, & sic securè de bonis per mortem Christi mihi collatis exultare, & gaudere in Domino semper: non meam, sed Christi iustitiam statuens præ oculis meis iugiter: quemadmodum & ipse Christus ad Deum patrem loquitur per Prophetam, Exultent & lætentur, qui volunt iustitiam meam, & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacem serui eius. Hactenus de sacratissimis redemptionis humanæ mysterijs, & id quidem satis prolixè, non tamen absque ratione. Neque enim facilè potuimus breuiatum & succinctum habere ser-
C monem de tam magnificis beneficijs nobis impensis, in quæ pendebant omnium patriarcharum vota, omnium legalium cæremoniarum præcepta, omnium prophetarum oracula, omnium iustorum hominum suspiria. Celebrent vetus suum pascha pertinaces Iudæorum populi, die ac nocte commemorentur liberationis antiquæ ex Ægypto, ex dura Pharaonis seruitute, recolent mirabilium operum in mari rubro, per singulos annos agnum suum habeant paschalem, spiritualis suæ captiuitatis ac seruitutis sub infernalis Pharaonis imperio prorsus ignari, pro luce glorientur in vmbris, meditentur in volumine legis die ac nocte, recordentur mirabilium quæ fecit Dominus Deus in Ægypto, & dicant, Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est: Equum & ascensorem deiecit in mare. Dominus omnipotens, quasi vir pugnator. Currus Pharaonis, & exercitum eius proiecit in mare. Rursus nunc ejecti de terra sancta Ierusalem, atq; in omnem terram dispersi, & sub tributo captiui, expectent futuram redemptionẽ suam in corporali terra
D atq; carnali. Suspirent ad carnalem suum futurum quem confingunt Messiam, huius mundi regem, ignorãtes regem Christum Dei virtutem, sapientiam, & sanctificationem. Sit crux Christi ipsis ludibrium, sit scandalum incredulis, sit stultitia superbis huius mundi sapientibus. Nobis autem iam cælitus edoctis, reuelatos habentibus oculos ad considerandum mirabilia de lege Domini, sit crux hæc Dei sapientia & Dei virtus, vt cum viro iusto valeamus dicere, Introibo in potẽtias Domini, & memorabor iustitiæ tuæ solius, honorificabo nomen tuum in æternum, quia misericordia tua magna est super me. Misericordias Domini in æternũ cantabo, in generationẽ & generationem annuntiabo veritatem tuam, veritatem inquam, fidem tuam, qua veraciter & fideliter impleuisti quod promisisti, exoluens pro me quæ non rapuisti. O bone Iesu, tua cruce, tuáq; passione spiritum meum ita consignare, tuisq; vulneribus cor meum ita sauciare, animámq; meam tuo sanguine ita inebriare digneris, vt quocunq; me vertam, semper te crucifixum vidẽs,

Psalm.34.d.

Exod.15.a.

Psalm.70.c.

Psalm.88.

Oratio pia ac succincta ad Iesum Dei filium.

crucifigam carnem meam cum ſuis vitijs & concupiſcentijs, & quicquid cogitauero, appareat mihi tuo ſanguine rubricatum: vt ſacroſancti baptiſmatis vnda ablutus, tuóq; ſanguine innouatus, permaneam ſemper particeps fructuum paſſionis tuæ, & ſic totus in te pergam, vt cum Propheta valeam veraciter dicere, In æternum non obliuiſcar iuſtificationes tuas, quia in ipſis viuificaſti me. A

¶ SEQVITVR TRACTATVS HVIVS LIBRI QVARTVS, IN QVO DISSERITVR, CVR *fructus paſſionis Chriſti perueniat in quoſdam Adæ filios, in quoſdam verò non perueniat.*

IN SVPERIORIBVS de liberatione humani generis à captiuitate diaboli, & ſeruitute peccati, à vinculis ac tenebris prolixè ſatis diſſeruimus, demõſtrantes B
quòd Dominus noſter Ieſus ſaluum fecit hominum genus, non ſolum per viam eruditionis, doctrinæ, & exemplaris vitæ: & quòd venerit in hunc mundum, non
Luc. 1. g. ſolum ad dandum ſcientiam ſalutis plebi, quemadmodum de Iohanne Baptiſta ſcriptum eſt: neq; ſolum venerit vt foris traderet leges quaſdam, per quas mereremur remiſsionem peccatorum: ſed quòd venerit ad dãdum nobis remiſsionem peccatorum gratis, id eſt, abſq; meritis noſtris. Item quòd venerit ad vincendum diabolum, ad ſoluendum hominẽ ſub manu illius vinctum, & ad liberandum eum à captiuitate, à ſeruitute diaboli, à vinculis, à tenebris. Item ad dandum Deo patri pretium pro nobis, hoc eſt, ad ſoluendum ſupplicia peccatis noſtris debita, ad ſcribendum ſeu ad dandum legem intus in cordibus noſtris, per quam aſſequeremur remiſsionem peccatorum, ad viuificandum & ſanandum nos, vt eſſemus filij C
hæredes regni eius: & quòd ad hæc omnia beneficia nobis præſtanda in carnem veniens, ipſe etiam verbis, exemplis, & miraculis nos docuit & erudiuit: vt ſciẽtes omnia beneficia hæc, quæ per ipſum à Deo donata ſunt nobis, abnegaremus omnem impietatem, & ſęcularia deſideria, amplectentes ipſum tanquam vnicam ſalutis noſtræ viam. Atq; ita demonſtrauimus ipſum Chriſtum factum eſſe nobis hæc omnia, hoc eſt, propugnatorem, victorem, liberatorem, redemptorem, reconciliatorem, mediatorem, viuificatorem, medicum, magiſtrum, doctorem, illuminatorem, ſuſceptorem, adiutorem, & protectorem. Et quia non omnes ex merito Chriſti ſaluantur, iam operæpretium eſt conſiderare, cur fructus paſsionis Chriſti in quoſdam Adæ filios perueniat, in quoſdam non perueniat: Et vtrùm diuerſitas hæc contingat propter diuerſitatem hominum, ſecundum liberas voluntates diuerſimodè ſeſe habentium ad Chriſti meritum, præparantium videlicet ſeſe, aut non præparantium: credentium, aut non credentium: obedientium Euangelio D
Chriſti, aut illud contemnentium: An potius propter electionẽ Dei facientis meritum Chriſti in alios peruenire, non in alios: & ita iuſtificantis illos, & deſerentis iſtos. Pro eiuſmodi ergo myſterijs intelligendis diſputationem noſtram in duo capita partiemur, in quorum primo de fide, per quam applicatur vnicuiq; fructus paſsionis Chriſti, diſſeremus. In poſteriore aſsignabimus rationes & cauſas, propter quas fructus paſsionis Chriſti non perueniat in omnes Adæ filios.

Caput primum de fide, in quatuor partes diſtributum.

IN ſuperioribus oſtenſum eſt fructum paſsionis Chriſti applicari vnicuique per fidem aut fidei ſacramentum: reliquum eſt iam oſtendere qualiſnam ſit huiuſmodi fides, & vtrùm ſolius fidei motus ſufficiat vnicuique, vt per virtutem ſanguinis Chriſti ex impio fiat iuſtus, ex ſeruo diaboli filius Dei. Confinguntur autem

argumen-

A argumenta ex ſcripturis ſacris, quibus probari videtur ſolam fidem ſufficere, adeo vt quiſquis crediderit Chriſtum in carnem veniſſe, mox ſit factus particeps meritorum Chriſti. Primum argumentum: Chriſtus & ſancti Apoſtoli in exordio naſcentis eccleſiæ, dum ſalutem præſtarent aut corporis aut animæ, nihil ab ægroto ſanando exegerunt præter ſolã fidem, ſeu fiduciam in Ieſum. Nicodemo fidem commendans Chriſtus, Sic, inquit, Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitũ daret, vt omnis qui credit in illũ non pereat, ſed habeat vitã æternam: Iohannis 3. Cùm dicit, omnis, inquit Ambroſius, nullus excluditur, hoc eſt, ex quocũq; lapſu, ex quocunq; ſtatu, ſi credat, perire non timeat. Scriptum eſt enim, Omnis qui credit in illum non confundetur, Omnis ſpiritus qui credit Chriſtum in carnem veniſſe, ex Deo eſt. Præterea de adulto baptizando nihil exigit Saluator, niſi ſolam fidem: Qui crediderit, inquit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit. Item Centu-

B rionis expetentis filium ſanari, ſolam fidem commendauit Chriſtus: Non inueni tantam fidem, inquit, in Iſrael. & pro menſura fidei ſanitatẽ contulit, Vade, inquit, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Inſuper ad mulierem patientem ſanguinis fluxum inquit, Fides tua te ſaluam fecit. Ad mulierem Chananæam, O mulier magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Cæcis item petentibus illuminari, reſpondet Ieſus, Creditis me hæc vobis poſſe facere? ſecundum fidem veſtram, inquit, fiat vobis. Cuidam petenti filium à dæmone liberari, reſpondet, Si credis, omnia poſsibilia credenti ſunt. Ille reſpondens cum lachrymis ait, Credo Domine, adiuua incredulitatem meam: & quod petiuit, mox impetrauit. Magdalenã ſaluam fecit Chriſtus, non eo quòd ſtaret retro ſecus pedes eius, ſed pro fide peccata remiſit: Remittuntur, inquit, tibi peccata tua: fides tua ſaluam te fecit, vade in pace. Chriſtus ergo

C ſi ſolam fidem exegerit, non veteris vitæ pœnitentiam, non gemitum, non planctum, non contritionem aut ſacramentum, non confeſsionem, non opus aliud, Conſequens videtur ſolam fidem in Ieſum impijs iuſtificandis ſufficere, vt participes fiant fructus paſsionis Chriſti. Si ergo omnis Chriſti actio, noſtra ſit inſtructio, & nuſquam in Euangelio Chriſtus peccata remittens iniunxerit iuſtificandis pœnitentiam vel opera, ſed ſolam fidem exegerit: neq; enim Magdalenæ, neque Matthæo publicano, neq; adoleſcenti quid facerent interrogantibus, neque adulteræ, neq; Chananææ mulieri legimus Chriſtum quidquam operis iniunxiſſe, ſed commendaſſe ſolam fidẽ: Conſequẽs igitur videtur ſolam fidem ſufficere ad hoc, vt participes efficiamur fructuum ſeu meritorum paſsionis Chriſti. Secundum argumentum iumptum eſt ex doctrina Apoſtolica: Nam prorſus in hanc ſententiam videtur tendere tota doctrina Apoſtoli Pauli in ſingulis ſuis epiſtolis, & præſertim ad Romanos tertio & quarto, clara luce docẽtis remiſsionem peccatorum

D ſeu iuſtificationem impij, eſſe non ex operibus, ſed ex fide. Arbitramur, inquit, hominem iuſtificari per fidem ſine operibus legis. & tandem concludens, Iuſtificati igitur gratis per fidem, pacem habeamus ad Deum. Et ad Romanos decimo, Si confitearis in ore Dominum Ieſum, & corde credideris quòd Deus ſuſcitauit illum à morte, ſaluus eris. Item ad Epheſios ſecundo, Gratia ſaluati eſtis per fidem: & hoc non ex vobis, Dei enim donum eſt: non ex operibus. Quòd autem fides hæc iuſtificans impium non neceſſariò includit pœnitentiam, ſeu odium & planctum veteris vitæ, ſeu aliud opus quoduis, videtur manifeſtum ex eodem Apoſtolo ad Romanos cap. vndecimo, Sine pœnitentia, inquit, ſunt dona & vocatio Dei, hoc eſt, vt inquit Ambroſius, gratia in baptiſmate non requirit gemitũ, aut planctum, aut opus aliquod, niſi ſolam fidei ex corde profeſsionem. Dicit enim ſcriptura, Omnis qui credit in eum non confundetur. Et alibi, Omnis qui credit quòd Ieſus eſt Chriſtus, ex Deo natus eſt. Proinde Ambroſius ſuper quarto ca-

Primũ argumentum

Roma. 10. e.
1. Iohan. 4. a.
Marc. 16. d.
Matt. 8. b. 9. c. 15. c.
Matth. 9. d.
Marc. 9. d.
Luc. 7. g.

Secundũ argumentum

Roma. 3. d.
Roma. 5. a.
Tom. 5. ſuper cap. 11 ad Ro.
Roma. 10. c.
1. Iohan. 4. a.

pite ad Romanos interpretatur scripturam, Arbitramur hominem iustificari gratis, sine operibus: Sine omni, inquit, labore, absque omni opere & legis obseruatione, credenti impio remittuntur iniquitates & peccata. Neque enim ideo gloriam habet Abraham apud Deum, quòd à peccatis abstinuit, sed quia Deo credidit. Non bona opera Abrahæ, non obedientia, non mansuetudo, sed fides eius sola commendatur ad iustitiam. Vnde & Apostoli in primitiua ecclesia nihil ab adultis baptizandis exegerunt præter fidem. Quemadmodum Philippus baptizaturus eunuchum reginæ Æthiopum, Si credis, inquit, in toto corde tuo, nihil prohibet te baptizari. Nihil plus dixit eunuchus, quàm, Credo filium Dei esse Iesum Christum. Et in hac professione continuò est baptizatus, quemadmodum & latro qui in cruce pendebat, ex sola fide iustificatus est, qua confitebatur Christum esse saluatorem mundi. Insuper augetur in hoc difficultas, propterea quòd huiuscemodi fides, quam in supradictis commendauit saluator, non videtur fuisse qua creduntur mysteria trinitatis & incarnationis, cùm hæc tunc nondum fuerint reuelata. Atque hæc plana videtur esse diui Hieronymi sententia aduersus Luciferianos, sub nomine orthodoxi docentis, quòd fides quam saluator his testimonijs commendauit, non est fides qua creduntur mysteria trinitatis. Neque enim Centurio, neq; mulier, inquit, duodecim annos fluxum sanguinis passa, credebant in mysteria trinitatis, quæ post resurrectionem Christi Apostolis sunt manifestata, sed simplicitas mentis eorum est approbata. Neq; item videtur fides hæc fuisse iustificans, aut remittens peccata in eis, quippe non pro remissione peccatorum, sed pro sanatione corporum supplicantibus. Fides autem Christiana est operans per dilectionem, secundum quam homo contemnēs mundum desiderat non sibi in sanitate corporis huius vitæ, sed Deo viuere, Deo iugiter adhærere. Qui verò in Euangelio commendantur, non spiritualem salutem, sed corporalem à Christo quæsierunt, cupientes sanari à fluxu sanguinis, à paralysi, à lepra, ac hydropisi, à dæmone corporaliter vexante. Quomodo ergo possunt ex huiusmodi fide esse iustificati, qui pro sanitate corporis, non pro salute animæ leguntur fuisse solliciti?

Quòd si hæc ipsorū fides fuerit, per quam assecuti sint vim meriti Christi, stabit quartum argumentum, quo probari videtur, nō modò fidem in Christum iustificare hominem, sed & quālibet fidem, qua credimus & cōfidimus Deo creatori nostro loquenti, aut quidpiam promittenti. Nam & Abrahæ fides, quæ supra cæterorum fidem in scripturis sacris commendatur, erat, nō qua credidit in Christum venturum, sed qua credidit Deo promittenti sibi iam centenario filium nasciturum, & ex eo progeniem vt arenam in littore maris multiplicandam. De huiusmodi fide loquitur scriptura, cùm dicit, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Videtur ergo quælibet fides iustificare, qua creditur Deo aliquid promittenti, & ita ad salutem necessaria non videbitur fides in Iesum Christum.

Quintum argumentum: Apostolus ad Hebræos vndecimo, dicens sanctos per fidem vicisse regna, & factos esse saluos, non loquitur de fide qua creduntur mysteria trinitatis, aut incarnationis, aut passionis Domini nostri, cùm in toto capite nō meminerit huiuscemodi mysteriorum: sed potius videtur locutus de fiducia & spe futuræ vitæ, seu de fide qua creditur Deus esse remunerator omnibus qui inquirunt illum. Deinde difficultas emergit ex eo, quòd Apostolus in epistola ad Romanos, dicens hominem ex fide iustificari gratis sine operibus, videtur per iustificationem nō intelligere solam eam, qua ex impio quispiam fit iustus, sed & eam qua iam pridem iustificatus fiat iustus magis. Nam cùm dicit, Si Abraham iustificatus est ex operibus, habet gloriam, sed non apud Deum, non loquitur de iustitia qua ipse Abraham ex impio factus est iustus, sed qua factus est magis iustus. Nam

Act.8.g.

Luc.23.f.

Tertiū argumentum

Quartū argumentum

Quintū argumentum

Roma.5.d.

Roma.4.a.

scriptu-

A scriptura quæ dicit, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, ab Apostolo ad illam sententiam cõprobandam citata, non loquitur de iustificatione Abrahæ, qua ex impio factus est iustus: iam enim Abraham iustificatus erat, cùm ei diceret Deus, In te benedicentur omnes cognationes terræ, Genes. 12. Vnde sequitur ipsum iustificatum esse, priusquam scriptura de illo diceret, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Hæc & id genus alia sunt argumenta multa, quibus posset sacræ theologiæ studiosus duci in errorem.

Secunda huius capituli pars, in qua, vt manifestiora videantur quæ tradentur, quatuor subijciuntur de fide errores.

B PRo solutione horum sciendum est primò, quòd ex supradictis scripturis, & alijs similibus, hæretici quatuor sibi confinxerũt errores. Primus olim etiam erat in veteri lege, & temporibus Apostolorum, si Augustino credimus, irrepserat ex scripturis perperam intellectis, eorũ qui dixerunt fructum passionis Christi peruenire quidem in animas nostras per fidem in Iesum, sed prauè intelligentes fidem hanc, docebant fidem solam, id est, absque operibus, ad salutem sufficere: Omnem præterea hominem, qui iam tempore gratiæ crediderit & baptizatus fuerit, tandem esse saluandum, etiam tametsi perseueret in peccatis quantumlibet grauibus vsque in finem vitæ, modò fidem in Iesum vt fundamentum in corde teneat, & caueat ne vel schismate vllo, vel hæresi ab ecclesia præcidatur. Ita, inquiunt, Paulus dicit, Si quis supra hoc fundamentum, id est, fidem in Christum, 1. Cor. 3. c.
superædificauerit ligna, id est, grauiora peccata, fœnum & stipulam, id est, leuiora
C peccata, saluus erit, sic tamen quasi per ignem, quia omnis qui credit in eum, non confundetur in æternum. Quantumlibet igitur vixerit impius in peccatis, non morietur, inquiunt, morte sempiterna, modò credat Christum in carnem venisse, & à mortuis resurrexisse. Neque recens est hic error, nam & ante Christi aduentum iam pseudoprophetæ docebant huiusmodi hæresim, beatificantes populum, quemadmodum habes Michææ tertio, Principes eius in muneribus iudicabant, & sacerdotes eius in pecunia diuinabant, & super Dominum requiescebant, dicentes, Nunquid nõ Dominus in medio nostrum est? non veniet super nos malum. acsi dicãt, Nos sumus populus peculiaris, & Deus habitat in medio nostrum, qui nos elegit de cunctis Gentibus, non venient super nos mala. Sic ex sententijs aduersariorum docentium solam fidem sufficere, sumpserunt sibi causam errandi nonnulli pseudoprophetæ huius sæculi, dicentes, Vos estis populus, Christi sanguine redemptus: ipse soluit pro omnium hominum peccatis debita, ipse
D meruit regnum cælorum, non oportet facere opera, satis est in Deum credere & confidere. Deinde & huius hæresis meminerunt ante nos ecclesiastici patres, Hieronymus super caput tertium in Michæam, Pseudo, inquit, prophetæ quondam populum Dei errore decipiebant, & accipientes munera, promittebant eis pacem & regna cælestia, dicentes, Non est necesse vt viuatis continenter & sanctè, habetote fidem quam docemus, & omnia promissa Domini consequemini. Eundem insuper errorem recitat Augustinus in Enchiridio, capite 67, dicens se de hac quæstione scripsisse librum de fide & operibus, in quo hunc errorem prorsus contriuit, quem refellere non est difficile. Nam etsi quisque per fidem absque meritis proprijs ex impio fiat iustus, secundum scripturas tamen demonstrata est fides sine operibus non prodesse ad salutem, in eo qui tempus habet operandi. Nec hactenus dubitauit de hac re tota Christianorum schola ab exordio nascentis ecclesiæ. Nam & eundem errorem destruit Saluator planè, Non omnis qui Matth. 7. c.

dicit mihi, Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem patris mei qui est in cælis. Matthæi vigesimoquinto, hœdos à sinistris statuendos docet damnandos, non propter fidem, sed propter neglecta pietatis opera: Ite maledicti, inquit, in ignem æternum, esuriui & non dedistis mihi manducare. Et alibi, Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Eundem insuper reprobant Apostoli, Paulus & Iacobus. Paulus quidem cùm dicit, Manifesta sunt opera carnis, &c. qui talia agunt, regnum Dei non consequentur. Si habuero omnem fidem, vt montes transferam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Item Iacobus, Ex operibus iustificatur homo, non ex fide tantum. De quali autem fide accipiendæ sint scripturæ docentes hominem iustificari gratis ex fide sine operibus, infrà declarabimus.

A

Matth.19.b.
Gala.5.d.
1.Cor.13.a.
Iaco.2.d.

Secundum huius partis membrum, de errore secundo.

B

ALius insuper est error eorum, qui dicunt ad accipiendum fructum passionis Christi, seu ad habendum remissionem peccatorum, satis esse ex fide deinceps seruare mandata, & interiorem pœnitentiam veteriisque vitæ displicentiam non esse necessariam ad remissionem peccatorum, sed satis esse à peccatis cessare, & deinceps facere opera bona, & agere bonam vitam, etiam si nunquam pœniteat veteris vitæ. Sed ad hunc errorem refellendum operæpretium est considerare,

Iustificatio.

aliud esse iustificationem impij, aliud iustificationem absolutè dictam, seu gratificationem vel dignificationem ad vitam æternam. Iustificatio impij, est mutatio secundum quam ex impio fit iustus. Iustificatio verò absolutè dicta, est mutatio secundum quam quis fit iustus, dignus & acceptus ad vitam æternam. Hęc autem quamuis non sint, secundum ordinem in rebus nunc stantem post lapsum Adæ, ab inuicem separata, cùm nullus sit status medius inter impium esse & dignum esse vita æterna, accepto verbo impietatis generaliter, vt extendatur ad omne mortale peccatum & ad iniquitatem, de qua Propheta, Ecce in iniquitate conceptus sum, secundum quam significationem etiam infans mox natus est iniquus, & in ira Dei constitutus: Vtiq; tamē possunt absolutè intelligi separata, quemadmodum si ex terra crearetur homo absq; gratia dignificante ad vitam æternam, hunc si Deus per spiritum sanctum gratificaret sibi ad vitam æternam, esset quidem iustificatio seu gratificatio ad vitam æternam, sed nō esset iustificatio impij. Et ita iustificatio impij addit supra iustificationem absolutè dictam, præfuisse impietatem, eámque aboleri per iustificationem & gratificationem. Hoc præmisso manifesta est præfati erroris falsitas. Nam Deus si iuxta doctrinam Pauli Apostoli, non iustificat eum qui ignorat Dei iustitiam, volens suam constituere, facilè est huius consideratione perpendere, ad iustificationem impij necessarium esse motum voluntatis sese non solum in Deum conuertentis, sed & auertentis ab impietate & à peccato, quemadmodum ait Propheta, Si auerterit se impius ab impietate sua, si egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, & fecerit iudicium & iustitiam, ipse animam suam viuificabit: Ezechielis decimooctauo: & secundum translationem 70, Quacunq; hora conuersus ingemueris, saluus eris. Vbi Deus per Prophetam ab impijs non fidem, sed pœnitentiam & cōuersionem cordis exigit: loquebatur enim tunc non ad paganos, sed ad Iudæos credentes in Deum, quem colebant Abraham & prophetę. Exceptis, inquit Augustinus, paruulis, cęterorum hominum nullus transit ad Christum, vt incipiat esse quod non erat, nisi eum pœniteat fuisse quod erat. Nam & Petrus dum Christum colēdum annuntiaret Iudæis interrogātibus quidnam facerent, respondit, Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum. Accedentibus quoque ad baptismum Iohannes dixit, Pœnitentiam agite: acsi diceret,

C

Pſalm.50.

D

Non hæc habent Græca quæ hodie sunt in manibus.

Act.2.f.
Matth.3.a.

A ceret, Pœniteat vos veteris vitæ, & baptizemini ex fide in Christum. Hic si dixeris, Pœnitentiam agere, non est illud quod dicimus pœnitudinem veteris vitæ habere, sed id quod dicimus resipiscere, id est, cessare à peccato. Noua hæc adinuentio est, quæ non suffragatur. Nam contradicit scriptura, Fili peccasti, non adijcias vltrà, sed & deprecare de pristinis, vt tibi remittantur. Si à peccato desistere hoc esset, quod non habere peccatum, sufficeret, inquit Augustinus, vt hoc nos moneret scriptura, Fili peccasti, non adijcias vltrà, & quia hoc non sufficit, continuò adiecit, & de pristinis deprecare vt tibi remittantur. Nec habes hac in parte, quòd hunc librum Ecclesiasticì ab authoritate canonica submoueas. Nam & ad Simonem Magum iamiam baptizatum, & iam pridem credentem, & adhærentem Philippo, postea in dono gratiæ spiritus sancti errantem, inquit Petrus, Pœnitentiam age ab hac nequitia tua, & roga Deum, si fortè remittatur tibi hæc
B cogitatio cordis tui. Diuini & naturalis iuris est, pro omni peccatore volente assequi misericordiam, vt agnoscat culpam, pœniteat de illa, & postulet veniam. Neq; de his fuit vnquam quæstio, aut controuersia inter Ecclesiæ patres. Sic scriptum est Isaiæ quadragesimotertio, Ego sum qui deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum tuorum nō recordabor. Reduc in memoriam: Narra si quid habes vt iustificeris. vbi translatio 70 habet, Dic tu iniquitates tuas primus, vt iustificeris. Cæterùm nihil prodesset, inquit Bernardus, pœnitere de culpa, & non supplicare pro venia. Vnde & ab exordio nascentis ecclesiæ ab hominibus baptizandis solet ecclesiæ minister exigere, Abrenuntias satanæ, & omnibus operibus eius? Quomodo placeret vitæ nouitas, cui non displicet peccati vetustas?

Ecclc.21.a.

Act.8.d.

Pro maiori horum intellectu sciendū est discrimen esse inter peccatores. Nam
C est peccator qui nondum fuit particeps passionis Christi, nondum lotus lauacro salutaris sanguinis: est & peccator qui semel Christi sanguine ablutus est, qui sanctificatus in nomine Domini nostri Iesu Christi, olim templum spiritus sancti seipsum prostrauit, faciens sese ex templo Dei templum dæmoniorum. Ex scripturis sacris discimus vtriq; prouisum esse in remedium, quo perueniat ad participandam Christi gratiam, sed non idē sacramentum, neq; secundum eundem prorsus modum. Illi prouisum esse sacramentum baptismi, huic autem sacramentum pœnitentiæ, & alium esse pœnitendi modum in illo, alium in isto. Proinde & ecclesia à peccatore primi generis, vtpote à iam baptizando, exigit solam ex corde fidei professionem cum veteris vitæ displicentia, qua & satanæ abrenuntiat, quemadmodum & ritus obseruat ecclesiasticus ab exordio ecclesiæ Christi ad hæc vsque tempora. In eo autem, qui semel violauit templum spiritus sancti, qui & reconci-
D liandus est per claues sibi datas, adhibet districtiorem disciplinam, exigens ab eo lachrymas, gemitum, satisfactionem: nec absoluit compunctum, nisi viderit confessum, & perseuerantem in precibus & lachrymis. Vnde & ipsa peccatrix anima, si verè pœnitet, memor est vnde exciderit, videns sese ingratam gratiæ semel acceptæ, atque adulteratam contaminasse lectum sponsi sui, cui se deuouerat. Proinde ad semetipsam turbata, memor verbi Dei promittentis spem veniæ, verecundo quodam affectu accedit ad thronum gratiæ Christi, humilians & iudicans semetipsam, non raptim, sed perseuerans in precibus & lachrymis, quemadmodum Magdalena perseuerauit in supplicationibus, donec audiret verbum consolationis. Sic & relapsi in ecclesia verè pœnitentes, de quibus in scripturis fit commemoratio, seciisse leguntur: non quòd per hæc aut fisi fuerint in suis operibus, aut mereri putauerint remissionem peccatorum, sed quòd & in se & suis operibus desperantes, prorsus in spe gratiæ & misericordiæ voluerint perseuerare. Quisquis iam se nosci filium mortis, & talem qui dignus sit, vt gratia semel

De pœnitentia relapsi.

accepta

accepta & à se repulsa semper indigeat, is deplorans suam sortem, suámque miseriam, indesinenter ingemiscens, non meritis vllis suis innititur, sed gratiæ Dei miserentis, secus pedes Domini Iesu totus humiliatus in orationibus & precibus. A
Verum quidem est, quòd vterque, tam regenerandus videlicet seu renouandus baptismi sacramento, quàm reconciliandus pœnitentiæ medicamento, ex fide iustificatur gratis, id est, sine operum meritis. Verum insuper est, quòd vtrisq; proponenda est non sola fidei regula, vt sciant qualiter credere debeant, sed morum tradenda sunt præcepta, vt & qualiter in ecclesia viuere oporteat, intelligant. Verum deniq; est, vtrumq; in communionem ecclesiæ receptum oportere deinceps vigilare, orare, mortificare, & castigare desideria carnis suæ. Sed diuersitas est, quòd baptizandi qui nunquam fuerant catholici, quantumlibet fuerint in paganismo idololatræ, lubrici, impudici, viuentes secundum huius mundi desideria, admittuntur in Ecclesiæ communionem more solito, non imposita illis vlla satisfactione, aut pœnitentia pro commissis peccatis: neq; enim extendit se sacerdotis arbitrium ad crimina, quæ foris & in paganismo sunt commissa. B
Si autem iam catholici, qui semel abluti sunt ab omnibus immunditijs, qui & renuntiauerunt idolis & vanitatibus huius mundi, fuerint inuenti idololatræ, perfidi, lubrici, & inconstantes: non sic amplius sine satisfactione & operibus pœnitentiæ admittuntur, sed exomologesin, id est, confessionem peccatorum suorum facientes, non relinquant illa in semetipsis impunita, & iuxta sacerdotis arbitrium pro ipsis sese vindicantes ac punientes reconciliantur per Ecclesiæ claues. Quamobrem non ex humana solum dispositione, sed & ex dictamine naturalis ac diuini iuris, alius est pœnitendi modus in eo qui nunquam fuit catholicus, alius in eo qui inuentus fuerit
Act.8.d. relapsus. Ad hunc dicitur, Pœnitentiã age ab hac nequitia, & roga Deum, si fortè C
remittatur tibi. Contristatur Apostolus Paulus super eos, qui non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione, & impudicitia quam gesserunt, secundæ ad Corinthios duodecimo. Talis generis homines Deus in scripturis hortatur
Ioel.2.c. ad planctum, ad ieiunium, & ad cinerem, & cilicium: Conuertimini ad me in fletu & planctu. Ad istum autem, vtpote innouandum baptismi sacramento dicitur,
Marc.16.d. Rom.11.d. Si credideris & baptizatus fueris, saluus eris. Sine pœnitentia sunt dona & virtutes Dei: quod secundum interpretationem Ambrosij sic intelligitur: Gratia remissionis peccatorum in baptismate nõ quærit gemitum aut planctum, aut opus
Sola fidei professio alia includit. aliquod, nisi solam ex corde fidei professionem, quæ & includit veteris vitæ abrenuntiationem, & voluntatem inchoandi vitam nouam, vt fiat membrum in corpore Christi. De relapsis autem post baptismum loquitur Apostolus ad Hebræos
Hebr.10.e. sexto & decimo, significans ipsis non sic amplius hostiam esse relictam. Voluntariè, inquit, peccantibus nobis post acceptã veritatis notitiam, iam non relinquitur D
pro peccatis hostia, sed terribilis quędam expectatio iudicij, & ignis æmulatio, quę consumptura est aduersarios. Ibi Paulus non secundam, inquiunt Chrysostomus & Ambrosius, excludit remissionem peccatorũ, sed secũdum excludit lauacrum, secundam crucem, secundam hostiam. Cautos nos voluit reddere Apostolus, ne iam peccantes voluntariè post baptismum vltrà speraremus vel aliam hostiam quàm Christum, cui semel consepulti sumus, vel eandem hostiam secundum talem propitiationem regenerationis & innouationis, qualem in baptismo semel accepimus: tanquam dicat, Non est hostia secunda, non crux secunda, nõ secundum lauacrum. Vtique tamen relinquitur eadem hostia semel oblata ad secundam remissionem peccatorum per viam laboriosiorem. Non quòd labor ille mereatur gratiam primam, sed quòd homo sic relapsus teneatur esse memor vnde exciderit, & quòd templum Dei sanctum violauerit, maiorémq; debeat præstare humi-

liationem

A liationem, quàm qui gratiam ſemel acceptam non deſeruit. Vna hoſtia ſemel, inquit Paulus, oblata perficit in perpetuum eos, qui ſemel ſunt ſanctificati per baptiſmum: cuius gratiam ſi quis ſemel acceptam aut neglexerit, aut contempſerit, perditis viuens moribus, in virtute eiuſdem hoſtiæ poteſt, ſi Deus miſericorditer agere cum ipſo dignetur, inuenire propitiationem per pœnitentiæ remedium: quemadmodum per omnem locum eccleſiaſtici patres ex ſcripturis docent, Irenæus, Tertullianus, Cyprianus, Hieronymus, & Auguſtinus de relapſis cõtra Nouatum & Montanum, manifeſtè declarantes alium pœnitẽdi modum homini primùm eccleſiam intrãti, alium verò modum homini lapſo ad eccleſiam redeunti, alium inſuper eſſe modum ſuper criminibus publicis, alium ſuper occultis. Vnde Cyprianus coarguit presbyteros quoſdam malignos, qui lapſos quoſdam ad exitioſam temeritatem pacis inuitabant, intermiſsis precibus & orationibus, quibus Hebr. 10. c.

B Dominus longa & continua ſatisfactione placãdus eſt, data opera, vt exomologeſi criminis facta, ſatisfactionibus & lamentationibus iuſtis delicta abluãtur, curentur, atq; redimantur. Plenæ ſunt huiuſmodi ſententijs Cypriani epiſtolæ de pœnitentia, ſatisfactione, humiliq; confeſsione lapſorum, qui ſuo ſęculo per claues eccleſię ſeu manuũ ſacerdotalium impoſitionem, accipiebant pacem & remiſsionem peccatorum. Irritam, inquit Apoſtolus, quis faciens legem Moyſi, ſine vlla miſeratione duobus vel tribus teſtibus moritur: quanto magis deteriora putatis eum mereri ſupplicia, qui filium Dei conculcauerit, & teſtamenti ſanguinem in quo ſanctificatus eſt pollutum duxerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit? In veteri lege gentiles adulteri, aut idololatræ de foris venientes ad cultum vnius Dei, per ſolam circumciſionem coagulabantur in fraternitatem Iudaici populi. Vbi verò Hebr. 10. c.

C iam quiſpiam circumciſus & illi genti inſcriptus, crimina talia feciſſe teſtibus fuerat conuictus, iam morte plectendus erat, ſpe adempta miſericordiæ. Sic & apud nos gentiles idololatræ, adulteri, ad eccleſiam Chriſti venientes coagulantur in ſocietatem Chriſti baptiſmi ſanctificatione, qua ſemel amiſſa, rurſus ad idololatriam, adulteriũ, aliáve crimina reuerſis, iam non relinquitur talis per baptiſmum innouatio. Et ne quis ex doctrina Pauli falsò crederet, ſic relapſis ademptam eſſe omnem ſpem veniæ, vtrobique tam ad Hebræos 6, quàm ad Hebræos decimo temperat ſermonem. Ad Hebræos 6, poſtquam ademerat ſpem innouationis, paucis interpoſitis, Confidimus autem de vobis, inquit, dilectiſsimi meliora & viciniora ſaluti, tametſi ita loquimur: non enim iniuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis, quam oſtendiſtis in nomine ipſius, qui miniſtraſtis ſanctis & miniſtratis: tanquam dicat, vt inquit Hieronymus libro ſecundo aduerſus Iouinianum, Ita locutus ſum, vt vos à peccatis retraherem, & deſperationis metu facerem cautiores. Vnde Paulus baptizatis ſæpe propoſuit pœnitentiam, quæ tanquam tabula ſecunda poſt naufragium conſtituta eſt relapſis miſeris. Ad Hebræos decimo ponderanda ſunt verba quibus dixit, Quanto magis putatis illum deteriora mereri ſupplicia? Non dixit, Quanto magis debetis putare illum abſque vlla ſpe miſerationis eſſe damnandum? de nemine enim quamdiu hic viuit, poſſe nos deſperare, docuit ille qui dixit, Nolo mortem peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat. Deinde non dixit, Quanto magis putatis deteriora mereri ſupplicia eum, qui poſt ſuſceptum baptiſma peccauerit? ſed, qui filium, inquit, Dei conculcauerit, & ſanguinem teſtamenti, &c. apertè inſinuans eum qui poſt ſuſceptum baptiſma fidem deſerit, contemnens ſanguinem Chriſti, & contumeliam faciens ſpiritui gratiæ, non renouari in pœnitentia, id eſt, nouum fieri, vbi, vt inquiunt Chryſoſtomus, Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus & Bernardus, non pœnitentia, ſed renouatio excluſa eſt. Quia contra eos

Non docet Paulus relapſis eſſe deſperandum.

agebat

agebat Apostolus, qui iam baptizati, malè negligentérque viuentes, dicebant, A
Quid obest si malè vel negligenter viuamus, cùm à fide cadimus, iterum catechizabimur, iterum baptizabimur, iterum accipientes spiritum sanctum, renouabimur nouo lauacro, aut in hac vita, aut post hanc vitam, noua erit pro nobis hostia. Erratis, inquit, ista putantes. Nam impossibile est eos, qui semel sic sunt illuminati, rursus sic renouari. Sed non inde excluſa est secunda, aut tertia peccatorum remissio, quæ fit per remedium pœnitentiæ: quę tametsi suam dignitatem habet ex Aduerte. passione Christi, non tamen sine ratione voluntatis humanæ punientis etiam sese, & propter commissum peccatū iudicantis & condemnantis in suspirijs & lachrymis. Hoc iam remediū diuturnius & laboriosius est, quàm baptismus, adeo vt longè facilius fuerit seruare iustitiam acceptam, quàm post perditam innocentiam Lib. 2. de pœnit. cap. 10. agere congruam pœnitentiam, quemadmodum ait venerabilis Ambrosius, Facilius inueni qui innocētiam seruauerint, quàm qui congruè pœnitentiam egerint. B
An quisquam, inquit, putet illam esse pœnitentiam, vbi est acquirendæ dignitatis ambitio, vbi vini effusio, vbi ipsius copulæ coniugalis vsus? renuntiandum est sæculo, somno minus indulgendum, cibo parcius vtendum quàm venter postulat, interpellandus est Deus gemitibus, lachrymis & orationibus. Baptizandus igitur ex fide potest quęrere Dei misericordiam, sed nullam debet pro peccatis commissis subire satisfactionis pœnam, cùm sufficiat abrenuntiare veteri vitæ, & inniti merito sanguinis Christi, qui copiosè satisfecit pro nobis. Quisquis autem post susceptum baptisma fuerit relapsus in mortale peccatum, potest quidem ex fide, cælesti inspiratione pulsatus, quęrere & impetrare Dei misericordiam: sed si rectè quærat, sic quærit, vt velit peccatum suum non prorsus manere impunitum: sed desiderans ipsum non puniri secundum seueritatem iustitiæ, præuenit iudicium C
Dei in humili confessione, animam suam sponte affligens, suique ipsius iudex, suum in se vindicat peccatum, etiam postulato à presbyteris ecclesiæ ordine & modo satisfactionis. In hac sententia est secundæ ad Corinthios septimo Paulus, distinguens tristitiam in tristitiam quæ est secundum Deum, & in tristitiam sęculi. Quæ secundum Deum, inquit, est tristitia, pœnitētiam in salutem stabilem operatur: sęculi autē tristitia adfert mortem. Ecce, inquit, hoc ipsum quod est secūdum Deum tristari, quantam in vobis operatur solicitudinem, imò indignationem, timorem, desiderium, æmulationem, vindictam. Quod tractans Ambrosius, Qui tristis est, inquit, quia peccauit, secundum Deum tristis est, dolens quia fecit quod Deus odit, sperans tamen Dei misericordiam, & eam quidem per Christi sanguinem: & quia sic pœnitet, solicitus est ne denuo peccet: nō excusat, sed confitetur
Matth. 18. b. peccatum, & vindicat ipsum. Item Saluator, *Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum*, &c. corripe, inquam, eum, vt sua sponte iniquitatem agnoscens, & videns D
se deformem, pœniteat, confiteatur, medicúmque & reformatorem desideret. Vnde Augustinus in libro de fide & operibus, ex scripturis sacris distinguit triplex genus peccati hominum Christianorum. Vnum est genus grauium criminum, quæ etiam excommunicatione plectenda sunt, & sananda humiliatione quadam pœnitentiæ, qualis in ecclesia datur eis qui pœnitentes dicuntur, de quibus Apostolus primæ ad Corinthios quinto. Aliud est genus peccatorum, quæ quibusdam correptionum medicamentis sanantur, de quibus Saluator, *Si peccauerit in te frater tuus, corripe illum*, &c. Quòd si non audierit neque te neque ecclesiam, iam contumacia illius est crimen, & prioris generis excommunicatione plectendum. Tertium est genus peccatorum leuium, pro quibus habemus quotidianam medelam orationem dominicam, quibus dicamus, Dimitte nobis debita.

Hic iam ergo si roges, quænam sint illa pœnitentiæ aut satisfactionis opera, ad

quæ

A quæ diuino iure obligatur relapsus, reconciliandus ecclesiæ per pœnitentiam, quibus non obligatur is qui per baptismum est regenerandus, cùm vtrobique fiat iustificatio gratis, id est, sine meritis, ex fide in Iesum, sociata displicentia veteris vitæ: vterque etiam, tam recenter baptizatus, quàm per pœnitentiam interiorem Deo reconciliatus, teneatur ex iure diuino castigare corpus suum, & in seruitutem redigere, crucifigere carnem cum vitijs & concupiscentijs suis.

Responsio. Respondeo: Verum quidem est, in vtriusque iustificatione oportere esse veram cordis conuersionem & mutationem, ad ambulandum post hæc in nouitate vitæ. Neque nos, vt inquit sanctus Leo papa, possumus aut misericordiæ Dei mensuras ponere, aut tempora diffinire, quibus miseretur Deus, apud quem nullas patitur veniæ moras humani cordis conuersio, dicente propheta Ezechiele, cap. decimooctauo, secundum editionem septuaginta interpretum, Quacunq;

Non est iuxta editionem quam nunc Græca habet.

B hora conuersus ingemuerit, saluus erit. Ideóque canones non pro vnoquoque crimine, vt inquit Hieronymus, apertè præfigunt mensuram temporis & operum agendæ pœnitentiæ, sed multa in arbitrio relinquunt sacerdotis, quoniam apud Deum non tam valet mensura temporis, quàm doloris. Verùm huiusce modi conuersio in relapso per pœnitentiam reconciliando, secundum propositum seu desiderium pœnitentis, continet quædam ad quæ diuino iure pœnitens obligatur, quibus non obligatur innouandus baptismi lauacro. Ex scripturis sacris supra citatis discimus, in eo qui relapsus in mortalia crimina templum Dei sanctum prophanauit, oportere esse grandiorem cordis gemitum atque pœnitentiam, quàm sit necessaria in eo qui eadem crimina in paganismo perpetrauit innouandus baptismi lauacro. Proinde mensura quædam dilectio-

C nis Dei ac displicentiæ peccati, sufficiens in eo, qui fide innouandus est baptismi lauacro, non esset sufficiens in relapso, qui reconciliatur pœnitentiæ remedio. Deinde relapsus in crimina publica, etiam diuino iure obligatur agere, non solum quod ipsi profit ad salutem recipiendam, vtpote in sese facere castigationem carnis & satisfactionem pro peccatis, sed quod & cæteris prosit ad exemplum & cautelam. Vnde oportet eum accedere antistites ecclesiæ, & acceptare satisfactionis modum pro peccatis, vt etiam satisfiat ecclesiæ. Peccator etenim iam verè pœnitens, quamuis melius sese habeat intra se, aliquamdiu tamen ecclesiæ foris mortuus videtur, maléque olet, donec incipiat cum gemitibus & suspirijs foras prodire & pœnitere. Vnde neque ipse verè pœnitens in sese debet dimittere impune, quod ecclesiæ membra contagione peccati sui offenderat. Neque item in vtilitatem ipsius pœnitentis foret, statim ad sancta sanctorum admitti, & ad primos honores prouehi. Cæterum relapsus in mortalia crimina,

D diuino iure obligatur sibi postulare remissionem illorum per ecclesiæ claues, & ita confiteri illa sacerdoti: quod alibi latius demonstrabimus, quamuis sint qui talem confessionem dicunt non esse diuini iuris. Vnde Theodorus Anglorum episcopus, Bedæ contemporaneus, ante annos septingentos vtramque ponit suis sæculis de confessione opinionem: Quidam, inquit, Deo solummodo peccata debere confiteri dicunt, vt Græci: quidam verò sacerdotibus confitenda esse percensent, vt tota ferè sancta ecclesia: quorum vtrumque, inquit, scilicet & confiteri Deo, & confiteri sacerdotibus, non sine magno fructu intra sanctam sit ecclesiam. Recenset Gratianus de pœnitentia, capite vltimo distinctionis primæ. Hic si dixeris, Vterque, tam videlicet is qui baptizatur, quàm is qui relapsus reconciliatur, iustificatur, dum displicentia veteris vitæ maior est, quàm displicentia quælibet de alio temporali damno aut incommodo, prodiens etiam ex tali erga Deum dilectione, quæ vincit omnem huius mundi amorem.

Obiectio.

Non videtur igitur relapso pro sui iustificatione necessarium, neque vehementius intus pœnitere & ingemiscere, neque foris subire grauiora pœnitentiæ opera, cùm sufficiat vtrobique fides cum ea mensura dilectionis in Deum, odique in peccatum, quæ vincat omnium temporalium rerum affectum. A

Responsio, & hanc aduerte.

Respondeo: Deus operatur gratiam & remissionem peccatorum, non propter quantitates motuum liberi arbitrij nostri, aut dilectionis, aut interioris pœnitentiæ, tanquam videlicet motus illi secundum tales vel tales graduum mensuras mereantur gratiam, sed propter suam misericordiam: nostra etenim dilectio qua diligimus Deum etiam propter ipsum, displicentiáque secundum quam odimus peccatum, non est digna iustificatione, neque meritoria gratiæ, sed Deus pro sua misericordia vbi voluerit & quando voluerit largitur illam: quam si negaret etiam sic dispositis, non foret iniustum. Non ergo ratione caret sententia illorum, qui dicunt ex attrito fieri contritum, etiam motu interioris pœnitentiæ non adaucto. B

Tertium huius partis membrum, de errore tertio.

SVpereſt iam detegere atque destruere errorem tertium, eorum videlicet qui dixerunt fructum passionis Christi applicari omnibus quantum in se est facientibus, & talento rationis internæ benè vtentibus, absque fide in Iesum, de quo non audierunt. Hic error vicinus est hæresi Pelagij & Celestij, qui distinguentes tempora tria dixerunt, In primo tempore ante legem Moysi vixisse homines iustos ex natura: tunc enim ratione, vt inquiunt, duce cognoscebatur creator, & quemadmodum viuendum esset gerebatur in cordibus, non C lege literæ, sed naturæ. Verùm vitiatis moribus, inquiunt, vbi cœpit non sufficere natura iam deprauata, lex Dei addita est, qua velut luna fulgore pristino detrita rubigine videretur. Nouissimè autem, postquam prævaluit nimia, inquiunt, peccandi consuetudo, cui sanandæ lex parum valet, Christus aduênit, & tanquam morbo desperatissimo, non per discipulos, sed per seipsum medicus ipse subuênit. Ex errore isto consequens est homines per solam legem naturæ potuisse fieri iustos, Christum autem venisse in carnem solum ad erudiendum & docendum, quod in superiori tractatu satis refutauimus. Distinguenda sunt quidem tempora: Quædam erant ante legem, alia sub lege, alia sub gratia toti mundo reuelata: sed non sic vt Pelagius & Celestius distinxerunt, qui iniuriam faciunt diuinæ gratiæ, dicentes ante legem homines factos esse iustos per legem naturæ, sub Moyse verò per legem datam, sub Christo autem per gratiam fidei: quasi hominibus duorum superiorum temporum, eorum videlicet, qui fuerant ante legem & sub lege, sanguis Christi non fuerit necessarius, contra Apostoli Pauli doctrinam, dicentis, Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: ita si per naturam iustitia erit, etiam Christus gratis mortuus erit. Non est autem Christus gratis mortuus, vnus enim est Deus, vnus est & mediator Dei & hominum Christus Iesus. Rursus, Iustitia Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Et ne hoc solum putemus referendum ad tempus gratiæ, iam sub euangelio Christi reuelatæ, docet Petrus Apostolorum princeps, Per gratiam Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quemadmodum & illi, patres videlicet veteris testamenti. Huic omnes prophetæ testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen eius: quem & propterea desiderauerunt videre veteris legis patres & prophetæ. Abraham, inquit Christus, desiderauit videre diem meum:

Sine fide in Christum nemo vnquá saluatus est. D

Gala.2.d.

Act.15.c.

Act.10 g.

Iohan.8.g.

A meum: vidit,& gauisus est. Pro hoc Christo mittendo orauit Moyses Exodi quarto, Obsecro Domine mitte quem missurus es: tanquam dicat, Alium digniorem me es missurus, hunc obsecro mittas ad liberandum populum de seruitute infernalis Pharaonis. Ad hunc suspirabat olim iustorum synagoga in Canticis, Osculetur me osculo oris sui: Sonet vox tua in auribus meis: tanquam dicat, Qui loquitur iam in patribus & prophetis, loquatur mihi ore proprio in assumpta carne. Veteris ergo legis homines suo modo Christum cognouerunt, eadémque saluati fide qua nos facti sumus salui: sed nondum erat modus redemptionis sic distinctim & vniuersaliter declaratus: Nec tam copiosè huiuscemodi gratiæ coruscationes illuxerant orbi terræ: Christi verò euangelio coruscante per Apostolos, eorúmque successores in vniuerso mundo, largior, copiosior, abundantior, & latior gratia effluxit super humanum genus: Cùm iam apparuerit
B annus benignitatis Domini, & apertus fuerit sinus diuinæ misericordiæ omni nationi terræ, & fons patens domui Israel, præparatus mons domus Domini in vertice montium, ad quem relictis idolis & vanitatibus, confluant omnes gentes: quemadmodum hæc & alia prophetæ diuinitus inspirati prædixerunt futura in hoc tempore gratiæ. Cant.1.a.2.d. Zacha.13.a. Isa.2.a. Michæ.4.d.

Iam verò si dixeris Deum, cuius misericordiæ non est numerus, ab exordio mundi etiam hominibus ignorantibus, præparasse saluatorem Iesum, in cuius sanguine tolleret atque ablueret peccata mundi, non solum his quibus reuelatum esset Euangelium, sed & alijs quibuslibet huiuscemodi gratiam ignorantibus, qui nec habent nec habere possunt à quo discant, vtuntur autem quantum in ipsis est talentis naturæ, suspirantes & ingemiscentes ad Deum pro peccatorum
C suorum venia. In paruulis si operatur gratia Christi remissionem peccatorum, etiam ipsis ignorantibus: cur non simili ratione eadem gratia in adultis operatur eandem peccatorum remissionem, præsertim in eos qui secundum legem naturæ viuunt in solo originali, absque actuali peccato, qui neque contemnunt, neque contemnere possunt Christum aut eius sacramentum, de quibus audire non potuerunt? Præterea stat, quosdam huiuscemodi gratiam ignorantes sic aut esse aut fuisse affectos vt non contemnerent, sed crederent in Christum & magnificarent illum, vbi huiuscemodi gratiæ ipsis essent reuelatæ, quemadmodum interdum pius pater liberat filium detrudendum in carcerem, ipso filio id ignorante. Ex quibus videtur consequens esse, non oportere, si omnes sint saluati per gratiam Domini nostri Iesu Christi, quòd idcirco omnes Christum gratię authorem fide aliqua diuinitus inspirata cognoscant. Ad primam obiectionem, qua dicitur Deum præparasse salutem & gratiam, etiam hominibus ignorantibus il-
D lam, Respondeo: Contra hoc militat tota scriptura, dicens, Sine fide impossibile est placere Deo, Iustitia per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes qui credunt in eum. Proinde quòd dicit Petrus, Per gratiam Iesu Christi credimus saluari quemadmodum & illi, non solum intelligit, quemadmodum & illi, supple fuerunt saluati, sed intelligit quemadmodum & illi, supple crediderunt se saluari per gratiam Iesu Christi. Vnde Iudæi, qui zelum erga vnum Deum creatorem cæli & terræ habebant, supra modum studentes seruare legem, quia crediderunt ex operibus legis se fieri iustos, non fuerunt iustificati, quia gratiam hanc ignorauerunt, quemadmodum dicit Paulus, Israel sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit, quia non ex fide, sed quasi ex operibus. Non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quomodo sciemus quæ à Deo donata sunt nobis, si non cognoscimus saluatorem quem Deus pater dedit nobis pro Obiectio. Responsio. Hebr.11.a. Roma.3.c. Act.15.c. Roma.9.g. 1.Cor.2.c.

vita noſtra? quomodo agemus gratias ſaluatori, ſi non agnoſcamus peccata, à quibus ſumus liberati? ſi non cognoſcamus illud delictum originale in quo ſumus nati, eſſe nobis remiſſum? Vnde ſpiritus fidei iuxta doctrinam Apoſtolicam apud iuſtos veteris legis idem erat, qui & apud nos eſt in lege noua: Habentes, inquit, eundem ſpiritum fidei, ſicut ſcriptum eſt, Credidi, propter quod locutus ſum: & nos credimus, propter quod & loquimur: ſecundæ ad Corinthios quarto. A

Alia obiectio.

At dices forſitan eos non apprehendiſſe iuſtitiam propter fidei contemptum. Nam & Apoſtolus continuò adiecit, Offenderunt enim in lapidem offenſionis. Aliud autem eſt non credere, quia non erat qui doceret, Aliud eſt contemnere docentem. Nam & ea ratione videtur dixiſſe Saluator, Si non veniſſem, & locutus eis non fuiſſem, peccatum non haberent. Vnde & alibi cùm dixiſſet, Qui non crediderit condemnabitur, iam præmiſerat, Euntes in vniuerſum mundum, prædicate Euangelium vniuerſæ creaturæ, &c. quaſi volens indicare, Qui prædicatione audita non crediderit, condemnabitur: ſecus de eo qui audire non potuit. Videtur ergo fides Euangelij non omni homini iuſtificando eſſe neceſſaria, ſed quoſdam potuiſſe & adhuc poſſe propitiatione Chriſti iuſtificari viuentes in lumine ſolius legis naturæ, vnum Deum ex mundi fabrica cognitum diligentes, & ad illum vt ad parentem orbis ſuſpirantes, & pœnitentes, quòd ſancita legis naturæ tranſgreſſi fuerint. Ex eo igitur quòd ſcriptura docet omnes iuſtos eſſe iuſtificatos per gratiam Ieſu, id eſt, per miſericordiam Ieſu, interpellantis etiam pro his qui ignorant illum, non videtur conſequens eſſe, oportere omnes iuſtos habere fidem in Ieſum, ſed eos ſolum qui audierint illum. Vnde & Actuum tertio, Petrus citans prophetiam Moyſi de propheta Ieſu, non docet Moyſen dixiſſe, Omnis qui non audit prophetam illum, exterminabitur: ſed, Futurum, inquit, eſt, vt omnis qui non audierit prophetam illum, exterminetur: quaſi volens inſinuare, tempore Moyſi non oportuiſſe habere fidem tam explicitam in prophetam illum. B C

Reſponſio.

Reſpondeo: Hæc & ſimilia ſunt ex officina & reliquijs prauitatis Pelagianæ: quibus prudenter eſt obuiandum, ne pro defenſione naturæ iniuria fiat diuinæ gratiæ. Dicimus igitur, quòd docere, homines per Chriſti ſanguinem fieri ſaluos ac iuſtos, & hanc eos iuſtitiam à Deo datam prorſus ignorare, eſt contra Apoſtolum Paulum dicentem de Iudæis, Zelum quidem Dei habent, ſed non ſecundum ſcientiam: ignorantes enim Dei iuſtitiam, & ſuam volentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti: finis enim legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Habentes eundem fidei ſpiritum, credimus ſicut & illi. Vnde ad Romanos primo, Euangelium eſt virtus Dei in ſalutem omni credenti, Iudæo primùm & Græco. Iuſtitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem, ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus autem ex fide viuit. Vnde hoc præcipuè agebat Apoſtolus in epiſtola ad Romanos, vt ſuper hac fidei gratia doceret quoſdam non rectè intelligentes in eccleſia Romana, quæ credebat in Ieſum, collecta ex quibuſdam Iudæis, & quibuſdam Græcis, inter ſeſe conflictantibus & altercantibus ſuper proprijs operibus ſeu meritis, oſtenditque omnes, tam Iudæos quàm Græcos, fuiſſe reos, & damnatos ſub peccato, à quo non poſſunt iuſtificari, niſi per vnum hominem Ieſum omnis iuſtitiæ authorem, non ex operibus iuſtitiæ. Nemo implebat legem, niſi qui ſperaret in promiſſo ſaluatoris. Ille impleuit legem, inquit Ambroſius, qui à lege Moyſi peruênit ad fidem Chriſti. Et ſuper hoc habes claram Apoſtoli Pauli doctrinam ad Galatas tertio, per totum caput, quòd ex lege nemo iuſtificatur apud Deum: Manifeſtum, inquit, eſt, quia iuſtus ex fide viuit. Priuſquam veniret fides, ſub lege cuſtodiebamur concluſi

Roma.10.a.

D

A cluſi in eam fidem quæ reuelanda erat. Omnis qui inuocauerit nomen Domini, Roma.10.c.
ſaluus erit. Inuocare autem nomen Domini non poteſt quis, niſi credat in ipſum:
nec eſt aliud nomen ſub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos fieri ſaluos. Act.4.b.
Hoc eſt nomẽ Domini tetragrammaton, quod in ſcriptura veteris legis vocatur
nomen Domini, & ſalutare, & miſericordia, via, & veritas, & lumen, quod ex fide
inuocabant omnes veteris legis iuſti. Cui & Abel iuſtus obtulit munera, quod &
Enos & Abraham inuocauerunt. Enos cœpit inuocare nomen Domini, ædifica- Geneſ.4.d.
uitque Abraham altare Domino, & inuocabat ibi nomen Domini. Vbi veritas 12.b.
Hebraica habet nomẽ Domini tetragrammaton: de quo nomine dicit Ieremias
propheta, Ecce dies venient, dicit Dominus, & ſuſcitabo Dauid germen iuſtum, Iere.23.a.
& regnabit rex, & ſapiens erit: & hoc eſt nomen quod vocabunt eum, Dominus
iuſtus noſter, ſiue, Dominus iuſtitia noſtra. Vbi Hebraica veritas habet nomen
B Domini tetragrammaton. In nomine hoc ſalutem petiuerunt, quicunq; ſanati fue
runt, dicentes, Deus in nomine tuo ſaluum me fac: Propter gloriam nominis tui Pſal.53.78.b.
libera nos: Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da no- 84.a.
bis. Vnde Abraham, Moyſes, Iob, Dauid, Iſaias, cæteriq; prophetæ ſuis ſæculis
Chriſtum nondum natum in lumine fidei viderunt viuentem, redemptorem, re-
ſurgentem, iudicantem, in quo & Gentes acciperent benedictionem. Cunctis die-
bus, inquit Iob, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Cre- Iob 14.c.19.d
do quòd redemptor meus viuit, & in nouiſsimo die de terra reſurrecturus ſum, &
rurſus circundabor pelle mea, & in carne mea videbo Deum: quem viſurus ſum
ego ipſe, & non alius quis, & oculi mei conſpecturi ſunt, & non alius. Repoſita eſt
hæc ſpes mea in ſinu meo. Cupiens autem hæc verba ſua in perpetuum dare, ita
C vt non poſsint vila vetuſtate à memoria humani cordis deleri, vult illa exarari in
plumbi lamina, aut ſculpi in ſilice, docens ex ſpe reſurrectionis & futuræ vitæ
contemnere hoc præſens ſæculum. Deinde & Chriſtum fuiſſe reuelatum po-
pulo illi, docet Saluator in euangelio: Si crederetis Moyſi, crederetis vtique & Iohan.5.g.
mihi, de me etenim ipſe ſcripſit. Quod & Stephanus iam lapidandus planè docet:
Duræ ceruicis, inquit, & incircunciſi corde, vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis, Act.7.f.
ſicut & patres veſtri. Quem prophetarum non eſtis perſecuti? & occidiſtis eos
qui prænuntiabant de aduentu iuſti. Habes igitur, ſpiritum ſanctum ſufficien-
ter illis reuelaſſe aduentum iuſti Meſsiæ, ſed eos reſtitiſſe ſpiritui ſuggerenti.
Moyſes, inquit Paulus, maiores diuitias æſtimauit theſauro Ægyptiorum, impro- Hebr.11.e.
perium Chriſti, aſpiciebat enim in remunerationem. Item Apoſtolus Iudas,
Commonere vos, inquit, volo, ſcientes ſemel omnia, quoniam Ieſus populum de
terra Ægypti ſaluans, & eos qui non crediderunt perdidit. Omnes igitur ſancti
D veteris legis non ſiſi ſuis operibus, ſed ex fide ſalui facti ſunt, deſiderantes ſaluato-
rem, & aduentum Meſsiæ, hoc eſt Chriſti, non expectantes repromiſsionem tem-
poralem in hac vita, vbi ſe peregrinos & aduenas eſſe cognouerunt, demorantes
etiam, vt ait Apoſtolus, in terra ſancta, non tanquam in patria, ſed tanquam in lo- Hebr.11.b.
co peregrinationis.

Ad ſecundam obiectionem, qua dicitur, quoſdam ſic natura eſſe diſpoſitos, vt
non contemnerent fidem, vbi eis eſſet prædicata: Reſpondeo, Nec illi ſine fi-
de ſalui eſſe poſſunt, dicente Saluatore, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethſaida, Matth.11.c.
quia ſi in Tyro & Sidone factæ eſſent virtutes, quæ factæ ſunt in vobis, olim in ci-
licio & cinere pœnitentiam egiſſent. Quod tractans Auguſtinus in libro de præ-
deſtinatione ſanctorum, docet homines ex Tyro & Sidone per naturale munus
intelligentiæ fuiſſe credituros, ſi magna illa Chriſti opera vidiſſent, & audiſ-
ſent facta. Nec arbitrandum eſt iuſtos illius temporis fuiſſe aut nullos, aut ita

paucos numero, vt vix numerum faciant. Nam & sub Elia propheta, qui omnem A
3. Reg. 19. d. Roma. 11. a. populum Israel putabat refutatum, multi fuerant viri iusti, qui permanserunt in testamento Domini, dicentis, Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curuauerunt genua ante Baal. Ita & alijs temporibus sub alijs prophetis potuerunt fuisse iusti multi numero à solo Deo cogniti. Vnde & Christo iam mox nato, multi erant iusti, vt Zacharias, Simeon, Elizabeth, Anna vidua, pastores, Chaldæi Magi venientes adorare eum. Nec oportet omnes credidisse mysteria trinitatis & incarnationis filij Dei. Errauerunt igitur Pelagius & Celestius, sic distinguentes tempora, vt homines ante legem fuerint iusti ex sola lege naturæ, absque fide Iesu mediatoris. Distinguenda quidem tempora, non quibus sine Christo potuit vnquam vera esse iustitia, sed quibus fides in Christum, ex qua est vera iustitia, sua sumpsit incrementa. Fuit in omnibus iustis fides per dilectionem operans, qua Deus credebatur non solum vt creator, sed etiam vt redemptor, & B
Quæ fides necessaria fuerit tempore legis naturæ.
saluator, qui diffinito tempore opus illud redemptionis salutis impleret. Modus autem redemptionis, & conditio personæ redimentis, an videlicet Deus futurus homo in mundum mitteretur, per quem & redemptio implenda foret, à simplicioribus iustis potuit forsitan ad tempus ignorari. Sub lege maior facta est reuelatio: iam autem sub gratia modus redemptionis, & qualitas personæ redimentis, in omnem terram est declarata. Potest ergo fides purificans corda, quæ & per dilectionem est operans, stare sine fide explicita de Iesu Christo, & sine mysterijs incarnationis illius, & sine cognitione mysteriorum trinitatis, sed non potest stare cum huiuscemodi fidei contemptu & negligentia: Aliud est non credere in Iesum, aliud est nolle credere. Cùm iam nasceretur Christus, & cùm iam natus nondum suam diuinitatem declarasset, multi vixerunt iusti sola fide iu- C
stificati, quibus incognita erant non modò trinitatis, sed & incarnationis iam factæ mysteria. Christum iam esse incarnatum primò fuit nuntiatum Mariæ, deinde Ioseph & Iohanni Baptistæ, Zachariæ & Elizabeth, de quibus dicit scriptura, Erant ambo iusti in conspectu Domini: Tertiò pastoribus, deinde Simeoni, & Annæ viduæ. Neque est temere iudicandum omnes Iudæos præter istos fuisse impios & absque fide: nam & Nathanaeli, qui nondum nouerat Christum, testimonium iustitiæ perhibet Christus, Ecce verè Israelita, in quo dolus non est. Et, Antequam esses sub ficu, noui te. Inter Apostolos etiam nonnulli erant iusti antequam vocarentur ad Apostolatum, & antequam noscerent Christum. Aliud est vocari ad Apostolatum, & ad perfectionis euangelicæ statum, aliud ad fidei gratiam. De Iacobo fratre Domini dicit Hieronymus, quòd sanctus erat ab vtero matris suæ, à vino & carne abstinens. Quis audeat temere asserere, Andream, Petrum, Iohannem, Philippum, Iacobum, antequam cognoscerent Iesum esse D
Christum in lege promissum, & priusquam vocarentur ad Apostolatum, caruisse spiritu fidei iustificantis? Iusti profectò erant, qui non ex suis meritis, non ex legis Mosaicæ operibus fisi sunt sese posse iustificari, sed ex misericordia Dei, & gratia illius qui in lege per prophetas testificatus erat atque promissus: tametsi forsitan ignorauerint, Gentes sic esse admittendas in gratiam illam absque circuncisione, cæterisque legis Mosaicæ operibus præuijs, de quo & Petrus in Actis post resurrectionem dubitasse videtur. Ita non erit absurdum dicere, nonnullos, qui à Christo sanitatem petebant corporalem, fuisse iustificatos, priusquam crederent Iesum esse Christum in lege promissum, per quem Deus daret remissionem peccatorum. Cæcus à natiuitate cùm à Christo visum reciperet, credidit quidem illum esse prophetam, in quo virtus Dei operaretur ad salutem populi Israel: & propter huiuscemodi fidei confessionem ejectus est à Iudæis foras.

Quem

A Quem cùm inuenisset Christus, interrogat, Tu credis in filium Dei? At ille, Quis est Domine, vt credam in illum? Cui Christus, Et vidisti eum, inquit, & qui loquitur tecum ipse est. Et procidens adorauit eum: Iohannis nono. Vbi Augustinus, Cæcus antè crediderat Christum tantum esse filium hominis, sed iam filium Dei qui carnem susceperit, cognoscit. Vnde post incarnationem pridem iustificati, cœperunt magis ad cælestem beatitudinem aspirare, ipso Saluatore dicente, Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant: Iohannis decimo. Quemadmodum per aduentum Christi repleta est terra scientia Domini, ita & per eiusdem Christi aduentum repleta est terra misericordia Domini, & vbi non erat scientia Domini, illic cœpit esse & scientia Domini, & misericordia eius. Vbi autem erat scientia Domini, id est fides, aucta est misericordia Domini, sicuti & aucta est fides. Quemadmodum dicit Apostolus, Ex fide in fidem virtus Dei re- Isa.11.c. Roma.1.b.
B uelatur in Euangelio. Et iterum, Lex pædagogus noster, inquit, fuit in Christo Galat.3.d.
Iesu, vt iustificaremur ex fide. Ex lege seu operibus legis nemo iustificatur apud Roma.3.c.
Deum, sed ex fide iustificatur, vt valeat deinceps bona opera facere: quia iustus ex fide viuet. Vnde in omnibus suis epistolis, præsertim in ea quæ est ad Romanos, & in ea quæ est ad Galatas, Paulus Apostolus hoc agit, vt gratiam Iesu Christi super humanum genus commendet, ostendens omnem hominem, tam Iudæum quàm Gentilem, iustificari non ex operibus legis vllius, aut naturalis aut scriptæ, sed gratis per fidem in Iesum, sine operibus. Et quia malè intelligentibus huiuscemodi gratiam posset occurrere, legem fuisse malam & inutilem, & non esse vlla opera bona necessaria homini, nullámque esse humanæ voluntatis vim, quæ benè & malè valeat operari, & ita Deum non redditurum vnicuique secun-
C dum opera sua: idcirco Apostolus huiuscemodi gratiam expositurus, volens malè intelligentibus occasiones huiuscemodi errorum amputare, eandem suam doctrinam sic modificauit, vt in commendanda fidei gratia passim ostendat legem non fuisse neque malum neque peccatum, sed indicasse peccatum, non autem potuisse auferre peccatum: atque ita in eadem lege fuisse quidem iustitiam, hominésque iustos, sed iustitiam hanc non fuisse per legem illam: eundémque esse hominem, qui voluntate sua nunc benè, nunc malè operatur, sed eum non posse operari benè, priusquam fuerit fide iustificatus: & opera quædam esse bona, & quædam mala, Deúmque vnicuique esse redditurum secundum opera sua. Et hæc tanquam quædam fundamenta sunt supponenda ad intelligendam doctrinam Apostolicam: super qua & diuus Augustinus (quemadmodum supra diximus) volumen quoddam edidit intitulatum, De fide & operibus, in quo planè demonstrat ex scripturis sacris, Apostolum, cùm docet hominem iustificari per
D fidem sine operibus, non hoc agere, vt percepta ac professa fide, opera negligantur, sed vt sciat se quisque per fidem posse iustificari, etiam si legis opera non præcesserint. Sequuntur enim fidem, non præcedunt, opera bona: quæ quidem necessaria sunt iustificatis, vt in iustitia semel accepta permaneant: sed antequam fidem haberent, nulla ipsorum opera bona erant. Multa sunt hominum credentium merita bona: sed vt initijs quibusdam fidei inciperent credere, nulla fuerunt ipsorum merita: fides datur vt possit esse principium meritorum, omniúmque orationum ac inuocationum nostrarum.

Sequitur quartum huius partis membrum, de errore quarto circa fidem. A

IAm verò demonstrandum est, quàm inopinabile sit arbitrari fidem per quam peruenit in vnumquemque fructus passionis Christi, esse eam, qua quisque certissimò credit sibi per Christi meritum peccata esse remissa. Iamdudum vulpes intrauit ecclesiam, contra omniũ sanctorum patrũ dogmata docẽs absolutionem sacerdotis esse efficacem, non quia fit, sed quia creditur. In pœnitentia, inquit, fortiter credas te absolutum esse, & veracissimè absolutus eris, etiam si per impossibile confessus non sis vel contritus, aut sacerdos non serio, sed ioco absoluat, si tamen pœnitens credis te absolutum esse, verissimè absolutus es. Sed hunc errorem refellere non est difficile. Nam aliter animus verè Christianus quisque verba Dei credit vera esse, aliter credit sese iustificatum esse, & remissionem peccatorum accepisse. De sese suáq; iustificatione quisq; scrupulum, rationalem metum, mentisq; B trepidationem iusta ratione potest habere, & vtrum omnino iam sit dignus Deo, potest seipsum latêre, quemadmodum Paulus nihil sibi conscius, non propterea 1. Corin. 4. a. ausus fuit asserere se esse iustificatum. Nihil, inquit, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Paucorum hominũ vox esse potest, Nihil mihi cõscius sum, Iacob. 3. a. sed omnium vox est, In multis offendimus omnes. *Obiectio.* Iam si dixeris, Gloriari licet 2. Cor. 1. c. testimonio conscientiæ nostræ, dicente Apostolo Paulo, Gloria nostra hæc est, te- *Solutio.* stimoniũ conscientiæ nostræ: Respondeo, Hoc ipso conscientiæ nostræ testimonio non minus oportet nos humiliari, trepidantes ne fortè deuiemus, & hoc testimonium conscientiæ nostræ sit non secundum fidei spiritum, sed secundum sensum nostrum: siquidem testimonium conscientiæ nostræ, quod est gloria nostra, est in nobis testimonium spiritus sancti, facientis nos humiles semper, & pauperes, C Roma. 8. c. & obedientiæ filios: de quo Apostolus, Ipse spiritus reddit testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Et ideo quamuis non foris ab hominibus debeamus testimonium iustitiæ quærere de nobis, sed intus in cõscientia nostra coram Deo: tamen & hic rursus timendum est, ne quisquam apud seipsum fiat sibi placens in conscientia, & quasi de testimonio conscientiæ suæ glorietur superbus: atque ita debet quisque cum timore & tremore exultare in suæ conscientiæ testimonio. Nam & ipse iustus qui in spiritu Dei ambulat, nequaquã permanet in eodem statu, neque persistit immobilis in actu rectæ fidei & charitatis: & nunc acedia vel desidia afficitur, nunc carnis lubrico pulsatur, nunc vanè lætatur, aut mœrore dejicitur. Hoc conscientiæ testimonium non sic, inquit Bernardus, intelligendum, Sermone 1 de annuntiatione dominica, & sermone 2 de omnibus sanctis. tanquam ipsa sibi conscientia attestetur, quemadmodum superbus ille Pharisæus ex testimonio humanæ suæ cõscientiæ dicebat, Gratias tibi ago Domine, quia non D sum sicut cęteri hominũ, raptor, fur, aut adulter, velut etiam hic Publicanus: ieiuno bis in sabbato, decimas do omnium quæ possideo. Non enim qui seipsum commendat, probatus est, sed quem Deus commendat. Sed testimonium conscientiæ illud est intelligendum, quod loquitur spiritus veritatis in ipsa, perhibens testimonium spiritui nostro, quòd sumus filij Dei. Hic spiritus inhabitans in conscientia iusti, pusillanimitatem nostram sua consolatur attestatione. Nam etsi possem dicere cum Paulo, quod quidem longè â me est, Nihil mihi cõscius sum, non tamen in hoc me esse iustificatum oporteret me gloriari: & ideo neque meipsum iudico, quia nec ipse me satis intelligo. Sub tam intimo secretorũ inspectore, quis gloriabitur castum se habere cor? Neque ipsa conscientia semetipsam planè nosci, neque de toto sese iudicare potest, quæ non se totam cognoscit. Et ideo nõ de sese ratam & firmam audet proferre sententiam. Neque ipse Paulus credidit se totum conscientiæ suæ: nam cùm diceret, Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudi-

cer,

A cer, aut ab humano die, adiecit, Sed neque meipsum iudico. Quare? quoniam nihil, inquit, mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me, Dominus est, cuius etiam scientiam non effugit, quod propriam meam latet conscientiam. Fides ergo qua quis firmiter credit aut arbitratur se esse iustificatum, plerumq; est præsumptuosa & superba, neq; iustificato, neq; absolutioni sacramentali est necessaria, neq; est vera fides Christiana, quam cõmendat scriptura euangelica. Plerumq; enim hæreticus suo errori tam firmiter adhęret, atq; tam firmiter credit se esse iustificatum, quàm firmiter adhęret catholicus veris scripturæ sententijs, aut veræ fiduciæ, spei veniæ & remissionis peccatorum. Verum quidem est, quòd de misericordia & potestate Dei dubitare non possumus: certissima etenim fide credere debemus remissionem peccatorũ fieri in ecclesia per eos quibus dictum est, Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum reti- Ioan. 20. f.
B nueritis, retenta sunt eis. Atq; ita tenemur fide indubitata credere, ea peccata remissa esse apud Deum, quæcunq; sacerdos remiserit ac soluerit, sed non tenemur sic certissima fide credere, quòd huic vel illi peccata remiserit, quòd hunc vel illum absoluerit. Nam quemadmodum sacerdos, iuxta Pauli doctrinam, potest temerè manum alicui imponere, Ita & ipse pœnitens potest temerè absolutionẽ accipere, temeréq; credere se absolutum esse. Potest igitur quispiam verè esse particeps meritorum Christi, veréq; absolutus esse à peccatis & iustificatus, adhuc tamen trepidans, dubitans, aut suspicans se nondum esse vel iustificatum vel absolutum coram Deo. Manifestum est, quòd bifariam alterum dicitur altero certius: Vno quidem modo, propter certitudinis causam, Altero, propter mentis inhęsionem firmiter adhærentis illi tanquam rei certæ. Secũdum causam certius dicitur, 1. Timo. 5. d.
C quod causam habet certiorem. Cùm ergo fides quæ iustificat, sit inspirata à Deo certissima & infallibili veritate, cõsequens est fidem ex qua homo iustificatur, esse certissimam. Nihil enim potest esse certius Dei verbo, nihilq; certius verbi diuini fide qua iustificatur homo: sed hanc fidem inspirari ac fluere à Deo, nemo aut videre aut euidẽter cognoscere potest. Verum quidem est, quòd verus Christianus quisque credens & pœnitens certissimò nouit & experitur in corde suo sese credere in Christum, & sese fidere peccata sibi esse remissa, seseq; pœnitere atque dolere de commissis, quemadmodum quisque magis nouit dilectionem qua diligit, quàm Deum aut fratrem, quẽ illa dilectione diligit, vt inquit Augustinus: sed non Lib. 7. de trinitate, cap. 8.
ideo sequitur hominem iam fide atque interiori pœnitentia iustificatum, certissimò aut scire se iustificatum esse, aut euidenter percipere peccata sibi esse remissa, aut sese omni dubitatione semota oportere credere se aut iustificatum esse, aut peccata sibi esse remissa: quia neque euidenter aut certissimò scire potest, neque firD missimè credere tenetur, motum illum credulitatis quem experitur in se, fluere ex irradiatione seu illustratione primæ & infallibilis veritatis: quemadmodum diligens Deum propter ipsum, non propter semetipsum, certissimò nouit dilectionem qua diligit, sed tamen non certò nouit eam esse dilectionem charitatis diffusæ per spiritum sanctum in corde suo. Hunc sensum intimauit Christus, Iohannis tertio, Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, aut quò vadat: tanquam dicat, Certissimè quidem audiendo intus sentis diuini spiritus inspirationem, sed nescis certò vnde veniat, id est, originem eius: aut quò vadat, id est, terminum quò tendat. Quamuis igitur habere fidem & charitatem sit necessarium ad salutem, non tamen est saluti necessarium aut certissimò scire, aut firmissimè credere se habere fidem & charitatem iustificantem. Aliud est credere Christum saluatorem esse mundi, omnémq; hominem gratis iustificari ex fide: nam hæc est fides catholica, de qua dubitare aut trepidare non licet: Aliud est

credere

Nota de fide Lutheranorũ.

credere se saluum esse factum & iustificatum per fidem in Iesum: nam hęc non est catholica fides, & idcirco neque peccat recenter conuersus peccator, qui dubitat aut trepidat ne fortè non sint peccata sibi remissa, præsertim propter suspiciones obicis ac impedimenti, ex consideratione vitæ suæ: ideóq; pœnitens in exordio conuersionis suæ adhùc ingemiscit, adhuc postulans, adhuc orans procumbit in terram, cum Publicano dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Proinde & certa fiducia pacis, & consolatio remissionis peccatorũ non semper adsunt in ipso iustificationis momento. Vnde & orantes plerumq; impetramus quod petimus, quamuis timeamus, trepidemus, aut dubitemus nos exauditos non esse, sicuti & ipse Iob de se inquit, Cùm inuocantẽ exaudierit me, non credo quòd audierit vocem meam: Iob 9. Et tamen scripturæ sacræ designant fidẽ in orationibus nostris esse necessariam, quemadmodum ait Christus, Quicquid orantes petieritis, credite quia accipietis, & eueniet vobis: Marci 11. & Matth. 21, Si habueritis fidem, & non hæsitaueritis, nõ solum de ficulnea facietis vt arefiat, sed & si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare, fiet. Plerumq; igitur ex fide orantes exaudimur, & tamen non experimur nos exauditos esse. Verùm si taliter & secũdum eam fidem petamus, secundum quam Christus nos orare docuit, vnum indubitanter è duobus, inquit Bernardus, sperare possumus, quoniam aut dabit quod petimus, aut quod nobis nouerit vtilius. Nos enim quid oremus sicut oportet nescimus, sed misereatur ille super ignorantiam nostram, & orationẽ benignè suscipiens, quæ nobis aut omnino non sunt vtilia, aut non tam citò dari necessaria, minimè tribuit, sed propter vtilitatem nostram differt: oratio tamen infructuosa nõ erit. Spiritus ergo sanctificans corda nostra, etsi plerumq; agat remissionem peccatorum, non tamen mox operatur intus pacem & tranquillitatẽ conscientiæ, aut consolationem super hac remissione peccatorum, tanquam iam sit facta. Verum quidem est Christianum quemq; volentem assequi remissionem peccatorum, certissimò fidere in sanguine Christi, & illum statuere sibi firmissimam atque certissimam spem venię & indulgentiæ. Sed motus iste fiduciæ est motus spei, non fidei catholicæ, iuxta Pauli Apostoli doctrinam, quòd fides, spes, charitas, tria sunt distincta diuini spiritus charismata, quamobrem & distincta sunt huiusmodi charismatum officia. Ex supradictis igitur liquidum est, fidem qua iustificamur, esse fidem nõ mortuam, sed viuam. Hæc fides est quæ vincit mundum, fides non otiosa, qua quis credit in eum qui iustificat impium, quæ & socias habet certam fiduciam spei, motum dilectionis, displicentiam impietatis seu veteris vitæ. Qua etenim ratione possit te saluare fides, qua credis Iesum pro peccatis tuis diluendis mortuum esse, nisi & tu oderis illa, pro quibus talem ipse Iesus, ac tam duram passus est mortem? Porrò quòd possit esse fides quædã informis, id est mortua, & absq; spirituali vita, manifestum est ex sententia Apostolorum Iacobi & Pauli aliisque scripturis, quibus significatur quædam fides posse sine charitate esse, sed sine charitate ad salutem non prodesse, quemadmodum ait Paulus, Si habuero, inquit, omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Non omnis qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cælorum. Item, Multi dicent mihi in die illo, Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, &c. Inter tria quæ numerat Paulus, fidẽ scilicet, spem & charitatem, ipsam fidem, verum spiritus sancti donum, posse esse sine charitate, ex scripturis intellexerũt ecclesiastici patres Cyprianus, Hieron. Augustin. Ambro. Ab his columnis difficilè, inquit Bernardus, auellor, cum his inquam aut errare aut sapere fateor, credens & ipse sola fide hominem posse saluari cum desiderio percipiendi sacramenti. Verùm sicut per nullam pœnitẽtiam remittitur peccatum ei, qui cùm potest non

A

Luc. 18. c.

B

C

1. Corin. 13. d.

Fides quę impiũ iustificat, includit displicẽtiam peccatorum & motum dilectionis.

D

1. Corin. 13. a.

Matth. 7. c. d.

Epistola 77, circiter medium.

A teſt non reſtituit ablatum, ſic & huic nulla proderit fides, ſi cùm poſsit non percipit ſacramentum: quanquam & fidem conuincitur non habere perfectam ſi negligit. Vera enim & plena fides vniuerſa complectitur præcepta. Hæc Bernardus ad magiſtrum Hugonem de ſancto Victore, epiſtola ſeptuageſimaſeptima. Item in homine iam lapſo in mortale peccatum eſſe fidem, per quam poteſt habere aquam, ſeu impetrare gratiam, docet Hieronymus ſuper illo verbo Matthæi, Qui ceciderit ſuper lapidem iſtum. Inſuper geminam eſſe fidem, vnam operantem per dilectionem quæ iuſtificat, alteram verò operantem per timorem pœnæ, habes apud Auguſtinum ex ſcriptura ſacra hoc deducentem in lib. de ſpiritu & litera, cap. trigeſimo ſecundo. Poteſt ergo permanere fidei donum in eo, qui labitur in peccatum mortale: neque enim Chriſtianus quiſque mox vt in crimen prolapſus fuerit, fit aut hæreticus, aut apoſtata, aut infidelis. Fuit fides per dilectionem
B operans in iuſtis ante aduentum Chriſti, ſed non ſic vt nunc eſt diſtincta de myſterijs & articulis, per ipſum Chriſtum, & illius Apoſtolos, atque illorum ſucceſſores iam per vniuerſum mundum prædicata. Fides ergo ſine operibus antecedentibus iuſtificat, ſed non ſine voluntate in poſterum benè operandi, cùm tempus fuerit operandi. Proinde Deus ipſe in ſcripturis à nondum credentibus non opera, non obſeruantiam mandatorum, ſed fidem exegit, quia ſine fide non prodeſſent ad ſalutem. Ab his autem qui iam credunt, non fidem ſolam, ſed opera & mandatorum exegit obſeruantiam. Iam fidem quandam de vita æterna & de iuſtitia illius, habebat adoleſcens, ad quem dicebat Chriſtus, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.

Circa mediũ epiſtolæ.

Matth. 21. d.

Matth. 19. c.

C *Quintum membrum, in quo ſupradicta de fide ex ſcripturis ſacris oſtenduntur.*

QVatenus autem oſtendamus nos non deuiare vſpiam ab Apoſtoli Pauli doctrina, breuem faciemus ſuper hac re epilogum epiſtolæ ad Romanos. Nam, vt inquit venerabilis Auguſtinus ad Sixtum, Paulus ſcribens ad Romam caput orbis, gratiam illam commendauit, quæ eſt caput, fundamentum & initium gratiarum, à gratia fidei exordiens: Gratias, inquit, ago Deo meo, quia fides veſtra annuntiatur in vniuerſo mundo: deſidero videre vos, vt aliquid vobis gratiæ impartiar ad fidei ædificationem, ad cõfirmandos vos, hoc eſt, vt mutuò conſolemur ex concordia & vnitate fidei, quæ & in vobis & in me eſt. Omnibus debitor ſum euangelizare. Nec erubeſco Euangelium, quod virtutem Dei continet ad ſalutem omni credenti. Siquidem iuſtitia Dei, hoc eſt, quæ à Deo eſt, & qua iuſtificatur homo, pridem abſcondita, iam manifeſtata in Euangelio, declaratur eſſe
D non ex operibus, ſed ex fide in fidem. Ex fide, inquam, qua credebatur futurum eſſe: in fidem, qua nunc creditur impletum eſſe: ſicut ſcriptum eſt, Iuſtus ex fide viuit. Et quemadmodum gentibus ſine huiuſcemodi fide neque lex naturæ, neq; philoſophia qua ex creaturis Deum cognouerunt, profuit, quo minus in omne genus vitiorum laberentur, traditi in reprobum ſenſum, in deſideria cordis, in paſsiones ignominiæ, eò quòd Deum agnitum, non vt Deum coluerunt: ita & abſque fide non profuit Iudæis ad ſalutem, neque lex data, neque circunciſio, neq; aliud opus quoduis, quandoquidem nec illi legem habentes, nec illi legem non habentes, acceptam legem ſeruauerunt. Et idcirco vtraque gens ſecundum duritiam cordis ſui accumulauit ſuper ſe iram Dei. Nam ira, tribulatio, & anguſtia in omnem hominis animam operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco. Neque enim ſatis eſt audire vel cognoſcere legem, vt iuſtus & factor legis dicaris: ſed opus

Epilogus epiſtolæ ad Romanos.

Roma. 1. a.

Abac. 2. a.

Cap. 2.

ſed opus eſt iuſtificari, vt iuſtus & factor legis eſſe poſsis. Neque Gentes, quæ le- A
gem Moyſi non habent, prorſus ſunt ſine lege. Nam ipſæ ſunt ſibi lex, & naturali-
ter ea quæ legis ſunt faciunt. Naturaliter inquam, id eſt, per naturam ex gratia fi-
dei iuſtificatam, gratiáque adiutam, vt patet in Iob & in gentibus ad fidem con-
uerſis. Et hac certè ratione non eſt Iudæo cauſa gloriandi aduerſus Gentiles, quòd
ſit Iudæus circunciſus. Nam circunciſio prodeſt ad remiſsionem peccatorum, ſi
corde circunciſus in ſpiritu fidei intus iuſtificantis, deinceps legem ſeruaueris.
Quòd ſi præputium, id eſt gentilis, non carne, ſed ſpiritu, ſupple fidei, circunciſus,
cuſtodiat iuſtitias legis, fructum veræ circũciſionis habebit, quia vera circunciſio,
fructificatio ad ſalutem, non in carne fit, ſed ſpiritu Dei iuſtificantis, & præ-
Cap. 3. ſcindentis membra vitiorum, id eſt, praua deſideria. Deinde capite tertio contra
dicta quaſi opponens, Quid ergo, inquit, amplius Iudæo eſt? aut quæ vtilitas cir-
cunciſionis? acſi dicat, Hæc quæ diximus ſi vera ſunt, & ad ſalutem non ſufficit B
neque lex data, neque circunciſio, ſed ad ſalutem proficit interior cordis circun-
ciſio ex ſpiritu fidei, etiam in Gentibus non circunciſis carne: Quid ergo am-
plius aut eſt promiſſum, aut datum Iudæo quàm Gentibus? quæ eſt vtilitas cor-
poralis circunciſionis, ſi opus eſt circunciſione cordis, & illa ſufficit ad ſalutem?

Hoc ſoluens Apoſtolus docet primùm, multo amplius fuiſſe Iudæo quàm Gen
tili, ſecundò vtilitatem fuiſſe circunciſionis. Primùm quidem, quia commiſſa
ſunt Iudæis eloquia Dei, id eſt, peculiariter locutus eſt illi populo per legem &
prophetas, docens & promittens viam iuſtitię, docens morbum & dèmonſtrans
medicum. Neque obſtat diuinæ promiſsioni, neque officit credentibus, quoſdam
ex Iudęis non credidiſſe. Nam & ipſorum incredulitas non poterit irritare fidem
Dei, id eſt, veracitatem & fidelitatem promiſsionis diuinæ: quamuis enim omnis C
homo ſit mendax, atq; ita indignus cui Deus faciat id quod promittit, ipſe tamen
Deus eſt verax in promiſsionibus implendis, nec frangit promiſsionem propter
peccata hominis: quemadmodum etiam Dauid teſtatur promiſsionem Dei eſſe
veriſsimam, cùm orat, Tibi ſoli peccaui, & malum coram te feci: tamen miſerere
mei, non propter me, quia indignus ſum, ſed propter te, vt iuſtificeris in ſermo-
nibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Sed hic iterum ſi dixerit quiſpiam, Si iniqui-
tas noſtra iuſtitiam Dei commendat ita, vt ex peccatis noſtris fidelitas, iuſtitia, ſeu
veracitas Dei promittentis fiat illuſtrior, magiſque commendabilis, ergo ini-
quus eſt Deus, qui infert nobis iram propter iniquitatem noſtram. Abſit (inquit
Apoſtolus) hæc cogitatio à cordibus hominum. Neq; enim Deus vult peccatum
eſſe, vt iuſtitia ſua magis appareat. Nempe Deus ſi vellet homines peccare, quo-
modo iudicaret hunc mundum propter peccatum? Si iuſtitia ſeu veritas Dei
promittentis, per meum mendacium facta ſit glorioſior & illuſtrior, atq; hoc fine D
velit me Deus mendacem eſſe, quid adhuc ego ſi mẽtior, tanquam peccator & ma
lefactor eſſe iudicor, aut mihi imputatur? Cur non facimus, ſicut quidam aiunt
nos dicere, faciamus mala vt bona veniant. Non vult ergo Deus peccatum exi-
ſtere ad commendandum iuſtitiam fidelitatis & promiſsionis ſuæ, ſed peccato vo-
luntate hominis facto vtitur Deus ad declarationem ſuæ iuſtitiæ ſimul & miſeri-
cordiæ. Apoſtolus deinde quaſi ſibi opponens in perſona Iudæorum, ſubdit,
Quid ergo dicemus nos Iudæi? præcellimus ne ipſos Gentiles? Et reſpondens de-
clarat ex vtroq; populo, ſine lege fidei, omnes peccato eſſe obnoxios: ex vtroque
rurſus populo, omnes iuſtos æqualiter ex fide eſſe iuſtificatos ſine legis operibus
& ſine operum meritis. Nequaquam, inquit, præcellimus eos: cauſati enim ſu-
Pſalm. 13. mus omnes ſub peccato eſſe, tam Iudęos quàm Græcos, ſicut ſcriptũ eſt, Omnes
declinauerunt, ſimul inutiles facti ſunt: ita vt ómne os obſtruatur, & ſubditus fiat

omnis

A omnis mundus Deo tanquam medico: quia ex operibus legis, siue naturalis siue Mosaicæ, nemo iustificatur. Per legẽ enim tam positiuam à Moyse datam, quàm naturalem, solùm cognitio fit peccati, non remissio, non iustificatio. Nunc autem sine lege iustitia Dei est manifestata, quæ olim erat testificata ac promissa in lege & prophetis. Et hæc iustitia Dei, qua etiam remittuntur peccata, fit ex fide Iesu Christi super omnes, tam Iudæos quàm Græcos, qui credunt in eum: Non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria & gratia Dei iustificantis. Omnes igitur quia obnoxij sunt peccato, tam Iudæi quàm Græci: omnes insuper iusti, quia æqualiter ex fide sunt iustificati: consequens est Iudæos propter legem factorum seu operum, non habere causam gloriandi, nec in operibus legis suæ, nec in factis suis: cùm per legem fidei adempta sit ipsis omnis gloriandi causa, aut in se, aut aduersus alterum. Arbitramur enim hominem iustificari
B per fidem sine operibus legis, quemadmodum & alibi ait, Non ex operibus iu- Tit. 3. b.
stitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos fecit nos. Hæc autem dicentes, non destruimus legem, quasi lex fuerit Iudæis otiosa & inutilis: sed magis statuimus, conseruamus, & stabilimus illam, dum docemus esse facta, quæ olim fuerant sub vmbris & cæremonijs legis promissa. Deinde capite Cap. 4.
quarto ostendit neminem iustificari propter vlla opera absque fide, qualiacunque etiam fuerint. Et primùm adducit exemplum de Abraham, qui legitur quidem iustificatus, sed non erat iustificatus ex operibus, non ex circuncisione, quia iustificatus erat antequam circuncisio erat data. Abraham si ex operibus iustificatus fuit, habet gloriam non apud Deum, sed solùm apud carnales homines: hoc autem falsum est: nam habet gloriam apud Deum, dicente scriptura,
C Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, Reputatum dico, cùm adhuc esset in præputio & incircuncisus. Accepit autem circuncisionem, non quæ iustificaret ipsum, id est, quæ ex impio iustum faceret eum, sed quæ signaculum esset iustitiæ fidei, qua iustificatus erat, priusquam circuncideretur, vt esset pater non solùm circuncisorum Iudæorum, sed omnium gentium credentium. Et tandem ex omnibus concludit, Quemadmodum peccatum Adæ est Cap. 5.
vniuersale omnibus, qui ex Adam propagati, facti sunt morti obnoxij, ita & iustitia Christi est vniuersalis omnibus, qui ex Christo renati sunt & viuificati. Itaque sicuti per vnius delictum in omnes homines in condemnationem est progressum, sic per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ. Sed non sicut delictum, ita & donum. Non sicut per vnum hominem peccatum, ita est per vnum hominem donum. Nam ab Adam, in quo omnes ab illo propagati peccauimus, non omnia nostra peccata, sed tantummodo originale peccaD tum traximus: A Christo verò, in quo renati omnes iustificati sumus, non illius tantùm originalis, sed & cæterorum quæ nostra voluntate adiecimus, peccatorum remissionem consequimur. Et ita iudicium ex vno in condemnationem, gratia autem ex multis delictis in iustificationem. Vides igitur Apostolum loqui de iustificatione, qua ex impio fit iustus, qua ex Adam natus fit in Christo renatus. Hæc iustificatio non fit propter antecedentia hominum opera vlla bona. Fide aduenient omnia peccata gratis remittuntur, siue plura, siue pauca, siue parua, siue magna sint. Et ita in hominibus fide iustificatis, vbi abundauit delictum, superabundauit gratia: abundantior enim & copiosior fit misericordia, vbi graviora & plura remittuntur peccata. Paulus igitur cùm sic fidem commendasset, qua homo iustificatur gratis absque operum suorum meritis, eò quòd ante fidem non possunt esse neque opera bona, neque vlla merita: mox in principio capitis Cap. 6.
sexti præfatus, duas hæreses destruit & iuffodit. Poterant enim Paulum non in-

telligentes dicere & ſecum cogitare, Si ſola fide gratis iuſtificatur homo abſq; operibus legis, abſq; operum meritis: Inſuper ſi vbi abundauit delictum, ibi abundauerit & gratia: Non eſt ergo opus pœnitere, & odiſſe peccata, non eſt opus opera facere bona, & abſtinere à malo: ſi fidem teneamus, iuſtificati ſumus: maneamus potius in priſtinis peccatis, & etiam atq; etiam deinceps peccemus, vt copioſior nobis affluat gratia. Præuidens itaque Paulus talem futuram hæreticorum inſaniam, qui dicerent hominem iam ex fide iuſtificatum poſſe ad æternam peruenire ſalutem abſque diſplicentia veteris vitæ, abſque operibus bonæ vitæ, Mox huic ſtolidæ opinioni occurrit, planè oſtendens hominem iam ex fide iuſtificatum, oportere bona operari, pugnare & recedere quotidie à peccato, fortitérque reſiſtere tentationibus, & non accommodare membra ad opus vllum iniquitatis. A

Quid ergo dicemus? (inquit) manebimus in peccato vt gratia abundet? Abſit, inquit, ſupple à cordibus noſtris tam inſana cogitatio, vt iam iuſtificati velimus manere in peccato. Qui enim mortui ſumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Cum Chriſto reſurgente in nouitate vitæ ambulemus, & vltrà non ſeruiamus peccato. Non regnet peccatum in corpore veſtro, vt obediatis concupiſcentijs eius. Quemadmodum exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ. & B

Roma 8.c. infrà, Si ſecundum carnem vixeritis, moriemini: ſi autem ſpiritu, carnis facta
Rom.12.a.c. mortificaueritis, viuetis. Nolite conformari huic ſæculo. Benedicite, & nolite
Roma.13.a.c. maledicere. Omnis anima poteſtatibus ſublimioribus ſit ſubdita, nō ſolùm propter iram, ſed & propter conſcientiam. Reddite omnibus debita: cui vectigal, vectigal: cui honorem, honorem: & alia id genus innumera ſunt ſcripturarum documenta, quibus demonſtratur homini Chriſtiano ad aſſequendam vitam

Roma.8.c. æternam etiam neceſſaria eſſe opera bona: cùm dicat Paulus Deum reddere vnicuique ſecundum opera eius, planè docens hominem quidem iuſtificari gratis, id eſt, ſine operum ſuorum meritis, & nihilominus eundem hominem iam iuſtificatum oportere operari, quia Deus iuſtus eſt iudex. Officium autem eſt iudicis, reddere vnicuique ſecundum opera eius. Tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primùm & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primùm & Græco: non quòd aut Iudæus aut Græcus poſsit abſque fide operari quicquam boni, ſed quòd vtrique benè ex fide operanti præmium dabitur, gloria, honor & pax. C

Nota. Vides Paulum Apoſtolum ad Romanos planè docentem, Deum in hac vita iuſtificare hominem non propter opera, ſed gratis ex ſpiritu fidei: ſed in die iudicij præmium dare vnicuique ſecundum opera. Alioqui quomodo ſtabunt ſententiæ Apoſtoli in vna & eadem epiſtola, ſimul Deum iuſtificare hominem gratis ſine operibus, & eundem Deum in die iræ & iuſti iudicij ſui reddere vnicuique ſecundum opera eius, Iudęo primùm & Greco? Homo itaque quamuis non propter opera iuſtificatur, tamen iam iuſtificatus, propter opera quæ in hac vita geſſit, in futura vita præmia aſſequetur. Iuſtificatio, qua ex impio homo fit iuſtus, gratis fit abſque operum meritis: ſed redditio mercedis in futura vita, fit ſecundum vniuſcuiuſque opera. Fides gratis datur abſque meritis, vt ipſa poſſet eſſe principium meritorum. Nihili facit quidem Paulus in ſuperbis Iudæis opera legis, quæ videntur laudabilia eſſe: nihilominus tamen & commēdat opera. Nihili quidem facit opera quæ ante fidem ſunt, commendat autem ea quæ ex fide fuerint. Omne D

Roma.14.d. enim quod non ex fide eſt, peccatum eſt. Iuſtus ex fide viuit, id eſt, ex fide mores
Abac.2.a. ſuos & conuerſationes componit, faciens opera ſpiritualis vitæ. Apoſtolus ergo
Roma.2.b. cùm dicit, Non auditores legis iuſti ſunt apud Deum, ſed factores legis iuſtificabuntur,

A buntur, non contra seipsum loquitur, cùm in eadem epistola dicit, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus legis. Illud etenim dicens, non designat homines ideo iustificari, quia sunt factores legis, quasi homines ex impijs fiant iusti propter opera: sed quòd audire solùm legem, seu accipere legem, non facit hominem esse iustum apud Deum, sed & oportet legem auditam non præterire, oportet & exequi & seruare illam. Ad rectè autem seu iustè faciendum, aut seruandum legem, opus est iustificatione. Proinde secundum Augustinum, quòd dicitur, factores legis iustificabuntur, sic dicitur, quemadmodum nos dicimus, homines creabuntur: non quòd hi qui iam homines sunt, creabuntur, sed quòd per creationem incipient homines esse, qui prius non fuerant homines. Ita factores legis iustificabuntur, id est, per iustificationem incipient esse factores legis, qui antequam iustificarentur, factores legis non erant: quemadmodum creatio non

B accedit hominibus, sed præcedit ipsos vt sint homines, ita iustificatio non accedit factoribus legis, sed antecedit eos, vt possent legis esse factores. Quemadmodum si diceremus, Ægroti non qui solùm audiunt verbum medici, sani sunt, ita vt ambulare possint: sed qui erunt ambulantes sanabuntur, id est, sanatione opus est, vt sint ambulantes. Proinde antiquum & robustum morem sancta tenet ecclesia, ad fidei sacramentum non admittere quẽpiam, nisi abrenuntiarit satanæ & omnibus operibus eius. Ad participandum ergo fructum passionis Christi, quo ex impijs efficiamur iusti, non sufficit qualiscunque fides: sed oportet vt adsit voluntas, qua hominem ita pœniteat veteris vitę, vt velit nouam inchoare vitam: vt fidem sine operum meritis inchoatam comitentur merita bona, si tempus adsit operandi: alioqui fides, qualiscunq; sit, non poterit saluare illum. Cæterùm & hic pro in-

C tellectu doctrinæ Apostolicæ non est silentio prætereundum, quòd hactenus plerique credentes in Christum fuerunt sic simplices in Christianæ fidei rudimentis, vt ex supradicta doctrina Apostoli dicentis ad Romanos 3, Arbitramur hominem iustificari gratis ex fide sine operibus legis, propter adiectum genitiuum legis, intelligerent verum vtique esse, neminem iustificari ex operibus legis Moysi, id est, ex cæremonijs & legalibus præceptis illis: veruntamen hominem iustificari ex operibus legis decalogi obseruatis secundum solum lumen rationis internæ. Sed horum sententiam falsissimam non est difficile refellere. Nam genitiuus legis, ab Apostolo Paulo non est adiectus ad designandum hac in re diuersitatem inter opera legis Moysi, & opera legis naturæ, sed adijcitur singulariter propter Iudæos, qui aduersus Gentes gloriabantur in lege sibi à Deo data, tanquam ex illa esset iustificatio, & peccatorum remissio, aut tanquam illa esset necessaria ad perueniendum in gratiam & merita Christi. Vnde vtrique sententiæ contradicit

D Paulus. Nam si ex fide iustificatur homo, & id quidem gratis, ergo sine meritis qualiumcunq; operum, tam legis naturæ quàm legis Mosaicæ. Absque fide in Iesum nullum potest esse hominis meritum. Vnde & huius consideratione venerabilis Augustinus in libro de spiritu & litera tradit, non solùm legem Moysi, sed & legem decalogi absque spiritu fidei esse literam occidentem. Quòd enim Apostolus addit genitiuum legis, dicens, sine operibus legis, non hoc voluit significare à contrario sensu, quòd interdum homo iustificatur non gratis, vt quasi ex alijs operibus, quę sunt legis naturæ, non legis Moysi, possit homo iustificari. Nam & hanc sententiam prorsus destruit processus Pauli, hoc præcipuè agentis, vt doceat omnem hominem, tam Iudæum quàm Græcum, ex fide iustificari gratis, id est, sine vllis operum meritis. Vnde neque in omnibus sententijs adiecit genitiuum legis. Nam & alibi dicit, Non ex operibus iustitiæ, quę fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos fecit nos: hoc est, ex impijs nos fecit iustos, non propter vlla

Roma. 3. d.

To. 3 de spiritu & litera, cap. 26.

Tit. 3. b.

Ephes 2.b. iustitiæ opera nostra: quemadmodum & in alio loco inquit, Gratia saluati estis A
per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus. Proinde
vis non est facienda, si inueneris interdum sanctos dicere hominem iustificari ex
sola fide, intelligendum est dictionem sola, excludere opera, quæ sunt iustificatio-
nis merita. Perinde enim est, homo iustificatur gratis sine operibus tanquam me-
Obiectio. ritis, & homo iustificatur ex sola fide. Iam ergo si dixeris, Ad iustificationem im-
pij semper necessarium esse motum liberi arbitrij credentis in Iesum & pœniten-
tis veteris vitæ. Credere autem & pœnitere sunt opera quędam, ergo ex operibus
Responsio. quibusdam & non ex sola fide iustificatur homo. Respondeo vtique verum esse
non ex solius fidei motu hominem iustificari, vt probat argumentum, sed mani-
festum esse consequentiam non valere, si intelligamus homines impios ex motu
fidei, & motu internæ pœnitentiæ tanquam ex merito fieri iustos. Vnde homo
credens euangelio cum pœnitentia veteris vitæ, ex impio quidem fit iustus, ve- B
rùm non meretur ex illis motibus fieri iustus, sed sunt motus illi præparationes
quædam ad suscipiendam iustificationis gratiam. Et ideo tametsi absolutè diceret
Apostolus hominem iustificari sine operibus, non esset accipiendum, quòd in iu-
stificatione impij nullum sit opus hominis. Nam & credere & pœnitere veteris
vitæ, abrenuntiare sęculo, velle vitam mutare in melius, sunt opera quædam liberi
arbitrij diuinitus attracti atque pulsati.

SEQVITVR *huius capituli pars tertia, de operibus fidei homini iustifi-
cato necessariis.*

C
Marc. 16.d. NE quispiam ex scripturis sacris de fide, quibus dicitur, Qui crediderit &
2. Ioan. 4.a. baptizatus fuerit, saluus erit: Item, Omnis spiritus qui confitetur Chri-
stum in carnem venisse, ex Deo est, & id genus alijs, quibus sola fides commenda-
tur, sumat sibi laxamentum peccandi, existimans per fidem fructum passionis
Christi ita permanere apud vnumquemque credentem, vt arbitretur nefanda
illa crimina, qualia qui agunt, regnum Dei non possidebunt, quotidie perpetran-
da, & per fidei motum, aut per eleemosynas quasdam, aut quotidianam oratio-
nem dominicam quotidie remitti, aut saltem post vitam hanc tolli ab omni ho-
mine, modò in corde suo custodierit fidē de Christo mediatore, qui apud Deum
patrem est propitiatio pro peccatis totius mundi: considerandæ sunt apertissimæ
Galat. 5.d. testimonia Pauli hanc hæresim confutantis. Manifesta, inquit, sunt opera carnis,
quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, contentiones, iræ, rixæ, dis-
sensiones, æmulationes, comessationes, ebrietates, & his similia: quibus enumera- D
tis, videns supplicium imminens actoribus huiusmodi scelerum, continuò adie-
cit, Quæ prædico vobis, sicut prædixi, quoniam qui talia agunt, regnum Dei non
consequentur. In hac epistola, sicut & in cæteris, non Gentilibus & paganis qui
foris sunt, sed conuersis iam fidelibus, aut in Christo regeneratis loquebatur Apo-
stolus, apertè insinuans etiam Christianos, si huiusmodi committant crimina,
damnandos fore. Insuper ne quispiam vanè deceptus opinetur, non eos qui ho-
rum criminum vnum, aut alterum, sed duntaxat qui hæc vniuersa perpetrauerint, à regno Dei excludendos, in alijs suis epistolis strenuè occurrit huiusce-
1. Cor. 6.b. modi errori. Nolite, inquit, errare, quoniam neq; auari, neq; adulteri, neque fornica-
tores, neque ebriosi, neque molles, regnum Dei possidebunt. Cùm dicit, Neq; isti,
neque illi, planè docet singula illa peccata hominem excludere à regno Dei. Item,
Roma. 8.c. Si secundum carnem vixeritis, moriemini: Secundum carnem autem viuere, est

viuere

A viuere ſecundum facta ſeu deſideria quæ ſentimus in carne: Si autem ſpiritu facta, id eſt, opera ſeu deſideria carnis mortificaueritis, viuetis. Quanta ſanctimonia debeant iam pollere animæ ablutæ Chriſti ſanguine, & quanta charitate, docet idem Apoſtolus ad Epheſ. quinto: Chriſtus tradidit ſemetipſum pro nobis hoſtiam & oblationem Deo in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem, & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominentur in vobis, ſicut decet ſanctos, aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum actio: hoc enim ſcitote intelligentes, quia omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habebit hęreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo ergo vos ſeducat inanibus verbis. Vide & reliqua quæ ſequuntur apud Apoſtolum ibidem. Quibus ſanè Apoſtolicis ſententijs erudiuntur Chriſtiani, ne paralogizentur verbis Saluatoris dicentis, Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus

B erit: aut, Dimittite & dimittemini: aut, Date eleemoſynam, & omnia mũda ſunt vobis: ne ſibi blandiantur, & putent ſibi paſsionem Chriſti ſufficere ad regnum Dei obtinendum, ſi ſint baptizati & credant, aut ignoſcant in ſe peccantibus, ac largiantur eleemoſynas, etiam ſi vixerint impié. Si hoc vellet Saluator, ipſe ſibimetipſi contrarius eſſet, dicenti, Si vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata. Non omnis Matth.19.c.
qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnũ cælorum, ſed qui facit voluntatem patris mei qui eſt in cælis. & alibi, Vt quid dicitis mihi Domine, Domine, Matth.7.c. Luc.6.g.
& non facitis quæ dico? Omnis qui audit verba mea hæc, & facit ea ſimilis eſt viro prudenti, qui ædificauit domum ſuam ſupra petram: qui autem audit verba Matth.7.d.
mea hæc, & non facit ea, ſimilis eſt viro ſtulto. Qui diligit me, ſermones meos ſeruabit: qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat. Vnde & ad quendam ſanatum Iohan.14.c.

C tum ait Saluator in euangelio, Ecce ſanus factus es, iam noli peccare, ne deterius Iohan.5.c.
tibi aliquid contingat. Item Paulus ad Corinth. Si diſtribuero in cibos pauperum 1.Corin.13.a.
omnes facultates meas, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodeſt. & in eadem, Neſcitis quia templum Dei eſtis? Si quis templum Dei violauerit, diſperdet eum Deus. Ex his & ſimilibus diuus Cyprianus libro ad Quirinum, probat parum eſſe baptizari & euchariſtiam accipere, niſi quis factis & operibus proficiat: baptizatum quoque gratiam perdere quam conſecutus eſt, niſi innocentiam ſeruet. Iuſtificatus ergo gratis per ſanguinem Chriſti, niſi rectè vixerit & mandata ſeruauerit, ad regnum Dei peruenire non poterit, & nihilominus verum eſt quod dicit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, mox ſaluus erit, etiam ſi opera bonæ vitæ non præceſſerint. Nam per ſolam fidem & lauacrum baptiſmi, quiſquis renuntiat veteri vitæ, ex impio fit iuſtificatus, ſed non manet iuſtus abſq; bonorum operum ſtudio & labore. Nam & fides ex qua iuſtificatur impius, vo-

D luntatem includit benè operandi, quæ iuxta Apoſtolum, eſt fides per dilectionem operans, non fides vacua, inanimata, de qua loquitur Iacobus, Quòd credere Iaco.2.d.
Deum eſſe, Chriſtum eſſe paſſum & incarnatum, poſſunt impij, quemadmodum & dæmones credunt & contremiſcunt. Vnde & hæc hæreſis de fide ſine operibus, quia ſub ipſis Apoſtolorum temporibus fuerat exorta, & id forſitan ex Apoſtoli Pauli ſententijs perperam intellectis: idcirco aliæ epiſtolę Apoſtolicæ, Petri, Iohannis, Iacobi, Iudę, contra eam, inquit Auguſt. dirigunt maximè intentionem, vt vehementer aſtruant fidem ſine operibus nihil prodeſſe: ſicut & ipſe Paulus, in quibus epiſtolis docuit nos iuſtificari fide ſine operibus, in eiſdem & docuit nos iam iuſtificatos oportere rectè viuere, & bona operari, apertè tradens eam eſſe non quamlibet fidem, qua in Deum creditur, ſed euangelicam fidem, eam videlicet, qua Chriſtiani efficimur, quæ per dilectionem operatur: vbique ſermonem ſuum ita temperans, vt ſimul aperiat ex fide iuſtificatum oportere benè vi-

uere,& mortificare carnem,& ſeruare mandata. Proinde & Iacobus vehementer A
infeſtus eſt eis, qui opinantur fidem ſine operibus valere ad ſalutem, & præfatam
hæreſim, aut tunc exortam, aut præuiſam apoſtolico ſpiritu futuram ex ſcripturis
Iaco.2.c. Pauli malè interpretatis, planè refutauit. Quid proderit, inquit, fratres mei, ſi fidē
quis ſe dicat habere, opera autem non habeat? nunquid fides poterit ſaluare eum?
fides ſi non habeat opera, prorſus eſt mortua in ſemetipſa. Tu credis quoniā vnus
eſt Deus, benè facis: ſed & dæmones credunt, & contremiſcunt. Vis autem ſcire ô
homo inanis, quoniā fides ſine operibus mortua eſt? Abraham pater noſter nónne
ex operibus eſt iuſtificatus, offerens filium ſuum ſuper altare? Vides quoniam
fides cooperatur operibus eius? Et Raab meretrix nónne ex operibus iuſtificata
eſt, ſuſcipiens nuntios, & educens eos alia via? Ex quibus concludit tandem, Vides
ergo quomodo ex operibus iuſtificatur homo, non ex fide tantùm? Hæc Iacobus
Apoſtolus. Opus eſt ergo ad intelligendum ſcripturas conſideratione. Nam Pau- B
Paulus & Iacobus de fide loquētes non ſunt contrarij, nec Paulus ſibimet aduerſatur. lus videtur coapoſtolo ſuo contrarius, dicens hominem gratis iuſtificari ſine ope-
ribus, & Abraham ſine operibus eſſe aſſecutum iuſtitiam. Coapoſtolus autē Iaco-
bus contrà videtur aſſerere hominem iuſtificari non ex fide ſolùm, ſed & ex ope-
ribus, Abraham quoque & Raab meretricem ex operibus iuſtitiam conſecutos.
Rurſus videtur Paulus ſibimetipſi contrarius: Non auditores legis, ſed factores le-
gis iuſtificabuntur. Vnde & in die iudicij, inquit, reddet Deus vnicuique ſecun-
dum opera ſua. Sed hæc ſibi eſſe conſona iam ſatis iterum atq; iterum inculcaui-
mus, docentes Paulum Apoſtolū primùm de operibus quæ fidem præcedunt, lo-
qui, Apoſtolum autem Iacobum de operibus quæ fidem ſequuntur. Vnde & ipſe
Cornelius Centurio nec ſine fide quadam orabat, nec ſine fide eleemoſynas da-
bat, quamuis Chriſtum adhuc incarnatum ignorabat, quemadmodum docēt Au- C
Iuſtificari dupliciter ſumitur. guſt. Gregorius, cæteriq; patres. Deinde iuſtificari, interdum eſt ex impio fieri iu-
ſtum, quod fit in momento abſque vllis operum meritis: & de huiuſmodi iuſtifi-
Tit.3.b. catione loquitur Apoſtolus in epiſtola ad Rom. & ad Titū, Non ex operibus iuſtiti-
iæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuā miſericordiam ſaluos nos fecit. Interdum
verò iuſtificari, eſt ex accepta fide in iuſtitia proficere, & iuſtitiæ opera exequi, ma
gis magiſq; iuſtum fieri. De huiuſmodi iuſtificatione loquitur Iacobus. Nam de
Iacob.2.d. Abraham, qui pridem factus erat ex impio iuſtus, Fides, inquit, cooperatur operi-
Apocal.22.c. bus eius. Sic dicit ſcriptura, Qui iuſtus eſt, iuſtificetur adhuc. Ex Apoſtolica igitur
Quæ fides iuſtificet. doctrina ſequitur, quòd peccator gratis iuſtificatur ex fide in Ieſum, nō quaſi mox
ſit iuſtificatus quiſquis crediderit Chriſtum Dei filium incarnatū, paſſum & mor-
tuum, & reſurrexiſſe, & aſcēdiſſe in cælos. Nam oportet & cauſam credere tā ineſ-
fabilis myſterij dominicæ incarnationis & reſurrectionis, hoc eſt, cauſam propter
1.Cor.11.e. quam ſit incarnatus & paſſus, quā & in nouiſsima cœna ſuis aperuit diſcipulis: Hoc D
Iohan.6.c. eſt corpus meū quod pro vobis tradetur: Panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro
vita mundi, id eſt, pro vita hominum diligentium hunc mundum, vt iam non am
Matth 26.c. plius mūdo, ſed Deo viuant. Hic eſt calix ſanguinis mei, qui pro vobis & pro mul-
tis effundetur in remiſsionē peccatorum. Chriſtus, inquit Paulus, traditus eſt pro-
pter delicta noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. In ſymbolo ca-
nit eccleſia, Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de
cælis. Non credimus autem Ieſum propter noſtra delicta, noſtrāmq; ſalutem fuiſ-
ſe incarnatum & paſſum, niſi credamus etiam nos eſſe peccatores, & non potuiſſe
nos habere remiſsionem peccatorum ex noſtris viribus. Fides igitur hæc præpo-
ſuit ſui cognitionem, quemadmodum & rectè ait Bernardus, neminem qui iam
vſum rationis habet, potuiſſe abſque ſui cognitione ſaluari. Deinde non oportet
quòd is qui ex euāgelio reuelato, credit Chriſtum pro peccatis ſuis, & pro ſua libe-

ratione

A ratione esse mortuum, mox sit iustificatus, sed & oportet quòd ex fide incipiat etiam Christum vt suum redemptorem diligere, glorificare, & etiam odisse atq; abominari id, pro quo tollēdo Christus tam duram sustinuit mortem. Quemadmodum docet Apostolus emptos nos esse pretio magno, & nos non esse nostri iuris, vt nos glorificemus & portemus Deum in corpore nostro, vt quēadmodum Christus mortuus est & resurrexit, ita & nos moriamur peccato, & ambulemus in nouitate vitæ. Quēadmodum enim qui diligit sanitatem, laudat medicinam, qua morbi tollūtur, morbos odit, & longè à se fieri cupit: & quanto maioribus laudibus medicina prędicatur, tantò magis vulnus odit: Sic & Christi medicinam diligere, facit hominem peccata odisse. Sic dicit Apostolus, Qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? Vnde Augustinus ad Paulinū, declarans qualis nam sit fides qua iustificamur, Fides, inquit, hæc est, qua credimus nobis iustitiā
B diuinitus dari per Iesum Christum, nō nostris viribus aut meritis, quibus non nisi suppliciū debetur. Hactenus satis declarauimus, qualis nam sit virtus, per quam meritum & pretium sanguinis Christi vnicuiq; applicatur, vt particeps efficiatur passionis & pretij sanguinis eius, & eandem esse fidem: quæ non est sine displicentia veteris vitæ, nec sine voluntate nouam inchoāndi vitam, vt sit membrum in corpore Christi, in pace & vnitate ecclesiæ. Summopere ergo nobis cauēdum est, ne faciamus homines malè securos, dicentes eis, Si fueritis in Christo baptizati, & credideritis, quomodolibet in ea fide vixeritis, ad salutē venturi estis per meritum sanguinis Christi, licet fortè per ignem. Tota scriptura referta est testimonijs, quæ errorem talem destruunt. Obstruatur igitur os loquentium iniqua, muta fiant labia dolosa. An non iustius lingua loquens talia præcideretur, quàm rationibus refelleretur?
C Cùm iustificatur impius per dextram Dei excelsi misericorditer præuenientis, suauitérq; trahentis, inuitantis, ac suggerentis, simul & ipse impius voluntariè conuertit cor suum ad Dominum, à peccato resiliens in Deum, credendo in eum qui iustificat impium per Dominum Iesum. Et ita Deus in momento quo infundit gratiæ donum, simul & mutat liberum arbitrium, vt sit aptum, præparatum, atq; ipsi gratiæ congruum. Sunt quidem interdum præparationes quædā antecedētes, & cogitationes & deliberationes pręuiæ: Solet nempe spiritus sanctus præmittere præcursores aduentus sui, admonitiones, inspirationes, salutares cogitationes pacis & salutis: sed non peruenit vnquam fructus passionis seu meritorum Christi in vllam animam, donec superueniat spiritus gratiæ vnientis homi
nem, vt sit membrum in corpore Christi per fidei gratiam, vt hinc tanquam à capite accipiat spiritualis vitæ sensum & motum. In paruulos autem, qui non peccauerunt propria voluntate, sed ex aliena peccatum contraxerunt, pertingit fru-
D ctus huiusce modi passionis seu meritorū Christi, nō per proprium fidei motum, sed per fidei sacramentū aliena volūtate administratum. Ex his igitur est manifestum, fidem esse primam virtutem, per quam fructus sanguinis seu passionis Christi peruenit in hominum animas, eāmq; solam, vtpote quæ otiosa est & mortua, in semetipsa non sufficere, sed oportere esse viuificatam spiritu charitatis facientis hominem iam credentem diligere, & deinceps benè viuere.

SEQVITVR *quarta huius capituli pars, in qua soluuntur argumenta sumpta ex scripturis solam fidem commendantibus.*

Solutio primi argumēti initio 4 tractatus adducti.

IAm restat soluere argumenta in principio adducta. Ad primum patet solutio ex supradictis: Nam fides quam Christus exegit, est fides per dilectionem operans, quæ & includit odium peccati, pro quo tollendo Christus est mortuus.

1. Cor. 6. d.
Roma. 6. a.
Ibidem.

Christus exigens à Iudæis impijs fidem, simul & exegit veteris vitæ abrenuntiationem, displicentiam, & vitæ nouæ initiandæ in ipso voluntatem. Hoc planè fi- A
Act.2.f. gnificauit Petrus loquens Iudæis nondum credentibus, nondum baptizatis, Pœnitemini, inquit, & credite euangelio, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum. Alijs etiam plurimis verbis exhortabatur illos dicens, Saluamini à generatione ista praua. Homo igitur peccator iustificatur quidem gratis, id est, sine operum meritis, incipiens sic habere fidem per dilectionem operantem, sed non manet iustificatus, nisi ex percepta fide, visibili sacramẽto insitus corpori Christi, operetur iustè dum tempus est ope-
Iohan.12.g. randi. De tali fide loquitur ipse Christus, Ego lux, inquit, in hunc mundum veni, vt omnis qui credit in me, non maneat in tenebris, hoc est, non maneat in pecca-
Iaco.2.d. tis. Fides Abrahæ, quæ deputata est illi ad iustitiam, cooperabatur, inquit Apostolus Iacobus, operibus eius, & per ipsa opera est consummata. B

Ad scripturas in argumento citatas, quibus sola fides aut commendatur, aut exigitur, Respondeo per regulã Augustini, Non omnia quæ in scripturis tacentur, negantur. Christus nunc fidem commendabat, nunc voluntatem deinceps non peccandi exigebat, nunc autem pœnitentiam, cordisque conuersionem. Ipse nouit accommodare sermonem pro vtilitate eorum, vel ad quos loquebatur, vel quibus loquebatur: quibus opus erat nunc fidem commendare tanquam fundamentum, sine qua nihil valet cæterorum, nunc autem gemitum & pœnitentiam. Ab homine iam pœnitente & resipiscente de peccatis, remissionémque peccatorum postulante, fidem exigebat Iesus, vt ostenderet pœnitentiam, gemitum, & lachrymas sine fide in Iesum non posse saluare animas. Ab his autem qui talem iam fidem habebant, sed adhuc delectabat eos hic mundus, secundum eam fidem non C
mutantes vitam in melius, exigebat gemitum & pœnitentiam.

Solutio secundi argumenti. Ad secundum argumentum sumptum ex doctrina Pauli Apostoli, & præsertim in epistola ad Romanos, solam fidem commendantis, Respondeo, Paulus Apostolus scribens ad Romam caput orbis, loquitur de gratia, quæ est caput & principium bonorũ operum. Et hæc est fides cordibus nostris inspirata, sine qua nulla possunt esse opera bona: & ita ex hac fide antequam vlla præcesserunt bona, quisque ex impio fit iustus: sed non manet iustus, nisi ex hac fide incipiat rectè viuere, & facere opera bona. Proinde falsum est, quòd Apostolus in epistola ad Romanos solam fidem commendat. Nam & in iam iustificatis, consepultis Christo per baptismum, commendat opera, vt quemadmodum pridem accommodauerunt membra sua seruire immunditiæ & iniquitati, ita nunc exhibeãt membra sua seruire iustitię in sanctificationem: qui si à suis concupiscentijs illecti incipiant D
rursus seruire immũditiæ, deserentes gratiam semel acceptam, iuxta eiusdem Pauli doctrinam ad Corinthios, reseruantur iustificandi, non iam per baptismum, sed per pœnitentiæ opera. Vnde peccator olim baptizatus & relapsus in crimina, si retineat fidem, habet, inquit Hieronymus, testam, in qua dum cęlesti spiritu compungitur, hauriat aquæ pusillum: atque tum fides quę in ipso fuerat mortua, incipit viuere, dum resipiscens incipit orare, & implorare misericordiam. Sic Christianus quisq; relapsus in crimina, dum inspiratione diuini spiritus compungitur, ex fide quam habebat mortuam, impetrat remissionem peccatorum. Neq; enim
Luc.18.c. frustra orabat Publicanus, Deus propitius esto mihi peccatori. Iam fidẽ habebat, & peccator erat, vt iustificaretur orabat, & orando, inquit Augustinus, iustificatus est, vt desineret esse peccator. Videbis autem pœnitentiæ illius opera, si videas prostratum in terra, non audentem oculos leuare in cælum, & percutientem pectus suum. Verum quidem est, quòd Apostolus Paulus ad Romanos nõ loquatur

expresè

A expresè de reconciliatione per pœnitentiam hominis post baptismum relapsi in crimina, sermonem suum ita temperans spiritu suo magnifico, ne nouiter initiatis proponat quicquam, vnde sibi accipiant delinquendi occasionem: reseruans remedium pœnitentiæ declarandũ temporibus & locis congruis, secundum personarum conditionem, ne relapsi sumãt occasionem desperandi. Manifestus itaq; erit omnium scripturarum de fide & iustificatione intellectus, si consideremus fidem in Iesum ex qua iustificamur, esse eam qua credimus Iesum propter nos homines peccatores, & propter nostram salutem descendisse de cælis, atque ita incipimus diligere nostram salutem ab ipso, & odisse & abominari peccata, propter quæ tollenda Christus tantùm dignatus est se humiliare. Ad habendum hanc intelligentiam non oportet multas limitationes, glossas, seu additiones adijcere scripturis de fide iustificante loquentibus. Nam & spiritus sanctus de huiuscemodi fide sermonem sic vbique temperauit, vt ex his quæ præmittuntur & sequuntur planè indicet intellectum, & de quadam fide scripturam loqui, vtpotè de ea quæ est viua & victoriosa, qua incipit is qui credit, pugnare & vincere mundum: de qua Apostolus Iohannes, Hæc est victoria, quæ vincit mũdum, fides nostra. Esse autem alteram quandam fidem, ex qua non iustificatus est homo, indicat Apostolus, Si habuero omnem fidem, vt montes transferam, nihil mihi prodest. Vndè Saluator cùm dicit, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, Mox antè præmiserat, Euntes in mundum vniuersum, prædicate euangelium omni creaturæ: deinde subiunxit, Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super ægros manus imponent, & benè habebunt: Marci vltimo. Si in sermone Christi, quo dicitur, Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit, quispiam sibi plus quàm oporteat blandiatur de fide & baptismo, cur non terretur in eo quod sequitur, Signa autem eos qui crediderint, hæc sequentur: In nomine meo dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent? Cur hic qui gloriatur in sola fide sua, non prorsus hac sua stulta fide in desperationem humiliatur, non habens vlla supradicta suæ fidei signa, non potens neque eijcere dæmonia, neque tollere serpentes, neque varijs loqui linguis? Quòd si huiuscemodi signa spiritualiter velit intelligere ad animam relata, vt cordis compunctione eijciat dæmonia, id est, peccata, per quæ in eo dæmones regnabant: nec de cætero loquatur vetusta protoparentum lingua, declinantium linguas suas ad excusandum excusationes in peccatis: serpentes, id est, suggestiones venenatas, tollat: & si mortiferum quid biberit, id est, si senserit illicita atque mortifera, non consentiat: intelligat Christum fuisse locutum non de quauis credulitate, nam & dæmones credunt & contremiscunt, sed de credulitate quam comitantur opera, atque ita de fide per dilectionem operante, cuius primum opus est compunctio cordis, in qua sine dubio eijciuntur dæmonia. Qui euangelio Christi audito sic credunt, hi procul dubio sic fidem habent omnibus verbis eius, vt terreantur eorundem verborum comminationibus, attrahantur promissionibus, & obtemperent præceptis.

Paulus in epistola ad Roman. non loquitur de iustificatione relapsi.

B

C

D

1. Iohan. 5. a.

1. Cor. 13. a.

Mar. 16. d.

Hæretici ergo cùm reclamant, & dicunt, Ex Paulo didici & veneror Christum, credo Iesum esse filium Dei pro me crucifixum, ne me vltra differas, nihil amplius requiras: quos per Euangelium Paulus generabat, nihil eos nosse tum volebat quàm Christum Iesum, & hunc crucifixum. Quid ergo me cogis abrenunciare omnibus operibus carnis, luxurijs, fornicationibus, cęterisq; ad quę impellit naturæ instinctus? faciam cùm potero. Hanc esse insanã & prauam sacræ scripturæ intelligentiam, demonstrant fermè omnia scripturę capitula tam veteris quàm

noui

noui teſtamenti. In nomine Ieſu dęmonia corporaliter eijcere, linguis loqui, aliâq; A
miracula fâcere, non oportet eſſe opera fidei per dilectionem operantis: adeò vt
Matth.7.d. multi dicentes, Nónne in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? audire habeant in iudicio, Neſcio vos, diſcedite à me operarij iniquitatis. Abſit igitur, vt fidei noſtræ ſigna potius quærenda ſint, quàm merita. Sunt enim noſtræ fidei opera ipſiúſque merita, ſigna quædam certiora vtique & ſalubriora. Vnde & nos renaſci Chriſto per baptiſmum, non eſt aliud, quàm nos ablui in ſanguine Chriſti ab operibus mortuis, & ſanctificari in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti: vt deinceps non ſeruiamus deſiderijs ſæculi huius, ſed crucifigamus carnem cum vitijs & concupiſcentijs ſuis. Ad id autem quod vltra in argumento aſſumitur, Apoſtoli in primitiua eccleſia non hæc omnia, ſed ſolam fidem exigebant à baptizandis, vt patere videtur in Philippo, qui baptizauit Eunuchum: Reſpondeo, In primitiua eccleſia ſupradictæ regulæ viuendi ſecundum B
dum Chriſtianos mores ſemper quidem baptizandis dicebantur, ſed aliquando breuius & conſtrictius, aliquando latius & vberius. Neq; enim Lucas in Actibus expreſsit omnia quæ cum Spadone egit Philippus: nam & ipſe Philippus priuſquam baptiſmum illi miniſtraret, aperiens os ſuum & incipiens à ſcriptura, euangelizauit illi Ieſum, quemadmodum recitat Lucas Actuum octauo. Ita & Paulus
1.Corin.2.a. cùm ad quoſdam loquitur, Inter vos nihil me ſcire dixi, niſi Ieſum, & hunc crucifixum: nõ illud aſſerit, quòd nihil eis indicauerit quàm crucifixionem Ieſu: ſed voluit in Chriſto Ieſu crucifixo multa illis inſinuaſſe, cauſas videlicet propter quas erat crucifixus, hoc eſt, propter tollenda peccata noſtra, vt nos crucifigamus corporis peccata, & veterem hominem cum actibus ſuis.

Ad difficultatem autem, quæ in argumento ſecundo traditur, inquirentem C
qualiſnam ſit fides, quam commendauit in prædictis perſonis Saluator, patet reſponſio ex dictis Hieronymi. Non commendabat fidem, qua credebant myſteria trinitatis, quæ nondum ſic erãt reuelata, ſed fidem, quę ſubijciebat corda illorum humiliata Deo, qua cupiebant ſibi peccata remitti, non ſiſi ſuis meritis, ſed gratia Dei miſerẽtis. Et cùm obijcitur, Non videtur fuiſſe fides ſancta remittẽs peccata, qua ſalutem non ſpiritualem, ſed corporalem à Deo quæſierunt, Reſpondeo, eos iam iuſtificatos intus corde ex eadem fide deſideraſſe ſeu poſtulaſſe remiſsionem peccatorum, eóſq; fidem illam intus latentem habuiſſe, & per dilectionem operantem, qua & erant à peccatis iuſtificati. Sed diuina prouidentia factum eſt, vt ex eadem fide orarent liberari à præſentibus & viſibilibus malis, quatenus fides eorum quæ latebat in mente, manifeſtaretur in opere, & euidenti miraculo doceretur Chriſtus eſſe verus filius Dei, inuiſibiliter intus operans remittendo peccata, D
quem videbant ea quæ ſolius Dei ſunt, viſibiliter operantem, ſolo iuſſu tollere
Matth.9.a. temporalia mala: quemadmodum & ad Iudæos ipſe ait, Vtrum eſt facilius dicere, Remittuntur tibi peccata tua, an dicere, Surge & ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatem dimittendi in terra peccata, tunc dicit paralytico, Surge, tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam. Erant quidem paralytico remiſſa peccata, ſed hoc ſolus nouerat qui dimittebat. Surge autem & vade in domum tuam, nouit tam ipſe qui conſurgebat, quàm illi qui videbant. Proinde quod Saluator illi iuſsit, Surge & tolle grabatum tuum, & vade in domum tuam, non tam corporaliter quàm ſpiritualiter fieri iuſsit, inſinuãs eum qui iam Dei gratia ſanatus eſt, oportere non eſſe otioſum, ſed quotidie ſurgere & aſcendere, id eſt, ſurſum habere corſuum, & tollere grabatum ſuum, id eſt, carnem ſuam, dirigendo & cogendo ipſam ſeruire ſpiritui, vt non amplius viuat, in qua tanquam lecto ſuauiter quieſcebat, viuens ſecundum deſideria illius, & vadat quotidie proficiens,

in domum

A in domum suam, non manufactam, sed cælestem regionem viuorum.

Ad tertium dicimus, non quamlibet fidem qua credimus Deo aliquid promittenti, iustificare hominem, sed eam quæ est per dilectionem operans: & hæc semper continet fiduciam quandam, qua credens innititur gratiæ & misericordiæ Dei, vt redemptoris & saluatoris sui. Neque Abraham iustificatus est propterea, quòd solum credidit Deo promittenti, quòd ipse futurus esset pater multarum gentium carnalis, sed propterea quòd credidit Deo promittenti, quòd in semine suo, quod est Christus, benedicerentur, vt inquit Apostolus, omnes gentes: quódque pro maledictione quæ per vnum hominem intrauit in mundum, acceptura essent per vnum illud semen, benedictionem, id est, remissionem peccatorum, & vitam æternam ab omni malo liberam. Vnde & Abraham, inquit Saluator, desiderauit videre diem meum: vidit, & gauisus est. Credidit ergo Abra-
B ham Deo promittenti futurum saluatorem: & fuit iustificatus antequam ei semen illud promitteretur, & antequam circuncisus esset, & antequam ei Dominus reuelaret quòd ex semine suo nasceretur Christus. Sed iustificatio illa in eo non fuit sine fide, qua fidus est gratiæ Dei vt saluatoris. Vnde & ipse ex hac fide Deo suo fidelis & obediens erat, cui & ipse Dominus iam pridem dixerat, Noli timere Abraham, ego protector tuus, & merces tua magna nimis. Et proinde, quia ex hac fide credidit etiam alia, quæ postea sibi diuinitus promittebantur, aucta est fides eius, & per opera consummata. Iam si roges, cur Abrahæ fides ita peculiariter sit supra fidem cæterorum commendata, Responsio patet ex epistola ad Romanos quarto, quia contra spem in spem credidit, vt fieret pater multarum gentium credentium in semine Christo nascituro. Contra spem quidem credi-
C dit, quia iam centenarius desperauerat ex vxore nonagenaria se posse filium generare. Sed non respiciens ad emortuas tam sui quàm vxoris corporeas vires, supra naturam credidit Deo promittenti, plenissimè sciens quòd quicquid promisit Deus, potens est & facere: adcóque firmiter diuinæ promissioni inhæsit, vt filium iam natum iussus occidere, non dubitauerit de promissione, sed firmiter crediderit, per eundem filium suum quem iubebat Deus occidere, semen suum multiplicandum, & Christum inde nasciturum: non diffidens, vt inquit Apostolus, quin iste filius sibi reddi à Deo poterat, resuscitandus immolatus, qui datus erat non speratus. Commendatur ergo peculiariter fides Abrahæ, quia in eo fides fidei repugnare videtur, & mandatum Dei contrarium esse promissioni diuinæ: veluti cùm prius ei diceret Deus, In Isaac vocabitur tibi semen, huic promissioni videtur repugnare superueniens mandatum quo dicitur, Accipe tuum filium vnigenitum Isaac, quem diligis, & offer eum in vno montium. Sed Abra-
D ham nihil hæsitans, neque obstupuit, neque deceptum se credidit, neque diffidentium more scrutari cœpit argumẽta, quibus aut hoc fieri posset aut non fieri: sed certò sciens Deum iterum posse suscitare illum, ex quo Christus esset nasciturus, sese ex Dei mandato ad immolandum filium præparat.

Solutio tertij et quarti argumenti.

Iohan. 8. g.

Gene. 15. a.

Cur Abraham tantùm à fide commẽdetur.

Hebr. 11. d.

Gene. 21. b.

Gene. 22. a.

Postremùm ad id quod obijcitur ex capitulo vndecimo ad Hebræos, respondeo, Fides iustificans potest esse sine explicito motu fidei in Iesum, sed non potest esse cum contemptu fidei in Iesum, cùm semper implicitè contineat illam. Ex superioribus patet, aliud esse fidem in Deum, vt misericorditer condonantem peccata cum ignorantia Christi, de quo nondum audiuit: Aliud verò esse fidem in Deum, vt misericorditer condonantem peccata cum cõtemptu Christi, quem auditum vel contempsit, vel neglexit. Illa potest iustificare hominem, non ista. Vnde & fides quam Apostolus ibi explicat, est fides per quam anima tendit in Deum, non solùm vt creatorem ac remuneratorem, sed etiam vt gratuitum liberato-

Solutio quinti argumenti.

liberatorem & saluatorem suum. Huiuscemodi fidei Apostolus explicat diuersa il A
lic officia, veluti sunt, credere Deum esse, & verbo illius omnia esse condita, eun-
démq; remuneratorem & fidelem seu veracẽ esse in verbis, in promissionibus, &
in comminationibus. In promissionibus quidem, quibus promisit nobis ex pere-
grinatione & exilio huius vitæ liberationem in cælestẽ vitam sempiternam, omni
bus ex fide adeuntibus ad thronum gratiæ Christi, pro remissione peccatorum
danda, non ex fiducia suorum meritorum, nec ex fiducia sanguinis hircorum, aut
vitulorum, qui solùm erant vmbræ significantes internam cordis mundationem
intus fieri per fidem in sanguinem Christi. Talis est fides viua per quam sancti illi
vicerunt regna, operati sunt iustitiam, cuius author & cõsummator est Iesus, vt pa
Hebr. 1. a. 2. b. tet ex antecedentibus & sequentibus capitulis ibidem. Deus pater Christum con-
d. 5. c. 9. c. stituit hæredem, inquit, vniuersorum, item gratia Dei pro nobis gustauit mortem,
& per mortẽ destruxit eum, qui mortis habebat imperium, liberans à morte eos, B
qui per totam vitam obnoxij erant seruituti, qui & factus est omnibus operãtibus
sibi causa salutis æternæ. Hostiæ sanguinis hircorum aut vitulorum nunquam po-
tuerunt nec auferre peccata, nec introducere impium quenquam in ecclesiam,
sancta sanctorum, sed fiduciam ingrediendi ad illa oportet haberi in sanguine
Abac. 2. a. Christi. Sumus ergo filij fidei in acquisitione animæ. Iustus meus, inquit Abacuc,
ex fide viuit. Hæc & his similia præmittens Apostolus, tandem in capite vndeci-
mo, fidem definit, demonstrans omnes veteris testamenti iustos vixisse ex fide, in
Hebr. 12. a. sequenti capite cõcludens, Curramus igitur ad propositum nobis certamen, aspi-
cientes in authorem fidei, & consummatorem Iesum, qui sustinuit crucem. Vnde
in hac epistola ad hoc præcipuè tendit Apostolus, vt doceat sine sanguine Christi
non posse esse remissionem vllius peccati, & sub priori testamento opera hæc re- C
demptionis fuisse sub promissionibus, sermonibus & verbis solùm testificata, &
sub vmbris figurisq; velata. Proinde quæ tunc non erant omnibus sic distinctim
expressa seu exposita, sunt nunc facta credibilia valde. Ex his igitur manifestè de-
1. Iohan. 5. a. b monstratur Apostolum Iohannem, cùm dixit, Hæc est victoria, quæ vincit mun-
dum, fides vestra: & rursum, Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit quia Ie-
sus est filius Dei: nõ de qualibet fide locutum. Est enim fides quædam sicut dæmo
nes credunt; & iuxta Paulum Apostolum, fides quædam mortua, non mouens
membra in opera iustitiæ, quæ est sine charitate. Multos videmus credẽtes, inquit
Bernardus, Iesum esse filium Dei, qui nihilominus mundi cupiditatibus adhuc ir-
Tit. 1. d. retiuntur. Et iuxta Apostoli doctrinam, Sunt qui ore confitentur se nosse Deum,
Iaco. 2. c. d. factis autem negant. Talis fides est, de qua Iacobus loquitur, quæ mortua est in se-
Quis fide viua dicatur credere Iesum esse filiũ Dei. metipsa: Fide viua credit Iesum esse filium Dei, qui ipsius Iesu comminationibus
terretur, promissionibus attrahitur, præceptis obtemperat, consilijs acquiescit. D

Ad difficultatem in quinto argumento tactam, videlicet Apostolum ad Roma
nos per iustificationem non intellexisse eam, qua ex impio quis fit iustus,

Respondeo, quòd scriptura in Genesi non dixit, Credidit Abraham Deo & iu-
stificatus est, id est, ex impio factus est iustus. Nam & anteaquam Deus ei hoc pro-
mitteret, iustus erat. Sed reputatum est ei, inquit, ad iustitiam, aucta est ei iustitia.
Apostolus autẽ Paulus ex hoc testimonio scripturæ Geneseos citato, voluit proba-
re, non quòd Abraham tunc primùm ex impio factus fuerit iustus, sed quòd Abra
ham non ex operibus legis, seu carnalis circuncisionis solùm, sed & per fidem ha-
buerit gloriam apud Deum: loquitur enim Apostolus contra carnales Iudeos, qui
arbitrabantur homines iustificari ex operibus legis absque fide. Sic enim dicit Ia-
Iaco. 2. d. cobus Apostolus, Abraham est ex operibus iustificatus, non ex fide tantùm.

Habes igitur neminem posse iustificari absq; spiritu fidei, & ante hanc gratiam

neminem

A neminem posse bona operari, ipsamque fidem iustificantem, omni tempore fuisse eam, qua homo prorsus Deo creatori & redemptori suo subiectus, agnoscit se indigere gratia Dei miserẽtis, & semetipsum esse peccatorem, mortis filium: eandem insuper fidem secundum tempora habere sua incrementa, & idcirco iustos nunc oportere multa de redemptione humani generis credere, quæ licuit anteriores iustos ignorare. Habes insuper, fidem ad iustificationem impij requisitam, non esse eam, qua pœnitens credit sese absolutum esse, cùm contingat plerumque pœnitentem credere Deum in promissis esse veracem, & cum illa fide sacramentum recipere, nec tamen sanctificari. Cæterùm habes, solam fidei virtutem, ad iustificationem impij nõ sufficere, sed & motum interioris pœnitentiæ ac dilectionis erga Deum necessarium esse. Horum cõsideratione sacræ theologiæ magistri dispositionem vltimam ad gratiam dixerunt esse contritionem, intelligentes ex
B scripturis sacris contritionem, pœnitentiam interiorem, quæ includit vel præsupponit hæc omnia, scilicet fidem in Iesum, odium peccati, dilectionem Dei. Et ideo qui confidit sibi peccata remitti per contritionem, seu interiorem suam pœnitentiam, non est dicendus confidere in meritis seu operibus suis, aut in viribus liberi arbitrij, sed in Christo Iesu, ex cuius fide est contritio sua, secundum quam dolenter culpam agnoscens pœnitet prioris vitæ, postulans veniam sibi impartiri per passionem Domini Iesu. Contritio nostra si esset nuda displicentia veteris vitę, talis, qualem habent Iudæi vel Pagani pœnitentes de peccatis, arbitrantes sese pœnitentijs illis seu afflictionibus mereri veniam, seu remissionem peccatorum, putantes sibi non esse opus redemptore, tunc vtique verum esset contritum confidere in meritis suis. Nunc autem contritio nostra, quam commẽdant sacræ theo-
C logiæ magistri, de qua & scriptura loquitur, Cor contritum & humiliatum Deus non despicies, non talis est, quippe quæ facit cor hominis pœnitentis ex fide in Iesum prorsus humiliari, atque inniti meritis passionis Domini nostri Iesu. Sed de hac contritione alibi latius. Nota.

SEQVITVR SECVNDVM *huius tractatus capitulum, in quo manifestatur, cur fructus passionis Christi non perueniat in omnes Adæ filios, præsertim cùm Christus sit saluator omnium hominum, & propitiatio pro peccatis totius mundi: & habet octo partes.*

IAM operæpretium est considerare, cur fructus passionis Christi non perueniat in omnes Adæ filios, an videlicet hoc pendeat ex sola volũtate Dei prędestinantis, an ex diligentia vel negligentia hominis, sacrosanctum illud sanguinis pretium
D aut repellentis seu negligentis, aut acceptantis. Et primùm recitabimus vtrinq; argumenta ex scripturis sacris, quę hac in re pugnare vidẽtur. Nam si in iustificatione impij motus fidei per dilectionẽ operantis, motúsq; interioris pœnitentiæ, sint liberi nostri arbitrij opera, sese ad Deum per fidem in Iesum, & per pœnitentiam de peccato, cõuertentis: consequẽs videtur nos esse nobis causam, cur fructus passionis Christi perueniat aut non perueniat in nos. Si autem in iustificatione impij prior sit voluntas Dei nos ad fidem interiorẽmq; pœnitẽtiam præparãtis, videbitur pendere ex diuina volũtate, quòd fructus passionis Christi in alios perueniat, in alios non perueniat. Sit igitur argumentum primum: Deus exigit in scriptu- *Primũ argumentum*
ris sacris ab impijs & peccatoribus, vt credant, resipiscant, pœnitentiam agant, ad cor redeant, declinent à malo, auertantur à vijs suis pessimis, quiescant agere perversè, conuertant se ad Dominũ Deum suum, quærant, orent, pulsent, ingemiscãt. Deus omnibus se offert, paratus est omnes saluos facere, Ipse stat ad ostium cordis

1.Timo.2.b. 2.Pet.3.c. Sapient.11.d. Ezech.18.g.

& pulsat: Ipse, vt inquit Paulus, vult omnes saluos fieri: Ipse, vt inquit Petrus, vult A omnes ad pœnitentiã reuerti: Ipse expectat peccatores ad pœnitentiã, dans tẽpus & locum pœnitẽtiæ, dissimulans peccata hominũ propter pœnitentiã: Ipse dicit, Nolo mortẽ peccatoris, sed magis vt cõuertatur & viuat. Ex quibus omnibus videtur consequens esse, nostrum esse præparare corda nostra, vt participes efficiamur fructuum passionis Christi, & ita initium salutis ex nobis esse. Pro hac sententia videtur esse doctrina Apostoli Pauli ad Romanos primo, docentis sempiternam Dei virtutem & diuinitatem esse notã Gentibus, quę Deum ex mundi fabrica agnitum, nõ sicut Deum glorificauerunt: & idcirco factę sunt inexcusabiles. & ad Romanos secundo, Gentes quæ legem, supple scriptã, non habent, intus gerunt opus legis scriptum in cordibus suis, testificantibus eorum conscientijs. & ad Romanos decimo, docẽtis fidem omnibus ex æquo esse propositam, quia in omnem terram exiuit sonus Apostolorum prædicantium euangelium Christi. Hæc vide- B tur Augustini sententia in tertio de libero arbitrio, docentis rationalem animam ante omne meritum boni operis, habere naturale iudicium, quo sapientiam præponit errori, quo & potest seipsam excolere, & pio studio acquirere virtutes, per quas liberetur à malis per peccatum Adę irrogatis, à difficultate videlicet & ignorantia. Rationalis anima, inquit, facultatem habet, qua creatore adiuuante seipsam potest excolere, & pio studio acquirere & capere virtutes, per quas à difficultate cruciante, & ab ignorantia cæcante liberetur: quanquam enim in ignorantia & difficultate sit nata, non tamen ad permanendum in quo nata est, aliqua necessitate comprimitur. Ante omne meritum boni operis, inquit idem, non parum est hominem accepisse naturale iudicium, quo sapientiam præponit errori, quietem difficultati, vt ad sapientiam non nascendo, sed studendo perueniat: quod si C agere noluerit, peccati reus tenebitur, tanquam nõ benè vsus sit ea facultate quam accepit. Nam si veri boni ignorantia, difficultas quoque & impotentia ita sit naturalis homini, vt non habeat vllum Dei miserentis auxilium quo bonus fiat, non peccat quidem, sed peccati primi parentis iustum sustinet supplicium. Non tibi deputatur in culpã, quòd inuitus ignoras, sed quòd negligis quærere quod ignoras. Neque imputatur tibi in culpam, quòd vulnerata membra non colligas, sed quòd illius adiutorio monitus, volentem sanare contemnis, quòd cum humilitate confitendi & orandi ad illius confugere gratiam recusas. Hęc est Augustini sententia in tertio libro de libero arbitrio. Deinde ibidem capitulo penultimo docet, naturam humanam præter stultitiam & sapientiam recipere affectionem, quę nec stultitia nec sapientia dici potest. Tunc enim homo, inquit, incipit aut stultus esse aut sapiens, cùm iam posset, nisi negligeret, habere sapientiam. Nemo enim stultum appellat infantem, & absurdius est, si velit appellare sapientem. D Proinde non habere sapientiam, nondum erat vitium primi hominis, si nondum vt habere posset, acceperat: sed tamen habebat aliquid, quo si benè vti vellet, ad id quod non habebat ascenderet. Obseruatio præcepti meritum est accipiendæ sapientiæ. Ex quo autem incipit homo præcepti esse capax, ex illo incipit posse peccare. Duobus modis peccat homo, antequam sapiens fiat, si aut se non accommodet ad accipiendum præceptum, aut cùm acceperit præceptum, non obseruat. Sicut enim præceptum non est ab illo cui præcipitur, sed ab illo qui præcipit, sic sapientia non est ab illo qui illuminatur, sed ab illo qui illuminat. Peccatum ergo est in negligentia voluntatis, vel ad accipiendum & cognoscendum præceptum, vel ad obseruandũ ipsum præceptum iam cognitum, vel ad custodiendum sapientiam iam acceptam. Et ex illis tandem cõcludit August. quoddam esse medium, quo à stultitia ad sapientiam transitur, quod neque stultum, neque sapienter factum

A factum dici potest. Proinde cùm ex arce sapientiæ ad stultitiam primus iam homo transierit, nec sapienter nec stultè transitus iste fuit. Hactenus Augustini doctrina. Cùm ergo in libro retractationum non retractet Augustinus has sententias, consequens videtur, vnumquemq; in omni gente & natione posse ex naturali iudicio ex iniustitia ad iustitiam transire, & ita sese præparare ad accipiendum gratiam. Vnde huius considerationc videntur sacræ theologiæ magistri tradidisse, Deus omnibus quantum in se est facientibus non deest in necessarijs ad salutem, quemadmodum docet diuus Thomas distinctione 28, secundi quæstione quarta, in solutione ad quartum, & in tertio sententiarum, distinctione 25, & articulo secundo in solutionibus ad primum & ad secundum argumentum, & in libro de veritate, materia 14, quæstione vndecima, in solutionibus ad primum & secundum argumentum. Eandem sententiam de facere quãtum in se est, ponunt Alexander
B de Hales, Bonauentura, Gerson. Tertiò, Impius supplici oratione remissionem impetrat suorum peccatorum, dicente scriptura, Quicunq; inuocauerit nomen Domini, saluus erit. Quemadmodum in Euangelio Publicanus percutiens pectus suum orabat, & descendit iustificatus in domum suam: nondum erat iustificatus, sed orando factus est iustus, quemadmodum docet Augustinus super Iohannem. Vnde & hæc est plana sententia eadem Augustini disputantis de gratia in epistola ad Sixtum: Remissio peccatorum, inquit, non sic sine aliquo merito, fides enim hanc impetrat, qua fide dicebat quidam, Deus propitius esto mihi peccatori, & descendit iustificatus merito fidei humiliatus: fides itaque iustificationem impetrat. Et in epistola ad Paulinum, Si quis dixerit, Gratiam benè operandi meretur fides, negare (inquit) nõ possumus, imò verò gratissimè confitemur. Hanc enim
C fidem habere volumus, qua impetremus charitatem, qua sola benè operamur. Planè vides Augustinum ex scripturis sacris deducere, fidem impetrare remissionem peccatorum, iustificationem, charitatem, & gratiam benè operandi. Potest igitur homo adhuc impius, ex fide quadam informi sese ad gratiam præparare.

Ioel. 2. g. Roma. 10. & Luc. 18. c.

Pro contraria sententia videntur scripturæ, quibus significatur Deus gratis iustificare hominem ex fide, non propter opera nostra. Vnde damnata est iam olim Pelagij sententia dicentis priorem esse hominis obedientiam quàm Dei gratiam. Non quia homo vult, Deus vult hominem iustificare, sed quia Deus vult, homo iustificatur. Miserebor, inquit, cui voluero: clemens ero, in quem mihi placuerit.

Secunda huius capituli pars, in qua recitantur errores de præparatione ad participandum fructum passionis Christi.

D

PRo absolutione huius materiæ operæpretium est inuestigare, an fides ea qua vnicuique applicatur meritum passionis Christi, fiat ex sola voluntate Dei dantis, an etiam ex voluntate hominis sese ad habendam fidem præparantis. Sed in primis præmittendi sunt super hac re tres reprobati errores, quos etiam in primo capite huius tractatus ex transcursu recitauimus, atque refutauimus. Primus fuit eorum qui docent fidem esse in sola vniuscuiusque voluntate, atque ita esse in libero vniuscuiusque arbitrio, si velit particeps fieri passionis Christi. Et inter istos alij docent fidem esse generale munus, atq; vnicuique inesse vim quandam rationis internæ, per quam valeat ex semetipso ascendere ad initium quoddam fidei, qua particeps fiat fructuum passionis Christi. Alij verò hoc ipsum dicunt, aliquantulum tamen restrictius, addentes vnumquemq; ex se posse credere, modò euangelium sibi prædicetur. Ad quem errorem acceptandum valde est

Primus trium errorum, qui est Pelagianorum.

pronum genus hominum, existimantium hoc pacto saluare vim liberi arbitrij in A
iustificandis hominum mentibus. Vnde & ipse Augustinus hoc errore aliquam-
Tomo 7, li. 1 de prædestinatione sanctorum, cap. 3. diu deceptus errauit: Ego, inquit, cùm similiter errarem, putans fidem qua in
Deum credimus, non esse donum Dei, sed à nobis esse in nobis, atque per illam
1. Corin. 4. b. nos impetrare Dei dona, quibus temperanter, piè, ac iustè viuamus in hoc sæcu-
lo: conuictus sum testimonio Pauli dicentis, Quid habes quod non accepisti? si-
milibúsque scripturis: quibus apertissimè iuxta diui Cypriani sententiam de-
monstratur in nullo gloriandum esse, quando nostrum nihil est, & nos non esse
ex nobis idoneos cogitare aliquid, quod pertinet ad religionem, pietatémque, de
2. Corint. 3. b. qua loquebatur Paulus. Ego, inquit, existimabam fidem non præueniri Dei gra-
tia, nisi quia credere non possemus, si non præcederet præconium euangelicæ ve-
ritatis: vt autem prædicato nobis euangelio consentiremus, putabam nostrum
esse proprium, & nobis esse ex nobis. Quem errorem meum nonnulla opuscu- B
la mea ante episcopatum scripta satis indicant, in quibus dixi, Quod credimus no-
strum est, quod autem operamur bonum, illius est qui credentibus dat spiritum
sanctum: & iterum, Nostrum est credere, illius autem est credentibus & volen-
tibus dare voluntatem benè operandi per spiritum sanctum, à quo charitas dif-
funditur in nobis. Hactenus Augustini sententia, libro primo de prædestina-
tione sanctorum, in quo demonstrat tam fidem perfectam, quàm initium fidei,
qua in Christum primitus credimus, esse Dei donum. Et ideo istius erroris au-
thoribus, quantum attinet ad conuersionis initium, plena concordia est cum
Pelagianis, qui, vt inquit Augustinus, dicebant Deum, quantum in se est, velle
omnes recipere, omnibus gratiam dare, sed non omnes velle sese ad accipiendam
gratiam accommodare. Hanc Pelagij doctrinam recitat Augustinus libro quar- C
to contra Iulianum, capite octauo. Deus vult omnes homines, inquit Pelagius,
saluos fieri, sed ideo non omnes salui fiunt, quia non omnes volunt petere, cùm
Deus velit dare: non omnes volunt pulsare, cùm Deus velit aperire: non omnes
volunt quærere, cùm Deus velit se manifestare. Et hanc suam sententiam ipse
Pelagius multis conatus est corroborare scripturis, & sanctorum patrum testi-
monijs, licet falsò intellectis, citatis in superioribus argumentis, longius etiam
latiúsque recitandis, ac declarandis in libro de concordia gratiæ, & liberi ar-
bitrij. Secundum hanc Pelagij doctrinam hæretici docent, quòd in vniuscu-
iusque saluandi voluntate est, si velit medicum quærere, sanitatem postulare,
& particeps fieri medicinæ Christi, seu gratiæ meritorum & fructuum passio-
nis eius. Quemadmodum enim ægrotus quisque, non cùm voluerit, inquiunt,
sanitate fruitur, neque de morbo ægritudinis pro arbitrij sui desiderio libera-
tur: per seipsum tamen deprehendit sanitatem, & à semetipso desiderium habet D
sanitatis, suáque sponte ad medicum venit. Verùm hanc sententiam infan-
Refellit Augustinus hunc Pelagij errorem. tes, inquit Augustinus, sua taciturnitate conuincunt, falsámque esse ostendunt,
qui nec petunt, nec quærunt, nec petere aut quærere norunt. Quòd si Pela-
giani hanc suam sententiam velint restringere ad solos adultos, qui petere &
pulsare nouerunt, & Apostolum dicentem, Deus vult omnes saluos fieri, solùm
intelligere de adultis: Iam ipsi, inquit Augustinus, beneuolentiorem faciunt
Deum in sceleratissimis hominibus, quàm in innocentissimis paruulis: & con-
cludens dicit, Sicut ergo omnes infantes prædestinati absque vllis suis meritis,
vt saluentur, præueniri debent regenerationis lauacro quo saluentur: ita omnes
adulti prædestinati opus habent absque suis meritis præueniri gratuito Dei at-
tractu, quo ita illuminantur, vt notitiam suæ calamitatis accipiant: ita trahuntur,
excitantur, vt velint credere, quærere, petere, & pulsare. Credere, quære-

re, nam

A re, nam desiderare gratiam, initium est gratiæ. Vnde & in superioribus libris demonstrauimus, quòd totus homo ex ipsa anima, & cum ipsa anima in profundum miseriæ suæ decidit, vbi eum, priusquam à medico notitiam suæ calamitatis accipiat, iacere delectat, amantem semper errores suos, & amplectentem falsa pro veris: habentem oculos clausos veræ spirituali vitæ, apertos autem in vitam carnalem: deputantem sese felicem, si liberè suis valeat satisfacere desiderijs, fruique pro voto creaturis. Cuius prima salus est, vt homo ipse suam hanc calamitatem agnoscens, sibi incipiat displicere, & vetustatem debilitatis suæ odisse, sequens verò vt sanari desideret, & à quo sananda sit nouerit. Verùm operæpretium est animaduertere, hanc sententiam doctrinæ Pelagij, qua dicit Deum velle omnes homines saluos fieri, si & ipsi velint credere & baptizari, potuisse intelligi secundum sanum quendam orthodoxæ fidei intellectum, fundatum in scripturis sacris, quibus pla-
B nè ab hominibus saluandis, iustificandis, innouandis, aut regenerandis exiguntur motus liberi arbitrij, videlicet credere euangelio, credere in eum qui iustificat impium ex pœnitentia veteris vitæ, quærere & inuocare nomen Domini, conuertere cor suum ad Dominum Deum suum. Proinde & plerique ecclesiastici patres, inter quos sunt Ambrosius & Hieronymus, Paulum Apostolum dicẽtem, Deus vult omnes saluos fieri, interpretantur subintellecta conditione, si & ipsi velint credere & salui esse. Vnde & scriptura sic plerumque loquitur, Si velis credere & baptizari, saluus eris. Proinde & secundum antiquum ecclesiasticum ritum ab exordio & temporibus Apostolorum, baptizandi interrogãtur si credant & abrenuntient satanæ. Deus neminem iam habentem suæ voluntatis vsum saluat nisi volentem, credentem, & baptizari volentem, suáque sponte satanæ atque
C operibus eius renuntiantem. Quod ergo dicitur, Deus vult omnes homines saluos fieri, si ipsi velint credere, si velint baptizari, & inuocare nomen Domini, pœnitere veteris vitæ, & abrenuntiare satanæ, potest habere orthodoxum quendam intellectum, sed non secundum sensum quem prætendit hæreticus, arbitrans voluntatem humanam præuenire omnem Dei gratiam, & hac sua præuentione, tanquam merito bono, se saluum facere: hoc enim falsum est, nam omnes nascuntur filij iræ, & propterea peculiariter suo tractu Deus omnes habet præuenire qui saluantur, vt valeant suam captiuitatem, calamitatem, verúmque liberatorem ac medicum cognoscere, credere, quærere, & inuocare nomen Domini. Non potest ergo quisquam peruenire ad fidem, qua particeps fiat fructuum ac meritorum passionis Christi, nisi excitatus inspiratione Dei miserentis, dicente Christo, Ne-
D mo potest venire ad me, hoc est, per fidem esse palmes vineæ meæ, nisi pater meus traxerit illum. Proinde excitatio sola non sufficit: quantumlibet fuerit admonitus, correptus & excitatus homo, seipsum non potest viuificare, saluum & liberum à reatu peccati facere, & sanctificare, nisi desuper spiritum sanctum sanctificantem & viuificantem acceperit. Alius est error eorum, quibus nec cum hę-
reticis nec cum catholicis plena est concordia, qui docuerunt quosdam homines per legem naturæ, per lumen rationis internæ, per studium suæ industriæ, per solam liberæ voluntatis vigilantiam fieri participes fructuum seu meritorum passionis Christi, alios autem per Dei gratiam. Hunc errorem sufficienter in superioribus reprobauimus. Proinde & Iohannes Cassianus, vnus quidam ex scriptoribus vetustis, conatus præparationem gratiæ per liberum arbitrium defendere, iniuriam fecit diuinæ gratiæ, docẽs esse geminam hominum conuersionem: vnam quasi naturalem per vim liberi arbitrij, alteram quasi miraculosam per gratiam Dei, libero arbitrio vim quandam inferentis: Sunt homines, inquit, impij, quibus etiam inuitissimis inspirat Deus sanctorum desideriorum principia,

1. Timo. 2. b.

Iohan. 6. c.

Error secundus.

Error Iohannis Cassiani.

quæ sint velut initia bonorum operum, quemadmodum puto, inquit, accidisse in A
coactitia conuersione Pauli persecutoris, & Matthæi Publicani, quorum conuersiones fuerunt quasi miraculosæ, & supra naturam. Sunt rursus homines, inquit, in quibus voluntas humana præuenit Dei gratiam, quorum miseretur Deus, quia ipsi Deum præuenientes, initium bonæ voluntatis præbuerunt, quemadmodum accidisse, inquit, puto in Zachæi, in Centurionis, & latronis conuersionibus: in quibus docet bona voluntatis desideria præuenisse Dei gratiam. Deus ipse cùm quendam, inquit, bonæ voluntatis conatum conspexerit, iam illuminat eam, confortat, & incitat ad salutem, tribuens incrementum volũtatis, quam vel ipse plantauit, vel nostro conatu viderit emersisse: addens, per naturæ bonum quod creatoris beneficio indultum erat, nonnunquam bonarum voluntatum prodire principia, quæ tamen nisi à Deo dirigantur, ad consummationem virtutum peruenire
Roma. 7. d. non possunt. Apostolus testis est dicens, Velle mihi adiacet, perficere autem non B
inuenio. Tantámque ait circa vniuersos homines esse bonitatem creatoris, vt alij ab eo, quia sponte veniunt, suscipiãtur laudati: alij, quia resistunt, attrahantur inuiti. Et ideo volentium, inquit, susceptor est Deus, nolentium autem saluator, iuxta Saluatoris parabolam de cœna magna, ad quam alij inuitantur, vt sua sponte
Prosper refellit Cassianũ. veniant, alij introducuntur, alij verò compelluntur. Verùm præfati Cassiani doctrinam esse falsam, & diuinæ gratiæ iniuriosam, demonstrauit beatus Prosper discipulus venerabilis patris Augustini, in libro de protectione gratiæ, docens Deum diuersis atque innumeris modis, & inscrutabilibus vijs salutem humani generis procurare: dum quosdam reluctantes, inuitos atq; nolentes, coactione quadam compulsos, subitò mutans, facit volentes ex nolentibus: quibusdã verò quasi segnibus, & ignorãtibus, & nihil contra Christum actu cogitantibus, subitò volun C
tatem credendi inspirat: quosdam verò conuertit iam tunc cogitantes, deliberantes, & sese ad accipiendum salutem & remissionem peccatorum accommodan
Error tertius. tes, de quibus latius in sequentibus. Tertius est error eorum, qui docent hominem sese pręparantem ad participandum fructum passionis Christi, tenere medium quoddam inter iustam & iniustam vitam. Pro ampliori ergo huius materiæ intellectu, non erit inutile, si discutiamus, an præparatio illa, qua voluntas hominis ad accipiendam gratiam Christi sese præparat, aut à Deo præparatur, sit transitus quidam medius ab iniustitia ad iustitiam, ita vt præparans sese ad gratiam, teneat medium quendam locum inter iniustum & iustum. Hoc autem si fuerit admissum, apparet esse quoddam medium, quo ad iustitiam ab iniustitia transitur, quod neque iustè neque iniustè factum dici potest. Si enim homo sic transiens iustè facit, ergo est iustitia quædam in homine, priusquam iustificatus D
est: hoc autem absurdum, loquimur enim de iustitia non illa morali apud homines, quæ acquiritur assuefactione operum moralis vitæ, de qua tractauerunt philosophi à fide Christi prorsus alieni: sed de illa qua quisque est iustus, id est, absque peccatis, qua scilicet delentur peccata, & constituitur homo extra Dei iram. Si verò sic transiens iniustè facit, peccat igitur qui sese præparat ad accipiendam iustificationis gratiam. Hoc itidem absurdum est: nemo enim cùm peccat, ad gratiam sese præparat, sed magis ab illa deuiat. Ergo vel oportet medium esse quoddam inter iustè & iniustè facere, quod neque iustè fit factum, neque iniustè: vel oportet ante iustificationis momentum non præcedere vllam vnquam ad gratiam accipiendam præparationem: quod fortè videbitur esse concedendum, siquidem ante illud momentum est hominis voluntas adhuc impia, Deo inimica, peccati serua, sub diaboli potestate captiua: malum autem est & iniquum quod procedit à voluntate mala, id est, à voluntate nõdum per fidem iustificata, dicente

Apostolo,

A Apoſtolo, Omne quod non eſt ex fide, peccatum eſt: quemadmodum & definiuiſſe videtur Auguſtinus in libris contra Iulianum; & beatus Proſper, cuius doctrina approbatur in capitulo Sancta Romana, definiẽs in libro contra Caſsianum in impiorum hominum animabus nullam poſſe habitare virtutẽ, ſed omnia opera eorum immunda eſſe atque polluta, habentium ſapientiam non cæleſtem, non Chriſtianam, non ſpiritalem, ſed terrenam, animalem & diabolicam. Si nulla ſit in homine adhuc impio vera virtus, nullum opus non immundum & pollutum, non erit igitur in homine nondum iuſtificato vllum Dei donum, non fides, non timor, non ſpes, aut fiducia, qua præparet ſe impius ad accipiendam peccatorum remiſsionem. Sed hic dicimus, quamuis nulla ſit rationalis creatura, quæ locum teneat medium inter iuſtum & iniuſtum, cùm omnis homo aut captiuus ſit ſub diabolo, aut liber ſub Chriſti iugo: vtique tamen eſt opus quoddam ra-
B tionalis creaturæ medium & indifferens, quod neque meretur à Deo præmium neque ſupplicium, quemadmodum ait Apoſtolus; Gentes quæ legem nõ habent, naturaliter ea quæ legis ſunt faciunt. Quod tractans Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, docet eos qui Deum vera fide non colunt, ſecundum reliquias quaſdam diuinæ imaginis impreſſas; habere opera quædam bona in vita impia, ſed hæc ad ſalutem & vitam æternam non prodeſſe. Sicut enim non impediunt, inquit, iuſtum à vita æterna, quædam venialia peccata, ſine quibus hæc vita non ducitur: ſic ad ſalutem æternam nihil proſunt impio aliqua opera bona, ſine quibus difficillimè vita cuiuſlibet peſsimi hominis inuenitur. Veruntamen ſicut in regno Dei, ſancti velut ſtella à ſtella differunt in gloria, ſic & in damnatione impij alij magis, alij minus punientur. Sed quantumlibet laudabiliter vixerint, ſe-
C cundum decorem ſeu ſplendorem iuſtitiæ præſentis vitæ, regnum Dei non conſequentur: propterea quòd opera eorum quæ foris lucent, minimè prodeunt ex lumine fidei intus per dilectionem operantis. Vnde & virgines fatuæ in vaſis oleo vacuis, id eſt, in ſuis conſcientijs vacuis pinguedine charitatis, habebant lampades quaſdam ſuas, id eſt, virtutes, virtutúmque operationes, ſplendore quodam in hoc mundo lucentes, ſed minimè incenſas igne charitatis: neque enim ignis lampadis eſſe potuit, vbi oleum materia ignis defuit. Lampas quædam eſt ipſa caſtitas, etiam in ſeipſa apud homines huius mundi lucens, omniſque moralis virtus, veluti temperantia, ſobrietas, & in aduerſitatibus patientia, naturali quodam veluti ingenito decore lucere videntur: Sed quoniam abſque ſpiritu fidei per dilectionem operantis, vitrea magis quàm ignea charitate fulgent, hinc factores talium operum ſentient tranſitorium hunc ſplendorem extingui, dum in iudicio conſpicient illum ab æterna luce ignorari ſeu improbari. Et quia de ſupradi-
D ctis ſimilibúſque erroribus contra Dei gratiam, in ſequentibus libris fuſius ac latius ſumus tractaturi, ſatis eſt hic ex tranſcurſu innotuiſſe illos vt vitentur. Quantum autem attinet ad præſentem materiam, ex ſuperioribus manifeſtum eſt quòd Deus adiuuat non ſolùm iuſtos & iam credentes, ſed & impios nondúmque credentes, ſecundum diſpenſationem ſuæ voluntatis excitans eoſdem pro loco & tempore, vt initium quoddam fidei bonæque voluntatis accipiant, ſeſéque ad participandum fructum paſsionis Chriſti præparent, accommodent, medicúmq; deſiderent: & ideo non erit inutile de huiuſcemodi præparatione quædam tradere documenta, ad intelligendum rationes & cauſas propter quas fructus paſsionis Chriſti non perueniat in omnes homines.

Roma. 14. d.

Definitio circa tertium errorem.

Roma 2. c.

Bona ſimilitudo Auguſtini

Virtutes mõrales abſque charitate nihil proſunt ad vitã æternam.

Sequitur tertia huius capitis pars, de præparatione ad initia fidei ac interioris pœnitentiæ, charitatis, seu bonæ voluntatis. A

IAm ergo de præparatione ad fidei ac interioris pœnitentiæ gratiam videamus. Præparat Deus ad huiuscemodi gratiam homines, præparant sese ad eandem gratiam homines. Deus præparat hanc gratiam homini etiam plerumque id ignoranti, neque consideranti, neque aliquid adhuc de gratia cogitanti. Sed hæc est præparatio ad gratiam generaliter accepta, quæ est effectus quidam ex intentione Dei ordinatus ad iustificationem hominis, siue sit opus, siue passio vel impressio, aut in homine iustificando aut in alio, ad iustificationem tamen hominis ordinata. Plerumque enim effectus aut operatio in altero est, per quam homini gratia præparatur. Deus omnium futurorum non solùm conscius, sed & author & gubernator, futurorúmq; euentuum præparator, secundum occulta sua B
iudicia interdum pręparat causas, occasiones, dispositiones, & passiones, ordinans illas in salutem electorum, etiam finem illum vel ignorantium, vel non attendentium. In ignorantia & faciunt & patiuntur impij multa, quibus vel ipsi vel alij diriguntur & perficiuntur ad fidem aut baptismi gratiam, etiam ignorantes rationem eorum quæ faciunt. Proinde occasiones cõuersionis nostræ aut salutis oportet adscribere non fato, non genesi aut fortunæ, sed diuinæ prouidentiæ ac prædestinationi, quemadmodum docet Petrus libro septimo recognitionũ ad Clementem. Verum quidem est quòd Petrus ibidem docuit, neque pudicitiam, neq; ieiunij abstinentiam in ignorantia infidelitatis obseruatam, proficere ad baptismi gratiam: sed nihilominus id etiam verum est, quòd multa erga infideles fiunt per prouidentiam Dei ordinantis illa ad baptismi gratiam, tribuendam etiam eis qui C
Destinare. ignorant eorum quæ fiunt rationem. Vnde destinare significat directionem alicuius, tanquam nuntij in aliquid ordinati: illud autem propriè in aliquid dirigitur,
Prædestinare. quod non habet in se, vnde in illud vadat. Proinde dicitur homo propriè prædestinari in illa, quæ ex suis naturalibus consequi non potest, quæ & ipse destinatus plerumq; nondum considerat: & huiuscemodi sunt gratia & gloria. Deinde & hoc sciendum, quòd aliud est præparare hominem ad gratiam accipiendam, aliud est præparare aliquid ad gratiam ei dandam ordinatum. Istud potest fieri extra hominem cui gratia præparatur, imò interdum præparatur etiam illi nõdum existenti, quemadmodum nobis nondum existentibus præparatum est Christi meritum. Illud autem, videlicet pręparare hominem ad gratiam, fit in homine qui præparatur, & id quidem interdum illo etiam patiente, & nihil operante, atq; etiam ignorante finem in quem Deus ipse dirigit, veluti dum flagellatur, corripitur, arguitur, vocatur aut inuitatur. Interdum etiam fit illo cooperante, veluti dum flagel- D
latus, correptus, aut vocatus, ad cor suum incipit redire, discere, credere, aut resipiscere. Prætermittamus autem eos impræsentiarum præparandi modos, qui contingunt ex Dei prouidentia præter intentionem hominis operantis. Neque enim de his quæstionem mouent sacræ theologiæ magistri, disputantes vtrùm homo sine gratia possit præparari ad gratiam, non dubitantes Deum nobis adhuc ignorantibus præparare causas, occasiones, tempora, personas, loca, dispositiones, quibus sumus ad fidem, aut ad baptismi & pœnitentiæ gratiam vocandi aut erudiendi: & sic impræsentiarum de illa loqui non intendimus, de hac latius dicturi in libro de concordia liberi arbitrij & prædestinationis diuinæ, sed de præparatione illa qua homo sese ad gratiam præparat. Sic ergo præparatione accepta, pro intellectu significationis vocabuli sciendum est, Quemadmodum in corporalibus rebus homo dicitur sese præparare ad bellum aut ad iter, qui ex proposito bello vel

itinere

A itinere de rebus ad bellum aut ad iter neceſſarijs ſeu vtilibus, aut acquirendis, aut agendis, aut ordinandis eſt ſolicitus, eáſque promit & ordinat: Ita peccator quiſque ad gratiam ſeſe præparat, dum ex deſiderio gratiæ res ad eam aut vtiles aut neceſſarias, in ſemetipſo diſponit ac ordinat. Verùm aliter Deus hominem, aliter homo ſemetipſum ad gratiam præparat. Deus hominem præparat, vt gratiam illam in homine faciat ac diffundat: homo autem ad illam ſeſe præparat, non vt illam in ſe faciat aut infundat, ſed vt illam Deo largiente accipiat, vt regeneratus ex aqua & ſpiritu ſancto ſit noua creatura in Deo. Rationalis anima quamuis non valeat ſe illuminare, viuificare, aut ad vitam ſpiritualem reſuſcitare: vtique tamen ipſa diuinitus vocata, excitata, ſuaſa, & inuitata, poteſt Deo vocanti atq; pulſanti aures accommodare, aperire ei internæ mentis oculos, illi acquieſcere, vt lumen, vitámque, & ſpiritum gratiæ ab illo recipiat: quod longè latéq; in ſequen-

B tibus libris ſumus declaraturi. Quemadmodum autem in generatione rei naturalis oportet materiam & fieri propinquam cauſæ operanti, & præparari ad formam per remotionem impedimẽti: ita in generatione ſpirituali ad nouam vitam, oportet animam & fieri propinquam Deo præparanti gratiámq; danti, & præparari per remotionem impedimenti. Sic enim ſcripturæ ſermo loquitur, Deum aut prope eſſe homini, aut longè eſſe ab homine, & hominem aut appropinquare Deo, accedere aut venire ad illum, & illuminari ab illo, aut auertere ſe, fugere & recedere ab ipſo. Ex his quæ in libro de natura & gratia dicuntur, patet vniuerſum genus humanum ab ipſo matris vtero alienatum eſſe à Deo, propter vniuerſale peccatum in carne deprimens animam, fugitiuum eſſe à Deo, carnalibus ſenſibilibúſque rebus ſic immerſum eſſe, vt vnuſquiſque ſibi derelictus, accedente rationis vſu, abſque gratiæ diuinæ auxilio, ſecundum carnem viuat, & ſecũdum

C hominem ambulet, etiam ſi naturalis cuiuſdam honeſtatis amore cupiditates temperet propter decorem iuſtitiæ huius vitæ. Cæterùm & gentiles philoſophi nouerunt pœnitentiam quandam acceptam pro diſplicentia malè actæ prioris vitæ, ſed ignorauerunt pœnitentiam à Chriſtiana religione prædicatam, acceptam videlicet pro diſplicentia peccati concepti, quatenus eſt offenſiuum diuinæ maieſtatis, atque adeò ſeparatiuum à Deo, vt ipſe peccans indigeat reconciliatione, ſeu mediatore, qui faciat animam rurſus Deo appropinquare. Appropinquat autem peccatrix anima Deo non paſsibus corporis, ſed motibus mentis, dum internæ mentis aciem ad Deum verum ſic ipſa vertit, vt non admittat tunc vllum Chriſtianæ fidei contemptum. Vnde non appropinquat corde ſuo ad Deum verum, qui contemnit Ieſum eius filium, quia nemo venit ad patrem niſi per filium. Re-

Animam peccatricem appropinquare Deo, recedere ab eo, & redire ad ipſum.

D cedit autem anima peccatrix à Deo, dum negligit illum, obliuiſcitur, incraſſatur & dilatatur terrenis immerſa. Redit autem ad Deum, tollitque impedimentum, dum internæ mentis oculos auréſq; internas ad illum vertens, illuminatur ab illo, auditque verba ſalutis ab eo, incipiens mortificare veterem illum amorem carnalis vitæ. Et quemadmodum non poteſt eſſe in voluntate vllus amor, aut deſiderium vllum, niſi id quod amatur & deſideratur fuerit intellectu cogitatum: ita nullum poteſt eſſe odium in volũtate, niſi id quod odio habetur fuerit cogitatum in mente. Nam quẽadmodum imaginatio ſeu apprehẽſio alicuius vt boni & conuenientis, eſt cauſa amoris, ita & imaginatio mali eſt cauſa odij. Et quemadmodum nihil poteſt eſſe ſub actu voluntatis, niſi in illud fuerit cogitatio mentis, Ita nihil poteſt eſſe ſub actu intellectus, niſi in illud vel in aliquid illius fuerit imaginatio ſenſus. Quemadmodum tradunt Phyſici, oportet quemlibet intelligentem phantaſma aliquod ſpeculari, apertè ſignificantes non poſſe eſſe in intellectu vllum intelligere, niſi ex actu ſuper aliquod phantaſma in imaginaria virtute. Anima igi-

tur no-

tur noſtra ſi ſeſe præparat dum appropinquat Deo, ſiue per timorem diuini iudi- A
cij, exitum quendam faciens è mundo, ſiue per amorem Dei in ſua voluntate, cupiens illum ſibi habere propitium, illíq; adhærere & frui: conſequens eſt, dum eadem anima ſeſe præparat, oportere Deum ipſum ſimul eſſe in mentis cogitatione.

Rurſus, anima ſi tollit impedimentum per odium peccati, cõſequens eſt oportere peccatum ſimul cadere in apprehenſionem: quia ſicut nihil poteſt amari, niſi cogitatum tanquam bonum & conueniens: ita nihil poteſt odio haberi, niſi quod tanquam malum & nociuum oſtẽſum fuerit voluntati. Sic igitur ex ſcripturis veneranda nobis tradit patrũ antiquitas, in iuſtificatione impij neceſſarios eſſe actus liberi arbitrij erga Deum ipſum, ſimul & in peccatum. Erga Deum quidem per actum fidei in intellectu, & per actum amoris ſeu deſiderij in voluntate: in peccatum autem, per humilem veteris vitæ recordationem & agnitionem in intellectu, & per pœnitudinem, diſplicentiam ac odium eiuſdem veteris vitæ in vo- B
luntate. Sunt igitur in iuſtificatione impij, duæ res ſub actu mentis, ſimul & ſub actu voluntatis. Vnde ſequitur multos actus ſimul eſſe in anima, qui non poſſunt ſimul cogitari ab illa. Patent autem hæc omnia, dum anima ex amore in Deum odit & deteſtatur ſuum peccatum. Ex quibus conſequens eſt, quòd Deus ipſe ſua miſericordia præueniens homines iuſtificandos, neque euacuat vires actiuas liberi arbitrij, neq; excludit voluntarias hominum præparationes, ſed ad hoc præuenit, vt homo audiens vocantem ipſum diſcat, & credendo, aliquid etiam agat.

Iohan.6.c. Vtrumque ſignificauit Saluator cùm dixit, Omnis qui audiuit à patre & didicit, venit ad me. Vt audire & diſcere valeamus, Deus vocem ſuam ſanctam faciens intonare in auribus noſtris internis, operatur in nobis ſine nobis: cùm autẽ vocati audimus & diſcimus, aliquid etiam agimus: ſed quicquid boni agimus, ſimul eſt C
opus Dei & noſtræ voluntatis, quia Deus ſua vocatione ſancta, ſuóque tractu facit hominem voluntariè & cogitare ac deliberare, & credere & acquieſcere, ac præparare cor ſuum Domino, & odio habere peccatum, & abnegare ſæcularia deſideria, ac ſecundum legem mentis viuere: qui prius ad cæleſtem vitam erat inuoluntarius, aut rebellis, aut cæcus & ignorans, ambulans in tenebris iniquitatis ſecũdum deſideria carnis, in via perditionis & ſempiternæ mortis. In exordio conuerſionis ex paganiſmo, Deus hominem pulſat, vt quandam ſui notitiam & credulitatem faciat in mente hominis, doceátque ſe eſſe dominum ſupra mundi cauſas, iudicem, omnium operum noſtrorum conſcium ac remuneratorem. Deinde ipſe animam ſic initijs quibuſdam fidei de ſe vno omnium domino imbutam, agnoſcentémque ſeſe ream atque deformem, nunc increpat, conturbat, ac terrore ſui iudicij tremefactam facit, nunc ſpe quadam ac deſiderio cæleſtis vitæ erigit. Sed D
ſiue iſto modo, ſiue alio modo egerit, totum agit, vt faciat hominem volũtarium, & voluntariè rectè credere, quærere gratiam & medicum Ieſum, & rectè viuere.

Act.9.a. Sic Deus perſecutorem Paulum in via verſus Damaſcum, propter hoc ipſum deiecit in terram, vt rebellem illius voluntatem traheret in ſui obedientiam, faceret illum voluntarium, vt tremens & ſtupefactus diceret, Domine quid me vis facere? Hic iam Paulus vas electionis, etſi factus ſit iuſtificatus, non tamen mox in omnibus edoctus eſt quæ facere debebat, ſed præcipitur ei, vt ipſe etiam aliquid ageret. Surge, inquit Dominus, & ingredere ciuitatem, & ibi dicetur tibi quid te oporteat facere: Act. 9. En vides ſcripturam in iuſtificatione impij vbique intimare, vim liberi arbitrij aliquid etiam agere. Firmiſsima igitur fide tenendum eſt, Nota.
& nullatenus dubitandum, iuſtificationem adulti impij non poſſe fieri abſq; motu ſeu opere liberi arbitrij: quod eſt manifeſtum ex ſcripturis, quibus admonetur peccator, ſi velit ſaluus fieri, aut iuſtificationem ſeu remiſsionem aſſequi peccatorum,

A torum, vt credat in Iesum, vt pœniteat veteris vitæ, vt cõuertat cor suum ad Dominum Deũ, vt oret supplicìter, & inuocet nomen Domini, quæ sanè omnia sunt liberi arbitrij opera. Vnde in Actis Apostolorum, Iudæis interrogantibus Apostolos, Quid faciemus viri fratres? respondet Petrus, Pœnitemini & credite euangelio. Quicunq; inuocauerit nomen Domini, inquit Paulus, saluus erit. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum. Ad hoc vt homo incipiat esse iustus, necessarium est, vt incipiat benè viuere: atq; adeo humanæ voluntatis operatio est ad benè viuendum necessaria, vt impossibile fit hominem benè viuere, nisi & ipse homo velit. Neq; Deus ipse, cùm possit omnia, potest facere hominem iustè & benè viuere, nisi simul etiam faciat hominem spontaneè velle, & aliquid etiam agere. Sic ex scripturis sacris docuerunt sancti patres ab initio. Deus vult omnes homines saluos fieri, si & ipsi voluerint, inquiunt Ambrosius & Hieronymus. Hic est

B sanguis noui testamenti, qui pro multis effundetur. Pro multis, inquit Hieronymus, qui credere voluerint. Credere autẽ & inuocare nomen Domini, pœnitere veteris vitæ, sunt quidem opera in libero arbitrio, sed & ab ipso voluntariè, ab ipso inquam non solo, sed diuino spiritu cælitus excitato atq; attracto: quia nemo potest venire ad Christum, hoc est, credere in Christum, nisi pater cælestis traxerit illum. Nemo potest quærere Christum medicum, nisi prius vtcunque inuentum, quemadmodum ipse ait, Inuentus sum à non quærentibus me, palàm apparui his, qui de me non interrogabãt. Priusquam Deum quærimus, eum iam secundum fidem quandam inuenimus, vt secundum eandem fidem quæramus eum amplius, donec illum in cęlesti Ierusalem videamus. Proinde cùm creauerit nos sine nobis, non vult tamen saluare nos sine nobis, multa faciens in nostræ salutis opere. Qui

C creauit mundum, mare, & omnia quæ in eis sunt, potuit & in diluuio seruare Noe, & familiam eius sine rate, potuitq; ipse solus arcam Noe construere: iusserit nihilominus per tot annos arcam fabricari, iusserit & ingredi arcam, vt ipse Noe foret suæ saluationis cooperator. Sic & spiritualis suæ salutis cooperator est quisq; per motum liberi arbitrij credentis in eum qui iustificat impium.

Acto.2.f.

Roma.10.c. Ioel.2.g. Psal.144.d.

1.Timo.2.b.

Matth.26.c.

Iohan.6.c.

Isa.65.a. Roma.10.d.

Sequitur quarta huius capituli pars, in qua demonstratur, quonam modo homines nondum habentes fidem, præparentur ad fidem, per quam transeat in eos fructus passionis Christi.

IN superioribus ostendimus, præparationem ad participandum fructus passionis Christi, fieri per motum fidei: reliquum est ostendere, homines ad fidei motum præparari non à solo Deo, sed etiam per ministerium hominum, & ita vel diligentiam vel negligentiam humanæ voluntatis concurrere in accipiendis

D vel non accipiendis muneribus Christi. Sciendum est ergo, tria esse præcipuè hominum genera non participantium fructus & merita passionis Christi: Vnum eorum, qui nondum habent vllam de Christo redemptore fidem, neque explicitam, neque tacitam, stantes in ignorantia purè negatiua de Christo, nullam etiam habentes originalis suæ damnationis & captiuitatis notitiam, quales sunt gentiles & pagani, ignorantes totius humanæ naturæ lapsum in apostatica radice esse causam, propter quã humanum genus indiguit liberatione & redemptione per Christum. Aliud est genus hominum impiorum, qui semel Christo incorporati adhuc fidẽ seruant, sed mortuã & intus sopitam ac dormientẽ, à suis concupiscentijs abstracti & illecti, perditis viuunt moribus. Tertium genus est eorum, qui euangelium quidem Christi audierunt, sed contempserunt, vel nunquam regenerati, vel semel regenerati intus in corde fidem pristinam prorsus deseruerunt: qui tametsi interdũ externa conuersatione videantur intus esse animo, tamen mente foris

Tria hominũ genera nõ participant fructum passionis Christi.

sunt.

sunt. Multos, inquit Augustinus, inter ecclesiasticos viros tanta ambitio, tantáque manifesta vanitas occupat, vt efficacissimis indicijs demonstrent se animo foris esse, quamuis intus videantur esse conuersatione exteriore: qui propterea manifestè non exeunt foras, quia sæcularibus emolumentis tenentur: qui sua quærentes, non quæ Iesu Christi sunt, non à Christi vnitate, sed à suis beneficiorum commodis nolunt recedere: qui ficti manent intus. Væ, væ, væ, qui sic non modò patrimonio Christi abutuntur, sed & gregem eis commissum, quem Christus acquisiuit sanguine suo, non solùm non pascunt, sed & malæ conuersationis exemplo ad inferos trahunt, tot profectò, vt inquit Gregorius, mortibus digni, quot ad subditos perditionis exempla transmittunt. Ad participandum fructum & meritum passionis Christi aliter admonendi, inuitandi, & præparandi sunt primi generis homines, aliter secundi, aliter postremi generis. A primi generis hominibus, vtpote à nondum credentibus, legimus in sacris scripturis non opera, sed fidem exigi, eámq; fidem operibus anteponi, & ex operibus neminem iustificari, sed ex fide. Ad secundi autem generis homines, & insuper ad omnes Christianos iam semel Christo renatos, verbum correptionis, & exhortationis sermo dirigitur ad operandum, Si peccauerit frater, corripe illum: frater autem est, qui iam in Christo semel renatus est. Operamini bonum ad omnes, maximè ad domesticos fidei. Et iterum, Stabiles estote & immobiles, abundantes in omni opere Domini semper, sciêtes quòd labor vester non erit inanis in Domino. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona. In veritate comperi, quoniam non est personarũ acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Opera bona non fidem præcedunt, sed sequuntur. Non ex meritis operum, sed ex gratia fidei homo iustificatur. In iam autem iustificato, gratia fidei non manet otiosa, sed seruat Dei mãdata, fidémq; suam intus latentem ex operibus foris ostendit, ex eadem fide iungens sui laboris obsequium in charitatis officia. Vnde ex his prorsus cõtexitur insulsissimus hæreticorum error, reijcientium epistolam Iacobi, & præsumentium affirmare eandem non esse Iacobi Apostoli, sed esse doctrinæ Pauli cõtrariam, eò quòd fidem simul iungat & opera. Huius erroris falsitas adeo manifestè est in scripturis sacris superius commemoratis reprobata, vt nemo, nisi cui maleuolus pertináxq; est animus, valeat eidem errori consentire. Ex his igitur manifestum est, eos qui nondum credunt, inuitandos esse ad quædam initia fidei. Conuenit iam considerare, quonam modo suasio hæc, seu præparatio fiat, & secundum quem modum negligentia & diligentia humanarum voluntatum sunt causę quędam, quibus in hominem peruenit, aut non peruenit motus fidei. Sciendum est ex supradictis, quòd etsi credere sit opus Dei, quemadmodum Christus ait, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quẽ misit ille: est tamen etiã opus hominis voluntariè cõsentientis. Vt autem cõsentiat congrua est via, si primùm eidem proponãtur incarnationis, passionis, & mortis Christi rationes, propter quas videlicet oportuit Christũ Dei filium incarnari, pati & mori: & has fuisse redemptionẽ & liberationem humani generis, satisfactionem pro peccato humani generis, iusto Dei iudicio damnati ad mortẽ, ad exilium, ad miseriam. Deinde proponãtur eidem causæ huiuscemodi suæ captiuitatis & miseriæ, Deum videlicet ab initio condidisse hominem rectum, immortalem, absque vlla miseria, & collocasse in deliciarum paradiso, reliquisse illum in manu consilij sui, vt semper viueret si præcepto illius obediret, moreretur autem cum tota sua posteritate si contemneret aut negligeret. In tali autem honore hominem constitutum, dum magis obediuit serpenti suggerenti, quàm Deo suo conditori præcipienti, esse paradiso spoliatum, factúmque esse cum tota sua posteritate miserum, mortalem,

A

B

C

D

Matth. 18. c.
Galat. 6. c.
1. Corin. 15. g.
Matth. 5. b.
Act. 10. c.

Hæretici epistolam Iacobi nõ recipiunt.

Iohan. 6. d.

Quomodo inducẽdus sit quis ad fidem.

ad omne

A ad omne malum pronum, instabilem, sibimetipsi grauem & contrarium, secundum legem in membris suis repugnantē legi mentis suæ, damnationi obnoxium. Huiusmodi sunt causæ nostræ miseriæ & captiuitatis, peccata videlicet humanæ voluntatis, ex quibus diluendis sumuntur rationes passionis Christi & mortis. Hæc sunt exordia fidei, veræ religionis, & Christianæ pietatis, de quibus iuxta Pauli Apostoli doctrinam, non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, quasi ex nobis. Hæc sunt quibus ceu gradibus quibusdam humanus intellectus prouehitur ad concipiendum, quàm iusta ratione vniuersum genus humanum deiectum sit in damnationis laqueum, & iam constitutum sub Dei ira, indigeat reconciliatione, & mediatore iustissimo, ipsique Deo patri amicissimo, qui suis precibus, meritis & satisfactionibus eundem Deum patrem homini iratum, faciat placatum & propitium. Ex his igitur liquidò patet, nondū credentes, ex ipsis

1. Corin. 3. b.

B malis huius vitæ quæ sentiunt, esse inuitandos ad fidei initia: vt discant credere Deum esse creatorem, eúmq; primitus humanum genus instituendo, ordinasse illud in paradiso absque morte transiturum in cælestem vitam, si obediendo legi datæ perseueraret in eo quod acceperat, alioqui moreretur si non obediret: & ideo hominem ipsum Deo inobedientem, non perseuerantem secundum ordinem sic institutum, lapsum esse sub manu diuinæ iustitię captiuum, mortiq; & miseriæ subiectum, nec iam potuisse ad beatitudinem peruenire, nisi Deus ex gratia instituisset ordinem misericordiæ, & præparasset nobis filium suum, veniētem in carnem mortalem propter malitiam nostram abolendam, vt omnis qui credit in illum, non pereat in morte, sed habeat vitam æternam. Vnde miseria, captiuitas, vanitas, corruptio, mors, ira Dei super vniuersum genus humanum, hominis

Nondum credentes quomodo ad fidem inuitādi.

C emptio, redemptio, liberatio, saluatio, illuminatio, per salutare Dei, per dextram, per brachium Dei, per filium Dei, sunt quæ passim in scripturis sacris commemorantur. Hæ sunt rationes crucis & mortis Christi innocentis, voluntariè sese in mortem Deo offerentis, vt propitium illum faceret humano generi. Hæc sunt argumenta, quibus contra huius mundi philosophos & tyrannos, arbitrantes crucem Christi esse stultitiam, vsi sunt Andreas, Paulus, cæteríque apostoli & martyres, virgines, Catharina, Barbara, Cæcilia, Agnes, ostendentes rationem voluntariæ passionis ac mortis Christi fuisse exolutionem stipendij debiti peccato humani generis: & ita Christum crucifixum, esse Dei sapientiam, & virtutem, & nostram sanctificationem, ac propitiationem apud Deum patrem. Sic docet venerabilis Augustinus nondum regeneratos, nondum credentes primitus erudien

Libro de catechizandis rudibus, tomo 4.

D dos, corripiendos, & docendos, vt videant sese esse deformes, saucios, reos, & incipiant sibi displicere, sentientes originem suam damnabilem, & sese à rectitudine, qua Deus primùm condidit humanum genus, deuiasse: vt ex his tandem desiderent reformatorem, & recipiant animarum medicum Iesum, qui moriturus venit in hunc mundum, vt suo sanguine mundaret, & saluum faceret à peccatis populum immundum, facerétque Deo patri eundem populum acceptabilem, & sectatorem bonorum operum. In Christum non rectè credit, qui hæc primùm non discit: non quærit Christum mundatorem, qui æstimat solis suis liberi arbitrij viribus semel à Deo acceptis, posse fieri iustum ac mundum. Proinde Saluator aliqua per ironiam voce condemnat Iudæos, absque fide ex operibus legis arrogātes se iustos esse: Non veni, inquit, vocare iustos, sed peccatores. Medicus non

Matth. 9. b.

sanis, sed malè habentibús est necessarius. Non quærit Christum saluatorem, qui nō æstimat se ex se esse peccatorem. Non quærit illum vt medicū, si non agnoscat se infirmum & ægrotum. Sic nos docet scriptura, Venit filius hominis quærere &

Luc. 19. g.

saluare quod perierat. Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere.

1. Timo. 1. d.

Nulla cauſa fuit Chriſto innocenti, vero Dei filio, in carnem mortalem veniendi, A
niſi cauſa generis humani, quod perierat, redimendi. Sic ergo ex cogitatione Dei
vt conditoris naturæ, primùm inſtituentis hominum genus cum libero arbitrio,
abſque vlla miſeria, & ex conſideratione voluntariæ ruinæ humani generis, ad fi-
dei gratiam præparandi, admonendi & inuitandi ſunt primi generis homines, vt
expoſitis cauſis incipiant credere in Chriſtum, tanquam totius humani generis
redemptorem, ac mediatorem inter Deum & hominem. Sic per omnem paſsim
Roma.5.c.d. locum docet Apoſtolus Paulus, per vnum hominem mortem tranſiſſe in omnes
ab illo generatos, per vnũ hominem vitam tranſiſſe in omnes ab illo regeneratos,
per vnum hominem peccatum & miſeria, per vnum hominem iuſtitia & beati-
1.Corin.15 d tudo. Sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Chriſto omnes viuificabuntur.
Obiectio. Iam ergo ſi quiſpiam dixerit, Fidei virtus in Chriſtum, à ſolo Deo infunditur,
non propter opera noſtra, fruſtra igitur laborat omnis humanę ſuaſionis diligẽtia: B
Reſponſio. Facilis eſt ex ſuperioribus diſſolutio: Nam Deus quamuis intus operetur fidẽ
ipſam & charitatem, non tamen operatur hæc abſque conſenſu propriæ voluntatis. Vt autem voluntas credat, conſentiat, & voluntariè obediat, opus eſt ſuaſione
idonea ſeu teſtificatione. Operatur quidẽ Deus, vt inquit Auguſtinus, virtutes in
nobis ſine nobis, ſed opera virtutum operatur cooperantibus nobis. Quod à ſolo
Deo, inquit Bernardus, & ſoli libero arbitrio datur, tam abſque conſenſu eſſe non
poteſt accipientis, quàm abſq; gratia dantis: & ita liberum arbitrium gratiæ ope-
ranti ſalutem dicitur cooperari, dum conſentit Deo teſtificanti. Credere igitur &
conſentire nemo poteſt euãgelio, niſi volens: velle autem nemo poteſt abſq; men
tis cogitatione, neq; abſq; rationis iudicio. Secundum naturam igitur prius eſt co-
gitare quàm credere, neque enim credit quiſpiam, niſi cogitet quod credat. Co- C
gitare autem nemo poteſt, niſi hoc quod cogitat, propoſitum fuerit auribus men-
Rom.10.c.d. tis. Quomodo credent, inquit Apoſtolus, niſi audiant? quomodo audiẽt ſine præ-
dicante? Ex quibus tandem cõcluſit, Fides igitur ex auditu. Vt autẽ noſtræ ſalutis
myſteria primùm venirent in aures mentis, nõ erat in facultate noſtrę voluntatis.
1.Corin.3.b. Rectè propterea inquit Apoſt. Paulus, loquens de huiuſcemodi myſterijs ad ſalu-
tem pertinẽtibus, nos non eſſe ſufficiẽtes cogitare aliquid ex nobis, quaſi ex nobis,
quia vt audiremus Deus nobis reuelauit. Verùm ipſius credibilis reuelatio ſola nõ
ſufficit. Nam & euãgelio Chriſti ſibi prædicato, nemo à ſeipſo habet, ſed à Deo do
nante ſumit fidem qua Chriſtianus efficitur. Cæterùm & in rebus prophanis non
quodlibet auditum poteſt homo mox credere: alioqui poſſet quiſq; pro arbitrio
mox credere quodlibet ſibi propoſitum, abſq; vlla ſuaſione vel apparentia, & ita
poſſet quiſq; credere Papam nunc ſedere, & rurſus eũ nunc nõ ſedere. Hoc autem
falſum eſt, cùm oporteat idoneã eſſe teſtificationẽ, qua videatur vel ipſum teſtimo D
nium in ſe eſſe veriſimile, vel is qui teſtificatur verax eſſe, & noſſe ſeu certus eſſe ſu
per eo quod teſtificatur. Hæc autẽ eſſe neceſſaria, non ſolùm in fide qua ſibi homi-
nes mutuò credunt, ſed etiã in virtute fidei diuinitus inſpiratæ, atteſtantur ſcriptu
ræ, geſta & miracula quibus Saluator homines ad fidem præparauit inuitando &
excitando, oſtendens Deũ patrem veritatem infallibilẽ in ſe & loqui & operari. Si
Iohan.10.g. non facio ego, inquit, opera patris mei, nolite credere mihi. Operibus credite, vt
cognoſcatis & credatis, quia ego in patre & pater in me eſt. Proinde Scribæ & Pha
riſæi facti ſunt inexcuſabiles, quòd præceptis, teſtificationibus, ſuaſionibus, geſtis
& miraculis, quibus ſeſe ad fidem deſuper accipiendam poterant accommodare,
Iohan.15.d. credere noluerunt. Si opera nõ feciſſem in eis quæ nemo alius fecit, peccatum non
haberent. Item, Si non veniſſem & locutus fuiſſem eis, peccatũ non haberẽt, nunc
autem excuſationẽ non habẽt de peccato ſuo. Peccatum intelligit non quodlibet,

ſed

A sed magnũ illud infidelitatis peccatum, quo credere noluerunt. Nam cæteris peccatis etiam antequam Christus veniret ad prædicandũ, non caruerunt. Vnde non idcirco facti sunt per infidelitatem condemnabiles, quòd non mox cuilibet testificanti de Christo ad vnam aut alteram testificationem crediderunt: quemadmodum neq; Nathanael idcirco vituperatur, quòd non mox credidit Philippo testificanti de Iesu ipsum esse Messiam. Quemadmodum nũc si nobis aliquid insolitum reuelaretur, non mox teneremur credere, sed neq; ob id quidlibet mox reijcere aut cõtemnere, sed oportet nos probare spiritum testificantem, an ex Deo sit. Idcirco facti sunt Iudæi inexcusabiles, quòd Christum prædicantem, & ad scripturas quas habebant de ipso reuelatas remittẽtem, contempserunt, sermonem eius indignè ferentes, propterea quòd arguebat vitia eorũ & crimina: habentes etiam testimonium sacratissimi vatis Iohannis Baptistæ, qui de ipso testimonium dedit Iohan. 1. g.

B antequam Christus prædicaret. Vnde considerantes vitam illius esse dissimilem suæ vitæ, clauserunt oculos suos, & aures suas aggrauauerunt ne discerent, concipientes contra illum abominabile odium: atque ita inflati arrogantia noluerunt intelligere vt benè agerent. Modus igitur vnus, secundum quem Iudæus aut Paganus nondum credens in Christum potest sese accommodare ad accipiendum fidei donum, est, dum suggestione diuina, vel per hominem vel per occultam inspirationem excitatus seu admonitus ad credendum Euangelio, non reluctatur, sed incipit de via salutis suæ in Euangelio prædicata cogitare, deliberare, Deum intus per lumen rationis internæ loquentem consulere, & se docilem exhibere atq; tractabilem, vt accipiat à Deo fidem qua efficiatur Christianus, quam cùm accipit homo, incipit credere libera sua voluntate, non ex se, sed ex suasione quadam

C re vera intus nunsia à Deo infallibili veritate. Et ita dicentes non consentimus errori, secundum quem Augustinus post suæ conuersionis initia fatetur se errasse, arbitrans fidem non esse Dei donũ, sed credere esse situ in vniuscuiusq; libero arbitrio, cui euãgelij veritas fuerit prædicata. Quã sanè sententiam, quemadmodũ & suprà iam diximus, retractat ipse in lib. de prędestinatione sanctorũ, demonstrans fidem qua efficimur Christiani, esse Dei donũ, & nos credere si credere volumus, sed vt velimus voluntatẽ à Deo præparari in nobis. Hactenus de præparãdis ad fidem Christianã eis qui nondũ credunt, & quòd illi qui iam habẽtes aut scripturas propheticas, aut testificationes humanas, quibus adiuti atq; attracti potuissent sese ad accipiendũ fidei donum accõmodare, quod neglexerunt facere, sibi imputent si in meritis passionis Christi non cõmunicent. Iam verò si vltrà progrediamur, dubitare poterimus, an ne paganus aut gentilis nullas habẽs scripturas, nondũ etiam audiens fidem euangelij prędicari, valeat per lumen rationis internæ sese ad accipien- Tomo 7. lib. 1 de prædest. sanct. cap. 3.

D dum fidem talem præparare. Hanc quæstionẽ soluentes nonnulli sacræ theologiæ magistri, & recentiores scholastici, & vetustiores quidam, videtur tradidisse fidem esse generale Dei donum, omnibus quantũ in se est facientibus præparatum æqualiter: de quibus latius in lib. de concordia liberi arbitrij, & prędestinationis diuinæ. Sufficiat autem impræsentiarũ recitare vnius sententiã, qua discussa & examinata, pius, sanus, & catholicus videbitur intellectus cæterorum. Vnde Faustus quidam Galliæ episcopus contra Lucidum presbyterum de gratia Dei & humanæ mentis arbitrio, videtur docere generalia quædã esse fidei dona, quę speciali quisq; in se studio virtutum potest excolere, & fidem ipsam esse traditam cum ipsa lege naturæ, & quòd per legem naturæ, quæ prima est gratia, multi intrauerunt salutis vestibula, & Christum omnium conditorem sic etiã esse omnibus redemptorẽ, vt omnibus offerat & ingerat gratiam ad salutẽ, & non esse prædestinationem diuinam, secũdum quam in humano genere alij ad vitã, alij ad mortẽ sint ordinati. Sic inter De doctrina catholica Fausti Galliarum episcopi circa initia fidei.

scholasticos diuus Thomas, 17 distinct. quarti sententiarũ, docet hominem etiam A
sine fide posse sese ad fidei gratiam præparare. Quamuis, inquit, intentio recta ad
Deum finem vltimum perducens nõ possit esse sine fide, intentio tamen quædam
in Deum vltimum finem, potest esse per naturalem vel generalẽ cognitionem de
Deo, secundum quam si feratur in Deum cum peccati sui displicẽtia, præparat sese
ad habendum fidem. Sunt inuidiosi lectores procliues ad calumniãdam venerandam patrum antiquitatem, quam neq; intelligunt, neque didicerunt, quibus hoc
sæculum infelix est plenissimum. Proinde ne studiosus quispiam sacræ theologiæ
discipulus ex doctrina vel Chrysostomi, vel magistrorum scholasticorum, vel ex
doctrina eiusdem venerabilis Fausti sumat occasionem errandi in alterutram partem, putans eosdem Chrysostomum & Faustum vel fauere Pelagianæ hæresi, vel
ex intentione contradicere doctrinæ venerabilis Augustini: primò sciendum est
Augustini sæculis, & longè post sæcula illa fuisse nonnullos sacrę theologię studio- B
sos, qui ex libris eiusdem Augustini contra Pelagium editis, occasiones sumpserũt
errandi, arbitrantes propter prædestinationem ac reprobationem diuinam sublatum esse liberum hominis arbitrium, contra quos & ipse Augustinus post libros
contra Pelagium editos, nonnullas scripsit epistolas atque tractatus, reducens
eosdem in sententiam saniorem. Sic ergo post Augustini sæcula fuit Lucidus quidam presbyter in Gallia, ad sensum alienum à veritate catholica intelligens gratiam prædestinationis diuinæ, contra quem Faustus duos edidit libros, defendens
liberum arbitrium, non obstante prædestinatione diuina. Proinde oportet eorundem librorum Fausti lectorem studiosè aduertere damnabiles sententias, contra quas idem Faustus suos libros composuit, quas reperiet in præfatione Lucidi
presbyteri eisdẽ libris præscripta, in quibus ipse Lucidus sese fatetur in his sen- C
tijs errasse, videlicet quòd liberum arbitrium post primum hominis lapsum ex
toto fuerit extinctum, & ita diuinæ gratiæ non esse iungendum laborem voluntatis humanæ: & saluatorem non suscepisse mortem pro omnium hominum salute: & Dei præscientiam compellere hominem vel ad vitam, vel ad mortem: &
omnes qui post susceptum baptisma pereunt, perire in Adam: & alios esse prædestinatos ad vitam, alios ad mortem, non propter voluntaria opera: & ab Adam
vsque ad Christum nullos ex Gentibus per legem naturæ in spe aduentus Christi
fuisse saluatos. Hæc omnia tanquam impia, & sacrilegijs repleta, ego, inquit Lucidus, contemno, & assero liberum arbitrium per Adæ peccatum non esse extinctum, sed attenuatum & infirmatum: & potuisse perire eum qui saluatur, & eum
qui perijt potuisse saluari: & Christum esse saluatorem omnium hominũ, & maximè fidelium: & alios lege naturæ, alios lege Moysi fuisse in spe aduentus Christi
saluatos: & ab initio mundi neminem ab originali fuisse absolutum, nisi per in- D
tercessionem sacri sanguinis Christi. Hæc sunt dogmata de gratia & libero arbitrio conformia doctrinæ Augustini, quorum contraria ipse Faustus refellit, defendens ex scripturis irrefragabilibus liberum arbitrium vnà cum gratia & prædestinatione diuina, probãs ipsam fidem etiam fuisse traditã cum lege naturæ: sed non
propterea oportet dicere quòd lex naturaliter insita fuerat fides gratuita, sed quòd
in lege solius naturæ etiã potuerunt homines peruenire ad fidem per auxilia quædam gratuita tunc hominibus prouisa. Aliud significamus dicentes fidẽ esse generale talentum naturæ insitum: aliud significamus dicẽtes auxilia quædam gratuita omnibus sine operum meritis esse præparata, quibus adiuti valeant sese ad participandũ fructum passionis Christi, ac ad donũ fidei pręparare. Illud tanquam iniurioſum diuinæ gratiæ non est admittendum, istud autem docet gratiam Christi
copiosè dispergi. Proinde & supradicta diui Thomæ sententia in 4 sententiarum

scripta

A scripta,accipienda est tanquam per eundem in meliorem sensum retractata seu interpretata, & intelligenda secundum ea quę docet in secunda secundæ, nunquam videlicet hominem peruenire ad fidem, vnde Christianæ religionis in vnoquoq; sumitur exordiū,nisi peculiariter tractū motione Dei intus illuminantis. Tractus autē ille peculiaris est accipiendus, non tanquā naturale humani generis talentum semper omnibus pręsto, sed tanquam suauis quædā motio spiritus sancti intus pulsantis,suggerentis,& vocantis. Neq; oportet hic curiosè inuestigare,vtrùm singulis hominibus pro loco & tempore adsit sufficiēs vocatio,qua valeāt ad fidem peruenire, quemadmodum in loco quodam docet venerabilis Augustinus. Hæc vocatio, qua scilicet quis sic vocatur vt in potestate habeat non contemnere, sed venire,siue in singulis hominibus operetur,siue non in singulis,sed in populis atq; in ipso humano genere per temporum opportunitates,altæ & profundæ est ordina-

B tionis, & comprehendi non potest. Id autem sufficiat scire, omnes homines absq; gratia Christi esse sub peccato reos,Deúmq; ipsum secundum suam sapientiam ita suauiter,ita iustè & misericorditer suis auxilijs gubernare liberas hominum voluntates,vt in illo iudicij die,suo quisq; iudicio,suáq; sententia sentiet se aut inexcusabilem & damnabilem propter suum ipsius peccatū, aut dignum & honorabilem propter Christi redemptoris clementiam. Nam & secundum Apostolicam doctrinā oportet nos omnes manifestari ante tribunal Christi, vt referat vnusquisq; prout gesit in corpore suo, siue bonum siue malum. Est zelus quidam Dei creatoris non secundum scientiam,qualis est in Iudæis Christum contemnētibus, quo quantumlibet figant intentionem in Deum finem vltimum, Deo non appropinquant. Posset forsitan iam quis fieri à peccato liber, & particeps fructus passionis

C Christi per initia quædam implicitæ fidei cælitus inspiratæ, non habita fide explicita in Christum,de quo vel nunquā audiuit,vel tunc nō cogitat,raptus in Deum, tanquam in eum qui gratis iustificat impium,non ex meritis suis, sed ex gratia miserentis Dei: sed contempto aut neglecto Christo, à peccato liberari non potest. Intentio autem in Deum finem vltimum per naturalem cognitionem sine fide, cum displicentia quadam peccati, neq; meretur fidem, neq; facit homines secundum illa naturalis legis officia operantes à peccato liberos, neque facit illos ad vitam æternam dignos. Et hæc summopere sunt consideranda ad intelligendum doctrinam venerabilis Augustini libro quarto contra Iulianum, capite tertio, demonstrantis in gentibus & paganis nondum Christianis non posse esse vllam veram virtutem, appellans veram virtutem, qua liberatur homo à peccatis, qua & peruenire potest ad vitam æternam. Ordinatio in finem debita operi naturalis le-

D gis est gemina: Vna est debita operi ad hoc,vt opus sit veræ virtutis, opus iustum & acceptum ad vitam ęternam: & talis ordinatio non potest esse sine fide. Alia est ordinatio debita operi ad hoc, vt opus sit bonum bonitate naturalis legis, licitum & absq; culpa factum: & talis ordinatio potest esse secundum cognitionem quandam naturalis legis. Sed de his latius in libro de natura & gratia.

q.6.art.1. Et simile habet de gratia prima secundæ, q.109. ar.6.

Non est scrutandum, an cuique adsit sufficiens Dei vocatio, qua possit ad fidē peruenire.

Nota.

2.Corin.5.b.

Ordinatio in finem, quæ in opere naturalis legis esse debet.

Quinta pars, in qua ex supradictis inferuntur conclusiones.

EX superioribus multa possunt esse manifesta: Primùm quòd credere euangelio, quemadmodum Christianus credit,est per naturam seu vim liberi arbitrij, non solam autem,sed & suasam & tractam,edoctam à Deo patre. Deus autem pater docet,loquens & per scripturas sacras,& etiam per homines spiritu sancto ad loquendum ea quæ docent inspiratos, quemadmodum Deus olim locutus est patribus in prophetis. Sic ait Saluator, Non vos estis qui loquimini,sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Sic & Paulus dicit, An experimentum quæ-

Matth.10.c.

2.Corin.13.a.

ritis eius,qui in me loquitur Christus? Secundò manifestum est,quòd aduersarij A
indignas construunt contumelias scholasticis sacræ paginę doctoribus, propterea
quòd doceant credere euangelio esse in natura seu in libera voluntate hominis.
Hæc enim docentes conformiter loquuntur scripturis & sententijs patrum, neq;
excludunt gratiam Dei intus suggerentis, intelligẽtes credere esse in libera volun-
tate diuinitus excitata & tracta. Sic & sancti patres Ambro.Augustſ.Cypr.Chry-
sost. orare Deum,quærere,inuocare,& id genus opera bona, libero tribuunt arbi-
Cùm quid libero arbitrio tribuitur,gratia nõ excluditur: rursumq; cùm gratię tribuitur, liberũ arbitrium nõ excluditur. Psalm.27.c.
trio, non commemorantes Dei gratiam, sed non ob id eandem excludere voluerunt,quemadmodum docet contra Pelagianos venerabilis pater Augustſ. In scripturis sacris dum opera bona vel exiguntur ab homine, vel tribuuntur homini ta cita Dei gratia,non intelligitur excluſa,sed intellecta. Propheta cùm dicit, Ex voluntate mea confitebor illi, opus peculiariter bonum,vtpote confessionis,laudis, B
dicit futurum ex sua voluntate, sed intelligit non ex illa sola, sed ex illa secundum
Dei gratiam præuenta atq; adiuta. Vnde præmisit, Dominus adiutor meus. Ita &
econtrario dum nõ expressa humana voluntate opera bona Deo & diuinæ gratiæ
tribuuntur,non excluditur operans vis humana,sed intelligitur esse secũdum Dei
gratiam adiuta. Et hic est iam articulus, in quo mirabili cæcitate falluntur huius
temporis hæretici. Vnde & haç ratione Deus in scripturis loquens omnia opera
bona exigit à nobis, iubens vt nos illa faciamus. Atque ita quamuis non nostrum,
sed Dei solius sit vocare nos,siue per angelum,siue per hominem: nostrum tamen
est credere, nostrum est quærere, & inuocare nomen Domini: nostrum, id est,
Iohan.15.a. opus nostræ voluntatis præuentæ atq; adiutæ adiutorio illius,qui dicit, Sine me ni
hil potestis facere. Tertiò manifestum est, quòd Deus interna sua inspiratione
præuenit hominum voluntates: sed ad hoc præuenit, vt sua excitatione & suasio- C
ne faciat illorum animos intendere in ea quæ dicuntur, & accommodare sese, do-
ciles reddere, & aperire corda sua Domino. Præuenit enim non vim inferendo
voluntatibus,sed suauiter trahendo eas,suasionibus suggerendo & inuitando: qui
etsi interdum præueniat corporibus eorum vim inferendo, quemadmodum in
euangelio de quibusdam præcipit paterfamilias seruo suo, Exi in vias & sepes, &
compelle intrare, quod & in Paulo Apostolo videtur accidisse: hoc totum facit
non vt cogat illorum animos,& nunquam voluntarij seruiant, sed vt eos faciat do
ciles tandem & beneuolos, primùm reddens illos attentos in suam miseriam spi-
ritualem & salutem, de quibus alioquin non cogitabant. Quartò manifestum
est, quòd etsi Deus occulta inspiratione per spiritum suum solus posset omnia
operari, tamen secundum communem suæ prouidentiæ dispensationem super
hominum genus, prouidet hæc concurrentibus seu antecedentibus aliorum ho-
minum docentium,prædicantium, suggerentium,arguentium,& nonnunquam D
pœnarum metu compellentium ministerijs, quibus vel eruditur ignorãtia noxia,
vel obiurgatur, arguitur & corripitur mens praua, vt perituris rebus postpositis
intendat in illa quæ sunt salutis æternæ, vt Deum omnium rerum conscium præ
oculis habeat,eúmque iudicem ac remuneratorem veneretur,seque ipsam videat
deformem, mundatorem cogitet,& viam qua valeat peruenire ad verum beatifi-
cum bonum. Huiuscemodi, quemadmodum docet Augustinus in lib.de corre-
ptione & gratia, sunt fines propter quos corripimus, arguimus homines, vt vel
nondum credentes intendant in ea quæ sunt credenda, speranda,& diligenda,& se
dociles reddant Deo intus aut pollicenti aut comminanti,vel iam credentes intus
ad corda redeant,& Deum per fidem intus clamantem,promittentem,& commi
nantem audiant, sibique displiceant, Dei iudicium timeant, & ingemiscant.
Obiectio. Cùm ergo cõtra præparationes, quibus hominum corda ad fidem aut gratiam
præpa-

A præparantur, obijciunt improbi censores diuinæ gratiæ, dicentes, Quid opus est suasionibus, præparationibus & ministerijs per humanas voluntates ad accipiendum fidem & charitatem, cùm ipse Deus totum faciat, operans virtutes in nobis? Ipse tollit contemptum, ipse fidem, spem & charitatem sine nobis inspirat. Dei virtus non indiget hominum suasionibus, neque enim quis potest adiuuare spiritum eius, neque est fides Christi, vt inquit Paulus, in sapientia hominum, neque in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione virtutis & diuini spiritus. 1. Corin. 2. b.
Non est volentis neque currentis, sed Dei miserentis, qui dicit, Miserebor cui voluero, non propter vos ego faciam. Ipse ergo solus, & non propter præparationes nostras largitur spiritum fidei & charitatis. Roma. 9. c. Ezech. 36. c.
Hæc sunt antiqua hæreticorum retia, antiqua commenta hominum, gratiam Christi non rectè intelligentium, & arbitrantium propter Dei gratiam in scripturis commẽdatam, nihil esse liberum
B arbitrium, & paganos, gentiles, aut peccatores impios non esse instruendos, arguendos aut corripiendos, sed tantummodo orãdum esse pro ipsis, vt Deus ipse faciat in eis fidem & bonam voluntatem. Contra quos venerabilis pater Augustinus edidit libros de correptione & gratia, & de natura & gratia, demonstrans ex scripturis cum Dei gratia stare hominum docentium & arguentium ministeria.

Proinde & nos huiuscemodi hominibus ex aduerso obijcientes, dicamus vt respondeant, Quid opus erat Domino nostro Christo in carne mortali tot labores, tantos sudores subire, vt ad fidem & ad meliorem vitam deduceret incredulorum Iudęorum corda, cùm ipse habeat omnia in sua potestate, qua potest subitò conuertere illa, & mutare ad quodcunq; voluerit? quid opus erat Paulo illi tanta vigilantia, tantáq; solicitudine plantare, rigare, totum orbem peragrare, tot labo-
C res & sudores tolerare, vt incredulorum corda ad fidem & ad meliorem viam deduceret? Cùm autem ad hæc respondere aliter, quàm doceat ipse idem Paulus, nequeant, neq; melius habeant quod valeant inuenire: intelligant quòd etsi Apostolorum sermones non fuerunt in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis, non tamen cessauerunt verbis suis prædicare, & sermonibus indefessis testificari Christum, suadere, suggerere, inuitare homines ad obediendum euangelio, fuerúntque sermones eorum, labores & sudores in prędicando & docendo euangelium Christi, non in persuasionibus, secundum humanum spiritum, sed in virtute Christi, dum nihil aliud prædicauerunt quàm doctrinam Christi, ad cuius fidem & intellectum intus inuisibiliter operandũ Deus vtitur visibilibus ministerijs hominum, qui applicent atque dispensent illius sacramenta, illius verba, quæ sunt tanquam seminaria quædam salutis æternæ, quibus nostræ salutis mysteria transeunt in oculos mentium, quibus & adest spiritus Christi intus inuisibiliter operãs. Sic nos exi-
D stimet homo, inquit, vt ministros Christi, & dispensatores mysteriorũ Dei. Agricultor si non plantaret & seminaret, terra non germinaret: ita minister Christi si non baptizaret, paruulus iam moriturus in æternum periret. Apostoli si non in omnem terram verba euangelij prædicassent, Gentes non credidissent. Ædificat Dominus domum suam, id est, ecclesiam suam, non solitaria procuratione, sed per ministeria prędulum atq; pastorũ ecclesię, per eos qui dicunt, Dei enim sumus adiutores, Dei ministri. Ædificatur ecclesia per eum qui dixit, Vt sapiens architectus fundamentum posui. Ab initio ad hæc vsq; tempora ædificata est ecclesia per labores, per officia Euãgelistarum, Apostolorum, Doctorum, Sacerdotum, per ministeria & exempla sanctorũ, per mortes martyrũ, sed qui intus salutẽ in cordibus hominũ operatur, solus est Deus. Eleuate igitur capita vestra Pontifices & Prælules, qui comeditis lac, & habetis lanam de armento Christi gregis. Iam lupus vndique in insidijs: expergiscimini vigilantes, & attendite gregibus vestris, in quibus 1. Corin. 3. b.

Responsio.

posuit vos spiritus sanctus pastores regere ecclesiã Dei, quam acquisiuit sanguine A
suo, non tanquã dominantes in clero, sed vt ministri & serui Iesu Christi, sciẽtes iudicium durissimum his qui præsunt futurum. Labores vestros, assiduas curas & solicitudines docendo, arguẽdo, corrigẽdo, iungite Christo pastori bono, intus inuisibiliter pascẽti & docenti per seruorum suorum ministeria, cum Paulo Apostolo neq; inanes, neq; steriles ęstimetis esse futuros ecclesię labores vestros in Domino. Hortulanus & agricola quamuis non habeant vires operandi in agro, aut in arbore fructuum incrementa, vtique tamen sua præstant adiumenta, dum plantando & seminando applicant terræ semina, in quibus latens Dei virtus proficit ad germinandum fructus ex terra. Deus, qui potest omnia solus absque causis creatis facere, ita gubernat suos electos in vitam æternam, vt dignetur causas à se creatas sibi habere cooperatrices. Frustra quisque fodiendo, plantando, seminando, operaretur visibiliter foris, nisi & Deus per vim naturæ latentem in semine, simul ope B
retur inuisibiliter intus: sed secundum communem naturę cursum Deus intus in terra segetem nõ operatur, nisi semen in terram per laborem hominum defossam & excultam iaciatur. Potest quidem Deus quicquid voluerit sine causa creata foris operante producere, sed non potest facere hominem rectè credere, aut benè viuere, nisi simul faciat etiam eundem hominem intus voluntariè agere. Secundum Apostolicam igitur doctrinam, spiritus sanctus constituens nos hæredes regni Dei propter meritum passionis Christi, non est spiritus in nobis otiosus, non vacuus ab operatione: sed est spiritus fidei, spei & charitatis, faciẽs scilicet nos credere, sperare & diligere vitam æternam. Est spiritus sobrietatis, castitatis, continentiæ, benignitatis, patientiæ, vt iam in baptismo commortui Christo, simul cõmo-
1. Corin. 15. b. riamur peccato, abnegantes impietatem & sæcularia desideria. Gratia Dei sum id C
quod sum, dicit Apostolus, & gratia eius in me vacua nõ fuit, sed plus omnibus illis laboraui. Christus quidem dedit semetipsum pro nobis, vt nos redimeret ab omni iniquitate, faciens nos saluos, & cohæredes sibi, non ex operibus iustis quæ fecimus nos, sed secũdum suam misericordiam, secũdum propositum gratię suæ: non quòd ipse totum pro salute nostra sic fecerit, vt nos deinceps nihil faciamus, sed ad hoc redemit nos, vt iam facti absq; meritis nostris populus Deo gratus & acceptabilis, per gratiam eius essemus, inquit Apost. sectatores bonorũ operum, & sobriè, iustè, ac piè deinceps viueremus, expectantes beatã spem, & aduentũ glorię magni Dei. Paulus passim sua tradidit documẽta, hortãs Timo. episcopũ à se ordinatum,
Tit. 2. c. d.
2. Timo. 2. a. 4. a. Labora sicut bonus miles Christi, opus fac euãgelistæ, Argue, obsecra, insta oppor
1. Timo. 5. c. tunè & importunè: peccãtes corã omnibus argue: Si peccauerit in te frater tuus,
Matth. 18. b. inquit Saluator, corripe eum, & si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Verum
2. Timo. 1. c. quidem est quod tradit Paulus, docẽs Deum vocasse nos vocatione sua sancta, non D
secundum opera nostra, sed secundũ propositum suum, & secũdum gratiam, quæ data est nobis in Christo Iesu ante tempora sęcularia, nunc manifestata per illuminationem Saluatoris nostri Iesu Christi, qui destruxit mortẽ & illuminauit vitam. Hæc omnia Christus fecit sine nobis, quippe cùm nõdum essemus nos: verùm ne arbitraremur hæc prodesse nobis iam existẽtibus, aut sine nostrarum voluntatum ministerijs, cùm dixisset, Illuminauit vitam, continuò adiecit, Per euangelium in quo ego positus sum prædicator & apostolus & magister Gentium, ob quam causam etiam hęc patior, laborans in euangelio vsque ad vincula, quasi malè operans: sed non confundor, omnia sustineo propter electos, vt ipsi salutẽ consequãtur quæ est in Christo Iesu. Quintò ex superioribus est manifestum, quòd quemadmodum ex duobus iam æqualiter iustis, contingit alterum libero arbitrio à gratia deficere, consentiendo desiderijs carnis suæ: alterum eodem libero arbitrio innixo

Dei

A Dei auxilio perseuerare: Sic ex duobus adhuc impijs æqualiter indignis, æqualiter diuinis instinctibus pulsatis atque admonitis, aut ad fidem aut ad cordis pœnitentiam, contingit alterum non reluctari, sed locum dare pulsanti Deo, alterum verò resistere, & permanere in obstinatione suæ voluntatis. Habuit is qui sic vocatus resistit, in potestate sua non resistere, alioquin neq; peccaret, neq; sibi meritum supplicij faceret resistendo. Proinde quamuis is qui vocatus venit, habeat opus aliquod factũ per voluntatis suæ arbitrium, per illud tamen non in se debet gloriari, sed in Domino, qui, vt hoc opus homo ipse faceret, sua gratia dignatus est ipsum præuenire. Ad cœnam illam magnam, inquit Augustinus, nec omnes qui vocati sunt, venire voluerunt: nec illi qui venerunt, venire possent, nisi vocati. Proinde neq; isti qui venerunt, sibi soli, sed & Deo tribuere debent quòd venerunt, quia vocati venerunt, id est, vocatione adiuti: neque illi qui venire noluerunt, Deo tri
B buere debent, quòd noluerunt venire, quoniam vt vocati venirent, in libera erat voluntate. Et quanquã sibi quisq; tribuat, quòd iam à Deo solo vocatus, sua sponte venerit: non tamen sibi soli, quia non sibi potest tribuere quòd fuerit vocatus, dicente Apostolo Paulo, Qui vocauit nos vocatione sua sancta, non secundum opera nostra, sed secundũ suum propositum & gratiam. Dei est vocare, venire autem & consentire, seu credere & obedire, nostræ voluntatis est opus. Sed hoc opus nostrum non esset, si non Deus sua nos misericordia intus vocasset. Et ita erunt illa duo, Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. Ad misericordiã pertinet vocatio, ad iudiciũ pertinet & beatitudo eorũ qui venerũt, & supplicium eorum qui venire noluerunt. Vocatio hæc seu excitatio fit quidem à solo Deo in libero hominis arbitrio, sed non ad hoc fit, vt voluntas iam excitata sit otiosa, nihil faciens, sed vt iam excitata diuino in se cooperetur operi. Sextò ex superioribus
C consequens est, quòd ex nondum credentibus quidam citius & facilius, quidam difficilius credunt in Christum, & obediunt euangelio. Sic & ex iam credentibus olim regeneratis, sed à sua concupiscentia abstractis & illectis in amorem huius sæculi, quidam citius, quidam difficilius ad meliorem vitam conuertuntur. Sunt qui non habent in hoc sæculo quod delectet, qui facilius veniunt, quàm cæteri visibilibus bonis huius mundi multum affecti, de quibus Saluator, Quàm difficilè, qui diuitias habent, intrabunt in regnum Dei! Vnde Gregorius, Citius obediunt, qui non habent in hoc mundo quod delectet. Quo magis hominis animus fuerit à rebus corporeis, à lacte carnalis voluptatis ablactatus, abductus seu auulsus, hoc magis est ad capessendum & concipiendum cælestis vitæ amorem dispositus. Quem, inquit propheta Isaias, docebit scientiam, & quem intelligere faciet auditum? Respondet, Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Vetus homo, quem
D Apostolus appellat peccatum habitans in carne nostra, quo magis fuerit in nobis crucifixus & præmortuus, hoc magis ad cælestem vitam accedit noster spiritus. Ex his iam possumus reperire causam vnam, propter quam duo æqualiter diuinis instinctibus & admonitionibus tracti, non æqualiter credunt, aut obediunt Euangelio, quia non æqualiter sunt affecti. Quemadmodum proposito lucro aliter mouetur auarus, aliter pecuniæ contemptor: ille ad facinus perpetrandum, iste ad facinus contemnendum. Aliter mouetur iratus, aliter mansuetus, aliter is qui vel ex natura vel ex consuetudine est castus. Vnde quicquid in homine nondum iustificato fit quo minuatur carnis stimulus, sit peregrinatio, sit labor, sit per ieiunium castigatio: hoc ipsum est præparatio quædam ad accipiendum fructum passionis Christi: quanquam in viris iam iustificatis & perfectis etiam molestia stimuli carnis est vtilis ad custodiam humilitatis, vt sentientes portare se thesaurum gratiæ in vase suo fictili ac fragili, intelligant diuinæ virtutis sublimitatem,

2. Timo. 1. c.

Psalm. 101.

Isa. 28. c.

Roma. 6. a.

suámque

suámque paruitatem, & non altè sapiant, sed timeant, & discant assiduè confugere ad Dei gratiam, sentientes se non ex se, sed ex Deo posse perseuerare. Sic contra superbiam datus Paulo stimulus carnis, etiam precibus apud Deum non est ablatus: Ne magnitudo, inquit, reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet: propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me, & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea. Septimò ex superioribus consequens est, quòd Deus quamuis possit totum simul inspirare, inclinando voluntates hominum, quemadmodum in multis est operatus: tamen secundum communem suę legis cursum, certis quibusdam modis ceu gradibus quibusdã, facit præparationes & ascensus ad veræ Christianę pietatis vitã: Agnoscere Deum omnium rerum conscium, iustum iudicem ac remuneratorem, in seq; attendere iugum graue, quod est super vniuersum genus humanum multis repletum miserijs, se inuitum vanitati subiectum & mille carnis anxietatibus, seq; in vitia propensum, in se carnem esse quæ concupiscit aduersus legem mẽtis: & vitam secundum carnis concupiscentias, aut secundum desideria huius mundi esse Deo inimicam, rãtionali animæ conditæ ad fruendum solo Deo esse pernicioſam, quippe quæ eandem animam ad similitudinem & imaginem Dei factam, facit esse bruta lem ac bestialem: Vt cùm hæc omnia mala aduerterit, suspirans & desiderans immortalitatem quãdam spiritualem, qua caro & anima exultent in Deo, suadeatur & inuitetur, vt attẽdat & credat omnia mala supradicta intrasse per hominem Deo inobedientem atque rebellem, & ita vniuersum genus humanum per peccatum esse obnoxium miseriæ & damnationi mortis. Et hæc non esse nouiter aut recenter inuenta, sed tradita esse nobis in scripturis antiquissimis, ante omnia poetarum aut philosophorum volumina, ante multa annorum centenaria, secundum seriem successionis ad hoc vsque tempus diligenter custodita, quibus & reperimus consona esse generalia quædam internæ mentis documenta impressa à conditore naturæ. His ceu gradibus quibusdam quisque adhuc incredulus potest considerare rationes iustas, propter quas Christus voluit venire in carnem mortalem, quippe vt Deum humano generi iratum faceret sua morte propitium, tolerando pro nobis mortem peccati nostri stipendium, vt nos à morte resurgeremus ad vitam, & hũc Christum olim in lege & in omnibus prophetis promissum fuisse talem futurum, qui iustitiam & vitam sempiternam adduceret, & eundem Christum tandem in terris visum consummasse omnia, quę annuntiauerunt prophetæ, & signis & prodigijs in voluntaria sua passione, in resurrectione, & ascensione, & spiritus sancti datione, quemadmodum olim de illo prophetæ prædixerunt. Atque hæc omnia non vaga relatione populi, non rumusculis hominum ad nos deuenisse, sed tot Apostolorum, martyrum, ac virginum testimonijs confirmatis vsque ad sanguinem, diráque tormenta ac mortem, tanto episcoporum & populorum consensu per vniuersum orbem secundum seriem successionis sibi succedentium, fortissimis ad nos argumentis deuenisse: Sicq; docuisse Apostolos, quemadmodum & in principio scripturæ nostræ tradit historia sacra. Hæc sunt quibus Gentes ignorantes nostræ fidei mysteria, valeant concipere passionis & mortis Christi rationes. Hæc, vt patet in libris recognitionũ Clementis, sunt quæ Petrus Apostolorũ princeps contra Simonem Magum disseruit, tradens vnumquemque, qui voluerit saluus fieri, primùm omnium oportere discere Deum esse omnium rerum conditorem, eúmque omnium rerum esse conscium, iustum iudicem ac remuneratorem: & non fati, aut geneſis necessitate, non fortunæ temeritate omnia fieri, sed hominem ab initio rectum esse cõditum, & talem qui haberet in potestate & viuere secundum Dei legem, & non viuere secundum illam, & adhærere

A

2. Corin. 12. b.

Quibus gradibus Deus præparet animam quá vocat ad fidem.

B

C

D

A adhærere ac obedire illi, & non obedire. Accedentem ad Deum, inquit Apostolus Paulus, oportet credere Deum esse, & quòd inquirentibus se sit remunerator. Hæc sunt initia quædam & exordia religionis Christianæ, sed non propria illi soli. Proinde sola fides talis de vno Deo omnium creatore non sufficit, quippe quæ potest esse superba, & cum propriorum meritorum cõfidentia ad participandum iustitiam, quæ & consistere potest cum contemptu fidei in Christum, sicut Paulus persecutor ecclesiæ, zelum vnius Dei creatoris cæli & terræ habebat, non secundum scientiam. Sunt & nunc Iudæi, Saraceni, aliarúmq; nationum sectæ credentes Deum omnium rerum conscium, eúmq; esse iudicem secundum vniuscuiusq; merita, eúmque post hoc sæculum dare præmium iustè viuẽtibus, supplicium autem viuentibus malè: sed quodnam sit præmium, & quale sit, & quænam sit vera iustitia, secundum quam rectè viuimus, prorsus ignorant, arbitrantes post hanc
B vitam supereſſe vitam quandam carnalem, æstimantes etiam sese in hac vita posse apprehendere veram iustitiam absque gratia Christi iustificantis. Hebr. 11. b.

Sexta pars, de præparatione ad gratiam iustificantem, pro Christianis relapsis in mortale peccatum: quæ fit per timorem diuini iudicij.

HActenus in genere de præparationibus ad fidei gratiam. Supereſt iam considerare, quemadmodum ad participandum fructum passionis Christi, seu ad iustificantem gratiam præparentur homines iam fidem Christi habentes, quales sunt Christiani multi, qui à suis concupiscentijs abstracti & illecti, perditè viuunt. Hoc quamuis in superioribus sit vtcumque demonstratum, tamen vt in ædificationem eorum, qui minus exercitatos habent sensus, omnia fiant lucidiora, aliqua sunt consideranda. Primùm igitur sciendum, quòd quemadmodum
C diuina bonitas hominibus nondum credentibus, plerumq; causas & occasiones præmittit, secundum quas ipse dignatur vocare, atque inuitare seu excitare illos ad initia quædam fidei, quæ donum Dei est, non ex operibus, sicuti satis iam declarauimus: Sic & eadem diuina bonitas hominibus iam olim fide initiatis, qui rursus à suis concupiscentijs abstracti & illecti malè viuunt, præmittit occasiones & causas, quibus ceu ministris vtitur, ad excitandum illos ad veram cordis pœnitentiam: ad quam pariendam congruum est primùm excitare fidem Christi in ipsis iam dormientem, quatenus cogitent ea quæ fidei sunt, de futuro gehennæ ignis supplicio, de metuendo iudice Deo omnium rerum conscio, qui & habet potestatem mittendi corpus & animam in gehennam ignis: vt inde concipiant spiritum timoris, incipiántque odio habere vitia, quæ sunt viæ perditionis æternæ, & vigilare aduersus carnis desideria, quibus miserabiles animæ trahuntur ad
D gehennæ ignis supplicia, vt hinc tandem in sese pariant desideria quædam cælestis & immortalis vitæ. Secundò sciendum, quòd propositum cælestis vitæ præmium, non est tam potens in sui desiderium & amorem ducere carnales homines, quàm potens est in mente creditum æterni ignis supplicium trahere illos in honorem & timorem iudicis, hoc supplicium inferentis malè viuentibus. Adeo enim plerumque rapiuntur carnales homines, præsentatis huius vitæ illecebris, vt mallent post hanc vitam nihil esse, quàm carere præsentium rerum voluptate: quibus si persuasum fuerit, pro præsenti voluptate imminere æterni ignis sine fine supplicium, naturaliter insurgit timor quidam & horror, concurrente imaginatione sensibilis ignis huius vitæ, cuius tormenta nollet quispiam ad horam pati, etiam pro quantalibet huius sæculi voluptate. Proinde carnales qui nondum possunt super hanc terrestrem vitam amare iustitiam seu cælestem vitam, timeant, inquit Augustinus, vel pœnam æternam, vt tandem perueniant ad

iustitiæ

iuſtitiæ amorem. Nemo eſt, inquit, qui non magis dolorem fugiat, quàm appetat A
voluptatem. Quo fit, vt vera interior pœnitentia in Chriſtianis carnaliter viuentibus, frequentius & in pluribus magis ſumat originem ex timore gehennæ ignis, quàm ex amore cæleſtis præmij. Supplicium enim ignis in hac vita magis eſt ſenſibile, & dum ſumus ſæpe ſentimus, ac propterea facilius cadit ad terrorem in imaginatione carnalis mentis. Præſentis quoque vitæ voluptas præſens adeſt, experimento quotidiano percipitur. Gaudium autem cæleſtis vitæ ſola fide creditur, neq; in hac vita experimento percipitur, ſed futura exiſtimatur. Vnde & ipſe Chriſtus & Apoſtoli ſui ad excitandum homines ad veram cordis pœnitẽtiam, paſsim comminantur gehennam ignis impœnitentibus, vt qui pollicitatione cæleſtis præmij neque à malo cohibentur, neq; ad bonum prouocantur, cohibeantur ſaltem comminatione ſupplicij. Scriptura ſacra eſt plena hiſce ſententijs. Vnde & magnus ille Domini præcurſor Baptiſta Iohãnes, primùm ſimplicem plebem ad B
Matth. 3. a. pœnitentiam agendam inuitans propoſuit ei regnum cælorum, Pœnitentiam, inquit, agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Deinde videns Phariſæos &
Matth. 3. b. c. Sadducęos ad ſe venientes propoſuit ipſis gehennã, Progenies, inquit, viperarum, quis demonſtrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Iam ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ nõ facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur: paleas cõburet Deus igni inextinguibili. Vnde & ipſe Chriſtus propoſitis nouiſsimi iudicij ſui ſupplicijs, iuſsit hominibus, vt cauerent ſibi à peccatis, vigilarent ſemper & orarent. Spiritus Domini quantiſlibet terroribus & comminationibus inferat hominibus metum diuini iudicij, non aliud agit, niſi vt quos fecerit timentes, tandem faciat & volentes, vt
ſupplicia fugientes fugiant & peccata, ceu toxica, quibus peruenitur ad ſempiterna ſuppliciorum tormenta. Sic docuerunt eccleſiaſtici patres, Gregorius Nazianzenus, Hieronymus, Grego. papa. Non eadem, inquiunt, cunctis exhortatio congruit, quia non cunctos par morum qualitas, ſimilis affectionis conditio conſtringit. Proinde ſæpe alijs officiunt, quæ alijs proſunt. Aliter admonendi ſunt homines delicati, aliter homines paupertate, afflictionibus aut miſerijs confracti. Iſti per æternum cęleſte præmium ſunt ad ſpem, fiduciam, & patientiam erigendi: carnalibus verò decor iuſtitiæ, præmium cæleſtis vitæ non ſaperent. Sunt igitur per timorem gehennæ ignis, diuiniq; iudicij ſeueritatem cõturbandi, aut etiam per potentiã ſęcularis poteſtatis coercendi, de quo in parte ſequenti. Tertiò ſciendum, quòd omnipotens Deus quamuis ad operandam hominis conuerſionem, veram contritionem & ſalutem, neque indigeat in corde hominis timore primo, neque neceſſariũ habeat expectare vllam loci & temporis opportunitatem, neq; egeat
alia cauſa creata quæ Chriſtum prædicet aut reuelet, aut metum incutiat vel timo D
rem gehennæ, quippe qui in momento potens eſt reuocare peccatorẽ, ſubitò trahere volũtatem eius in conſenſum & obedientiam Chriſti, & ſanare omnia membra animæ ipſius: Ipſe tamen pro ſua bonitate, vt non auferat ſtatutas leges ſuæ ſapientiæ, in cõuertendis impijs dignatur vti cauſarum creatarum miniſterijs & humanis volũtatibus: vt iam ipſius auxilio pulſati aut excitati aut inuitati, ſimus non otioſi, non ſegnes, ſed cooperatores ſalutis & noſtræ & aliorum. Quicquid in conuertendis cordibus impiorum miniſter Dei agit, ſiue flagellis ac comminationibus conturbando in eis pacem & quietem, qua ſuauiter quieſcunt in peruerſis ſuis deſiderijs, atque fruuntur delicijs huius ſæculi: ſiue conſolationibus, promiſsionibus & ſpe præmij cæleſtis gloriæ animos erigendo: id totum agit vt corda inducat in virtutem charitatis: quę tametſi immittitur deſuper à ſolo Deo, non tamen abſq; conſentiente & ſeſe accommodante libero hominis arbitrio. Eſt ergo timor

diuini

A diuini iudicij via quædam perueniendi ad charitatem Dei. Proinde & ſcriptura tam veteris quàm noui teſtamenti frequenter, inquit Hieronymus, comminatur ſupplicia & tenebras ſempiternas, vt qui pudore & verecũdia non tenẽtur, agant pœnitentiam vel comminatione ſupplicij. Exiſtimas ô homo, qui talia agis, quoniam tu effugies iudicium Dei? Oſtendam vobis quem timeatis, inquit Chriſtus, Eum timete qui poteſtatem habet mittẽdi corpus & animam in gehennam ignis. Sic docet venerabilis Auguſtinus ſuper canonicam Iohannis: Sunt homines, qui non credunt, inquit, futurum diem iudicij, iſti fiduciam habere non poſſunt, neq; timent neque deſiderant quod non credunt. Prætermittamus iſtos, excitet illos Deus vt viuãt, vt quid de mortuis loquimur? Cœpit aliquis credere diem iudicij, cœpit & timere, & timendo ſe corrigit, vigilans aduerſus hoſtes ſuos, id eſt, aduerſus peccata. Cæterùm & quartò hic ſciendum, aliud eſſe fidem aut ſcientiam di

B uini iudicij, aliud timorem illius. Sunt qui ſpeculatiuè credunt, & ſciunt diuinum eſſe iudicium, ſed aut nimiùm cõfidentes de diuina miſericordia, aut occupati ſolicitudinibus huius ſæculi, fidem habentes quaſi ſopitam & mortuam aut ſuffocatam, nondum ſentiunt vllum in ſe Dei ſaporem. Pręuolat, inquit Aug. intellectus, & plerumq; aut tardus, aut nullus ſequitur affectus. Sapit autem alicui Deus, dum ex cognitione ipſius tranſit affectio quædam in vim appetitiuam. Quemadmodum autẽ corporali guſtui aliud ſapit vt amarum atq; aufterum, aliud vt dulce & ſuaue, & plerumq; vnum atq; idem ſapit nunc vt amarum, nunc verò vt ſuaue, ſecũdum variam ipſius guſtus diſpoſitionem: ita & ipſe Deus ſapit appetitui animæ bifariam, nunc vt amarus atq; acerbus, vt iudex peccati vindex, nunc vt dulcis, bonus, & totus deſiderabilis, cuius præſentia frui vera eſt beatitudo. Non igitur abſq;

C ratione Bernar. diſcrimen ponens inter fidem ſeu ſcientiam diuini iudicij & timorem Domini, dicit ſcientiam diuini iudicij eſſe pręparationem quandam ad ſapientiam, timorem verò Dei eſſe initium ſapiẽtiæ. Tunc, inquit, primùm Deus animæ ſapit, cùm eam afficit ad timẽdum, non cùm ſolùm inſtituit ad ſciẽdum. Tibimetipſi conſcius accuſante conſcientia, ſi Deum noſti ſolum eſſe iudicem, tanquam habentem poteſtatem mittere corpus tuum & animam tuam in gehẽnam, ſapit tibi Deus, dum times potentiam & iram iuſtitiæ ipſius in te, ſed ſapor adhuc amarus in corde tuo eſt. Verùm ſapor iſte amarus vtile tibi eſt medicamentum, dum per illum mala incipis corrigere, vigilare aduerſus ſęcularia deſideria, & mortificare mẽbra terrena, vt tandẽ incipias ſurgere in cæleſtia, & orationibus, ſuſpirijs & lachrymis te accommodare ad accipiẽdum verum amorem iuſtitiæ, per quẽ nihili penſis huius vitæ bonis, fitias ad Deum vt ſponſum tuum, cuius caſtis fruaris amplexibus, & iam nõ amplius tibi ſapiat Deus vt amarus, ſed vt ſuauis, bonus & totus de-

D ſiderabilis, & aduentum iam eius deſideres quẽ timebas. Timet adultera maritum ne veniat, timet caſta ne maritus offenſa vlla prouocatus recedat. Aliud eſt timere Deum ne veniat ad te, veniénſq; puniat & mittat te in gehennam, aliud timere Deum ne recedat à te, aut ne non dignetur venire ad te. Hic eſt cum charitate, ille autem ſine charitate: veruntamen conuerſioni, interioríque pœnitentiæ ac charitati viam præparat. Sicut autem ſeta introducit filum, quando aliquid ſuitur, ſed niſi exeat non ſuccedit filum: ſic timor primò mentem occũpat, ſed ſic venit, vt exeat veniente charitate: exit quidem, non ſecundum ſuam ſubſtantiam, tanquam iam homo in charitate non timeat amplius gehennam, ſed ſecundum conditionem ſeruilitati annexam, ſecundum quam quiſque timens tanquam ſeruus intuetur pœnam vt principale malum, nondum diligens iuſtitiam. Vnde charitate adueniente expellitur & ſeruilitas illa mentis, ſolam pœnam tanquam ſibi ſummum malum intuentis, & ſeruilitas voluntatis peccandi quæ intus late-

Roma. 2. a.
Luc. 12. a.
Matth. 10. c.

Quem timorem expellat aut patiatur charitas.

bat, qua voluisset peccare si fuisset impunitas: manet tamen timor pœnæ gehennæ & diuini iudicij cum charitate: quæ sanè charitas in viris iustis plerumque imperat ipsi virtuti timoris, & excitat actum eius ad crucifigendum carnem cum vitijs & concupiscentijs: quemadmodum de multis sanctis legimus excitantibus in sese recordationem gehennę ignis, & timorem diuini iudicij. Quatenus autem valeamus hæc magis penetrare, sciendum est quintò, quòd timor est trepidatio animi fugientis malum, quod mens suspicatur esse difficile vt vitetur. Sunt autem duplicia mala: Est malum culpæ, quod voluntariè facimus, est & malum pœnæ quod patimur inuiti. Sola quidem mala timemus, verùm non omnia, sed hæc dumtaxat quę suspicamur iam propè imminentia nobis, & ad vitandum difficilia. Nemo apprehendens malum timet ipsum, nisi qui suspicatur id sibi appropinquare. Proinde non timent sancti in cælo supplicium gehennæ ignis, quia iam securi sunt de gloria regni cælestis. Mala quædam sunt à leonibus deuorari, & fluctibus maris obrui, sed hæc non timemus, nisi in periculis aut maris aut leonum constituti. Proinde si aliquod æstimamus malum, quod prorsus iudicamus esse in potestate nostra & vitare & non vitare, non timemus ipsum. Vnde peccare nemo timet, nisi qui æstimat sibi esse difficile vt peccatum vitet. Si quis autem æstimat peccatum esse prorsus in sua potestate, non timet ipsum. Sic dicit Aristoteles in Rhetoricis, Non timet quis si erit iniustus. Sapiens autem sentiens se inuitum pati multa, quibus ad iniustitiam & culpam ita stimulatur ac trahitur, vt vitare peccatum efficiatur sibi difficile, timet etiam malum culpæ, sciens mutabilem suam voluntatem vel per ignorātiam vel per infirmitatē posse deficere. Proinde quamuis timor quo mens refugit per peccatum separari à Deo, sit in hac vita cum perfecta charitate, non tamen inde consequens est cum perfecta charitate permanere gehennæ ignis timorem, cum præsertim qui est ex perpetrati delicti conscientia. Deinde perfecta charitas, quāuis in hoc sæculo aut expellat aut minuat vigorem timoris gehennæ, non tamen contrariatur eidem: nam & iustus quātumlibet fuerit in hac vita charitate perfectus, quia nondum securus est, timet quidem ne peccet, & peccans deseratur à Deo, & desertus ardeat in gehenna, sed quia sic perfectus charitate iam fiduciam habet in die iudicij, idcirco cupit dissolui, & esse cum Christo. Et ideo nequaquam is, quēadmodum seruus, iam timet ne veniat Deus, & mittat illū in gehennam ignis. Verùm hæc fiducia sic suborta ex charitate perfecta, in hac vita non sic timorem gehennę ignis excludit prorsus, quin etiam pro loco & tempore timor ille reperiatur in viris charitate perfectis, qui ex consideratione diuini iudicij concutiuntur, interdum & trepidant ex intimis visceribus. Sed ibi attēdendum, quòd aliud, vt inquit Ambr. est timere quia peccasti, aliud est timere ne pecces. Nam ibi est formido de pœna ipsius peccati stipendio, hic verò est solicitudo de præmio. Aliud est timere gehennam ex consideratione præteritæ culpæ, ne fortè non sit indulgentia data, de quo timore loquitur Iohan. Apost. Aliud est timere gehēnam ex consideratione fragilitatis propriæ, ne fortè cadat, & reus gehēnę ignis fiat: quāuis etiā in hac vita sancti in multis sibi sint cōscij propter quæ timentes iudicium Dei, orant, Non intres in iudiciū cum seruo tuo Domine: vnde etiam in ipsis sunt vicissitudines quædā euntis & redeuntis spiritus Domini, & fiduciæ in die iudicij. Ex his igitur colligimus, quòd fides potest esse sine charitate, quia non potest timor diuini iudicij esse sine fide: sed neq; fides neque timor Dei ad vitam æternam perducit, quamdiu manet sine charitate, vtique tamen ipsa fides etiam sine charitate prodest, dum in eam excitatus peccator quispiam, tractúsque à Deo patre, intelligens remissionem peccatorum esse per gratiam mediatoris Christi, concepta fiducia quadā incipit postulare & supplicare. Vnde & diuus

Quem timorem patiatur aut expellat perfecta charitas.

1. Iohan. 4. d.

Psalm. 142.

A diuus Augustinus, Fides, inquit, remissionem peccatorum impetrat: ex fide orabat nondum iustificatus publicanus, Deus propitius esto mihi peccatori, & factus Luc.18.c.
est iustus. Item Hieronymus tractans illud Saluatoris Matthęi vigesimoprimo, Qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: Aliud, inquit, est offendere Christum per mala opera, aliud negare Christum. Qui peccator est, & tamen in illum credit, cadit quidem super lapidem Christum, & confringitur, sed non omnino conteritur, seruatur enim per pœnitentiam ad salutem. Super quem autem lapis ille ceciderit, id est, qui Christum prorsus negauerit, sic conteritur, vt nec testa quidem remaneat, in qua hauriatur aquæ pusillum.

Ex his possumus considerare, quàm salubriter in ecclesia Dei ad lucrum, ad ædificationem & custodiam charitatis faciãt pastores, qui verbum Dei prædicantes, crebrius inculcant auditorum animis timorem gehennæ ignis, diem futuri iu-
B dicij, diem reuelationis diuinæ iræ, diem calamitatis & miseriæ. Timor diuini iudicij vtilis est omnibus, tam in charitate quàm extra charitatem, hominibus. Nam Christiano iam in charitate vndecunq; ad peccãdum stimulato, expedit crebrius ad custodiam charitatis in se præ oculis ponere supplicium gehennæ ignis. Christianis etiam extra charitatem secundum carnis suę desideria ambulantibus, expedit præ oculis habere Deum iudicem omnium rerum conscium, gehennæ ignis supplicium, vt ex horum timore suas incipiant frenare concupiscentias, & sic discentes cõtemnere voluptates atq; delicias mox perituras, concipiãt tandem spiritum salutis, cælestisque vitæ desiderium. Vnde timor Dei etiam seruilis, expellit peccatum, id est, actionem peccandi, dum cohibet & ipsam voluntatem ab executionis imperio, & ipsa membra ab executione: & ita timor Domini expel-
C lit peccatum, siue quod iam admissum est, inquit Bernardus, pœnitẽdo, siue quod tentat intrare, resistendo. Proinde quamuis timor sit cum peccato in eo qui nondum amat iustitiam, is tamen qui timet gehẽnam ignis, aut iustum Dei iudicium, neq; peccat, neque Deum offendit in eo quòd sic timet, sed magis humiliatur sub potenti manu Dei, suo spiritu vehementi concutientis desertum, & confringentis cedros libani, hoc est, superbas aut animosas peccandi audacias.

Pars huius capituli septima, declarans, quonam pacto timor sæcularis potestatis sit vtilis ad participandum fructum passionis Christi.

EX superioribus manifestum est, timorem gehennæ ignis, qui & donũ est spiritus sancti, esse vtilem ad iustificationem impij, & ex illo conuersionem hominis sæpenumero sumere originem. Iam congruit considerare, an etiam timor
D sæcularium potestatum, iudicum, & pœnarum huius mundi, proficiat ad conuersionem hominis peccatoris. Et videbitur forsitan quòd non, ex verbo Christi dicentis, Nolite timere eos qui occidũt corpus. Præterea timor sæcularis potestatis, est timor mundanus, qui prorsus est à corde hominis excutiendus. Contrà verò loquitur Apostolus, Si malè egeris time: non enim sine causa gladium portat. Roma.13.b.

Pro solutione sciendum: Quicquid supprimit cordis humani contumaciam, deijciens superbam animositatem peccatoris, quicquid insuper inducit animum eius, vt in mentem illi veniat vel Deus, tanquam omnium rerum conscius, timendus iudex, vel peccatum tanquam offensiuum & dignum gehẽna ignis, hoc viam quandam præparat charitati. Timor autem supplicij humani, pudor atque confusio in hoc sæculo, & id genus alia, conturbant, deijciunt, & humiliant superbas, contumaces, atq; rebelles hominum voluntates. Vnde & Deus ipse pro sua misericordia prouidet causas & occasiones, quæ incutiant timorẽ & confusionẽ in hoc

sæculo, metúmq; corporalis mortis. Frequenter scriptura comminatur nõ solùm A
supplicia futuri sæculi, tenebráſq; sempiternas, sed & plagas huius vitæ. Mala quæ
nos hic premunt, ad Deum, inquit Gregorius, ire compellunt. Vnde & filius pro-
digus ex occasione temporalis miseriæ in se reuersus, surgens, vadit ad patrẽ, cul-
pam suam dolenter agnoscens. Cæterùm & huius ratione lex vetus, lex timoris
appellatur, retrahens animos hominum à malo pœnarum temporalium commi-
nationibus, & inducens eosdem ad seruandum præcepta promissionibus bono-
rum terrestrium. Huiuscemodi tamen temporalium rerum promissionibus, &
comminationibus non intendebat Deus illius legis homines aut facere tempora-
lium rerum cupidos, aut inducere in temporalium rerum amorẽ vel libidinem,
sed eos iam tales non à sua ipsius bonitate factos, sed secundum veterem Adam in
illis habitantem, sic affectos docere voluit, hæc non ab alio, quàm à se esse postu-
landa, qui & dum vniuersæ reipublicæ seruanti sua præcepta largitus est bona pro- B
missa, transgredienti autem mala comminata, demonstrauit se omnium tempora-
lium tam bonorum quàm malorum esse dominum timendum & colendum, om
niáque esse in sua potestate, vt ex his discerent tandem animaduertere, Deum da-
torem, esse bonum longè melius atque præstantius, quàm donum creatum quod
ipse largitur. Verùm vt cum his simul in illo populo electi, iam ad nouum testa-
mentum pertinentes, intelligerent in his temporalibus rebus non esse finem sta-
tuendum, permisit secundum singulares personas tam bona, quàm mala æqualiter
euenire, & iusto, & impio. Communem tamen reipublicæ statum, vt in pluribus
secundum bona vel mala merita regum, ducum, principum, variauit. In qualibet
Populus censetur esse in principe. repub. totus populus censetur esse in principe, in rege, aut in duce, tanquam in
capite, cuius est dirigere, corrigere, & in populum mores & vitam deriuare. Vnde C
& ad vitam illius suspiciunt cuncti. Deus igitur sub illis sæculis pollicens tempo-
ralia beneficia obseruationi suæ legis, comminans autem temporalia mala transgressioni eius, vt in pluribus secundum bona vel mala merita principum variauit
reipublicæ statum ex prosperitate in aduersitatem, & econtrario, affligens etiam
temporaliter innocentes, & beneficijs amplectens etiam multos nocentes & ma-
leuolos, volens hoc pacto declarare se non temporale, sed cæleste præmium ser-
uare iustis seruantibus legem amore iustitiæ, & nihilominus se etiam in promis-
sionibus & comminationibus temporalium rerum esse veracem, temporaliter
remunerando bona vel mala merita principum in populo. Punitur autem pecca-
tum principis in populo, quemadmodum quispiam aut punitur, aut remunera-
tur in sua possessione, in suis filijs & familijs. Sic Augustinus multis in locis demon
strat ex scripturis, ad conuersionem cordis vtilem esse non solùm timorem gehen D
næ ignis, & amorem cælestis vitæ, sed & timorem secularis potestatis, & præmium
seu laudem temporalem. Si volumus animos, inquit, ad rectè viuendum frigi-
dos ac pigros Christianis excitationibus excitare, primitus exhortemur illos ad
fidem. Si autem iam Christiani sint, & rectè viuere negligant, verberentur terro-
ribus, & præmiorum laudibus erigantur, & non solùm ad bonas actiones, sed &
Roma. 13. b. ad pias orationes exhortari illos meminerimus. Si malè egeris, inquit Apostolus,
time, non enim sine causa gladium portat, si autem benefeceris, habebis laudem
ex illa. Vnde beatus Chrysostomus homilia tertia ad populum, planè demon-
strans Christianis vtilem esse timorem principum, & sæcularium iudicum, Ho-
rum, inquit, metus non sinit nos torpere aut dissolui, dum punit malefactores.
Ecclesia autem communis omnium mater pia, per sacerdotes consolatur omnes
ad se confugientes, in dolore pœnitentiæ recipiens, per vtraque salutem nostram
disponit Deus, instituens potestates, qui lasciuientes terreant, quorum me-
tus si

A tus si omnino fuerit sublatus, in breui temporis momento furor paucorum hominum magnum in Republica incendium inflammabit. Si iudicialia sustuleris tribunalia, omnem Reipublicæ ordinẽ sustulisti, quemadmodum si gubernatorem à naui separaueris, scapham submersisti, Ita si principes & iudices ab vniuersitate hominum abstuleris, infinitis malis replesti ciuitatem, agéntq; homines vitam irrationabilem magis quàm irrationabiles feræ. Proinde gratias agamus Deo, qui sublimiores potestates ordinauit, qui torporem nostrum corripiant, qui nos studiosiores faciant atq; attentiores, qui cohibeant & ebrios, & canentes meretricia carmina, & sectantes turpia lucra, omnémq; lasciuiam perturbantem ciuitates.

Ex quibus omnibus consequens est, vtile esse impijs timorem incutere sæcularis potestatis, & non esse in scripturis sacris discordiam, quibusdam iubentibus ne timeamus eos, qui occidunt corpus, alijs verò contrà, vt timeamus eos, qui gla- Matth. 10. c.
B dium ad vindictam malorum portant. Nam illæ loquũtur hominibus iam iustis, Rom. 13. b.
vt propter timorem sæcularis potestatis à iustitia non flectantur: Istæ autem pro impijs, vt saltem timore diuini iudicij, aut sæcularis potestatis abstineant ab iniquitatibus suis. Saluator ergo cùm iusit, Nolite timere eos, qui corpus occidunt, non iussit maleficis vt non timerent sæculares potestates, criminum iudices, sed iussit Apostolis, vt non timerent tyrannos, qui occidunt corpora aliorum propter eorum iustitiam destruendam. Potestates sæculares dum pœnas inferũt quibus moliuntur cogere homines in peccatum, ministri sunt diaboli. Dum autem pœnas inferunt ad retrahendum illos à peccato, ministri Dei sunt, dicente Apostolo de potestate qualibet sublimiori, Minister enim Dei est, vindex in iram ei, Rom. 13. d.
qui malè agit. Principes non sunt timori operis boni, sed mali. Secundum natu-
C ram quidem est homini timere sui corporis afflictionem seu detrimenta, quæ suspicatur sibi fore propinqua, & idcirco secundum naturæ instinctum operatur, qui saluo decore iustitiæ fugit mortem & dolorem, sed contra naturam est propter huiuscemodi malorum timorem recedere à iustitia.

Duo mala sunt, supplicium seu afflictio naturę, & peccatum seu malum culpæ. Verùm quia maius longè est malum culpæ quàm supplicium naturæ, idcirco vbi non vtrumque potest homo euadere, satius est supplicium & detrimentum sustinere, quàm admittere peccatum seu malum culpæ, in quam nemo venit inuitus, quam quisque si velit potest euadere. Ex his patet duplicem esse timorem Pœnæ timor duplex.
pœnæ inferendæ à potestate huius mundi. Nam est timor pœnæ per quem quisque declinat à peccato seu malo culpæ: Est & timor pœnæ per quem quisq; prouocatur ad peccatum, non quòd alia sit pœna quæ timetur, sed quòd idem genus pœnæ nunc ad seruandam iustitiam, nunc ad perpetrandam nequitiam à sua cau-
D sa ordinetur. Habent leges iustæ carceres, exilia, & mortes ad custodiam iustitiæ. Habent hæc & impiæ leges ac tyrannicæ potestates ad promotionem nequitiæ. Minatur tyrannus carcerem aut mortem, vt abnegemus Christum, & faciamus adulterium, & hic est timor ille temporalis supplicij, per quem diabolus in cor hominis intrat, de quo loquitur Christus, Nolite timere eos qui occidunt cor Matth. 10. c.
pus, sed eum timete qui potestatem habet mittere corpus & animam in gehennam ignis. Ad illum sensum loquitur Augustinus, Exhorresce quod minatur omnipotens, & ama quod pollicetur omnipotens, & vilescet omnis mundus, siue promittens, siue terrens. Minatur & eadem hæc mala tribunal potestatis humanæ, vt vitemus adulterium, & non efficiamur apostatæ à Christo. Et hic est timor quidam temporalis supplicij, qui vtcunque, licet minus quàm timor gehennæ, charitati viam præparat, de quo dicit Apostolus, Si autem malè egeris, Rom. 13. d.
time.

Iam igitur satis supérque inculcauimus, demonstrantes, quòd ad præparandum corda plerumque vtilis est metus pœnarum huius mundi. Verberentur, inquit Augustinus, terroribus. Proinde & Augustinus libro secundo retractationum, capite quinto, suum emendat errorem pristinum, de schismaticis & hæreticis compellendis ad ecclesiæ vnitatem per coactionem sæcularis potestatis: dicit interdum sibi displicuisse, quòd schismatici ad ecclesiæ communionem cogerentur impetu vllius sæcularis potestatis: Sed dum hoc, inquit, mihi non placeret, nondum expertus eram, vel quantum mali auderet eorum impietas, vel quàtum eis in melius mutandis conferre posset diligentia disciplinæ. Vnde & ciuitas mea, cùm prius, inquit, esset pro parte Donati, iam ad vnitatem ecclesiæ est conuersa timore imperialium legum. Ex his possumus considerare, quàm vtilia, quàm & necessaria sit in religiosorum monasterijs virga correctionis, & custodia regularis disciplinæ, tam pro illis qui molesti sunt reducendis in meliorem vitam, quàm pro alijs ad malum pronis, custodiendis, quibus vtilis est timor, per quem, vt inquit Sapiens, declinat omnis à malo. Prouerb. 15. d.

Habemus de his irrefragabilem doctrinam spiritus sancti apud Isaiam capite 26, docentis, quòd impij flagellis admoniti in nocte tribulationũ seu angustiarum quærunt & desiderant Dominum Deum suum, qui alioqui incrassati, & impinguati huius vitæ delicijs, obliti Dei creatoris sui proficerent in deterius, ambulantes secundum desideria cordium suorum. Quàm multi denique sub præceptore, inquit Bernardus, quieti viuunt, quos si iugo absoluas, videas non posse quiescere, nec se vllo modo æqualibus seruare innoxios! Verum quidem est iustitiam rem esse voluntariam, & neminem credere nisi volentem, neminem iustè ac rectè viuere coactum, sed non propterea oportet concedere neminem esse timore cogendum ad meliorem vitam, aut nemini esse vim inferendam, vt ab errore & vitijs liberetur. Nam idcirco cogitur, vt repressa cordis contumacia, tandem volũtarius efficiatur, & gaudeat se fuisse correctum. Vnde & Paulus iusta lege seu potestate sibi diuinitus tradita, Hymenæum & Alexandrum naufragantes circa fidẽ tradidit satanæ, quatenus discerent non blasphemare, primæ ad Timotheum primo. Rursus hominem Corinthium tradidit satanę in interitum carnis, vt spiritus eius fieret saluus. 1. Cor. 5. Ex scripturis sacris manifestissimum est, quòd misericors Deus pro sua clementia ad reducendum peccatores in viam bonam, vtitur non modò seueritate iustarum legum & potestatum, sed & plerumque impijs tyrannorum voluntatibus, quemadmodum & pessima voluntate ipsius Assur vsus est ad correctionem populi Iudæorum. Virga furoris mei Assur, & per ipsum, inquit apud Isaiam, percutiam gentem fallacem. Isa. 10. b. De quibusdam volentibus ingredi vias peccatorum dicit, Sepiam vias tuas spinis, & necessitate compulsa dices, Reuertar ad virum meum priorem. Oseæ 2. b. Quædam vindicat Deus propitius, quædam vindicat iratus. Vindicat propitius, dum castigat peccantem, ne semper peccare delectet. Tu propitius fuisti, inquit Dauid de quibusdam, & vlciscens in omnes adinuentiones eorum. Psal. 98. Iratus autem vindicat, dum ad eruditionem electorum flagellat eos, qui flagellorum attritionibus magis indurantur. Sic & Deus ipse in hac vita quibusdam parcit propitius, de quibus scriptura, Dissimulas peccata hominum propter pœnitentiam. Sap. 11. d Quibusdam parcit iratus, de quorum numero extitit populus, cui loquitur, Auferetur à te zelus meus, non irascar tibi amplius. Ezech. 16. c. Diximus autem latius de hac materia in quæstione de schismaticis & impijs ad meliorem vitam reducendis per potestates & leges humanas, vbi & euẽtilauimus & contriuimus omnium aduersariorum argumenta, quæ & ipse venerabilis pater Augustinus refutauit in epistola 48 ad Vincentium Donatistam, & in alijs passim

A paſsim ſuis voluminibus. Verùm hic non eſt ſilentio prætereundum, quòd etſi in præparandis ad ſalutarem gratiam hominum cordibus vtilis ſit vtcunq; timor, & non ſolùm modo timor gehennę ignis comminati à Deo iuſto iudice, ſed & timor pœnæ conſtitutę ſecundum humanas leges & poteſtates, cùm vterq; cohibeat voluntatem, ne det conſenſum in executionem nefarij operis: attamen magnum eſt diſcrimen inter iſtum & illum timorem. Abſtinet latro à furto & ab adulterio, ne ſuſpendatur in patibulo, abſtinet & ab illis Chriſtianus nondum iuſtus, ne puniatur in inferno: ſed latro ſolùm timens leges hominum, facit latrocinium, dum ſperat ſeipſum latere tribunalia ſæcularium iudicum, Chriſtianus autem leges timens illius, quem nouit falli non poſſe, propter timorem diuini tribunalis non modò cohibet membra ab exteriori opere, verùm & intra clauſtra cordium, coercet malas cupiditates, ſciens Deum omnium occultorum eſſe conſcium, qui apud Prophe- Duplex pœnæ timor.

B tam loquitur, Ego Dominus ſcrutãs cor & probãs renes. Proinde & timor iſte diuini iudicij concutiens hominum corda longè magis eſt vtilis, magiſq; viam præparat charitati, quàm timor pœnæ comminatæ à poteſtate humana, qui tamen & vtilis eſt dum cohibet membra ab opere. Verum quidem eſt in vtroque timente viuere quãdam peccandi voluntatem, quemadmodũ & demonſtrauit venerabilis Auguſt. ſed modis longè diuerſis. Nam adultera propter metum pœnæ temporalis comminatę ab humana poteſtate, ad tempus ſua membra comprimens ab executione, plerumque expectat locorum & temporum occaſiones, quibus poſsit latere ad ſatisfaciendum ſuæ quę intus latet, peccandi volũtati. Chriſtianus autem commotus & tactus ſpiritu timoris diuini iudicij, non ſic expectat vllas exequendi nefarij operis opportunitates, ſed certa fide iam tenens Deum omnium rerum Ierem. 17. b.

C conſcium, etiam internum ſuum reprimit conſenſum ex ſpiritu ſancto, animam nondum quidem aut ſanctificante aut viuificante, ſed conturbante & cõcutiente ſpiritum malignum, qui latenter in eo adhuc viuit, etiam plerumq; intus operans ſuos nequitiæ motus. Proinde quemadmodum docet venerabilis Auguſtinus, latenter in eo viuit quædam peccandi voluntas, propterea quòd nõdum eſt iuſtitiæ amicus, adhuc odio habens legem Dei, nõdum cum Propheta idoneus dicere, Le- Pſalm. 118.

gem autem tuã dilexi. Non poteſt fieri vt diligatur, inquit Auguſtinus, quod Deus iubet diligi, & ipſa iuſsio non diligatur. Proinde talis adhuc carnalis vellet ſibi fore licitum frui creatura, ſuæq; libidini ſatisfacere, non eſſe vllam iuſtitiam prohibentem, & punientem peccata, aut ſua peccata Deum ipſum poſſe latere. Verùm iſte voluntatis motus, quo ipſe carnalis homo vellet hęc omnia, eſt opus non ſpiritus timoris Domini, ſed diaboli, qui inimicus humani generis ſemper in cordibus hominum ſua conatur zizania ſuperſeminare inter diuini ſpiritus ſemina. Quemad-

D modum enim in eo, qui eſt iam templum ſpiritus ſancti, plerumque ipſe ſpiritus nequitiæ ſuos ſeminat motus prauitatis ad deſtruendum opus Dei, Ita & in eo qui adhuc eſt templum diaboli, plerumque ipſe ſpiritus ſanctus ſuos præmittit præcurſores, quibus deſtruit opus diaboli. Nemo igitur arbitretur eſſe abſurdum, timorem gehennæ ignis, eſſe opus ſpiritus ſancti in eo, qui nondum amicus iuſtitiæ mallet frui viſibilibus rebus huius mundi. Vnde libido fruendi creatura in voluntate eſt contraria inhæſioni charitatis, quæ ſolo Deo frui deſiderat. Proinde & ipſa libido eandem charitatem tollit, non modò meritoriè, ſed & effectiuè, quemadmodum frigus calorem. Summa, inquit Auguſtinus, peruerſitas rationali creaturæ eſt frui vtendis, ſeque deſiderijs carnis immergere, in illis immorari & quieſcere. Proinde quemadmodum rationalis anima à Deo ſolo creata, in materiam iam præparatam fuſa, rurſus deſinit eſſe in illa, non ſolùm per actionem ſolius Dei auferentis illam, ſed & per cauſas creatas operantes in materiam, & per con-

trarias qualitates: Ita & charitas à solo Deo infusa desinit esse, & perditur per motum animi volentis frui voluptatibus huius mundi: qui sanè motus contrarius est charitatis inhæsioni. Perditur nihilominus & charitas etiam malè merendo per aliud quoduis peccatum mortale, quod non est motus talis ad fruendum creaturis, quemadmodum patet in eo qui peccat mortaliter ex zelo quodam Dei, non secundum scientiam, arbitrans sese obsequium præstare Deo. A

Primũ argumẽtum. Sed supradictis videbuntur forsitan obuiare argumenta: Primum, Quisquis inducit alterum ad Christianæ religionis cultum, ad seruandum Dei mandata, pollicens seu proponens aut terrena præmia seruantibus, aut temporalia supplicia transgredientibus, is videtur suadere ne gratis colatur, & ne propter seipsum diligatur, sed vt & ideo diligatur, quia dat aliquid in terra, & ideo timeatur, quia punit in hac vita. Præterea, Qui solo metu à malo coercetur, is, vt inquit Augustinus, odit præceptum & iustitiam punientem, vellétq; Deũ non esse criminũ iudicem, mallet licere quod est illicitum, atq; ita in eo adhuc viuit volũtas peccandi. B

Secundũ argumẽtum. Secundò, Verbi Dei prædicator debet docere eum, qui credit in Christum, vt non ædificet domum suam super arenam, hoc est, vt in colendo Deum nõ prospera huius sæculi speret, sed vt potius præparet animam suam ad tentationem, iuxta illud, Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in timore, & prępara animam tuam ad tentationem. Vnde & Christus ad discipulos suos ait, In mundo pressuram, in me pacem habebitis. Nam & iuxta Pauli Apostoli doctrinam, Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Quod tractans August. in lib. de pastoribus, Hoc, inquit, Apostolus loquitur, vt non homo cùm crediderit, prospera huius sæculi speret. Si enim doctus fuerit sperare prospera sæculi, ipsa prosperitate corrumpitur, & superuenientibus aduersitatibus sauciatur, aut fortasis extinguitur. Prædicator igitur verbi Dei non ~~domũ~~ eum ædificat super petrã, qui sic ædificat, sed super arenam ponit, & ideo superuenientibus pluuijs, ventis & fluminibus tentationum seu aduersitatũ, fit ruina domus illius magna. Videtur ergo temporale beneficium non esse via perueniendi ad iustitiam, aut Christi gratiam. C

2. Timoth. 3.

Tertiũ argumẽtum. Tertiò, Oportet non plus odisse culpam, quàm temporalem pœnam, etiam magis quàm pœnam gehennæ ignis, magis etiam oportet nos amare iustitiam diuinæ legis, quàm euasionem gehennæ ignis. Quisquis autem propter solam euasionem gehennæ ignis colit Deum, aut abstinet ab illicitis diuina lege prohibitis, aut seruat diuinæ legis præcepta, is magis odit pœnam quàm culpam, magisque diligit euasionem pœnæ, quàm conseruationẽ iustitiæ, quia propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Peccat igitur quisquis vel abstinet à furto, aut adulterio, vel suas frenat concupiscentias prauas, propter solam euasionem gehennalis pœnæ. D

Primi argumenti solutio. Ad primum respondeo, Antecedens esse falsum: Nam aliud significamus, dicentes potestatem publicam, aut prædicatorem verbi Dei comminatione supplicij, aut promissione temporalis præmij inducere homines vt seruent legem: aliud verò significamus, dicentes eandem potestatem inducere homines vt seruent legem propter euasionem supplicij, aut propter assecutionem temporalis præmij. Nam proponens temporalia præmia seruantibus legem, supplicia verò legis transgressoribus, intendit illos inducere, non vt seruent legem propter euasionem pœnæ, sed vt metu pœnæ coerceantur & ipsi, & cæteri timorem habeant, & promissione præmij assuefiant ad opera legis, vt sic sentientes pœnam infligi legem transgredienti, & præmium dari legem custodienti, tandem concipiant voluntatem seruandi legem amore iustitiæ. Gradus quidam est iste perueniendi ad salutem, sed non omnibus proficit ad salutem. Nam si idcirco Deum incipis colere vt benefaciat tibi in hac vita, nutabunt pedes tui, & putabis te sine

causa

A causa colere,quando videbis hæc temporalia bona tibi deesse, aut etiam esse in eis, qui non colunt illum. Quamdiu ergo sic Deum colis, adhuc secundum carnem sapis,& nondum existi de mundo,quia non ideo Deum colis quia ipse bonus, non ideo colis vt ipsius fruaris bonitate, sed ideo quia dat alia bona, quæ dat & impijs, vt pecuniam, vxorem, fœcunditatem filiorum, salutem corporis. Deus se solùm seruat bonis, ipse totum erit præmium iustorum. Si ex acceptis à Deo huius vitæ beneficijs,proficiendo ad talem animum perueneris, vt aut neglectis aut postpositis rebus his vilioribus, plus desideres dominum ipsum, quàm quoduis aliud bonum,etiam si foret sempiternum, vt etiam si tibi dicat Deus, Vtere delicijs carnis sempiternis,& quantum potes, satisfacito tuæ libidini,nec morieris, nec in gehennam mitteris,sed mecum tantummodo nõ eris,non manifestabo tibi memetipsum: iam si adhuc legem seruare velis, & adhuc peccare nolis,ne sis alienatus ab
B eo quem sic amas, ne illum amittas, cuius solius amplexu anima veris fœcundatur virtutibus,de mundo iam existi, & Deum colis vero amore iustitiæ. Naturale est diligere benefactores, quæ sanè natura non est gratiæ contraria. Sic & iuxta diui Bernardi doctrinam ex scripturis sacris traditam, dilectio qua quis primùm diligit Deum, non propter ipsum, sed propter semetipsum, gradus quidam est, quo perueniat ad diligendum Deum propter ipsum. Dum quisque propter afflictiones crebras frequentius ad Deum conuertitur, considerans Deum crebrò inuocatum frequenter in tribulationibus benefacere, emollitur in corde suo, vt incipiat diligere Deum propter ipsum, plus iam spectans illum, illectus ipsius suauitate,quàm propria sua necessitate, vt anima exitum faciens de mundo, Samaritanorum exemplo alloquens carnem suam dicat, Iam non amplius propter loque- Iohan. 4. f.
C lam necessitatis tuæ Deum diligo: Ipse enim ego video, & intus gusto quàm suauis sit Dominus. Ad id quod vltrà in argumento primo assumitur, Is qui solo metu gehennæ ignis aut temporalis pœnæ facit præceptum, videtur adhuc odio habere præceptum & iustitiam punientem, Respondeo, quòd is qui solo metu gehennæ ignis coercet se ab opere malo, præceptum quidem odit secundum amorem quendam habitualem, seu radicem intus latentem, nondum renouatus spiritu amoris iustitiæ, sed non semper est odium in actu, non semper actu concupiscit destructam esse iustitiam punientem. Nam dum concussus quispiam timore diuini iudicij incipit cessare à consensibus nefarij operis, & fugere stupra, adulteria,cęteráſq; ignominiæ passiones,cauet interim ne extendat membra in opus,viua tamen semper manet in eo peccandi voluntas, donec fuerit renouata spiritu amoris iustitiæ. Proinde & sic subiectus seruili timori, quodammodo vult peccare,& quodammodo non vult peccare. Vult quidem,quia viuit in eo latens quę-
D dam peccandi voluntas, non actualis quidem semper in actu peccandi, sed habitualis,secundum quam nondũ amicus iustitiæ,semper pręparatus manet peccare, suæq; libidini satisfacere,si esset impunitas. Non vult autẽ peccare, quia iam concussus timore diuini iudicij, sciens Deũ esse cui omne cor patet,& omnis voluntas loquitur, & quem nullum latet secretum, incipit exire de sæculo. Et idcirco non quemadmodum fur vel adultera, expectat opportunitatem loci & temporis ad perpetrandum nefarium opus, sed intra claustra cogitationis coercere & comprimere studet, ne prauis cupiditatibus præstet consensum. Rectè propterea & diuus Bernardus, sub hoc statu timentium timore diuini iudicij, dicit esse exitum de sæculo, & introitum quendam vitæ & legis.

Ad secundum argumentum dicimus, antecedens vtiq; verum esse, neq; enim instruendus est populus Christianus, vt ędificet domum,id est,congeriem ædificij suæ moralis vitæ supra arenam. Neq; enim dicendum est populo Christiano, Si in *Solutio secundi argumenti.*

Christo

Christo benè vixeris, abundabunt tibi omnia huius mundi prospera, si filios non habes, suscipies & enutries omnes, & nemo tibi morietur. Veruntamen minus malum est, domum, id est, Dei cultum & mandatorũ custodiam, ædificare supra arenam, quàm prorsus nullam ædificare domum. Nam colere Deum propter temporalis vitæ aut necessitates, aut consolationes solas, gradus quidam est ad diligendum Deum propter ipsum: si quidem sustuleris à corde tuo arenam, id est, temporalium rerum amorem, super quem fundasti domum tuam, id est, cultum congeriémq; operum moralis vitæ, & in loco arenæ ieceris fundamentum Christum seu Deum ipsum, super cuius amorem construas, atque conferas totum cultum ac conuersationem vitæ tuæ, iam domus tua fundata erit supra firmam petram. Cæterùm secundum varios populi affectus, variæ quoq; admonitiones adhibentur. Ad Christianum populum spiritu fidei iam cælestibus affectum dicitur, vt præparet sese ad tentationes, ad persecutiones, ad tribulationes & pressuras in hoc mundo: quia, vt inquit Paulus, omnes qui piè volunt viuere in Christo, persecutionem patiuntur. Ad populum autem carnalem, rebũsque huius sæculi affectum, olim loquebatur Deus, Si audieris vocem Domini Dei tui, benedictus fructus ventris tui, benedictus grex iumentorum, ouium & pecorum: Deut. 28. Et quia populus veteris legis temporibus illis carnalibus affectibus implicatus, nisi temporalia desiderare non nouerat, persuadendum illi erat, quòd etiam istorum temporalium Deus est creator & largitor, quod verum est, & vtilissimum eis erat credere, vt ipsi etiam ex rebus infimis assuescerent Deum diligere: & idcirco non malè agit potestas huius sæculi, dum comminatione supplicij, aut pollicitatione temporalis præmij inducit imperfectos, id est, homines nondum spiritualem gratiam consecutos, ad faciendum diuinæ legis opera. Deus non fecit homines temporalium rerum amatores, sed illos suo vitio inuenit sic affectos, videlicet carnales & cupidos. Proinde & ipse, vt se illis faceret amabilem, etiam pollicitus, atque elargitus est temporalia beneficia, quæ desiderabant, vt discerent etiam hæc non ab alio quærere & sperare, quàm ab ipso solo, qui & apud quendam propheram loquitur, Meum est aurum, meum est argentum, dicit Dominus ad vos, ô diuites terræ. Sic ex scripturis sacris discimus, quòd lex vetus promissiones habẽs temporalium rerum, pædagogus fuerit in fidem & charitatem Christi. Quemadmodum ex pulchritudine visibilium rerum concipimus inuisibilem pulchritudinem creatoris, facientes argumentum, Si tam pulchra sunt astra, quàm pulcher & quàm sapiens est qui condidit illa? Sic ex visibilibus beneficijs intelligimus benefactorem esse magis amabilem & diligibilem. Cæterùm & hic sciendum est, quòd lex illa promisit illi populo Iudæorum, si legem seruaret, non adulteria, fornicationes, cæteráve carnalis voluptatis immunditias, quæ sunt opera secundum se mala rationali animæ, sed promisit ei temporalia bona, & honores, & diuitias, quæ non sunt secundum se mala: neque enim culpabile est honorari, aut habere temporalia bona, sed amare & spem in illis ponere, & præferre aut etiam conferre illa veritati, iustitiæ, sapientiæ, & charitati proximi. Nam & iuxta doctrinam Pauli 2. ad Timo. 4. dicentis, Præcipe diuitibus huius sæculi non alta sapere, &c. etiam diuites huius sæculi suum habent locum in ecclesiæ membris, si non superbè sapiant, neq; spem in diuitijs ponant, benefaciant, faciléque tribuant.

A

B

2. Timoth. 3.

C

Aggæi 2. b.

D

Solutio tertij argumenti.

Ad argumentum tertium patet solutio ex eodem fundamento: Oportet enim nos plus culpam quàm pœnam odisse: sed inter duos quorum vterque plus pœnam quàm culpam odit, minus peruersè viuit, qui timore pœnæ sua membra cohibet ab opere nequitiæ, quàm is qui non suppressus vllo freno in illud proruit. Deinde plus quidem pœnam quàm culpam odit, sed non semper actu, sed pro loco &

A co & tempore,cùm videlicet quis fuerit in eum tẽtationis articulum adductus, vt oporteat alterum acceptare,vel culpam videlicet facere,vel pœnam pati. Deinde facientes opus diuina lege præceptum, nõ ſemper actu conferunt opus ad Deum ipſum præcipientem, neque ſemper actu cogitant de Deo, & de rectitudine, aut pulchritudine iuſtitiæ, cùm ſufficiat conſtituere illi operi rationabilem finem in Deum ordinabilem. Scripturas autem, quibus dicitur omnia ad gloriam Dei eſſe facienda, in alijs elucidauimus. Quemadmodum ex eo, quòd quis implet præceptum dandi eleemoſynam, dans pauperi vt releuet illius inopiam, nihil cogitans de iuſtitia legis diuinæ, non eſt conſequens eum magis diligere releuationem inopię pauperis,quàm cuſtodiam diuinę iuſtitię: vtilitas enim pauperis eſt finis quidam in Deum ordinabilis, quem & intendit Deus in præcepto legis de eleemoſynis dandis. Ita quiſquis ex recogitatione gehennę ignis,aut recordatione diuini iu-
B dicij concuſſus timore incipit odio habere peccata, ſuáſque frenare concupiſcentias,& abhorrere ac fugere adulteria,ſtupra,& id genus alia,non peccat in eo quòd ſic timet,aut ſeſe continet,coercens ſua membra à nefarijs operibus,ſic timore diuini iudicij concuſſus. Dixi ſignanter, Non peccat in eo quòd ſic ſeſe continet, ſiquidem cauſa huiuſcemodi timoris eſt ſpiritus timoris Domini ſupprimentis hoc pacto audaciam peccandi: tamen aliunde peccabit, ſi ſimul adſit in actu,vel à carne, vel à ſpiritu nequam alius quiſpiam motus prauus voluntatis, vel deſiderantis non eſſe vllam legem prohibentem, & non eſſe Deum punientem, vel triſtantis de hoc quòd ſibi non liceat impunè peccare, vel magis odio habentis pœnam & iuſtitiam quàm culpam. Quamuis igitur ſtantibus huiuſcemodi motibus ſimul, anima quidem ſeſe à Deo elongat, non tamen in eo quòd timet gehennam, non
C in eo quòd ex huiuſcemodi timoribus continet & coercet ſeſe, ſed in eo quòd odit iuſtitiam Dei legem dantis,& tranſgreſſorem punientis. Proinde & concurrentibus illis motibus prauis, minus peccabit coercens ſeſe à nefarijs operibus, quàm ſi cum eiſdem motibus proruerit in illa. Solo igitur timore gehennæ ſua membra cohibens ab opere,non magis,ſed minus potius ſeſe à Deo elongat quàm illa mouens in opus,modò ſint cætera paria. Quanquam in timore ſeruili ipſa ſeruilitas ſeu peccandi voluntas quæ intus latet, non ſit ſpiritus ſancti opus, vtique tamen timor diuini iudicij, cùm ſit opus fidei, procedit ex dono Dei. Proinde verum quidem eſt, apud eos, qui ſolo ſeruili metu ſolius pœnæ obediunt præceptis,abſtinentes ab illicitis, neque eſſe curam pudoris, neque honeſtatis, virtutis, & caſtitatis amorem, eóſque timore reprimi, non emendari, attamen ipſi neque tantum nocent, neque tantundem offendunt, quantum qui prout libido fert animi, graſſantur, non repreſsi vllius ſuperioris legis pudore & metu. Ex ſupradi-
D ctis liquidò conſtat conſiderantibus planè abſurdum eſſe,omnibúſq; orthodoxorum patrum ſcripturis contrarium,putare nõ eſſe homines pudore aut metu ſiue timore ſupplicij inducendos ad meliorem vitam. Viſitabo,inquit Dominus,in virga iniquitates eorum,& in verberibus peccata eorum: miſericordiam autẽ meam non diſpergam ab eo. Vnde & ipſæ claues datæ à Chriſto Domino eccleſiæ, iuxta euangelicam apoſtolicámq; doctrinam, non ſolummodo ſunt poteſtates faciendi ſecundum ſpiritum manſuetudinis & charitatis,ſed & ſecũdum virgam, qua vltio ſumitur de omni inobedientia & ſuperbia in eccleſię membris,vt patet Matth.18, & 1.ad Corin.4 & 5 capitulis. Melius eſt, inquit Auguſtinus, erudiri in virga matris, quàm perire in blandimento prædonis. Atque hunc in modum pia mater eccleſia excommunicatione vtitur vt correctione & medicina, quæ etſi interdum non proficiat in ſalutem eius,qui induratus & contumax perſeuerat excommunicatus,eccleſia tamen non deſperans de vllo quem excommunicat,ſecũdum Pſalm.88.

præſcri-

præscriptam sibi regulam à magistro suo Christo traditam, tanquam ethnicum A
& publicanum à consortio suo reijcit contumacem & inobedientem, vt sic reiectus à societate & communione, quæ est inter ecclesię membra, minus noceat, vel tandem confusus resipiscat, aut præsidijs communionis fraternæ destitutus ad gratiam Dei confugiat. Deinde ecclesia sic separans intendit non tam in salutem eius qui excommunicatur, quàm in lucrum & custodiam cæterorum membrorum in ecclesia, ne videlicet tota massa corrumpatur fermento modico: & vtramque causam intimauit Apostolus 1. ad Corint. 5. Vnde & Theodosius imperator post graue scelus in ciuitate Thessalonica perpetratum, ecclesiastica coercitus disciplina sic egit pœnitẽtiam, vt populus pro illo orans imperatoriam celsitudinem magis fleret videndo prostratam, quàm peccando timeret iratam. Recitat August. quinto de ciuit. Dei, cap. 26. Verissima tradit veterũ historia, quòd cùm in Thes- B
salonica ciuitate fuisset orta seditio, quidam iudices lapidati sunt à populo & occisi, quamobrem Theodosius plurimum indignatus omnes iussit pariter interimi, non secernens nocentes ab innocentibus. Igitur cùm in die Paschę vellet interesse solennijs, beatus Ambrosius ei ingressum ecclesiæ interdixit, & ipsum publicè pœnitere compulit, vix post multos gemitus & lachrymas, & mirabilia humilitatis indicia eius pœnitentiam suscipiens, eúmque in omnibus impositis deuotè & humiliter obedientem recõciliauit ecclesiæ. At intra se dicet forsitan quispiam lectorum, Quorsum hæc? cùm hactenus fuerit ab omnibus catholicis confessum atq; receptum, per timorem suppliciorum superbas hominum volũtates esse humiliandas? Aduersus Lutherum. Respondeo, quia iamdudum lupus quidam sub vestimentis ouium intrauit ouile Christi, contemnẽs omnium venerandorum patrum antiquitatem de sacramentis Christi, de baptismo, de pœnitentia, de sacro ordine, de gratia Dei C
& libero arbitrio, & (vt simul omnia dicam) de omnibus ecclesiæ ritibus aliter sentiens, quàm hactenus per vniuersum orbem senserunt sancti patres. Gloriatur quòd à pluribus audiatur, & populum multum ex monachis, ex sacerdotibus, ex clero & populo habeat, qui credat ipsi: sed stultus, insipiẽs, & infelicissimus (proh dolor) populus, qui ad vocem vnius hæretici magis credit magisque audit, quàm ad ecclesiam sanctorum patrũ ab initio religionis Christianæ secũdum seriem successionis sibi succedentium. Olim conscripsit diuus Bernardus de Henrico quodam sui sæculi hæretico, qui speciem quandam pietatis habens, virtutem autem suis factis negans, arte diabolica persuasit populo stulto & insipienti, sanguinem Christi & miserationum eius diuitias, atq; vniuersitatis gratiam peruenisse solùm ad eos qui ipsi adhærebant. Audi, inquit, quisnam ille fuerit: homo apostata, inquit, est, qui monachus extitit, & relicto religionis habitu, ad spurcitias carnis & D
sæculi tãquam canis ad suum vomitum est reuersus. Talem huius temporis hæresiarcham extitisse ex fructibus eius cognoscimus, quippe qui monachus, neglecto suæ professionis voto, penes nullum vult suæ doctrinæ esse iudicium, nihili faciens & orthodoxam sanctorum canonũ ac conciliorum authoritatem, & venerãdam patrũ antiquitatem: omnibus suadens, vt præ cæteris vniuersis suæ doctrinæ præstent obsequium. Gratis quidem à solo Deo iustificatur homo, vt incipiat amore iustitiæ Deum colere, sed non ideo oportet concedere timorem diuini iudicij non esse vtilem ad perueniendum in amorem iustitiæ. Nam & in his omnibus humanæ voluntatis operibus & laboribus gratia Dei non est tribuenda naturæ vel potestati, vel etiam sanctitati cuiuspiam hominis, sed Deo qui operatur intus, accedentibus ministerijs hominum. Non quia dominamur, inquit Paulus, fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudij vestri: 2. ad Corinth. 1. Adiutores autem gaudij vestri sumus, dum gaudium vestrum, quo ex fide gloriamini in Christo Domino,

quantum

A quantum in nobis est, corroboramus, & speciali cibo nobis de mensa Domini credito atque dato, animas vestras pascimus & confortamus.

Sequitur octaua huius capituli pars, habens tria membra.

SVperest iam per propositiones & sententias respondere propositæ quæstioni, Cur videlicet fructus passionis Christi, qui est propitiatio pro peccatis totius mundi, non perueniat in omnes Adæ filios, & an illius ratio sit humanæ voluntatis negligentia, an sola prædestinatio ac reprobatio diuina, secundum quam alijs datum est nosse mysterium regni Dei, alijs non est datum. Si vera esset sententia, quæ docet quòd propitiatio sanguinis Christi sit generale & publicum munus, ex æquo omnibus propositum, sic vt omnes Adæ filij habeant in potestate fieri participes, si velint credere, & cum gratiarum actione pretium illud acce-
B ptare, facile esset ad propositam quæstionem respondere, videlicet diuersitatem hanc prouenire ex diligentia, vel negligentia humanæ voluntatis, aut volentis, aut nolentis in Christum credere, volentisque pretium illud sanguinis exolutum in cruce, aut cum gratiarum actione acceptare, aut repellere. Fuerunt venerabiles patres, vtpote Chrysostomus, Origenes, Basilius, & Ambrosius, qui videntur præfatæ quæstionis difficultatem secundum sententiam illam ab soluisse in adultis iam præditis vsu rationis. Nam Ambrosius tractans illud primæ ad Timotheum secundo, Deus vult omnes saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, Vult, inquit, omnes saluos fieri, sed si accedant ad eum. Non enim sic vult, vt nolentes saluentur, sed vult eos saluos fieri, si & ipsi velint. Nam qui legem dedit omnibus, nullum excepit à salute. Medicus idcirco se propo-
C nit in publicum, vt ostendat se velle sanare, si tamen ab ægris requiratur. Ex quibus Ambrosij sententijs impræsentiarum notanda est vnica illa qua dicit, Qui legem omnibus dedit, nullum excepit à salute. Similem sententiam multis in locis docent Chrysostomus & Basilius, ac Origenes, & alij patres. Ex quorum doctrinis commotus forsitan venerabilis quidam doctor nomine Faustus, in libro primo de defensione liberi arbitrij simul & gratiæ, docet Christum omnium redemptorem suam gratiam omnibus offerre, aut ingerere ad salutem, & aditum ad fructum passionis Christi esse generale & publicum munus, & quòd gratia redemptionis nostræ, sit quasi fons quidam in medio mundi huius expositus, & in commune concessus, qui ad hauriendum pateat vniuersis, vt largitori meritò reus sit, qui haurire neglexerit. Probat: Omnibus, inquit, oblatum est, quod ab omnibus est reposcendum. Si circa hominis salutem specialis esset dispensatio, nescio, inquit, quomodo generalis esset discussio. Omnes nos manifestari opor- 2. Corin. 5. b.
D tet ante tribunal Christi. Omnibus reprobis dicturus est Christus, Esuriui, & nõ Matth. 25. b.
dedistis mihi manducare, &c. Potuerunt igitur omnes Christum cognoscere, eúmque tanquam medicum omnibus paratum desiderare & recipere. Sed quia in alijs libris satis demonstrauimus Deum nõ solùm proposuisse nobis Christum, in quem tanquam in medicum confidamus & confugiamus, sed & præueniendo præparare voluntates nostras, vt velimus in illum credere atque confugere: Idcirco videbitur forsitan supradicta sententia præsentem difficultatem non absoluere. Nam restabit forsitan quærendum, vnde eueniat, quòd non omnium hominum voluntates ex merito Christi ita præparentur, vt in illum credant & confugiant. Et quia huius difficultatis dissolutio magna ex parte pendet ex solutione quæstionis, qua solet dubitari, an cuilibet homini adulto sufficienter Deus adsit, vt valeat à peccato resurgere, de qua in tractatu sequenti longè latéque disseritur, ideo hic supersedeo. Quantum ad præsentem materiam attinet, præ- *Primũ notandum.*

t mitten-

mittendum est, nos ex scripturis discere, Christum secundum modum quendam A
esse saluatorem ac redemptorem omnium hominum, & secundum quēdam modum non esse omnium hominum saluatorem, sed multorum. Quòd multorum solùm & non omnium sit saluator, videtur tacitè significari in scripturis, docentibus Christi sanguinem fusum esse pro multis: Hic est sanguis meus, inquit Saluator, qui pro vobis & pro multis effundetur: tacitè subindicans, non pro omnibus, sed pro multis fusum esse. Quòd autem sit omnium saluator, videtur docuisse Iohannes, Ipse est propitiatio pro peccatis nostris, non nostris tantùm, sed etiam pro totius mundi. Idem videtur Apostolus ad Hebr. 2 docuisse, tradens Christum in modico minoratum ab angelis propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, vt gratia Dei gustaret mortē pro omnibus. Attamen constat eundem Christum salutis nostræ principem, non omnes, sed multos in salutem adducere, quemadmodum & subindicant eiusdem Apostoli subsequentes sententiæ. B
Proinde hæc tractans Chrysostomus in commentarijs in epistolam ad Hebrēos, Gratia Dei, inquit, pro omnibus gustauit mortem, non pro fidelibus tantùm, sed pro mundo vniuerso: & ipse quidem Christus pro omnibus mortuus est, tametsi non omnes credunt: ille quod suum erat impleuit. Vnde Leo Papa, Dominus noster Iesus peccati mortisque destructor, sicut nullum à reatu liberum reperit, ita liberandis omnibus venit. Eandem sententiam quidam probare conantur per Apostolum dicentem, Deus vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire: & per eundem primæ ad Timotheum quarto, dicētem, Speramus in Deum vnum, qui est saluator omnium hominum, & maximè fidelium. Quod tractans author quidam irrefragabilis defensor gratiæ simul & liberi arbitrij, in fine libri secundi de vocatione omnium gentium, Apostolus (inquit) dicendo, Qui est saluator omnium, confirmat bonitatem Dei super vniuersos homines esse generalem, adijciendo autem, maximè fidelium, ostendit partem quandam humani generis specialibus beneficijs prouehi ad æternam salutem. C
Sed hic sciendum, quòd veteres doctores supradictas scripturas aliter interpretantur: de quibus suis in locis satis diximus. Vnde Chrysostomus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, illud Apostoli iam citatum, Deus est saluator omnium hominum, intelligunt non de salute solùm æterna, sed generaliter ac indefinitè de quauis salute, siue corporis sit, siue animæ: tradunt non esse vllam salutem, neque corporis neque animæ, nisi à Deo, & ita Deum esse saluatorem omnium, quia saluat omnes qui saluantur, etiam quantum ad salutem præsentis sæculi, quia quotquot eruuntur de periculis huius vitæ, per ipsum eruuntur, & secundum conseruationem huius vitæ per ipsum & in ipso conseruantur, quantum verò attinet ad salutem æternam, solùm est saluator fidelium. Propterea Apostolus (inquiunt) subiecit, & maximè fidelium. Verùm siue sic verbum hoc, siue aliter intelligatur, illud tamen quod dicit, Deus vult omnes saluos fieri, non nisi de salute æterna potest intelligi, propter id quod subditur, & ad agnitionem veritatis venire. & subditur, Vnus est mediator Dei & hominum, Iesus Christus, qui dedit semetipsum redemptionem pro omnibus. Habes igitur hac in re diuersas sententias, quibusdam dicentibus, Christum esse saluatorem omnium, eúmque velle saluare omnes, & mortem gustasse pro omnibus: alijs autem docentibus, Christum solùm velle saluare fideles, fudisse sanguinem, & gustasse mortem pro multis, id est, pro his qui credere voluerunt. D

Secundò præmittendum, quòd ex supradictis scripturis sacris suborta est doctorum dictinctio, tradentium valorem meritorum Christi bifariam considerari, videlicet quantum ad sufficientiam, & quantum ad efficaciam. Quantum ad sufficientiam omnibus valet,

Matth. 26. c.

1. Iohan. 2. a.

1. Tim. 2.

Secundū an notandum.

quia

A quia pretium pro omnium hominum peccatis sufficit, & prodesset omnium hominum peccatis, si vellent credendo ipsum recipere, dicente scriptura, Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem fieri filios Dei. Quantum ad efficaciam, non omnibus prodest, sed obtemperantibus solùm, seu recipientibus illum. Factus, inquit Apostolus, est causa salutis omnibus obtemperantibus sibi. Sic & sancti patres passim explanant sententiam illam communem, qua dicitur Christus esse saluator omnium, exponentes, omnium hominū, non absolutè, sed omnium hominum, qui recipiunt illum, vel obtemperant illi, vel credunt in illum. Sic antiquissimus Irenæus, Omnes venit saluare Christus, omnes, inquam, qui per eum renascuntur in Deum, infantes, paruulos, senes: libro secundo aduersus Valentinum, capite trigesimonono. Pretium illud secundum dignitatē & valorem sufficiens est omnibus, sed non prodest repellentibus illud, quemadmo-

Iohan. 1. b.

Heb 5. c.

B dum de quibusdam dicitur, Pretium meum cogitauerunt repellere. Sed hic sciendum, quòd meritum & passionem Christi sufficere omnibus bifariam possumus accipere. Vno quidem modo propter auxilia quædam gratuita pro loco & tempore omnibus impensa, quibus iuuantur sufficienter, vt valeant recipere & credere, atque sperare in nomine illius. Et hic intellectus non videtur acceptandus. Neque enim videntur huiusce modi auxilia sufficientia esse in paruulis multis, quibus plerumque in vtero mortuis, aut ad lauacrum diligenter deportatis, non videtur adesse sufficiens auxilium. Non oportet igitur huiusce modi auxiliorum sufficientiam in adultis omnibus ponere, qui propria voluntate fecerunt sese indignos gratia Dei, alioquin in dispensandis gratuitis auxilijs beneuolentiorem, vt inquit Augustinus, facerem Deum in grauissimis peccatoribus,

Pſal. 61.

Quo intellectu meritū passionis Christi fuerit omnibus sufficiēs.

C quàm in paruulis propter alienum peccatum miseris. Quod fortasis non videbitur absurdum, si consideremus Deum plerumque magis indigno ac sceleratissimo homini misericorditer subuenire, prætermisso minus indigno: sed de hoc latius in libro de concordia liberi arbitrij & prædestinationis, Deo iuuante, dicturi sumus. Alio modo possumus intelligere meritum passionis Christi omnibus sufficere, quia valor pretij immensus est, & ita sufficiens est ad diluendum omnium hominum peccata, neque requiritur in creatura vllum aliud meritum ad obtinendum illud, quamuis oporteat omnem hominem iam suæ rationis cōpotem, vt illius particeps fiat, credere, & pretium illud cum gratiarum actione ratum habere. Ex his quæ diximus in tractatu de mysterijs redemptionis humani generis patet, quòd passio Christi dicitur esse primæ gratiæ meritoria sufficienter omnibus filijs Adæ, non idcirco quòd ea sola posita detur gratia omnibus filijs Adæ, qualitercunque sese habentibus, vtpote in infidelitate, aut in peccatis permanere vo-

D lentibus, sed quia datur omnibus quotquot receperunt illum, & quotquot regenerantur ex illo. His etenim solis applicatur huiusce modi passio seu passionis meritum. Tertiò præmittendum est, quòd motus fidei, per quem applicatur in aliquem meritum Christi, non habet ex se valorem & dignitatem, vt faciat in eum transire fructum passionis Christi, sed ex ordinatione & reputatione diuina. Exigitur propterea in adultis motus fidei per dilectionem operantis, non tanquam meritum gratiæ iustificantis, sed tanquam dispositio, quam Deus dignatur reputare sufficientem copulam, qua quisque per spiritum viuificantem vniatur Christo capiti. Vide in ipso iustificationis momento, motus fidei non est ipsius gratiæ meritum, sed effectus meritorius etiam æternæ vitæ: quatenus autē motus ille in hoc momento, est à libero hominis arbitrio cælitus attracto, est præparatio seu dispositio vltima ad gratiam simul cum ipsa gratiæ infusione. Fides itaque quæ viua est charitate, reputatur credentibus ad iustitiam, tanquam illud per quod secundum

Tertiū annotandū de fide iuſtificante.

gratuitam Dei ordinationem transit in vnumquemque electorum meritũ Chri- A
sti, non præcedentibus vllis proprijs illorum meritis. Quemadmodum ait Apo-
Roma.4.a. stolus, Ei qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium, reputa-
tur fides eius ad iustitiam, secundum propositum gratiæ Dei. Ex eo quòd Aposto
lus dicit, fidem credentis reputari ad iustitiam secundum propositũ gratię Dei,
planè possumus discere hoc ipsum, scilicet fidem reputari ad iustitiam credẽtibus,
non esse neq; ex valore fidei in se, neq; ex vllo credentium merito, sed ex propos-
to gratiæ, sic volentis fidem reputare nobis ad iustitiam, & propter merita sui vni-
geniti gratiam dare omnibus credentibus. Et ita Christus, qui sibi primam gra-
tiam mereri non potuit, illam sufficienter meruit omnibus, efficaciter quidem his
qui credere voluerint, sufficiẽter autem his, qui credere potuerint, sed noluerint,
dum propositam sibi propriationẽ sanguinis Christi repellentes, ipsi sibiipsis sunt
Iohan.3.b. causa, quòd meritum eiusdem passionis Christi in se non peruenit. Qui non cre- B
dit, iam iudicatus est, id est, olim in Adam damnatus propter peccatum, quod ex
illo Adam in se peruênit, à regno Dei excluſus, & in æternũ foris manet, quia non
credit in nomine vnigeniti filij eius, non credens se semel natum oportere de-
Quartũ an notandum. nuo renasci. Quartò præmittendum est, quòd cùm dicimus per motum fidei in
vnumquemque transire fructus seu merita passionis Christi, vt suscipiat gratiam
iustificantem, hoc accipiendum est, vbi iustificatio fit non administrato vllo sa-
cramento. Nam tum oportet adesse liberi arbitrij motum. Vbi autem sacramen-
tum baptismi aut pœnitentiæ administratur, sufficit in paruulis generalis fides ec-
clesiæ. Pro adultis autem iã extra rationis vsum cõstitutis sufficit fidei motus vir-
tualis ex actu, quem habebant priusquam rationis vsu carerent. Hæc est antiqua
ecclesiæ consuetudo, secundum quam baptismi, & pœnitentiæ, seu reconciliatio- C
nis beneficia etiam eis dantur, qui in articulo mortis sunt vsu vocis & rationis pri-
uati, si astantium testimonijs constiterit eos propositum habuisse, & paulò antè po
stulasse. Habes hanc consuetudinem de baptismo in capite Maiores, de baptismo
& eius effectu. Vt autem neque nouam, neque recenter inuentam, sed ex patribus
arbitreris esse consuetudinem ipsam, scias Cyprianum in epistola ad Magnum, &
Leonem Papam in epistola 64, ante mille annos tali fuisse vsos consuetudine, de
quibus alibi latius. Si nihil prodessent baptismi & reconciliationis, seu pœnitentiæ
sacramenta adultis absq; motu fidei, aut interioris pœnitentiæ in ipso iustificatio-
nis momento, frustra ecclesia hæc ministraret illis, sic extra rationis vsum constitu
Peccatũ mortale interdum remittitur, cũ nõ adest fidei aut pœnitentiæ motus. tis. Ex his consequens est, non solùm originale, sed & peccatum criminale origina
li propria volũtate additum remitti pro tempore, quo nullus adest ei qui iustifica-
tur fidei aut interioris pœnitentiæ motus. Atque ita, quemadmodum & in supe-
rioribus diximus, ex homine attrito fieri hominem iustificatum non aucto motu D
fidei, pœnitentiæ, aut dilectionis. Homo dum baptizatur, gratiam, inquit Cypria
nus, consequitur, spiritum sanctum accipit, & liberatur à diabolo. Qui si gratiam
semel de baptismi sanctificatione perceptam amiserit, pacem & reconciliationem
accipit per sacerdotes, modò ad ecclesiam pœnitens redeat humili confessione,
ac satisfactione confitens peccata sua. Item superbi & cõtumaces episcopis inobe-
dientes spirituali gladio reiecti, de ecclesia relapsi, insuper atque solenniter pœ-
nitentes, aliisque criminibus inuoluti, olim ante mille annos apud solos episco-
pos exomologesi, id est confessione facta, pacem accipiebant, qui tamen ante cõ-
pletum tempus pœnitentiæ, si incommodo aliquo aut infirmitatis periculo fue-
rant præoccupati, poterant episcopo absente confessionem facere apud presby-
terum, vel etiam abiente presbytero apud diaconum, & ab illo reconciliationem
accipere, vt cum pace migrent ad Dominũ, si modò cõstiterit illos, dum sani fue-
rint,

A rint, beneficium hoc desideraſſe seu poſtulaſſe. Teſtatur hoc multis in locis diuus Cyprianus, qui & in epiſtola ad Antonianum docet, mœchos, adulteros, aliósque criminoſos pœnitentiam non agentes, neque teſtantes dolorem ſuorum delictorum in toto corde, & manifeſta lamentationis profeſsione, esse prohibendos à spe communionis & pacis, etiam si in infirmitate atq; in periculo mortis cœperint deprecari, quia tum rogare illos, inquit, nõ delicti pœnitentia, sed mortis vrgentis admonitio cõpellit. Neque enim dignus est in morte accipere solatium, qui sese non cogitauit moriturum. Hactenus ille, intelligens non esse in articulo mortis ad pacem recipiendum eum, quẽ veriſimilibus argumentis constat nõ ex corde delicti sui pœnitere. Sed de his latius, cùm tractabitur de septem ecclesiæ sacramentis.

Sequitur secundum huius partis membrum.

B His prẽmiſsis pro solutione quæſtionis, pono vnicam propoſitionẽ & septem super declaratione illius sententias, ex quibus tandem colliguntur concluſiones tres ad quæſtionem reſponſiuæ. Propoſitio est, Omnes filij Adæ, quamuis abſque fructu seu merito paſsionis Chriſti faciant vnam communem perditionis maſſam, attamen est nonnulla inter illos diuerſitas & inæqualitas. Et quemadmodum in Adæ filijs, si sub innocentiæ ſtatu humana natura perſeueraſſet, triplex fuiſſet diuerſitas, Vna ex libero arbitrio, quam diuerſitatem ex ſcripturis iam diſcimus esse in angelis, & in beatis, & damnatis: Alia ex origine geneſis, neque enim sub innocentiæ ſtatu paruuli fuiſſent æquales in naturæ viribus: Tertia ex gratuito Dei munere, nam fuiſſent sub ſtatu innocentiæ etiam diuerſa gratiarum munera. Ita & in Adę filijs iam poſt lapſum Adæ in maſſa damnationis conſtitutis
C triplex reperitur diuerſitas. Quædam est facta ex proprijs impiorum voluntatibus, quibus factum est vt non omnes eodem modo ſint diſpoſiti, seu affecti: & idcirco ad gratiæ munera accipienda alij magis, alij minus ſunt inepti, ac indiſpoſiti: quod primum ex philoſophia morali manifeſtum poteſt esse, in qua patet hanc diuerſitatem etiam esse in gentibus, qui nunquam aliquid audierunt de gratia Chriſti miſerentis, qui ſecundum legem mentis intus ſcriptam ſic vel aliter componunt vitam ſuam moralem, honeſtatis cuiuſdam amore: lux enim rationis internæ ab initio diuinitus inſculpta, non perijt prorſus in Adam, ſed ex peccato illius ſenſualitas carnis ſibi derelicta, ſuum agens officium, ſecundum deſideria carnis tenet eandem rationem oppreſſam, & obſcuratam: tamen non prorſus in ſuis iudicijs perijt, atque adeò non perijt, vt quiſque iam ſuæ rationis compos valeat Deum ſuum parentem, atque eius datorem iuſtum & bonum intelligere, hâncque ſui exilij ſuæque damnationis cauſam altero docente iudicare, & al-
D terius magiſterio foris docente, per ſolum lumen rationis intus docentis, mendacium, periurium, furtum, adulterium, homicidium, tanquam illicita & ſupplicijs digna reijcere. Patet inſuper talis diuerſitas in his qui gratiam baptiſmatis ſemel acceptam ſua ſponte perdiderunt. Inter quos itidem est magna diuerſitas, grandiſque malorum meritorum inæqualitas ex proprijs ipſorum voluntatibus facta, per quam alter est altero magis ad gratiam ineptus ac indignus. Neque tamen inde conſequens est alterum esse altero magis dignum. Secundò inter iniuſtos contingit diuerſitatem esse ex origine geneſis. Alij natura dociles, tractabiles, & ad obediendum rectè monentibus faciles, alij duri, & agreſtes. Abſque vlla Chriſti miſerentis gratia, abſque vllo humanæ voluntatis ſtudio, ex natura alius alio ad virtutem propenſior, alius alio ad carnis vitia procliuior, alius alio gloriæ & honoris ambitioſior. Iſte natura iracundus, ille natura mansuetus, ille audax, iſte timidus, iſte ferox, & natura crudelis, ille natura pius & faci-

lis ad miserendum, iste procerus corpore & fortis, ille exiguis viribus, iste cæ- A
cus, ille surdus aut claudus, iste inter catholicos natus, inter catholicos editus, à
cunabulis in veritatis lacte nutritus, ille autem hæreticus & paganus, cum ipso la-
cte matris haurit virus errorum. Et quis sufficeret enarrare omnes hominum ori-
ginales diuersitates, & dissimilitudines, tum in dispositionibus corporum, tum
in affectibus & qualitatibus animorum? quorum omnium causæ nos latent, & soli
nobis manifestantur effectus. Sunt qui has originales dissimilitudines hominum
tribuerunt fatis & sideribus: Sunt alij qui tribuerunt meritis in alia vita gestis,
priusquam nascerentur homines in mundo isto, arbitrantes omnes animas ratio-
nales ab initio fuisse conditas. Nos autem Christiani ex scripturis sacris à spiritu
sancto cælitus edocti, non dubitamus hæc fieri omnia ex voluntate Dei, cunctam
hanc diuersitatem operantis secundum rationes sapientiæ suæ nobis occultissi-
Exod. 4 c. mas, quemadmodum ait Dominus ad Moysen, Quis dedit os homini, quis fecit B
surdum & mutum? nónne ego Dominus Deus? Et per Isaiam, Nónne ego fœcun-
Eccle. 11. b. dum & sterilem feci? dicit Dominus. Quemadmodum & in libro Ecclesiastici le-
gitur, Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Verum qui-
dem est plerumque naturales esse causas harum dispositionum animorum & cor-
porum, sed quia ex voluntate Dei aut volentis, aut sinentis est, vt tales causæ exi-
stant, & non existant, vt & operentur & non operentur, idcirco omnis hæc di-
uersitas est à conditore Deo, cuncta secundum consilium sapientiæ suæ guber-
nante: si tamen nemo peccasset, nullum malum super hominem extitisset. Ter-
tia inter impios contingit diuersitas propter aliquod gratuitum auxilium à Deo
excitante, præueniente, & adiuuante liberum arbitrium. Hæc diuersitas signifi-
Matt. 11. c. catur in verbo Saluatoris, Væ tibi Corozaim, quia si in Tyro & Sidone factæ es- C
sent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cinere & cilicio pœnitentiam egis-
sent. Sic dicit Augustinus, Præcedit plerumque aliquid in peccatoribus, quo
quamuis non sint iustificati, tamen digni efficiuntur iustificatione. In alijs verò
præcedit aliquid, quo digni fiant obtusione. Non dixit, Digni sunt iustificatione,
sed digni, inquit, efficiuntur. Super prędictis tribus diuersitatibus sex ponemus
Prima sen-tentia. sententias. Prima est, Deus inter creaturas rationales quandam operatur di-
uersitatem & inæqualitatem, vt earundem creaturarum conditor & institutor,
quandam verò operatur vt earundem iudex seu retributor, quandam verò vt
sapientiæ suæ, iustitiæ suæ simul & misericordiæ manifestator. Rationes propter
quas rationales creaturas ad inæqualia iudicat, alias quidem ad præmia, alias ad
supplicia, & has quidem ad magna, alias verò ad minora, sunt earundem creatu-
Rom. 2. b. 2. Corin. 5. rarum inæqualia merita. Deus enim, vt inquit scriptura, retribuit vnicuique se- D
cundum opera, & iudicat vnumquemque secundum merita, quæ gessit in corpo-
re. Iam si roges vnde proueniat in creaturis meritorum diuersitas, Respondeo,
Rationalis creaturæ non essent vlla merita, si non esset illi rationalis voluntas li-
bera. Sine libero voluntatis arbitrio neque benè mereri, neque malè mereri quis-
piam potest. Proinde si non fuisset liberum rationalis creaturæ arbitrium, non fu-
isset vllum Dei iudicium, neque fuisset vlla erga rationales creaturas iustitia, neque
vlla gratia aut misericordia, sed radicitus totius religionis Christianæ professio
iaceret euersa. Si non est liberum arbitrium, inquit Augustinus, quomodo Deus
iudicat hunc mundum? Si tales fuissemus à Deo conditi, vt non potuissemus
neque alterius esse voluntatis, neque per voluntatis nostræ arbitrium ascendere
Deo adiuuante & descendere, proficere & deficere, obedire Deo præcipienti &
non obedire, inaniter constituisset Deus præmia & supplicia, neque essemus ma-
gis quàm pecora, beluæ, & infantes iudicandi propter opera. Diuersitas ergo

quam

A quam Deus operatur in creaturis rationabilibus, vt earum iudex seu retributor, rationes habet earundem creaturarum merita. Rationes autē propter quas Deus creaturas primùm condidit, & constituit inæquales, alias quidem digniores, alias minus dignas, non sunt vlla earundem creaturarum merita. Quis potest Deo dicere, cur sic & non aliter voluerit mundum facere, cur hunc & non alium condiderit. Deus qui infinitis modis alijs, potuit suam bonitatem alijs communicare, in aliósque diffundere, etiam potens res quas condidit instituere, vel in altiori vel in decliuiori gradu altero, qualitercunque facere placuisset secundum suam sapientiam, hunc peculiarem rerum ordinem & gradum selegit, ad declarandum suam sapientiam, simul & iustitiam atq; misericordiam & bonitatem, congruētissimum. Nam in eo quòd rationali creaturæ, tam angelicæ quàm humanæ, inseruit vim iudicij seu intellectus insignem, per quam liberum esset illi in aliam migra-
B re sententiam, & in quam vellet partem, suum vertere consensum, reliquit locum declarandæ suæ iustitiæ, simul & misericordiæ. Tam angelus ipse quàm homo, dum peccauit, abutens hac virtute insigni liberæ voluntatis, meruit fieri miser iusto Dei iudicio: factus autem miser, mortique subiectus ex iustitia Dei iudicantis, non potuit rursus fieri à miseria liber & saluus absque clementia & misericordia Dei: & ita declaratur Dei gratia simul cum iustitia, dum salus miseri hominis pendet ex gratia Dei miserentis, & miseria hominis facta est ex voluntate hominis voluntariè peccantis, simul & ex ira Dei iustè vindicantis. Ex his itidem fundamentis consequens est, non oportere vllas esse rationes in hominibus, propter quas inter creaturas æqualiter miseras & peccatrices velit has potius, quàm illas ita præparare, qualiter aptum nouit vt & credant, & credentes passionis Chri-
C sti participes fiant. Quemadmodum enim extra diuinam sapientiam, voluntatem, bonitatem, & iustitiam, non sunt rationes vllæ propter quas Deus, qui in potestate habuit aliter facere, instituerit sic & non aliter mundum: Ita extra diuinam sapientiam, voluntatem, bonitatem, non sunt inuestigandæ rationes, propter quas ipse ex massa humani generis inter æqualiter reos & obnoxios, ita voluerit alios vocare & præparare, qualiter aptum nouit vt credant & obediant, ac iusti fiant: alios autem non sic, sed deserros relinquere in miserijs, quos in potestate habuit subicuare. In his iam veritatem habent scripturæ, An non licet mi- Matth.20.b.
hi facere quod volo? Amice non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est, & vade. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in Roma.9.d.
honorem, aliud in contumeliam? Hic iam statuatur nobis irrefragabile telum, per quod deijciuntur omnes curiosorum hominum quæstiones, interrogantium, Cur Deus hunc ita vocat, ita præparat ad accipiendum gratiam, qualiter aptum
D nouit vt obediat, hunc autem non magis, sed æqualiter reum non ita vocat? Cur Christus, qui est saluator omnium hominum, non omnibus Adæ filijs dedit hunc sensum, vt cognoscant verum Deum, & verum Christum eius filium? Hic si velimus respondere, Deum æqualiter reos, æqualiter vocare, sed idcirco eos non peruenire æqualiter ad gratiam iustificantem, quia ipsi suo libero arbitrio non æqualiter volunt acquiescere inspirationi diuinæ: hac responsione videbitur forsitan minus exercitatis satisfactum, cùm de adultis fuerit interrogatio, sed de paruulis id dicere non possunt, quemadmodum in subsequenti sententia patebit. Deinde neque vniuersaliter hoc verum est, quòd Deus æqualiter reos, æqualiter inuitet ad gratiam, æqualiter subministrans auxilia: quemadmodum inter duos existentes in gratia, alterum rapit, ne malitia mutet intellectum eius, alterum permittit viuere, donec lapsus in mortale peccatum pereat: Ita inter æqualiter reos non semper æqualia præstat vocationis beneficia. Tutius ergo

viuimus, si in discutiendis rationibus diuinæ voluntatis obstruamus os nostrum, A
Matth.10.b. memores doctrinæ Domini. Vbi vni fit gratia, non fit iniuria alteri. Amice, inquit, non facio tibi iniuriam. An non licet mihi facere quòd volo? Nunc ergo contra eos, qui temeraria inquisitione moliuntur inuestigare rationes diuinæ voluntatis, in dispensandis gratuitis super diuersos homines auxilijs diuersis, quibus moueantur ad fidem, per quam in vnumquemque transit fructus passionis Christi, Cur videlicet ipse Deus non omnium hominum corda sic vocat, sic præparat, sic inuitat, vt persuadeat, vt vocati credendo efficiãtur participes fructuum passionis Christi, talis sufficiat responsio:

In Christianorum schola firmiter & absque omni dubitatione ex scripturis sacris & Apostolorum doctrina est credendum, vniuersum genus humanum tam iusto Dei iudicio in paterna radice esse damnatum, vt etiam si nullus inde liberaretur, nemo rectè posset Dei vituperare iustitiam, & idcirco non licere nobis præ- B
ter diuinam iustitiam & misericordiam curiosè scrutari, cur hic potius quàm ille sic vel sic vocatur vt credat, alter autem non sic, cùm huic reddatur iusto Dei iudicio contumelia debita, illi autem fides gratuita, qua trãseat in consortium Christi extra Dei iram. Quemadmodum autem nullam excusationis rationem prætendere possunt olim regenerati, qui fructum passionis Christi semel acceptum sua sponte perdiderunt: Nam qui post susceptum semel ritè baptismum relapsi pereunt, iam non propter alienum, sed propter suum peccatum efficiuntur filij iræ, quia gratiæ semel acceptæ iungere noluerunt laboris officium: Ita neq; vllam rationem excusationis inuenire poterit, quisquis post susceptum iam vsum liberi iudicij, negligit viuere secundum accepta tunc naturæ talenta, quia propter proprium iam peccatum reus efficitur, & non perit in solo Adam. Proinde & talis si C
deseratur in massa perditionis, non potest iusta ratione vllam in corde querelam
Secunda sententia. concipere de abnegato veritatis lumine. Secunda sententia: Quamuis tutior viuat, quisquis cum venerabili patre Augustino, non per auxilia sufficientia ex æquo omnibus adultis proposita, sed per diuinam misericordiam & iustitiam à curiosis hominũ quęstionibus se absoluit, humiliatus sub potenti manu Dei, sentiens etiam Deum non iniustè agere, si ex adultis æqualiter reis iuuet sufficiẽter vnum, vt perueniat ad fructum passionis Christi, alterum non iuuet: Neque tamen sentit contra diuinam gratiam, neque si fallitur, perniciosè fallitur, quisquis diuinam bonitatem ita commendat super omnes homines esse generalem, venientibus singulis ad ætatem, qua possunt inter licitum & illicitũ discernere, vt Deus adsit pro tempore & loco peculiaribus quibusdam auxilijs, per quorum testimonium possent ad quærendum & cognoscendum verum Deum adiuuari, atque inde ad superiora ascendere, & immunes sese conseruare à crimine legis naturæ, qua si non abute- D
rentur, ad initia quædam gratuitæ fidei peruenirent, ex quibus sic præuenti non merendo, sed misericordiæ diuinæ sese commendando gratis consequerentur spiritum Christi, ad participandum fructum & meritum passionis illius. Ex huiusce modi auxiliandi modis per generalia quædam & specialia dona, ortum habuerunt magistrorum sententiæ de facere quantum in se est, & de hoc quòd homines primùm venientes ad vsum liberæ mentis illuminantur à Deo, si his quæ acceperunt non fuerint abusi: Et quòd duo infantes, quorum vnus baptizatus, alter non baptizatus, æqualiter educati, aut in syluis, aut inter paganos, primùm venientes ad ætatem liberi iudicij, æqualiter destituti omni instructione, quæ per homines fieri cõsueuit, æqualiter iuuentur à Deo ad actum fidei: Vnus quidem, vt incipiat participare fructum passionis Christi: alter, vt iam olim particeps factus, permaneat in illo: & quòd in Dei arbitrio est vel sic vel aliter facere absque iniustitiæ nota.

Possunt

A Possunt in hisce rebus tradi piæ quædam magistrorum sententiæ absq; iniuria gratiæ, dicentium multiplicem atq; ineffabilem Dei bonitatem singulis hominibus, postquam peruenerint ad tempus quo possunt inter licitum & illicitum discernere, pro loco & tempore ita consuluisse semper & consulere, vt neq; vlli pereuntium excusatio suppetat de abnegato sibi lumine veritatis, neq; cuiquam sit liberum de sua iustitia gloriari. Quibus dictis fixa stabit euangelica, seu Apostolica doctrina, tradēs nemmem posse venire ad Christum, vt tanquam membrum in corpore eius, fiat particeps fructuum & meritorum eius, nisi tractus à patre cælesti ita dirigatur, vt accipiat viuificantem spiritum. Eos autem qui non venerunt, aut specialiter vocatos sua pertinacia diuinæ vocationi obuiare & reluctari, aut generaliter tractos à recto intelligentiæ tramite deuiare sua sponte, & idcirco illos ad participandum fructum passionis Christi non præparari. Sed hæc, vt diximus, in
B paruulis dici non possunt, qui nullo rationis iudicio vtuntur, quo valeant sentire Dei creatoris aut vocationem aut tractum, vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis: inter quos alij assumuntur, alij pares in omnibus, & æqualiter rei deseruntur. Quo facto Deus nos docet sese non iniustè agere, si ex adultis peccatoribus æqualiter reis, propter solum originale peccatum, venientibus iam ad ætatem, qua possunt vti libero rationis arbitrio, vnum iuuet sufficienter vt ad Christum veniat, alterum deserat. Idcirco tutiores viuimus, si absoluamus nos à quæstionibus curiosis, humiliter ad diuinam iustitiam & misericordiam aspicientes.

Tertia sententia: Inter impios nondum iustificatos nulla est diuersitas voluntariæ dispositionis, aut præparationis, propter quam aut vnus mereatur gratiam *Tertia sententia.*
C primam habere magis quàm alter, aut alter sit altero magis vel minus ad gratiam vel remissionem peccatorum assequendam dignus: vtiq; tamen est diuersitas voluntariæ præparationis, propter quam alter est altero magis indignus, aut alter magis ineptus, ac indispositus, & propter quam alter magis quàm alter meretur reijci à gratia, excludi à fructu passionis Christi. Huius propositionis sententiæ sunt ex innumeris scripturis sacris manifestæ: Gratia, inquit Apostolus, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus. Nullum igitur est hominis meritū bonum, quo ex impio mereatur iustus fieri, malū tamen meritum negare non possumus. Meruit Pharao indurari, & non recipere vllam clementiam, vllam peccatorum veniam, quia in populum cui debebat humanitatem, exercebat crudelitatem. Apud Apostolum ad Romanos primo, meruerunt gentes tradi in reprobum sensum, in passiones ignominiæ, & in desideria cordium, vt non reciperent vllam misericordiam, quia talentis naturæ, quibus ex
D mundi fabrica Deum cognouerunt, sunt abusi. Quemadmodum impij in hac vita magis vel minus peccando faciunt sibi minus vel magis meritum, ita magis vel minus peccando faciunt se magis vel minus gratia indignos. In cœna illa magna, inter eos qui fuerant inuitati ad nuptias, alij vocati venire non voluerunt, alij vocati neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam, alius ad negotiationem suam, alij affectionibus huius mundi irretiti, vxoribus ductis venire non potuerunt. Reliqui verò, seruos qui inuitauerant, à domino missos, occiderunt. Vbi inter eos, inquit Hieronymus ibidem, qui non acceperunt euangelij veritatem, multa est diuersitas: qui occupati alijs rebus, venire neglexerunt, minoris criminis rei sunt, quàm hi qui ex contemptu, patrisfamilias affectum & humanitatem exhibitam, verterunt in crudelitatem. Quemadmodum in cælo sancti differunt velut stellæ à stellis, propter diuersa ipsorum merita bona quæ gesserunt in corpore: Sic & in damnatione, impij à seinuicem differunt in supplicijs, secundum diuersitatem

Ephes. 2. b.

eorum

eorum in malis meritis. Tolerabilius erit Sodomæ in die iudicij, quàm alteri ciuitati, & erunt quidam, vt ait Saluator, in duplo magis quibuſdam filij gehennæ. A

Quarta ſententia. Quarta ſententia: Non omnes qui pereunt, in Adam pereunt, Nec omnes qui in Adam pereunt, in ſolo Adam pereunt. Nam & multi qui damnantur, pereunt in Adam ſimul & in libero arbitrio ſuo. Verum quidem eſt quòd ſecundum Apoſtolicam doctrinam in Adam omnes moriuntur, omnéſq; in Adam facti ſunt rei, & damnabiles, ſed non inde conſequens eſt, omnes qui damnantur, trãſire in damnationem propter peccatum, quod ex Adam contraxerunt. Patet igitur ſupradicta ſententia: Nam gentilis quiſque aut paganus nondum regeneratus tranſgrediens ſancta legis naturæ, perit quidem in Adam, ſed non in ſolo Adam, reus iam factus apud Deum per ſuam ipſius voluntatem. Proinde neque prætexere poteſt vllam excuſationem, ſi fructus paſsionis Chriſti non perueniat in ipſum, quippe qui ſuo merito malo ſe fecit indignum. Quiſquis autem cum fideli confeſsione, & B fide catholica ſolenniter fuerit baptizatus, ſi poſtmodum à ſuis concupiſcentijs abſtractus & illectus fuerit relapſus, neque perijt in Adam, neque damnatur propter alienam, & originalem culpam, ſed tantùm proprio damnatur peccato. Et in huius generis hominibus non poteſt iam etiam eſſe vlla querimoniæ ratio, vlla excuſatio ſuper eo quòd gratiam Dei aut non cognouerunt, aut non acceperunt, quandoquidem ſemel acceptam ſua ſponte deſeruerunt, quam nemo perdit inuitus. Cætera huius mundi bona, ſanitatem, pulchritudinem, robur corporis, membra, diuitias, poteſt homo inuitus perdere, bonam autem voluntatem, iuſtitiam, fidem, & charitatem nemo perdit, niſi volens. Paulus Apoſtolus qui ſibi timebat, caſtigans corpus ſuum ne reprobus fieret, dicebat ſe certum eſſe, quòd neq; mors, neq; vita, neque tribulatio, neq; creatura vlla poſſet ſeparare eum à charitate quæ C eſt in Chriſto Ieſu. Cùm cætera omnia dixiſſet, tacuit ſuam voluntatem, qua ſola ſepararetur à charitate. Quinta ſententia, de diuerſitate ſecundi generis inter homines ex origine geneſis. Quamuis quiſq; etiam nondum iuſtus talentis naturæ poſſet vti, & vtendo non peccare, aut non iniuſtè agere, & ſecundũ modum quendam laudabiliter viuere non merendo ſupplicium, & etiam magis vel minus iniuſtè operari, eis tamen nemo tam rectè, támq; laudabiliter vtitur, vt ex his ſolis valeat aut venire ad Chriſtum, aut ad participandum fructum paſsionis Chriſti ſeſe ſufficienter præparare. Vnde in his omnibus talentorum naturæ inæqualitatibus, ſeu diuerſitatibus prouenientibus ſecundum ſolam diſpoſitionem diuinæ voluntatis abſque vllis eorum quibus inſunt meritis, aut liberi arbitrij operibus, oportet vnumquemque eſſe humilem, & non accuſare ſapientiam, ac bonitatem Dei cuncta iuſtè, & ſapienter diſpenſantis, & quatuor præſertim habere paradoxa D

Gratiam & virtutem nemo perdit niſi volens.

Roma. 8. g.

Quinta ſententia.

Primum paradoxum.

præ oculis. Primum, quòd nemo adeò feliciter eſt natus, nemo tam ad virtutes propenſus, ac tam contra vitia paratus, qui valeat ex ſolis generoſis naturæ ſtimulis ad tam laudabilia exercitia, ad meliorémq; vitam ſe deducere, vt mereatur haberi, ac fieri in conſpectu Dei verè iuſtus: & in hoc puncto deficit omnis philoſophia purè moralis, quæ nouit quidem iuſtitiam quandam ex aſſuefactione operum genitam, veluti cùm intemperatus ad meliora exercitia ſecũdum temperantiæ regulas vitam ducens, efficitur temperatus, & ſic in reliquis virtutibus: Iuſtitiam verò quæ à Deo nobis eſt per Ieſum Chriſtum, ſecundum quam efficimur iuſti in oculis Dei & grati, ac ad vitam æternam accepti, nõ cognoſcit philoſophia moralis. Secundum, quòd nemo adeo infeliciter eſt natus, qui peccet inuoluntarius, aut qui apud Deum fiat ſupplicio dignus, pro eo quod patitur inuitus aut inuoluntarius. Tertium, quòd neq; gentilis per ſuæ rationis internæ lumen eſt tam claris naturæ dotibus ſuffultus, neque Chriſtianus vllus eſt tanto fidei ac gratiæ admi-

Secundum paradoxum.

Tertium paradoxum.

A adminiculo ſuffultus, cui non tam intus, quàm foris quotidie obuient multa, contra quæ ad vitandum peccata oporteat luctari, ita vt temporalis vita iſta conſiſtat tam gentili in philoſophia morali, quàm Chriſtiano in eccleſia Chriſti, in quotidiana quadam pugna. Quemadmodum ſecundum doctrinam Apoſtoli Pauli, Caro concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnem, & lex in membris repugnat legi mentis: ita & ſecundum philoſophum moralem, concupiſcentia aduerſatur rationi, quę ſemper ad optima deprecatur. Et quēadmodum oportet puerum ſecundum præceptum pædagogi viuere, ita oportet concupiſcibile obedire rationi. Poſtremum, quòd nulla fuiſſet partis concupiſcibilis contra rationem pugna, nulla in carne procliuitas ad vitia, ſi nulla fuiſſet culpa, & quòd nulla fuiſſet culpa, ſi non fuiſſet voluntas ad peccādum libera, quæ potuiſſet tranſgredi, & non tranſgredi, mala facere, & non facere. Nam ſine libero arbitrio vo-

B luntatis, neque peccare neque iuſtè viuere quiſpiam poteſt. Proinde non fuiſſet peccatum vllum, ſi primitus homo fuiſſet ſic à Deo conſtitutus, vt neceſſariò fuiſſet ab illo ſtatu mutatus: non fuiſſet vlla culpa in primo homine, ſi non vim talem habuiſſet, qua potuiſſet in illo quod à Deo conditore ſuo acceperat permanere, & proficere in illo, aut deficere ab illo. Sexta ſententia, quę ex ſuperioribus conſequens eſt, quòd quamuis is qui vocatur faciat ſibi meritum indurationis & ſupplicij, in eo quòd vocatus venire contemnit aut negligit: is tamen qui vocatus venit, non facit ſibi meritum gratiæ iuſtificantis, in eo quòd vocatus non contemnit venire. Homo peccator quantumlibet vocatus ante iuſtificationis gratiam ſeſe præparauerit, cùm adhuc ſit Deo inimicus, ſub poteſtate diaboli captiuus, non poteſt neque accipere ex ſe aut remiſsionem peccatorum aut gratiam, neque me-

C reri illam, neque tollere omnia gratiæ impedimenta, neque ſe facere dignum, qui mereatur gratiam accipere, neque ſibi dare ſpiritualem vitam aut iuſtitiam, ſed ipſe Deus per ſpiritum ſanctum viuificātem diffundit fidem, ſpem & charitatem, quibus efficitur membrum in corpore Chriſti viuum, non propter ſua, ſed propter Chriſti merita. Vnde hac ratione in ſcripturis homo iuſtificandus comparatur ad Deum iuſtificatorem, perinde atque lutum ad figulum. Quemadmodum enim lutum, quantumlibet fuerit præparatum, accipit formam artis nō ex ſe, non ex neceſsitate cauſæ naturaliter operantis, ſed ex voluntate figuli: ita & homo antequam viuat vita gratiæ, quantumlibet aut ſe ad accipiendam gratiam præparauerit, aut ab alio præparatus fuerit, non accipit illam neque ex ſe, neque ex neceſſitate vllius agentis, ſed ex virtute Dei innouantis ſpiritum ſanctum in viſceribus eius, facientis ipſum iuſtè & rectè viuere, non propter ipſius merita, ſed propter

D ſuam miſericordiam, dicente Propheta, Dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouum, & ego faciam vt vos faciatis: non propter vos, inquit, ego faciam, dicit Dominus: confundimini & erubeſcite ſuper vijs veſtris malis. Atque ita Deus ipſe iuſtificat quidem nos gratis, id eſt, abſque noſtris meritis, ſed non abſque conſenſu noſtro, non abſque liberi arbitrij noſtri motibus, ſed etiam accedentibus aliorum hominum miniſterijs. Ipſe cùm in vtero matris creat animam rationalem, non eguit in præparanda materia vllius cauſæ auxilio, qui abſque ſemine formauit corpus Chriſti in virginis vtero: tamen vt non ſint vacua ſapientiæ ſuæ opera, per virtutem quæ latet in ſemine, paulatim præparat corpus aptum rationali animæ, quam non paulatim, ſed ſubitò & in momento infundit materiæ præparatæ per miniſterium creatæ cauſæ. Sic & ſpiritus ſalutis & charitatis, ſubitò & in momento, non paulatim immittitur cordi hominis à ſolo Deo. In præparanda hominis mente plerumque vtitur multis cauſarum miniſterijs, quibus cordis duritiem, amorémque huius ſæculi paulatim minuit per flagella, per metum, per

contume-

Galat.5.c. Roma.7.d.

Quartum paradoxum.

Sexta ſententia.

Ezech.36.f.

contumelias & morbos, vt iam constituto homini in miseria non libeat luxuriari, A
Septima sententia. sed magis destitutæ naturæ solatium quærere, quàm carnis delicias. Septima sententia: Omne Dei iudicium super hominum genus, quantum attinet ad vitam æternam, est iudicium aut secundum misericordiam, aut secũdum iustitiam eius. Veruntamen ipse pro sua sapientia hoc iudicium suæ misericordiæ atque iustitiæ ita statuit, vt in operibus siue misericordiæ siue iustitiæ dispensandis, vratur liberis hominum ministerijs, quibus & ipsi etiam semetipsos & alios faciant aut commendabiles, & ad participandum fructum passionis Christi aptos, aut reos & con-
2. Corin. 5. d. demnabiles, ac à passione Christi alienos. Deus, inquit Apostolus, recõciliauit nos sibi per Christũ, & dedit nobis mysteriũ recõciliationis, ponẽs in nobis verbũ recõciliationis, quãobrem & pro Christo legatione fungimur, tãquã Christo exhor-
1. Corin. 4. a. tante per nos. Sic nos, inquit, existimet homo vt ministros Christi, & dispẽsatores
1. Corin. 9. c. mysteriorũ eius. Proinde, Væ, inquit, mihi, si nõ euãgelizauero. Cùm igitur Deus B
faciat fructum passionis filij sui in animas peruenire per hominum ministeria liberáſq; præparationes, consequens est, in huius quæstionis solutione spectandum esse non solùm ad diuinam voluntatem, sed etiam ad diligentiam humanarum voluntatum. Proinde & apud Ezechielem prophetam vtrique rei iudicantur, & pastores si locuti non fuerint, & populi si audire contempserint: Ezechielis 33.

Tertium huius partis membrum, in quo respondetur ad quæstionem.

Prima conclusio. EX his igitur colliguntur tres conclusiones ad quæstionem responsiuæ. Prima conclusio: Quòd fructus emptionis, meriti & satisfactionis gloriosæ passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam non perueniat, partim est ex electione seu voluntate diuina, partim ex libera voluntate humana. C
Probatur, Nam ab electione seu voluntate diuina trahitur omnis electus, vt credendo in eum, qui iustificat impium, fiat redemptionis filius. Comitatur autem & concurrit voluntas humana, quia tractus ille diuinus tam suauis est inuitatio, vt per illum homo inuitatus veniat. Neque vnquam venire posset, nisi venire vellet. Trahi quis potest inuitus, venire nemo potest nisi spontaneus. Qui trahitur iam patitur, aut spontaneus, aut inuitus: qui autem venit, etiam operatur. Nemo ergo tractus à patre, venit ad Christum absque propriæ voluntatis consensu, quia venire, est Deo trahenti consentire. Ideo paruuli non veniunt, quia neq; consentiunt, neque Dei tractum sentire possunt. Eis tamen, quia non ex propriæ, sed ex alienæ voluntatis consensu peccatum habent, subuenitur per ministerium voluntatis alienæ sacramentum applicantis. In eis autem qui absque sacramento sanctificãtur in vtero, declarat Deus, non ad humanã solùm diligentiam aut industriam, sed ad suam misericordiam pertinere etiam eos qui regenerantur per humanæ vo D
luntatis ministerium. Quemadmodum enim non ad Christi meritum, sed ad Dei misericordiam spectat, quòd Deus ipse humano generi pręparauerit eundẽ Christum saluatorem: Ita non ad Christi meritum, sed ad Dei misericordiam pertinet, quòd iste potius quàm ille trahatur, vt vel propria voluntate credat, vel aliena voluntate regenerationẽ accipiat. Omnes quidẽ electi accipiunt gratiam per Iesum, hoc est, propter ipsius meritũ, sine quo omnes Adę filij fuissent in perditionis massa derelicti, sed quòd Deus hos potius, quã cæteros in eadẽ massa perditionis constitutos, secũdum æternum suum propositum dignatus est ad participandũ Christi merita ita vocare, ita trahere, aut ita dirigere, qualiter aptum nouerat, vt vel ad Christum venire vellent, vel propter Christi merita sanctificantem spiritum acciperent, non pertinet ad Christi meritum, sed ad æquissimum iudicium Dei volentis hoc pacto declarare suam misericordiã super electos, simul cum sua iustitia

super

A ſuper reprobos. Atque ita electi vocantur vaſa gratiæ & miſericordiæ, reprobi autem vaſa iræ & diuinæ iuſtitiæ. Sic Paulus Apoſtolus ad Epheſios primo, cùm dixiſſet, Prædeſtinauit nos in adoptionem filiorum per Ieſum Chriſtum in ipſum, continuò adiecit, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ: apertè inſinuans, gratiam adoptionis filiorum, qua ſcilicet efficimur filij Dei, in nobis factam eſſe per Ieſum mediatorem, hoc eſt, per ipſius meritum, per redemptionem in ſanguine ipſius: verùm quòd gratiam hanc adoptionis propter Chriſti meritum habeamus, nullum eius eſſe meritum, ſed diuini tantum eſſe beneplaciti. Sic enim erat Dei propoſitum ante mundi conſtitutionem, vt electi fierent ſalui propter Chriſti meritum. Proinde & ibidem cùm dixiſſet nos habere redemptionem per ſanguinem Chriſti in remiſsionem peccatorum, continuò adiecit, ſecundum diuitias gratiæ eius. Quemadmodum cùm dixerat prædeſtinatos nos eſſe adoptionis filios per Ieſum Chriſtum, continuò adiecit, ſecundum propoſitum voluntatis ſuæ: & ne hoc propoſitum voluntatis videretur eſſe irrationabile, ſubiunxit, in laudem gloriæ gratiæ ſuæ. Quemadmodum non ad Chriſti meritum pertinet, quòd Chriſtus ipſe ſit humano generi ſaluator præparatus: ita neque ad Chriſti meritum pertinet gratia ipſi pro ſalute mundi data. Ex gratia quidem gratis accepta deſuper à Deo patre, meruit Chriſtus vt mundus fieret ſaluus, ſed gratiam illam ſuam, ex qua opera eius tam erant grandia, támque ſublimia, & tam digna, vt eſſent meritoria ſalutis totius mundi, non meruit, ſed gratis accepit ſecũdum beneplacitum Dei patris, mirabili quodam & ineffabili modo facientis eum eſſe Deum ſimul & hominem, qui caput conſtitueretur ſuper vniuerſam eccleſiam. Proinde & hoc incarnationis ſacramẽtum pro ſalute mundi præparatum, ab Apoſtolo Paulo vocatur ſacramentum volũtatis Dei ſecundum beneplacitum eius. Gratia, inquit, Chriſti abundauit in nobis in omni ſapientia & prudentia, vt notum faceret nobis ſacramentum voluntatis ſuæ, ſecundum beneplacitum eius, quod propoſuit in eo, in diſpenſatione plenitudinis temporum, inſtaurare omnia in Chriſto, quæ in cælis, & quæ in terris ſunt: in quo etiã & nos ſorte vocati ſumus, prædeſtinati ſecundum propoſitum eius, qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt ſimus in laudem gloriæ. Inſtaurantur per Chriſtum quæ in cęlis ſunt, non quòd angeli inde lapſi reparentur, nõ quòd angeli in cælo beati indiguerint ſanguine Chriſti: ſed quia id quod inde in angelis lapſum eſt, ex hominibus reddatur, dum ruina lapſorum angelorum ex hominibus reparatur. De his ſic habet Auguſtinus in libro primo de prædeſtinatione ſanctorum, capite decimoquinto: Sicut ergo ille vnus Chriſtus prædeſtinatus eſt, vt eſſet caput noſtrum: ita prædeſtinati ſumus, vt membra eius eſſemus.

B

C Ephes. 1. b.

D Humana hic merita conticeſcant, quæ perierunt per Adam, & regnet gratia per Ieſum Chriſtum vnicum Dominum noſtrum. Quiſquis in capite noſtro præcedentia merita ſingularis illius generationis inuenerit, ipſe in nobis membris præcedentia merita multiplicatæ regenerationis inquirat. Neque enim retributa eſt Chriſto regeneratio, ſed tributa, vt alienus ab omni obligatione peccati de ſpiritu & virgine naſceretur. Sic & nobis, vt ex aqua & ſpiritu renaſceremur, non tributum eſt pro aliquo merito, ſed gratis tributum. Etſi nos ad lauacrum regenerationis fides duxit, non ideo putare debemus priores nos dediſſe aliquid, vt retribueretur nobis regeneratio ſalutaris. Ille quippe nos fecit credere in Chriſtum, qui nobis fecit, in quem credimus, Chriſtum. Ille facit in hominibus principium fidei & perfectionem in Ieſum, qui fecit nobis hominem principem fidei, & perfectorem Ieſum: ſic enim eſt appellatus in epiſtola ad Hebræos. Hæc Auguſtinus. Interrogantibus ergo, vnde & qua via credentes in Chriſtum habue-

Heb. 12. a.

Quæſtio.

runt gratiam, aut remissionem peccatorum, congruè respondetur, de Christo A
Domino propter ipsius meritum, per ipsius sanguinem, per ipsius passionem &
mortem. Vltra verò interrogantibus, qua ratione, qua dignitate, quibus meri-
tis Christus est nobis præparatus, quibus denique meritis præ cæteris in massa
perditionis derelictis sunt electi vt crederent, & credentes Christi meritum par-
ticiparent: Respondeo, horum non esse vllum meritum: & ideo in his aliud
non habemus quod respondeamus, nisi diuinum beneplacitum, cuius æternum
propositum fuit sic præparare & ordinare Christi sanguinem aut meritum ad sa-
lutem eorum quos saluare decreuerat. Atque ita gratia, ex qua nos mereremur
vitam æternam, est ex merito Christi donata nobis: gratia verò, ex qua Christus
meruit nobis gratiam, est data Christo non propter vllum meritum, sed gratis
tributa illi ab initio conceptionis suæ secundum beneplacitum voluntatis diui-
næ. Patebunt autem hæc latius in libro de concordia liberi arbitrij & prædesti- B
nationis diuinæ. Ex Apostolica igitur doctrina manifestum est, gratiam qua
sumus grati Deo patri, datam nobis esse propter Christi meritum, secundum be-
neplacitum diuinæ voluntatis misericorditer eligentis quos vult ex massa per-
ditionis. Verùm quia multi sunt, qui per Dei misericordiam semel aut iterum
consecuti sunt vel Christi gratiam, vel auxilium quo potuissent sese ad accipien-
dum illam accommodare, & noluerunt perseuerare, sed aut contempserunt, aut
neglexerunt: Idcirco longè à dogmatibus fidei aberrant, longéq; à vero scriptu-
rarum sensu sunt alieni, qui docent fructum passionis Christi in damnatos homi-
nes non peruenisse ex sola voluntate Dei, tam fixam ac immutabilem facientis il-
lorum voluntatem, vt in alteram partem nequiuerint aut declinare, aut sese ac-
commodare: & ita eosdem non fecisse quicquam mali, propter quod non perci- C
piant misericordiam ipsis propositam in passione Christi. Hanc eorum senten-
tiam esse falsam, docuimus in superioribus, demonstrantes non omnes venisse,
Luc.14.d.e. qui fuerant vocati vt venirent. Ex Christi doctrina patet non omnes vocatos ve-
nisse ad cœnam euangelij, præparatam omnibus volentibus venire ad nuptias, &
manducare carnem, & bibere sanguinem Christi per fidem & charitatem in
ipsum: sed vocatos quosdam repudiasse cœnam istam, alios contempsisse, alios
etiam persecutores extitisse, alios neglexisse: quibus propterea dicit paterfamilias,
Amen dico vobis, nemo virorum illorũ qui vocati sunt, gustabit cœnam meam.
Quòd igitur talium hominum peccata non deleantur ex passione Christi, non est
propter insufficientiam meriti illius, sed propter negligentiam hominum non re-
Iohan.1.b. cipientium illum: de quibus dicitur, In propria venit, & sui eum non receperunt.
Ipse exhibuit, quod ad illorum hominum peccata diluenda sufficiens fuit. Verùm D
quemadmodum ignis in cõmune expositus, ad calefaciendum sufficiens, non agit
calorem, nisi in eos qui vel sua sponte appropinquant, vel ab aliena voluntate pro-
pinqui fiunt: Ita Christus attulit medicinam omnibus sufficientem, sed hæc non
operatur nisi in eos, qui vel sua sponte per fidem appropinquant illi, vel alienæ
voluntatis ministerio iunguntur eidem. Appropinquare autem sua sponte pos-
sunt hi soli, qui cælitus attracti suasione Dei patris inuitantur: qui cùm possent
aut recipere Christum, aut sese ad recipiendum illum accommodare, facti sunt
damnabiles propria voluntate: quamobrem & præcipua tristitia Christo fuit
propter eos, quos præuiderat fore suæ passionis contemptores. Christus, inquit
Matth.26.d. Hieronymus, fleuit & contristatus est, non timore patiendi, sed propter infelicis-
simum Iudam, & scandalum Apostolorum, & indurationem Iudæorum. Vnde &
Isaiæ 49.a. apud Isaiam quodãmodo se frustra passum dicit, & in vacuũ laborasse pro Iudæo-
rum salute, qui rebelles noluerunt esse palmites, renuerunt esse membra sub Chri-
sto capite.

A sto capite. Proinde culpa ipsorum est causa, quòd non peruenerit in illos fructus passionis. Quid vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? Hæc autem vniuersa Isaiæ 5 a.
dicuntur, vt non Deus, non ipse Christus, sed liberum eorum arbitriũ demonstretur esse in culpa, quòd in eos fructus meritáq; passionis eius & mortis non peruenerunt. Secunda conclusio: Quidam non habent fructũ passionis Christi, quia *Secunda*
illum per fidem accipere noluerũt: alij verò non habẽt, quia illum semel acceptum *conclusio.*
repulerunt à se. Tertij non habent, quia merentur non accipere, de quibus ad Romanos 1: quos tradidit Deus in reprobum sensum, quia talentis naturę bestialiter abusi sunt. Quarti non habent, quia Deus nõ dedit vt accipere possent, quẽadmodum paruulis quibusdam nõ datur fidei sacramentũ, & adultis forsitan quibusdam absq; propria culpa negligentiæ non datur, vt audiant salutis euangelium. Primi,
B secundi, & tertij generis homines nõ possunt prætexere vllam contra Deum querimoniam, propria conscientia illos arguente, sese iusta ratione derelictos propter propriam culpam. Quarti itidem generis homines, cùm videbunt se iusto Dei iudicio, & propter vniuersale peccatum, quod Deus in illis non condidit, & propter peccatum propriæ voluntatis factos esse damnabiles, nullum etiã defensionis prætextum poterunt inuenire. Tertia conclusio: Quamuis non in omnibus Adæ *Tertia con-*
filijs propriæ voluntatis culpa est causa, propter quã non peruenerit in eos fructus *clusio.*
dominicæ passionis, quia sicuti iam patuit, non in paruulis damnatis, qui propter ætatem adhuc carentes libero iudicio, neq; peccare, neq; credere adhuc potuerũt, neq; item in eis qui salutis euangelium non audierunt, neq; audire potuerunt, non habentes à quo discerent, si qui tales sunt reperibiles: non ob id tamen est calumniandum bonitati diuinæ, aut iustitiæ Dei, qui ex duobus reis faciens vni soli gra-
C tiam, non facit iniuriam alteri quem deserit in miseria, quam habet non à Deo hominum genus instituente, sed ab Adam peccante, & à Deo eiusdem Adæ inobedientiam vindicante. Omnes homines in Adam erant cõditi, iustitiam & gratiam accepturi, si nemo impedimentum seu obicem gratię peccando præstitisset. Atq; ita in omni homine culpa est causa, propter quam quisq; iam absq; Christo caret gratia, quia videlicet vel eam in primis parentibus abiecit, & postea nõ illam accepit, vel semel propter meritum Christi acceptam reiecit, vel Dei auxilio adiutus ad illam per sanguinem Christi accipiendam non sese accommodauit.

¶ SEQVITVR HVIVS LIBRI TRACTATVS QVINTVS, IN QVO SCISCITATVR, VTRVM *cuilibet homini in hac mortali vita sufficiens adsit auxilium, quo adiutus valeat sese facere participem fructuum passionis Christi: & continet quatuor capitula.*

D

IN SVPERIORI tractatu hactenus vtcumque demonstrauimus, cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam non perueniat. Et quia plena illius quæstionis resolutio magna ex parte pendet ex eo, an cuilibet filio Adæ sufficiens adsit auxilium, quo valeat ad iustitiam peruenire, ideo vt quæ diximus videantur faciliora, iam ad intelligendum hac in re scripturas multas, restat fusius ac generalius discutere, an diuina misericordia cuilibet homini quantumuis impio, in vita hac sufficienter adsit, vt valeat credere, verè pœnitere, & per Christi meritum à peccatis resurgere. Pro vtraq; parte huius quæstionis ex scripturis possunt confingi argumenta. Argumentum primum: Tota scriptura *Primũ ar-*
plena est testimonijs apertè docentibus, Deum iratum derelinquere peccatores *gumentum*
quosdam, & dimittere eos abire secundum sua ipsorum desideria, eò quòd vel crebrò ad-

brò admoniti obedire & reuerti contempſerunt, vel multipliciter peccando culpam auxerunt. A
Pſalm.55. Non audiuit populus vocem meam, inquit Propheta, & dimiſi eos ſecundum deſideria cordium eorum, ibunt in adinuentionibus ſuis. Item Saluator ad Iudæos, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius: Matth. 21. Item Matth. 23, Ieruſalem, Ieruſalem, quoties volui congregare te, quemadmodum gallina congregat pullos ſub alas, & noluiſti! Ecce relinquetur
Roma.1.c. vobis domus veſtra deſerta. Item gentes quia Deum, quem ex creaturis cognouerunt, non ſicut Deum glorificauerunt, dimiſſæ ſunt ire in deſideria cordium ſuorum. Item in Actibus Apoſtolorũ, cap. 14, Paulus & Barnabas in Liſtris verbum prædicantes, dum miraculo facto in nomine Ieſu honorarẽtur à populo tanquam dij, ſacrificio parato ad ſibi immolandum, dixerunt, Viri quid hæc facitis? nos mortales ſumus ſimiles vobis, annuntiantes vobis ab his vanis conuerti ad Deum viuum, qui fecit cælum & terram, mare & omnia quæ in eis ſunt, qui in præteritis B
generationibus dimiſit omnes gentes ingredi vias ſuas. Derelinquit ergo Deus & dimittit abire homines. Cùm autem dicimus Deum derelinquere peccatores, & deſerere eos, & dimittere eos ſecundum deſideria cordium ſuorum, ſignificamus Dominum Deum diſcedere ab illis, & ita dimittere illos deſtitutos ſua gratia in ſolis naturæ talentis. Ergo vel non cuilibet peccatori in hac vita ſufficiens adeſt facultas perueniendi ad participandum fructum paſsionis Chriſti, vel ſi adſit, poterit quis ex naturæ talentis ad Chriſtum peruenire, & à peccato reſurgere, qua poſitione admiſſa conſurgit hæreſis Pelagiana. Secundum argumentum: Deus in
Secundum argumentũ ſcripturis legitur non ſolùm peccatores deſerere, ſed & ipſis ſubtrahere gratuita ſuæ miſericordiæ auxilia, quibus multipliciter erant communiti, quemadmodum
Iſaiæ 5.a. ipſe dicit in Iſaia ad populum Iſrael ſub nomine vineæ, quæ expectata fuerat vt faceret vuas, & fecit labruſcas. C
Quid eſt, inquit, quod vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? an quòd expectaui vt faceret vuas, & fecit labruſcas? Auferam ergo ab ea ſepem, & erit in direptionem, diruam maceriam eius, & erit in conculcationem, & nubibus mandabo deſuper ne pluant imbrem ſuper illam. Cuncta, inquit Hieronymus, quæ hic dicuntur de vinea ſtudioſè à Deo extructa, ſeu munita ſepe, id eſt, angelorum cuſtodia, vt faceret vuas, poſſunt ad ſtatum referri animæ humanæ, quæ à Deo plantata non vuas, ſed labruſcas attulit. Proinde primùm ab illa abſtulit ſepem, id eſt, angelorum cuſtodiam, & tradidit eam beſtijs, id eſt dæmonijs, & mandauit nubibus, id eſt, Apoſtolis euangelizantibus, qui pluunt aquas doctrinæ diuinæ, ne pluant ſuper eam imbrem. Videtur ergo Deus abſtuliſſe à Iudæorum populo omne ſuum auxilium, eò quòd ſaluatorem ſuum contempſerit, prophetáſque & Apoſtolos ad ſe miſſos occiderit. Item ad quoſdam
Ezech.16.e. Deus iratus ſic loquitur, Receſsit à te zelus meus, non iraſcar tibi amplius. D
Prouerb.1.c. Deinde per Salomonem in Prouerbijs, Vocaui, inquit Deus, & renuiſtis, deſpexiſtis
Matth.23.d. omne conſilium meum, ego quoque in interitu veſtro ridebo. Et alibi, Volui mundare te, & noluiſti: volui congregare te, & noluiſti. Ecce relinquetur domus veſtra deſerta. Homo autem peccator ſic deſtitutus omnis gratię auxilio, ſuis naturæ viribus derelictus, non poteſt reſurgere: quia eccleſiaſtica traditione definitum eſt, omnes homines per præuaricationem Adæ in foueam peccati lapſos, naturalem perdidiſſe innocentiam, & neminem de profundo illius poſſe reſurgere, niſi quem gratia Dei miſerentis erexerit. Præterea, in ſcripturis ſacris Deus legitur non modò relinquere aut deſerere peccatores nonnullos, ab eiſdémque ſubtrahere ſuæ gratiæ auxilia, ſed & impellere eos in errorem, & excæcare eos, indurare, ac tradere in reprobum ſenſum, quemadmodum planè docent ſcri-
Roma.1.d. pturæ recitatæ in ſuperiore argumento. Tradidit illos Deus in reprobum ſenſum.

A sum. Dices fortasis huiuscemodi scripturas interpretatione indigere,& Deũ excæcare & indurare, non immittendo seu ingerendo cæcitatem cordis seu duritiam, sed deserendo solùm,& subtrahendo auxilia misericordiæ ab his,quos videt inemendabiles, & suæ gratiæ donis abusuros: quemadmodum rex aufert equos & arma militis,qui ex illis nihil præstat vtilitatis: sic abstulit prædicationem euangelij à populo Iudęorum,tradens eam gentibus facientibus fructum eius. Sed hæc solutio non videtur euacuare difficultatis nodum. Nam tametsi indurare sit nolle misereri, seu auxilium conuersionis aut negare aut subtrahere, nihilominus tamen consequens videtur, peccatoribus sic induratis seu derelictis non adesse sufficiens auxilium ad resurgendum à peccato. Præterea contra hanc solutionem videtur esse Augustinus contra Iulianum hæreticum, præsumentem tali solutione sese defendere, quem & propterea reprehendit ipse libro quinto, capite ter-
B tio,contra eundem Iulianum, apertè docens quòd Deus tradat hominem in desideria peccandi,non solùm deserendo,sed etiam per potentiam impellendo. Idem in libro de gratia & libero arbitrio, capitulo 21, probat multis scripturæ sacræ testimonijs, docens Deum ipsum immittere homini errorem, & deceptionem, ac indurationem. Apud Ezechielem ait Deus, Propheta si errauerit, & locutus fuerit verbum, ego Dominus decepi prophetam illum, Ezechielis decimoquarto. Item Dauid in libro psalmorum, Conuertit Deus corda eorum, vt odirent popu- Psalm.104.
lum eius,& dolum facerent in seruos eius: Et alibi, Suscitauit Dominus super Io- 2.Para.21.d.
ram spiritum Philistijm & Arabum. Et ad Thessalonicenses de quibusdam dicit 2.Thess.2.c.
Apostolus,Mittet illis Deus operationẽ erroris,vt credant mendacio. Rursum in
Isaia dicunt Deo, Quare nos errare fecisti de semitis tuis Domine,& induraſti cor Isai.63.d.
C nostrum,ne timeremus te? Domini fuit sententia,vt indurarentur corda eorum, & non mererentur vllam clementiam. Item primi Regum secundo, de filijs Heli correptis, Non audierunt vocem patris sui, quia Dominus voluit occidere illos. Item in Exodo,Ego,inquit Deus,indurabo cor Pharaonis. Et in Deuteronomio, Exod.4.b.
vigesimooctauo, propheta Moyses in spiritu super populũ Israel malédictionem imprecatur: Si nolueris audire vocem Domini Dei tui,percutiat,inquit,te Dominus cęcitate, & amentia, ac furore mẽtis, & palpes in meridie, sicut cęcus solet pal pare in tenebris,& non dirigas vias tuas. Item quarti Regum quinto,orat, Percute obsecro gentem hanc cęcitate. Deinde Christus in 68 psalmo patrem suũ orat contra Iudæos, Effunde super eos iram tuam,& furor iræ tuæ comprehendat eos. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, & non intrent in iustitiam tuam, deleantur de libro viuentium,& cum iustis non scribantur. Et apud Isaiam cap.6, ipse Deus quasi improperando loquitur ad populum, Audite,inquit,auditu,& no
D lite intelligere: videte visu,& nolite cognoscere. Mox inducitur propheta loquens ad Dominum orando & precando, Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua,& oculos eius claude. Et causam cur id optat expresit,addens, Ne fortè videat oculis,& auribus audiat, corde intelligat,& conuertatur & sanetur. Deus autem si tradit in reprobum sensum, si excęcat,indurat, non solùm deserẽdo, sed visum destruendo,si decipit, si seducit,si operationem erroris mittit, vt credamus mendacio, si facit declinare semitas nostras à via sua, si conuertit cor populi peccatoris ad odium contra iustos,& ad dolum faciendum, si suscitat voluntates tyrãnorum ad terras iniustè deuastandas,si decreto suo & sententia definit,vt indurentur corda eorum: Christus item si orans patrem optat oculos impiorum Iudæorum obscurari, & iniquitatem apponi,corda eorum excæcari, aures aggrauari, ad eum finem,ne populus conuertatur & saluus fiat, quemadmodum ait,Ne fortè conuertantur & sanentur: Consequens videtur, Deum non sufficienter iuuare omnem

peccatorem in hac vita, vt valeat fructuum paſsionis Chriſti particeps fieri, & à peccato reſurgere. Et in confirmationem huius rationis videntur ſcripturæ euangelicæ & Apoſtolicæ, quæ dictas veteris teſtamenti ſcripturas interpretantur, ex illis declarantes impotentiam ſeu impoſsibilitatem credendi: Iohannis duodecimo, Cùm tanta ſigna feciſſet coram eis, non credebant in eum, vt ſermo Iſaiæ impleretur, Domine, quis credidit auditui noſtro? Si propterea non crediderunt, vt ſermo Iſaiæ impleretur, qui dictus erat de eorum excæcatione, & neceſſum erat ſermonem Iſaiæ impleri, neceſſum videtur fuiſſe eos non credidiſſe, quemadmodum & Euangeliſta mox ſecutus indicaſſe videtur, Propterea, inquit, non poterant credere, quia dixit Iſaias, Excæcauit oculos eorũ, & indurauit corda eorum, vt non videant oculis, ne conuertantur & ſanem eos. Ex hac declaratione euangeliſtæ Iohannis videtur conſequens eſſe, Deum excæcaſſe oculos Iudæorum ad eum finem, vt non poſſent credere, qui aliàs non excæcati credere potuiſſent. Cæcus in corpore, etiam ſi velit videre, non poteſt videre. Cùm igitur Iudæi ſpiritualiter fuerint excæcati, conſequens videtur eos non potuiſſe credere, etiam ſi voluiſſent. Amplius & Saluator doctrinam ſalutis parabolis tegit & inuoluit, ne intelligant, ne conuertantur, & ſanentur. Apud Matthæum, diſcipulis interrogantibus Ieſum, cur Iudæis in parabolis loqueretur, reſpondit, Vobis eſt datum noſſe myſterium regni Dei, illis autem non eſt datum. Et Marci quarto, Illis autem qui foris ſunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant & non intelligãt. Vnde & ait, Gratias ago tibi pater, quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus. Eandem ſcripturam tractans Apoſtolus ad Romanos 11, Electio, inquit, conſecuta eſt gratiam, cæteri verò ſunt excæcati, ſicut ſcriptum eſt, Dedit illis Deus ſpiritum compunctionis, oculos vt non videant, aures vt non audiant vſq; in hodiernum diem. Et Dauid dixit, Fiat menſa eorum coram ipſis in laqueum, & in captionem, & in ſcandalum, & in retributionem. Obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſa eorum incurua. Et ne fortè has difficultates velis euadere, & dicere quòd Deus hæc omnia facit iratus, & propter peccata ad hæc faciendum prouocatus, & ita ſolùm facit his qui digni ſunt, & meruerunt hæc pati. Hæc ſi ſtatuerimus, conſequens erit, ſaltem impijs ſic enormitate ſcelerum excæcatis, induratis, & derelictis, deeſſe ſufficiens auxilium, quo valeant reſipiſcere, credere, & conuerti. Poſtremò videtur argumentum corroborari: Inter audientes euangelium, alij credunt, alij non credunt: ſed his qui credunt, largitur auxilium vt credant, his autem qui non credunt, non largitur auxilium vt credant. Nam Auguſtinus multis in locis, & præſertim in libro de prædeſtinatione ſanctorum, refert cauſam huius diſcriminis ſeu diuerſitatis, non ad diuerſitatem humanarum voluntatum, tanquam vt illi credant, quia credere volunt, iſti verò non credant, quia credere nolunt, ſed ad diuinam voluntatem. Credunt, inquit, illi, quia in illis præparatur voluntas à Domino: iſti non credunt, quia in iſtis non præparatur voluntas à Domino. Inter audientes igitur euangelium prædicari, qui non credunt, non videntur habere ſufficiens auxilium quo poſsint credere, cùm ſine præparatione à Deo cælitus miſſa nemo valeat credere aut ſaluus eſſe.

Iſa.53.a.

Iohan.12.f. Iſai.6.c.

Matt.13.b.

Matt.11.d.

Pſal.68.

Tertium argumentum.

Deinde ſupra hoc eſt tertium argumentum: Deus quoſdam homines ab æterno odit, deſpicit & reprobat, non ſoltùm quia vel opera mala, vel iniquitatem in illis odit, ſed & odit antequam aliquid mali agant, non quòd aliqua opera mala in illis præuidet futura, ſed quia vult eos malos, induratos, & deſpectos derelinquere, quemadmodum declarare videtur Paulus Apoſtolus ad Romanos nono, de Eſau, qui antequam eſſet natus, aut aliquid mali egiſſet, odio habitus eſt: ratione cuius tandem ad hoc deuenit Paulus vt diceret, Cuius vult miſeretur, & quem

vult

A vult indurat. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Huiuscemodi autem hominibus sic ab æterno despectis, odióque habitis, non præstat auxilium sufficiens, quo valeant aut vitare peccata, aut surgere, & iustificari, & salutem assequi, præsertim cùm de illis dicat scriptura, Considera opera Dei, quòd nemo potest corrigere quem ipse despexit. Quartum argumentum: Nemo potest sine fide à peccato aut resurgere, aut iustificari. Gratis enim, vt docet Apostolus, iustificamur ex fide. Item sine fide, inquit Apostolus, impossibile est placere Deo. Sed multi fuerunt, & fortassis adhuc sunt, gentiles, qui non semper habent auxilium sibi paratum, quo valeant habere fidem, quemadmodum docet Augustinus in libro de natura & gratia, cap. quarto: Iustè, inquit, damnantur etiam hi qui audire Christi fidem non potuerunt, non habentes à quo discerent. Eandem sententiam ap- *Quartum argumentũ* Hebr. 11. a

B probat capite octauo. Hic iam si dixeris, Omnes homines habere lumen rationis internæ, quo valeant ad fidem sese præparare, iam videbitur approbari hæresis Pelagiana, ponens initium conuersionis & bonæ voluntatis esse ex nobis, contradicétq; tibi Paulus Apostolus dicens, Fidem esse Dei donum, non ex operibus. Vnde & Augustinus dicit tempore suo fuisse quosdam, qui euangelium Christi nec audierunt, nec audire potuerunt. Et in epistola 78 ad Hesychium, dicit Euangelium Christi tunc nondum in toto orbe esse prædicatum. Hieronymus insuper dicit verbum hoc Saluatoris, Oportet euangelium regni in toto orbe prædicari, non per Apostolos, sed per illorum successores completum esse, & fore complendum. Si non omnes habent auxilium sufficiens, quo valeant credere, vtpote qui non potuerunt audire suæ salutis viam, non habentes à quo di-

C scerent, consequi videtur, non omnes habere paratum sibi auxilium, quo valeant à peccatis resurgere & iustificari. Quintum argumentum: Creatio spiritualis ad vitam gratiæ maius opus est, magisque miraculosum, quàm creatio corporalis ad vitam naturæ. Insuper & resurrectio animæ à peccato, est opus magis magnificum, quàm resurrectio corporis à morte, quemadmodum testatur Augustinus, tractans verbum Christi, Iohã. 14, Maiora horum faciet: Maius, inquit, opus est ex impio facere iustum, quàm creare cælum & terram. Sed in creatione & resurrectione corporum, opus fit à Deo solo, neq; iuuatur vlla creatura ad faciẽdum huiuscemodi opera: ergo neq; liberum arbitrium iuuatur in sui iustificatione & spirituali resurrectione. Si non iuuatur, non habet vllum auxilium, quo valeat à morte peccati resurgere. Si creatio corporisque resuscitatio fit in momento & in ictu oculi à solo Deo operante, videtur & iustificatio fieri subitò operante solo Deo. *Quintum argumentũ*

D Ad partem affirmatiuam sunt itidem quinq; arguméta, quæ assumunt testimonia scripturarum, quæ videntur cõtraria scripturis superius allegatis, ex quibus consequens videtur cuilibet homini esse sufficiens auxilium, quo valeat sese participem meritorum Christi facere, atq; ita à peccato resurgere. Primum argumentum: Tota scriptura respersa est scripturis docentibus, Deum neq; derelinquere, neq; tradere obliuioni vllum hominẽ in hac vita. Ego, inquit, non deseram te, neq; derelinquã. Nunquid in æternũ repellet Deus? nunquid obliuiscetur misereri Deus? Nunquid cõtinebit in ira misericordias suas? aut in finẽ misericordiã suã abscindet? Hoc & per Isaiã dixit, Non in æternũ vindex in vobis ero, neq; in omne tempus irascar vobis: Isaię 57. Misericordia Domini plena est terra: vniuersę vię Domini sunt misericordia & veritas: & miserationes Domini sunt super omnia opera eius: in ęternũ misericordia eius. Si terra est plena Domini misericordia, & vniuersæ viæ, quibus Deus visitãs gubernat humanũ genus, sit misericordia & iustitia, & misericordia sit super omnia opera illius: cõsequi videtur, super omnẽ *Primũ argumẽtũ pro parte affirmatiua.* Iosue 1. a. Hebr. 13. a. Psalm. 76. Psal. 118. 24. 144. 135.

hominem quantumuis impium, in hac vita expansas esse manus misericordiæ diuinæ: non essent autem omnibus manus diuinæ misericordię expansæ, si vllis peccantibus nollet misereri. Et vide an ne hanc clementiam Dei super peccatis condonandis expresserit scriptura: Deus suauis, mitis, & multus ad ignoscendum. Et Ioelis 2, Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, quia benignus, misericors, & patiens est, & multum clemens, præstabilis super malitia. Secundum argumentum sumens scripturas, quæ videntur contrariari scripturis in secundo argumento pro opposita parte assumptis: In scripturis sacris & doctrinis ecclesiasticorum patrum, Deus ipse legitur æqualiter omnibus fauere, æqualiter esse præsens omnium hominum mentibus. Æqualiter, inquit scriptura, est illi cura de omnibus: Sapientiæ 5. Et Sapientiæ 13, Pusillum & magnum ipse fecit, cui est cura de omnibus. Item, Ipse solem suum facit oriri super bonos & malos, pluit super iustos & iniustos. Deus lumen gratiæ suæ non solùm non subtrahit, non solùm non excæcat, sed & multipliciter adiuuat & compellit vt resipiscant & conuertantur: secundum scripturas quantum in se est omnibus adest, gratiæ suæ lumen omnium offerens oculis. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientē in hunc mundum: sed lux in tenebris, id est peccatoribus, lucet, inquit Iohannes, & tenebræ eam non comprehenderunt. Super quo dicunt ecclesiastici patres, & præsertim Augustinus, Omnium oculis præsens est sol, sed multorum hominum oculi absentes sunt à sole. Nam Dominus quidem cæcos illuminat, sed peccatum excæcat, dicente scriptura, Excæcauit eos malitia eorum. Vnde solent sacræ theologię interpretes dicere, Deus quantum in se est omnes illuminat, sed mundus, id est, homines diligentes mundū, qui & tenebræ appellantur, eum non cognouerunt. Rationem autem cur eum tenebræ non comprehenderūt, assignat scriptura, quia oculos suos clausērunt ne videant lumen, oculos suos statuerunt declinare in terram, ne videant solem. Et alibi, Ipsi rebelles sunt lumini, dixerunt Deo, Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus. Nos, inquit Augustinus, facimus nos tenebras, cessemus esse tenebræ, aperientes mentis nostræ oculos, efficiamur lux in Domino, & mox illuminabimur ab illo. Ex his consequi videtur, omnes tenebras seu peccatores non excæcari seu indurari vnquam à Deo, sed potius ex viribus liberi arbitrij habere sufficiens auxilium, quo resipiscant & lumen gratiæ percipiant, si velint oculos suarum mentium aperire, & ad solem conuertere, ad percipiendum lumen gratiæ sese accommodare. Præterea Deus in scripturis ab omni homine viatore exigit vt redeat ad cor, vt quærat Deum & resipiscat, auertat se ab iniustitia, & faciat iustitiam, & conuertatur ad Dominum, accedat ad illum & illuminetur. Videtur ergo omnis homo, quantislibet criminibus irretitus, habere sufficiens auxilium, quo valeat hæc facere, alioquin frustra videretur Deus ista exigere ab hominibus, qui non possent hæc facere. Propositio antecedens patet ex scriptura, Quærite Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Derelinquat impius viam suam, & iniquus cogitationes suas, & conuertatur ad Dominum, & miserebitur eius, qui fecit eum, qui multus est ad ignoscendum. Si conuertaris ad me, ego conuertar ad te. Quęrite, & inuenietis: omnis qui quærit inuenit. Et vide an ne totum caput 18 Ezechielis ostendat hæc esse ista in voluntate iustorum hominum. Præterea Deus in scripturis sacris prædicatur author salutis, & velle omnes homines saluos fieri. Deus noster Deus saluos faciendi, inquit Propheta. Augustinus autem quamuis in quibusdam suis scriptis, & signanter in Enchiridio cap. 103, & in lib. de correptione & gratia, 14, definiat sententiam illam Apostoli intelligendā non pro singulis indiuiduis hominum, sed aut pro omni genere, qui sunt prædestinati ad vitam, quos Deus vult saluos fieri, ex

Secundum argumentū

Isaiæ 55.b.

Matth.5.g.

Iohan.1.a.b.

Sapien.2.d.

Psalm.16.

Iob 21.b.

Isaiæ 46.c.

Isaiæ 55.b.

Ioel.2.c.

Ierem.15.d.

Matth.7.a.

Psalm.67.

A

B

C

D

A regibus & nobilibus, ex diuitibus & pauperibus, ex doctis & indoctis, aut pro singulis qui saluantur, acsi omnes qui saluantur, Deus velit saluos fieri, hoc est, tanquam nullus fiat saluus, nisi quem diuina voluntas ad hoc prædestinauit vt saluus fieret, quemadmodum secundum vsum loquendi dicimus, Per hanc ianuam omnes intrant domum istam. Ipse tamen Augustinus ibidē non vetat eiusdem Apostolicæ doctrinæ aliam dare interpretationem, modò ex illa interpretatione non cogamur dicere Deum secundum suum beneplacitū aliquid voluisse fieri, quod non fit factum. Proinde & Ambro. Hierony. cæteriq; sacræ theologiæ probatissimi interpretes, etiam eiusdem scripturæ aliam dederunt interpretationem. Si Deus omnipotens, inquit Ambrosius, vult omnes homines saluos fieri, cur ergo non impletur illius voluntas? Soluit. Omnis scriptura, inquit Petrus, interpretatione indiget: sic & in hac locutione conditio latet, vult enim omnes homines
B saluos fieri, sed si accedant ad eum: non sic vult vt nolentes saluentur, sed vult eos saluari, si & ipsi velint. Nam vtique qui legem omnibus dedit, nullum excipit à salute. Medicus idcirco posuit se in publico, vt ostendat se velle omnes sanare, si tamen ab ægris requiratur: nam vera animi salus non nisi volenti datur. Vera salus est voluntariè obedire, confiteri ac sacrificare Deo in sæcula sæculorum, laudare illum hilari & spontanea voluntate. Insuper quòd Deus non obtundat vllum peccatorem, sed paratus sit adiuuare singulos, quamdiu hic viuunt, videtur scriptura docuisse nos in duabus similitudinibus, quas videmus in rebus profanis. Prima est de muliere, quę suæ pietatis viscera non claudit vnquam à filio vteri sui. Secunda est de muliere adultera, quæ tametsi à viro suo fuerit absque spe veniæ repudiata, Deus tamen paratus est omnem animam peccatricem suscipere in grati-
C am. Priorem similitudinem habes apud Isaiam cap. 49, vbi populus lamentabili querimonia deplorans se esse desertum, dicens, Dereliquit me Deus, & oblitus est mei, respondsum habet, Nunquid mulier potest obliuisci infantem suum, vt nō miserεatur filio sui vteri? etsi illa oblita fuerit, ego non obliuiscar tui. Non videtur hic quod contra posset afferri, quia propheta hic non modò non verbis imperatiui modi vtitur, verùm & quidem asserendo loquitur, Ego, inquit, non obliuiscar tui. Naturali vtens similitudine, ostendit Sion non esse vnquam auxilio Dei destituendam, quemadmodum fieri non potest, vt mater non flectatur misericordia super filio suo, plus aliquid dicens, Si illa fuerit oblita, vincens maternæ pietatis iura. Alteram similitudinem habes apud Ieremiam capite tertio: Vulgo, inquit propheta, dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo duxerit alterum virum, nunquid reuertetur ad eam vltra? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen reuertere ad me, dicit Dominus, & ego suscipiam te. Ex
D huiuscemodi similitudine videtur nobis ostendi, quòd Deus semper sit paratus recipere in gratiam omnem animam quantumuis impiam, si reuertatur ad illum. Amplius autem, Deus multò magis curam gerit animarum quàm corporum. Si ergo solem suum corporalem facit oriri super iustos & iniustos, si pluit super bonos & malos: multò magis videtur semina fidei, & pluuiam salutaris doctrinæ super impios & iniustos etiā dispergere. Sic Basilius, Chrysostomus, Hieronymus, cæterique patres docent, neminem sine Dei notitia & amore nasci. Basilius in regu. capitulo septimo, Omnium mandatorū quæ sunt à Deo, virtutes in nobisipsis insitas gerimus: quod & in charitate, inquit, verum esse reperimus. Vnusquisque in seipso sumit iudicium, nullo docente, eos esse diligendos, qui beneficij aliquid contulerunt. Quare ergo non Deum, quem tanta cognoscimus nobis attulisse beneficia, non diligemus? Vnde & Apostolus ad Romanos, reprehendit gentiles ob Rom. 1. c.
id, quòd Deum, quem naturali industria cognouerunt, non sicut Deum coluerūt.

Deinde

Deinde Hierony. tractans illud ad Gala. 1, Segregauit me ex vtero matris meæ, A
Iohan.1.d. & vocauit per gratiam suam, probat hoc ipsum ex verbo euangelij, Medius vestrum stetit quem vos nescitis: ita concludens, Naturaliter inquit omnibus Dei inesse notitiam, nec quenquam sine Christo nasci, & vnumquemque habere in se sapientiæ & iustitiæ, reliquarúmq; virtutum semina. Præterea, Deus est ipsa lux, est fons, est plenitudo lucis, iustitiæ regula, & ipsa iustitia, ipsa veritas & vita: sed lux non potest obscurare quicquam. Rursus, ipsa vita, iustitia & veritas non potest facere mortem aut iniustitiam, neq; errare, fallere, aut decipere quenquam. Quod & videtur ex scripturis manifestum, quibus significatur Deum diligere veritatem ac iustitiam, & odio habere omnem impietatem & mendacium.

Tertiũ argumentum Tertium argumentum, sumens testimonia quæ videntur contraria his quæ in tertio argumento sumpta sunt pro parte quæstionis negatiua: Deus, Sapientiæ duodecimo, legitur omnes homines diligere, & nihil eorum odio habere quæ fecerit, parcere omnibus. O quàm bonus & suauis est spiritus tuus Domine in omnibus! Dicitur insuper stare ante ostium cordis & pulsare. Videtur ergo non deesse vnquam vlli homini auxilium, quo valeat fieri saluus. Præterea, si non omnes possent semper ex acceptis à Deo viribus oculos aperire, redire ad salutem, & conuertere cor suum, cur ergo omnes in scripturis hortatur? cur monet omnes homines ne claudant oculos, ne obdurent corda sua, hortatur omnes vt veniant ad aquas, vt ad cor redeant, vt oculos aperiant, vt videant, audiant, & conuertantur? Ego sto, inquit, ante ostium & pulso, si quis mihi aperuerit ianuam, introibo ad illum. Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, inquit Propheta. Aperi mihi soror mea, dilata os tuum, & implebo illud. Ipse qua ratione intelligitur indurare & respuere, qui hortatur & monet omnes peccatores? Et vide an ne scripturæ explicauerint, huiuscemodi diuinæ clementiæ beneficia vniuersaliter esse dispersa super omnem hominem peccatorem. In Ezechiele dicit Dominus, Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Ecce volũtatis Domini est omnes saluos fieri. Deus, inquit Apostolus Paulus, vult omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et Petrus Apostolus, Patienter Deus agit propter vos, nolens aliquos, inquit, perire, sed omnes ad pœnitentiam reuerti.

B

Apocal.3.d.
Psalm.94.

C

Ezech.18.g.
2.Petri 3.c.

Quartũ argumentum Quartum argumentum: Omnes gentes impij & idololatræ quamuis sine fide Deo placere non possunt, habẽt tamen aliquid, quo possunt assurgere ad id quo placeant Deo, & ostium cordis aperire, quærere, pulsare, & pulsando impetrare fidem, qua iustificentur. Habent nempe lumen rationis internæ, quo & naturaliter cognoscũt Deum, qui intus pulsat semper. Nulla est anima quantumuis peruersa, inquit Augustinus, in cuius conscientia non loquatur Deus, quemadmodum testatur Paulus in Actis, Deus quamuis præteritis sæculis dimiserit omnes gentes ingredi vias suas, non tamen sine testimonio sui reliquit illos. Proinde & iuxta eundem Apostolum, Deum agnitum non colentes, omnes facti sunt inexcusabiles, & ob huiuscemodi mala merita traditi sunt in passiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non conueniunt: & quamuis sic tradantur, manet tamen in homine peccatore naturale lumen syntheresis semper illustre. Semper habet impius scientiam discernendi inter sanctum & profanum, inter licitum & illicitum. Quemadmodum dicit Apostolus, Gentes legem non habẽtes, naturaliter ea quæ legis sunt, faciunt. Per hanc naturalem legem, inquit Hieronymus, Cain homicida peccatum suum cognouit. Pharao stimulatus lege naturæ, antequam lex daretur, sua crimina confitetur, dicens, Iustus Dominus, ego autem & populus meus impius. Gentes igitur quamuis sine fide Deo placere non possunt, videntur tamen habere auxilium sufficiens, quo si vellent rectè vti, ad fidem qua placerent

D

Roma.2.c.
Exod.9.f.

Deo

A Deo ascenderent, quemadmodum videtur accidisse in Cornelio Centurione. Et vide an ne hanc sententiam passim docuerint ecclesiastici patres: Augustinus 3 de libero arbitrio, Ante meritum boni operis non parum est accepisse naturale iudicium, quo mens ipsa sapientiam præponat errori, & quietem difficultati, vt ad sapientiam non nascendo, sed studendo perueniat: quod si agere noluerit, peccati rea tenebitur, tanquam non benè vsa sit ea facultate, quam accepit. Videtur ergo quòd homo quamuis non ex natiuitate fidem, sapientiam & iustitiam obtineat, tamen ex studio, & bono vsu naturalium possit ad huiuscemodi bona peruenire. Vnde Ambrosius, Nulli pereuntium excusatio suppetit de abnegato lumine veritatis, quoniam siue occultè, siue manifestè Christus, vt ait Apostolus, est saluator omnium hominum, & maxim. è fidelium. Et id ipsum videtur significasse in euangelio Saluator, distribuens numerum talentorum gratiæ secun- 1. Timo 4. c.
B dum propriam vniuscuiusque virtutem, id est, secundum naturalem vniuscuiusque capacitatem, seu iuxta vasculorum accipientium mensuram. Sic tradiderunt probatissimi sacræ theologiæ magistri. Homini facienti quantum in se est, adest Deus, illustrans illum super his quæ sunt illi ad salutem necessaria. Diuus Thomas innitens veterum patrum sententijs, in libro de veritate, articulo vndecimo, in solutione ad secundum argumentum: Quamuis, inquit, non sit in potestate nostra cognoscere ea quæ sunt fidei ex nobis ipsis, nobis tamen, si fecerimus quod in nobis est, non deficiet Deus in eo quod est saluti necessarium. Cuilibet enim prouidet Deus de necessarijs ad salutem, modò ex parte hominis non ponatur impedimentum. Si quis in sylvis nutriatur, sequens ductum naturalis rationis internæ cum fuga mali & appetitu boni, certissimè tenendum est, quòd Deus per
C internam inspirationem reuellaret ea quæ ad salutem sunt necessaria, vel prædicatorem mitteret, sicut Cornelio Centurioni misit Petrum. Eandem sententiam tenet Altisiodorensis, & Gerson Parisiensis. Item nisi homini qui totum facit quod in se est, Dominus daret fidem, non deputaretur homini in reatum non habere, quia nemini deputatur in culpam, si aut non faciat, aut non habeat, quod nec facere nec habere potest. Quemadmodum ait Augustinus tertio de libero arbitrio, Non habere iustitiam aut sapientiam non deputatur animæ in reatum, si nondum vt hæc possit, accepit. Quintum argumentum, assumens sententias contrarias his quæ assumptæ sunt in argumento quinto pro alia parte: In creatione is qui creatur Deo creanti non cooperatur, in iustificatione autem impij, is qui iustificatur, vnà cum Deo iustificante aliquid etiam operatur, dicente Augustino, Qui creauit te sine te, non iustificabit te sine te. Vnde ex superioribus patet, in iustificatione impij oportere esse motum liberi arbitrij credentis, & de pecca- *Quintũ argumentum*
D to suo pœnitentis. Deus quamuis plenissimè dominetur voluntatibus omnium hominum, etiam impiorum, possitque subitò mutare eorum voluntates de malo in bonum, non aufert tamen à creatis hominum voluntatibus communem & naturalem agendi potestatem. Quamuis ergo in quibusdam hominibus quasi miraculosè conuersis, creatio ad vitam spiritualem similis sit creationi corporali ad vitam naturalem, sicut accidisse videtur in conuersione Pauli Apostoli, quem Deus cruori & sanguini humano tum inhiantem subitò mutauit: tamen non inde sequitur, etiam homines sic subitò conuersos non habuisse facultatem, qua poterant sese conuertere, & suas mutare voluntates. Vnde Augustinus, Posse habere gratiam, posse habere fidem, natura est hominum: quemadmodum & omnes naturales effectus, quos producunt causæ creatæ, in hoc mundo solus Deus potest creare, non operante causa creata: Ipse tamen secundum ordinem suæ sapientiæ dignatur ordinare, & suauiter omnia gubernare, volens homines habere sibi co-

operа-

operatores. Nam & hac ratione Christus, quamuis sua omnipotentia poterat A
subitò conuertere Iudæorum corda, & inspirare illis suæ diuinitatis fidem, auxilia
tamen præstare voluit, vtpote scripturas, signa, & supra mundi causas miracula,
quibus illorum corda redderet attenta & præparata, vt ex rationibus miraculo-
rum supra naturalem causam factis sua sponte mouerent semetipsos ad creden-
dum ea, quæ sunt supra humanæ rationis indaginem, vt fide quadam ex sensibili-
bus signis acquisita, tanquam præambula præparatione acciperent spiritum fidei
iustificantis. Vnde nec sine rationum apparentia tam grandia in Christo mysteria
Iohan. 10. g. potuissent credere, quemadmodum ipse ait, Si non facio opera patris mei, nolite
credere mihi. Ob id etiam Deus peccantes homines non mox indurat, non mox
Isaiæ 30. d. damnat, sed pro sua misericordia expectat illos ad pœnitentiam. Propterea expe-
ctat vos Deus, vt misereatur vestri. Vnde & hac ratione videtur Deus in scriptu-
ra passim admonere impios & peccatores vt quiescant malefacere, vt credant, ti- B
meant, discant benefacere, quærant, orent, vt iustitiam à Deo impetrare valeant.
Videtur igitur omnis impius, quantislibet criminibus fuerit irretitus, secundum
vim naturæ, luménque rationis internæ habere auxilium sufficiens, quo valeat
credere, & à peccatis resurgere.

Secundum huius tractatus capitulum, habens duas partes.

PRo absolutione quæstionis sciendum, omnia de redemptione humani gene-
ris mysteria, & de auxilijs gratuitis, libertatéque & captiuitate arbitrij pende-
re ex se inuicem, sibiq; cohærere. Et ideo ad hæc planius intelligenda oportet re-
colere ac meminisse superiorum. In resolutione itaque quæstionis huius, com-
modissimè initium sumpsero ab his quæ superius sunt demonstrata, quibus dili- C
genter consideratis, ingenia etiam crassiora, minúsq; capacia ducantur nõ solum-
modo in verissimum huius quæstionis intellectum, sed & in affectum debitæ hu-
miliationis & timoris sub Deo iusto omnium iudice. In primis igitur obseruan
dum est diligenter, ne in huius materiæ resolutione faueamus hæresi Pelagiano-
rum, docentium legem naturæ omnibus insitam, esse primam Dei gratiam, per
quam quisq; iuuatur sufficienter, vt valeat fieri saluus: & ita omnibus hominibus
naturaliter aliquid esse insitum, quo possunt absque alia Dei gratia per passionem
Christi sine peccato esse, iustè & rectè viuere, & quo, si velint, possunt se facere di-
Mala distinctio in conuersione peccatorum. gnos qui iustificentur. Deinde obseruandum est, ne quemadmodum Cassianus,
cuius & in superiori tractatu meminimus, geminã distinguamus hominum pecca
torum conuersionem, vnã videlicet eorum, qui sua sponte per solas vires liberi ar-
bitrij hoc faciunt, quod alij sine gratia non faciunt: & hanc esse conuersionem na-
turalem eorum, quorum in scripturis Deus legitur esse susceptor, qui per seipsos D
sola sua sponte venientes, præstant ex seipsis bonæ voluntatis initia, quemadmo-
dum inquit esse in Zachæi fide, & pietate latronis pendentis in cruce, qui præue-
nientes specialia vocationis monita, vim quandam regnis cælestibus intulerunt.
Aliam verò esse conuersionem eorum, qui reluctãtes & quasi coacti attrahuntur:
& hanc quasi miraculosam esse eorum, quorum in scripturis Deus legitur esse re-
demptor, quemadmodum inquit accidisse in persecutore Paulo, & in Matthæo
publicano, quorum vnus cruori suppliciisque innocentium, alter rapinis publicis
incumbens, attrahitur ad salutem à Deo, qui subitò potest creare cor nouum, &
spiritum nouum. Ex vtraque sententia consequens est, quemlibet hominem iam
suæ rationis compotem habere semper sufficiens auxilium, quo valeat à peccatis
resurgere, cùm ponat vim rationalis naturæ ex se posse per insitos naturæ stimu-
los præbere Deo initia bonę volũtatis: quod falsum esse in libro sequẽti ostẽdetur.

Tertiò

A Tertiò ex ſuperioribus conſiderandum, adiutorium gratiæ Dei miſerentis eſſe cuilibet homini neceſſarium, nõ ſolùm vt aſſequatur regnum cælorum, ſed etiam vt ſit liber & immunis à reatibus peccatorum. Recepimus, inquit Iſaias, de manu Iſaiæ 40.b.
Domini duplicia pro omnibus peccatis noſtris, duplicia inquam, videlicet gratiam abſolutionis à reatu mortis æternæ, & gratiam adoptionis filiorum, qua ſumus conſortes diuinæ naturæ ad operandum iuſtitiam, ac fructum æternæ vitæ. Priori gratia non indiguiſſet humanum genus, ſi nemo peccaſſet. Poſteriori autem gratia, quæ eſt ad fructum operandum æternæ vitæ, etiam indiguiſſet homo, quamuis nullum fuiſſet impedimentum culpæ. Quartò ex ſuperioribus recolere oportet, omnes homines, antequam ſint iuſtificati ex merito Chriſti, eſſe Deo inimicos, vinculo damnationis obſtrictos, filios iræ, omníque propterea adiutorio ſalutis indignos, ſed non ob id tamen omnes eſſe æqualiter indignos:
B quamuis enim nulla ſit inter eos diuerſitas in meritis bonis, quæ nulla in eis ſunt, vtique tamen eſt in eis diuerſitas in malis meritis: nam ſunt qui pereunt propter ſolum Adæ peccatum, veluti infantes: ſunt & alij qui pereunt propter ſolum peccatum quod peccauerunt propria voluntate, vtpote olim regenerati, relapſi in mortale peccatum: ſunt poſtremò qui pereunt propter Adæ peccatum, ſimul & alia peccata quæ addiderunt propria voluntate, vt gentiles tranſgredientes mandata legis naturæ. Quamuis primi generis homines videbuntur forſitan minus in Chriſtiana fide eruditis, poſſe aliquid excuſationis aut rationabilis querimoniæ prætendere, quippe in quibus neque actio offendit, neque liberum arbitrium reſiſtit, neque vllum propriæ voluntatis meritum malum impedit: hominibus tamen ſecundi & poſtremi generis nulla poteſt inueniri ratio iuſta que-
C rimoniæ contra Dei iudicia, quippe qui ſuis proprijs voluntatibus aut reſtiterunt ſpiritui ſancto venienti ad adiuuandum illos in ſalutem, aut aliàs peccantes fecerunt ſe reos & indignos omni gratuito ſalutis auxilio, & eò magis indignos, quò magis habuerunt parata ſibi ſuæ ſalutis remedia, quæ contempſerunt. Ex eo autem, quòd inter iſtos alter eſt altero magis vel minus indignus omni ſalutis auxilio, non oportet conſequens eſſe, eos prorſus eſſe deſtitutos auxilio tali. Nam Deus largitur ſalutis remedia etiam indignis, qui meruerunt prorſus ita deſeri & derelinqui, vt non haberent reliquum deinceps pœnitentiæ tempus. Quintò ex ſuperioribus meminiſſe oportet, Quiſquis de diuina gratiarum, donorum, ſeu gratuitorum auxiliorum diſpenſatione ſuper hominum genus, voluerit pia & recta fide quicquam ſapere ac intelligere, is mente firma neceſſe eſt credat, iuxta Apoſtolicam ſententiam, omnes ex Adam naſci peccatores, vaſa contumeliæ, vinculo damnationis obſtrictos, vt nec infans vnius diei ſit à culpa primæ præ-
D uaricationis immunis. A culpa mortíſq; reatu nemo dignus eſt liberari, niſi quem rex mortis, ac vitæ dominus pro ſua miſericordia voluerit honorare. Longéque fortiorem ac grandiorem in his omnibus eſſe peccati reatum, damnationiſque vinculum, qui alieno peccato ſua propria addiderunt, ſiue nondum renati præuaricantes legem naturæ, ſiue quondam renati denuo relapſi, deficientes ab eo quod inceperunt: & idcirco omnes ex ſe tam iuſtam in ſe damnationis cauſam habere, vt ſi nemo inde liberaretur, non fieret vlla iniuſtitia: proindéque in ſola voluntate Dei, qui eſt vltionum dominus & miſericordiarum Deus, pendere, ſi velit pro ſua clementia gratiam dare, aut ſecundum iudicium ſuæ iuſtitiæ ſupplicium debitum exigere. Hoc autem vt fundamento fidei ſuppoſito innixus, quiſque iam ſuam agnoſcens captiuitatem damnationiſque reatum, intelliget & vitam ſuam & mortem pendere in poteſtate Dei omnipotentis iudicis, neq; temerè iudicabit, neque errabit perniciosè in ſcrutandis rationibus diuinæ volun-

tatis, tam diuersimodè suarum gratiarum auxilia dispensantis: sed interrogatus A
super diuinis iudicijs, Cur videlicet quibusdam Adæ filijs tam exuberans dispensatur diuinæ misericordiæ auxilium, vt credant & resipiscant, alijs verò aut nullum, aut parcius donatur: toto iam corde sub potenti manu Dei humiliatus, ab altitudine incomprehensibilium iudiciorum Dei resiliet in suam paruitatem, agnoscens se miserum & reum, Deum autem iustum & bonum, neq; turbabitur, neq;
Roma.9.d. scandalum occultum patietur, cùm audit Paulum Apostolum dicentem, Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. An non habet potestatem figulus luti, ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud in contumeliam, sciens iam vniuersam massam esse damnationi obnoxiam? neque accusabit Deum iniustè agere, etiam si quibusdam ipse nollet auxilium ad resurgendum sufficiens dispensare.
Nam & huius suæ damnationis consideratione humiliati sub potenti manu Dei,
Daniel.3.c. omnes sancti clamant, Omnia in vero iudicio fecisti Domine, quia peccauimus B
Psalm.118. tibi. Cognoui, inquit Propheta, quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Æquitas sunt iudicia Dei, tam in his qui pereunt, quàm in his qui salui fiunt. Nam & iustè punitur iniquitas in his qui deseruntur, quia non deseruntur nisi impij & immundi. Gratis iustificantur qui redimuntur & diriguntur in vitam æternam, quia non saluantur nisi qui fuerint impij sub diaboli potestate captiui, & digni qui prorsus extra Christi regnum relinquerentur sub regno diaboli. Atque ita in omnibus suis operibus Deus est misericors, miserator, & iustus.
Roma.11.c. Vide ergo bonitatem & seueritatem Dei, inquit Paulus, Seueritatem, inquam, in eos qui non crediderunt, in te autem qui credis, bonitatem Dei, si permanseris in bonitate, alioquin & tu excidêris: sed & illi si non permanserint in incredulitate, inserentur: potens est enim iterum Deus illos inserere: potens quidem est inserere, quod si faciat, sua facit misericordia, quæ misericordia non tollit iustitiam ab C
eo, qui omnium Dominus, habens vitæ & mortis imperium, nulli alteri potest debitor fieri. Quemadmodum enim in contractibus hominum non potest iusta esse querela contra debitorem remittentem vni debitum, quod requirit ab altero: ita nec in Deo vlla est suspicãda iniustitia, si ex duobus æqualiter ad vitam æternam non dignis, vni gratiam præstet, quam alteri negat: si ex duobus æqualiter reis mortis, vnum liberet, & alterum damnet: neque iniustitia esset vlla, si aut neutrum dignificaret vel liberaret, aut vtrumque dignum & saluum faceret.
Sapient.12.b. Hac consideratione dicit scriptura, Quis tibi imputabit si perierint omnes terræ? Sextò ex superioribus obseruandum est, ne ex scripturis quibus designatur non esse acceptionem personarum apud Deum, sed Deum prope esse omnibus timentibus eum, omnibus inuocantibus eum, omnibus sperãtibus in eum, & confugientibus ad ipsum, atque ex alijs id genus scripturis intelligamus Deum omni D
homini semper administrare auxilium sufficiens, quo valeat saluus fieri per meritum passionis Christi. Nam aliter sentiendum est diuinum auxilium adesse iustis, aliter impijs, aliter quoque scriptura de iam credentibus, & aliter de nondum credentibus loquitur. Iusti cùm iam sint filij, habeántque spiritum sanctum intus habitantem, sufficienter iuuantur, vt in eo quod inceperunt perseuerent, & ad æternam salutem perueniant, vigilando, orando, & in singulis circumspectè agendo: & ita vel habent, vel orando & quærendo habere possunt auxilium sufficiens, vt valeant absque crimine perseuerare, & fructum facere Deo dignum. Ad tales
1.Corin.10.c. iam factos Dei filios loquebatur Apostolus Paulus, Fidelis Deus, qui non patietur vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Et iterum, Spiritus adiuuat infirmitatem nostram, postu
Roma.8.c. lans pro nobis gemitibus inenarrabilibus, secundum Deum postulans pro sanctis.

Dicitur

A Dicitur autem ſpiritus ſanctus in nobis ingemiſcere, poſtulare, ſeu orare, quia ipſe in nobis eſt horum bonorum operum effector, ipſe facit in nobis, vt nos hęc faciamus. In his verificatur communis ſententia, Deus facientibus quantum in ſe eſt, non deeſt in neceſſarijs ad ſalutem, quemadmodum per omnem locũ docent ſcripturæ, quibus ſignificatur Deus protector, illuminator, & adiutor eſſe iuſtorum, prope eſſe inuocãtibus, omnibus adeſſe, benefacere bonis & rectis corde, inueniri à quærentibus, aperire pulſantibus, & dare ſpiritum bonum petentibus ſe. Ex quibus cõſequitur, quòd iuſtis ſemper Deus adſit auxiliator aſsiduus. Dominus à de- Pſal.15.
xtris meis ne commouear. Non ſic autẽ ſcriptura de impijs loquitur, quippe qui ob merita mala leguntur deſeri, derelinqui, indurari, excæcari, & mitti in operationem erroris, vt credant mendacio. Et ſuper his præcipuè vertitur præſentis quæſtionis difficultas, An omnem hominem peccatorem in hac vita Deus ſufficienter
B adiuuet, vt valeat reſipiſcerẽ, & ſaluus eſſe. Et videntur ſcripturæ ſuperius recitatæ ſuper hac re, eſſe contrariæ, Quibuſdam dicentibus Deum in hac vita expectare impios, & dare eis tempus vt reſipiſcant: Et ſicut mater nunquam poteſt obliuiſci infantem ſuum, ita Dei bonitas non obliuiſcitur creaturæ quam condidit: Et quamuis mulierem adulteram vir repudiet abſque omni ſpe veniæ, non tamen ſic Deus deſerit animam à ſe ſic fornicantem. Alijs dicentibus Deum excęcare, indurare, & prorſus deſerere vt cadant, & nullam recipiant indulgentiam. Verùm huiuſcemodi ſcripturas inter ſe non pugnare videbis, ſi cõſideres Deũ nunc ad iſtud hominum genus, nunc ad aliud hominum genus loqui. Deinde ſi ad vnũ & idem genus hominum loquatur, non ſecundum vnam & eandem populi partem intelligitur locutio eſſe prolata. Septimò ex ſuperioribus operæpretium eſt conſide-
C rare, quidnam & quale ſit auxilium Dei iuuantis homines vt meritorum Chriſti participes fiant, verèque pœnitentes à peccatis reſurgant. Sunt qui multifariam auxilia diuidunt, diſtinguentes multa eſſe auxiliorum genera: Aliud eſſe generale, aliud ſpeciale, aliud generaliſsimum, aliud verò ſpecialiſsimum. Sed hæc eorum diſtinctio parũ videtur ad rem hãc noſtram pertinere, ſumúſque (Deo ferente opẽ) de hac latius dicturi in libro de natura & gratia. His itaque prætermiſsis auxilia gratuita huic rei intelligendæ congrua declarẽmus, quæ in ſacris literis ſunt tradita, quibus Deus iuuet miſeros homines, vt liberẽtur à peccato, & fiant digni Deo, acceptique ad vitam æternam rectè viuant. Huiuſcemodi auxilia ſunt, fides, diuináque motio ſeu ſuaſio, qua quiſq; inuitatur ad fidem, qua Deus facit hominẽ & eſſe conſcium ſuæ miſeriæ, imbecillitatis, ac damnationis totius humani generis, & agnoſcere Chriſtum vt animarum medicum, redemptorem ac mediatorem. Ta-
D lia auxilia, vtpote fides & tractus ſeu vocatio patris cæleſtis ad fidem, qua idoneus iam ſit gratiam cognoſcere, rectè orare, ac pœnitere veteris vitæ, ſunt quæ paſſim in ſacris literis intimantur. Alia eſt, inquit Auguſtinus, ratio credentis, alia nõ dũ credentis. Fides datur oranti, quæ niſi data eſſet, orare non poſſet. Manifeſtum eſt non omnes habere fidem, & ita manifeſtum eſt non omnes habere donum virtutis, qua valeãt ſalubriter & vtiliter vigilare, orare, quęrere & petere. Manifeſtum eſt autem, quòd Deus non modò adiuuat iam credentes, verùm etiam adiuuat nondum credentes vt credant. Ipſe, vt inquit Propheta, benefacit bonis & rectis Pſal.124.
corde, Prope eſt omnibus inuocantibus ſe: verùm nõ ſolùm talibus benefacit, ſed Pſal.144.
etiam hominibus nondum bonis, nondũ rectis corde benefacit, iuuans illos vt efficiantur boni & recti corde, iuuans nondum ſperantes, nondum Chriſtum inuocantes, vt incipiant ſperare & inuocare nomen Domini. Sed vtrùm omnes nondum credentes aut ſperantes ſufficienter iuuet vt valeãt credere, in præſenti quæſtione agitatur. Si fuerit manifeſtũ non omnibus peccatoribus adeſſe adiutorium,

quo sufficienter iuuentur vt valeant credere aut orare, simul & manifestum erit A
non omnibus impijs adesse sufficiens adiutorium, quo valeant aut resipiscere, aut
resurgere. Nouit autem quisque in sacris literis vel mediocriter eruditus, scriptu-
ram sacram remissionem peccatorum, salutem & iustificationem, victoriam mun
Rom.10.b. di, & rectam vitam tribuere fidei. Si credideris, inquit, in Iesum, saluus eris. Corde
Act.15.b.16.f. creditur ad iustitiam. Fide purificans corda eorum. Hæc est victoria quæ vincit
1.Iohan.5.a. mundum, fides vestra. Iustus ex fide viuit. Gratia saluati estis per fidē. Christus per
Habac.2.a.
Ephe.2.b.3.d fidem incipit habitare in cordibus hominum. Proinde Augustinus in epistola con
tra Vitalem, & in epistola ad Paulinum, & ad Innocentium, & ad Sixtum, docet
auxilium vnde sumuntur initia conuersionis, esse fidem, & hominem ante fidem
nihil boni posse facere, nec quærere gratiā, nec petere, nec pulsare, nec orare. Quo-
modo enim posset quis gratiam quærere aut desiderare, priusquam gratiā esse cre-
dat, qua se indigere agnoscat? Item in libro de gratia & libero arbitrio, ex scripturis B
prælatis concludit fidem non petitam à Deo dari, vt ex fide petentibus alia conce
dantur: & nos orantes per fidē impetrare, vt quod lex iubet facere valeamus, ean-
demque fidem ante omne meritum dari, vt possit esse principium meritorū. Hęc
est fides non superba (qualis fuit in Pharisęo orante, & in Paulo persequente, qualis
manet in hodiernum vsque diem in Iudæis credentibus Deum esse creatorē om-
nium) sed humilis, qua sic credimus in Deum qui iustificat impium, vt non veli-
mus constituere iustitiam nostram, ignorantes Dei iustitiam. Hæc fides, cùm sit à
spiritu Dei, animum facit paratū credere Christo & euangelio illius: & ideo si for-
sitan salutaris fides in illo esset, qui Christum & trinitatis mysterium non audiuis-
set, non tamen esse potest in eo qui Christum contemneret. Proinde Iudæi quoti-
die Deum orantes, sed contemnentes Christum saluatorem, iustificari nō possunt, C
non quia mutari in melius non possunt, sed quamdiu sic sapiunt, salui esse non pos-
sunt. Gratia quam fides commendat Christiana, nō ea est qua conditi sumus vt ho-
mines essemus ac rationales, sed ea qua liberati sumus à peccato, & à vinculo dāna-
tionis æternæ. Et idcirco fidei Christianæ initium est, non quo quisq; credit Deū
esse creatorem cæli & terræ, sed quo credit Deum creatorem simul & redempto-
rem, atque ita sese indigere gratia & misericordia Dei vt redimentis, & sese ex solis
ingenitis legis naturę stimulis non posse esse sine peccato, id est, rectè & iustè viue-
re, aut placere Deo.

*Sequitur secunda huius capituli pars, in qua via aperitur soluendæ quæstioni pro-
positæ.*

SI velimus igitur soluere quæstionem, An impius quisquam semper iuuetur
sufficienter, vt verè pœnitere, & à peccatis resurgere ac resipiscere valeat: D
oportebit & simul soluere quæstionem qua quæritur, An impius quisque suffici-
enter iuuetur, vt ad fidem quandam perueniat, qua valeat gratiam Dei miseren-
Rom.10.b. tis credendo implorare: nam secundum scripturas, Omnis qui inuocauerit no-
men Domini, siue Iudæus, siue Græcus, hic saluus erit. Econtrario autem, qui
Acto.4.b. non inuocauerit, peribit. Nec enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus,
in quo nos oporteat saluos fieri. Auxilium ergo quod ad salutem necessarium fuit,
pro omni tempore, & sub lege Moysi, & ante legem, est fides. Quamuis autem
sit manifestum non omnes habere fidem, non tamen videtur manifestum non om
nes habere auxilium, quo valeant peruenire ad fidem: non solùm enim qui fidem
habent, iuuantur ad habendum auxilium iustè ac continenter viuendi, sed & hi
qui nondum fidem habent, iuuantur vt habeant illam. Si ergo ex sacris literis &
testimonijs sanctorum patrū fuerit admissum, Deū non omnibus dedisse auxilia suf-

ficiens

A ficiens, quo valeant initijs quibuſdam fidei credere, oportebit & ſimul admittere, non omnibus adeſſe ſufficiens auxilium, quo valeant peruenire ad veram pœnitentiam & ſalutem. Videri forſitan poterit in ſacra ſcriptura minus eruditis, ſic eſſe in vniuſcuiuſque libero arbitrio, vt ſi fuerit illi euangelij veritas prædicata, valeat credere euangelio, & fidem, qua ſaluus fiat, in ſe facere per ſolam vim liberi ſui arbitrij. Quod non ita eſſe ſacræ ſcripturæ probant teſtimonia, quibus ſignificatur fides non ex nobis, ſed Dei donum eſſe, non ex operibus, hoc eſt, non Ephe.2.b.
ex meritis noſtris, neque ex aſſuefactione operum naturaliter partum, ſed gratis datum. Proinde & venerabilis pater Auguſtinus in primordio conuerſionis ſuæ arbitrans fidem eſſe ex ſolis viribus humanæ mentis, potentis credere euangelio prædicato, hanc ſuam falſam opinionem in ſanam & catholicam ſententiam reformauit, libro primo de ſanctorum prædeſtinatione. Videbuntur igitur hic *Tres quæ-*
B tria inquirenda. Primum, an omnes quibus euangelium prædicatur ſufficiens habeant auxilium, quo valeant credere euangelio. Secundum, vtrum Chriſti euangelium ſufficienter ſit omni homini prædicatum. Tertium, an Chriſtianus relapſus in mortale peccatum, retinens fidem Chriſtianam, habeat ſecundum illam ſufficiens auxilium, quo valeat per veram pœnitentiam à peccatis reſurgere.
Primò ad tertium reſpondemus, Ad reſurgendum à peccato mortali non ſuffi- *Solutio ter*
cit vllum habituale donum virtutis, aut acquiſitæ aut infuſæ, ſed opus eſt peculiari *tiæ quæſtio*
tractu & pulſu Dei, qui excitet fidem dormientem, & trahat cor peccatoris, vt *nis.*
pœniteat prioris vitæ, concipiátque ex fide in Ieſum propoſitum bonum, deſupérq; accipiat ſpiritum charitatis ſeu gratiæ iuſtificantis. Proinde quod dicit Hieronymus ſuper Matthæum; Qui peccator eſt, & tamen in Deum credit, reſeruatur ad ſalutem per pœnitentiam, ſeruans fidei donum, quo hauriat aquæ puſillum: intelligendum eſt, non quòd ex ſolo dono fidei informis valeat ſemetipſum
C iuſtificare, aut mereri gratiam ac remiſsionem peccatorum, ſed quòd fidem Chriſtianam ſeruans, pro loco & tempore Deo intus mouente, ſuggerente, compungente, atque inuitante ad pœnitentiam, valeat inuocare nomen Domini, & implorare gratiam Chriſti miſerentis, quam iam ex fide cognoſcit, vt medicinâ ſui peccati morbo neceſſariam. Alia eſt ratio ęgroti, qui iam morbũ ſuum ſentiens, nouit medicũ qui inuocatus curare velit: Alia verò ratio ægroti, qui neque morbum ſentit, neque medicum nouit curare volentem. Ille iam auxilium habet quo valeat ſanus fieri, non autem iſte. Vnde Ezechielis trigeſimotertio videtur Dominus Deus planè inſinuare, impios quoſque ex populo Iſrael, id eſt, ex populo credente, habere ſufficiens auxilium, quo valeant corda ſua conuertere à vijs ſuis impijs ad Dominum Deum ſuum. Vbi impijs (tanquam ipſi propter peccata ſint prorD ſus à Deo deſpecti) dicentibus, Iniquitates noſtræ, & peccata noſtra ſuper nos ſunt, & in ipſis tabeſcimus, quomodo ergo viuere poterimus? reſpondit Deus per prophetam, Viuo ego, dicit Dominus, Nolo mortem impij, ſed vt conuertatur impius à via ſua & viuat: Conuertimini à vijs veſtris peſsimis. Addens doctrinam conſolatoriam, qua docet ſermones ſuos abſolutos de iuſtis ſemper victuris, & de impijs morituris, eſſe ſub conditione intelligendos, ſi videlicet vterque talis manſerit, qualis eſt cùm de illo ſermo diuinus loquitur. Etiam ſi dixero iuſto, inquit, quòd vita viuet, & confiſus in iuſtitia ſua fecerit iniquitatem, omnes iuſtitiæ eius obliuioni tradentur, & in iniquitate ſua quam operatus eſt, in ipſa morietur. Si autem dixero impio, Morte morieris, & egerit pœnitentiam à peccato ſuo, feceritque iudicium & iuſtitiam, pignus reſtituerit, rapinâmque reddiderit, nec fecerit quicquam iniuſtum, vita viuet, & non morietur. Similes ſententias habes apud Ezechielem cap. 18, Cùm auerterit ſe impius ab impietate ſua, &

fecerit iudicium & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim A
& auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis, vita viuet, & non morietur. Conuertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proijcite à vobis omnes iniquitates veſtras, & facite vobis cor nouum, & ſpiritum nouum. Conuertimini, & viuite, quia nolo mortem morientis, dicit Dominus. Huiuſcemodi, ſimiléſque ſermones tacita Dei gratia vim indicant liberi arbitrij, tanquam in vniuſcuiuſque poteſtate ſit auertere ſeſe ab iniquitate, pœnitentiam agere, & conuertere cor ſuum ad Dominum Deum ſuum: quod vtique veriſsimum eſt. Nemo etenim poteſt credere, aut pœnitere, aut auertere ſeſe ab iniquitate ſua, aut facere ſibi cor nouum, & ſpiritum nouum, niſi voluntariè, & libero ſuæ mentis arbitrio. Vnde & hac ratione dicunt ſancti, Poſſe credere, poſſe habere fidem & charitatem, poſſe rectè viuere, natura eſt hominum: credere autem & rectè viuere, habere fidem & charitatem, gratia eſt fi- B
delium. Et ideo iuxta regulam beatiſsimi Auguſtini, tales ſcripturæ ſermones ſic ſunt intelligendi, vt in agenda pœnitentia, in corde conuertendo ad Dominum Deum ſuum, intelligatur non eſſe excluſa Dei gratia, ſed tacitè intellecta, quemadmodum & ibidem ſermones illi facti ſunt ad domum Iſrael, id eſt, ad eccleſiam credentium, qui iam fide nouerāt inuocandum eſſe Dominum Deum Abraham, creatorem & ſaluatorem ac redemptorem, quibus & Deus ſecundum temporum opportunitates aderat, ſuis pulſibus & inſtinctibus vocans ad pœnitentiam ex fide intus habitante. Hactenus de tertio dubio. Ad duo priora videtur reſpondiſſe Apoſtolus Paulus ad Rom. 10, oſtendens ex ſcriptura Deute. 30, verbum, videlicet fidei, quod prædicamus, prope eſſe in corde tuo, quia corde creditur ad iuſtitiam, ore fit confeſsio ad ſalutem: & non eſſe diſtinctionem Iudæi & Græci, ſed C
eundem dominum omnium diuitem eſſe in omnes qui inuocant illum. Inuocare autem illum non poſſunt, niſi credant in illum: credere nequeunt, niſi audiant ea quæ credenda ſunt. Ex quibus concludens ibidem fidem eſſe ex auditu, tandem ſibi tanquam quæſtionem proponit: Sed dices, inquit, Nunquid non audierunt? Soluit, Et quidem, inquit: acſi dicat, Certè non eſt quo ſe quiſpiam valeat excuſare, vt dicat ſe non audiuiſſe: Nam in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum: Eorum, videlicet euangelizantium pacem: ſed non omnes obediunt euangelio. Cur ergo non omnes credunt? Certè cauſam aſſignat Apoſtolus, non quia non omnes audiant, ſed multi qui audiunt, contradicunt, & obedire contemnunt. Non omnes, inquit, obediunt euangelio: quemadmodum ad Iudæos iam olim dixit Iſaias, Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi. Ex hac doctrina Apoſtoli videtur conſequi, ea quæ fidei ſunt, omnibus & ſingulis eſſe reuelata ſufficienter, & neque D
Græcis, neque Barbaris, neque Gentibus, neque Iudæis defuiſſe auxilia, quibus valeant ad fidem peruenire. Sic & videntur tradidiſſe ſacræ theologiæ tractatores, Deum conditorem omnium, gratiam ſuam omnibus offerre atque ingerere, Et fidem ad ſalutem eſſe generale donum, quemadmodum docet venerabilis Fauſtus, in primo ſuo libro de gratia & humanæ mentis arbitrio, In homine aditum capeſſendæ ſalutis eſſe non perſonale, ſed generale & publicum Dei munus, & quaſi fontem quendam expoſitum in medium mundi, & in commune cōceſſum, patentem vniuerſis ad hauriendum, vt meritò ſit largitori reus, qui haurire neglexerit. Quod & probat idem ipſe Fauſtus capite decimo: Si circa hominis ſalutem ſpecialis eſſet diſpenſatio, neſcio quomodo generalis poſſet eſſe diſcuſsio. Omnes nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti. Non iuſtitiam ab omnibus terribiliter exigeret, niſi omnibus miſericorditer obtuliſſet. Sicut hoſtis omnibus

Solutio duarum priorū quæſtionū.

2. Cor. 5. b.

admo-

A admouetur, ita omnibus præſidij & adiutorij dextra non negatur, & orantibus & vigilantibus benignitate miſericordiæ ſuccurritur, quemadmodum dicit Petrus in Actis de Cornelio Cẽturione, Non eſt perſonarum acceptio apud Deum. In omni gente qui timet Deum, & facit iuſtitiam, acceptus eſt illi. Sic & venerabilis Chryſoſtomus, cæterique patres videntur tradere gratiam Dei omnibus oblatam, omnibus paratam, quemadmodum demonſtrare videntur quinque argumenta poſt oppoſitum facta. Si autem Deus quantum in ſe eſt paratus eſt omnes conuertere, omnibus fidem dare, expectans omnium hominum voluntates vt reſipiſcant, ipſa ratione compellimur dicere Deum omnibus dare auxilium ſufficiens, quo adiuti valeant ſalui eſſe. Ad hæc generali ſententia dicimus, nos non facere iniuriam Chriſtianæ gratiæ, ſi dixerimus aditum capeſſendæ ſalutis eſſe donum non ſingulare vni ſoli hominum nationi, ſed generale pro loco &
B tempore omnibus hominum nationibus, paulatim ſecundum viciſſitudines ſæculorum expoſitum, etiam ſingulis perſonis vtentibus ratione pro loco & tempore communicatum, modò hoc non ſtatuamus eſſe aliquod naturæ talentum, quo quiſque valeat ſe ſaluum facere, non peculiariter attractus ſpiritu Dei facientis illum palmitem viuum in Chriſto vite. Ad ſententias Apoſtoli reſpondemus, ex illis conſequens non eſſe quod concluditur in argumento. Nam manifeſtum eſt, verbum Apoſtoli ibidem dicentis, Non eſt diſtinctio Iudæi & Græci, ad hoc dici vt declaretur Iſaiæ ſententia vniuerſaliter eſſe intelligenda, qua dicitur, Omnis qui credit in illum, non confundetur, nam idem Dominus omnium, diues in omnes qui inuocant illum: Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, ſiue Iudæus, ſiue Græcus fuerit, ſaluus erit. Ex illis autem quamuis conſequantur vniuer-
C ſales ſententiæ, Omnem videlicet credentem in Ieſum non eſſe confundendum, & omnem qui inuocat Ieſum fore ſaluum, non tamen ſequitur omnem hominem credere & inuocare. Neq; item ſequitur, quòd Deus omnibus æqualiter ſemper largiatur auxilium, quo valeant credere. Deinde quod Apoſtolus interrogando proponit, Nunquid non audierunt? & reſpondendo, Et quidem, id eſt, certè audierunt, videtur eſſe accipiendum non de vniuerſis hominibus, ſed de populo Iudæorum, qui cùm Paulus hæc diceret, audierant Chriſti euangelium, & facti ſunt inexcuſabiles. Quòd autem Iudæi audiuerunt, probat per propheram Dauid dicentem, In omnem terram exiuit ſonus eorũ, & in fines orbis terrę verba eorum: acſi dicat, Audierunt quidem Iudæi euangelium, quia prophetia Dauid iam incepit impleri, dum euangelium ab Ieruſalem creſcit per totam Iudæam vſque in fines terræ. Manifeſtum ergo eſt, verbum illud Apoſtoli, In omnem terram exiuit ſonus eorum, eſſe prophetiam, quæ tempore Dauid non completa, ſed com-
D plenda fuerat, & Apoſtolorum temporibus non ſimul tota, ſed ex parte & completa & incepta. Sic docent Hieron y. & Auguſt. Hoc verbum, inquiũt, videmus quotidie paulatim impleri. Auguſtinus quoq; ad Heſychium docet verbum hoc ſuo tempore nondum ex toto fuiſſe completum, & ad ſua vſque tempora reperiri nationes quaſdam, quibus tunc nondum euangelium prædicatum fuerat. Chryſoſtomus autem ſuper Matthæum, exponens verbũ Chriſti dicẽtis, Prædicabitur hoc euangeliũ regni in vniuerſo mundo, & tunc veniet cõſummatio, quã ipſe arbitratur eſſe acceptã pro deſtructione Ieruſalem, econtrario docet hoc completum eſſe Apoſtolorum ſæculis. Ex huiuſcemodi ergo ſcripturis non conſequitur ſingulis hominibus ſemper adfuiſſe auxilium ſufficiens, quo poſſent ad ſalutem peruenire, quin potius videtur ſententia contraria ex eiſdem colligenda, cùm ex ſola lege naturæ nemo poſsit per vim liberi arbitrij ſalutem aſſequi. Quòd ſi fieri vel potuit vnquam, vel iam adhuc poteſt, vt quiſpiam reperiatur qui non ſit vlla fi-

de in Christum, aut explicita aut tacita imbutus, qui vel ante Christi aduentum A
non audiuerat hoc futurum, vel adhuc non comperit factum, qui tamen credat
in Deum qui fecit cælum & terram, à quo & se naturaliter factum sentit, qui &
honestis moribus viuendo Dei impleat voluntatem: De hoc respondet Augu-
stinus in libro de natura & gratia: Hoc, inquit, si fieri aut potuit aut potest, ego
de natura, id est, de naturali lege hoc dico, quod de lege Moysi dicit Apostolus,
Gala 2.d. sic loquens, *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Ita & ego dico,
inquit, *Si per naturam iustitia, ergo Christus gratis mortuus est.* Si enim Apostolus hoc dixit de lege, quam accepit gens vna Iudæorum, quanto iustius hoc dixerit de lege quam accepit vniuersum genus humanum? Si ergo Christus non est gratis mortuus, consequens est, quòd omnis humana natura iustificari & redimi ab ira Dei nullo modo potest, nisi per fidem & sacramentum sanguinis Chri-
Obiectio. sti. Hactenus ille. Quòd si hic forsitan defensores legis naturæ liberique arbi- B
trij respondeant, dicentes, Quamuis hi, qui vel ante Christi aduentum non audierunt hoc fidei nostrę mysterium tunc futurum, vel iam adhuc non audierunt factum, non possunt per legem naturæ iustificari, vtique tamen ex mundi fabrica cognoscentes Deum, qui fecit cælum & terram, possunt peruenire ad salutarem quandam fidem, facientes quantum in se est, hoc est, benè vtentes lege naturæ, & colentes Deum, cuius inuisibilia, iuxta Apostolum Paulum, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Ex quibus consequens videtur, eos quibus non est euangelium prædicatum, habere auxilium sufficiens, quo si legitimè vterentur, sese aptos facerent ad accipiendum salutis auxilium à Domino. Nam si quantum in se est facerent, illustrarentur diuinitus. Quemadmodum dici solet, Omni homini facienti quantum in se est, seu benè vtenti naturæ suæ donis, sufficien- C
ter adest Deus, instruens illum, vel per hominem, vel per angelum, vel per se-
metipsum, super his quæ sunt illi ad salutem necessaria. Quemadmodum acci-
Acto. 10. disse putatur in Cornelio Cẽturione, vt patet in Actis Apostolorũ, qui antequam in Christum crederet, eleemosynis & orationibus impetrauit, vt ad illum instruendum mitteretur Simon Petrus. Deinde & hoc videtur significasse Apostolus in eodem capite decimo, dicens, Verbum prope est in tuo ore, & in corde tuo: hoc est verbum fidei: acsi dicat, Non est opus vt à longè ad nos adferatur. Quibus sententijs planè videtur significasse Apostolus Paulus, auxilium quo sufficientes sumus vt valeamus credere, omnium cordibus adesse, licet non omnes credant, quippe qui intus ad cor non redeunt, vt audiant Deum intus per lumen rationis internæ loquentem, vel si illum intus audiant loquentem, obedire nolunt. Neque hoc dicentes videmur detrahere gratiæ Christi miserentis. Quamuis enim iniuriam facit diuinæ gratiæ, quisquis dixerit hominem ex solis ingenitis legis naturæ sti- D
mulis per vim liberi arbitrij posse iustè & rectè viuere, absque peccato esse, & placere Deo (hæc nempe est impia, olimque damnata hæresis Pelagiana) non tamen derogari videtur eidem gratiæ, si quis dixerit quenquam ex solis ingenitis legis naturæ stimulis sese præparare, & sese aptum facere, ad quem adiuuandum veniat Deus: non quòd adiuuari mereatur, sed quòd sese tam docilem atque tractabilem exhibeat, vt deceat Deum, & dignum sit diuina bonitate adiuuare illum, præsertim qui per lumen rationis internæ ad vnum Deum ex mundi fabrica cognitum suspirat, eúmque vt parentem diligit & colit, & iniurias quas sibi fieri nollet alteri non facit, qui etiam si passione vlla vel occasione victus transgrediatur naturalis legis præcepta, ingemiscit ad Deum naturalis legis authorem. Sed in his omnibus similibúsque argumentis oportet nos esse prouidos atque circũspectos, ne fallamur consentientes hæresi Pelagianorum, qui errauerunt nõ solũ in eo

quòd

A quòd dixerunt homines per naturam sine gratia posse esse sine peccato aut iustificari, sed in eo etiam quòd dixerunt homines absque gratuito Dei auxilio, per eandem naturam seu legem Moysi posse sufficienter sese præparare ad gratiam. Hoc enim falsum esse patet ex verbo Christi dicentis, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus cælestis traxerit illum. Vnde sequitur, post lapsum Adæ neminem relictum sibi in solis talentis naturæ, facientem quantum in se est, non peculiariter intus tractum à patre cœlesti, habere in potestate vt veniat ad Christum, atque ita illum non sufficienter sese ad gratiam præparare: & idcirco talis gratiam iustificantem non accipiet, nisi superueniat specialis tractus Dei intus suggerentis animæ, vt ipsa dissentiens à peccatis, consentiat Deo tanquam authori gratiæ gratis iustificantis. Proinde nemo faciens quantum in se est, sine tractu Dei inspirantis initia quædam gratuitæ fidei aut charitatis, sufficienter ad gratiam sese præpa- Iohan. 6. c.

B rat. Vnde & Cornelius Centurio, antequam Christum iam natum & passum distinctè crederet, initia quædam habuit gratiæ fidei, ex qua & orabat, & eleemosynas dabat, non suis fidens operibus, sed diuinæ misericordiæ. Homo itaque sibi relictus absque omni auxilio Dei gratuito, faciens quantum in se est, neque ita inuocat, neque ita tractabilem atque docilem se exhibet, vt sese faciat aptum & sufficienter præparatum ad accipiendam Dei gratiam. Quanquam secundum humanæ vitæ conuersationem laudabiliter viuentes naturæ talentis tales sese præstent, qui minus sint inepti, minúsque indigni accipienda gratia, non tamen laudabiliter sic viuentes faciunt aptos sese & præparatos eidem gratiæ, non habentes in potestate tollere contraria & impedimenta prædem apposita. Verùm pro maiori elucidatione horum, hic non videtur silentio prætereundum, quòd hominem fa-

C cere quantum in se est, non est illum operari ex solis naturæ viribus sine gubernaculo Dei operantis, quæ nec etiam huius vitæ opera, vt ædificare domos, plantare vineas, potest homo facere, si non concurrat Deus cooperando. Nec rursus est illum operari ex naturæ viribus diuina prouidentia solùm generaliter cooperante, sed est illum operari ex illis quæ præsto habet, siue sint naturæ talenta, siue sint gratiæ dotes, quemadmodũ dicimus hominem oculis corporalibus sanũ præsente solis lumine, quantum in se est posse videre, qui tamen sine lumine videre non potest. Proinde quòd dicimus hominem facere quantum in se est, trifariam potest intelligi. Vno quidem modo facere quantum in se est, est facere quantum ipsa natura potest ex se, id est, ex suis solius viribus à conditore naturæ insitis, non peculiariter attractis à Deo patre, veluti ædificare domos, plantare vineas, diligere benefactores, honorare parentes, non furtum facere, non mentiri, non falsum testimonium dicere. Et sic faciens quantum in se est, neque meretur gratiam, nec ad

D acquirendum gratiam sese præparat, quia ad habendum gratiam præparatur voluntas à Domino. Secundò facere quantum in se est, est pro tempore & loco facere quantũ ipsa natura absq; habituali gratiæ dono potest facere, ex rationalis naturæ viribus peculiariter à Deo patre ad initia fidei attractis. Et sic facienti quantum in se est Deus largitur initium fidei, ex qua etiam valeat orare, inuocare, quærere, implorare Dei misericordiã. Et hic iam est primus rationalis animæ tractus, qui est ponendus non tanquã generalis Dei fluxus, omnibus semper hominibus secundũ conditionẽ humanæ naturæ iam post lapsum Adæ debitus, quẽadmodum ratiocinari, aut benefactores diligere, quod & iuxta Saluatoris doctrinã ethnici faciũt: sed est peculiaris & gratuitus tractus, ante quem rationalis animus neq; orare potest vt trahatur, neq; desiderare gratiã, qua iustus efficiatur. Hunc tractũ etiam si Deus ad saluandum hominem non daret, non iniustè ageret erga hominem miserum iam damnationi mortis obnoxium, & omni salutis auxilio indignum.

Hominem facere quod in se est, tribus modis potest intelligi.

Tertio

Tertio modo facere quãtum in se est, est facere quantum natura adiuta fide de- A
super data potest facere pro remissione peccati, aut pro perseuerantia gratiæ im-
petranda,& sic Deus facienti quantũ in se est dat gratiã. Verùm sic facere quantum
in se est,non potest quisquã absq; auxilio habitualis gratiæ. Pro gratia etenim desu-
per impetranda nemo facit quicquã nisi ex agnitione, fiducia & desiderio gratiæ.
Agnoscere autem & desiderare gratiam non est absque dono habitualis fidei gra-
tuitæ. Et his duobus posterioribus modis intellexerunt sacræ theologiæ interpre
tes,docentes Deum illustrare & gratiã facere his qui faciunt quãtum in se est,intel-
ligentes eos facere quantum in se est,qui vel ad impetrandam gratiam,vel ad perse
uerandum in gratia faciunt quantum possunt, ex his quæ in se præsto habent vt-
Roma.10.b. cunque sentientes iam Dei tractum. Hanc sententiã docent scripturæ,Quacunq;
hora conuersus ingemueris,saluus eris. Quicunq; inuocauerit nomen Domini,sal
Psalm.144. uus erit. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum, his qui inuocant eum B
Deuter.4.c. in toto corde suo. Si quęsieris Dominum,inuenies eum,si tamen toto corde & to-
ta tribulatione animæ tuæ quæsieris eum. Omnia autem hęc,ex toto inquã corde
quærere, ingemiscere propter commissa peccata, desiderare gratiam illius, pulsa-
re,inuocare nomen Domini,& id genus alia,fieri nequeunt sine fide & fiducia qua-
dam obtinendæ misericordiæ à Deo, tanquam ab eo qui sua misericordia iustificat
impium. Proinde si nos pœnitentes veteris vitæ ex fide in Iesum faciamus quan-
tum possumus pro venia peccatorum obtinenda,consequens est Deum nobis re-
mittere peccata. Verùm condonationem hanc seu peccatorum remissionẽ,sicuti
suprà declarauimus,facit nobis Deus,non propter meritum gemitus aut planctus
nostri, sed propter meritum Iesu Christi,cui innititur gemitus & planctus in cor-
de nostro,tanquam dispositio quædam necessaria ad gratiam,remissionémq; pec- C
catorum accipiẽdam. Sicut & ipsius gratiæ Dei est, quòd dignatur rogari à nobis,
& nõ solùm rogari,sed & fiduciam & desiderium rogandi inspirare. Ita & laus mi-
sericordiæ & diuinæ erga nos largitatis est, quòd nobis rogantibus misericordi-
ter suæ iustificationis gratiam impendit. Proinde in omnibus supradictis scriptu-
ris quibus dicitur, Conuertimini ad me,quærite,pulsate,& ego conuertar ad vos,
inueniar à vobis, aperiam vobis, non meritum nostrum, non dignitas nostra ad
obtinendum remissionem peccatorum aut gratiam iustificantem exprimitur,
non obligatio mutua inter hominem pœnitentem & Deum peccata remittẽtem
ostenditur, sed liberalitatis diuinæ, & gratiæ, vel misericordiæ eius declaratio:
Roma.10.b. quemadmodum in eo quod dicitur, Si credideris in Iesum saluus eris, non signifi-
catur nostrum credere esse nostræ iustificationis meritum, sed demonstratur po-
tius fiducia nostra esse statuenda non in meritum nostrum, sed in Iesum tanquam
in nostræ saluationis principium. Verùm hic sciendum plures ex supradictis scri- D
pturis etiam posse aliter interpretari, vt videlicet earum sermo intelligatur diri-
gi ad homines, per initia quædam charitatis iustificatos, & donum seu gratiæ be-
neficium datum petentibus, quærentibus, pulsantibus, inuocantibus, appropin-
quantibus ad ipsum,intelligatur non remissio peccatorum, aut iustificationis gra-
tia, qua ex impio fit iustus, sed augmentum, profectus, & perseuerantia in gratia,
quæ & à iustis ac sanctis in hac vita orantibus,petentibus, & pulsantibus suppli-
citer emereri, vel impetrari possunt. Sic Augustinus in libro de gratia & libero ar-
bitrio inquit, Deus præuenit hominem, vt prius aliquid dilectionis accipiat, qua
oret & quærat sibi addi tantum,quantũ ad implendum legem sufficit. Ex supradi-
ctis ergo poteris primùm intelligere, qua ratione dicat Augustinus, Si non trahe-
Duplex Dei tractus. ris,ora vt traharis, cùm tamen orare non poteris, nisi & iam tractus fueris. Gemi-
nus est enim trahendi modus, secũdum quẽ Deus trahit quos iustificare voluerit.

Vnus

A Vnus, dum ad initium habitualis fidei excitat, ſuggerit, inſpirat: & ante hunc attrahendi modum orare non poteſt anima vt trahatur. Alius eſt trahendi modus, ſecundum quem excitat dormientem fidem iam olim inſpiratam. Quamuis autẽ ante fidem non valeamus neque orare, quemadmodum oportet, neque in nobis fidei lumen aut charitatis ignem immittere, vtique tamen poſſumus diuinitus ad fidem & pœnitentiam tracti atque adiuti, oſtium cordis noſtri aperire, & non reluctari Deo intus pulſanti ac ſuggerenti. Nos autem docili atque tractabili corde auſcultantes ad Deum intus excitantem & loquentem, accipimus ab illo fidei & charitatis ſpiritum, etiã interdũ in ipſo momento, quo primùm vocamur, quamuis crebrius antecedant motus quidam imperfecti & inſufficientes ad accipiendã hanc iuſtificantem gratiam. Ex his inſuper intelligere poſſumus, quòd fide qua iuſtificamur, ſemper eſt natura prior gratuitus quidam tractus Dei intus pulſantis
B & attrahentis, per quem tractum homo poteſt aliquid facere, quo facto Deus illuſtrabit eum. In qua ſanè illuſtratione homo ipſe quod facit, non ex ſe ſolo facit, ſed adiutus & tractus à Deo, qui facit eum hoc facere non inclinationis neceſsitate, ſed libera voluntate. Et ita Deus dicitur aperire cor noſtrum & labia noſtra, quæ tamen, vt legimus in ſcripturis ſacris, noſipſi aperimus, quia ipſe facit vt hæc nos ei voluntariè aperiamus. Ipſe facit vt velimus, atque ita velimus, vt deinceps eidem cooperemur volentes. Quemadmodum languẽs ſeu claudus, quamuis nequeat neque illuminare domum, neque immittere lumen oculis ſuis, vtiq; tamen poteſt innixus baculo, vel alicuius auxilio adiutus, erigere ſe & aperire feneſtras, quo facto illuminabitur domus, vt iam videat oculis ſuis lumen ſolis.

C *Tertium huius tractatus capitulum, in quo ponuntur pro reſolutione quæſtionis ſententiæ octo.*

HIS præmiſsis pono aliquot concluſiones pro reſponſione ad propoſitã quæſtionem. Prima: Quemadmodum ex ſcripturis, quibus liberum hominis arbitrium admonetur & iubetur quærere, petere, pulſare, cor ſuum aperire, & conuertere ad Dominum Deum ſuum, non ſequitur hominem per ſe hoc poſſe facere ex ſolis ingenitis liberi arbitrij viribus: ita & ex eiſdem ſcripturis quę ſic generaliter omnibus legendæ proponũtur, non conſequitur omni homini ſufficiens auxilium adeſſe, quo valeat quærere gratiam, petere, pulſare, & cor ſuum ad accipiendam gratiam aperire. Prior pars huius propoſitionis patet in reprobatione hæreſis Pelagianæ, non enim ſumus ſufficientes ex nobis quærere aut deſiderare gratiã. Siquidem petere, quærere, & orare quemadmodũ oportet, præſupponit & agnitionem gratiæ, & fiduciam quandam inueniendi ac obtinendi. Vnde agnoſcere &
D deſiderare veram gratiam, principiũ eſt gratiæ. Altera pars, Nam quamuis hi qui ex miſericordia prœuenientis Dei intus pulſantis excitantur, habeant iam auxilium paratum, quo valeant ad Deũ intus docentem attendere: cæteri tamen non ſic excitati, velut ſunt quibus gratia Dei à ſeruitute peccati liberantis nondum eſt reuelata, tale auxilium nondum habent, & idcirco nec peccant in eo quòd non faciunt, quod niſi ſint vocati & excitati facere nequeunt, dicente Saluatore, Si non veniſſem & non locutus eſſem, peccatum non haberent. quod intelligitur, non quòd nullum peccatum haberent, ſed quòd non haberent peccatum infidelitatis, qua aut contemnitur aut negligitur Chriſtus. Vnde in ſcripturis ſacris quædam ſunt præcepta ita generaliter omnibus propoſita, vt ſine illorum adimpletione nemo qui iam vſum habet liberi arbitrij, ſaluus fieri poſsit: quæ tamen non ita ligant omnes, vt mox efficiantur rei, qui hęc implere non ſtudent: quomodo enim facerent, quod faciendum nondũ in mentem venit? & quod faciendũ eſſe, niſi audiant

Prima ſententia ſiue concluſio.

Iohan. 15. d.

Iohan.6.d. diant ab aliquo vel intus vel extrà monente, scire non possunt? Opus Dei, sine quo A
Act.4.b. salus esse non potest, est credere in Iesum. Neque enim est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oporteat nos fieri saluos. Cætera verò opera & mandata, quæ naturæ lex docet, veluti sunt honorare parentes, diligere benefactores, non furari, non adulterari, non falsum testimonium dicere, & id genus alia, non possunt esse prorsus nec incognita, nec abscondita ab vllo qui iam vsum habeat rationis. Proinde homo gentilis, quamuis reus efficiatur, si legem naturæ transgreditur, non tamen idcirco culpabilis efficitur quòd non velit baptizari, aut in Dominum Iesum credere, si nondum habuit à quo Christum disceret. Quomodo
Roma.10.c. credent nisi audiant? quomodo audient, inquit Apostolus, sine prædicante? Tales si qui sint vsque in finem vitæ à Deo derelicti, intrare regnum Dei nõ possunt, non habentes diuinæ gratiæ auxilium, quo tollantur ab eis impedimenta salutis, scilicet originale peccatum, & alia quæ addiderunt, proprijs voluntatibus pec- B
cantes in legem naturę, à quibus non per vim naturę, sed per solam Dei gratiam li-
Secunda cõclusio. berantur. Secunda conclusio: Deus secundum altitudinem sui consilij, & inscrutabilis iudicij nobis occulti, non super omnes homines voluit suorum donorum & auxiliorum mensuras esse æquales: plerumque dat indignis auxilia exuberantia, quæ tamen denegat alijs æquè vel minus indignis. Populo Iudæorum dedit signa & virtutes, ex quibus non erant crediturí: Tyro autem & Sidoni non dedit, qui ex illis fuissent vitam commutaturi in melius: quorundam mentibus non expectata profectuum mora totum simul largitur. Quemadmodum Iohannes inter matris viscera spiritu sancto repletus exultat, Ieremias in vtero sanctificatur. Verùm multò crebrior, multóque numerosior pars illa hominum est, cui particulatim accrescit, quicquid superna largitas donat, vt conferendorum munerum C
causæ, de his quæ collata sunt parentur. Fidei & conuersionis primordia dantur non petita, vt ex ipsorum petitionibus cætera impetremus nondum accepta: vbi & nostra culpatur desidia, si ex talento accepto negligenter agamus, secundum
Luc.19.b. doctrinam Saluatoris omnibus præcipientis, Negotiamini donec venio, & ex omnibus increpantis vnum, qui otium secutus erat, Serue male & piger, nónne oportuit te pecuniam meam committere nummularijs? Proinde & monet Apostolus,
2.Cor.6.a. Hortamur vos fratres, ne in vacuum gratiam Dei recipiatis. Ex his & similibus scripturis patet impiam esse hæreticorum doctrinam, docentium omnia ex absoluta necessitate euenire, præscientiámque ac prædestinationem diuinã immutabilem ita determinare humanas voluntates ad opera præscita seu prædestinata, vt ipsæ humanæ voluntates sint prorsus immutabiles. Hoc autem esse falsum patet: nam ex doctrina Christi iã est manifestum, hominem diuino dono suffultum posse ex talento accepto operari & non operari, atque ideo reum fieri apud Deũ, quia D
abscondit pecuniam domini sui, in qua potuit negotiari, & non est negotiatus. Sicut & Deus ipse multa potest facere, quæ præscit se non facturũ, quemadmodum
Matth.26.c. docet Christus in euangelio, dicens, An non possum rogare patrem meum, & mittet mihi plusquam duodecim legiones angelorum? Ex his iam sequitur conclu-
Tertia conclusio. sio tertia. Illud in resolutione huius quæstionis firmiter est statuendum ex scripturis sacris, quòd homo per acceptas à Deo vires & virtutes libero suo arbitrio potest facere multa quæ non facit, & multa potest non facere quę facit. Atque ideo quemadmodũ firmissima fide tenendum est, & nullatenus dubitandum, Dei prę-
scientiam de futuro Adæ lapsu non impediuisse liberum illius arbitrium, quò minus ipse poterat non facere quod fecit, vtpote non obedire serpenti, & non transgredi præceptum: Ita & firmiter credendũ est, vnumquemque iam gratiam Dei
assecutum multa posse tum ex gratia, tum ex viribus liberi arbitrij facere quæ non
facit,

A facit, dicente scriptura, Potuit facere mala, & non fecit: sic & quisq; nondum iustificatus potest, tum ex adiutorio Dei sibi parato, tum ex lumine rationis internæ multa facere, quæ non facit. Vocati ad cœnam illam magnam potuerunt non contemnere vocantem: vt vocati venirent, fuit liberi eorum arbitrij cælitus pulsati, vt autem essent vocati, fuit solius diuini adiutorij. Vnde & iuxta Saluatoris doctrinam, Tyrij & Sidonij si fuissent adiuti doctrinis, virtutibus, & miraculis, quibus fuerat adiutus Iudæorum populus, credidissent, egissentque pœnitẽtiam in cinere & cilicio. Ex qua sententia discimus, inquit Augustinus, Quosdam in ipso ingenio habere diuinum naturaliter munus intelligentiæ, quo moueantur ad fidem, si congrua suis mentibus vel audiant verba, vel signa conspiciant. Auxilio autem prædestinationis diuinæ sic Deus hominem iuuat, qualiter aptum nouit vt obediat. Eccle. 31.c. Luc. 14.d. Matth. 11.c.

B Quarta conclusio: Ex scripturis sacris manifestum est, concessum esse homini impio tẽpus pœnitentię, certum quidem & notum apud diuinam prouidentiam, quo si abutatur homo, abstrahit Deus iratus suę bonitatis auxilium, sine quo non est cõuertendus, & quo alioqui conuertendus erat. Insuper in scripturis manifestũ est certam esse apud Deum peccatorum mensuram, quam si excesserit homo, addens præuaricationem præuaricationi, subtrahit ipse Deus gratuita suæ miserationis auxilia, quibus demptis grauius impingit. Prior pars huius conclusionis patet ex parabola Saluatoris, de his qui inuitati ad cœnam venire noluerunt. Amen dico vobis, Nemo, inquit, virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Item Deus dat peccatori, etiam ei quem præscit nõ reuersurum, tempus pœnitentiæ. Iob 24, Deus dedit locum pœnitentiæ, sed ille abutitur eo in superbiã. Longioris temporalis vitæ spatia conuerso, inquit Gregorius, fiunt in adiutorium munerum, non conuerso ad augmentum damnationis. Qui diutius toleratur, nec tamen ab iniquitate compescitur, munus quidem diuinæ patientiæ percipit, sed reatus sui vinculis ex ipso se munere arctius astringit, dicente Paulo, An ignoras, quia benignitas Dei te ad pœnitentiam adducit? tu autem secundum duritiam tuam & impœnitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ. De populo Iudæorum sub nomine vineæ inquit Isaias, Expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas. & alibi, Propterea vos expectat Deus, vt misereatur vestri. Item Sapientiæ 12, per totum capitulum spiritus sanctus docet Deum paulatim corripere, & monere peccantes, daréque tempus & locum pœnitentiæ, vt relicta malitia credant Deum verum, & dissimulare peccata hominum propter pœnitentiam. Expectat quidem Deus, non sicut Pelagiani crediderunt, vt homo gratiam Dei præueniens, ex naturæ talentis sese faciat aut iustum, aut dignum cui

D Deus gratiam largiatur. Expectat insuper, non quòd impotens sit subitò conuertere, mutando voluntates impiorum, sed quòd paulatim eis correptis, flagellum miseriáque peccati sentiatur, quatenus concussi timore sua sponte relinquant nequitiam, agnoscentes animarum suarum spirituales morbos, sua sponte quęrant medicum, implorẽntq; cælestis medicinę auxiliũ. Posterior pars ex eisdem scripturis manifesta est, Certam videlicet apud Deum esse quantitatem peccatorum, quam si excesserit homo, gratuitis spoliatur auxilijs. Quemadmodum Deus ad populum sibi rebellem ait, Super quo percutiam vos vltrà addentes prȩuaricationem præuaricationi? Vnde & à vinea studiosè exculta diúque expectata subtraxit gratiæ suæ auxilia. Iudicate inter me & vineam meam. Quid est quod vltrà debui facere vineæ meæ, & non feci? An quòd expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas? Ecce liberum ostendit nos habere arbitrium seu iudicium, Iudicate, inquit, inter me & vineam meam. Deinde ostendit se multa patientia to- *Quarta cõclusio.* 6 Rom. 2.a. Isa. 5.a. Isa. 30.d. Isa. 1.b. Isa. 5.a.

leraſſe vitam eorum malam ad conuerſionem eorum: Expectaui vt faceret vuas, A
expectaui inquam, nõ quòd ipſa ex ſe, ſed meis ſuffulta auxilijs, ex me ſemper adiu
uare parato, faceret vuas, id eſt, fructus bonos. Et nunc ego oſtendam vobis quid
faciam vineæ meæ: Auferam ſepem eius, & erit in direptionem: diruam maceriã
eius, & erit in conculcationem: & ponam illam deſertam, nòn putabitur, & non
fodietur: & nubibus mandabo ne pluant imbrem ſuper illam, & aſcendent ſuper
eam vepres. Huiuſcemodi ſcripturis manifeſtũ eſt, homines antecedentibus pec-
catis facere ſe dignos, quibus auferantur diuinæ miſerationis & protectionis auxi-
lia: ſecundum doctrinã quippe Saluatoris, poſt acceptam ſemel peccatorum remiſ
ſionẽ ſi denuo in peccatum vadat homo, dans locũ diabolo, continuò ſpiritus ille
immundus redit, & ne iterũ poſsit expelli, ſumit ſeptem ſpiritus nequiores, & habi
Iohan. 5.c. tat ibi, vt fiant nouiſsima illius peiora prioribus. Vnde & ad quendam ait, Vade, &
amplius noli peccare, ne deterius quid tibi contingat. B

Quinta cõcluſio. Quinta concluſio: Ex ſcripturis ſacris manifeſtum eſt, non omni in hac vita
ſufficiens adeſſe auxilium, quo valeat ſaluus fieri, aut reſipiſcere, aut reſurgere à pec
catis. Patet in paruulis qui moriuntur in vtero matris. Inſuper patet in adultis
impijs, iam dormientibus, aut in furiam aut inſaniam redactis. Sicut damnatis ſpi-
ritibus nulla eſt facultas pœnitendi, & reuertendi ad Dominum, quia nec ſpes, nec
fiducia ibi eſſe poteſt. Itaque huiuſcemodi peccatoribus adempta eſt omnis facul-
tas reuertendi, ſi tales abſque rationis vſu vſque in finem manſerint: quod cùm no
bis conſtare non poteſt, deſperare de illis non poſſumus, ſed debemus pro ipſis,
quamdiu hic viuunt, orare.

Sexta concluſio. Sexta concluſio: Non poteſt iuſta contra Deum eſſe querimonia, ſi peccator
propter vitæ ſuæ perditæ merita non habeat à Deo auxilium ad reſurgendum ſuf- C
ficiens, relictus prorſus aut abſque cognitione ſui, ſuæque ſalutis immemor, aut
abſque ſpe veniæ & miſericordiæ. Patet, nam qui poſt ſuſceptũ baptiſmum mor-
taliter peccat, meretur vt gratia Dei, quam ſemel acceptam deſerit, ſemper indi-
geat: quanto magis, ſi ſæpius admonitus, & deſuper ad compunctionem tractus,
redire contempſerit? Si non eſt culpandus iniuſtitiæ Deus, dum paruulum in vte-
ro matris moriturum relinquit cum originali peccato ire in damnationem mor-
tis, non communicato illi vllo auxilio, quo poſsit liberari: quanto magis non eſt
cenſendus Deus iniuſtus, ſi ſic abſque auxilio gratuito derelinquat peccatorem, qui
originali peccato grauiora ſuperaddit propria voluntate? Tali argumento vſus eſt
Auguſtinus contra Pelagianos in libro contra Iulianum. Ne deſperes, ſequentem
audiamus propoſitionem.

Septima cõ cluſio. Concluſio ſeptima: Quamuis non teneamur credere, cuilibet homini in hac vi
ta adeſſe ſufficiens auxilium, quo valeat aut reſipiſcere, aut acquirere regnum cæ- D
lorum: tenemur tamen nec de nobis, nec de quouis altero in hac vita vnquam
deſperare, & idcirco non poſſumus ab vllo homine quantumuis impio, prorſus
& omnibus modis ſubtrahere beneficia charitatis, orationis videlicet, correptio-
nis, admonitionis, & ſalutaris doctrinæ ſuffragia. Prior pars manifeſta eſt ex pro-
poſitione quinta, etiam in adultis, per demonſtrationem Auguſtini ſumptam ex
paruulis abſque culpa parentum in vtero morituris. Si Deus his qui non peccaue-
runt proprijs voluntatibus, iuſto ſuo iudicio non præſtat auxilium vllum, quo
poſsint ad regenerationis lauacrum pertingere, non eſt arguendus iniuſtitiæ, ſi iam
adultis, qui originali peccato propria peccata addiderunt, non præſtat facultatem,
quô valeant reſurgere. Et pro huiuſcemodi ſententia videntur teſtimonia ſcri-
pturæ & ſanctorum patrum. Vnde Auguſtinus in libro de natura & gratia, ca-
pitulo quarto, Iuſtè, inquit, damnantur etiam hi, qui audire Chriſti fidem

non

non potuerunt, non habentes à quo discerent. Etibidem capitulo octauo, Rectè non admittitur in regnum cælorum non regeneratus, etiam quamuis Christianus non solùm non fuerit, sed nec esse potuerit. Ibidem tractans illud Saluatoris, Si non venissem, & locutus eis fuissem, Hi qui non credunt, inquit, in Christum, possunt habere excusationem, ne imputetur ipsis infidelitatis peccatum, si non habeant à quo discant, sed non quòd eo possint effugere damnationem. Sic non habere fidem, non habere charitatem, non habere spem, non quærere gratiam, non deputatur animæ in reatum, si nondum, vt hæc possit, accepit. Is tamen qui propter originale seu actuale peccatum non habet fidem & charitatem, dignus est morte sempiterna. Vnde Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, capitulo tertio, Ignorantia etiam non voluntaria, neminem sic excusat, vt sempiterno igne non ardeat, si propterea non credit, quia non audiuit omnino quod crederet, sed excusat fortasis, vt mitius ardeat. Non enim sine causa dictum est, Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerunt. Quòd si forsitan arbitreris Augustinum ignorantiam intellexisse vincibilem, obuiat ipse tibi Augustinus in epistola ad Sixtum: Inexcusabilis est, inquit, omnis peccator, vel reatu originis, vel additamento etiam propriæ voluntatis, siue qui nouit, siue qui ignorat, siue qui iudicat, siue qui non iudicat. Quia & ipsa ignorantia in eis qui intelligere noluerunt, sine dubitatione peccatum est, in eis autem qui intelligere non potuerunt, pœna peccati est. Ergo in vtrisque iusta est damnatio, non iusta excusatio. Ecce non parcit illis Deus, qui salutis viam intelligere non potuerunt. Ignorantia igitur quæ solet vocari inuincibilis, quamuis excuset, ne factum ex huiusmodi ignorantia imputetur in peccatum, non sic tamen excusat, vt sempiterno igne non ardeat is, qui non fuerit Christi sanguine regeneratus, etiam quamuis credere in Christum, aut regenerari non potuit. Sic dicit Augustinus libro tertio de libero arbitrio, de primo homine, Non habere sapientiam & iustitiam, non reputabatur illi in reatum, si nondum vt hæc posset accepit, sed quia habebat aliquid, quo si vti benè vellet, ad id quod nondum accepit ascenderet. Idcirco poterat dignus fieri qui damnaretur, quia ad accipiendam iustitiam vel sapientiam non sese accommodabat. Non enim quòd naturaliter nescit, & quòd naturaliter non potest, hoc animæ deputatur in reatum, sed quòd scire non studuit, & quòd dignam operam ad habendam facultatem rectè operandi non dedit. Vnde & in expositione epistolæ ad Romanos, Pharaoni indurato hoc non imputatur in peccatum, quòd tunc non obtemperauerit, quandoquidem indurato corde obtemperare non poterat: sed hoc illi imputatur, quòd priore infidelitate dignum se præbuit, cui cor obduraretur. Secunda pars est manifesta ex scripturis, quibus Deus vult, vt ad salutem diligamus omnes homines sicut nosmetipsos, beneficia orationum salutarisque doctrinæ singulis secundum opportunitates locorum & temporum studeamus impendere. Nescientes enim, inquit Augustinus, quis pertineat ad prædestinatorum numerum, & quis non pertineat, sic affici debemus charitatis affectu, vt omnes velimus saluos fieri. Quamuis enim apud diuinam præscientiam non omnis malus in hac vita ideo viuit vt corripiatur, sed plerumque ideo viuit vt per illum bonus exerceatur: à nobis tamen, vtrùm vsque in finem sit perseueraturus in malo, ignoratur. De diabolo & angelis eius habemus determinatam scripturarum sententiam, quòd ipsorum est desperanda correctio. De nullo autem homine, siue intus, siue extra ecclesiam Dei sit constitutus, est desperandum. Nec sequitur, non est desperandum de salute cuiuspiam, quamdiu hic viuit, ergo quamdiu hic viuit, sufficiens habet auxilium quo valeat resurgere: si labatur in furiam impius vsque in finem vitæ, non habet

Iohan. 15. c.

Psal. 78.

Rom. 9. d.

vllum suæ salutis auxilium. Nos tamen quia nescimus si talis sit vsque in finem sic A
mansurus, de eius salute desperare non possumus, sed debemus orationibus & sup-
plicationibus apud Deum pro illo intercedere, vt ad sanam mentem, & inde ad
pœnitentiam dignetur illum reuocare. Nec enim scimus si Deus orationibus pla-
catus, etiam proposuerit illius misereri. Et idcirco debet orare, quia ex qua parte
sit nescit, an videlicet ex parte prædestinatorum, an ex parte reproborum. Non
hoc dicimus, tanquam diuina prædestinatio aut reprobatio faciat immutabilem
hominis voluntatem, aut vllam in illa violentiam seu necessitatem, vel excludat
auxilium sufficiens, quo valeat sese ad accipiendum fidei spiritum accommodare,
sed quòd voluntati diuini beneplaciti cognitæ non debeat resistere. Ex hac secun
da sequitur & manifesta est tertia pars, dicens charitatis beneficia non esse subtrahẽ
da ab vllo homine quamdiu hic vixerit. Sic monet Augustinus orare pro quodam
ab hæreticis subuerso, addens, de nullo desperandum esse dũ viuit, quamdiu enim B
hic viuitur, crastinus dies ignoratur. Deus si te adiuuare nollet, de medio tolle-
ret. Tanquam dicat, Talem in Deum erga te fiduciam habere debes, vt nunquam
desperes, quin arbitreris potius quòd te peccantem de medio tolleret, nisi te ad
pœnitentiam expectaret.

Conclusio octaua.

Conclusio octaua: Deus quamuis non faciat neque vllum suæ iustitiæ præiu-
dicium, neque vllam suæ misericordiæ iniuriam, si non omnibus sub vsu liberi ar-
bitrij viuentibus dispenset auxilium sufficiens, quo valeant ad salutem peruenire:
nos tamen neque scripturis sacris, neque testimonijs sanctorum aduersamur,
si bonitatem, clementiam & misericordiam Dei super vniuersos peccatores com-
mendantes, non superba animositate, sed pia quadam fiducia doceamus omni ho-
mini peccatori sub vsu liberi arbitrij vitam agenti, cælitus dispensari, etsi non C
semper, tamen pro loco & tempore sufficiens excitationis internæ auxilium, quo
valeat credere Deum & inquirentium se esse remuneratorem, & non contemne-
re Iesum salutis authorem sibi reuelatum, & ex fide hac orare, inuocare, eleemosy-
nas dare, & impetrare. Hæc propositio ex supradictis est manifesta, & probatur
manifestissimis scripturis, Sapientiæ duodecimo. Prior pars qua dicitur, Deum
non facere præiudicium suæ misericordiæ, si non largiatur peccatori auxilium,
quo valeat ad iustitiam peruenire, patet ex eo quod dicitur, Quis stabit contra iu-
dicium tuum? quis tibi imputabit si perierint omnes nationes quas fecisti? Po-
sterior pars per id quod ibidem docet, etiam Ægyptijs non defuisse tempus & lo-
cum pœnitentiæ. Si enim inimicos, inquit, seruorum tuorum morti debitos cum
tanta cruciasti attentione, & liberasti, dans tempus & locum per quæ possent mu-
tari à malitia, cum quanta diligentia iudicas filios tuos, quorum parentibus de-
disti iuramenta & pacta bonarum promissionum? Hanc sententiam insuper in D
proprijs ferme terminis docet Augustinus in libro de prędestinatione sanctorum,
cap. decimotertio & decimoquarto. Noli, inquit, culpam tuæ indurationis iniusti
tiæ Dei ascribere, quia omnes viæ Domini misericordia & veritas, vt nec hi qui
misericordiam fuerint assecuti, de meritis suis aliquid glorientur, nec hi qui indu-
rati atque damnati sunt, excusationem culpæ se posse habere credant, ex hoc quòd
nullam qua conuerterentur, misericordiam sunt consecuti. Hanc ergo misericor
diam Pharao non accepit, & ideo ei ad pereũdum liberum sufficiebat arbitrium:
quem quidem omnia illa iniustè esse perpessum, nullus ita ignarus diuinarum scri-
pturarum erit, qui audeat dicere. An fortè si piè de Deo, sicut expedit, senti-
amus, etiam Pharaoni datam misericordiam reperimus? Patientia enim Dei va-
lere illi debuit ad salutem. Nunquid non potuit, sicut flagellis cedens expulit
populum, ita miraculis cedens Deum tantæ virtutis agnoscere? Nabuchodono-

sor post

A sor post innumeras impietates pœnituit, & regnum quod perdiderat rursus accepit, Pharao autem in ipsis flagellis est durior effectus, & perijt. Quantum ad naturam, ambo erant homines: quantum ad dignitatem, ambo erant reges: quantum ad causam, ambo captiuum Dei populum possidentes: quantum ad pœnam, ambo flagellis clementer admoniti. Quid ergo fines eorum fecit esse diuersos, nisi quòd vnus manum Dei sentiens recordatione propriæ iniquitatis ingemuit, alter contra Dei misericordiam libero pugnauit arbitrio? Hic quicunque responderit, illi vt iuuaretur, diuinum adfuisse præsidium; huic, quo fieret ne indurare-
tur, defuisse, & hoc contendit iniustum: intelligat omnia illa vel adiuuante Deo perfici, vel deserente permitti, tamen nolente illo prorsus nihil admitti. Hactenus Augustini doctrina, ex qua discimus ita piè de Deo sentiendum esse, vt opinemur etiam Pharaoni & Aegyptijs datam esse misericordiam, qua possent resi-
B pisicere, quam & scriptura approbat, significans illis data esse tempus & locum, per quæ potuissent mutari à malitia. Quòd si quis contenderit flagellum foris appositum insufficientem esse viam ad salutem, si nulla sit mens intrinsecus pulsatione vocata, & hanc illis defuisse: sciat Pharaonem, cæterósque Aegyptios fuisse multiplici morte reos, & ita intelligat iudicium Dei in illos non potuisse esse iniustum, etiam si tandem propter iua mala merita indurati, non habuissent auxilium pro sua salute sufficiens. Patet insuper quòd si piè, sicut expedit, sentire velimus de Deo, cuius misericordia plena est terra, non erit euangelicæ doctrinæ contrarium, si credamus impias gentes nondum Christo annulo fidei desponsatas, præter naturales syntereseos instinctus, quibus naturaliter oderunt furtum, mendacium, adulterium, homicidium, etiam habere quasdam diuinarum ex-
C citationum vicissitudines, sed non tales, quales sunt inter sponsum & sponsam, dilectum & dilectam, de quibus in Canticis legitur nunc sponsus pertransire, nunc ad tempus declinare. Vnde nullis vnquam sæculis, nullis generationibus defuit Dei miserentis cura generalis, qua se docuit dominum cæli & terræ colendũ, quemadmodum & in actis Apostolorum legimus, Deus quamuis præteritis tem- Acto. 14. c.
poribus dimiserit omnes gentes ingredi vias suas, tamen non sine testimonio sui reliquit illos. Sed hoc testimonium naturæ ad salutem sine gratia non sufficit, nisi mens fuerit adiuta vocatione interna ad accipiendum spiritum fidei. Quemadmodum in populo Israelitico nemo sine vocatione interna ad spiritum fidei peruenit, ita de quibuscunque nationibus quibuslibet temporibus nemo vnquam ad salutaris fidei initia potuit ascendere, nisi qui fuerit spiritu gratiæ discretus: qui tamen spiritus, etsi parcior & occultior in gentibus fuerit, piè tamen credimus quòd non illis prorsus se negauit. Et licet beneficia Dei obduratis hominibus nihil remedij, nihilque emendationis adferant, probant tamen auersionem eo-
D rum hominum obduratorum non diuinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis. Arbitramur itaque non aduersari Christianæ fidei, si quis non contumaciter, sed ex pietate sustineat, omni homini iam adulto per vires liberi arbitrij vitam agenti, secundum vicissitudines temporum diuinitus communicari auxilia quædam specialia, vt excitationes, suasiones, inspirationes & instinctus, quibus valeat ad quærendam gratiam Dei promoueri in viam salutis. Et ita vera est sententia Augustini, ad Vitalem Carthaginensem inter duodecim sententias de gratia Dei ad rectam fidem pertinentes sic loquentis, Scimus gratiam Dei non omnibus dari, & quibus datur, non solùm secundum operum merita non dari, sed nec secundum merita voluntatis eorum quibus datur, quòd maximè apparet in paruulis. Veruntamen vt ostendamus etiam paruulis non deesse suffragia diuinæ prouidentiæ specialia, sciendum est, quòd paruuli, quibus non est

impensum tempus, quo per voluntariam fidem possunt esse diuinæ cognitionis participes, cenſentur ad eorum pertinere consortium atque naturam, quorū gubernantur arbitrio. Proinde auxilia quæ Deus impendit hominibus, quorum arbitrio paruuli gubernantur, intelligūtur etiam esse paruulorum gratuita quędam beneficia, quibus si benè vterentur eorum parentes aut gubernatores, ipsi paruuli per eadem auxilia iuuarentur. Quemadmodum enim paruuli prolapsi sunt in seruitutem peccati per alienæ voluntatis arbitrium, ita & ipsis subuenitur per alienæ voluntatis obsequium. Et sicut ex aliena confessione credunt, & regenerantur, ita ex aliena infidelitate & dissimulatione nec credūt, nec regenerātur. Proinde sicut ex aliena fide & voluntate vadunt in salutem, & regenerationis sacramentum: ita ex aliena infidelitate, negligentia aut incuria finit illos Deus in damnationem ire propter originale peccatum. Vnde & sæpenumero Deus paruulos inter fideles natos & Christianos ob parentum negligentiam sinit absque regenerationis lauacro ex hac vita commigrare, vt doceat nec contra periculum debere humanam cessare industriam, nec in cordibus parentum super baptizandis pueris vllam debere oriri desidiam. Quòd si dixeris nonnullos esse paruulos, qui absque vlla parentum negligentia & culpa moriuntur in vtero, non assecuti vllum regenerationis lauacrum, intelligas etiam huiuscemodi paruulos in primo parente Adam habuisse sufficiens suæ salutis auxilium, quo ipse Adā non benè vsus non modò perdidit omnibus suis posteris vitam æternam, sed & reatum in eos propagauit mortis sempiternæ. In paruulis igitur quamuis sola gratia operatur salutem sine illorum arbitrio, non saluantur tamē sine humani arbitrij libero ministerio. Et hoc quoq; paruulorum est gratia, quòd datur voluntas alijs, qui illis sua fide subueniant. Nec hęc dicentes defendimus aliqua parentum esse merita, nec bona, nec mala, quibus mereantur paruuli aut ad baptismi gratiam peruenire, aut sine baptismo decedere. Nam aliquando piorum parentum filijs negatur hoc bonum, quod filijs tribuitur impiorum. Nonnunquam de sancto coniuge proles orta prævenitur morte, antequam lauacro abluatur regenerationis, infans autem natus ex fornicario patre & meretrice matre baptizatur in Christo. Hic certè merita parentum vacāt, nec est nobis cognitum vnde alter alteri præferatur, nisi voluntas Dei sua gratia vnius misereri volentis, alterum iusto suo iudicio in originali peccato deserentis. Fit quidem pro paruulo humanæ volūtatis obsequium, sed non est in paruulo vllum humanæ voluntatis meritum. Tam is qui baptizat, quàm is qui infantem ad sacri baptismatis fontem portat, suum exhibet ministerium, & vterque ex pietate operando recipere meretur vitæ æternæ præmium: quemadmodum & vterque meretur supplicium, si aut negligētia, aut desidia sineret paruulum decedere, non impenso illi regenerationis beneficio. In vtroque tamen casu neuter vlla facit merita, quibus mereatur paruulus baptizari, aut sine baptismo mori, quamuis & admittamus parentum precibus posse impetrari, vt Deus dignetur paruulum custodire in vita, donec accipiat sacrum baptisma. Omnia enim hæc, tam parentum videlicet, quàm aliorum, puta baptizantium studia, voluntates, orationes, & solicitudines pro sacramento infanti ministrando impensa, sunt specialia quædam auxilia diuinitus pro salute paruuli prædestinata.

Quartum huius tractatus capitulum, in quo ponuntur argumentorum solutiones.

HIS visis respondendū ad argumēta pro vtraq; parte tituli quæstionis in principio adducta. Et quia pro vtraque parte argumenta sunt quinque, quorum singula pro parte vna procedunt via, contraria singulis argumentis pro alia parte factis, propter scripturas assumptas, quæ inter se pugnare videntur: Primùm operæ-

A operæpretium est considerare scripturas inter se non pugnare. Pro solutione ergo vtriusque argumenti primi assumentis de desertione, derelictione, & dimissione, ob scripturas quæ inter se pugnare videntur, quibusdam dicentibus, Deum dimittere, deserere, & derelinquere populum impium: alijs autem significantibus, Deum neque deserere, neq; dimittere, neque derelinquere vnquam: Considerandum est, scripturas has non discordare, quia Deus nunc ad vnum genus hominum loquitur, nunc ad aliud, aut non semper loquitur secundum eandem populi partem. Sic Apostolus Paulus ad Romanos vndecimo, docet Deum non repellere populum suum, propterea quòd non totaliter repellit: Non repulit, inquit, plebem suam, quam præsciuit: tanquam tacitè declarans, scripturas veteris legis, quibus loquitur Deus ad Israeliticum populum, Ego non te deseram neque Iosue 1.a.
derelinquam, ego non obliuiscar tui, intelligendas esse de vasis electis in populo Isaiæ 49.d.
B Israel: scripturas autem, quibus significatur Deus derelinquere & deserere domum Israel, intelligendas esse de reproba Iudæorum synagoga, ad quam inquit Christus, Quoties volui congregare te, & noluisti! Ecce relinquetur vobis do- Matth.23.d.
mus vestra deserta. Subtrahit ergo Deus suæ misericordiæ dona ab his, qui merentur hæc pati: iustos autem non derelinquit, nisi desertus ab illis fuerit. Verùm & hoc paucis addiderim, aliud esse derelinquere & deserere hominem, aliud permittere seu dimittere eum in manu consilij sui. Nam qui deserit & derelinquit, iratus discedit ab illo cui præsens erat. Idcirco deserere præsupponit gratiæ pridem præsentis subtractionem. Permittimus autē ire etiam eum cui nihil subtrahimus. Vnde & primos parentes nostros Deus dimisit in manu consilij sui. Itaque de alia dimissione intelligitur, quod dicitur in psal. Non audiuit populus vocem Psalm.80.
C meam, & dimisi eos secundum desideria cordis eorum. De alia verò cùm dicitur, Præteritis sæculis dimisit omnes gentes ingredi vias suas. nam illos dimisit iratus, Act.14.c.
subtrahens eis suæ misericordiæ auxilia: istos autem dimisit ingredi, id est, permisit semper, quamuis & ex illis multos tradiderit in reprobum sensum, & in passiones ignominiæ, propter antecedentia peccata. Nam ex scripturis sacris est manifestum quædam esse peccata, in quæ cadant homines, non quia Deus iratus deserit illos, discedens ab illis, sed quia ipsi libero suo arbitrio Deum deserunt, vt patet in Adam & Eua primò peccantibus, & in hominibus iustis primùm à gratia lapsis: Quædam verò esse peccata, in quæ cadant homines deserti à Deo ipsis irato. Sed de his in alijs latius. Ad primum igitur argumentum, quo ex dimissione, desertione, derelictione hominum aliquorum concluditur illis non adesse sufficiens auxilium, quo valeant à peccato resurgere, & credere in Iesum: Respondeo consequentiam esse inualidam. Nam scripturæ quæ loquuntur de desertione, apertè loquuntur de desertione, qua Deus subtrahit se non ex toto, sed secundum
D aliquos gratiæ effectus, quibus peculiariter præsens erat, veluti quod dicit, Non Psalm.80.
audiuit populus meus vocem meam, & dimisi illos secundum desideria cordis eorum, non intelligitur, quòd reliquerit illum absque vllo amoris stimulo, & absque vllo conuersionis instinctu, sed quòd non tam peculiaribus beneficijs adfuit illi quàm solet. Et quod Saluator ait, Relinquetur vobis domus vestra deser- Matth.23.d.
ta, principaliter de templo loquitur, quod desertum est. Atque ita quamuis anima, quæ Dei gratiam semel acceptam deserit, iustè repudietur, & mereatur vt Dei gratia semper indigeat: si tamen ita cadat, vt super lapidem Christum maneat, non negans aut contemnens ipsum, quin potius per fidem tenens illum vt fundamentum, & vt manum sibi diuinitus suppositam, qua valeat erigi: iam sic lapsus non prorsus conteritur, licet confringatur, adhuc supra meritum suum tenens gratuitum auxilium, quo per pœnitentiã reseruatur ad salutem hauriendam

Solutio primi argumenti.

ex fonte gratiæ Christi. Si verò ita cadat, vt non super Christum maneat, id est, A
prorsus fidem negauerit, irruit lapis iste Christus super ipsum, ficque cõterit eum,
vt nec testa quidem remaneat, in qua hauriat aquæ pusillum. Sic enim verbum
Christi interpretatur Hieron. Matt. 21. Proinde quamuis anima Christiana, quæ
semel iustificata reuertitur ad vomitum & pristina vitia, cæteris paribus longè gra
uius Deum offendat, quàm paganus, qui nunquam acceptum spiritum gratiæ iu-
stificantis repulit à se, magis tamen eadem anima sic fide Saluatoris imbuta habet
1.Iohan.2.a. auxilium conuertendi & resurgendi, quàm anima pagana. Filioli hæc scribo vo-
bis, inquit Iohannes, vt non peccetis, sed etsi peccauerimus, aduocatum habemus
apud Deum patrem, & ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Et ita alia est ra-
tio credentis, alia nondum credentis. Dum incipis credere in Christum, incipis
iuuari ab illo: quamdiu credis in illum, etiam si pecces per mala opera, non desunt
tibi pro loco & tempore conuersionis auxilia. Non sic igitur de vllo peccatore B
desperamus prorsus in hac vita, quin confidamus esse vicissitudines instinctuum
& inspirationum diuini spiritus euntis & redeuntis, quibus trahitur, vt conuer-
tat sese ad Dominum Iesum aduocatum suum apud Deum patrem, vt inueniat
gratiam apud illum, qui homini volenti resipiscere paratus est ignoscere. Quam-
uis autem aliud sit de his qui semper habitauerunt in tenebris, qui hactenus non
habuerunt testam fidei in Christum, qua hauirent aquas gratiæ ex fonte Salua-
toris: aliud de his qui aliquoties liberati, sunt ingrati acceptæ gratiæ, respicientes
retro, qui & propterea merentur excæcari & indurari: consideratis tamen alijs
scripturis docentibus Deum nolle mortem peccatorum, & velle omnes ad pœ-
nitentiam reuerti, ita piè expedit sentire de Deo, quòd nec tales prorsus deserat,
neque quemadmodum docuerunt Nouatiani, absque spe veniæ relinquat: quod
& probant nonnulla testimonia scripturarum citata in argumentis, & præsertim
quod dicit propheta Ezechiel, cap. 18, Nũquid voluntatis meæ est mors impij, di- C
cit Dominus, & non vt à vijs suis conuertatur & viuat? Et dicitis filij Israel, Non
est æqua via Domini: nunquid viæ meæ non sunt æquæ ô domus Israel, & non ma-
gis viæ vestræ prauæ? Ego vnumquemque secundum vias suas iudicabo domus
Israel, ait Dominus. Et ex omnibus concludens horratur singulos, Conuertimi-
ni ergo & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis
in ruinam. Proijcite à vobis omnes præuaricationes vestras, in quibus præuari-
cati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. Et quare moriemini do-
mus Israel? quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus, reuertimini &
viuite, Ezechi. 18. Quas sententias vniuersas loquitur propheta ad populum Israel,
id est, ad populum fidelem iam credentem, & ideo non fidem sed pœnitentiam
exigit ab eisdem. Ex quibus concludit Hieron. Ergo diuinæ, inquit, voluntatis est D
omnes saluos fieri, & ad notitiam veritatis venire. Vbicunque enim Dei trucu-
lenta videtur sententia, non homines sed peccata condemnat: non dicitur reuer-
timini, nisi his qui cum Deo prius erant, & postea eius comitatũ deseruerint. Mi-
Iacob.2.c. sericordia Dei superexaltat iudicium eius, & idcirco nõ omnes excæcat Deus qui
merentur excæcari, non omnes qui merentur obdurari obdurat. Sic dicit Petrus
2.Pet.3.c. Apostolus, Deus patienter agit, nolens aliquos perire, sed omnes ad pœnitenti-
Matth.18.d. am reuerti. Petro interroganti, quoties fratri dimitteret peccata, respondit Do-
minus, Non septies solùm, sed & septuagies septies. Scripturæ autem in con-
trario argumento primo citatæ, quibus dicitur Deum non deserere hominem,
non derelinquere, loquuntur de populo iam fideli, & de populo tenente Deum,
Psal.120.72. qui non deseritur, priusquam Deum deserat. Non dormitabit neque dormiet qui
custodit Israel. Si vis ergo Deum habere custodem assiduum, sis Israel, sis iustus,
sis re-

A fis rectus corde, quæras, ores, pulses, Inuoca nomen Domini, quia bonus est his qui sunt recto corde. Prope est Dominus omnibus inuocantibus nomen eius, inuenitur à quærentibus. Propheta verò cùm dicit, Non obliuiscetur misereri Deus, & non in æternum irascetur, loquitur ipsi Asaph pro populo Idithun, qui iam pressuram in mundo patiens, cordis voce clamat ad Dominum, hoc est, loquitur in persona populi transilientis hunc mundum, vt perueniat ad finem Christum. Deus ergo non in æternum irascetur super populum, qui conatur transilire hoc sæculum, & properare in Christum. Ad eandem quoq; sententiam loquitur Isaias propheta, Non repellet Dominus plebem quam diligit, sed deserit plebem non dilectam, plebem adulterantem & fornicantem. Ad secundum argumentum quo dicitur, Deus non solùm deserit, sed & subtrahit peccantibus gratuita suæ misericordiæ auxilia, Patet solutio ex supradictis, quòd videlicet Deus iratus hoc
B facit propter meritum antecedentis peccati. Sic tamen piè sentimus de Deo, etiam irato hominibus in hac vita, vt arbitremur illum non totaliter deserere, quin pro loco & tempore reuertitur, pulsans ad ostium deserti cordis. Quòd autem dicit, Recessit à te zelus meus, non irascar tibi amplius, significat se non amplius plebi præstiturum tale correptionis beneficium per flagella: sed non inde consequens est, quòd nullum præstiterit eidem plebi beneficium quo poterat resipiscere. Scripturæ quibus significatur Deus immittere errorem, excæcare, indurare, sic sunt interpretandæ, vt ostendantur non esse contrariæ aliis scripturis, quibus significantur praua desideria esse non Dei, sed diaboli opera. Proinde huiuscemodi scripturæ sunt accipiendæ, non tanquam ipse Deus infidelitatem, pertinaciam, contemptionem, aut rebellionem contra doctrinam Christi immittat,
C nõ tanquam suggerat aut suadeat, vt suis obuiemus mandatis, quod scripturis certissimis demonstratur in libro de prouidentia Dei, vbi ostendemus Deum nõ esse authorem peccati. Sed idcirco indurare, excæcare, & immittere errorem dicitur, vel quòd homines quos inuenit impios, ingratos, intractabiles, non illuminat, sed deserit, quo fit vt in tenebris permanentes magis ac magis errẽt ac impingant: vel quòd erga homines illos operatur nonnulla, quibus ipsi sua malitia magis ac magis errant atq; indurantur. Et ad illum intellectum intelligitur doctrina August. Deus enim secundum ordinem iustæ prouidentiæ & sapientiæ suæ, impijs tyrannis iam paratis prædari atque ambitiosè dominari, inspirat cogitationes ad vastandas terras has vel illas, quas tali pœna iudicat dignas. Ipse apud Isa. inquit, Virga furoris mei Assur, percutiam per ipsum gentem fallacem. Deus non inspirat homi-
c ni iusto voluntatem seu affectionem furandi, contra legem occidendi, sed homini iam impio, & furari parato immittit interdum voluntatem nocẽdi potius huic
D genti quàm illi. Deinde & proponit sæpenumero ea, quibus in suorum desideriorum executionem impius prorumpet audacius. Conspecta fœmina pulchra aliter mouetur impudicus adulter, aliter castus. Proposito lucro aliter trahitur auarus, aliter liberalis. Ad hunc sensum loquitur Apostolus Paulus ad Rom. 1, Tradidit illos Deus in desideria cordis eorum: non vt illa, inquit Ambros. agerent quę nolebãt, sed vt illa perficerent quæ desiderabant, offerens res quasdam in eorum potestate, vt ea quæ in desiderijs conceperant, adiuti à diabolo explerent in opere. Et ita tradere in desideria, non est incitare, aut immittere desideria praua, sed est permittere eos agere secundum sua ipsorum desideria, ita tamen, vt desideria illa non expleantur in opere, nisi secundum ordinem diuinæ prouidentiæ disponentis res illas vel istas venire in eorum potestatem. Ad orationes in psalmis & prophetis per verba imperatiui modi factas, veluti cùm dicitur, Obscurentur oculi eorum ne videant, Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, Non

Psal. 144.
Psalm. 76.
Isaiæ 57. d.
Solutio secundi argumenti.
Isaiæ 10. b.
Psalm. 68.

intrent

intrent in iuſtitiam tuam, Deleantur de libro viuentium, Excæca cor populi huius, & id genus alia: Reſpondeo, quòd huiuſcemodi ſcripturæ ſunt accipiendæ, non tanquam prolatæ affectu maledictionis, inuidiæ ſeu odij, non pronuntiatæ tanquam maleuolè imprecantis ſeu optantis deſiderio, quaſi aut Chriſtus, aut propheta in perſona Chriſti hæc loquens, fuerit delectatus in Iudæorum excæcatione, iniquitate, perditione, ſed tanquam dictæ vel ex prænuntiantis vaticinio, vel ex complacentia animi, conformantis ſe voluntati Dei ſic volentis, & ſic vindicantis peccata populi, qui merebatur deſeri, & à Deo deſertus hæc pati: quaſi dicat, Tu Domine vis excęcare oculos eorum, placet mihi voluntas tua, fiat ergo ſicut tu vis, & obſcurentur oculi eorum, & apponatur iniquitas ſuper iniquitatem eorum, & non intrent in iuſtitiam tuam. Hæc ego volo eo modo quo tu vis. Tu autem vis & apponis iniquitatem, non ingerendo, nõ inſpirando illis iniquam voluntatem, ſed potius ingerendo beneficia, quibus abutentes, facti ſunt deteriores, apponentes ſibi iniquitatem ſuper iniquitatem. Ad hunc igitur intellectum Deus illis iam olim maleuolis mittendo prophetas & Chriſtum, prędicantes viam ſalutis quam oderunt, quos propterea occiderunt, appoſuiſſe dicitur iniquitatem ſuper iniquitatem, non voluntates eorum impellendo in malitiam, ſed apponendo beneficia, quibus dum iuuari poterant, ſunt abuſi ad iniquitatum ſuarum incrementum, occidentes ſeruos Dei ad ſe miſſos prophetas, tandem turpiſsima morte condemnantes ipſum Dei filium. Vnde pia mater, quæ multis præſtitis filio beneficijs expectauit conuerſionem illius in meliorem vitam, ſolet dicere, Ego te peſsimum feci, bonitas mea & patientia mea perdiderunt te, appoſui iniquitatem in te ſuper iniquitatem, cùm tamen mater pia non fuerit vllo pacto huiuſcemodi iniquitatũ cauſa. Auguſtinus autẽ prolatas ait huiuſcemodi ſcripturas non optantis, ſed prænuntiantis & prophetãtis ſpiritu: hoc eſt, nõ vt fiat optat, ſed quòd fiet prænuntiat. Et hanc fuiſſe prophetæ ſententiam, ſatis docet ſpiritus ſanctus loquens per ſeptuaginta interpretes & euangeliſtam Matthæum, qui ſcripturam illam Iſaiæ interpretati ſunt, explicantes non verbo optatiui, ſed futuri temporis, hoc pacto, Auribus audietis, & non intelligetis. Ad verbum euangeliſtæ, Non poterant credere, quia dixit Iſaias, Deus excęcauit oculos eorum, dicimus locutionem hanc eſſe ſimilem illis, Propterea Petrus non poterat permanere conſtans in confeſsione nominis Chriſti, quia prædixerat ei Chriſtus, Antequam gallus cantet, ter me negabis: Propterea oportebat Iudam vendere & tradere Chriſtum, quia prophetæ hoc prædixerant. Huiuſcemodi enim propoſitiones ita intelliguntur, quòd impoſsibile erat Chriſtum & prophetam mentiri, non quòd impoſsibile erat vt Iudæi & crederent, & non peccarent. Vnde & hoc conſiderandum eſt, quòd euangeliſta non dixerat, Propterea non poterant, quia Deus excæcauit oculos, ſed propterea, inquit, non poterant credere, quia Iſaias iterum prædixit, excæcauit oculos eorum: apertè inſinuãs, quòd impoſsibile erat hæc ſimul ſtare, prophetam ſpiritu prophetico prædixiſſe Iudæos fore excæcatos, & Iudæos fore in Chriſtum credituros. Et cùm in argumento aſſumitur, Cæcus corpore non poteſt videre corporaliter, etiam ſi velit, ergo cæcus ſpiritualiter non poteſt videre, etiam ſi velit: Reſpondeo conſequentiam nõ valere, quia aliud eſt de cæco ſecundum corporalem viſum, aliud de cæco ſecundum viſum ſpiritualem. Primùm, Nam cæcitas in corpore eſt naturæ vitium, non voluntatis illius qui cæcus eſt. Cæcitas autem populi Iudæorum erat vitium cordis, ſeu propriæ voluntatis retrorſum abeuntis. Proinde & Chriſtus cùm dixiſſet, Incraſſatum eſt cor populi huius, & aggrauatæ ſunt aures eorum, Ne arbitraremur, inquit Hieronymus, craſsitudinem illam & aggrauationem eſſe naturæ vitium, non voluntatis,

Iſaiæ 6.c.

Matth.13.b.

Matth.13.b.

A luntatis, subiungit proprij arbitrij opus, Oculos suos, inquit, clauserunt. Deinde cæcus corpore non potest illuminare se, neque habet auxilium, quo possit aperire oculos. Nam huiusmodi cæcitas potentiam naturalẽ qua homo videt, prorsus priuat. Cæcus autem spirituali cæcitate quamuis non posset illuminare sese fidei lumine, aut emollire cor calore charitatis, vtique tamen potest Deo intus pulsante atque iuuante facere aliquid, quo facto illustrabitur lumine fidei, & emollietur cor eius charitatis igne: quemadmodum languidus in domo tenebrosa fenestris vndique conclusis, potest aperire fenestras, si vel duce vel baculo adiuuetur, quibus apertis illuminabitur solis lumine, tametsi ipse lumen non producat. Ad id autem, quod in argumento subiungitur, Deum Iudæos excæcasse, & parabolis inuoluisse salutis mysteria ad eum finem, ne conuerterentur, & ne salui fierent, Respondeo, quòd Deus vtique excæcationem & indurationem reproboB rum ordinat ad supplicium damnationis eorum, non quòd delectetur in ipsorum condemnatione seu morte, sed quòd delectetur in ratione, seu manifestatione suæ iustitiæ, præsertim ea quæ cedit in bonum & vtilitatem aliorum. Vnde Deus bonus & clemens excæcauit Iudæos, non propter hoc solum, vt non fierent salui: nam hoc esset contra bonitatem Dei, quæ, vt inquit Augustinus, tanta est, vt nunquam permitteret aliquid malè fieri, nisi ex malo bonum eliceret: bonum dico, non semper eius in quo malum est, sed vel illius, vel alterius: quemadmodum Apostolus ad Romanos 11, ostendit Iudæorum excæcationem vtilem fuisse gentibus: misericordiæ autem Dei est, quòd excæcationem hominum reproborum, qui sic meruerunt excæcari, præordinet in salutem aliorum. Ex istis igitur manifestum est, Deum indurare, non quidem duritiam & rebellionem immittendo,C sed vel deserendo, vel apponendo causas, quibus animus suo ipsius vitio malus, magis induratur, quibus non ad duritiem animus, sed ad pietatem magis debuit excitari. Proprij vitij erat, quòd Pharao magis fuerit induratus visis signis & portentis, quibus cor eius moueretur ad pietatem & clementiam. Vniuscuiusque cordis in malitia qualitas inoleuit ex voluntatis humanæ arbitrio: sed quòd voluntas iam mala proprio vitio, huc vel illuc moueatur, ex causis fit, quæ vt vel existant, vel non existant, non est in hominis potestate, sed venit ex prouidentia occulta Dei, singula vel iustè, vel misericorditer dispensantis. Vt ergo tale cor haberet Pharao, quod ex patientia Dei, & signis & miraculis eius non ad pietatem, sed ad impietatem potius moueretur, vitij proprij fuit: quòd autem ex tali malitia huc vel illuc moueretur, diuinæ fuit prouidentiæ. Ita dicendum est de indurationeD scribarum & pharisæorum: merito enim antecedentis voluntatis malæ Deus apponit causas, ex quibus magis suo vitio indurantur, quãuis ipsæ causæ sint ad pietatem potius aptæ mouere voluntatem. Patet igitur intellectus verbi August. in libr. 5 contra Iulianum, docentis Deum indurare non solùm deserendo, sed etiam per potentiam impellendo: quandoquidem Deus mittens operationem erroris, decipiens, fallens, indurans, excæcans eos qui merentur hæc pati, hæc facit non solummodo vel permittendo, vel auxilium subtrahendo, quo subtracto fiat vt ipsi magis impingant, sed etiam apponendo causas & occasiones, ex quibus impiorum corda prauè affecta plus moueantur in errorem, stultitiam, deceptionem, rebellionem contra veritatem: quemadmodum & adulter, dum adulterium eius arguitur, magis concitatur ad odium. Sic Iudæi concitabantur in odium Christi arguentis peccata, & monstrantis salutis viam. Proinde facti sunt inexcusabiles, etiam hi qui diuinitatem eius nõ cognouerunt, quoniam veritatem quam prædicauit, audire noluerunt. Non sic tamen præsumimus quenquam derelictum, quin pro loco temporéque ad fidem & pœniten-

nitentiam Deus ad ostium cordis illius pulset. Ad verbum ergo Saluatoris, qui dicit, Vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, dicimus quòd noscere mysteria regni quibus datur, ex misericordia datur: quibus autē non datur, ex iusto Dei iudicio non datur. Iustum autem est iudicium, vt non detur, cū vel non est vllum bonum meritum cui debeatur vt detur: vel est meritum malum, quo dignos ipsi se reddunt quibus non detur, & tale meritum erat in Iudæis reprobis, nolentibus quærere & petere veritatem quam non intelligebant. Proinde & quòd eis data nō erat gratia cognoscendi regnum cælorum, non erat culpa Dei non dantis, sed populi corda sua intus contra Deum loquentem & inuitantem obdurantis. Quāuis autem eis non erat datum vt crederent & obedirent, non tamen inde consequens est semper defuisse illis auxilium, quo sufficienter iuuarētur vt credere & obedire possent, aut saltem non obdurare corda sua, & sese dociles atque tractabiles exhibere. A Ad vltimam confirmationē in 2 argumento ex doctrina Augu. dicētis, Inter B eos, qui audiunt euangelium prædicari, alij credunt, quia in eis præparatur volūtas à Domino, alij non credunt, quia in ipsis voluntas à Domino non pręparatur, Respondeo hoc vtique verum esse, & nihilominus etiam verum esse inter eos qui audiunt euangelium, alios credere, quia volunt credere, & alios non credere, quia nolunt credere. Et assignauit August. pro causa motus credendi, vtramq;, videlicet tam humanam voluntatem quàm diuinam præparationem, quemadmodum super Iohannem dicit de Iudęis, Propterea non poterant credere, quia noluerūt credere, quia oculos suos clauserunt. In lib. autem de prędestinatione diuina, volens gratiam prædestinationis Dei commendare, assignauit illos idcirco voluisse credere, quia Deus ita eorum voluntates inuitando & suggerendo præparauit, qualiter aptum nouit vt crederent: istos autem, qui audientes euangelium non C credunt, idcirco noluisse credere, quia non præparatæ erant eorum voluntates vt crederent. Quòd in argumento assumitur, Si voluntates eorum, qui non credunt, non sic præparantur à Deo vt credant, videntur ergo ipsi non habuisse auxilium quo possent credere sufficiens: Respondeo id non sequi, nam quemadmodum in prædestinatis sic præparantur voluntatēs eorum, vt non peccent criminaliter, qui tamen habent in potestate sic peccare, iuxta scripturam dicentem in laudem prædestinati iusti, Qui potuit facere mala, & non fecit: Ita & in reprobis, qui audientes euangelium prædicari non credunt, quamuis non sic præparantur eorum voluntates vt credant, habent tamen sufficiens auxilium quo possint credere, aut sese ad accipiendum fidem accommodare, alioqui non fierent supplicijs digni, magis quàm infantes, qui foris audientes verba euangelij, credere non possunt. Vnde Deus quorundam voluntates ita iuuat, qualiter aptum nouit vt obediant, quorundam autem voluntates ita iuuat, vt vel credere valeant, vel sese ad discendum D ea quæ fidei sunt, accommodare. Istud est adiutorium secundum suggestionem, suasionem, vel instinctum diuinum: Illud verò adiutorium secundum prædestinationem diuinam, cuius intentio tametsi nequeat impediri aut frustrari, tam suauiter tamen Deus hanc suam intentionem adimplet per rationales creaturas, vt liberas hominum voluntates non impediat: quo fit vt sub diuina prædestinatione liberè operetur, etiam voluntas humana voluntariè consentiens Deo intus suggerenti. Hisce in rebus oportet intellectum captiuare in obsequium fidei, quia pauci, vt inquit August. sunt qui hæc possunt intellectu penetrare. Tradentur autem hæc, Deo dante, in libro de concordia liberi arbitrij, & prædestinationis diuinæ. Ad argumentum secundum pro parte contraria, in quo assumuntur scripturæ, quæ videtur probare Deum æqualiter omnibus fauere, & primùm ad scripturam ex capite 6, libri Sapientiæ, quæ dicit, Æqualiter est illi cura de

Eccle. 31. b.

omni-

A omnibus: Respondeo, Illic designatur æqualitas non effectuum gratuitorum, seu auxiliorum Dei super singulos hominum in hac vita, sed præmiorum, secundum quantitatem ac qualitatem meritorum & operum, sine vlla personarum acceptione. Hæc interpretatio ex his quę sequuntur & præmittuntur potest demonstrari. Pręmisit enim, Durissimum iudicium in his qui præsunt, fiet. Exiguo conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patiuntur. Non enim subtrahet personam cuiusquam Dominus omnium dominator, quoniam pusillum & magnum ipse fecit, & æqualiter est illi cura de omnibus. Intelligitur ergo non æqualitas secundum effectus gratiarum super iustos & iniustos, sed identitas curæ in Deo, secundum æqualitatem quãdam retributionis mercedis ad operum merita, super omne genus hominum, pusilli siue magni, siue regis, siue ministri eius. Deus non veretur personam cuiusquam. Secundum qualitatem & quanti-
B tatem operũ ipse dabit retributionem præmiorum, quemadmodũ docet scriptura multis in locis, & præsertim Ezechielis 18, & 33. Vel si placet, intelligitur identitas certitudinis diuinæ prouidentiæ super omnes, à qua nemo potest se subtrahere. Et ad illum sensum Deo æqualiter cura est de omnibus, non quòd omnibus curet seu velit salutis beneficia ad assequendum vitam æternam efficaciter impendere, sed quòd supra humanum genus nihil extra illius fiat curam, id est voluntatem: quæ semper est rationabilis, nunc ex ratione suæ misericordiæ, nunc ex iudicio suę iustitiæ tranquillo & potentissimo actu disponens, gubernans, & iudicans vnumquemque. Scriptura autem dicens quòd vniuersæ viæ Domini sunt misericordia Psal. 24.
& veritas, non concludit misericordiam Dei sic esse super omnem hominem, vt semper & omni tempore, aut etiam aliquando sufficienter eum iuuet ad habendũ
C vitam æternam, nam patet instantia in paruulis. Vnde propheta cõtinuò adiecit, requirentibus testamentum & testimonia eius: acsi dicat, A iustis & fidelibus hominibus intelligitur Deus in omnibus vijs suis esse iustus & misericors. Quod in argumẽto adijcitur, Misericordia eius super omnia opera eius, Augustin. interpretatur. Attendite verba prophetæ, qui misericordiã Dei dicit esse super omnia opera Dei, non super hominum facta. Misericors Deus super omnia opera sua, id est, super ea quæ ipse facit, & quę nos gratia ipsius largiente habemus. Opera Domini semper eliguntur, nostra verò vel diaboli opera procul dubio damnantur. Et ita Dominus suauis est vniuersis, non simpliciter omnibus, sed gustantibus illum, id est, qui ex fide gloriantur illum habere authorem. Quamuis & aliter huiusmodi scripturæ possunt intelligi, siquidem ex supradictis patet, Dei misericordiã esse etiam super impios damnatos. Quemadmodũ igitur neque ex illis scripturis quæ sunt de desertione, concludi potest, desertos peccatores non habere vnquam auxi
D lium, quo valeant resurgere, Ita neque ex istis ex necessitate consequitur eos habere semper auxilium tale ac tantum, quantum sufficit ad resurgẽdum. Quamuis & iam post Christi aduentum, euangelio Christi prædicato omni creaturæ in toto mundo, omnes fines terræ viderunt salutare Dei nostri. Proinde & hic sciendum pleraſque scripturas prophetarum explicantes misericordiam Domini dispersam super vniuersam terrã, intelligendas esse non secundum omnem mundi ætatem, sed secundũ sua tempora, accipiendásque esse tanquam propheticas, prænuntiãtes gratiam Christi venturam in omnẽ locum & gentem. Sic venerabilis Ambrosius super ptal. Beati immaculati, interpretatur versiculũ illum, Misericordia Domini plena est terra: Quomodo, inquit, terra est plena misericordia Domini, nisi per passionem Domini nostri Iesu Christi? quã futuram præuidens quasi promissam, propheta concelebrat. Cæterùm & hanc misericordiam in psalmo ipso frequenter super se venire postulat: Veniat, inquit, misericordia tua vt cõsoletur me, secundũ

eloquium tuum ſeruo tuo. Veniant mihi miſerationes tuę,& viuam. Defecit in ſa A
lutare tuum anima mea, & in verbum tuũ ſuperſperaui. Vnde & tempus incarna-
tionis Domini noſtri Ieſu, appellatur tempus gratiæ & miſericordiæ ſuper vniuer
Iſaiæ 11.c. ſam terram, pro quo tempore prophetia impletur, Repleta eſt terra ſcientia Do-
mini. Ante Chriſtum autem venientem in carnem dimiſit omnes gentes ingredi
Act.14.c. vias ſuas, vt habet ſcriptura in Actis Apoſt. Chriſtus autem omnibus venit, omni-
bus paſſus eſt, omnibus reſurrexit, iuſtitiæ ille ſol omnibus eſt ortus. Si quis autem
non credit in Chriſtum, generali beneficio ipſe ſe fraudat. Super omnes eſt pluuia
diuinæ miſericordiæ, quia pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Verũm quamuis ſic terra
poſt Chriſti aduentum fuerit plena miſericordiæ Domini, non tamen ideo ſequi-
tur ſuper ſingulos homines in omni tempore & loco eſſe miſericordiam Dei libe-
rantem, aut auxilium ad gratiam obtinendam ſufficiens. Proinde ad ea quę con
ſequenter in argumento aſſumuntur, quòd omniũ oculis præſens eſt ſol iuſtitiæ, B
qui Deus eſt, Dicimus primò, quòd Deus adeſt quidem omnium hominum ocu-
lis, per lumen rationis internæ, docẽs vnumquemque generalia legis naturæ prin-
cipia, vtpote quòd alteri non faciat, quod nollet ſibi fieri. Secundum quem ſenſum
loquitur Auguſtinus lib. 2, de ſermone Domini in monte, Nulla eſt anima quan-
tumuis peruerſa, quæ tamen vllo modo ratiocinari poteſt, in cuius cõſcientia non
loquatur Deus. Quis enim ſcripſit in cordibus hominum naturalem legem, niſi
Deus? Verũm huiuſcemodi ſolius naturalis legis iura, non ſunt iam poſt Adæ la-
pſum ſufficiens auxilium, quo valeat homo immunis eſſe à peccato, quia iam opus
Chriſtus ex ſo lis naturę do tibus cogno- ſci nõ poteſt. eſt venire ad Chriſtum, quem cognoſcere non poteſt quiſpiam ex ſolis talentis natu-
rę. Deinde eſto, Deum quantum in ſe eſt omnibus adeſſe, non omnes tamen ad- C
uertunt, & ſentiunt eius præſentiam, quia oculi mentis interni ſunt aut cæci aut
ægri, caligantes fumo & pituita prauæ cupiditatis. Deus paratus eſt illuminare
omnes, qui non præſtant impedimentum vel obicem: tales autem iam ex nobis
eſſe non poſſumus, etiam ſi non peccantes vnquam propria voluntate tales per-
maneremus quales nati ſumus, propter originale peccatũ: quod ſanè impedimen-
tum reijcere non poſſumus, niſi Deus ſua gratia dignetur nos illuſtrare atque ad-
iuuare. Quòd autem dicitur, Quantum in ſe eſt, vult omnes illuminare, ſed non
omnes volunt eius lumen accipere, non eſt accipiendum, quòd Deus ſecundum
ſuæ voluntatis beneplacitum velit ſalutis lumen omnibus communicare, homi-
nes autem obſiſtere illius voluntati: ſiquidem voluntati eius quis reſiſtet? ſed eſt
accipiendum, Deum in mentibus hominum non poſuiſſe cauſas impedientes re-
ceptionem diuini luminis. Ipſe ab initio ſic humanum genus inſtituit, vt omnes
fierent ſalui, ſi manſiſſent quales in Adam erant à Deo conditi, cùm nõ eſſet vllum
gratiæ impedimentum aut obſtaculum, nulla ad gratiam regni cæleſtis indigni- D
Sapi.1.d. tas. Deus enim mortem, inquit Sapiens, non fecit, nec lætatur in perditione viuo-
rum, ſed impij, inquit, manibus & verbis accerſierunt eã. Ad teſtimonia autem
ſanctorum, quibus ſignificatur Dei notitiam omnibus ineſſe, nec quenquam ſine
Chriſto naſci, dicimus quòd notitia, vel naturalis amor Dei, vt conditoris natu-
ralis eſſe, non ſufficienter dirigit hominem ad reſurgendum à peccatis, niſi fuerit
animus eius diuina miſericordia excitatus ad credendum Deum, vt gratuitũ hu-
mani generis liberatorem, & inde tractus fiducia quadam poſtulandi gratiam eius
Rom.10.a. qui tollit peccata mundi, ne ſit de numero eorum, de quibus ait Apoſtolus, Igno-
rantes Dei iuſtitiam, & ſuã volentes conſtituere, iuſtitię Dei non ſunt ſubiecti. Dei
iuſtitiã appellans eam, quæ à Deo eſt per fidẽ in Ieſum liberatorẽ. Rurſus cùm in
argumẽto aſſumitur, Deus in ſcripturis exigit ab omni homine, vt ad cor redeat &
conuertatur, dicimus Deũ non ab omni homine exigere vt hæc faciat, ſed ab eo

ad quem

A ad quem huiuſcemodi præceptorum excitatio & monitio poteſt peruenire. Non quærere Ieſum, non orare, non inuocare illum, non deputatur in reatum animæ, quæ nondum vt hæc poſſet accepit, vt patet in pueris, & in adultis furioſis. Vnde Auguſtinus, Non deputabatur Pharaoni in reatum, quòd non obtemperabat tũc, quando obdurato corde obtemperare non poterat, ſed culpatur qui priori infidelitate ſe præbuit dignum cui cor obduraretur. Infrà latius ſumus oſtenſuri non valere conſequẽtiam qua dicitur, Deus exigit hoc in ſcripturis vt faciamus, ergo poſſumus hoc abſque auxilio Dei facere. Scripturæ quibus ſignificatur Deũ expectare hominẽ ad pœnitentiã, ſunt non quemadmodum docuit Pelagius accipiendę, tradens Deum expectare hominem peccatorem, vt ipſe peccator ex ſola inſita poteſtate naturæ præueniat Dei gratiam: ſed intelliguntur, quòd Deus poſt peccatum non mox condemnat peccantes, ſed differt donec reuertantur ad pœni-

Deum expectare hominẽ ad pœnitentiã quid in ſcripturis.

B tentiã, quos ex beneficijs accipiendę gratię nouit reuerſuros: alios verò nõ reuerſuros expectat, vel ad ſuæ iuſtitiæ glorificationem, vel ad impiorum vltionem, vel ad electorum probationem aut correptionem. Similitudines autem in ſcripturis adductæ non probant quicquam contra ſuperius dicta. Nam prima, quæ eſt de matre quę nõ obliuiſcitur infantem vteri ſui, loquitur ad plebem Iudæorum pro parte electorũ: vt ſenſus ſit, Deus nunquam obliuiſcitur ſponſæ ſuæ eccleſię, quæ de populo Iſraelitico orta durabit vſque in finem ſæculi. Illa verò ſimilitudo, quę eſt de muliere adultera, non aliud probat, quàm plebem pœnitentem ſeu inuocantem non eſſe apud Deum in obliuione, eum quoque qui poſt ſuſceptam Dei gratiam fuerit prolapſus, non debere deſperare. Sic ſcriptura dicens, Nolo mortẽ

C peccatoris, ſed magis vt conuertatur & viuat: vult peccatorem nõ debere deſperare de venia, ne deſperatione ipſa peior fiat. Cùm autẽ dicit peccatores Deo rebelles, & de die in diem vocatos audire nolentes tandem deſeri, derelinqui à Deo, excæcari, & tradi in reprobum ſenſum, vult peccatores non debere peccare ſub vana fiducia obtinendæ indulgentiæ. Hæc autem Deus pro ſua ſapientia interdum ſic facit, interdum aliter. Iam reperimus grauiſsimos peccatores interdum non eſſe deſertos, ſed vocatos tãdem & mutatos in ſanctiſsimos viros. Inuenimus alios longè minus peccantes in ſuis peccatis fuiſſe ſepultos. Et quia nemo ſcit an amore prædeſtinationis, an odio reprobationis ſit dignus, idcirco neque deſperare quis debet, quãtumuis enormis fuerit peccator, neque vanè confidere, quamuis leui crimini teneatur obnoxius. Tota ſcriptura plena eſt huiuſcemodi teſtimo nijs. Dominus quidem non derelinquet quærentes ſe, non deſeret ſperantes in ſe: Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum, Bonus eſt Dominus his qui recti ſunt corde: ſed non inde conſequens Deũ eſſe prope, & propitiũ ac bonum omni

D bus, etiam his qui aut non ſperant in illum, aut non recti ſunt corde. Proinde ex huiuſmodi ſcripturis quamuis ſequatur Deum ſufficienter iuuare omnes ſperantes in illum, & omnes rectos corde, non tamen ſequitur Deum ſufficienter iuuare omnes, vt ſint recti corde, ſperantes & inuocantes. Abſque gratia nemo quęrit, nemo inuocat Dominum, nemo ſperat in illum. Item abſque gratia Dei præuenientis nemo poteſt eſſe iuſtus & rectus corde. Cùm quæſieris Dominũ Deum Deut. 4. d.
tuum, inuenies illum. Si tamen toto corde quæſieris illum, & tota tribulatione animæ tuæ. Veriſsima quidem conditionalis ſententia. Sed quis dat nobis quærere Deum toto corde? niſi & ipſe qui dicit, Ego dabo vobis cor nouũ, & ſpiritum Ezech. 36. e.
nouum, vt quæratis me tota voluntate, & in toto corde. Quærere ſapientiã quaſi pecuniam nemo poteſt abſque deſiderio ſapientiæ: deſiderare autem veram ſapientiam nemo poteſt abſque fiducia inueniendi: fiduciam autem nemo habet abſque fide. Deus quamuis veniam ſpopondit pœnitenti, non tamen ſpopondit

quòd tempus & voluntatem pœnitendi dabit delinquenti. Promisit quidem A
Deus se propitium, suauem, & bonum fore omnibus inuocantibus eum, omnibus rectis corde, omnibus quærentibus & petentibus, quemadmodum ait Saluator, Dabit spiritum bonum petentibus se: sed non promisit dare tempus & cor rectum, seu voluntatem inuocandi, quærendi, & petendi omnibus peccantibus. Neque rursus promisit tempus pœnitentiæ, neque crastinum spopondit,
Solutio tertij argumẽti. qui hodiernum dedit. Ad argumentum tertium, quo dicitur Deus iniquos habere odio, dicimus, sicut docet Augustinus ad Simplicianum, Deus dicitur odio habere non naturam quam condidit, sed vitium & peccatũ, quod in ea non condidit. Iniquos odio habet, id est, odit quòd homines sunt iniqui, sed non odit quòd homines sunt homines. Non odit Deus Esau hominem, sed odit Esau peccatorem, hoc est, peccatum & iniquitatem odit in ipso: & idcirco iuuat suos dilectos, vt ad cor redeuntes non maneant iniqui. Et ita non est consequens, illis non B
adesse pro loco & tempore auxilium, quo valeãt resurgere. Quod ergo iam in argumento assumitur, Deum dilexisse Iacob, & odisse Esau non propter opera, cõcedimus de dilectione prædestinationis & odio reprobationis, vt magis patebit in libro de concordia prædestinationis & liberi arbitrij: sed odium illud reprobationis & affirmat peccatum in eo quem deserendo odit, & gratuitum negat auxilium. Potuit quidem Deus ad supplicium æternum damnare Esau, etiam non habentem peccatum, quemadmodum & bestiæ temporaliter affliguntur nõ propter peccatum: sed pro sua bonitate Deus talem nũc rationalium substantiarum ordinem instituit, secundum quem ordinauit nõ infligere vnquam sempiternum supplicium, nisi propter peccati meritum. Vnde & in inferno sicut incessanter puniuntur, ita & incessanter peccant. Si omnia permanerent talia, qualia Deus con- C
didit, neque reprobasset vllum hominem, neque odio haberet aliquid eorum quæ condidit. In scripturis autem, sicut iam patuit, dicitur Deus excæcare, indurare, non quòd bonum hominem faciat malum, aut habere mala desideria, sed quemadmodum iam diximus, quòd hominem iam malum deserat, nõ segregans illũ ex perditionis massa. Et hæc est induratio, de qua Apostolus ibidem loquitur, Deus cuius vult miseretur, & quem vult indurat. Miseretur inquam, id est, pro sua voluntate ex perditionis massa, & de luto peccati segregat, quos elegit secundum voluntatem suæ misericordiæ. Indurat autem, id est, ex suo iudicio iustitiæ in perditionis massa deserit, & non segregat, quos dimittit ad manifestandum suam iustitiam
Dupliciter dicitur Deus hominem indurare. his quos elegit. Et hoc dimittere in perditiõnis massa, seu non segregare, est secundum significationem quandam indurare, quemadmodum docet Augustinus in libro de prædestinatione. Deum indurare hominem, est Deum nolle misereri hominis: secundum quam significationem etiam indurat paruulum absque lauacro decedentem, qui nihil commeruit propria voluntate. Alia est induratio, quę D
supplicium est peccati antecedentis, quæ non fit sine meritis operum. Et de hac non loquitur Apostolus cùm dicit, Quem vult indurat. Veluti cùm homini impio sæpius monito & reluctanti proponit ea quibus grauius offendat. Quemadmodum Iudæis proposuit Christum & doctrinam salutis, ex quibus ipsi pro sua malitia magis indurauerunt corda sua: & sic nõ tam Deus quàm homines indurãt
Exod. 4. c. 7. 2 corda sua, vt in Exodo legimus, Ego, inquit, indurabo cor Pharaonis. Indurauit autem & Pharao cor suum, dum propositis Dei flagellis, & alijs beneficijs, magis factus est Deo rebellis. Sic adultero proponit mulierem meretricem, in quam conspectam pro suo malo desiderio inardescat. Sic tyranno, qui prorsus libidine dominandi viuit, inspirat voluntatem ad vastandas terras, quas tali pœna iudicat dignas. Scire ergo debes, quòd etsi homines sint reprobati antequam opera mala ege-

A là egerint, & antequam sint nati, tamen neque sic indurantur à Deo, neque excæcantur, neque traduntur in reprobum sensum, nisi propter mala sua ipsorum merita. Sic autem indurati, sicut & reprobati, quamuis non habeant auxilium, quo finaliter sint reuersuri, habent tamen pro loco & tempore auxilium, quo possunt sese ad sui conuersionem accommodare & cooperari. Scriptura verò quæ dicit, Considera opera Dei, quòd nemo potest corrigere quem Deus despexerit, Eccle.7.d. intendit explanare, diuinam voluntatem seu præscientiam non posse aut falli, aut superari ab humana voluntate, & ita neminem posse facere quo verificetur sententia, qua dicitur, Homo à Deo despectus seu reprobatus corrigitur. Deinde considerando sensum, quem solent appellare diuisum, quamuis nemo possit illos quos despexit Deus corrigere, ipsi tamen semetipsos possunt corrigere Deo adiuuãte, quod si facturi fuissent, Deus hoc nouisset ab æterno, & non illos reprobasset.

B Ad tertium argumentum supradicto contrapositum, Respondeo scripturas non rectè concludere id quod infertur. Sententia enim scripturæ dicentis, Diligis Sapi.11.d. omnia quæ sunt, & nihil eorum odis quæ fecisti, patet ex probatione quam subiungit: Quomodo enim posset permanere aliquid, inquit, nisi tu voluisses? Intelligitur ergo de dilectione generali, qua Deus res quamdiu permanserint, seruat ne pereant. Bonus & suauis, inquit, spiritus Dei in omnibus, In omnibus, inquam, qui sentiunt & cognoscunt illum. Ad id autem, quòd Deus dicitur stare ad ostium cordis peccatoris & pulsare, dicimus ex hac scriptura non esse consequẽs, quòd Deus omni tempore stet ad ostium cordis & pulset, nec quòd ad omnium hominum corda stet sic pulsans, quamuis confidimus misericordiam eius esse sic exuberantem super omnem Adæ filium, vt dignetur pro loco & tempore sic stare & pulsare ad singulorum hominum corda iam habentium rationis vsum. Et

C cùm in argumento assumitur, Si non omnes semper possunt ex acceptis à Deo viribus redire in viam salutis, conuertere corda tua, & pœnitere, cur ergo scripturæ hortantur ad huiusmodi opera? Respondeo, vt significetur Deus non velle saluare nos sine nobis, id est, absque motu & consensu nostræ voluntatis. Nec consequitur, Deus monet, hortatur vt faciamus hoc, & non faciamus illud, ergo ex nobis hoc possumus facere, & illud cauere ex nobis, quòd neque ad omnes homines semper venit huiuscemodi monitio, & hi ad quos venit, non faciũt hæc nisi pulsati gratia Dei præuenientis. Ad testimonia scripturæ dicentis, Deus mortem non fecit, Nunquid voluntatis meæ est mors impij? dicit Dominus: Respondemus ex his non esse consequens, Deum semper dare omni homini auxilium ad resurgendum sufficiens, sed solùm sequitur, eum humanam naturam instituendo, non fecisse mortem, quam impij Adam & Eua sibi fecerunt peccando:

D & ita Deus non lætatur in perditione viuorum, hoc est, non lætatur in eo quòd viui spirituali morte perdantur, nec in hoc quòd peccatores adhuc viui præsenti vita damnantur damnatione sempiterna: quam tamen mortem & damnationis pœnam reprobis infert iratus peccatis eorum, delectatus non in pœnis, sed in ratione & ordine suæ iustitiæ. Sciendum est autem, in scripturis geminam esse mortem, Vna est per ablationem substantiæ, seu per separationem corporis & animæ. Quædam verò est per absessionẽ consortij illius, qui loquitur in scripturis, Ego sum via, veritas & vita: Qui credit in me, non morietur in æternum. Iohñ.14.a.11.c De qua ipse Deus loquitur in Ezechiele, Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: Ezech.18.a g. Nolo mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. Neutram mortem, nec corporalem nec spiritualem, Deus fecit, sed iuxta Paulum Apostolum, Per Rom.5.b5 vnum hominem peccatum in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors. Sicut mortem corporalẽ Deus nõ fecit, ab initio humanum genus instituens im-

mortale & rectum, & tamen mors est à Deo, vt vindicante culpam: Ita & Deus A
non fecit mortem spiritualem, secundum quam anima priuatur Deo vita sua, id
est, iustitia & rectitudine voluntatis: & tamen vitium rebellióque carnis cõtra spi
ritum, & mors æterni supplicij, sunt à Deo patre, qui vult secundum iudiciũ suæ
iustitiæ peccatum non manere inultum. Vnde habere Deum inhabitantem, ha-
bere iustitiam & rectitudinem voluntatis, factum est ab illo qui dedit: non habe-
re autem Deum, aut non habere iustitiam, vel non habere bonam voluntatem,
factum est ab eo qui deseruit. Idcirco humanum genus, quod iustitiam semel acce
pit, si amplius non habeat illam, non propterea non habet illam, quia Deus non
dedit, sed ob id non habet, quia deseruit illam. Nam Adam, qui innocentiam vitæ,
& voluntatis rectitudinem à Deo acceperat, duo acceperat, videlicet rectitudi-
nem, & posse tenere illam. Posse autem deserere semel acceptam rectitudinem
ex natura est, quia mutabilis & ex nihilo est natura liberi sui arbitrij. Hominum B
genus non est creatum à Deo vt pereat, sed ideo creatum est, vt sit. Creauit enim
Deus, vt inquit scriptura, vt essent, omnia. Insuper nemo creatus est vt sub dia-
boli sit potestate, & illius faciat voluntatem. Homines vt sint homines, conditoris
est beneficium, quòd autem sunt iniqui & peccatores, præuaricatoris est vitium.
Quemadmodum bonus & iustus in ciuitate iudex, non vult in ciuitate quempiam
perire, omnes cupiens rectè viuere, tamen vult suspendere seditiosum & furem, &
homicidam ciuem, cuius & vult vitam voluntate quadam primaria seu antece-
dente, id est, quantum in se est, vellet eum viuere, nec est causa illius propter quod
mors est illi debita: sed voluntate consequente & secundaria, habita considera-
tione ad præcedens meritum, voluntate beneplaciti vult illum non viuere, quippe
qui sibi & alijs perniciosè viuit. Ita Deus faciens ab initio hominem, causam mor- C
tis non fecit in homine, quem fecit ab initio immortalem & rectũ. Proinde quan-
tum in Deo est, omnes viuerent, sed impij manibus & verbis accersierunt mortẽ,
dum sua sponte id agerent cui mors est debita. Et ita vtriusque argumenti scri-
pturas in tertio argumento citatas, dicimus nec obuiare supradictis, nec inter se
discordare, sed pro diuersitate populorum quibus proponuntur, diuersas & salu-
bres indicare sententias, quibus vel ad salutem prouocentur impij, vel à peccato
deterreantur iustificati, & peccatorem debere nec salutem desperare, si agat pœ-
nitentiam, nec iustum in sua confidere iustitia, si negligenter viuens perdat quod
quæsierat, vt habes apud Ezechielem cap. 33, & apud Hieron. in commentarijs
ibidem. *Solutio quarti argumenti.* Ad quartum argumentum patet solutio ex supradictis: Deus enim
quia gratis, & pro sua misericordia nos iustificat ex fide desuper accepta, idcirco
neque potest contra Deum esse iusta querimonia, si non semper largiatur impio
auxilium, quo valeat resipiscere: quamuis neque de nobis, neque de alio quouis in D
hac vita debemus vnquam desperare, nescientes occulta iudicia eius, qui quantum
in se est, omnibus se communicat pro captu eorum. Quòd autem quispiam à par-
ticipatione luminis, seu bonitatis illius, deficiat in mortem, hoc fit propter obsta-
culum seu impedimentum positum in homine, impediens ingressum diuini lumi
nis. Illud autem impedimentũ nõ ipse Deus, sed homo posuit in homine, quod est
vel actuale, vel originale peccatum, vel vtrumque simul. Hoc autem impedimen-
tum si ab aliquo tollit Deus, gratię est indebitę: si autem non tollit, non est arguẽ-
dus vllius iniustitię. In superni iudicis voluntate pendet tam vita, quàm mors eius
qui reus est mortis. Hoc magis quisque peccans fit dignus & reus mortis, quo ma
ior fuerit misericordia illi impensa pro liberatione à morte. Ad quartum argu-
mentum pro parte contraria adductum patet solutio ex supradictis: Nam quam-
uis pagani & gentiles, vbi fuerint sibi derelicti absque gratuito Dei auxilio, possint

facere

A facere opera quædam licita ſecundum præſentem vitam hominum, vt colere parentes, ſubuenire oppreſsis, non mentiri (vnde & hæc facientes ſecundum naturalem legem non peccant) tamen per huiuſcemodi non præparantur ad gratiam iuſtificantem. Sic dicit Apoſtolus, Gentes, quia Deum ex creatoris agnitione non coluerunt, factos eſſe reos. Poſſunt quidem oſtium cordis ad accipiẽdum gratiam aperire, ſed interna prius inſpiratione pulſati. Quòd autem Deus dicitur diſpẽſare talenta ſecundum vniuſcuiuſq; virtutem, videtur accipiendum eſſe de donis gratuitis, ſeu facultatibus quę diſtribuuntur ad aliorum vtilitatem. Hæc diſpenſanda ſunt ſecundum vniuſcuiuſq; virtutem & capacitatem, quemadmodũ dicit Apoſtolus: Aſcendẽs Chriſtus in altum, dona dedit hominibus, quoſdam fecit apoſtolos, quoſdam euangeliſtas, quoſdam prophetas. Sed de his alibi. Illius autem quod dicitur, Deũ homini facienti quantum in ſe eſt, nõ deeſſe in neceſſarijs ad ſalutem, Roma. 1. c. Epheſ. 4. b.

B patet intelligentia ex ſupradictis. Nam & patres hoc dicentes, adducunt pro hac ſententia ſcripturas, quæ loquuntur non de omni homine, ſed de homine iam credente aut iuſtificato, intelligentes Deum tali homini facienti quãtum in ſe eſt, non deeſſe in his, quæ ſunt ipſi neceſſaria ad ſalutem conſeruandam, aut ad perſeuerandum in eo quod cœpit, orando iugiter, & poſtulãdo ne intret in tentationem. Solent enim adducere, Deum cõfugientem ad ſe ſuſcipere, & prope eſſe omnibus inuocantibus eum in veritate. Confugere autem ad Deum, inuocare illum, orare, conuertere cor ſuum ad Dominum Deum ſuum, ſunt opera hominis iam credentis. Et hoc cõfirmat, quod dicitur de Cornelio Centurione, qui in fide Chriſtiana inſtruẽdus mittitur ad Petrum. Ille iam priuſquam mitteretur, orabat, & eleemoſynas dabat propter Deum, quod ſine fide facere nõ poterat. Suo quodam modo Act. 10.

C Iudæi orant & inuocant Deum, ſed non inuocant in veritate, qui Ieſum veritatem negauerunt. Deinde & peccatori, qui Deo excitante, ſeſe præparans ad gratiam, facit quantum poteſt, Deus non deeſt. Sed Deus non ſemper omnem hominem peccatorem ſic excitat, non infantes, non adultos inſanos, non furioſos, non dormientes, non ſemper alios pleroſq; iam inemendabiles & induratos, quamuis nos ignoremus illos. Quiſquis autem fidem tenet in Ieſum, quantiſlibet fuerit criminibus irretitus, non deſperet, pro loco & tempore ſufficiens habens auxilium, quo valeat petere, pulſare, inuocare, orare vt ſaluus fiat: quod ſi non fecerit, non Deo, ſed ſibi culpam tribuat. Ad quintum argumentum dicimus, creationem naturalem non eſſe omnino ſimilem creationi ſpiritualis vitæ. Creatio naturalis non fit præſuppoſito vllo ſubiecto, nec eſt in illa fundamentum, & idcirco non requiritur in illa creatæ cauſæ cooperatio, & proinde nec voluntarius vllius hominis conſenſus. Secus in creatione ſpiritualis vitæ, & cordis innouatione, vbi acquiritur gratia & gloria, cuius natura eſt fundamentũ per intellectus & voluntatis conſenſum. Vnde & in ſcripturis dicitur, Facite vobis cor nouum & ſpiritũ nouum. Quãuis ex te tibi nõ poſsis facere cor nouum, ſaltẽ iam excitatus cõſentias, & ores, Cor mundũ crea in me Deus. Conſentire autẽ poteris non ex te, ſed intus tractus à Deo patre. Vnde Saluator Ioan. 4, Venit hora, & nunc eſt, quãdo mortui audient vocem filij Dei, & qui audiuerint viuẽt. Nota verborum ſeriem, Mortui audient, vt viui fiant. Poteſt quidem Deus totum ſimul facere, atque facere hominem in momento credere, conſentire, & obedire: verùm ſecundum doctrinam ſanctam & apoſtolicam, non eſt ille vſitatus faciendi modus apud Deum, qui primùm dat quædam non petita, vt per ea quæ accepta ſunt, quærantur alia non accepta, iuxta parabolam euangelicam, Homo accepit talentum, vt ex hoc ſuperlucretur, & augeat pecuniã domini ſui. Vnde initiũ gratię eſt velut ſemẽ, quod iacitur in terram, nõ vt ipſum ſolũ maneat, ſed vt ordinatis paulatim prouehatur incremẽtis, donec *Solutio quinti argumenti.* Ezech. 18. g. Lucæ 19. d.

ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia sibi incrementa perueniat. A
Sic potest Deus nobis etiam non diu orantibus totum facere in momento. Facile
est in oculis Dei subitò honestare pauperem, sed secundum ordinem suæ sapien-
tiæ dignatur habere hominem cooperatorem, præmittens rationes & causas, qui-
bus in consensum voluntarium moueatur animus. Alioqui quid opus erat, vt Sal-
uator doctrinis & miraculis ostenderet in se diuinitatem loqui, qui poterat subitò
scribarum & pharisæorum corda ad quodcunque vellet inuitare, & fidem ipsis
quemadmodum Paulo inspirare? Quid opus erat Christo tot signis & sermoni-
bus, tot Apostolorum ministerijs & sudoribus adducere homines in Christianam
fidem, cùm facile illi erat subitò conuertere omnia corda filiorum hominum? Sed
hæc omnia voluit Christus ipse secundum sapientiam suam facere, vt faceret Iu-
dæos attentos doctrinæ ipsius, spontaneos & volentes, vt visis signis & miraculis
supra naturæ causas, inuitarentur, fide quædam præambula Deum esse qui loquere B
Iohan 10. g. 25. d. tur, quemadmodum & ipse ait, Ego facio opera patris mei, vt credatis quia ego in
patre, & pater est in me. Si opera non feciſsem in eis quæ nemo alius fecit, pecca-
tum non haberent. Verùm ex huiusce modi doctrinis non potest concludi, pec-
catorem in sui iustificatione non adjuuare, sed Deum sola sua potestate omnia ope
rari, non cooperantibus hominum iustificandorum voluntatibus. Patent autem
hæc omnia ex his quæ citantur in argumento quinto, quod est supradicto argu-
mento contrapositum. Ad hoc vt incipiat homo esse homo, non est necessum vt
ipse homo incipiat aliquid agere: ad hoc autem vt homo incipiat iustus esse, ne-
cessum est vt incipiat benè velle. Adeóque humanę voluntatis operatio est ad be-
nè viuendum necessaria, vt neque ipse Deus, cùm possit omnia, possit facere ho-
minem esse iustum ac benè viuere, nisi simul etiam faciat hominem voluntariè C
agere atque diligere. Facit autem hoc Deus non cogendo, sed excitando, sugge-
rendo, & inspirando. Augustinus cùm docet maius opus esse iustificare impium,
quàm creare cælũ & terram, intelligit iustificationẽ esse opus magis magnificum,
id est, ad maius bonum, quippe ad bonum incommutabile, quod maius est quàm
bonum naturalis esse: quemadmodum & ibidem ait, Vtrumque, tam videlicet
iustos angelos creare, quàm impios iustificare, æqualis est potentiæ, sed istud ma-
ioris est misericordiæ: sicut iustificatio impij, quæ est ad bonum gratiæ, maioris
est misericordiæ, quàm glorificatio iusti, quę est ad bonum æternæ gloriæ. Impius
nempe & indignus est gratia, & dignus morte æterna: iustus autem per gratiam
desuper acceptam est æterna gloria dignus. In creatione Deus dedit nosmetipsos
nobis, hoc est, naturaliter esse fecit nos. In iustificatione autem impij & in glorifi-
catione dedit seipsum nobis, largiens seipsum totum in præmium. Quanquam au
tem in quorundam hominum iustificatione simul contingat fieri miracula, qui- D
bus ad fidem præter solitum naturæ cursum moueantur, sicuti accidit in conuer-
sione beati Pauli, iustificatio tamen ipsa in se non est propriè opus miraculosum,
quia effectus iustificationis non potest fieri nisi à solo Deo. Miraculum autem est,
cùm aliquid à Deo fit præter ordinẽ naturalis causæ, quæ nata est hoc facere, veluti
cùm quis accipit scientiam aut sanitatem, non per proprium rationis internæ stu-
dium, aut ratiocinationem: gratiam autẽ non potest homo habere aliunde quàm
à Deo solo. Hactenus pro solutionibus argumentorũ vtrarumq; partium dicta
sufficiant. Ex his igitur epilogũ seu recapitulationem quandam facientes, dicamus
quę sunt manifesta. Primùm patet scripturas sacras, quæ in hac materia contra-
riæ videntur non considerãtibus personas, causas, tẽpora, loca & rationes, has pro-
pter horum diuersitatẽ, aut tacitam, aut expressam, inter se non pugnare. Spiritus
sanctus scripturã sacram proposuit humano generi vt apothecã, in qua omniũ ge-

nerum

A nerum homines congrua ſibi remedia inuenirent contra omnium generum morbos. Homines ne augerent peccata deſperatione veniæ, ipſe in ſcripturis ſacris generaliter dictis promittit indulgentiam omnibus peccatoribus, etiam poſt quantalibet ſcelera redeuntibus ac pœnitentibus. Verùm ne ex hac promiſsione peius viuerent ſub ſpe veniæ, quoſdam in eiſdem ſcripturis legitur indurare, excæcare, deſerere, vt ſuos electos deſperationis metu ne negligenter viuãt, faceret cautiores: vnde & diem mortis reliquit nobis incertum. Quoſdam ſubitò tollit de medio, ita vt non habeant tempus pœnitentiæ, alios etiam inemendabiles tradit in reprobum ſenſum. Super eos qui differunt conuerti de die in diem, ita impendit ſui regiminis moderamina, vt quia ſæpius vocati venire contemnunt, inolita conſuetudine putreſcentes in ſcelere, non corrigantur in fine. Amen dico vobis, inquit Saluator, nemo virorum illorum qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam. Vix mille- Luc.14.c.

B ſimus hominum, quorum mala ſemper fuit vita, meretur habere indulgentiam: Hæc enim animaduerſione percutitur peccator, vt moriens obliuiſcatur ſui, qui dum viueret oblitus eſt Dei. Verùm ne peccator quiſquam arbitretur vnquam eſſe deſperandum, legimus ab hoc cõmunis diuinæ prouidentiæ curſu exceptos peccatores etiam grauiſsimos, in fine dierum pœnitentes, ſubitóque conuerſos. Nota.

Secundò ex ſupradictis perſpicuum eſt, non oportere nos curioſius in hac quæſtione immorari, de auxilio ſufficienti vel non ſufficienti ad ſalutem, ſuper vniuerſos & ſingulos homines, cùm ſufficiat ſcire, & Deum nõ eſſe iniuſtitiæ arguendũ, ſi quoſdam ſpiritui ſancto vocãti frequentius reluctantes noluerit ſufficienter adiuuare, ſcientes auxilium illud non prodeſſe ſed obeſſe potius his, qui non ſic adiu-

C uantur vt obediant & conuertantur. Cùm enim diuina æternæ ſalutis auxilia hominibus negligentibus, aut reluctantibus, ſeu contẽnentibus, nihil remedij ęternę ſalutis adferant, quin potius maioris ruinæ pręſtent occaſionẽ, ſatius eſſet illis, hęc ipſis nõ impendi, ſed eos deſeri potius ac derelinqui deſtitutos auxilio tali. Melius, inquit ſcriptura, erat illis veritatẽ non agnoſcere, quàm poſt agnitionem veritatis 2.Pet.2.d. retrorſum ire. Verùm Deus ad maiorem declarationem ſuæ iuſtitiæ ſimul & miſericordiæ, facultatem quandam reſurgendi præſtat etiam reprobis, per huiuſcemodi auxilia diſpenſata ipſis, volens oſtendere illorum damnationem fuiſſe non diuinę conſtitutionis & ineuitabilis neceſsitatis, ſed humanę volũtatis ad oblatum gratiæ talentum non ſeſe accommodantis. Sic venerabilis Auguſtinus hanc quæſtionem videtur derelinquere ambiguam, loquens de vocatione qua vocati ſic iuuantur, vt in libera habeant voluntate venire & non venire. Hęc vocatio, inquit, ſiue in ſingulis hominibus operetur, ſiue non in ſingulis, comprehendi nõ poteſt. Non fecit taliter, inquit Propheta, omni nationi. Paulus Coloſſenſib. ſcribit, iſtud Pſalm.147. Coloſſen.1.d.

D ſalutis æternæ myſterium fuiſſe abſconditum à ſæculis & generationibus, nunc autem manifeſtatum in ſanctis, quibus voluit notas facere diuitias gloriæ huius ſacramenti. Cur hac manifeſtatione, qua nunc vniuerſis nationibus innoteſcit, antea reuelatum non fuerit, nulla poteſt ſcientia comprehendere, nulla intelligentia penetrare. Tertiò ex ſuperioribus patet, quòd is qui gratiam acceptam ſemel deſerens mortaliter peccat, non ſolùm eſt indignus illa, ſed & meretur vt illa ſemper indigeat. Idcirco ſufficiens illi auxilium ſi adſit, tribuendum hoc eſt immenſæ miſericordiæ Dei, qui cùm iuſtè poſſet animam peccatricem perdere, pro ſua clementia dat adhuc tempus & adiutorium quo valeat reſipiſcere. quod ſanè adiutorium reperitur denegaſſe quibuſdam, quos aut mox aufert de medio, aut traducit in quandam mentis furiam ac inſaniam. Deinde fides mortua ſpeculatiua, qualis eſt in dæmonibus, non ſufficienter dirigit ad gratiam, ſtat nempe cum deſperatione, & poteſt eſſe in eo qui dicit, Maior eſt iniquitas mea, quàm vt veniam merear. Gene.4.b.

Præterea

Præterea relapſus in mortale peccatũ, etiã ſi habeat pro loco & tẽpore ſufficiens auxilium, veluti dum Deus gratuita ſua clementia ad oſtium cordis pulſat, nontamen oportet tale auxilium pro omni hora adeſſe illi. Inſuper, quemadmodum gentilis & paganus non poteſt euangelio credere, ſecundum eam fidem qua Chriſtianus fiat, abſq; gratia Dei, non ſolùm proponentis intellectui euangelium, ſed & intus inuitantis, atq; docentis euangelium reuera eſſe teſtimonium veri Dei teſtificantis: Ita neq; Chriſtianus relapſus in mortale peccatum, quantumlibet ex fide quadam mortua credat euangelio, & Ieſum eſſe ſaluatorem mundi, non poteſt pœnitere vera pœnitentia qua iuſtus fiat, abſque gratia Dei, non ſolùm forinſecus admonentis, corripientis, & vocantis, ſed & intus inuitantis & inſpirantis propoſitum bonum. Quemadmodum ergo gentiles & pagani ex ſe nõ habent quicquam, quo aut mereantur, aut valeant ſe præparare, aut facere dignos ſeu idoneos qui vocentur, & accipiant iuſtificantem fidem: ita & Chriſtianus relapſus in peccatum mortale, nihil habet ex ſe, quo ſolo aut valeat, aut mereatur ſe præparare, & facere dignum, qui iuſtificetur ad accipiendum gratiam iuſtificantem. In adulto quidem eſt opus excitatione & interna ſuaſione, verùm excitatio ſola non ſufficit, ſed oportet excitatum iam non reluctantem ex diuina motione Deo conſentire, & eleuari virtute ſpiritus ſancti ſupra naturam, vt conformis efficiatur diuinæ naturæ, & ita deſuper accipere ſpiritum viuificantem, diffuſa charitate per eundem ſpiritum in corde ſuo. Quartò ex ſuperioribus liquidum eſt, nos aliud ſignificare, cùm dicimus hominem habere ſufficiens auxilium quo continenter viuat, & perſeueret in eo quod cœpit: aliud verò, cùm dicimus hominem iam per gratuitum aliquod donum poſſe habere ſufficiens auxilium. Quemadmodum aliud eſt, hominem languidum habere baculum quo ſuſtentetur, aliud eſt eum nondum habere, ſed poſſe habere baculum. Poteſt languidus interdum, qui non habet, implorare adiutorem, qui rogatus ſit paratus aut ducere languidum, aut dare baculum. Sic Deus electis ſuis rogantibus ipſum paratus eſt inter tot & tales tentationes dare ſufficiens adiutorium quo valeant omnibus tentationibus reſiſtere, non ſuccumbere vnquam. Rogari ab ipſis vult Deus, qui certè benefacit bonis & rectis corde, prope quoque eſt omnibus, non otioſis, non ſegniter agentibus, non de ſuis viribus præſumentibus, ſed inuocantibus eum, & fugientibus ad illum. Proinde ſi non habeas rãtum præſidij, vt valeas in eo quod cœpiſti perſeuerare, habes tamen tale auxilium, quo potes adid quod nondum habes, aſcendere: & ideo ſi non habeas quo valeas perſeuerare, ex totis præcordijs adeas Dominum Deum, & ora vt habeas. Si quis veſtrum indiget ſapientia, inquit Iacobus, poſtulet in fide: ſapientiam appellans, qua pudicè, continenter, & rectè viuitur. Et ſecundum hunc modum intelligendum eſt, quod ſolemus dicere de facere quantum in ſe eſt, vt homo ex his quæ in ſe habet à Deo, faciat quantum poteſt, vt aſcendat & accipiat cætera quæ nondum habet. Hæc eſt doctrina Saluatoris, qui docuit diſcipulos ſuos vigilare ſemper, & orare, vt non ſuccumbant irruentibus ex improuiſo tentationum impulſibus. Ad iam credentes Chriſtus loquitur, Vigilate & orate, pulſate, & aperietur vobis, & id genus aliæ ſcripturæ, quibus ſignificatur, quòd homo iam illuſtratus fidei dono, habeat auxilium quo valeat orare, & impetrare cõtinentiæ & perſeuerantiæ dona. Et idcirco quamuis nemo poſsit neq; perſeuerare in fide & charitate, neq; continenter viuere, niſi Deus dederit, tamen imputatur illi ſi non perſeueret, ſi nõ continenter viuat: quia ex fide iam accepta valet vigilare, orare, & accedere ad thronum gratiæ, vt inueniat auxilium quo adiuuetur, atq; ſic dirigatur à Deo, vt perſeueranter ac continenter viuat. Sapiens vt ſciuit quòd non poſſet eſſe continens niſi Deus dederit, adijt Dominum, & deprecatus eſt illũ ex

A B C D

Iaco. 1. a.

Sapient. 8. d.

totis

A totis præcordijs. Vnde Hieron. interpretans illud Matth. 19, Non omnes capiũt verbũ hoc, ſed quibus datũ eſt: His, inquit, datum eſt, qui petierũt, qui voluerunt, qui vt acciperent laborauerunt: omni enim petenti dabitur. Ad hunc ſenſum dicit Auguſtinus in lib. 1 de prędeſtinatione ſanctorum, Donum perſeuerantiæ ſuppliciter poteſt emereri, ſed poſtquam datum eſt, contumaciter amitti non poteſt, nempe ſi eſt datum, vſque in finem eſt perſeueratum.

¶ SEQVITVR SEXTVS HVIVS LIBRI TRACTATVS, IN DVO CAPITA DISTRIBVTVS, DE *gratia & natura liberi arbitrij, de captiuitate, ſeruitute, & libertate eiuſdem: de concordia item præſcientiæ, prouidentiæ, prædeſtinationis diuinæ cum eodem liberõ arbitrio: continens generalia quædam, quibus aperitur via ad*

B *intelligendum ea quæ tractantur in ſequentibus libris.*

CAPVT PRIMVM, *quod diuiditur in duas partes.*

SECVNDVM ſeriem doctrinæ iã de libero arbitrio ſimul & gratia differendum eſt, ſcrutandũmque eſt, ſit ne liberum arbitrium, an non ſit: & ſi ſit, quidnam ſit, & quam vim ſeu facultatem habeat operando, & vtrùm captiuitas ſeruitúſque peccati, quæ intrauerunt per Adæ peccatum, abſtulerunt ipſum: & an Dei gratia, præſcientia ac prędeſtinatio impediant illius libertatem. Et primũ communes de hac re ſunt adferendæ ſententiæ, atque ita deinceps à notioribus nobis procedendũ, vt perueniamus in notitiam eorum quę ſunt ignotiora nobis. Primùm igitur communia vtrinque afferemus argumenta, quibus hinc inde cõſideratis aperitur via ad diſſoluendum quæſtiones difficiles. Præmittemus autem primùm quatuor argumentorum genera, ex quibus videtur conſequens eſſe, nullũ eſſe hominis liberum arbitriũ. Deinde quatuor ſubijciemus genera rationum, quibus planè demõſtratur liberum eſſe hominis arbitrium. In primo genere argumentorũ aſſumam ſcripturas, teſtimonia ſanctorum patrum, & rationes, ex quibus conſequens eſſe videtur, omnem iuſtitiam, omnem bonum voluntatis motum, interiorem pœnitẽtiam, omniáque bona opera ac merita à ſolo Deo fieri in anima, & animam ipſam ſeſe habere perinde atque ſubiectum ſuſcipiens ab altero impreſſiones & motus: quo admiſſo, conſequens erit non eſſe vllã vim liberi arbitrij benè & malè operãtis. In ſecundo genere argumentorũ aſſumam ſcripturas, argumenta & rationes de impotẽtia rectè agẽdi, de captiuitate, ſeruitute, ac vulneratione ſecuta per Adę peccatum, ex quibus conſequens videtur, per Adæ peccatum prorſus de humano

D genere perijſſe liberũ arbitrium, quemadmodũ in homine iam captiuo & vinculis cõpedito perijt libertas, qua poterat pridem libera ſua mẽbra mouere in opus. In tertio genere argumentorũ aſſumam ſcripturas & argumenta de præſcientia, prouidentia, & volũtate diuina infallibili & immutabili, ex quibus cõſequens videtur, omnia quæ fiunt, ex neceſsitate abſoluta euenire: quo admiſſo, prorſus euerti videtur liberũ hominis arbitriũ. In quarto argumentorum genere aſſumã ſcripturas & argumenta de æterna prædeſtinatione & reprobatione diuina, ex quibus cõſequens videtur, ſalutem hominũ electorum, & damnationẽ reproborum pendere in ſola voluntate Dei, pro ſua gratia quẽ voluerit eligentis, aut pro ſua iuſtitia quẽ voluerit deſpicientis: quibus admiſsis, prorſus videtur liberi arbitrij poteſtas euerſa. Prioris generis argumẽta ſunt: Primũ, In ſcriptura ſacra liberũ arbitrium nõ reperitur vſpiam, neq; in lege, neq; in prophetis, neque in euangelicis apoſtolicíſq; doctrinis, ſed ſolus Deus legitur in ſcripturis omnia facere in nobis opera bona, & tollere

Primi generis primum argumentũ

tollere à nobis peccatum, malam seu duram voluntatem, & dare seu creare in no- A
Eze.11.d.36.f bis cor nouum, & spiritũ nouum. Ipse loquitur in scripturis, Ego auferam cor lapi
deum de carne vestra, & dabo vobis cor nouum, & spiritũ nouum. cor lapideum,
id est, duram voluntatem, cor carneum, id est, bonam & humilem voluntatem.
Philip.2.b. Deus, inquit Paulus, operatur in vobis velle & operari, pro bona voluntate. Vna
communis est scripturarum & omnium orthodoxorum patrum sentẽtia, omnia
opera bona, omnia merita bona esse in nobis Dei dona, etiam præceptorũ opera,
Ephes.2.b. dicente Paulo, Ipsius sumus factura in Christo Iesu creati in operibus bonis. Vnde
orat August. Domine da quod iubes, & iube quod vis. Et quòd solus Deus hæc in
nobis operetur, videtur ex verbo creationis, nam quod creatur solus Deus opera-
Psalm.50. tur. Vnde orat Propheta, Cor mundum crea in me Deus. *Secũdum argumen-*
Secundũ ar tum: Si voluntas hominis in opere bono cooperaretur Deo, homo ipse sua volun
gumẽtum. tate Deũ adiuuaret in operibus bonis, hoc autẽ est falsum, dicente scriptura, Quis B
Isaiæ 4. adiuuit, inquit Isaias, spiritum Domini, aut quis consiliarius illius fuit? Prẽterea lu-
tum in formatione vasis non cooperatur figulo, ergo videtur, quòd neq; homo in
Ierem.18.a. reformatione ad vitam spiritualẽ cooperetur Deo. Nam sicut lutũ, inquit Ierem.
Roma.9.b. in manu figuli, ita vos in manu mea, dicit Dominus. Item Paulus, An non habet
potestatem figulus luti facere aliud vas in honorẽ, aliud in cõtumeliam? Tertiò,
Tertiũ ar- Si in operatione bona est cõcursus liberi arbitrij simul & Dei, perinde atq; duo ho
gumẽtum. mines concurrunt in tractum nauis, cõsequens erit, liberũ arbitrium suis viribus
aliquid agere, quẽadmodum vterq; trahentiũ nauem suis viribus operatur. Quod
1.Corin.3.c. videtur esse contra Paulum in epistola ad Corinth. Neque qui plantat est aliquid,
neque qui rigat, sed qui incrementũ dat Deus. Deinde homo si aliquid suis viribus
agat libera sua voluntate, ergo aliquid habet vnde possit gloriari aduersus alterum C
2.Corin.4.b nõ sic operantẽ: quod est cõtra eundẽ Paulũ, Quis, inquit, te discernit? quid habes
quod nõ accepisti? Quod tractantes Cypria. August. & Bernar. In nullo, inquiũt,
est gloriandũ, quia nostrũ nihil est: & propterea tutiores viuimus, si totũ Deo da-
mus, nõ illi ex parte, & nobis ex parte. Rursus Bern. in fine lib. sui de gratia & libe
ro arbitrio, Non partim gratiã, partim liberum arbitriũ, sed vt totum in illo, scili-
cet libero arbitrio, ita totum ex illa, scilicet gratia. Ex quibus videtur consequens
esse, quòd voluntas hominis Deo nõ cooperetur: quod & planè videtur ex verbo
Apostoli demonstrasse August. in epist. ad Sixtum: Quòd Apostolus dicit nõ esse
volentis neq; currentis, sed Dei miserentis, non idcirco, inquit, dictum est, quia est
hominis & diuinę voluntatis concursus in operando, sed idcirco, quia nihil potest
homo, nisi Deus misereatur. Et in Enchirid. cap.32, sic argumẽtatur, Si propterea,
inquit, dictum est, Non est volentis neq; currentis, sed Dei miserentis, quia non est
solius hominis volẽtis aut currẽtis, sed Dei etiã miserentis & cooperantis, acsi velit D
dicere ex vtroq; simul opus fieri: vt sic dictũ accipiamus, Non est volẽtis neq; cur
rentis, sed Dei miserẽtis, tanquã diceret, Non sufficit sola voluntas hominis, si non
adsit etiã Dei misericordia: Sequeretur etiã rectè posse dici econtrario, videlicet,
Non est Dei miserentis, sed volentis & currentis hominis, quia illud solius Dei mi-
sericordia nõ impletur: sed nullus Christianus audebit dicere, Nõ est Dei miseren
tis, sed volẽtis hominis, ne apertissimè Apostolo cõtradicat. Ex his igitur videtur
consequẽs, Apostolũ hęc propterea dixisse, quia totũ Deo dandum. Hęc & id ge-
nus alia multa, de quibus latius in libro de natura & gratia, sunt, ex quibus videtur
cõcludendũ esse, hoc quod vocamus liberũ arbitriũ, nihil agere, sed solùm tanquã
subiectum bonarum affectionum & bonorum operum capax, in se suscipere quæ
Secundi ge Deus operatur. Secundi generis argumẽta, sumptis videlicet medijs de captiui-
neris primũ tate & seruitute liberi arbitrij, & vulneratione ac impotentia rectè agendi secuta
argumẽtũ.

per

A per Adæ peccatũ, sunt huiusce modi. Primum, Tota scriptura sacra, totáq; sanctorum patrum doctrina plena est testimonijs planè docentibus humanum genus ab initio conditum à Deo liberũ & in paradiso collocatum, ab omni miseria & captiuitate immune, sed ipsum hanc libertatem perdidisse, & per Adæ peccatum esse mortuum, in seruitutem adactum, vinctum, captiuum, infirmum, languidum ad omne opus bonum, vt ex superioribus liquidum est. Hæc quoque est ecclesiasticæ fidei regula, & totius doctrinæ in religione Christiana fundamentum. Ex quo videtur consequẽs esse per Adæ peccatum de humano genere arbitrij libertatem perijsse, siquidem seruitus ac captiuitas sub vinculis peccati & sub potestate diaboli, non videtur posse stare cum libertate. Quod & sermone plano videtur docuisse August. in Enchiridio cap. 30. Homo malè, inquit, vtens libero arbitrio, & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui se occidit, vtiq; viuendo se occidit, neque se-

B ipsum poterit resuscitare cùm occiderit: ita dum libero arbitrio peccaretur, vincente peccato, amissum est liberum arbitrium. Qui facit peccatum, inquit Christus, seruus est peccati, à quo quis deuictus est huius & seruus addictus est. A diabolo captiui, inquit Paulus, detinentur ad ipsius voluntatem. Secundum argumentum. Augustinus in primo libro retractationum, capite nono, quasi regulam ponit eorum dogmatum, quæ in suis scriptis de libero tradiderat arbitrio. Cùm de libera, inquit, voluntate rectè faciendi loquimur, de illa, inquit, in qua factus est primus homo loquimur. Iam verò ad benè agendum libertas arbitrij ad bonum perijt, & sequuta est dura necessitas habendi peccatum. Et in libro de spiritu & litera. Ad nihil, inquit, nisi ad peccandum valet liberum arbitrium, si lateat veritatis via. Ecclesiasticæ fidei regula est, per Adæ peccatum liberum arbitrium

C adeò esse infirmatum factúmque languidum & vulneratum, vt per illud nequeat se vllus homo de fouea damnationis erigere, aut de luto peccati eripere, nisi quem gratia Dei miserentis erexerit. Vnde & huius considerationis Augustinus, & Bernardus planè docent hæc duo præcepta, Diliges Dominum tuum ex toto corde, & non concupisces, in hac vita esse viribus liberi arbitrij impossibilia, nam propter peccatum in omni carne propagatum ab Adam habitans, quod per vnum hominem intrauit, non totis viribus possumus in hac vita diligere Deum, neque vitare omnem concupiscentiæ motum. Vnde Ambrosius & Augustinus ex doctrina Pauli dicentis, Ego autem carnalis sum venundatus sub peccato, quod odi malum hoc facio, planè docent hominem non posse neque suggestiones supprimere, neque vitare omnia peccata, neque viuere sine peccato, eúmque esse infirmum ad præcepta legis seruanda, & plerumque inuitum peccare, & ex necessitate. Tertium argumentum. Quicumque liber est facit quod vult, sed ho-

D mo per Adæ peccatum tam carnalis est factus, adeóque venundatus est sub peccato, vt iuxta Pauli doctrinam non faciat quod vult, Non quod volo bonum hoc ago, Caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæcumque vultis illa faciatis. Hæc & id genus alia multa sunt, ex quibus videtur concludendum esse liberum arbitrium nihil iam esse, sed perijsse de humano genere, argumentis sumptis ex seruitute & captiuitate, quæ intrarunt in humanum genus per Adæ peccatum, de quibus peculiariter in hoc libro longè latéque dicturi sumus. Tertij generis argumenta, sumptis medijs ex præscientia, prouidentia & volũtate diuina infallibili & immutabili, sunt huiusce modi. Primum, Aliter fieri non potest, quàm Deus futurum ordinauit. Prouidentia diuina non est ab vlla creata causa impedibilis aut superabilis, non est, inquit, qui de manu mea eruat: operabor, & quis auertet illud? & alibi, Verbum quod egredietur de ore meo fiet, & non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæcumque volui, &

Iohan. 8. d. 2. Petr. 2. d. 2. Tim. 2. d.

Secundum argumentum.

Roma. 7. c.

Tertium argumentum.

Roma. 7. c.

Gala. 5. c.

Tertij generis primum argumentum.

Isa. 43. b.

Isa. 55. d.

Iohan.12.f. prosperabitur in his ad quæ misi illud. Propterea non poterant Iudæi credere, A
quia hoc futurum prædixerat Isaias, cui Dei præscientia hac in re fuerat reuelata.
Matth.6.c.d. Vnde & in scripturis mandat Deus vt abijcientes omnem solicitudinem industriæ nostræ, totam rerum nostrarum curam proijciamus in eum qui prouidet omnibus, quemadmodum volatilibus cæli, quæ neq; serunt, neque metunt, Deus
Secundum argumentum. prouidet, & pascit illa. Secundum argumentum. Omnis creata causa sub Deo operatur, & est tanquam instrumentum quo Deus vtitur ad perficiendum opera, secundum suæ volũtatis beneplacitum, cui nulla creatura valet resistere. Ergo voluntas hominis sub diuina voluntate non liberè agit, sed agitur potius & trahitur, quemadmodum securis aut serra mouetur ab homine artifice, neque aliter, neque ad alia sese potest vertere, quàm Deus voluerit. Non est ergo libera hominis vo-
Ierem.10.d. luntas, potens agere, & non agere. Non est, inquit Ieremias, in homine via eius, nec
Psalm.36. viri vt dirigat gressus suos, sed à Deo gressus hominis diriguntur. Item, In volun- B
Esther 13.c. tate tua cuncta sunt posita, & non est qui resistat voluntati tuæ. Cor regis in
Prouer.21.a. manu Dei est, quocunq; voluerit, inclinabit illud. Deus habet super humana corda omnipotentissimam potestatem, gubernans non solum vt causa permittens, aut
Tertium argumentum. sinens illa agere, sed vt causa efficiens cuiuslibet actionis & motus. Tertium argumentum. Omnis potẽtia, quæ in suis actionibus efficaciter regitur ab immutabili causa, est ad suum actum & motum determinata, & non potest non agere: sed voluntas hominis in actionibus suis efficaciter regitur à diuina voluntate immutabili, Non habet ergo in sua potestate non agere, quippe per diuinam prouidentiam, quæ frustrari non potest, determinata ad suum actum & motum. Præterea diuina voluntas non potest aliter facere, quàm ab æterno proposuit. Deum
1.Reg.15.f. enim nunquam pœnitet voluisse illud quod semel voluit. Neque enim, vt ait Sa- C
Rom.11.d. muel, homo est vt agat pœnitentiam. Sine pœnitentia, inquit Paulus Apostolus, sunt dona Dei & vocatio. Ergo & humana voluntas, quæ non aliter potest facere quàm Deus voluit, non potest ea quæ futura sunt non facere. Quarti generis argumenta, sumptis medijs ex æterna prædestinatione & reprobatione diuina, sunt
Quarti generis primum argumentum. huiuscemodi. Primum. Impossibile est prædestinatum damnari, quemadmodum & impossibile reprobatum saluari. Neque enim Deus potest incipere prædestinare Antichristum quem reprobauit, neque item potest incipere reprobare Paulum quem prædestinauit, quia diuina voluntas est immutabilis, quod semel voluit, ab æterno voluit, neq; vnquam pœnitet illum voluisse quicquam. Videtur ergo prædestinatio electorum ad vitam æternam, sicut & reprobatio impiorum in ignis gehennam, esse necessaria, & ab humana voluntate ineuitabilis, & non im-
Secundum argumentum. pedibilis. Secundum argumentum. Prædestinatio diuina, quemadmodum demonstrat Augustinus ex scripturis sacris, non solum dat posse benè velle, posse D
rectè viuere, & iustè operari, sed etiam dat ipsum bonum voluntatis motum, rectam vitam, & iusta opera, omnia enim illa sunt Dei dona, quæ Deus ab æterno
Philip.2.b. suis electis præparauit. Deus, inquit Apostolus, est qui operatur in vobis velle &
Tertium argumentum. operari pro bona voluntate. Tertium argumentum. Secundum scripturas sacras credere in Iesum est Dei donum, dicente Christo, Nemo venit ad me, nisi cui
Iohan.6.g. datum est à patre meo. Venire ad Christum, est credere, inquit August. in Chri-
Ephe.2.b. stum. Gratia, inquit Paulus, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donum est, non ex operibus. Causam autem cur illi credere volunt, isti contradicunt, designat Augustinus in lib. de prædestinatione sanctorum, quia in illis, inquit, præparatur voluntas à Domino, in istis non præparatur, dicente Christo, Nemo venit ad me, nisi cui datum est à patre meo. Quid est, Nemo venit ad me, nisi nemo credit in me? Præterea prædestinati omnino peccare non possunt vsque in

finem

A finem, dicente Iohanne, Qui ex Deo natus est, non peccat, & non potest peccare. 1.Iohan.3.b.
Non potest arbor bona fructus malos facere. Hominem reprobatum nemo po- Matth 3.c.
test corrigere aut emendare, dicente scriptura, Considera opera Dei, quia nemo Eccle.7.b.
potest corrigere, quem ille despexerit. Despicit autem Deus quosdam, indurans, aggrauans, excæcans, vt percipere non valeant diuinæ vocis aut lucis influxum, quemadmodum testatur in euangelio Christus de Iudæis, Propterea, inquit, non Iohan.12.f.
poterant credere, quia dixit Isaias, excæcauit oculos eorum. Iustè, inquit Augustinus, damnantur etiam hi, qui fidem Christi audire non potuerunt, nō habentes à quo discerent. Rursus rectè, inquit, non admittitur in regnum cælorum non regeneratus, etiam quamuis Christianus non solum non fuerit, sed nec esse potuerit. Idem in lib. de correptione & gratia, Quicumque in præscientia Dei & prouidentia sunt prædestinati, etiam nondum nati, iam in præscientia sunt filij Dei, & om-
B nino perire non possunt. Quod dedit mihi pater, inquit Christus, nemo potest Iohan.10.f.
rapere de manu patris mei. Ex quibus omnibus consequens videtur, prædestinationem ac reprobationem necessitatem quandam imponere humanis voluntatibus. Hæc sunt quatuor generum argumenta, ex quibus forsitan prorsus videbitur esse euersum liberum hominis arbitrium, quæ tametsi iam olim fuerunt frequentius à patribus tractata, euentilata & declarata, ex eis tamen perperam intellectis hæretici huius temporis, firmantes sibi sermonem nequam, sic defendere moliuntur Dei gratiam, vt adiutorium gratiæ prorsus tollant, & iniuriam faciant Deo conditori naturæ, asserentes non esse vllam nostri arbitrij vim liberè agendi quicquam, ipsumque liberum arbitrium in scripturis sacris non reperiri, & idcirco ipsum nihil esse, sed rem de solo titulo. Nec his contenti vniuersa contemnunt
C quæ veneranda nobis tradidit antiquitas. Hoc hominum genus non nouum est, nam & de his ipsis diuus loquitur Bernardus pro suo tempore, in homilijs 65 & 66 super Cantica. Sacramenta, inquit, ecclesiæ inter se certatim dilacerare contendunt, ecclesiam se esse dicūt. Irrident nos, quia baptizamus infantes, quòd oramus pro mortuis, quòd sanctorum suffragia postulamus, negant posse esse episcopum qui peccator est, & id genus alia multa in occultis docent, in angulis, in conuenticulis susurrant. Sed vile, inquit, hoc genus hominum ac rusticanum, & sine literis, ac prorsus imbelle, conflictus omnino ab his & defensio perijt. Nam & illa in quibus malè sentiunt, defensibilia non sunt, nec tam subtilia quàm suasibilia, & id dumtaxat mulierculis, rusticis & idiotis: nec rationibus conuincuntur, quia non intelligunt: nec autoritatibus corriguntur, quia nec recipiunt, nec flectuntur suasionibus, quia subuersi sunt. Mulieres relictis viris, & item viri dimissis vxoribus ad illos se conferunt. Clerici & sacerdotes relictis ecclesijs, intonsi, atque barbati
D apud eos inter textores & textrices plerumque inuenti sunt. Probatum est, mori magis eligunt quàm conuerti, & inter eos aliqui non modò patienter, sed læti, vt videbatur, ducebantur ad mortem, diabolo illorum corda possidente. Et quamuis non esset opus multa aduersus homines istos stultissimos & obstinatissimos dicere, quippe qui rusticani homines sunt & idiotæ, & prorsus contemptibiles, sed sufficeret innotuisse illos, vt vitentur, tamen nō est cum eis negligenter agendum, multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum vt cancer latè serpit ad decipiendum, præsertim simplices & idiotas, quales vtique omnes, inquit Bernardus, sunt, quotquot adhuc de hac secta esse expertus sum. Omnibus vna intentio semper hæreticis fuit, captare gloriam de singularitate scientiæ, sola ista malignior cæteris versutiórque hæresibus, damnis pascitur alienis, propriæ gloriæ negligens, cuius professores solius euangelij se profitentur æmulatores, & solos, nec tamen inter se omnes per omnia concordant. Hactenus Bernardi sententiæ

de sui temporis hæresibus iam hoc nostro seculo resuscitatis. Dicturi autem in A
sequentibus libris de omnibus supradictis hæresibus latius: nunc quãtum ad præ-
sentis libri attinet materiam, compendio quodam tractabimus cuncta, quæ in alijs
libris prolixè satis disputantur.

Sequitur secunda huius capituli pars, in qua ponuntur rationes ad contrariam partem, quibus demonstratur esse liberum hominis arbitrium.

NVnc ergo ad habendum secundum ecclesiasticam traditionem verum & catholicum de gratia & libero arbitrio intellectum, afferemus 4 rationum genera supradictis 4 generibus prorsus cõtraria, & quasi contrarijs medijs respondentia, quibus planè demonstrabitur in humano genere esse vim rationalem liberè agendi. Primum genus rationum assumit scripturas sacras & testimonia sanctorũ patrum, ex quibus planè demonstratur, quòd credere & interius pœnitere, B
omniáq; bona opera & merita sunt actus voluntatis ex libero arbitrio seu iudicio operãtis. Secundum genus rationum assumit sibi scripturas & rationes, quibus planè demonstratur, quòd natura humana post captiuitatem & seruitutem, quæ intrauerunt per Adæ peccatum, adhuc potest per vim liberi arbitrij liberè agere, atq; producere tam naturæ quàm gratiæ opera. Tertium genus rationum assumit sibi scripturas & rationes, quibus planè demonstratur præscientiã, prouidentiam, & voluntatem diuinam, neq; impedire neq; tollere vim aliquid agendi ex libero rationis iudicio. Quartũ genus rationũ assumit sibi scripturas & rationes, quibus planè videbitur eãdem vim liberi arbitrij per diuinam prædestinationem & reprobationem non esse euersam. Prioris ergo generis rationes sunt tres. Pri-
Primi generis prima ratio pro libero arbitrio. ma est. Tota scriptura sacra plena est sententijs, vim illam seu facultatem in homi C
ne, quam liberum vocamus arbitrium, planè demonstrantibus, quibus conuenitur seu admonetur homo, vt inter multa sibi proposita dijudicet, discernat, consulat, discat, oculos, aures, cæteráque membra aut moueat in opus, aut prohibeat ab opere, ad cor redeat, peccata recogitet, temporis præsentis, præteriti & futuri rationem habeat. Vnde ad populum impium, & iam sub peccato captiuum loMich. 6. a. quitur Deus vt iudicium ferat, Populè meus, inquit, quid feci tibi, aut quid moleIsa. 5. a. stus fui tibi? responde mihi. Habitatores Ierusalem & viri Iuda iudicate inter me & vineam meam. Quid est quod vltra debui facere vineæ meæ, & non feci? Et Actuum 4 inquit, Si iustum est in cõspectu Dei vos potius audire quàm Deum, Psalm. 57. iudicate. Rectè iudicate filij hominum. De semetipso & de actibus suis dijudicare, discernere inter sacrum & profanum, inter licitum & illicitum, inter temporalia & æterna, sunt liberi arbitrij opera. Vnde etiam gentilium hominum & huius mundi siue philosophi, siue iudices, siue sapientes secundum suas leges iudicant, D
definiunt, decernunt, quid liceat eligere, quid deceat, quid paci ac conseruationi suarum rerum expediat: & secundum legem quandam naturæ etiam iudicant inter causam & causam, inter facientem & patientem iniuriam: & nunc passionibus sua sponte consentientes, nunc naturalis cuiusdam honestatis aut verecundiæ rationem habentes secundum legem intus scriptam definiunt. Vnde & in vnamquamque gentem Deus proposuit rectorem, qui de rebus ad huius vitæ rempublicam attinentibus, & de omni medio ad finem quem sibi præstituit respublica, Matth. 6. d. diligenter inquirit, deliberat, iudicat. Hæc omnia, inquit Saluator, gentes inquirunt. Si non fuerit in gentibus libera facultas examinandi euangelium sibi propositum, quid opus erat vt Apostoli verbum euangelij gentibus proponerent? Vnde & ipsi hæretici hac in parte absurdissimi seipsos destruunt, se reuincunt, & se liberum habere arbitrium planè ostendunt, in eo planè quòd liberum arbitrium

negant

A negant, sua pertinacia malignáque voluntate ratiocinantes, excogitantes & inuestigantes scripturas, & argumenta ad defendendum falsas suas sententias. At dices hominem semper quidem habere libertatem malè operandi vel cessandi ab opere, sed nos de libertate iustè operandi nunc loquimur, de qua libertate & scriptura loquitur. Respondeo. Aliud est libertas iustè operandi, aliud libertas arbitrij. Illa est accidentalis rationali creaturæ, quemadmodum & iustitia. Proinde & hanc libertatem non habet homo, quamdiu caret iustitia, sine qua non potest aliquid gratum Deo, seu placitum & acceptum ad regnum cælorum velle aut operari. Hæc verò libertas quæ est arbitrij, absque vlla coactione consentientis aut dissentientis, est substantialis rationali creaturæ. Et hoc est quod docuerunt patres sancti, Bernardus in lib. de gratia & libero arbitrio, quòd tam post peccatum quàm ante, semper libertatem arbitrij tenuit homo inconcussam. Nequaquam ob hoc, Obiectio. Solutio.

B inquit, iam perijt liberum arbitrium ab homine, quia iam non potest non peccare, licet perierit libertas à peccato & libertas à miseria. Si non esset liberum arbitrium, quomodo Deus iudicaret genus humanum? Qua ratione dicit Ezechiel propheta, Ego vnumquemque iuxta vias suas iudicabo, Impius si egerit pœnitentiam, vita viuet, Iustus autem si auerterit se à iustitia, morietur? Non veniunt beluæ & irrationalia in iudicium, quia non habent liberum arbitrium: non iudicant, & idcirco non iudicabuntur. Et hanc esse omnium orthodoxorum sententiam ex scripturis sacris demonstratam, planissimè in sequentibus sumus ostensuri. Secunda ratio. Quamuis nemo valeat propriè adiuuare spiritum Domini, aut consiliarius esse, cùm Deus sit omnipotens, omnium rerum conscius, neq; vllius auxilio, neque vllius consilio indigens: vtique tamen hominem cooperari Deo, qui potestatem illam cooperandi dignatus est creatis causis communicare, Ezech.18.g. Secũda ratio.

C est ex scripturis manifestissimum, docentibus in opere bono vnumquemque adiuuari à Deo. Scripturæ omnes quæ designant Deum nos adiuuare, planè etiam demonstrant nos aliquid agere. Non enim adiuuatur, inquit Augustinus, nisi qui aliquid etiam operatur. Vnde adiuuare alterum, & consiliarium esse alterius, propriè acceptis vocabulis, sunt superioris causæ ad inferiorem: & idcirco nõ Deum nos adiuuamus, quamuis ipse nos adiuuet. Verum quidem est nos esse in manu Dei, sicut lutum in manu figuli, quantum ad aliquid, quantum verò ad aliquid non sic, quia qui creauit nos sine nobis, non iustificat nos sine nobis. Proinde per omnem locum scripturæ exigitur motus voluntatis humanæ, quòd non potest fieri iustificatio impij sine motu liberi arbitrij pœnitentis & credentis in eum, qui iustificat impium. Sicut ergo lutum est in manu figuli præparantis ipsum, aut ad accipiendum formam honoris, aut contumeliæ, Ita nos sumus in manu Dei

D aut deserentis nos sub peccati maledictione naturæ humanæ debita, aut præparantis nos ad accipiendum formam salutis & gratiæ supra naturæ humanæ meritum. Tertia ratio. Si in operatione bona non esset concursus liberi arbitrij simul & Dei facientis animam liberè & spontaneè credere, consentire, pœnitere, & benè viuere, falsum esset quod ipse docet in scripturis, Ego dabo vobis cor nouum, ego faciam vt vos faciatis, & in præceptis meis ambuletis, hoc est, ego faciam vos facere & in præceptis meis ambulare. Vnde & hac ratione Deus ipse, qui dicit, Ego dabo vobis cor nouum, is itidem præcipit nobis, vt nos faciamus nobis cor nouum. Facite vobis, inquit, cor nouum, & spiritum nouum. Vnde Augustinus in libro de gratia & libero arbitrio, cap. 15. Ne putentur, inquit, homines nihil facere per liberum arbitrium, ex eo quòd scriptura dicit, Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor nouum, Idcirco in Psalm. dicitur, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, & per ipsum Tertia ratio. Ezech.36.f. Ezech.18.g. Psalm.94.

Ezechielem, Proijcite à vobis omnes iniquitates, & facite vobis cor nouum & ſpi- A
ritum nouum. Ecce, qui dicit, Ego dabo vobis cor nouum, is & iubet, Facite vo-
bis cor nouum. Quare iubet, niſi vt homo faciat? Quomodo dat, ſi homo faciat?
niſi quia ipſe dat quod iubet, hoc eſt, ipſe præueniens hominem ita iuuat vt vo-
luntariè faciat. Deus inclinat cor noſtrum in teſtimonia ſua, inclinatio tamen
illa non alienæ, ſed noſtræ naturæ eſt motus. Vtrumque ſignificauit ſcriptura, in
Pſalm. 118. qua dicimus orantes, Inclina cor meum Deus in teſtimonia tua. & rurſus, Incli-
nauì cor meum ad faciendum iuſtificationes tuas in æternum. Deus igitur inclì-
nat, & homo ipſe inclinat, ſed quemadmodum homo orare non poſſet, Inclina
cor meum Deus, niſi iam pridem tractus à Deo haberet cor ſuum vtcumque in-
clinatum: ita quod dicit, Inclinaui cor meum ad faciendum iuſtificationes tuas,
non ſibi arrogat, ſed Deo tribuit. Nam & in eodem Pſalmo iam dixerat, Super
inimicos meos prudentem me feciſti mandato tuo, lucerna pedibus meis ver- B
bum tuum, & lumen ſemitis meis. Prouidus ſanctus ſcripturæ ſpiritus omnibus
obuiat erroribus. Nam interdum exaggerando & inculcando gratiam tacita li-
bera voluntate, totum tribuit diuinæ miſericordiæ, ne homo putet aliquid boni
eſſe ſuum quod non ſit ex Dei munere. Interdum tacita gratia totum tribuit ho-
mini, ne ita in Deum cuncta reijciat homo, vt ſe putet poſſe otioſum & ſegnem
eſſe. Hæc eſt per omnem locum prophetica, euangelica, & apoſtolica doctrina,
quæ nec ſuperbos vult nos eſſe nec deſides. Vnde Deus & liberum arbitrium
ſimul ad opus bonum non perinde concurrunt atque duo homines ad nauis mo-
tum, vbi vterque ſuis agens viribus trahit, vbi tametſi ipſius nauis motus non fie-
ret niſi vterque traheret, tamen nec alter ab altero vim accipit agendi, nec impe-
tum, inclinationem aut affectionem trahēdi: ſed concurrit ad opus bonum Deus
cum homine, quemadmodum ſol cooperatur aeri ceram molliēti per acceptum C
ab ipſo ſole lumen ac calorem, quemadmodum & ductor concurrit viam mon-
ſtrans, & erigens ducit languidum & imbecillem. Proinde & per omnem ſcri-
pturæ locum gratia Chriſti comparatur lumini, & duci nobis infirmis in tene-
bris, in viiſque lubricis ambulantibus. Vnde Ambroſius, Quiuis illuminatarum
mentium pius motus alienari quidem non poteſt à propria hominis poteſtate,
ſed vt ad id quod æquum & vtile eſt, animi tendat intentio, de incommutabilis
inſpiratione voluntatis concipitur. Et ſicut arte medici fit in oculis caligan-
tibus, vt poſsint videre quod pridem non viderant, nec tamen non ipſorum eſt
viſio, quam medicina contulit: ita & in cordibus hominum habitantium in te-
nebris agitur, vt de vero lumine lumen accipiant quo videant, & ambulent in
via ſalutis. Atque ita liberum arbitrium cooperari Deo non obuiat Apoſtolo
1. Cor. 3. b. 4. b Paulo dicenti, Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incremen- D
tum dat Deus. Quis te diſcernit? Quid enim habes, quod non accepiſti? Siquì-
dem Paulus hæc dicens intendit docere non quòd liberum arbitrium nihil agat,
ſed quòd ex ſe nihil boni faciat ſine gratia Dei ſic præuenientis, præparantis, illu-
minantis, atque ducentis, vt hilari & ſpontanea voluntate illi obediat ac ſeruiat.
Ex huiuſcemodi autem gratia ſic ex Dei præuenientis & præparantis tractu ac-
cepta, ſimul & quotidiano illius auxilio, fiunt omnia quæ ſequuntur opera bona à
libero hominis arbitrio. Quo fit vt totum corpus bonorum operum ſit Deo dan-
dum, Totum, inquam, id eſt, quodlibet opus in homine bonum. Proinde ſegre-
gatus ex maſſa perditionis non habet ex ſe, vnde in ſe glorietur aduerſus alte-
rum in eadem maſſa perditionis derelictum, quamuis habeat à Deo vocante
& præparante, vnde glorietur in Domino. Nemo venit ad patrem niſi credat in
Chriſtum, nemo autem credit in Chriſtum, niſi vocetur, atq; ita etiam vocetur,

vt ſibi

A vt ſibi perſuadeatur. Ipſa vocatio quæ fidem in nobis præuenit, neque eſt voluntatis noſtræ opus, neque in poteſtate eius. Velle itaque iuſtè & benè non eſt volentis hominis ſemetipſum præuenientis, excitantis, & mouentis vt fiat promiſſionis filius, ſed Dei præuenientis & miſerentis, qui hominem præueniendo excitat, & ad hanc ſalutem accipiendam præparat, eligit, & ſegregat. Item incipere credere, aut benè velle, & benè currere non eſt hominis volentis & currentis, id eſt, non eſt propter merita volentis aut currentis homini datum, ſed eſt homini præparatum ex gratia miſerentis Dei, qui ſua vocatione interna gratis iuſtificat, & inſtigat credendi voluntatem, ſed non inde conſequens eſt nos non habere ad vllum opus vim liberi arbitrij. Nam & ante hanc ſalutis ſuæ gratiam, quamuis homo nihil iuſtè & benè operetur, vtique tamen de multis operibus huius vitæ liberè iudicat, diſcernit, deliberat, conſultat, definit, & ex libero iudicio mouet membra
B in opus: priuſquam etiam gratiam & ſalutem accipiat, liberè de gratia & ſalute iudicat ac conſulit, pro illa ſupplicat & ſuſpirat. Deinde poſt acceptam gratiam ex libero iudicio ſuæ rationis ſecundum eandem gratiam liberè viuit & operatur benè. Et ita quamuis nemo te diſcernat ſeu ſegreget à vilitate conditionis debitæ humano generi, niſi Deus qui per Chriſtum Ieſum tui miſeretur, largiens gratiam non tibi debitam, vtique tamen facultas liberi arbitrij etiam ante manebat in te integra, tametſi non ad faciendum opera bona. Quòd autem Cyprianus, Auguſtinus, & Bernardus ex ſcripturis ſacris demonſtrant in nullo eſſe gloriandum, noſtrum nihil eſſe, totum Deo dandum, non illi ex parte, nobis ex parte, & non partim gratiã, partim liberum arbitrium operari, ſed totum in illo & totum ex illa: planè volunt nullum eſſe in nobis opus bonum, quod non ſit Dei donum, quia ſine gratia nihil boni poteſt facere liberum hominis arbitrium, & ita in congerie
C bonorum operum totum Deo dandum, id eſt, quodlibet opus bonum Dei eſt opus. Hæretici autem errant tribuentes nõ totum Deo, ſed nobis ex parte, Deo ex parte, arbitrantes in congerie bonorum operum vnum opus bonum nobis tribuendum, aliud bonum opus Deo ſoli, tanquam viciſsim operarentur gratia & liberum arbitrium, quæ in omnibus bonis operibus ſimul operantur. Sic diuus Ambroſius in præfata epiſtola ad Demetriadem virginem, ſi tamen titulus ſuum non mentiatur authorem, coarguit eos, qui docent hominem in quadam ſuarum actionum parte indigere Dei auxilio, in quadam autem non indigere, quaſi vllum tempus ſit, vllúmve momentum, in quo pernicioſum illi eſſe non poſsit, ſi ab eo Spiritus ſanctus defuerit. Et ita ſancti hoc dicentes, non ſolùm voluerunt non excludere, ſed etiam includere cooperationem ſeu concurſum liberi arbitrij in operibus ſeu meritis bonis. Ex quibus ſcripturis & ſanctorum patrum doctrinis hæ-
D retici falsò moliuntur concludere liberum arbitrium nihil agere. Ex ijſdem planè demonſtratur contrarium, videlicet liberum arbitrium etiam agere. Vnde ipſe Bernardus vbi dicit, Non partim gratia, partim liberum arbitrium, ſic planè loquitur: Gratia ad hoc præuenit liberum arbitrium, vt iam deinceps illi cooperetur, & ita quod à ſola gratia eſt cœptum, pariter ab vtroque videlicet à gratia & libero arbitrio perficitur: vt mixtim, non ſingillatim, ſimul, non viciſsim per ſingulos profectus operentur, non partim gratia, partim liberum arbitrium, non vnam partem operum gratia ſola, alteram partem liberum arbitrium ſolum: ſed totum, id eſt, totam congeriem operum & quodlibet opus bonum, hoc ſcilicet liberum arbitrium operatur, totum illa ſcilicet gratia operatur, ſed ſicut totum in illo ſcilicet libero arbitrio, ita totum ex illa ſcilicet gratia. Credimus, inquit, placere lectori, quòd à ſenſu Apoſtoli nequaquam recedimus, & quaque verſum euagetur oratio, in eadem penè ipſius Apoſtoli verba frequẽter recidimus. Quid enim

noſtra oratio aliud ſonat, quàm illud? Ergo neque volentis neque currentis, ſed A
Dei eſt miſerentis': quod ſanè non ideo dicit, quaſi quis velle & currere poſsit in
vanum: nec ideo ſolum, vt inquit Auguſtinus, quòd cõcurſus ſit Dei & hominis,
ſed quia is qui vult & currit, non in ſe, ſed in Deo à quo accepit & velle & curre-
re, debeat gloriari, neque enim potuiſſet velle & currere in vitam æternam, niſi
præuentus gratia Dei excitantis & iuſtificantis. Nemo impius poteſt ſemetipſum
iuſtificare, nemo mortuus peccato poteſt ſeipſum reſuſcitare, hoc eſt, non poteſt
1.Cor.1.d. vitam ſpiritualem ſibi infundere. Itaq; qui gloriatur, in Domino glorietur. Et hæc
eſt plana omnium eccleſiaſticorum patrum doctrina, ex ſcripturis ſacris euiden-
tiſsimè demonſtrata, & præſertim Auguſtini multis in locis, Vt velimus, inquit,
Deus operatur incipiens & præueniens, qui volentibus cooperatur perficiens: vt
velimus ſine nobis operatur Deus, cùm autem volumus, & ſic volumus vt facia-
mus, nobiſcum operatur Deus, hoc eſt, vt incipiamus velle benè, qui eramus malę B
voluntatis, Deus in nobis operatur ſine nobis, ſolus ſua vocatione ſancta nos exci-
tans & ſuggerens, & gratiam immittens. Sicut autem de malis motibus dicit Apo
ſtolus quædam ſe facere, quæ non ipſe facit, ſed quod habitat in ipſo peccatum, vbi
aliud eſt ſenſus illiciti, aliud conſenſus in illicitũ: Ita & in motibus honeſtatis quæ-
dam facit homo, quæ tamen non ipſe facit, ſed ſpiritus Dei præuenientis & exci-
tantis ad illa, vbi & aliud eſt ſenſus honeſtatis, aliud conſenſus. Sufficit autem hic
obiter tranſire & ſuccinctim tranſcurrere. Nam prolixè demonſtrantur hæc om-
nia lucidiſsimè ex ſcripturis ſacris in libro de natura & gratia, & in libro de con-
cordia liberi arbitrij, & prædeſtinationis diuinæ. Secundi generis rationes de-
monſtrantes per captiuitatem & ſeruitutem quæ intrauerũt per Adæ peccatum,
Secundi generis ratio prima pro libero arbitrio. liberum arbitrium de humano genere non perijſſe. Ratio prima. Tota ſa- C
cra ſcriptura totáque ſanctorum patrum doctrina eſt plena teſtimonijs, planè do-
centibus etiam poſt Adæ peccatum permanſiſſe in humano genere liberi arbitrij
ſeu iudicij facultatem, qua rationalis anima liberè valeat de rebus agendis ſibi
propoſitis conſulere, deliberare, eáſque examinare, & examinatas iudicare, eiſque
examinatis ſponteneè conſentire, aut diſſentire, ſeu acceptare vel refutare: alio-
quin Spiritus ſanctus in ſcripturis fruſtra peccatores ad credendum, & ad fugien-
dum ac refutandum carnis deſideria, ad viuendum ſecundum leges, regulámque
præceptorũ inuitaret: fruſtra proponeret conſilia, exhortationes, præcepta, pro-
hibitiones, correptiones, pœnarum comminationes, & præmiorum pollicitatio-
nes. Vnde neque talia proponit quiſquam beluis, infantibus, inſanis, aut dormien-
tibus, qui non poſſunt de vllis rebus ſibi propoſitis iudicare, diſcernere, examina-
re, ad rationem iuſti ac iniuſti attendere, an præceptum an vetitum conſiderare.
Sic arguit venerabilis pater Auguſtinus, Si non eſſet liberum arbitrium, quomo- D
do Deus iudicaret hunc mundum? Nemo arguit aut obiurgat eum, quem habe-
re rationis iudicium non æſtimat. Nihil enim aliud eſt arguere aliquem, quàm in
memoriam eius peccata ſeu turpiter facta reducere, & commonſtrare ac ante
oculos ponere errata, vt ſe videat, deformem ſe iudicet, & accuſet, incipiátque ſua
ſponte refutare ac deteſtari ea, in quæ pridem ſua ſponte conſentiebat. Hæc om-
nia ſunt in homine liberi arbitrij officia. Experitur quiſque in ſe facultatem exa-
minandi res ſibi propoſitas, & ſponteneè conſentiendi ac eligendi vnum aut alte-
rum, & animam intus præſidentem, finem aliquem ſibi concipere, & in illum libe
rè conſentire, & pro illo præſtituto media quædam excogitare, & inter media
multa propoſita examinare, deliberare, conſulere, & tandem iudicare, & habita
conſideratione temporis præteriti & futuri decernere quid conueniat, deceat,
aut oporteat, & pro fine illo præconcepto aſſequendo eligere, aut fugere vnum

aut al-

A aut alterum, & imperare membris, mouendo ea in opus, vel prohibendo ab opere. Experitur hæc quisque in se, cùm pro arbitrio se vertit, & voluit nunc ad illud nunc ad aliud cogitandum vel operandum, nunc mouens membra in opus, nunc prohibens ab opere. Vnde scriptura dicens, Qui facit peccatum, seruus est peccati, à quo quis superatus est, huius & seruus addictus est, concludit quidem hominem per peccatum, factum esse seruum peccati, seruúmq; diaboli, illúmque præterea non esse liberum à culpa & miseria: sed non inde consequens est per peccatum perire vim illam arbitrij à coactione liberam, quæ est facultas liberè consentiendi aut dissentiendi. In superioribus generũ rationibus declarauimus hoc præcipuũ esse, quod hæreticos fallit incautos, quòd aut nesciũt, aut nolũt distinguere inter facultatẽ liberi arbitrij, seu vim per liberum seu spontaneũ iudicium eligendi seu consentiẽdi in aliquid, & libertatem quæ est ab omni malo & miseria, quarum
B libertatũ distinctio est ex scripturis sacris manifestissima, quẽadmodum Deo adiuuante, ostendemus in lib. de captiuitate & libertate liberi arbitrij, vbi demonstratur hominem per Adæ peccatum nõ perdidisse libertatem sui arbitrij, quãuis iam peccati seruus, & sub potestate diaboli reus damnationis, perdiderit libertatem à peccato & miseria, à quibus iam olim in paradiso erat liber & immunis. Iam olim Pelagius hæreticus, suiq; complices malè intelligentes beati Augustini & catholicæ ecclesiæ doctrinam de diuina gratia, calũniabantur eiusdem Augustini doctrinam, dicentes quòd ipse ita defenderet gratiam, vt liberum negaret arbitrium. Quorum sanè iniustam calumniam multis in locis à se refellit, & præcipuè in lib. 1 contra duas epistolas Pelagianorum, capite 2. Nemo, inquit, nostrum dicit quòd per peccatum primi hominis liberum perierit arbitrium de humano genere, sed
C quòd perierit libertas à peccato & miseria, quæ sanè libertas in paradiso fuit libertas quædam habendi plenam cum immortalitate iustitiam, sed non perit liberum arbitrium. Secunda ratio. Ecclesiastica prædicatione ex scripturis sacris est definitum, Adam ante transgressionem mandati de fructu arboris, fuisse prorsus à peccato & miseria liberũ, habuisse libertatem arbitrij qua poterat peccare & non peccare, sua sponte consentiendo & obediendo Deo præcipienti, aut diabolo suggerenti, eadémq; hac potestate abutentem fuisse constitutum in ira Dei & in miseria. Quamuis autem per Adæ peccatũ homo sic factus sit iræ filius, iustitiáq; perdita Deo inimicus, nõ potens absq; illius gratia aliquid rectè ac iustè velle aut agere, quod sit illi gratum vel acceptum, vtiq; tamen quisq; experitur, quod & ex scripturis demonstratur, sese habere vim, qua potest de hoc suo peccato, & de lege Dei & iustitia eius, & vita æterna & regno eius, altero docente iudicare, deliberare: & sese posse vni aut alteri sua sponte assentiendo subijcere, aut dissentiendo spernere
D & contemnere: & sese aliquo persuadente, posse pro venia ac iustitia gratis impetranda ad Deum suspirare & orare. Hæc & id genus alia sunt rationalis creaturæ officia in scripturis sacris designata. Ex eo igitur, quòd quisque aliquid patiatur inuitus propter commissum peccatum, non oportet consequens esse perijsse vim liberi iudicij seu consensus. Vnde Augustinus libro primo retractationum, capite 22. Nisi quisque mutauerit voluntatem, bonum operari non potest, quod in nostra potestate esse positum, docet Saluator, dicens, Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Verùm benefacere in potestate nostra non esset, nisi misericordia Dei hominem præueniret. Nam & hoc Deo præparante debemus prædicare, firmiter credere, & nullatenus dubitare, quòd per peccatum primi hominis ita genus humanum sit incuruatum, vt nullus postea aut credere in Deum, aut diligere illum sicut oportuit, aut benè operari potuerit, nisi eum gratia diuinæ misericordiæ præuenerit &

Iohan. 8. d.
2. Pet. 2. d.

Secũda ratio.

Matth. 12. c

rit & erexerit, largiens consilium, auxilium & præsidium. Consilium quidem quo A
cognoscat in terra veram salutis viam, auxilium quo erigatur & trahatur de lacu
peccati, & statuatur in viam rectam: præsidium quo Deus sit illi turris fortissima
à facie inimici, adsit illi ambulanti inter medios hostium cuneos, ductor & protec-
tor assiduus. Verum quidem est præcepta viribus nostris solis esse impossibilia,
sed idcirco Deus præcipit ea quæ per nosmetipsos implere non possumus, vt scia-
mus quid ab illo petere & orare debeamus. In eo quod iubet admonet facere quod
possis & petere quod nõdum possis. Propterea, inquit August. iubet Deus ea quæ
facere non possumus, vt in nobis deficientes, ad illum cõfugiamus, in lib. de spir. &
Ratio tertia. lit. cap. 17. Ratio tertia. Rationalis anima quamuis plerumque patiatur aliquid
in carne, aut in membris coacta, nolens & inuita, nihil tamen ex voluntate agit in-
uita, nihil eligit & acceptat, in nihil consentit, nisi liberè & spontaneé. Manus, pe-
des, cæteráque corporis membra plerumque patiuntur voluntate aut inuita aut B
non consentiente, sed nihil vnquam ex voluntate homo agit per suum corpus &
membra, nisi voluntas intus præsidens liberè consentiat, & moueat illa. Caro &
membra martyrum fuerunt in potestate torquentium, sed non corda, quæ man-
serunt libera. Fecerunt in eos quæ voluerunt, sed in membra, non in corda, non
habentes quo cogerent illa vt consentirent. Corpus deijcitur in vincula, in com-
pedes, ligatis manibus & pedibus, non tamen inde est consequens eum perdere li-
berum arbitrium: quia adhuc ei liberum est de suis vinculis ferre iudicium, & cau
sas propter quas hæc patitur examinare, an iustæ sint an iniustæ: adhuc ei liberum
est consentire, & non consentire in vincula & compedes. Sic & plerumque ratio-
nalis voluntas patitur aliquid inuita, sentiens etiam plerumque illicita desideria,
nihil tamen ex voluntate agit inuita, & proinde iuxta Apostoli Pauli doctrinam C
non peccat, si neque obediat neq; consentiat. Hæc est irrefragabilis Hieronymi,
Augustini, Bernardi, omniúmq; orthodoxorum patrum doctrina de gratia & li-
bero arbitrio tractantium, ex scripturis sacris demonstrata. Ex his igitur manife-
stum est liberum viatoris arbitrium pro hoc statu nõ esse definiẽdum, quod æqua
potestate aut facultate inter bonum & malum versatur, hæc enim fuit libertas
voluntatis, secundum quam voluntas libera erat à peccato & miseria sub innocen
te statu, nunc autem voluntas necessitate & inuita est miseriæ, seruituti, & captiui-
tati subiecta, manet tamen in actibus sui consensus libera à coactione, quia ad con-
sentiendum nulla vi, nulla cogitur necessitate. Tertij generis rationes sunt, qui-
bus demonstratur per præscientiam & prouidentiam Dei cuncta infallibiliter gu
Tertij generis prima ratio. bernantis non tolli liberum hominis arbitrium. Prima. Deus ipse quicquid factu
rus est, id præsciuit & ab æterno proposuit, & quicquid non est facturus, id præsci- D
uit & proposuit non facere: sed ex scripturis sacris est manifestissimũ Deum mul-
ta & præsciuisse & proposuisse non facere, quæ tamen potest facere, & rursus mul-
ta proposuisse se facturum esse, quæ tamen potest non facere: Matth. 3. Potens est
Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Item Matth. 26. An putas quia non
possum rogare patrem meum, & exhibebit mihi modò plus quàm duodecim le-
giones angelorum? Item Danielis tertio, Sidrac, Misac, & Abdenago dixerunt ad
regem Nabuchodonosor, Deus quem colimus potest nos eripere de camino ignis
ardentis, & de manibus tuis ô rex: quòd si noluerit, notum sit tibi quia deos tuos
non colimus. Item Sapientiæ vndecimo, Immisisti eis multitudinem mutorũ ani
maliũ in vindictã, vt scirent quòd per quæ quis peccat, per hæc & torquetur. Non
enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit omnia ex nihilo, im-
mittere illis multitudinẽ vrsorum. Dominus qui Lazarum, inquit August. suscita-
uit in corpore, potuit & Iudam suscitare in mẽte: potuit quidẽ, sed noluit. Ex qui-

bus ma-

A bus manifestum est Deum aliter quàm præsciuit & proposuit posse facere, & ita diuinam præscientiam & prouidẽtiam immutabilem non imponere rebus vllam necessitatem. Proinde & præcipit Deus homini, vt solicitè ambulet cum Domino Deo suo, & curam gerat salutis suæ, & omni custodia seruet cor suum, & talentum desuper acceptum nõ defodiat in terram, non sinat manere otiosum, sed negotietur in eo: quę omnia planè indicant non sic omnia esse committenda diuinæ prouidentiæ, tanquã nos debeamus esse otiosi: sed cõmouent & excitant liberum nostrum arbitrium ad operandum. Secunda ratio, Ex scripturis sacris luce clara demonstratur rationales creaturas multa posse facere quæ non faciunt, & posse multa non facere quæ faciũt. Talem intellectũ habuerunt sancti patres ex scripturis sacris ab initio. Vnde Genesis 31 dixit Laban ad Iacob, Nunc valet manus mea reddere tibi malum: sed Deus mihi dixit, Caue ne loquaris cõtra Iacob quicquam B durius. Item Ecclesiastici 31. Iustus potuit transgredi, & non est transgressus: potuit facere mala, & non fecit. Item secundi Machabæo. sexto, ait Eleazarus, Domine qui habes scientiam manifestè, tu scis, quia cùm à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secundum animam verò propter nomen tuum libenter hæc patior. Ex prædictis consequens est, primò, ea quæ fiunt non ex necessitate fieri, Deinde, ea quæ diuinitus præcita sunt & præordinata, posse non fieri. Tertiò, Deum quod præsciuit & præordinauit se facturum, posse nunquam præsciuisse & præordinasse. Quartò, Deum plerumque dare rationali creaturæ auxilium, quo potest facere aliquid si velit, quod tamen non facit, quia non vult facere. Vnde & huius consideratione plerumque legimus in scripturis hominem resistere Deo, illiúsq; voluntati, & Spiritui sancto. Proinde hæc, cùm Deus aut Chri- C stus in scripturis dicit se non posse facere hoc vel illud, vel oportere facere aut pati hoc vel illud, indigent interpretatione & intellectu sano. Quod Genes. 18 dicit Dominus ad Abraham, Num potero cælare Abraham quæ gesturus sum? quasi dicat, non. Et Gene. 19. Dixit Dominus ad Loth, Festina, & saluare ibi, quia non potero facere quicquam donec ingrediaris illuc. Item Saluator Marci 6. non poterat ibi facere virtutem vllam. Tertia ratio, qua demonstratur per diuinam præscientiam & prouidentiam non euerti liberum hominis arbitrium. Impossibile est quòd voluntas hominis velit aliter, vel alio moueatur modo quàm Deus vult eam velle: sed Deus quotiescumq; vult hominis voluntatem velle, vult eam liberè velle & non coactè: ergo necessarium est quòd voluntas hominis liberè & non coactè velit quicquid voluerit. Quemadmodum Deus vult causas naturales non liberè, sed ex necessitate agere naturæ, ita vult causas liberas non ex necessitate, sed liberè operari. Regũtur quidem hominum voluntates à diuina prouidentia, quæ D omnipotentissimam habet potestatem in hominũ corda, non solum vt causa permittens hominem agere & non cooperans, sed vt efficiens & mouens causa, ita tamen suauiter mouens ac dirigens liberum hominis arbitrium, vt secundum scripturæ testimonia relinquat in illius potestate, etiam ea quæ facit posse non facere, & multa quæ non facit, posse facere. Propterea ergo homo est liberi arbitrij, quia diuina prouidentia ita gubernat illum, vt in quodlibet consentiat aut dissentiat, non coactus necessitate vlla, sed voluntate libera & spontanea consentit aut dissentit. Præscientia igitur & prouidentia diuina, ex quibus hæretici moliuntur liberum hominis arbitrium euertere, non solũ non euertunt, sed & planissimè ipsum esse demonstrant. Hanc ergo Dei prouidentiam infallibilem, suámque voluntatem vnicam, fixam, sempiternã & immobilem, cũcta gubernantem, stare cum rerum quæ fiunt cõtingentia, fide teneas, etiã quamuis intellectu idipsum penetrare non valeas: & noli curiosè scrutari, si non velis errare, noli altum sapere, sed time:

Secũda ratio.

Tertia ratio.

magisque

magísque ſtudeas ex fide in Deum ambulare, quàm intellectu & ſcientia illius im- A
Iob 36.d. menſitatem inueſtigare. Ipſe enim Deus magnus & incomprehenſibilis, vincens ſapientiam noſtram: dicáſq; cum Apoſtolo Paulo, O homo tu quis es, qui reſpondeas Deo? O quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius, & imperueſtigabiles viæ eius? Pergamus nunc ad quartam viam, rationibus demonſtrantes per diuinam prædeſtinationem & reprobationem non eſſe euerſum hominis liberũ arbitrium.

Quarti generis prima ratio.

Primum argumentum. Ex ſcripturis ſacris eſt manifeſtum, iuſtum prædeſtinatum poſſe tranſgredi legem Dei, & facere multa quę non facit, eúmq; poſſe à chari
Eccle. 31. b. tate & fide ſemel accepta deficere, & in mala voluntate perſeuerare vſq; in finem.
1. Cor. 10. c. 9. d. Quemadmodum de iuſto loquitur Paulus, Qui ſtat, videat ne cadat: & de iuſto dicitur, Qui potuit facere mala, & nõ fecit. Paulus vas electionis, certus erat ſe prædeſtinatum eſſe: tamen ſibi timuit, caſtigans corpus ſuum, & in ſeruitutem redigens, ne ipſe dum alijs prædicaret, fieret reprobus. Quamuis contingere non poſ- B
ſit, quòd aliquid aut fiat aut futurum ſit aliter, quàm Deus aut prædeſtinauerit aut reprobauerit: tamen ſecundum canonicas ſcripturas firma fide tenendum eſt, Deum ea quæ facturus eſt libera ſua voluntate & contingenter facturum eſſe, ex quo conſequẽs eſt hominem qui prædeſtinatus eſt poſſe damnari, & eum inſuper qui eſt reprobatus poſſe ſaluari, cùm ſit ex ſcripturis ſacris manifeſtiſsimũ Deum ea poſſe non facere quæ propoſuit facere, & eundem inſuper multa poſſe facere, quæ tamen ipſe facturus non eſt, prædeſtinatum quoq; hominem poſſe facere mala quæ nõ facit, & à charitate cadere, ac vſq; in finem vitæ poſſe perſeuerare in mala voluntate. Verum quidem eſt Deum nõ poſſe incipere prædeſtinare hominem quem reprobauerit, nec item poſſe incipere reprobare hominem quem prædeſtinauerit: ſed non inde conſequẽs eſt Deum ex neceſsitate prædeſtinaſſe vllum ho- C
minem, aut ex neceſsitate reprobaſſe, neq; etiam conſequens eſt vllum hominem prædeſtinatũ ex neceſsitate eſſe prędeſtinatum, aut vllum hominem reprobatum ex neceſsitate eſſe reprobatum: nam quę in propoſitionibus antecedentibus ſunt prædicata, ſignificant quandam ſcientiæ & voluntatis mutationẽ, quæ non poteſt Deo cõpetere. Quemadmodũ Deus non poteſt nunc incipere ſcire aliquid: nam
Aduerte. quicquid nũc ſcit, ab æterno ſciuit: ita non poteſt nunc incipere prædeſtinare hominem: quem tamen ab æterno prædeſtinauit, poteſt nunquã prædeſtinaſſe. Sed hæc arbitror acutioribus eſſe relinquenda, nec temerè perſcrutanda à tardioribus
Secũda ratio. ingenijs. Secunda ratio. Operatur quidẽ diuina prędeſtinatio in omnibus prędeſtinatis benè viuere & rectè operari, non quòd ipſi prædeſtinati nihil agant libero ſuo arbitrio, ſed quòd ita attrahat ipſos prædeſtinatos, ita quoque iuuet illos, vt ipſi volũtariè benè viuant, & operẽtur opera bona: dicente ipſo per prophetam, Ego faciã vt vos faciatis. Tam ſuauiter támq; ſapienter Deus operatur in iuſtis ho- D
minibus benè velle & benè operari, vt non adimat eis declinandi ad vitia poſsibilitatem, neq; præſcientia neq; reprobatio cogit reprobos, ſi conuerti voluerint.
Ezech. 33. d. Dicit enim per Ezechielem Deus, Si dixero peccatori, Morte morieris, & ille conuerſus iuſtitiam fecerit, vita viuet & nõ morietur. Secundum morem humanum loquendo ea quæ in ſe ſunt à nobis incomprehenſibilia, accommodat imbecillitati intellectus noſtri, oſtendens vnicum ſuę voluntatis actum immutabilem ac inuariabilem non eſſe ad malum damnationis nobis inferendum, niſi propter cauſas
Ierem. 18. b. inuentas in noſtris volũtatibus. Si gens illa, inquit, egerit pœnitẽtiam, agam & ego pœnitentiam ſuper malo quod locutus ſum vt facerem eis, tanquam dicat, malum quod eis facere decreui, propter peccata ipſorum pœnitere nolentium facturus ſum: quòd ſi pœnitẽtiam ipſi egerint, id quoq; præſciuiſſem, & nunquam malum tale propoſuiſſem illis facere. Queſtio autẽ illa, quomodo Deus prędeſtinauit ſuos

electos,

A electos,& attrahit eos quos in libero dimisit arbitrio, Difficulter,inquit Aug.solu-
tur.Quomodo enim,inquit,attrahit,vt quis quod voluerit eligat,& tamen vtrũq;
inquit,verum est,sed intellectu hoc pauci penetrare valent. Diuina prædestinatio
iusti hominis voluntatem ita dirigit & gubernat, vt ipsa hominis voluntas liberè
in id quod vult agere cõsentiat: tantóq; magis liberè iustus quisq; operatur, quãto
magis suauiter à Deo ad faciendũ ducitur & inclinatur. Quãtũlibet fueris conatus
penetrare, sempiternæ ac immutabilis prædestinationis & reprobationis diuinæ
abyssum stare cum mutabiliũ rerum cõtingentia, & cum potestate humanarum
voluntatum ad opposita eorum,quæ sunt ordinata ab æterna,immutabili & infal-
libili prædestinatione, nec cõprehendes, nec prorsus quiescet inuestigatio mentis
tuę,nisi in obsequiũ fidei tuũ captiuaueris intellectũ,& sub potẽti manu Dei humi
liatus,discas sapere non alta,non plus quàm oporteat,sed ad sobrietatem,vt credas
B quod spiritus Dei in ecclesia Christi docet,etiam quamuis nequeas humanę ratio-
nis indagine penetrare. Magis studeas in hac vita Deũ diligere,timere,& reuereri,
quàm ea quæ Dei sunt comprehendere. De his autem in lib.de natura & gratia,&
in libro de diuina prouidentia, & rursus in libro de diuina prædestinatione latius.

Tertia ratio.

Tertia ratio. Ex eo quod saluator dicit, Nemo venit ad me, nisi pater meus tra-
xerit eum, cõsequens est hominem à patre tractũ, aliquid etiam voluntariè agere, Iohan.6.e.
scilicet sua sponte venire, quamuis nequaquam venire potuisset, nisi tractus esset.
Agit Deus aliquid sine nobis, & aliquid agit cooperantibus nobis. Proinde nõ ait,
nisi pater meus duxerit illum, ne quis,inquit Aug.aliquo modo volũtatem homi-
nis præcedere credat. Neq; rursus dixit, Nemo ambulat in semita mandatorum,
nisi pater meus traxerit, ne voluntas hominis nihil agere credatur,cùm bene ope-
C ratur,sed nemo,inquit,venit ad me,id est,credit in me.Nemo incipit in Christum
credere vt Christianus fiat, nisi Deus vocatione sua interna, fide inspirata, præue-
niat illum,faciens illum credere libera voluntate. Ducitur autem,cùm iam ex fide
voluntariè operatur, progrediens de virtute in virtutem, vigilando & orando as-
siduè, vt inter tot tantásque huius vitæ tentationes dirigatur mutabilis sua vo-
luntas à Deo in via Christi: quemadmodum orat propheta, Deduc me in semita Psalm.118.
mandatorum tuorum, quia ipsam volui, vbi præcedit voluntas prophetæ, quæ à
Deo duci desiderat.Sed ne hanc voluntatem qua duci desiderat,à semetipso habe-
re putaretur, alibi testatur, Dixi nunc cœpi, hæc mutatio dexteræ excelsi. Quod Psalm.76.c.
Apostolus Paulus dicit, Non est volentis,neque currentis,ad hoc dicit,ne quis ar- Roma.9.e
bitretur motum voluntatis aut cursum hominis, tanquam meritum præcedere
Dei miserentis gratiam. In omnibus enim Dei gratia hominem præueniens,præ-
parat, vt iustè velle, & rectè in vitam æternam valeat currere. In omnibus iustifi-
D candis voluntas præparatur à domino Deo, qui excitans & pulsans hominis ani-
mam, varijs vtitur medijs, nunc totum simul infundens, nunc paulatim hominis
animam præparans,nunc incutiens gehennæ timorem, nunc coram hoc mundo
pudorem, nũc ingerens animi mœrorem,nunc afflictionẽ, vt animus nõ delicias,
sed miseriæ solatium potius quærat: nunc mortis metum,vt amplius peccare non
libeat. Atque hæc omnia operatur Deus, nunc per homines corripientes, nunc
per prædicantes, nunc per hostes tyrannósque, nunc per arma, nunc per leges
imperiales: qui & absque his omnibus potest occulto, mirabili & ineffabili mo-
do quæcunque voluerit in nobis operari, nunc secundum iudicium suæ iustitiæ,
deserens & excitans, nunc secundum iudicium suæ misericordiæ illustrans. Neq;
satis est timere gehennam, aut cessare à voluntate peccãdi, sed & oportet amicum
fieri Deo,vt displiceat peccatum ex amore iustitiæ per spiritũ intus viuificantem.
Proinde non solùm opus est excitatione,quemadmodum dixit Pelagius,sed opus

ſt gratuita liberatione,& viuificatione per ſpiritũ fidei,qua & foras eijciatur prin- A
ceps huius mũdi per fidem in Chriſtum pro peccatis noſtris crucifixum. Timent
dæmones, & tremunt ſine dubio crucem non materialem foris ligneam aut lapi-
deam, ſed intus in corde fidem in Ieſum, in quo victi ſunt & eiecti foras, nec aliter
timebunt te, nec aliter tremor tuus ſuper illos veniet, niſi viderint in te crucem
Gala.6.c.d. Chriſti operari,vt poſsis dicere cum Paulo,Mihi abſit gloriari,niſi in cruce domi-
ni noſtri Ieſu Chriſti, Mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo. Iam ſcrutari ſi
velis cauſam, cur Deus qui in poteſtate habet omnium hominum corda, ita præ-
parat aliorum corda vt credere velint, aliorum verò corda non ita præparat, noli
curiosè ſcrutari, ſi non velis errare. Qui non ita trahitur, iuſto Dei iudicio deſeri-
tur, quia peccator eſt & ſupplicio dignus. Quamuis impij pro loco & tempore ita
etiam plerumq; intus tangantur, vt valeant oſtium cordis aperire, & ſeſe ad acci-
piendum ſpiritum fidei & charitatis accõmodare. Qui autem ita trahitur vt cre- B
dat, ſecundum gratiam Dei miſerentis trahitur. In huiuſcemodi ergo quæ facit
Deus erga homines iam damnationi obnoxios, operatur nunc ſecundum ſuam
iuſtitiam, nũc ſecundum ſuam miſericordiam. Vbi autem iuſtitia & miſericordia,
ibi nulli fit iniuria. Declarantur autem hæc omnia in lib. de concordia prædeſti-
nationis diuinæ & voluntatis humanæ, vbi & argumenta, & difficultates ac diffi-
cilium quæſtionum nodi ac perplexitates ex ſcripturis ſacris diſſoluuntur. His
ergo quatuor vijs vtcumq; apertis, ad intelligendum gratiam & voluntatem hu-
manam in vnum concordare, facimus primi capitis huius tractatus finem.

Sequitur ſecundum huius tractatus capitulum, in quo demonſtratur liberum ar-
bitrium eſſe, Deum autem ſua gratia ipſum adiuuare: & diuiditur in duas partes. C

AD aperiendum viam intelligendi ea quæ de gratia & libero arbitrio ſumus
tractaturi, ſciendum eſt primò quòd inter hæreſes contra gratiam & libe-
rum arbitrium, duæ iam olim ante annos mille fuerunt præcipuæ ab eccleſia dam
natæ, Vna Manichæorum, altera Pelagianorum. Illa liberum arbitrium prorſus
tollit, docens non poſſe oriri malum niſi ex malo. Iſta verò defendit omnino li-
beri arbitrij poteſtatem ad vtramlibet partem, & ad bonum & ad malum, omni-
bus eſſe communem. Liberum arbitrium ſi prorſus negetur, inquit Hieronymus, Manichæorum ſecta conſtruitur, Ipſius verò libertas ſi omnino defendatur, hæreſis contingit Pelagiana. Quoſdam, inquit Auguſtinus, nimia voluntatis ſuæ diffidentia deiecit in negligentiam, quoſdam nimia voluntatis ſuæ fiducia extulit in ſuperbiam. Illi dicunt, Vt quid conamur bene viuere, quod in ſolius Dei eſt voluntate? Iſti dicunt, Vt quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in noſtra eſt poteſtate? Proinde & iſta quæſtio vbi de libero voluntatis arbitrio & de gratia Dei diſputatur, ita eſt, inquit Auguſtinus, ad diſcernendum difficilis, vt quando defenditur liberum arbitrium, Dei gratia negari videatur: quando autem aſſeritur Dei gratia, liberum arbitrium putatur auferri. Difficultas autem hæc inde naſcitur: nam diuina ſcriptura ita loquitur aliquando, vt nihil videatur liberum arbitrium prodeſſe ad ſalutem, ſed ſola gratia, veluti
Roma.9.c cùm dicit, Non eſt volentis neque currentis, ſed Dei miſerentis, Deus cuius
1.Cor.3.b. vult miſeretur, & quem vult indurat. Neque qui plantat eſt aliquid, neque qui rigat, ſed qui incrementum dat Deus. Aliquando verò ita loquitur, acſi tota
Iſaiæ 1.e. noſtra ſalus in libera noſtra conſiſtat voluntate, veluti cùm dicit, Si volueritis, & me audieritis, bona terræ comedetis: ſi nolueritis, gladius deuorabit vos. Ante
Eccle.15.d. hominem bonum & malum, vita & mors, quodcunq; voluerit, dabitur ei. Si vis
Matth.19.c. ad vitam ingredi, ſerua mandata. Quis eſt homo qui vult vitam? Prohibe linguam
Pſalm.33. tuam à

A tuam à malo,& labia tua ne loquantur dolum,diuerte à malo,& fac bonum.Proijcite à vobis iniquitates veſtras. Munda cor tuum. Facite vobis cor nouum. Ego Ezech. 18. g.
reddam vnicuique ſecundum opera ſua. Ex hiſce ſimilibúſq; ſcripturis,quæ inter ſe pugnare videntur, gratiam ſimul cum libero arbitrio docet catholica eccleſia defendere. Authoritas enim diuina in ſcripturis nequaquam, inquit Auguſtin. ſic hominem admoneret, ſi nullam libertatis rationem in homine cognoſceret, nec pro meritis bonis & malis ſingulis retribueret, ſi per liberũ arbitrium nullum bonum vel malum homo faceret. Rurſus ſcriptura nec gratiam commendaret, nec eam ad ſalutem eſſe neceſſariã monſtraret,ſi liberũ arbitrium ſaluari, & bene operari ſine gratia domini Saluatoris Ieſu ſufficeret. Cùm Auguſtinus adhuc viueret, erant qui ex doctrina illius in diuerſis libris ſuper defenſione contra Pelagiũ editis arbitrabantur liberum arbitrium hominis tolli,de quibus ipſe in epiſtola ad Valen
B tinum ſic loquitur, De veſtro monaſterio, inquit, venerunt ad nos duo iuuenes Ereſconius & Felix, qui nobis retulerunt monaſterium veſtrum nonnulla diſſenſione turbatum,eò quòd quidã in vobis ſic gratiam Dei prædicent,vt negẽt homi nis eſſe liberum arbitrium, & quod grauius eſt, dicunt, quòd in die iudicij non ſit redditurus vnicuiq; Deus ſecundum opera eius, hoc tamen etiam indicauerunt, quòd plures veſtri non ita ſentiant, ſed liberum arbitrium adiuuari fateantur per Dei gratiam,vt recta ſapiat & faciat homo,vt cùm venerit Dominus reddere vnicuiq; ſecundum opera eius, inueniat opera ſua bona,quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Hoc qui ſentiunt, bene ſentiunt. Obſecro itaq; vos fratres, ſicut Corinthios obſecrauit Paulus, per nomen domini noſtri Ieſu Chriſti,vt idipſum dicatis omnes,& non ſint in vobis ſchiſmata. Hactenus Auguſtinus. Planè vides liberum arbitrium adiuuari per Dei gratiam, non vt nihil agat, ſed vt recta agat,
C recta ſapiat, & ex gratia Dei bona faciat opera, quia Deus in die iudicij, vt inquit Paulus, reddet vnicuiq; ſecundum opera ſua. Deinde idem venerabilis Auguſti- Roma.2. b.
nus aperiens quonam pacto gratia Dei adiuuat liberum hominis arbitrium, Primò enim,inquit,dominus noſter Ieſus Chriſtus,ſicut ſcriptum eſt in euangelio Iohannis,non venit vt iudicaret mũdum,ſed vt ſaluaretur mundus per ipſum.Chriſtus Ieſus, inquit Paulus, venit in hũc mundum peccatores ſaluos facere, quorum primus ego ſum. Poſtea verò,ſicut ſcribit Paulus Apoſtolus,iudicabit Deus mun 1.Tim.1.c.
dum, quando venturus eſt iudicare viuos & mortuos, ſicut tota eccleſia in ſymbolo confitetur. Si ergo non eſt Dei gratia,quo modo ſaluat mundum? Si non eſt liberum arbitrium,quo modo iudicat mundum? Proinde librum meum,vel epiſtolam meam in qua diſputaui de gratia Dei, ſecundum hanc fidem intelligite, vt neque Dei gratiam negetis, neq; liberum ſic defendatis arbitrium, vt à Dei gratia
D ſeparetis,tanquam ſine illa vel cogitare aliquid,vel agere ſecundum Deum vlla ratione poſsimus, quod omnino non poſſumus. Propter hoc enim Dominus cùm de fructu loqueretur iuſtitiæ,ait diſcipulis ſuis, Sine me nihil poteſtis facere. Vnde Iohan. 5. a.
& epiſtolam ad Sixtum Romanæ eccleſiæ presbyterum, ex qua quidam veſtrum occaſionem ſumpſerunt errandi, contra nouos hæreticos Pelagianos noueritis eſſe conſcriptam, qui dicunt gratiam Dei ſecundum merita noſtra dari, & homines à ſeipſis iuſtos fieri, in ſeipſis gloriantes, quaſi hoc eis non Deus dederit. Talibus dicit Apoſtolus, Quis te diſcernit? hoc eſt, quis te de maſſa perditionis ſeparat, niſi Deus? Et quoniam homo inflatus poſſet dicere, diſcernit me fides mea, diſcernit præuia cogitatio mea bona, diſcernit me oratio mea qua merui iuſtus fieri, Mox Apoſtolus huic occurrit dicens,Quid enim habes quod non accepiſti? Si autem accepiſti, quid gloriaris quaſi non acceperis? Sic autem gloriantur quaſi non acceperint, qui ſe iuſtos à ſeipſis fieri putant. Contra quos ego in epiſtola,

inquit,quæ ad vos peruênit,probaui per teſtimonia ſanctarum ſcripturarum tum A
bona opera noſtra,tum rectam fidem,tum pias orationes nullo modo in nobis eſ-
Iacob. 1. c. ſe potuiſſe, niſi hæc acceperimus ab illo, de quo dicit Apoſtolus Iacobus, Omne
datum optimum,& omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre lu-
minum. Nec quiſquam dicat meritis operũ ſuorum,vel meritis orationũ ſuarum,
vel meritis fidei ſuæ ſibi traditam Dei gratiam,vt putetur verum eſſe quod illi he-
retici dicunt, gratiam Dei ſecundũ merita noſtra dari,quod falſiſsimum eſt. Non
quia nullum eſt meritum vel bonũ piorum, vel malũ impiorum. Alioquin, quo-
modo iudicabit Deus hunc mundum? ſed miſericordia Dei & gratia conuertit ho
minem,vt bona faciat merita. Quemadmodũ ait propheta, Deus meus,miſericor
dia eius prẽueniet me.Præueniet,inquam,vt iuſtificetur impius,hoc eſt,vt ex im-
pio fiat iuſtus, & incipiat habere meritũ bonum,quod Deus coronabit,quando iu
dicabitur mundus. Multum igitur vos rogo,vt eum à quo monachi veſtri dicunt B
ſe turbatos,ad me mittere non grauemini: aut enim non intelligit librum meum
de gratia diſſerẽtem,aut fortè ipſe nõ intelligitur,quando difficillimã quæſtionem
& paucis intelligibilem enodare conatur. Ipſa enim eſt quæſtio de gratia Dei,quæ
Roma.3. b. fecit vt homines non intelligẽtes Paulum Apoſtolũ putarent ipſum dicere,Facia-
2. Pet. 3. d. mus mala vt eueniãt bona. Vnde & Petrus Apoſtolus in ſecũda ſua epiſtola, Qua-
propter chariſsimi hæc expectantes ſatagite inuiolati & immaculati reperiri in pa
ce,& Domini noſtri Ieſu Chriſti patientiam,ſalutem arbitremini, ſicut & dilectiſ-
ſimus frater noſter Paulus, ſecũdum eam quæ data eſt ei ſapientiam ſcripſit vobis,
ſicut & in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his,in quibus ſunt quædam difficilia
intellectu, quæ indocti & inſtabiles peruertunt,ſicut & cæteras ſcripturas ad propriũ ſuum interitum. Cauete ergo quod tantus Apoſtolus tam terribiliter dicit,
& vbi ſentitis vos non intelligere,interim credite diuinis eloquijs: quia & liberum C
eſt hominis arbitrium, & gratia Dei, ſine cuius adiutorio liberum arbitrium nec
conuerti poteſt ad Deum, nec proficere in Deo,& quod piè creditis, vt etiam ſa-
pienter intelligatis,orate. Et ad hoc ipſum enim,id eſt,vt ſapiẽter intelligamus,eſt
vtiq; liberum arbitrium. Niſi enim libero arbitrio intelligeremus atq; ſaperemus,
Pſalm.93. non nobis præciperet Deus in ſcripturis,Intelligite ergo qui inſipientes eſtis in po
pulo, & ſtulti aliquando ſapite. Eo ipſo quippe quo præceptum & imperatum eſt
vt intelligamus,atq; ſapiamus,obedientiam noſtram requirit Deus,quæ nulla po-
teſt eſſe ſine libero arbitrio. Sed ſi poſsit hoc ipſum ſine adiutorio Dei per liberum
Pſalm. 118. arbitriũ fieri vt intelligeremus & ſaperemus, non oraremus Deum dicentes, Da
Luc.24.g. mihi intellectum,vt diſcam mandata tua. Neq; in euangelio ſcriptum eſſet, Tunc
aperuit illis ſenſum,vt intelligerẽt ſcripturas. Hactenus Auguſt.in epiſtola ad Va-
lentinum. Et in epiſtola ſequenti ad eundem Valentinum, Sana fides catholica,in- D
quit,neq; liberũ negat arbitrium,ſiue in vitam malam,ſiue in bonam: neq; tãtum
tribuit eidem vt ſine gratia Dei valeat aliquid, ſiue vt ex malo conuertatur in bo-
num,ſiue vt in bono perſeueret ac proficiat, ſiue vt ad bonũ ſempiternum perue-
niat, vbi iam non timeat ne deficiat, addens beatiſsimum Cyprianũ ſuper oratio-
nem dominicam oſtendere omnia quæ ad mores noſtros pertinent, quibus rectè
viuimus, à patre noſtro qui eſt in cælis,eſſe poſcenda, ne de libero præſumẽtes ar-
bitrio à diuina gratia decidamus. Planè vides reſolutionẽ beatiſsimi Auguſtini ex-
planantis catholicę fidei regulã ſuper gratia & libero arbitrio,cõſiſtere in huiuſce-
modi punctis. Primùm liberi arbitrij eſſe hominẽ, ſed ante gratiã nihil boni poſſe
nec cogitare,nec operari: & idcirco ipſum ſine gratia non poſſe conuerti ex malo
in bonũ: vt fiat homo iuſtus qui fuit impius: quia Deus eſt qui prẽuenit hominem
ſeminãdo talem cogitationẽ,talémq; fidei ſpiritũ, quo iuſtificetur gratis abſq; vllis

meritis

A meritis præuijs. Et idcirco in errorem damnatum eos cadere, qui putant propter aliquod meritum humanum dari gratiam, quæ liberat hominem per Iesum Christum. Deinde hominem iam conuersum & Dei gratia iustificatum posse ex libero suo arbitrio deficere, & à diuina gratia decidere. Et idcirco illum oportere orare assiduè, vt in huius vitæ periculis, & sub pondere corruptibilis carnis adsit illi Deus à dextris auxiliarius. Postremùm in damnatam hæresim eos cadere, & manifestissimis scripturis sacris contradicere, qui putant quando ad iudicium Dominus venerit, non iudicari hominem secundū opera sua, qui iam per ætatem vti potuit libero voluntatis arbitrio. Soli enim paruuli, inquit, qui nondum habent opera propria vel bona vel mala, secūdum solum originale peccatum damnabuntur, quibus per lauacrum regenerationis nō subuenit gratia Saluatoris. Cæteri autem omnes, qui iam vtentes libero arbitrio propria peccata originali peccato insuper
B addiderūt, si de potestate tenebrarum per gratiam Dei non exuuntur, non solum secundum originis, verum etiam secundum propriæ voluntatis merita iudicium reportabunt. Boni verò non solū ipsam bonam voluntatem per Dei gratiam sunt assequuti, sed etiam secundum suæ bonæ voluntatis merita præmium consequentur: & sic defendendo gratiam & liberū arbitrium ostenduntur scripturæ, inquit Augustinus, verisimæ esse. Deinde sanctus Prosper venerabilis Augustini discipulus, tradens contra Cassianum duodecim definitiones catholicas super gratia & libero hominis arbitrio, secundum doctrinam eiusdem Augustini ad eundem Cassianum sic loquitur, Christiana, inquit, corda nullo modo suscipiunt, quod persuadere conatus es, eos videlicet qui gratia Dei sunt quod sunt, nec laudem vllam habere nec meritum, & partem Christianorum saluatam ab eo qui venit saluare quod perierat, partem verò esse susceptam. Insaniam istam superbæ eleuationis
C discipuli Apostolicæ doctrinæ horrescunt, docentes quòd in toto ecclesiæ corpore atq; in singulis membris, quod mortuum erat, viuificatum est, quod captiuum fuerat, redemptum est, quod erat cæcatum, illuminatum, quod perierat, quæsitum est, quod errauerat, inuentum est. Nec secundum nouam traditionem Christus aliorum est saluator, aliorum susceptor: nec merito nec laude priuantur, qui à Deo accipiunt id quo æterna mereantur bona, tantóque beatiores sunt, quanto pauciora habuerant quæ ipsorum sunt, & quanto plura quæ Dei sunt, id est, tanto sunt iusti beatiores, quanto plura opera ex Dei gratia habent, & quanto pauciora habent opera quæ ipsorum sunt, id est, ex proprijs viribus facta sine Dei gratia. Neq; conturbet nos superbientium hominū inepta querimonia, qua liberum arbitriū causantur auferri, si & principia & profectus & perseuerantia in bono vsq; in finem Dei dona esse dicuntur, quoniā opitulationes diuinæ gratiæ stabilimenta
D sunt voluntatis humanæ. Volentes oramus, & tamen misit Deus in corda nostra Galat. 4. a. spiritum clamantem abba, pater. Volentes loquimur, & tamen si pium sit quod loquimur, non sumus loquentes nos, sed spiritus patris nostri loquitur in nobis. Volentes operamur salutem nostram, & tamen Deus est qui operatur in nobis velle & operari pro bona voluntate. Volentes diligimus Dominum & proximum, & tamē charitas ex Deo est diffusa in cordibus nostris. Volentes credimus, & tamen fides ex Deo est. Hæc Prosper. Vides planè per Dei gratiam nec voluntatem auferri, nec merita bona tolli, nec opera destrui. Vnde & ecclesia catholica vbiq; diffusa semper intellexit ex scripturis sacris, per Adæ peccatum perijsse libertatem quidem habendi plenam cum immortalitate iustitiam, qualis in paradiso, & idcirco naturam humanam nunc absq; gratia non esse liberam ad bene iustéq; viuendum, sed non ob id perijsse prorsus liberum arbitrium, quo liberè viuimus. Nam liberum arbitrium vsqueadeo, inquit Augustinus, in peccatore non perijt, vt per

illud peccent omnes qui peccant, & maximè hi qui cum delectatione peccant, & A
amore faciunt quod eis placet, quemadmodum per omnem locum contra Pelagianos idem pater venerabilis docet, & signanter in libro contra duas epistolas Pelagianorum, capite 5. Peccato Adæ, inquit, liberum arbitrium de homine perijsse non dicimus, sed ad peccandum valere in hominibus subditis diabolo: Ad benè autem piéq; viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis & cogitationis adiuta. Huiusmodi autem dogmata, quemadmodum patebit ex infrà dicendis, fuerunt omnium ecclesiasticorum patrum sacræq; theologiæ interpretum ab origine nascentis ecclesiæ ad hæc vsq; tempora inuiolatæ ac incontaminatæ sentẽtiæ, quas si attendissent hæretici, non tam immodestè, non tam elato spiritu in dubium reuocassent ea, quæ veneranda nobis tradidit antiquitas. Hæc igitur in genere sufficiant.

B

Sequitur secunda huius capituli pars, in qua ex similitudinibus rerum corporaliũ declaratur modus, secũdũ quẽ Deus suæ gratiæ auxilijs iuuat liberũ hominis arbitrium.

TOta scriptura est plena tropis, metaphoris, & parabolis succurrentibus imbecillitati intellectus humani, vt ex infimis & corporalibus rebus assuescat in superiora ascendere, & ex visibilibus rebus spiritualia intelligere: quòd cùm Spiritus sanctus in diuersis agat spiritualium rerum mysterijs, maximè tamen id solet facere, vbi agit de gratia & auxilijs Dei miserentis & adiuuantis, explicans gratiam hanc & auxilia per diuersa adminicula, quibus homo in externis suis motibus, operationibus & actionibus adiuuatur. Proinde vt labor noster iuuet etiam paruulorum studia, qui minus sunt capaces ad intelligendum ea quæ per Dei gratiam, & auxilium, intus fiunt in anima, sciendum est quòd multipliciter intelligere seu concipere possumus Deum per gratiam seu per auxilium C
suum gratuitum adiuuare liberum hominis arbitrium, Vno modo vt concipiatur huiusmodi gratiæ auxilium esse tanquam organum quoddam seu instrumentum, aut talentum, aut indumentum, aut aliud quoduis desuper datum quo

Dei auxilium comparatur baculo.

possit homo liberè vti, aut non vti. Veluti si diceremus diuinæ gratiæ auxilium esse veluti baculum quendam porrectum homini languido, quem ipse languidus si voluerit apprehendere, poterit illi ceu sustentaculo innixus ambulare, &

Gene. 32. c.

facere opera bona, quemadmodum dicebat Iacob, In baculo meo transiui Iordanem istum. Et videtur huiusmodi adiuuandi modus fundari in scripturis sacris, quibus dona gratiarum significantur esse talenta quædam, quibus iussum

Gratia Dei assimilatur talẽto pecuniæ. Matth. 25. b.

est homini vt operetur in eis, & ne abscondat pecuniam domini sui in terra, & ne segnis sit, aut otiosus, sed vtatur, & non frustra videatur recepisse Dei gratiam.

Luc. 19. b. 2. Cor. 6. a. 1. Cor. 15. b.

Negotiamini, inquit Saluator, dum venio. & Apostolus, Fratres adiuuantes ex- D
hortamur ne in vacuum Dei gratiam accipiatis. Item, Gratia eius in me vacua non fuit: vacua, id est inanis, inutilis. Sed plus omnibus laboraui. Vnde solent nonnulli similitudine quadam ostendere, dicentes Deum in donatione gratiæ sese habere perinde atque mater, quæ pomum offert oculis filij, vt hoc inuitatus filius petens pomum accurrat & accipiat. Neque voluit mater pomum dare ob id quòd filius qui nihil de illo cogitabat voluit accipere, sed econtrario ob id voluit filius accipere, quia mater coram oculis obtulit quod dare voluit. Sic & videtur Augustinus super Iohannem declarasse auxilium gratiæ, declarans verbum

Iohan. 6. c.

Christi, Nemo potest venire ad me, nisi pater meus traxerit eum. Ostendis, inquit, oui ramum viridem, & trahis illam vt accurrat. Cæterùm & secundum venerabilem presbyterum Anselmum solet dici gratiam Dei esse sicut vestem

Assimilatur Dei gratia vesti.

gratis oblatam pauperi, qui etsi vestem ex sese non habeat, eius tamen est acceptare &

A re & non acceptare oblatam, & accepta veſte voluntariè vti & non vti. Scriptura quoque maximè videtur huic ſimilitudini conuenire, quæ auxilium Dei aſſimilat armis aut veſtibus, quibus induamur. Induite vos, inquit, armatura Dei. Ephe.6.b.
& iterum, Induimini dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. Huc videtur tendere Roma.13.d.
parabola euangelica, Amice quomodo huc intraſti, non habens veſtem nuptialem? Hanc autem Auguſtinus interpretatur eſſe charitatem, quæ iuxta Pauli Apoſtoli doctrinam inter chariſmatum gratias eſt eminentiſsima. Secundum hanc Matth.22.b. 1.Cor.13.
quoq; doctrinam videtur declaraſſe auxilium ſeu gratiam Dei vetuſtiſsimus theologiæ interpres diuus Dionyſius in libro de diuinis nominibus, oſtendens exemplis duobus, quonã pacto ad Deum conditorem noſtrũ attollimur. Primum eſt, Si intelligatur lucidiſsima catena ex ſummitate cæli ad nos vſq; ſuſpenſa, quam ſemper manibus, vicibus alternantibus in altiora porrectis conemur apprehendere, Comparatur Dei auxilium catenæ.
B videmur quidem tunc illam catenam deorſum mouere, quaſi Deũ ad nos manentes immobilem trahere, ſed reuera noſipſi potius illius catenæ adminiculo ſubleuamur, illique inhærentes non Deum ad nos trahimus, ſed noſmetipſos trahimus ad Deum, qui manens immobilis nos ad ſublimiores illuſtrium radiorum fulgores promouet. Secundum exemplum. Si nauim ingreſsi manibus teneamus funes Auxilium Dei comparatur funi nautico.
nauticos ex ſaxo aliquo in littore fixo ad nos vſq; extẽtos, eorũmq; nitamur auxilio, trahentes toto corporis niſu; huiuſmodi tractione non ſaxum ipſum ad nos ducimus, ſed ediuerſo noſipſos vnà cum naui ad ſaxum protrahimus. Ita ſedulo piarum orationum ſtudio noſipſi propinquamus ipſi Deo, qui manens in ſe fixus atque immobilis, vbique eſt præſentia & virtute, extra omnia & intra omnia.
Iſte autem modus adiuuandi etſi vtcumque manu ducat humanum intellectum Diſsimilitudines in dictis comparationibus.
ad cognoſcendum Dei gratiam eſſe gratuitum quoddam donum, non planè ta-
C men manifeſtat aut declarat gratiam eſſe auxilium quoddam Dei miſerentis, præuenientis, & adiuuantis liberum arbitrium, non deferentis, ſed iugiter facientis liberum arbitrium rectè atque voluntariè operari & agere. Deus quidem ſua gratia liberum mouens arbitrium quodammodo ſeſe habet, vt is qui claudo porrigit baculum vel ſuſtentaculum, ſed non omnino ſimiliter. Nam is qui baculum porrigit abſcedit porrecto baculo, & non amplius cooperatur ambulanti, Deus autem ſuam nobis porrigens gratiam, ſemper præſens ſecundum gratiam, adiuuat hominem in omni opere bono. Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris, inquit, eſt mihi ne commouear. Tenuiſti manum dextram Pſalm.15. Pſalm.72.d.
meam, & in voluntate tua deduxiſti me. Deinde non is qui baculum porrigit, neque baculus ipſe mouet claudum aut languidum hominem, ſed homo baculum mouet. Deus autem ſua gratia mouet liberum hominis arbitrium ad omne
D opus bonum. Tertiò poſſet quiſpiam huiuſcemodi exemplis facilè decipi, arbitrans aliquid boni tribuendum eſſe ſolius liberi arbitrij viribus: diuidit nempe inter id quod ex gratia eſt, & id quod ex libero emergit arbitrio. Quamobrem magis conueniens erit ſimilitudo, ſi is qui baculum aut manum porrigit languido, concipiatur porrecto baculo aut manu ad ſe trahere hominem illum languidum aut baculo aut brachio innitentem. Et ideo ſecundo modo auxilium gratuitum, Alio modo gratia Dei brachio ac funiculo comparatur.
quo Deus iuuat animam vt liberetur à peccato & operetur bona, poteſt intelligi ſeſe habere perinde atq; brachium ſeu funiculus, quo Deus ad ſe trahit ac rapit rationalem animam, quemadmodum ſi homini lapſo in puteum porrigatur funiculus, cui homo ipſe lapſus ſi voluerit inhærere atq; inniti, iam Deo trahente funiculum homo ipſe extra puteũ erigitur, ſubleuatur atq; attollitur, qui iam erectus poteſt ambulare. Secundum hanc conſuetudinem crebrò loquitur ſcriptura, quemadmodum dicit Dominus Deus in Oſee, Ego quaſi nutritius Ephraim, portabam Oſee 11.a.b.

eos in brachijs, & neſcierunt quòd curarem eos, in funiculis Adam traham eos. A
Iohan.6.c. Sic loquitur Chriſtus, Nemo poteſt venire ad me, niſi pater meus traxerit eum. Vnde & Deuteronomij primo ad populum Iſraeliticum ait ſcriptura, Portauit te Dominus Deus tuus, vt ſolet homo geſtare paruulum filium ſuum, in omni via, per quam ambulaſti, donec veniretis ad locum iſtum. Proinde & ſcriptura videtur commonuiſſe humanam naturam, vt nos adhæreamus ipſi Deo, nitamúrque & maneamus in ipſo, qui nos ad ſe non inuitos, ſed voluntarios gratia ſua trahat ad ſe. Sic beatus Auguſtinus libro 2 de libero arbitrio opus gratiæ declarans, tradit eos qui ſponte ceciderunt, non poſſe etiam ſponte ſurgere, ſed oportere ipſos porrectam ſibi dextram, id eſt Chriſtum, fide firma tenere. Quod ſanè teſtimonium adeò approbat Auguſtinus, vt & ipſius meminerit in primo ſuarum retractationum, dicens ſe in libris de libero arbitrio conſcriptis contra
Dei auxilium dicitur manus adiutrix quæ porrigitur. Manichæos non omnino tacuiſſe de gratia contra Pelagianam hæreſim, quæ B
tunc nondum exorta fuerat. Vnde & talem viam intelligendi gratiam ſacra ſcriptura crebrò inculcare videtur, ponens Deum porrigere nobis manus ſuas adiutrices. Extendi, inquit, manus meas, & non fuit qui apprehenderet. Item, Tota
Prouer.1.c. Iſa.65.a. die expandi manus meas ad populum non credentem, ſed contradicentem mihi. Hæc autem via, tametſi magis quàm præcedens congruat ad commonſtrandam atque declarandam Dei gratiam, qua operamur bona, non planè tamen introducit nos in cognitionem gratiæ Dei aſsiduè in nobis operantis. Poſſemus nempe ex hac via facilè in errorem duci, Primùm arbitrantes nos ex viribus noſtri arbitrij poſſe apprehendere & tenere dextram, id eſt, Chriſtum ſaluatorem. Deinde poſſemus æſtimare nos ſomniculoſos ac otioſos & nihil operantes diuinitus ferri ac trahi à Deo in omni opere bono, quemadmodum is qui dormiens
vehitur curru aut naui. Proinde ſcire debes, quòd Deus ſua gratia adiuuans li- C
berum hominis arbitrium, non prorſus ſic ſeſe habet quemadmodum is qui brachium porrigit, quod oblatum ſi voluerit poteſt homo languidus, extendendo manum voluntatis ſuæ accipere. Nam & ibi aliquid fit ab homine languido, quod non ab illo fit qui brachium aut funem porrigit. Videre enim huiuſmodi brachium, deinde & velle atque cõnari ad apprehendendum illud, poſtremùm & extendere manus ad ipſum, non fit ab eo qui corporale nobis porrigit brachium, ſed proprijs fit naturæ viribus illius ſolius cui datur auxilium. Homo autem peccator adeò eſt excæcatus, adeóque obſtrictus peccati vinculo naſcitur, natúſque ad adultam perueniens ætatem ita infirmatur, vt neque videre valeat ſalutis ſuæ brachium, neque manum voluntatis ſuæ extendere, neq; in accepto brachio ambulare, niſi Deus ſua miſericordia, ſua gratia, ſuiſve auxilijs hominem peccatorem
illuminauerit, erexerit, traxerit, ſanauerit, & iam ſanatum adiuuerit ac duxerit. D
Non poterit igitur ſimilitudo hęc in omnibus conuenire actioni ſeu motioni, qua Deus ſua gratia præueniente trahit atq; illuminat, idémq; ſua gratia ſubſequente ducit & adiuuat. Diuidit etiam via hæc inter opus bonum quod ſola fit gratia, & illud quod à ſolo fit voluntatis arbitrio. Nempe extendere manum, atq; apprehendere porrectum ſibi funem aut brachium, à ſolo fit languido homine in puteum lapſo. Tractus autẽ quo iam ipſe innixus brachio ſurſum fertur ac trahitur, à ſolo fit trahente, qui trahit ipſum languidum aut lapſum hominem, brachio aut fu-
Dei gratia lumini aſsimilatur. niculo innitentem. Tertio modo gratia qua Deus mouet liberum hominis arbitrium, poteſt concipi ſicut lumen quoddam ex æquo omnibus oblatum, defluens à Deo immenſo luminis fonte, vt videlicet intelligatur Deus ſe habere vt ſol lumen adminiſtrans, & gratia ſeſe habere ad liberum arbitrium perinde atque
corporale lumen, quo manifeſtata via ſeſe habet ad corporis viſum. Et hic modus

concipiendi

A concipiendi gratiam reperitur in pluribus ſcripturæ locis, quibus gratia nomine lucis aut luminis deſignatur. Dicitur enim Dominus noſter Chriſtus in mundum miſſus, ad illuminandum eos qui in tenebris & in vmbra mortis ſedent. Luc.1.g.2.d.
Vnde dicitur lumen ad reuelationem gentium. De quo iam antè prænunciauerat propheta, Habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis. Proinde & Iſa.9.a.
ſcriptura admonet vt ambulemus in lumine Dei noſtri. Item, Accedite ad eum, Iſa.2.b.
& illuminamini, Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis. Et hanc viam Pſalm.33. Iaco.4.d.
concipiendi gratiam diuus tradit Dionyſius cap.4 de diuinis nominibus. Quemadmodum, inquit, ſol iſte corporalis non cogitatione aut electione, ſed eo ipſo quod eſt illuminat omnia, quæ pro modo ſuo participationem luminis admittũt, Ita & ſummum bonum ſolem ſuperans, ipſa ſua ſubſtantia omnibus quæ ſunt, pro captu cuiuſq; diffundit totius bonitatis radios. Hactenus ille. Item Origenes ho-
B milia 2 ſuper Gene. Sicut ſol, inquit, præſens eſt oculis etiam cæcis, quamuis cæci recipere lumen non poſſunt, ita & Chriſtus lumen præſtat mentibus noſtris, & illuminabimur ſi non cæcitas mentis impediat. quòd etiam ſi accidat nos eſſe cæcos, primùm oportet nos ſequi Chriſtum clamantes & dicentes, Miſerere nobis Matth.20.d.
fili Dauid. Hoc quoque videtur ſignificaſſe euangeliſta, Lux in tenebris lucet, Iohan.1.a.
& tenebræ eam non comprehenderunt, Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quod tractans Chryſoſtomus ſibi obijciens, Si Chriſtus verum lumen, inquit, illuminat omnem hominem, quonam pacto tot homines ſine lumine permanent, neque omnes Chriſtum cognoſcunt? Reſpondet, Illuminat quantum in ipſo eſt: ſi qui verò ſua ſponte oculis conniuentibus ad huius lucis radios dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris manent, ſed malitia ſua, qui ſponte ſua tanto ſeſe dono indignos red-
C dunt. Pro eadem ſententia Cyprianus in epiſtola ad Magnum: Dies ſi ſuper omnes naſcitur, & ſol ſuper omnes pari & æquali luce diffunditur, quanto magis Chriſtus ſol & dies verus, in eccleſia ſua lumen vitæ æternæ pari æqualitate largitur, cuius æqualitatis ſacramentum videmus in Exodo eſſe celebratum, cùm Exod.16.d.
de cælo manna deflueret, & futurorum præfiguratione alimentum panis cæleſtis oſtenderet cibum eſſe Chriſti venientis: illic enim ſine diſcrimine vel ſexus vel ætatis gomor à ſingulis æqualiter colligebatur. Vnde apparebat Chriſti indulgentiam, & cæleſtem gratiam per Chriſtum ſecuturam æqualiter omnibus diuidi, ſine ſexus varietate, ſine annorum diſcrimine, ſine acceptione perſonæ ſuper omnem Dei populum gratiam ſpiritualis muneris infundi. Hactenus Cyprianus. Sunt aliæ ſcripturæ multæ ſecundum modum iſtum Dei gratiam declarantes, de quibus latius in alijs. Sed hæc via quamuis multum ducat nos in
D gratiæ cognitionem, non tamen per omnia ſimilitudo quadrat. Nam & ex illa corporali ſimilitudine facilè ſumeretur occaſio erroris, quo putaretur Dei gratia omnibus ex æquo eſſe oblata, vt effectus quidam naturalis, ad quem omnis homo in hac vita poſsit ſuæ mentis oculos conuertere, perinde atque lumen ſolis omnium hominum oculis proponitur, ſed hoc non ita eſſe patet ex ſcripturis ſacris. Primùm quidem. Nam naſcuntur omnes homines oculis ad gratiam prorſus clauſis, & nube peccati obuelatis, quam ſanè peccati nubem non poteſt homo ex ſemetipſo tollere. Deinde miſericors Deus huiuſcemodi tollens nubem, non naturaliter, quemadmodum ſol, ſed miſericorditer agit ſecundum diuitias gratiæ ſuæ, ex æqualiter indiſpoſitis & indignis ſuos ſegregans electos. Tertiò via hæc non omnia facit manifeſta, quæ ſunt officia Dei per ſuam gratiam miſerentis & ſaluantis. Gratia enim Chriſti Saluatoris non ſolùm illuminat, ſed & hominem iam illuminatum, id eſt iuſtum & Chriſtianum, aſsiduè iuuat & de-

ducit

ducit in hac vita adhuc languidum & claudum. Præterea Deus adest bonitate sua generali singulis rebus, eas in esse conseruans, & secundum vniuscuiusque captum dirigit, permittens eas suos agere motus secundum vires & inclinationes acceptas. Sed hæc luminis præsentia generalis bonitatis, non eleuat res supra statum naturæ debitum. Deus autem sua gratia suos electos ab originali vel actuali culpa liberat, sic liberatos supra statum naturæ debitum eleuat, faciens eos dignos se, sicque dignificatos iuuat, non permittens illos agere secundum vires & inclinationes proprias naturæ iam vitiatæ, quas habent non à Deo naturam instituente, sed à libero arbitrio naturam vitiante. Ego, inquit, elegi vos de mundo, & posui vos vt eatis, & fructum afferatis: quo verbo Saluator docet à sua gratia esse, non solùm segregationem hominum ex conuersatione mundana, sed & homines iam segregatos ex eadem ipsius gratia facere fructus bonorum operum. Deus si iam permitteret totum hominum genus absque gratia Saluatoris abire, secundum suas ipsorum voluntates aut vires post lapsum naturæ debitas, nemo saluus esset, omnes enim in tenebris nascuntur, in tenebris habitant, & in vmbra mortis sunt, donec ille qui venit saluare quod perierat, præueniens nos sua misericordia, lumen suæ gratiæ administrauerit, & aperuerit mentis nostræ oculos, quibus videamus calamitatis nostræ miseriam, & finem nostrum beatificum, nostræque salutis viam, & videntes diligamus & ambulemus in ea. Pro omnibus ergo modis concipiendi ac intelligendi gratiam Christi Saluatoris, de hac enim præsens est doctrina, sciendum est quòd Deus naturam humanam instituens, omnibus in Adam dedit gratiam & vitam æternam, sed Adam peccans omnibus est spoliatus, vitam perdidit, & in mortem cecidit: & ita omnes declinauerunt, simul & inutiles facti sunt, omnes in Adam facti sunt cæci seu ignari viæ salutis, claudi & captiui, ad bonum opus æternæ salutis infirmi. Et ita quamuis lumen gratiæ coram oculis sit, non rectè tamen videmus, neque rectè ambulare valemus, nisi illuminati, & à peccati vinculis liberati fuerimus per gratiam Christi redemptoris. Deus itaque naturam humanam instituens, quantum in se est omnibus dedit lumen, sed iniquitates vestræ, inquit propheta, diuiserunt inter vos & Deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius à vobis. Hæc autem nisi intellexeris, & sincera fide credideris, sententias scripturæ sacræ & sanctorum patrum intelligere non poteris. Ex his facilè perpendes, quòd oculorum est vitium, non Dei culpa, si non illuminentur omnes, siquidem omnes habent gratiæ impedimentum, quod non est à Deo patre, sed datum ab humana voluntate, quod sanè impedimentum non tollitur, nisi à Deo excitante, & miserente. Secundum hunc ergo intellectum interpretandum est verbum Chrysostomi superius allegatum, quæ sanè interpretatio patet ex homilia 34 super Iohannem. Lux ipsa solis omnibus, inquit, adest oculis mortalium, sed ipsi luci non omnes adsunt oculi, nempe qui excæcati sunt aut palpebris obuelati, non percipiunt ipsam lucem etiam præsentem, & vt ita loquar, externam oculorum superficiem sua claritate perfundentem. Lux in tenebris lucet, inquit euangelista Iohannes, & tenebræ eam non comprehenderunt. Ad testimonium autem Cypriani patet quid sit dicendum ex suis ipsius verbis, loquitur enim de gratia baptismali, quæ æqualiter donatur omnibus, qui vera fide baptizantur, nec deserit quenquam, nisi volentem, negligentem, & deserentem. Proinde & mox post allegata verba subiecit Cyprianus, docens planè quòd eadem gratia spiritualis, quæ æqualiter in baptismo à credentibus sumitur, conuersatione atque actu nostro vel minuitur vel augetur. Hanc quoque sententiam approbat scripturæ sacræ exemplum per ipsum Cyprianum adductum. Deus etenim non æqualiter pluebat manna super omnes homines,

Iohan. 15. c.

Isaiæ 59. a.

A B C D

quia

A quia non omnibus pluebat, non Ægyptijs, non Babylonijs, non cæteris infidelibus, sed Israelitis, qui iam mare rubrum transierant. Transire autem mare rubrum, quod significat baptisma Dei, contigit ipsis ex gratia Dei & misericordia. Ipsius ergo diuinæ misericordiæ est, si dignetur illuminare interiorem mentis visum, dirigere ad regenerationis gratiam, & deinceps adiuuare liberum arbitrium, & vt secundum consilia & desideria Dei agat, non secundum proprias affectiones, quantumlibet enim illuminetur homo vt videat, tamen in medio laqueorum habitat, & inter medias tenebras ambulat. Proinde nisi gratiæ Dei in se operanti, suggerenti, atque inuitanti cooperetur, & conetur ex gratiæ donis acceptis solicitè ambulare, non est permansurus in gratia. Si ad tenebras vanitatum huius seculi conuertat oculorum aciem, non effulgebit ei gratiæ lumen. Sic loquitur Origenes de his qui fuerant iam gratia vtcumque præuenti.

B Quemadmodum cæci, qui tametsi Iesum nondum viderant, tamen eum iam audiebant prætereuntem, & ideo clamabant, Miserere nobis fili Dauid, qui non potuissent ex interno corde sic orare, nisi cognouissent Iesum Nazarenum præterire, aut ipsis coram esse. Sicut ergo Iesus corporaliter transiens sua misericordia fecit sese corporaliter propinquum cæcis, qui illum transire audientes poterant clamare & orare, Ita & sua misericordia Deus præuenit nos, & pulsans ad ostium facit se aliquantulum audiri: quibus fit vt iam eum sentientes prætereuntem, in potestate habeamus accedere & clamare, vt illuminemur ac iustificemur, & iustificati iam magis magísque proficiamus. Et per hoc patet intellectus scripturarum, quibus admonetur liberum arbitrium hominis accedere ad Deum, & appropinquare illi, vt illuminetur. Et ideo ex hisce & similibus scripturis non

Matthæo. d.

Psalm. 33.

C est concludendum liberum arbitrium ex sese posse accedere & appropinquare illi, sed potestas liberi arbitrij iam misericorditer præuenti designatur, & gratia Dei subsequens commendatur. Potestas liberi arbitrij designatur in hoc, quòd ipsa mens iam diuinitus mota & excitata, sentiens adesse Iesum Saluatorem, & vtcumque percipiens præsentem esse medicum, qui paratus est sanare & illuminare, potest ostium cordis aperire, pulsare, orare, clamare. Atque ita gratia Dei subsequens commendatur, dum significatur illuminatio esse in donantis Dei potestate, & ab illo nos aperientes oculos accipere eam. Accedimus ergo ad eum libero nostro arbitrio, sed vt liberum arbitrium sic velit accedere, ipse dignatus est facere, vt accederemus, ipse exhortatus est, ipse suum lumen aspersit, vt magnificè & diuinè se sequi possimus. Et ita omnia opera nostra bona quibus Deus in scripturis sacris gratuitam aliquam facit promissionem, sunt inchoata per misericordiam Dei præuenientem, vt in nullo gloriemur, quia ex nobis nihil boni est

D tanquam ex nobis. Vnde omnes orationes hominum, aut petentium fidem, charitatem, spem, aut desiderantium illuminari, conuerti ad Dominum, aut postulantium habere sapientiam vel intellectum proficientium, sunt eorum qui vtcumq; iam habent initia quædam eorum pro quibus orant, quia desiderant vt magis habeant, & augeatur id quod habẽt. Nemo cupit credere in Iesum Christum, nisi qui iam vtcumq; credit: quomodo enim cuperet credere, nisi arbitraretur fidem in Iesum Christum esse veram? Nemo quippe desiderat falsa pro veris credere. Vnde iusti iam calore fidei accẽsi dicebant, Domine adauge nobis fidẽ. Proinde & Saluator eos beatos iam prædicat, qui esuriunt & sitiunt iustitiam, id est, qui desiderant iustificari. Nam sicut esurire signum est bonæ valetudinis, ita & desiderare panem spiritualis vitæ, fidem videlicet, spem & charitatẽ, est spiritualis sanitatis indicium. Vnde & hac ratione propheta in singulis fermè Psalmorum locis adhuc sibi petit dari, quod iam antè sese habuisse professus est, habens fidem, spem & dilectionem.

Luc. 17. a.

Hæc

Hæc nihilominus ſibi quotidie poſtulabat, quando in hac vita neque arbitrabatur A
ſe apprehendiſſe, neque perfectum eſſe, ſed ſemper aliquid ſibi deeſſe, quia in hac
vita bonarum rerum nulla ſatietas. Proinde quanto plus proficiebat, tanto am-
plius eſuriebat. Sed pro intellectu huius tertij modi ſimul & præcedentium atq;
ſequentium conſiderandum eſt, quòd doctrina eorum qui dicunt Deum quan-
tum in ſe eſt omnibus adeſſe, omnibus lumen ſuæ gratiæ offerre, omnes adiuuare,
eúmque non abſtrahere vlli homini auxilium ſuæ gratiæ, intelligenda eſt, Deum
quantum in ſe eſt nullam rationalem creaturam excludere à ſui luminis commu-
nicatione, neq; vllum poſuiſſe luminis ſui impedimentum: veluti cùm dicimus,
Deus vult iſtum ſaluum fieri, quantum in ſe eſt, nihil aliud dicimus quàm quòd
Deus vult illi dare naturam ordinabilẽ in ſalutem, nihil in natura faciens per quod
à ſalute impediatur. Sunt & alij harum ſcripturarum intellectus in ſuperioribus
Deus per gratiã ſuã eſt velut artifex ad liberum hominis arbitrium, tanquam ad inſtrumẽtum. ſatis explicati. Eſt quartus modus Dei gratiam concipiendi, ſecundum quem B
Deus ſua gratia iuuans hominem poteſt intelligi ſeſe habere ad liberum hominis
arbitrium, ſicut artifex ſeſe habet ad inſtrumentum. Quemadmodum is qui ſcri-
bit aut ligna ſecat, ad opus mouet calamum aut ſecurim, vel ſerram, Ita Deus, in-
quiunt, nunc per cauſam naturalem, nunc per hominis voluntatem facit quæ-
cunque voluerit. Vnde ſolet dici quòd liberum hominis arbitrium operatur ſub
Deo inſtar cauſæ inſtrumentalis ſub principali mouente. Videtur autem hæc via
intelligendi gratiam fundari in ſcripturis docentibus Deum mouere hominem ad
actionem & motum, illúmq; per voluntates noſtras, ſicut & per cæteras creaturas
facere quicquid placuerit. Quemadmodum enim homo facit calamum aut ſer-
ram facere, vt ſcribere aut ligna diuidere: ita & Deus ſignificatur in ſcripturis fa-
cere vt nos faciamus. Ego, inquit Deus, faciam vt vos faciatis, vt ambuletis in præ- C
ceptis meis. Ego faciam vos velle & operari, nec eſt qui poteſt reſiſtere voluntati
meæ. Vnde & Dominus in Iſaia propheta ſeſe comparauit artifici ſecanti ligna,
aut trahenti ſerram, voluntatem autem ipſius Nabuchodonoſor, comparauit
Iſaiæ 10.d. ſerræ aut baculo. Nunquid gloriabitur, inquit, ſecuris contra eum qui ſecat in ea,
aut exaltabitur ſerra contra eum à quo trahitur? Habent quidem iſta ſimilitudi-
nem, ſed non omnimodam æqualitatem. Similitudinem quidem in eo quòd li-
berum hominis arbitrium à Deo recipiat non vires ſolùm ſeu poſsibilitatem ope-
randi, ſed & motum & actionem, qua fiunt opera bona. In hoc tamen eſt diſsimi-
litudo, quòd inſtrumentum non ex libero ſuo rationis iudicio, ſed neceſsitate & vi
quadam impellitur ab artifice, nullum habens iudicium, neque de eo ad quod fer-
tur, neque ſuper medio per quod fertur: libera verò hominis anima à Deo reci-
pit ſuauitatem quandam ſeu inclinationem, qua ex proprio iudicio mouetur ex
libera & ſpontanea voluntate ad actum & motum. Diuinus enim ſpiritus inſpi- D
rans charitatem, quamuis moueat rationalem animam contra carnis concu-
piſcentiam, contra fomitis inclinationem, facit tamen quòd rationalis anima ha-
beat Deum ſibi charum atq; dilectum, & moueatur ad obediendum illi ex ratio-
Deus per gratiã ſuã eſt veluti dux vię, illuminator ac medicus. nis iudicio ſecundum rationalis voluntatis inclinationem & amorem. Quintò,
Deus ſua gratia adiuuans hominem ad æternæ ſalutis viam, poteſt concipi ſeſe
habere ſicut is qui trahit rationalem animam è tenebris, è luto peccati, è captiui-
tatis vinculis, monſtrans veritatis lumen, ſtatuens in ſtatũ libertatis, & illam edu-
ctam adhuc languidam & imbecillem deducens inter medios hoſtium cuneos,
donec ipſa videat Deum deorum in Sion. Et hic modus conducit plus cæte-
ris ad plenè intelligendam gratiam Chriſti redimentis. Proinde & paſsim per
omnem ſcripturæ locum glorificamus Deum & benedicimus eum, quòd illu-
minauerit, extraxerit, eripuerit, ſanauerit, imò & viuificauerit nos habitantes in

tenebris,

A tenebris & in vmbra mortis: quòd liberauerit seu redemerit de carcere mortis æternæ, & vinculis peccati: quòd deduxerit & ita adiuuerit nos iam liberatos, vt ambularemus in lumine Dei nostri de virtute in virtutem, oramúsq; iam educti Deum assiduè, vt ipse adsit protector, defensor, conseruator, vt vires adhuc infirmas & languidas deducat per vias rectas in vitam æternam. Quæ sit autem rationalis animæ cæcitas, quis visus, quod spirituale lumẽ, quæ vincula, quis carcer, quæ tenebræ, in superioribus diximus, dum declarauimus Dominum nostrum Christum, nõ ob id solùm esse incarnatum, vt nos viam salutis doceret, aut exemplum nobis daret viuendi, sed etiam, vt liberaret atq; redimeret. Vnde & hac consideratione, in omnibus ducibus & regibus filiorum Israel designatus fuit Christus omnium hominum Christianorum dux verus. In bellis & in prælijs eorum fuerũt bella designata Christianorum præliantium contra cupiditates, carnis concupi- *Supra secundo tractatu*

B scentias, dæmonum insidias, suasiones, cæteróſq; inuisibiles illorum laqueos. Sciendum est autem quòd Deus interdum operatur trahens, interdũ ducens. Aliud autem est trahere, aliud ducere. Qui trahitur præuenitur, vt ex nolente volens fiat. Qui autem ducitur, iam volens est, & sua sponte progrediens cooperatur ductori. Trahitur homo, cùm mutatur voluntas eius, cùm venit ad Christum, id est, cùm incipit credere qui noluit credere. Ducitur autem, cùm iam ex fide voluntate sua operatur, progrediens de virtute in virtutem. Christus ait, Nemo potest Ioan. 6. c.
venire ad me, nisi pater meus traxerit illum: non dicit duxerit illum, ne quis aliquo modo, inquit Augustinus, voluntatem hominis credat præcedere præuenientem Dei gratiã. Rursus neq; ait, nemo ambulare potest in semita mandatorũ, nisi pater meus traxerit illũ, ne voluntas in semita mandatorũ ambulans nil agere credatur: sed nemo, inquit, ad me venit, id est, nemo credit in me. Nemo incipit in Christũ

C credere vt Christianus fiat, nisi Deus sua gratia præueniens illius voluntatem auersam & rebellem, misereatur eius. Iam autẽ gratia Dei præueniente tractus atq; mutatus, voluntariè credit, volũtariè sacrificat, & orat cum propheta, Deduc me Psalm. 118.
in semita mandatorum tuorum. Sed audi quid sequitur, quia ipsam, inquit, volui. Ecce præcedit voluntas prophetæ Dei ductionem: sed & hãc prophetæ voluntatem præcedit tractus Dei mutãtis voluntatem eiusdẽ prophetæ. Dixi, inquit, nũc cœpi, sed hæc est mutatio dexteræ excelsi. Deus ergo sua gratia præuenies hominem trahit, dũ facit eum credere qui nõ credebat. Homo quidem credit volẽs, & idcirco credere voluntatis est opus: sed suasio, inclinatio, mutatio, inuitatio, qua vocatur, inuitatur, & ita inclinatur, vt ex fidei iustificantis spiritu & credat & velit cùm prius nollet, solius Dei est opus. Solius Dei est intus vocare, spiritũ sanctum fidei & charitatis infundere. Nec est hæc Augustini interpretatio contraria inter-

D pretationi Chrysostomi, in homilia de cõuersione Pauli interpretantis: Qui trahit, volentẽ trahit, humiq; iacẽtem ac manum porrigẽtem. Nam & hæc vera quidem est sententia: sed vt iustè sit volens, manum Deo porrigens, Deus facit sua interna inspiratione præueniens omne bonum voluntatis nostræ consiliũ, & ex nolente faciens volentem. Ex corporalium igitur rerum similitudinibus cupientes intelligere spiritualia, prius quatuor modos supra præfatos simul in istũ quintum conferamus: omnes nempe si sanè & secundum doctrinam Christianæ fidei intelligantur, sunt vtiles ad intelligendum Dei gratiam: veruntamen in omnibus hisce modis non est quo magis illustretur gratia Christi saluatoris, quàm is secundum quem dicimus Deum esse spiritualem medicum, ac ducem illuminatorem. quod ex multis quidẽ causis possumus considerare. Prima, nam ductor qui vitam & lumen præbet languido aut claudo in lutum tenebrosum lapso, porrecta manu erigens ac ducens illum, primùm facit illum videre in quanta iacuerit fœditate.

Deinde oſtendit ſeipſum tanquam adiutorem & liberatorem, qui ſit paratus A
eripere illum, atque ita inuocatus erigit illum ſuis viribus inualidum ſeu impotentem ſurgere. Tertiò viam monſtrat qua ambulet. Quartò manu tenet illum ſubminiſtrans vires, ſuauiter quoque ducit eundem vt progrediatur, & ambulet rectè. Hæc omnia ſi conſideremus ſuo modo ſpiritualiter fieri in natura humana, quæ non à conditore naturæ Deo, ſed ex ſuæ voluntatis arbitrio facta eſt cæca, languida & captiua, delapſa in peccati foueam, facilius poterimus deprehendere, qualiſnam ſit gratia Chriſti ſaluatoris. Cæterùm & huiuſcemodi ſpiritualis ducis gratia deſignata fuit in columna ignis per noctẽ, & in nube per diem,
Exod.13.d. de quibus in Exodo legitur, Armati aſcenderunt filij Iſrael de terra Ægypti, Dominus autem præcedebat eos, ad oſtendendum eis viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet vtroque tempore. Sicut petra, vt
1.Cor.10.b inquit Apoſtolus, erat Chriſtus, ſic & mare rubrum in quo interficiũtur Ægyptij, B
Exod. 13.d. erat ſanguis Chriſti, in quo interficiuntur Ægyptij, id eſt, expelluntur dæmones
Nume.21.b. in nobis habitantes: nubes ab æſtu protegens erat Chriſtus, columna ignis erat
Exod.16.c. Chriſtus: ſerpens æneus in quem ſpectantes à ſerpentibus vulnerati ſanabantur, erat Chriſtus: manna erat Chriſtus. Congrua igitur aſsimilatio fuerit, ſi Chriſtus ſua gratia concipiatur vt rex & vt dux ex ſua miſericordia illuminans, liberans & ſanans eos qui ſub Ægyptio Pharaone diabolo ſunt captiui ac lacerati ſerpentum infernalium morſibus ſeu criminibus, quibus anima vulneratur, & vt dux iam li-
Exod. 15. beratos deducens inter medios hoſtium cuneos, dicente ſcriptura, Dux fuiſti in miſericordia populo tuo quem redemiſti, & portaſti in fortitudine brachij tui ad
Sapien.10.b. habitaculum tuum. Et propheta, Iuſtum deduxit Dominus per vias, &c. Et ite-
Pſal.142. 118. 79. rum, Spiritus tuus bonus deducet me, &c. Deduc me Domine in ſemita, &c. Qui regis Iſrael intende, qui deducis velut ouem Ioſeph. Secundò, modus iſte C
quo concipimus Deum ſua gratia eſſe noſtræ voluntatis ducem, confert ad intelligendum, quòd cor hominis in ſe vagum prorſus, varium & mutabile, ſpiritu ſan
Deus hominẽ ſua gratia tanquam freno gubernat. cto tanquam ſeſſore leniter & ſuauiter ducitur, immiſſo in ipſum diuinæ gratiæ freno, quo Deus ſuauiter trahit & gubernat mutabilem atque indomitam hominis voluntatem. Vnde Auguſt. lib.3.Hypognoſticôn, Rectè arbitror, inquit,
Pſalm.72. liberum arbitrium iumento comparari, dicente propheta, Vt iumentum factus ſum apud te; gratiam verò ſeſſori: quia ſicut iumentum animal viuaciſsimum, vt dometur ad opus homini neceſſarium, de armento vagum apprehenditur, & incipit pro induſtria domantis ad illius incedere voluntatem: ita & liberum hominis arbitrium gratia apprehenditur de armento luxuriæ ſeculi, vt depoſita prauæ conuerſationis feritate humilietur, & ad obediendum in opus Domino neceſſarium corrigatur. Sicut enim iumentum immiſſo freno ſeſſoris manu regitur, vt D
iter rectum ſecundum ſeſſoris voluntatem poſsit incedere, donec ad locum veniat deſtinatum: ita & liberum arbitrium ſpiritu ſancto apprehenſum freno gratiæ illius manſueſcit, vt curſim ſiue leniter incedat ad voluntatem illius, cuius frenis agi ſumma libertas eſt: quòd ſi petulantia calcitrare voluerit, & ſeſſorem deijcere, plerumq; etiam calcaribus, id eſt flagellis, cæditur. In eadem ſententia vide-
Tomo 1. epiſt. 9. bis eſſe Hieronymum in epiſt. quadam ad Saluinam: Noſtrum eſt, inquit, Chriſti amore laſciuiæ iumentum reſtringere, vt ſeſſorem ſpiritum ſanctum moderato atq; compoſito portet inceſſu. Sicut ergo ſeſſores equites dirigunt equos, vt compoſito progrediantur inceſſu ad deſtinatũ terminum: ita ſpiritus Dei bonus præſidens libero hominis arbitrio dirigit atque deducit ipſum, vt progrediatur in via ſalutis de virtute in virtutem. Et quemadmodum equus non ſolùm dirigitur, ſed & ipſum portat ſeſſorem; ita liberum noſtrum arbitrium non modò dirigitur à

diuino

A diuino ſpiritu, ſed & ipſum etiam diuinum ſpiritum portat, vt ſeſſorem quendam
inſidẽtem. Verùm vt hæc faciat recto & compoſito inceſſu, operatur ſpiritus ipſe.
Nam liberum arbitrium deferre atque portare diuinum ſpiritum, non eſt aliud,
quàm ipſum à Deo tractum Deo adhærere, vt in illo manens rectè viuere & ope-
rari valeat, & ita liberum arbitrium non modò tenet Deum & gratiam eius, ve-
rum etiam tenetur ab illo. Tertiò modus iſte quo concipimus Deum eſſe liberi
arbitrij lucernam, ſolem & ducem, facit nos intelligere Deum præuenire homi-
nem, præbendo lumen fidei, & deinceps adiuuare hominem ſic præuentum, vt &
ipſe homo etiam agat, vt in lege Dei ambulet, dicente Deo in ſcripturis, Ego fa-
ciam, vt vos faciatis, & in præceptis meis ambuletis. & alibi, Non vos me elegiſtis, Iohan. 15. e.
ſed ego elegi vos, & poſui vos, vt eatis & fructum afferatis, & fructus veſter ma-
neat. Cùm dixit, Non vos me elegiſtis, ſed ego elegi vos, ſignificat lumen ſuæ gra-
B tiæ præuenire hominem. Cùm adiecit, & poſui vos vt eatis & fructum afferatis,
ſignificat hominem ſic præuentum lumine fidei cooperari Deo, & facere fructus
dignos, id eſt, opera bona Deo grata. Non dixit, Ego elegi vos, vt in vobis ego ſo-
lus operer vobis nihil operantibus, ſed ego, inquit, poſui vos vt eatis & fructum
afferatis, hoc eſt, mea electione feci vos ire, & fructum facere. Itidem quoq; planè
ſignificat propheta, Beatus vir, inquit, cuius eſt auxilium abs te. & inſinuans quòd Pſalm. 83.
ipſe vir Dei auxilio operetur, cõtinuò adiecit, Aſcẽſiones in corde ſuo diſpoſuit in
valle lachrymarum. Et ne ſuis viribus ſe putet aſcendere, benedictionem, inquit,
dabit legiſlator, planè inſinuans, quòd legifer noſter Chriſtus, non ſolùm docet le-
gem, qua ſciamus quid facere debeamus, ſed & deſuper pluit benedictionem & ſuę
gratiæ rorem. Cùm ergo is qui ducitur, ita agatur vt etiam agat, congruum eſt in-
C telligere Deum eſſe noſtri arbitrij ducẽ in opere bono. Quartò modus iſte quo
agnoſcimus Deum in omni actione bona, vt liberi arbitrij lucernam ac ducem,
docet nos intelligere, quòd Deus ſua gratia adiuuans hominem, neque cogat libe-
rum arbitrium, neque impellat neceſsitate, neque impediat poteſtatem libertatis
illius. Is nempe qui ducitur in via, ita agitur vt ſuauiter & leniter etiam ſuæ pro-
greſsioni cooperetur, habens in ſua poteſtate non cooperari ſuo ductori: Sic &
Deus trahit rationalem animam, non cogens, non vim faciens, ſed ita eam præ-
parans, vt voluntariè aut ſpontaneè incedat rectè. Et hac ratione prophetæ in
omnibus paſsim ſcripturis petunt dirigi, gubernari & deduci in viam Domini. Il-
lud propriè deſtinatur ac deducitur in aliquem finem, quod non in ſe, ſed in alio
habet, cuius ope in illum finem venit. Hac ratione in ſcripturis ſacris prædeſtina-
tus dicitur homo in ea ad quæ non poteſt ſuis naturæ viribus pertingere, cuiuſ-
modi ſunt gratia & gloria, de quo latius in libro de concordia prædeſtinationis &
D liberi arbitrij. Quintò modus hic quo concipimus vt gratuitum liberatorem,
& in operibus bonæ vitæ nobis eum ducem, cõfert ad intelligendum Deum quæ-
dam operari in nobis ſine nobis, quædam verò operari in nobis cooperantibus
nobis. Illa Deus operatur in nobis ſine nobis, quę ipſe ſolus facit, quæ non facit nos
facere: veluti cùm intus vocat, ad cor hominis pulſat, excitat, fidem, ſpem aut
charitatem inſpirat. Non enim homo in ſe operatur iſta, vocationem videlicet,
inſpirationem, bonam cogitationem præuenientem, item fidem, ſpem, & chari-
tatem, cæteráſque virtutes, quas, vt ait Auguſt. Deus in nobis ſine nobis operatur.
Illa verò Deus facit in nobis cooperantibus nobis, quæ ipſe facit nos facere, veluti
cùm nos iam fide, ſpe & charitate renouatos facit credere, ſperare, diligere, & ſer-
uare mandata, hoc eſt quod dicit Auguſt. Vt velimus, vt credamus, Deus opera-
tur in nobis ſine nobis, id eſt, principia vocationis ſcilicet & inſpirationis, inſtin-
ctus, cogitationes & virtutes, quibus incipimus velle & credere, Deus operatur in

nobis non cooperantibus nobis. Dum autem volumus & credimus, & ita volu- A
mus vt operemur, nobiscum operatur Deus. Sextò, modus iste quo concipi-
mus Deum sua gratia esse talem, qui voluntati lucernam prębens viam monstrat,
& ducatum præbet, facit nos & agnoscere nosmetipsos & Deum ipsum, vt anima
ad semetipsam conturbetur, Dei verò memor consoletur, vt cum propheta iam
Psalm.41. dicere valeat, Ad meipsum anima mea conturbata est, propterea memor ero tui.
Vnde & hac ratione Pelagiani à sanctis patribus coarguuntur, quòd gratiam Dei
non ducem, sed comitem dixerunt esse humanæ voluntatis: nam econtrario rem
sese habere, humanam videlicet voluntatem esse pedissequam, comitem atque an-
Psalm.58. cillam, Deum autem sua gratia esse ducem, significauit propheta, Fortitudinem
meam, inquit, ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es, Deus meus, miseri-
cordia eius præueniet me. apertè insinuans nihil esse humanum, quod præueniat
misericordiam miserentis Dei, Misericordia, inquit, eius præueniet me. Septi- B
mò, modus iste docet gratiam Dei non esse potsibilitatem qua bene velle & bene
agere possumus: sed docet Deum esse talem qui sua gratia & auxilio facit volun-
tatem bene velle, & bene operari: & ita Deus non solùm dat nobis posse bene
velle, vt Pelagius credidit, sed & bonum velle & operari secundum bonam vo-
luntatem ipse facit. Proinde scripturæ tradunt sanctos agi, moueri atque deduci
Roma.8.e à Dei spiritu. Qui spiritu Dei aguntur, inquit Apostolus, hi sunt filij Dei. aguntur,
Gala.5.c. id est ducuntur. Si spiritu, inquit, ducimini, non estis sub lege. Vnde Augustinus
in libro de gratia & libero arbitrio, Sanctis in regnum Dei prædestinatis, non so-
lùm datur adiutorium, sine quo perseuerantes esse non possunt, cuiusmodi erat
adiutorium Adæ datum sub innocentię statu, sed etiam datur eis adiutorium, quo
non nisi perseuerâtes sint. Loquitur enim illic Augustinus de prædestinationis seu C
perseuerantiæ gratia, qua ex massa perditionis electi, certissima Dei præscientia &
indeuiabili prouidentia liberantur, quicunque liberantur. Octauò, modus
iste quo concipimus Deum esse humanæ naturæ lapsæ ducem & liberatorem, do-
cet quòd quisque à Christo liberatus, diuinæ misericordiæ tribuere debet, quòd
eductus extra peccati seruitutem in lege Dei ambulet, & custodiat mandata illius,
sed non ob id Deo tribuere potest si aut in lapsu maneat, aut iam erectus ceciderit,
quemadmodum languidus & imbecillis non sibi, sed ductori suo tribuere debet,
quòd erectus ambulat, sibi autem tribuere debet si suauiter ductus, nolens coope-
rari, in lutum denuo cadat. Quemadmodum ad cœnam magnam vocati, qui ve-
nire voluerunt, non sibi debent tribuere quòd venerint, quia vocati venerunt,
quæ vocatio ante omne meritum operata est in eis voluntatem qua venire volue-
runt. Illi autem qui venire noluerunt, non possunt in Deum culpam reijcere,
quòd non venerint, qui vt venirent vocati in libera habebant voluntate. Hæc D
Augus. lib. 83 quæstionum, quæst. 68. Deus præterea tametsi quosdam vocare
nolit, veluti infantes in vtero morituros, quibus non dat tempus, quo possint esse
vocationis participes, non iniustè tamen agit si misereri noluerit, quia vbi denega-
tur misericordia & gratia, non ob id potest esse iniustitia. Possit forsitan homo in
Deum conditorem habere aliquam querelæ rationem, si Deus naturam huma-
nam vulnerasset, fecissetque eam esse languidam, cæcam, infirmam & captiuam.
Nunc autem quia Deus ab initio condidit hominem rectum, ab omni captiuitate
liberum, & ipse homo libero suo arbitrio sese ab hac rectitudine præcipitauit in
hanc miseriæ conditionem, nihil est quòd causetur Deum in corde suo. Nonò,
modus iste quo concipimus Deum esse rationalis animæ lucem ac ducem, facit
intelligere quòd Deus non deserit hominem iam illuminatum & liberatum.
Deus enim quamuis vt medicus quidam sanet animam, non tamen solùm vt me-

dicus

A dicus ſeſe habet, medicus nempe deſerit languidum iam ſanatum, ſuis eum relinquens viribus. Deus autem iuſtis hominibus eſt in via dux aſsiduus, dicente propheta, Prouidebam Dominum in conſpectu meo ſemper, quoniam à dextris eſt Pſal.15.72.22.
mihi, ne commouear. Tenuiſti manum dexteram meam, & in voluntate tua deduxiſti me. Si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Fruſtra nititur humana voluntas quicquam boni facere, ſi non duci ſuo innitatur. Quicquid ergo boni voluntariè facimus ſiue corde, ſiue verbo, ſiue opere, id Deo duce facimus. Verùm quia huiuſcemodi rationalis animæ deductio, non corporaliter, ſed ſpiritualiter eſt accipienda, dubitaueris fortaſſe quid ſit, Deum in omni opere bono quod facimus, eſſe humanæ voluntatis ducem. Reſpondemus. Deus ſua gratia præueniens ſeminat ſalutis noſtræ cogitatum, ſuggerit exhortationibus, monet exemplis, terret periculis, incitat miraculis, dat in-
B tellectum, inſpirat conſilium illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Voluntas autem ad hoc prædictis excitatur præſidijs, vt diuino in ſe cooperetur operi. Ducit itaque Deus animam, cùm facit eam voluntaria, & ſpontanea voluntate credere & diligere, ex fide & charitate ſibi obedire, vt delectabiliter & ſpontanea voluntate incedat in mandatis Domini, ſicut in omnibus diuitijs. Quicquid enim diuinum auxilium diuinæ charitatis circa nos agit iam vſum habentes propriæ voluntatis, id totum agit vt nos faciat credere quòd indigeamus gratia Chriſti ſaluatoris, vt gratis ſaluos faciat nos ſibi conſentientes, voluntatéſque noſtras ad delicias huius corporalis vitæ affectas ablactet, & ad ſe prorſus vertat, inclinet, & amore ſuo afficiat. Hoc ſignificauit propheta, cùm orans præmiſiſſet, Deduc me Pſalm.118.
in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam volui, mox oſtendens quid orando cupiat, Inclina, inquit, cor meum Deus in teſtimonia tua, & non in auaritiam,
C Auerte oculos meos ne videant vanitatem. apertè inſinuans quòd Deum ducere hominem in ſemita mandatorum, ſit Deum inſpirare homini inclinationem & affectionem, qua delectabiliter incedat in teſtimonia illius, & auerſionem ſeu odium contra huius ſeculi vanitates. Et ita Hieronymus, Chryſoſtomus, Ambroſius, Auguſtinus, Bernardus, cæteríque patres eccleſiaſtici, declarantes quonam pacto rationalis anima à Deo ducitur, trahitur ac rapitur. Votis, inquiunt, fertur anima, trahitur, ducitúrque deſiderijs & amore, cæteríſque affectionibus. Amor meus, põdus meum, eò feror quocunque feror, da amantem, & ſentiet ſe tractum, da deſiderantem & ſitientem, ad fontem æternæ vitæ ſuſpirantem, & ſentiet ſe duci in viam mandatorum Dei. Et iſte eſt magnificus atque glorioſus Chriſti ducatus, præfiguratus in deductione filiorum Iſrael ex Ægyptiorum ſeruitute in promiſsionis terram, de qua propheta, Et eduxit populum ſuum in exultatione, Pſalm.104.d
D & electos ſuos in lætitia. Quemadmodum enim Deus tunc populum Iſraeliticum ſpontaneum fecit exire captiuitatem, ita & Deus facit nunc populum Chriſtianum agnoſcere ſpiritualem ſuam captiuitatem, rapiens & transformans illum in ſui amorem, quo reputet totam terreſtrem hanc vitam non vt patriam, ſed vt Ægyptum, vt captiuitatem, vt exilium, vt peregrinationem quandam, omnémq; ornatum huius ſeculi iam contemnens, ad Deum verum ſuum beatificum bonum per gratiam Chriſti ſaluatoris ſuis properet deſiderijs. Iſtum autem ducatum, iſtud regnum debemus intelligere verum eſſe Meſsiæ militantis regnum, ipſumq; quotidie precantur iuſti ſibi aduenire, orantes, Adueniat regnum tuum. Quem ſanè ſpiritualem ducatum Iudæi carnales intelligere nolunt, cùm tamen proprij ipſorum prophetæ, non de corporali, ſed de ſpirituali regno olim loquebantur, vt latius alibi Deo adiuuante de ducatu Chriſti regis Iſrael ſumus oſtenſuri. Siue igitur concipiamus auxilium operantis in nobis bona opera, vt funicu-

lum quendam myſticum, vel vt baculum ſpiritualem, vt manum ſeu brachium, A
aut ſuſtentaculum, quo ad ſe nos Deus trahat, ſuſtentet & ducat, aut vt equum
quendam ſpiritualem ſeu vehiculum, rectè intelligimus, quando concipimus il-
lud, quodcunque ſit, non per omnia quadrare auxilio gratiæ, ſed vnumquodque
dici ſecundum aliquam ſui ſimilitudinem, per quam etiam craſsiora, & minus
capacia ingenia ducantur in ſpiritualium rerum intellectum. Hoc autem magis
fiet manifeſtum, ſi conſideremus tria peculiaria Spiritus ſancti chariſmata, de qui-
1. Cor. 13. d. bus Apoſtolus inquit, Nunc manent fides, ſpes, charitas, tria hæc, maior horum
charitas. Conſideremus ſingulorum officia. Spiritus ſanctus per fidem mon-
ſtrat tam finem rationalis animæ beatificum in quem tendat, quàm Chriſtum
viam qua vadat in illum. Per ſpem autem ipſe hominis animum infirmum, lan-
guidum & imbecillem ad finem illum Deo adiuuante obtinendum erigit, con-
tra omnia ardua & impedimenta quæ obſiſtunt aſſequutioni illius. Per charita- B
tem verò idem ſpiritus afficit animum, vt habeat finem illum præ cæteris om-
nibus charum, tanquam optimum theſaurum cordis ſui, in quo delectetur & im-
moretur, ac quieſcat. Atque ita fide illuminatur intellectus, Spe animus erigi-
tur in Deum vt adiutorem, & confortatur, reputans illum vt ſibi neceſſarium
contra omnia huius mundi auocamenta, quibus rationalis anima diſtrahitur &
rapitur à Deo conditore & beatificatore ſuo. Charitate verò rationalis voluntas
vt vinculo quodam eleuatur atque attollitur in quoddam deitatis conſortium.
Nam & ipſa charitas diffuſa in cordibus noſtris per Spiritum ſanctum, in anima
noſtra eſt vita fidei, animum iam illuminatum viuificans, & inclinatio quædam,
& inſtinctus ac impetus, quo velut hamo quodam aut tractu ſuauiſsimo nos ad ſe
rapit Deus diuino fulgore illuſtratos. Eſt denique charitas veluti gluten quod-
dam ſeu vinculum, quo Deus ſibi rationalem voluntatem nectit & inhærere fa- C
cit. Habet Deus ſua vincula, habet & ſua vincula ſatanas, quemadmodum aliàs
declarauimus. Verùm Dei vinculis agi ſumma libertas eſt, ſatanæ autem frenis
trahi miſeria eſt & ſeruitus, & tractus quidam ad mortem in gehennam: verùm
non vi, vt inquit Origenes ad Romanos, res agitur, neque neceſsitate in alteram
partem anima deflectitur: alioqui nec culpa, nec virtus poſſet aſſcribi, nec boni
electio præmium, nec mali electio ſupplicium mereretur: ſed ſeruatur in omni-
bus libertas arbitrij, vt in quodcunque voluerit ipſe animus hominis declinet, in
bonum habens diuinæ gratiæ auxilium paratum, in malum ſua ipſius concupi-
Eccle. 15. d. ſcentia prouocatus, ſicut ſcriptum eſt, Ecce poſui ante faciem tuam vitam &
mortem, ignem & aquam. Vita eſt Chriſtus, mors eſt inimicus noſter diabolus.
Hæc res, inquit, ſi adhuc videatur obſcura, tali quadam ſimilitudine manifeſtio-
rem eam & planiorem reddere poſſumus. Ponamus eſſe, inquit, aliquod domi- D
cilium, in quo habitet anima cum corpore & ſpiritu, veluti cum duobus conſilia-
rijs, præforibus verò huius domicilij fingas aſtare pietatem, charitatem, omnéſq;
cum ea virtutes: ex alia verò parte impietatem, omnéſque luxuriarum & libidi-
num formas expectare animæ nutum & cõſenſum, quem ex duobus præſentibus
obſeruantibus introduci deſideret, quem repelli, vt ſi meliori vſus conſilio, ſpiri-
tui obtemperauerit, alius iſte ſpiritus repudiatus diſcedat. Hactenus Origenes.
Conſilium Dei non foris intelligatur in voce vel ſermone, ſed intus illuſtrans,
ſuggerens, & inclinans rationalem animam. Huic ſimilitudini verbum congruit
Chriſti dicentis, Nemo poteſt ſeruire duobus dominis. Fiunt autem hæc manife-
ſtiora, ſi ad prædicta tria chariſmata conferamus prædictarum rerum ſimilitudi-
nes. Quemadmodum baculus aut funiculus corporalis, aut brachium eſt, quo por
recto bonus pater filium lapſum in puteum tenebroſum, trahit atque erigit è te-

nebris

A nebris putei: Ita & tractus quidam occultus fit in anima intus, quo pater cæleſtis trahit ad ſe animam è peccati fouea, vt videns iam ſuam miſeriam ſuúmq; finem in quem tendat, & viam qua vadat in illum, erigatur in ſuperna atque cæleſtia. Omnis Adæ filius priuſquam à Domino noſtro Ieſu vero animarum medico notitiam ſuæ calamitatis, in quam delapſus eſt per Adæ peccatum, accipiat, delectatur iacere in fœditatibus ſuis, habénſq; oculos clauſos bonis cæleſtis vitæ, viſibilibus & carnalibus rebus ſeſe immergit, cuius initium ſalutis eſt vt hanc ſuam miſeriam iam videns incipiat ſibi diſplicere, in ſeque odio habere omnia quibus rationalis animus degenerat à Deo vero ſuo beatifico fine, medicúmque quærat, & ſanari deſideret. Huius conſideratione ait Bernardus in Canticis, abſq; cognitione ſui, & abſque notitia Dei neminem poſſe ſaluari, ſi tamen facultatem habet cognoſcendi, nam ignorans ignorabitur, ſiue ſeſe ſiue Deum ignoret. Item quem-

B admodum frenum equo indomito immiſſum dirigit illum, non vt equus nihil agat, ſed vt via incedat recta ſecundum ſeſſoris voluntatem in finem deſtinatum: Ita & charitas eſt iugum ſuaue collo peccatoris ſuſpenſum, quo ſpiritus Dei bonus liberum hominis arbitrium de campo lato laſciuiæ huius ſeculi apprehẽſum, deducit vt proficiat de die in diem. Præterea quemadmodũ veſtes & annuli ſunt ornamenta, quibus teguntur nuditates & maculæ corporum, Sic fides, ſpes, charitas ornant animam, tegúntque & abluunt maculas eius. In parabola euangelica, Lucæ decimoſeptimo, de filio ſuo prodigo reuertente & pœnitentiam agente, dixit pater ad ſeruos ſuos, Citò proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manu eius, & calciamenta in pedibus eius. Stola, inquit Ambroſius, amictus eſt ſapientiæ, ſpirituale veſtimentum ſeu indumentum nuptiale, quo nuda corporis teguntur, vt corporis infirmitas, ſapientiæ ſpiritualis virtute conueſtia-

C tur. Annulus eſt ſinceræ fidei ſignaculum. Calciamentum autem, quotidianum auxilium, dirigens curſum in cæleſtia, vt non ſecundum carnem, ſed ſecundum ſpiritũ ambulet. Occiditur illi vitulus pro cibo optimus Dominus noſter Chriſtus, qui cibus ſit animæ ipſius quotidianus. Fides autem, ſpes, & charitas in anima quamuis comparentur annulo aut veſtimento nuptiali, non tamẽ ideo oportet quòd huiuſcemodi chariſmata Spiritus ſancti ſint otioſa ornamenta quædam in anima, quibus non iuuetur anima, quia vt iam diximus, non in omnibus debet quadrare ſimilitudo. Vnde Pelagiana eſt hæreſis dicere animam iam Deo gratificatam non adiuuari fide, ſpe & charitate ad opera bonæ vitæ: tanquam charitas ſit qualitas quædam otioſa ad ſolum decorem animæ data, aut tanquam ornatus quidam ſpiritualis aut nitor: vt quemadmodum obſequia regi impenſa in veſte

D ſplendida placita ſunt regiæ maieſtati, ita opera ſolius liberi arbitrij intelliguntur Deo grata ex ſolo decore operantis, etiam nihil cooperante ſpiritu fidei aut charitatis. Vnde Auguſtinus in libro de ſpiritu & litera, cap. 32. Charitas dicta eſt diffundi in cordibus noſtris, non qua nos ipſe diligit, ſed qua nos facit dilectores ſuos, ſicuti iuſtitia, qua iuſti eius munere efficimur, & Domini ſalus qua nos ſaluos facit. Fides igitur ſpes & charitas ponenda ſunt dona quædam cælitus infuſa, vt ſint principia bonorum motuum effectiuè ſecundum eum operandi modum, quemadmodum virtutes & habitus ex actibus ſiue conſuetudine nati, inclinant potentiam ad operationes. Poſtremùm vt finem libri faciamus, de ſignificatione nominis gratiæ iam conſideremus. Sciendum eſt ergo quòd ſecundum doctrinam Auguſtini, cæterorúmq; eccleſiaſticorum patrum in concilio Carthaginenſi ad Innocentium papam, vocabulũ gratiæ multis accipitur modis. Vno modo generaliſsimè pro beneficio, quod nõ præcedentium aliquorum operum meritis, ſed gratuita Dei voluntate donatur. Sic gratia Dei dicitur etiam id quod de

Acceptiones dictionis Gratia.

natura est rei, veluti anima rationalis & caro, ratio seu intellectus, corporis membra seu integritas sensuum. Secundò specialius appellatione nominis gratia excluditur accipientis meritum simul & naturæ debitum. Nomen enim gratia sonat indebitum, seu non debitum. Sic gratuitum dicitur beneficium, quod nec ex merito est accipientis, nec debetur conditioni naturæ, & sic ea quæ sunt integritati hominis debita secundū conditionem naturalis esse, vt ratio, voluntas, quinq; sensus, corporis membra, non veniunt sub appellationem gratiæ. Gratia verò sic accepta, rursus diuiditur in gratiam gratificantem, & in gratiam gratis datam. Gratia gratificans datur vt per ipsam homo accipiēs sit liberatus à peccato, Deóq; gratus, & hæc est gratia quam commēdat fides Christiana. Illud verò beneficium in quo creati sumus creaturæ rationales, habentes sensum & intellectum, vires & potentias speciei humanæ naturales, & rationis internæ lumen quo valeamus inter licitum & illicitum discernere, creatorem cognoscere vt naturæ nostræ parentem, appellatur quidem nomine gratiæ generalissimè accepto, quod sine merito nostro accepimus. Et ideo pro tanto beneficio gratias agere debemus creatori nostro semper. Neque extinguitur vnquam debitum gratiarum actionis: sed hoc beneficium non est gratia redemptoris per Dominum Iesum facta, de qua loquuntur per omnem locum scripturæ sacræ. Neque Apostolus in epistolis suis commendat gratiam qua creati sumus homines, neque Christus factus est homo in carne mortali pro hominibus, vt homines ab initio recti & immortales, & ad imaginem & similitudinem suam conderentur, aut sani, aut præstantes corpore, sed vt homines damnati propter peccatum, liberarentur ab æterna morte in vitam æternam. Et hanc gratiam homo accipit per fidei motum in Iesum, ac per motum dilectionis, vt ex superioribus patet. Et quia ad motus tales præparatur anima tractu cælesti, vocatione, suasione, seu inuitatione interna, quæ omnia etiam nomine gratiæ congrua ratione appellantur; cùm sint gratuita quædam auxilia Spiritus sancti in corda nostra, suggerentis & operātis, vt credamus & diligamus, & credentes à peccatis liberemur: Hinc orta est diuisio gratiæ in gratiam præuenientem, & subsequentem, in gratiam operantem, & cooperantem, de quibus latius in sequentibus libris, vbi & de gratia creata & increata, de charitate item creata atque increata ex scripturis sacris latius differetur. Gratia autem solùm gratis data est, quam homo accipit, non vt per illam ipse accipiens gratificetur & dignus seu acceptus sit Deo, sed vt secundum ipsam ad iustificationem alterius cooperetur, sicut donum linguarum, donum prophetiæ, potestas faciendi miracula in nomine Iesu, de quibus ait Apostolus, Vnicuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, supple aliorum. Vnde non solùm gratiam gratum facientem appellari nomine gratiæ, sed multa in vnoquoque dona siue Spiritus sancti charismata gratias dici, designat ibidem Apostolus dicens, Diuisiones gratiarum sunt, vnus autem spiritus, qui operatur omnia in nobis. De his latius in sequentibus libris. Multa de gratia Domini nostri Iesu Christi in hoc libro disserui, & quicquid rectè de illa sapui, præueniente gratia incepi, & gratia incessanter adiuuante peregi. Det Deus mihi seruulo suo, qui super omnes gratia sua indigeo, inuenire misericordiam coram oculis suis semper, donet vt & hæc quæ scripsimus, prosint lectoribus omnibus ad inueniendam & custodiendam gratiam iugiter ad lucrum fidei, ad robur spei, ad fomentum atque incrementum charitatis.

AMEN.

A B C D

1. Cor. 12. a.

EPILO-

A

EPILOGVS TRACTATVVM LIBRI DE CAPTIuitate & redemptione humani generis.

Liber diuisus est in sex tractatus.

TRactatus primus hæresim detegit contra humanæ redemptionis mysteria, simul cum argumentis quatuordecim, quibus satanas humani generis inimicus per suos satellites hæreticos semper molitus est in cordibus hominum impedire saluberrimam huius mirificæ redemptionis fidem.

Tractatus secundus commonstrat qualis sit humani generis captiuitas, qualis
B captiuandi modus, quis carcer, quæ tenebræ, quæ vincula, quæ potestas detinens: secundum quem item modum Dominus noster Iesus est ab his malis liberator, bellator, & per modum iudicij & iustitiæ victor, vinculorū & carceris direptor: quibus item armis pugnauerit, quali iudicio nos liberauerit, & inter quas personas fuerit hoc iudicium: Et quemadmodum item in huiuscemodi liberatione fuerit in sanguine Christi lotio & purgatio animarum nostrarum, sanatio, illuminatio & viuificatio, emptio, redemptio, satisfactio, meritū, reconciliatio, sacrificium: & quonam pacto modus hic redimendi fuerit humano generi cōuenientissimus, & diuinæ sapientiæ congruus.

Tractatus tertius ostendit inualidissima esse quatuordecim argumenta in superiori tractatu recitata contra sacratissima humani generis mysteria. In hoc tra-
C ctatu lucidissimè ex scripturis sacris, argumentis & rationibus demonstratur Dominum nostrum Iesum non venisse solummodo in carnem mortalem ad instructionem scientię & doctrinæ nostræ, & ad ostensionem virtutum, atq; exemplaris vitæ, suaq; erga nos charitatis commendationem. Neque illum etiam venisse ad intimandum, aut tradēdum nobis leges per quas mereremur remissionem peccatorum, iustitiam & vitam æternam: sed eum venisse ad merēdum & dandum remissionem peccatorum nobis gratis, id est, absq; meritis nostris, & ad vincendum diabolum, & ad liberandum nos miseros sub potestatem illius iusto Dei iudicio traditos. Item ad soluendum Deo patri pretium pro nobis, & ad reconciliandum nos illi, atq; ita Christum factum esse nobis hæc omnia, hoc est, propugnatorem, victorem, liberatorem, redemptorem, reconciliatorem, mediatorem, viuificatorem, medicum, magistrum, doctorem, illuminatorem, susceptorem, adiutorem, & protectorem.

D Tractatus quartus docet, cur fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam non perueniat. Pro cuius resolutione primùm recitantur argumenta quinque, solam fidem commendantia, quibus probari videtur, fructum passionis Christi transire in vnumquemque per solam fidem. Subijciuntur & ibidem quatuor de fide errores: quibus reprobatis ex scripturis sacris, soluuntur supradicta argumenta. Deinde capite secundo disseritur, an hoc quòd fructus passionis Christi perueniat in quosdam Adæ filios, in quosdam nō perueniat, pendeat ex sola voluntate Dei, aliorum quorum vult misereri, miserentis, aliorum verò quorum non vult misereri, non miserentis: an etiam ex diligētia, vel negligentia hominis sacrosanctum sanguinis Christi pretium aut acceptantis, aut repellentis. De quo ponuntur ibidem vtrinque argumenta. Deinceps recitantur errores de præparatione ad participandum fructum passionis Christi. Deinde subijciuntur documenta multa de præparatione ad initia interioris fidei ac interioris

pœniten-

pœnitentiæ. Adijciuntur post hæc documenta multa, quibus ostenditur timor A
diuini iudicij, metúsq; secularis potestatis esse vtilis ad perueniendum in fructum
passionis Christi. Postremùm per propositiones & sententias respondetur quæ-
stioni propositæ, Cur videlicet fructus passionis Christi non perueniat in omnes
Adæ filios: præsertim cùm Christus sit redemptor vniuersalis,& propitiatio pro
peccatis totius mundi.

Tractatus quintus, in quo scisitatur, Vtrùm cuilibet homini in hac mortali
vita sufficiens adsit auxilium, quo adiutus valeat se facere participem fructuum
passionis Christi. Et recitantur pro vtraque quæstionis parte ex scripturis sacris
argumenta quinque, pro quorum solutione recapitulantur errores quidam, tra-
duntúrque pro intellectu scripturarum considerationes ad rectam & catholicam
fidem pertinentes, & sententiæ multæ notatu dignissimæ. Postremùm adijciun-
tur supradictorum quinque argumentorum solutiones. B

Tractatus sextus de gratia simul & libero arbitrio tradit generalia quædam
fidei documenta,præmittens quadruplex genus argumentorum, quibus probari
videtur nullum esse liberum arbitrium hominis, tum propter hoc quòd omnia
opera bona sunt in homine Dei dona, tum propter captiuitatem & seruitutem
peccati & miseriæ, quæ intrauerunt per Adæ peccatum, tum propter præscien-
tiam & prouidentiam Dei infallibilem atque immutabilem, tum propter electo-
rum prædestinationem æternam, & æternam damnatorum hominum reproba-
tionem. Deinde subijcitur quadruplex genus rationum, quibus ex scripturis sa-
cris demonstratur liberum hominis arbitrium,& respondetur sufficienter supra-
dictis quatuor argumentis. Deinceps declaratur liberum arbitrium simul cum
gratia esse, & Deum sua gratia ipsum liberum arbitrium adiuuare. Postremùm
declarantur ex similitudinibus corporalium rerum modi multi, secundum quos C
Deus suæ gratiæ auxilijs iuuat liberum hominis arbitrium. Adijciuntur in calce
libri significationes nominis gratiæ, ipsumque nomen gratiæ multis dici modis,
ac diuidi multifariam.

C 18875373

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm